

**SEÇMENLERİN SİYASİ PARTİ TERCİHLERİ
BAĞLAMINDA POLİTİK OKURYAZARLIK VE
SİYASAL RIZA ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE
BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ**

Muhammet Yasin ELİTOK

**Doktora Tezi
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilimi Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Fatih DEĞİRMENCİ
2023
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANA BİLİM DALI

Muhammet Yasin ELİTOK

**SEÇMENLERİN SİYASİ PARTİ TERCİHLERİ BAĞLAMINDA
POLİTİK OKURYAZARLIK VE SİYASAL RIZA ARASINDAKİ
İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ANKARA İLİ
ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Fatih DEĞİRMENCİ

ERZURUM – 2023

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Seçmenlerin Siyasi Parti Tercihleri Bağlamında Politik Okuryazarlık ve Siyasal Rıza Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması: Ankara İli Örneği" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

20-07-2023

Aslı Islak İmzalıdır

El
Muhammet Yasin ELİTOK

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DEĞİRMENCİ danışmanlığında, Muhammet Yasin ELİTOK tarafından hazırlanan bu çalışma 20/07/2023 tarihinde savunulmuş ve Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Fatma GEÇİKLİ

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi :Dr. Öğr. Üyesi Fatih DEĞİRMENCİ

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi :Prof. Dr. Ömer ALANKA

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi :Doç. Dr. Özgür Selvi

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi :Dr. Öğr. Üyesi Fatih CEYLAN

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
TABLolar DİZİNİ	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİNİN TEMEL BİLEŞENLERİNDEN BİRİ OLARAK SİYASAL PARTİLER VE SEÇMEN DAVRANIŞLARI

1.1. DEMOKRASİNİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	12
1.1.1. Demokrasinin Tanımı ve Kavramsal Ardyöresi.....	12
1.1.2. Demokrasinin Kökenleri ve Tarihsel Gelişimi.....	22
1.1.3. Demokrasinin Temel İlkeleri	30
1.1.4. Doğrudan ve Temsili Demokrasi	36
1.2. SİYASAL RIZA GÖSTERGESİ OLARAK SİYASAL KATILMA VE SİYASAL PARTİLER.....	38
1.2.1. Siyasal Katılma ve Siyasal Rıza.....	38
1.2.1.1. Siyasal Katılma, Siyasal Sistem ve Siyasal Rıza.....	38
1.2.1.2. Siyasal Katılma, Birey ve Siyasal Rıza	46
1.2.1.3. Siyasal Katılmanın Tarihçesi.....	49
1.2.1.4. Siyasal Katılma ve Demokratik Yönetim.....	57
1.2.1.5. Siyasal Katılmanın Toplumsal Boyutu.....	63
1.2.2. Siyasi Partiler	68
1.2.2.1. Siyasi Partilerin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	68
1.2.2.2. Siyasi Partilerin İşlevleri	90
1.2.2.3. Siyasi Partilerin Yapısal Özellikleri	92
1.2.2.4. Siyasi Partilerin Seçmen Davranışları Üzerindeki Rolü	93
1.3. SEÇMEN DAVRANIŞLARI VE OY VERME MODELLERİ	102
1.3.1. Seçmen Davranışları.....	102

1.3.2.1. Psikolojik Oy Verme Modeli.....	109
1.3.2.2. Sosyolojik Oy Verme Modeli.....	113
1.3.2.3. Ekonomik Oy Verme Modeli	118
1.3.3. Temel Oy Verme Modellerinden Türetilen Diğer Oy Verme Modelleri	127
1.3.3.1. İdeolojik Oy Verme Modeli	127
1.3.3.2. Konuya Oy Verme Modeli	131
1.3.4. Normatif Oy Verme Modelleri.....	140
1.3.4.1. Parti Kimliği Modeli.....	142
1.3.5. Stratejik Oy Verme Modeli	146

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇMENLERİN SİYASİ PARTİ TERCİHLERİ BAĞLAMINDA POLİTİK OKURYAZARLIK VE SİYASAL RIZA OLGULARI

2.1. POLİTİK OKURYAZARLIK KAVRAMI	157
2.1.1. Okuryazarlık.....	157
2.1.2.1. Dünyada ve Türklerde Politik Okuryazarlık	168
2.1.2.2. Politik Okuryazarlığın Önemi	185
2.1.2.3. Politik Okuryazarlığın Önemi Bağlamında Politika ve Birey İlişkisi	192
2.1.2.4. Politik Okuryazarlık Kavramını Meydana Getiren Kaynaklar	196
2.1.2.4.1. Kitaplar	197
2.1.2.4.2. Akademik Çalışmalar	202
2.1.2.4.3. Edebiyat	203
2.1.2.4.4. Sinema	206
2.1.2.4.5. Tiyatro.....	208
2.1.2.4.7. Müzik	212
2.1.2.4.8. Mimari	216
2.1.2.4.9. Eğitim.....	218
2.1.2.4.10. Siyasi Partiler	219
2.2.1. Rıza.....	219
2.2.2. Siyasal Rıza	224
2.2.2.1. Siyasal Rızanın Unsurları	230
2.2.2.1.1. Yetkinlik Unsuru.....	230

2.2.2.1.2. Sorumluluk Unsuru.....	234
2.2.2.1.3. Özgür İrade Unsuru	235
2.2.2.1.4. Bilgilendirme Unsuru	239
2.2.2.1.5. Gönüllülük Unsuru	242
2.2.2.1.6. İyi Niyet Unsuru	245
2.2.2.1.7. Doğruluk Unsuru	248

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇMENLERİN SİYASİ PARTİ TERCİHLERİ BAĞLAMINDA POLİTİK OKURYAZARLIK VE SİYASAL RIZA ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE GERÇEKLEŞTİRİLEN ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	253
3.1.1. Araştırmanın Model ve Yöntemi.....	253
3.1.2. Araştırmanın Özgün Yapısı ve Önemi	253
3.1.3. Araştırmanın Amacı	255
3.1.4. Araştırmanın Problemi ve Araştırma Soruları	255
3.1.5. Veri Toplama Aracı.....	256
3.1.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	258
3.1.7. Örneklem Grubu.....	261
3.1.8. Verilerin Analizi.....	261
3.1.9. Sayıtlılar	261
3.2. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	262
3.2.1. Örneklem Grubunun Sosyo-Demografik Özellikleri ve Betimleyici İstatistikleri.....	262
3.2.1.1. Örneklem Grubunun Cinsiyeti.....	262
3.2.1.2. Örneklem Grubunun Medeni Durumu	262
3.2.1.3. Örneklem Grubunun Yaşı.....	263
3.2.1.4. Örneklem Grubunun Eğitim Düzeyi.....	263
3.2.1.6. Betimleyici İstatistikler	264
3.2.1.7. Araştırmaya Dahil Olan Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Tercih Ettikleri Siyasi Parti Örgütleri	271
3.2.1.8. Siyasi Parti Tercihinin Sosyo Demografik Bilgilerine Göre Dağılımı.....	273

3.2.2. Araştırmada Kullanılan Ölçek Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri.....	275
3.2.2.1. Seçmen Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi.....	280
3.2.2.2. Cinsiyet Gruplarının Siyasal Rıza Ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi.....	292
3.2.2.3. Medeni Durum Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi	298
3.2.2.4. Yaş Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi.....	301
3.2.2.5. Eğitim Durumu Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi	305
3.2.2.6. Gelir Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi.....	312
3.2.3. Tüm Seçmenlerde Politik Okuryazarlık İle Siyasal Rıza Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	317
3.2.3.1. Her Bir Parti Seçmeninin Politik Okuryazarlık İle Siyasal Rıza Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	321
3.2.4. Tüm Seçmenlerde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi.....	340
3.2.5. Farklı Seçmen Gruplarında Politik Okuryazarlığın Tüm Alt Faktörlerinin Siyasal Rıza Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi.....	344
SONUÇ.....	347
ÖNERİLER	352
KAYNAKÇA	360
ÖZGEÇMİŞ.....	411

ÖZET**DOKTORA TEZİ****SEÇMENLERİN SİYASİ PARTİ TERCİHLERİ BAĞLAMINDA POLİTİK
OKURYAZARLIK VE SİYASAL RIZA ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ALAN
ARAŞTIRMASI: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ****Muhammet Yasin ELİTOK****Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Fatih DEĞİRMENCİ****2023, 411 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Fatma GEÇİKLİ****Dr. Öğr. Üyesi Fatih DEĞİRMENCİ(Danışman)****Prof. Dr. Ömer ALANKA****Doç. Dr. Özgür SELVİ****Dr. Öğr. Üyesi Fatih CEYLAN**

Dünyada 21. yüzyıl itibari ile başta Avrupa kıtasında yer alan ülkeler olmak üzere tüm dünya üzerinde siyasal yönetimin tesis edilmesi noktasında demokrasi sistemi ve bu mevcut sistem içerisinde de temsili demokrasi sistemi genel itibari ile en çok kullanılan yönetim biçimi olarak işletilmektedir. Bahse konu bu durumun neticesi olarak iktidar erkinin elde edilebilmesi adına seçmenlerin siyasi parti tercihlerinin sebeplerinin anlaşılabilmesinin sağlanması için istatistiki verilerin toplanması, bu verilerin analizlerinin yapılmak sureti ile seçmenlerden elde edilen istatistiki veriler ışığında gerekli hedeflerin belirlenerek siyasal iletişim ve propaganda faaliyetlerinde bu verilerin kullanılarak seçmenleri siyasi partiler lehine yönlendirilebilmesinin sağlanabilmesi adına büyük bir önem arz etmektedir. Bu durum siyaset biliminin en önemli konularından birisidir. Bu kapsamda bu çalışmanın konusu Türkiye’de siyasal parti tercihleri bağlamında politik okuryazarlık ve siyasal rıza arasındaki ilişkidir. Çalışmanın amacı, seçmenlerin oy verdikleri siyasi parti tercihleri kapsamında politik okuryazarlıkları ve siyasal rızaları arasındaki ilişkinin tespit edilerek siyasal propaganda süreçlerinde bahse konu siyasi partilere başarılı olmaları için ortaya koyacakları politik hedeflerin belirlenmesinin sağlanmasıdır yani tercih ettikleri siyasi partiler üzerinden politik okuryazarlıklarının ve siyasal rızalarının karşılıklı olarak anlaşılmasının sağlanmasıdır. Bu amaç kapsamında geliştirilen “Siyasal Rıza Ölçeği” (Ceylan, İspir ve Özpolat, 2019), “Politik Okuryazarlık Ölçeği”nin (Köksal ve Erol, 2021) içerisinde bulunduğu veri toplama seti Ankara’da yaşayan ve seçmen olarak oy kullanma yeterliliğine sahip olan farklı demografik özelliklere haiz olan 625 katılımcıya uygulanmıştır. Toplanan bu veri setleri analiz edilmiş ve çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır; Seçmenlerin sahip oldukları demografik niteliklere göre bu çalışma kapsamında ele alınan siyasal rızanın, politik okuryazarlık unsurlarına etkileri ve ilişki düzeyleri tercih ettikleri siyasi partiler kapsamında bazı unsurlarında farklılaştığı ve anlamlı sonuçlar ifade ettiği ve bazıları için ise herhangi bir farklılaşmanın olmadığı ve herhangi bir anlam ifade etmediği görülmüştür. Benzer biçimde bağımlı değişken olarak ele alınan politik okuryazarlık faktörü ve bu faktörlere bağlı olan değişkenler içinde siyasi parti tercihinde bulunan seçmenlerin bu çalışma kapsamında ele alınan siyasal rızanın unsurlarına verdikleri önem düzeyinin bazı unsurlar için farklılaştığı ve anlamlı sonuçlar ifade ettiği, bazıları ise bir farklılaşmanın meydana gelmediği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, demografik özellikler ve politik değişkenlerin Türkiye’deki siyasi parti tercihleri üzerinde belirleyici etkilere sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgular, Türkiye’nin siyasi yapısı ve siyasi partilerin seçmen profilleri üzerine daha derinlemesine analizler yapabilmek adına önemli bir temel sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Partiler, Seçmen Tercihleri, Politik Okuryazarlık, Siyasal Rıza, Ankara.

ABSTRACT**Ph.D. DISSERTATION****A FIELD RESEARCH ON THE RELATIONSHIP BETWEEN POLITICAL LITERACY
AND POLITICAL CONSENT IN THE CONTEXT OF VOTES' POLITICAL PARTY
PREFERENCES: ANKARA PROVINCIAL CASE****Muhammet Yasin ELİTOK****Advisor: Assist. Prof. Dr. Fatih DEĞİRMENCİ****2023, 411 pages****Jury: Prof. Dr. Fatma GEÇİKLİ****Assist. Prof. Dr. Fatih DEĞİRMENCİ (Advisor)****Prof. Dr. Ömer ALANKA****Assoc. Prof. Dr. Özgür SELVİ****Assist. Prof. Dr. Fatih CEYLAN**

As of the 21st century in the world, the democracy system at the point of establishing political administration all over the world, especially the countries in the European continent, and the representative democracy system in this current system is operated as the most used form of administration in general. As a result of this situation, in order to gain the ruling power, the statistical data that will pave the way for understanding the reasons for the political party preferences of the voters, the analysis of these data and the determination of the necessary strategic targets in the light of the data obtained from the electorate groups, and as a result of the political communication and propaganda activities, this voter in question. It is of great importance in order to direct the groups in favor of the desired political party organization. This subject is one of the most important subjects of political science. In this context, the subject of this study is the relationship between political literacy and political consent in the context of political party preferences in Turkey. The aim of the study is to determine the relationship between the political literacy and political consent of the voters on the basis of the political parties they vote, within the scope of their political party preferences, and to determine the political targets they will set for the political parties in question in the political propaganda processes, that is, to determine the political literacy and political consent of the voters through the political parties they prefer. mutual understanding. Within the scope of this purpose, the data collection set including the "Political Consent Scale" and (Ceylan, İspir and Özpolat, 2019) "Political Literacy Scale" (Köksal and Erol, 2021) are based on the ability to vote as a voter who lives in Ankara. It was applied to 625 participants with different demographic characteristics and qualifications. The collected data sets were analyzed and various results were reached: The effects of the political consent, which is discussed in this study, on the elements of political literacy according to the demographic characteristics of the voters and the level of their relationship to the political party they prefer. Within the scope of the organizations, it was seen that some elements differed and expressed meaningful results, and for some, no differentiation was observed. Similarly, for the political literacy factor, which is considered as a dependent variable, and for the variables depending on these factors, it has been determined that the level of importance that the voters give to the elements of political consent, which is considered within the scope of this study, differs for some elements and expresses meaningful results, while there is no differentiation in others. has been done. As a result, it is seen that demographic characteristics and political variables have decisive effects on political party preferences in Turkey. These findings provide an important basis for more in-depth analyzes on Turkey's political structure and electoral profiles of political parties.

Keywords: Political Parties, Voter Preferences, Political Literacy, Political Consent, Ankara.

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFA	: Açımlayıcı Faktör Analizi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
Bkz.	: Bakınız
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
EAP	: Employee Assistance Programs
EAPA	: Employee Assistance Professionals Association
Ed.	: Editör
EFA	: Explatory Factor Analysis
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
İP	: İyi Parti
KİY	: Kurumsal İtibar Yönetimi
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
KTO	: Konya Ticaret Odası
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
Ort.	: Ortalama
PsyCap	: Positive Psychological Capital
RKÖT	: Rotterdam Kurumsal Özdeşleşme Testi
s.	: Sayfa
Significance p	: Anlamlılık Derecesi
SPSS	: Statistical Package For Social Sciences
Std.	: Standart
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİE	: Türkiye İtibar Endeksi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Siyasi Parti Aileleri	73
Tablo 2.1. Yurttaşlık Yeterlilik Alanları ve Belirli Vatandaşlık Yeterlilikleri.....	167
Tablo 2.2. Avrupa’da Zorunlu Ayrı Bir Ders Olarak Okutulan ya da Diğer Zorunlu Derslere Entegre Edilen Yurttaşlık Eğitimi 2016/17.	177
Tablo 2.3. Milbrath’ın Siyasal Katılım Düzeyi Hiyerarşisi	194
Tablo 2.4. Tom Butler-Bowden “25 Politics Classics Freedom, Equality, Power”e Göre En iyi Politik Kitaplar.	201
Tablo 2.5. Türk Siyasetinde Partilerin Kullandığı Başlıca Seçim Şarkıları	216
Tablo 3.1. Tahmini Örneklem Büyüklüğü Tablosu	260
Tablo 3.2. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı	262
Tablo 3.3. Örneklem Grubunun Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	262
Tablo 3.4. Örneklem Grubunun Yaşlarına Göre Dağılımı	263
Tablo 3.5. Örneklem Grubunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	263
Tablo 3.6. Örneklem Grubunun Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı	264
Tablo 3.7. Örneklem Grubunun Basıklık-Çarpıklık-Güvenirlilik Analizleri	264
Tablo 3.8. Araştırmaya Dahil Olan Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Tercih Ettikleri Siyasi Parti Örgütleri	271
Tablo 3.9. Siyasi Parti Tercihinin Sosyo Demografik Bilgilerine Göre Dağılımı	273
Tablo 3.10. Araştırmada Kullanılan Ölçek Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri.....	275
Tablo 3.11. Seçmen Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi	280
Tablo 3.12. Cinsiyet Gruplarının Siyasal Rıza Ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi	292
Tablo 3.13. Medeni Durum Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi.....	298
Tablo 3.14. Yaş Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi	301
Tablo 3.15. Eğitim Durumu Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi.....	305
Tablo 3.16. Gelir Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi	312

Tablo 3.17. Tüm Seçmenlerde Politik Okuryazarlık İle Siyasal Rıza Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	317
Tablo 3.18. Her Bir Parti Seçmeninin Politik Okuryazarlık İle Siyasal Rıza Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	321
Tablo 3.19. Tüm Seçmenlerde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi.....	340
Tablo 3.20. Farklı Seçmen Gruplarında Politik Okuryazarlığın Tüm Alt Faktörlerinin Siyasal Rıza Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi	344

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Huntington’a Göre Demokrasi Dalgaları	30
Şekil 1.2. Dünyada Oy Kullanma İstatistiklerinde Azalma (1969-2014 Tarihleri Arasında)	79
Şekil 1.3. Avrupa Geneline Oy Verme Oranlarında Düşüş (1969-2014 Tarihleri Arasında)	80
Şekil 1.4. Doğu Asya ve Pasifik Bölgesinde Oy Verme Oranlarında Düşüş (1969-2014 Tarihleri Arasında)	81
Şekil 1.5. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesinde Oy Verme Oranlarında Düşüş (1969-2014 Tarihleri Arasında)	82
Şekil 1.6. Sahra Altı Afrika Bölgesinde Oy Verme Oranlarındaki Dalgalanma (1969-2014 Tarihleri Arasında)	83
Şekil 1.7. İdeolojik Oy Verme Modeli	129
Şekil 2.1. Politik Okuryazarlık Modeli	162
Şekil 2.2. Freedom House Raporuna Göre Dünya Özgürlük Durumu. (2018).....	188

ÖNSÖZ

Modern çağ ile birlikte başlayan bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler haber kaynaklarının çeşitlenmesinin siyasal iletişim ve propaganda faaliyetlerinin zengin bir zemin üzerinde yapılmasının önünü açmıştır. Bu durum ise bireylerin kendi hak ve hukuklarını koruyan, seçme ve seçilme durumuna önem veren adaletli bir yönetim anlayışının da aranır olmasına neden olmuştur. Tüm bu arayışlar kendisine yanıt verir niteliklere sahip yönetim biçimlerinden en önemlisi olan demokrasi ile tanışılmasına olanak tanımıştır. Ülke yönetim biçimlerinin içerisinde yoğun bir şekilde kullanılan yönetim şekli demokrasidir. Bu rejim içerisinde en çok kullanım alanı bulan sistem ise temsili demokratik sistemlerdir. Demokratik temsil sistemlerinde siyasi partiler, siyasi iktidar makamını elde etme ve güç kazanma noktasında seçmenlerin siyasi parti tercihlerini hangi durumlara göre yaptıklarının ortaya konulmasını ve kendi politikalarının seçmen gruplarına benimsetilebilmesi adına yönlendirme faaliyetlerinde bulunması, siyaset biliminin var olma sebeplerinden biridir. Bu kapsamda araştırmanın amacı, seçmenlerin siyasi parti tercihlerindeki siyasal rızası ile politik okuryazarlık arasındaki ilişki üzerinden siyasi propaganda dönemleri içerisinde yapacakları siyasal iletişim çalışmalarına yön verebilmek ve hazırlayacakları parti programları ile gerçekleştirmeyi hedefledikleri stratejik amaçlara daha kolay bir şekilde ulaşabilmelerinin önünü açarak etkin, insan merkezli ve uygulanabilir bir sistemi ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında kuramsal ve literatür kısımlarından oluşan birinci bölümde; siyasal parti tercihlerinin gerçekleştirilebilmesi için yapılan seçimler ve bu seçimlerin yapılabilmesi için gerekli olan demokrasi kavramının tanımı ve içeriği, demokrasinin temel ilkeleri, demokrasi çerçevesinde kullanılan farklı yaklaşım ve modeller, siyasi partilerin yapısal işlevleri, tanımı ve sorunsalları, siyasal katılma ve siyasal sistem, seçmen davranışları ve oy verme kararları, oy verme model ve yaklaşımları ele alınarak kuramsal çerçeve kapsamında ifade edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde; Okuryazarlık, politik okuryazarlık, politik okuryazarlığın tarihçesi, politik okuryazarlığın önemi, politika ve birey ilişkisi, politik okuryazarlığı meydana getiren kaynaklar, rıza kavramı, rıza kavramına ait alt faktörler ve bu faktörlerin seçmen tercihleri üzerindeki rolü kapsamlı bir şekilde ifade edilerek çalışmanın analiz kısmında ortaya konulacak olan çıktıların dayanağının geniş ve kapsamlı bir şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın uygulama aşamasını meydana getiren üçüncü

bölümünde ise “Siyasal Rıza Ölçeği” ve “Politik Okuryazarlık Ölçeği”nin de içinde yer aldığı veri toplama seti çalışmanın yapıldığı Ankara ili içerisinde yerleşik olan ve istatistiki anlamda dengeli bir dağılıma sahip olan seçmen grubuna uygulanmış ve elde edilen veriler analiz edilerek bulgular ve sonuçlar açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Mesleğim gereği mesai saatlerinin uzun, yorucu ve ucu açık bir nitelik taşımasına rağmen hayata dair hayallerimin gerçekleştirilmesi adına büyük bir emeğin ürünü olarak ortaya çıkan bu çalışmanın her aşaması yoğun bir gayret ve azim içermektedir. Tez yazım aşamasının her anında yanımda olan, bana güven duyduğunu her zaman yineleyen, her zaman bir yol vardır, düşüncesi ile çalışma konumun belirlenmesinden izleyeceğim tüm yollara kadar bana yol açan ve bu yolda emin adımlarla yürümemi sağlayan değerli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Fatih Değirmenci’ye çalışmama ve benim kişisel gelişimime sunduğu tüm katkılardan dolayı sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Fatih Değirmenci hocam aracılığı ile tanışma fırsatı bulduğum Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinde görevli Dr. Öğretim Üyesi Fatih CEYLAN hocama, çalışma kapsamında ele alacağım konulara yönelik ölçek araştırmamda bana saatlerini, günlerini ayıran her aradığımda ulaşma fırsatı veren, bana yön gösteren, yönlendiren, samimi, açık ve içten davranan, ayrıca kendi geliştirmiş olduğu “Siyasal Rıza” ölçeğini araştırma konumda kullanmama izin veren, şahsıma yapmış olduğu tüm katkılardan dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Her daim yanımda olan, akademik çalışmalarım konusunda beni cesaretlendiren, kalbi ve dili her zaman bir olan doktora yeterlik ve savunma kurulunda jüri üyesi olan Doç. Dr. Özgür SELVİ hocama şahsıma yapmış olduğu tüm katkılardan dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Bilgi birikimi ve akademik çalışmalarının ötesinde insanlığı, zarafeti ve letafeti ile örnek bir insan olan doktora yeterlik ve savunma kurulu jüri üyesi olan Prof. Dr. Fatma GEÇİKLİ hocama şahsıma akademik manadaki katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Tez İzleme Kurulu üyesi olan Prof. Dr. Ömer ALANKA hocama çalışmalarım ve kurullarda görev alarak yapmış olduğu yardımlardan dolayı teşekkür ederim. Çankırı Karatekin Üniversitesinde görevli Dr. Öğretim Üyesi Eray GÖÇ hocama, tez yazım aşamasında her aradığımda bana vakit ayırdığı, akademik konularda bana yön gösterdiği, her konuya farklı bir açıdan bakan ve bu farklı bakış açılarından yararlandığım, şahsıma yapmış olduğu tüm katkılardan dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde görevli Neşe LEHİMLER’e yüksek lisans süreci ve doktora sürecimde

bana idari manada büyük katkılar sunan, her aradığımda telefonlarıma cevap vererek güler yüzü, nezaketi ve tatlı dili ile beni motive ederek yorulduğum her noktada devam etmem konusunda ısrarcı olan değerli ablama bana manevi anlamda sunmuş olduğu her şey için teşekkürü bir borç bilirim.

Hayata tüm açılardan bakmamı sağlayan, eğitim hayatımın ilk yıllarından beri beni her konuda destekleyen, yol gösteren, kazanma azmi ve kararlılık azmi taşımama vesile olan işçi emekçisi çok kıymetli babama; her zaman başaracağıma inancı tam olan canım anneme, yoğun iş ve tez çalışmalarımın dolay her zaman fedakârca davranan, yürekten ve koşulsuz bir şekilde başarılı olacağıma inanan kıymetli eşim Gülşah'a, hayattaki tüm hayallerimin anneleri ile birlikte başlangıç noktası olan, iş ve tez çalışmalarımın yoğun olmasından dolayı yeterli zaman ayıramadığım, doya doya vakit geçiremediğim geleceğin doktorları can kızlarım Elif Ada ve Eslem'e sonsuz kere teşekkür ederim.

Erzurum - 2023

Muhammet Yasin ELİTOK

GİRİŞ

Siyasetin tarihsel süreçleri incelendiğinde insanın yaradılış tarihine kadar yatay bir seyir izlediği ve çok eski zamanlara dayandığı söylenebilir. Çünkü siyaset kavramı, tarihsel süreç içerisinde her daim toplumsal yapılarda var olan yönetim kavramı kapsamında evrensel nitelik taşıyan bir olgu olarak süregelen bir kavramdır (Vergin, 2003:7). Bu sebeple siyaset olgusunun insanın merkezde olduğu, kökenlerinin insanların toplum içerisinde yaşamaya başlamasına kadar indirgendiği ifade edilebilir. Ancak kökenleri ilk insanlara kadar indirgenmiş olsa da insanın toplumsal yapılar içerisinde etkileşim gösterinceye kadar siyaset kavramı, çok önemli ve insanlar tarafından önem atfedilen bir yapısal durumda değildir. Bu durumun temel nedeni yerleşik hayata geçilmeden önceki göçebe toplumlarda bireysel manadaki ilişki seviyelerinin yüksek olması ve toplumsal yapılarda oluşan etkileşim faaliyetlerinin ise düşük düzeyde seyretmesi şeklinde ifade edilebilir (Ceylan ve İspir, 2023:1).

Fikirlerin üretilmediği alanlarda, insanlığın yaradılışından beri süregelen farklı tipte ortaya çıkan sosyal yapılar, sahiplenme olguları, orijinal yapılardan kaynaklı öznellik ve özgün bir yapının olması da beklenemez. Fikir üretme mekanizmalarını işletemeyen birey, yapıcı bir konumda olamayacağı gibi icat etme noktasına varamayacağı, taklitçi bir sistem ortaya koyması hariç, hiçbir yeteneğini olması gerektiği gibi de geliştiremez. Karşılaştığı olaylar karşısında her zaman edilgen bir durumda kalır. Toplumsal hayatın sürekli yenilenen yapısı karşısında ezilmeye mahkum kalır. Evreni ve yakın çevresinde gerçekleşen olguları analiz etmede ve değerlendirmede zorlanır. Başkaları tarafından yönlendirilen bağımlı yapılar haline dönüşür. Bu tipteki bireylerden meydana gelen toplumsal bir yapı da gönüllü köleler üreterek kendi rıza ve iradeleri ile hiçbir iş yapamaz duruma gelirler (Tozlu, 2003:6-7).

Birey, kendine has olan fikirleri ile görebilir ve duyabilir. Her bir şeyden fayda sağlayan ve bunları bir düzen içerisine sokan ve yönetilmesine imkan sağlayan yegane olgu fikirlerdir (Montaigne, 1964:18). Burada anlatılmaya çalışılan düşünce vatandaşların eğitiminde öncelikle bireyin bağımsızlık olgusu inşa edilecek, daha sonra da bahse konu bu olaylara hâkimiyet sağlayabilecek bir düzen yapısına gidilmesi sağlanacaktır (Tozlu, 2003:8). Napolyon, “İki şey dünyaya hükmeder der. Bunlardan birincisi kılıç, diğeri ise fikirlerdir. Kılıç önünde sonunda düşünceye kaybeder

demektedir (Camus, 2003:8). Kılıcı da düşünceyi de gerekli şekilde ve gereken yerde kullanıma sokacak olan insanlardır. Önemli olan olgu, insanın bu iki güçten hangisini kullanmak isteyeceğidir. Gerçekte istenilen ise düşünce olgusunun seçilmesidir. Düşünebilen, düşündüğü şeyi faaliyete sokarak bir kullanım alanı inşa eden ve bunu yaparken de kendi özgür, hür rızası ile bu durumu gerçekleştirebilen insan hürriyetini kazanmış insan demektir.

İnsanoğlu yaradılışından beri bilgi teknolojilerine ve çeşitli kavramsal niteliklere ulaşınca dek göçebe bir toplumsal yapı içerisinde karşılıklı etkileşimin yüksek düzeyde olmadığı bir hayat sürmüş olsa da, insanın önemli özelliklerinden birisi de toplumsal bir varlık olmasıdır. İnsanın kökenlerinde yaradılıştan var olan refah, mutluluk, güven ve iletişim gibi önemli ihtiyaçları insanları iletişim faaliyetlerini de gerçekleştirdikleri toplum olarak isimlendirilen bir yapı içerisinde yaşamaya sevk etmiştir. İnsanların topluca bir yapı içerisinde yaşamaya başlaması ile birlikte içerisinde yaşamış olduğu toplumsal yapı düzeninin ortaya konulması ve ortak hedeflerin nihayete erdirilmesi adına iş bölümlerinin yapılması ve kurumsal bir yapı oluşturulması gibi birçok problem ile karşı karşıya kalmış ve bu problemler siyaset kavramının dünya tarihinde ortaya çıkmasına neden olmuştur (Topbaş, 2009:1). Bundan dolayı insanoğlu ne zaman ki yerleşik bir toplumsal düzene geçmiş ise bu duruma paralel olarak siyaset kavramı ile ilgili tanımlamalar, kavramsal yapılar ve tartışmalar da meydana gelip gelişmeye başlamıştır ve bu gelişmenin de hala sürdüğü ifade edilebilir. Çünkü siyaset biliminin temelinde bir yöneten-yönetilen ilişkisi vardır ve insanın meydana getirdiği ilk ilkel ve karmaşık olmayan toplumsal oluşumdan günümüzdeki geniş ve karmaşık modern devlet yapılarına kadar bütün toplumsal yapılarda bu ilişkisel yapının varlığı devam etmektedir. Bu kapsamda siyasal olarak bir araya gelmiş toplulukların tamamında yani bütün devlet yapılanmalarında mutlak suretle bir siyasal iktidar gücünü elinde bulunduran ve bu gücünü kullanan, karar verme yetkisine sahip, emir veren, zor kullanma yetkisini kullanan yöneten kişi ya da kişiler her daim var olmuştur (Kapani, 2015:77).

İktidarlar, ister anti demokratik isterse demokratik bir yapıda olsun, bir meşruiyet sorunsalı ile karşı karşıya kalırlar. İktidar kavramı, elde tutulabilen somut bir güç olduğu kadar zaman içerisinde kaybedilebilecek bir soyut otorite halini de alabilir. Bundan dolayı iktidarların devamlılıklarının sağlanabilmesi adına, iktidar kavramıyla

beraber gelen kuvvet, otorite, kontrol mekanizmaları gibi yetki durumlarının ve bizzat iktidarların kendisinin tekrar tekrar üretilerek yeniden kullanıma sokulması gerekmektedir.

Althusser'in (2006) ortaya attığı gibi iktidar, 'baskı aygıtları' ile zor kullanmak sureti ile bahse konu bu işlevsel özelliği yerine getirebileceği gibi 'ideolojik aygıt yapıları' ile bir manada 'rıza' üretimine dayanan iktidarın devamlılığını sağlama noktasında çeşitli fırsatlar oluşturabilir. Yönetim ilişkisinde yöneten olmak, yani iktidar olabilmek insanlara her daim çekici gelen bir durum olmuştur. Kelime anlamı "bir iş ya da durumu gerçekleştirebilme gücü, erki, kudreti" (<https://sozluk.gov.tr/>) olan iktidarın kazanılma biçimi tarihler süresince içerisinde bulunduğumuz zamanın ve toplumsal yapının koşullarına göre farklılıklar barındırmıştır.

Toplumsallaşmanın başladığı ilk zamanlarda siyasi iktidar erkinin sahibinin tanrı olduğu, yani tanrı ile ilişkilendirildiği ileri sürülen (Öztekin, 2014:36) "Teokrazi" ile devlet yapısının tümünün bir hanedanın malı olduğu ve yönetimde bulunan kişilerin katılması ile aile bireylerine geçen bir mantığa dayanan "Monarşi" gibi yönetim biçimlerinin yaygın bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir. Bu iki ayrı tipteki yönetim biçiminde de iktidar erki kral ünvanını elinde bulunduran kişisindir ve bu tipteki yönetimlerde kralların yönettiği kişileri baskıcı ve korkutucu yöntemler kullanarak yönettikleri anlaşılmaktadır. Bu gösterge, bu yönetim biçimlerinde iktidar erkini elde tutmada zor güç kullanılarak yapıldığını göstermektedir. Bu devlet sistemlerinde iktidar erkinin kim tarafından kullanılacağı ve kim tarafından sürdürüleceği önceden belirli bir düzene uygun olarak gerçekleştiğinden iktidar erkini ellerinde tutan kişiler iktidarı ele geçirme ve devamlılığını sağlama noktasında çokta zorlanmazlar. Çünkü iktidar konusunda böylesine öngörülebilirliğin olduğu bir yerde iktidar erkini ele geçirmek adına mücadele vermek anlamsız bir durum niteliği taşımaktadır. Lakin daha sonra bilgi yapıları ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak toplumsal yapıyı meydana getiren beşeri olgular göçebe yaşamdan tarımsal yapılara, tarımsal yapılardan sanayi yapılarına ve sanayi yapılarından da bilgi yapılarına geçme özelliği göstermiştir. Bu toplumsal gelişmeler ilkel düzeydeki toplumsal yapıları; yüksek ve hızlı bir şehirleşme neticesinde çok daha kalabalık ikamet yerleri olan büyük şehirlerde yaşama, bilimsel yapılarda meydana gelen gelişme ile bilgi düzeyi yüksek ve bilinç yapıları modern yapıya uygun olan toplumsal yapılara dönüşme ve iletişim alanında meydana gelen teknolojik

gelişmeler tüm dünyadan aracısız ve hızlı bir şekilde haberdar olma gibi pek çok yönden dönüşmesine imkan sağlamıştır. Kendisi, yakın veya uzak çevresi ve dış dünya hakkında bilgi dağarcığında meydana gelen gelişmelerden dolayı insanlar, istisnai örnekleri olsa da modern çağda teokratik ve monarşik sistemler gibi “baskı ve zor”a dayanan yönetim biçimlerini terk etmiş ve bu sistemlerin yerine siyasi iktidar erkinin kaynağının halkta olduğu teoremi üzerine biçimlenen ve gücünü halktan alan bir sistem olarak ifade edilen demokrasiye geçmiştir (Ceylan ve İspir, 2023:2).

Teori olarak ortaya atılışından hemen sonra çeşitli toplumsal yapılar tarafından hızlı bir şekilde özümseven ve yaygın olarak kullanılan “demokrasi felsefesi”nin 18. asırda şu şekilde tanımı yapılmıştır: Demokrasi kavramı halk egemenliğini ve halk yönetimini ifade eder. Halkın yönetim ifadesinden ise siyasal kararları almak ve alınan bu kararları uygulamak anlaşılmaktadır (Ceylan ve İspir, 2023:3). Halbuki halklar günümüz dünyasında bu kararları ve uygulamalarını doğrudan doğruya kendileri yapmazlar. Alınan kararları ve bu kararların yürürlüğe sokulmasını seçtikleri temsilciler aracılığı ile faal hale getirirler. Bu durum günümüz dünyasında temsili demokratik sistemler şeklinde tanımlanmaktadır. Sartori’nin tanımlaması ile bu kavrama yönetilen demokratik sistemlerde denilmektedir (1996:95). Yani bir demokraside halk en üstteki siyasi otoriteyi temsil etmektedir. Bu kapsamda “halkın yönetimi” manasına gelen demokrasi kavramının merkezi konuma eşitlik ilkesini alan bir yönetim biçimi olduğu bilinmektedir. Bu eşitlik düzenini Aristo şu şekilde ifade eder: “Demokrasi, herhangi bir bakımdan eşit olan insanların mutlak olarak eşit oldukları düşüncesine dayanır” (Aristoteles, 2013:58).

Demokratik sistemlerde üç tip yönetim biçimi söz konusudur: Bunlardan ilki “Doğrudan Demokrasi”dir. Bu demokrasi türünde kamusal etkinliklerin doğrudan doğruya halk tarafından yapıldığı ve yöneten kesimle yönetilen kesimin adeta özdeş bir yapı içerisinde hayat sürdükleri bu tarz demokratik sistemlerde halk, kanunların kabul edilmesi adına aracıya ihtiyaç duymadan doğrudan doğruya kendileri tarafından karar alır (Teziç, 1996:217). Doğrudan demokrasi modeli ile halk bir aracıya ihtiyaç duymadan yöneterek toplum için önem arz eden kararları almak, kanunların yapılmasını sağlamak ancak bu durumun yürütme işlemlerini yöneticilere bırakmadan bir manada da kendini parlamento yerine koyarak yürütmede etkin bir güç haline gelmiştir (Çam, 1995:399).

Atina’da bulunan site adı verilen şehirler genel manada doğrudan demokrasi modeli ile yönetilmekteydi. Lakin bu sistem, temsili demokratik sistemi gerektirecek bir kapsamı bulunmayan bir site demokratik rejimiydi. Atina’da yabancı bireylerin, kadınların, kölelerin haricinde bulunan yönetilen durumda bulunan toplumsal yapı içerisindeki halkın ancak çok az bir bölümüne yurttaşlık ve siyasi ayrıcalıklardan yararlanma imkanı vermiştir. Bu sebeple burada uygulamaya konulan demokratik sistemin aslında ergin erkeklerin katıldığı bir aristokratik yönetim sistemi olduğu da ifade edilebilir. Ancak halkın tüm bireylerini de kapsar bir şekilde katılımın öngörüldüğü doğrudan demokrasi modelinin modern anlamda gerçekleşen demokratik yönetim şekilleriyle bağlantısı düşük bir düzeydedir. Çünkü modern demokratik sistemlerde halkın yönetim kademesine kendini oluşturan tüm vatandaşlarca katılımı gerçek manada istenilen bir durum olsa da günümüz dünyasında gelişen ve büyüyen toplumsal yapı nedeni ile bu şekilde gerçekleştirilen bir uygulamanın ortaya konulmasındaki imkansızlıklar nedeni ile yönetim yapısının sorumluluk durumu tüm bireylere dağıtılmak suretiyle değil, tüm bireyleri temsil noktasında varlığını ortaya koyan profesyonel anlamda siyaset yapan bireyler tarafından meydana getirilen elit bir nitelik taşıyan bir gruba verilmektedir (Akgün, 2008:167- 168). Demokratik sistemlerde yönetim biçimlerinden bir diğeri de “Temsili Demokrasi”dir. Modern dönemlerin toplumsal yapılarına en uygun olan ve yaygın bir şekilde kullanım alanı bulan yönetim biçimi olan temsili demokratik sistemlerde halk, kendisini yönetecek olan yönetici kesimi eşit ve özgür anlamda hukuka uygun olarak gerçekleştirilen seçimler aracılığı ile kendileri belirler. Demokratik sistemlerin diğer yönetim biçimi ise “Yarı Doğrudan Demokrasi”dir. Doğrudan demokratik sistemle temsili demokratik sistem arasında bir yönetim biçimi olan bu yönetim biçiminde temsili demokratik sistemlerde olmayan halkın yönetimi istedikleri zamanlarda denetleme ve kontrol etme hakkı, denetim ve kontrol yolları bu yönetim biçiminde vardır. Demokratik sistemlerdeki bu üç tür yönetim biçiminden modern çağda yaygın bir şekilde kullanım alanı bulan temsili demokratik sistemlerdir. Çünkü son dönemlerde ortaya çıkan nüfus artışları ile giderek karmaşık bir hale bürünen toplumsal ve siyasal yapılar, Antik çağlardaki gibi bir doğrudan katılma durumunu olanaksız hale getirmiştir. Bu kapsamda vatandaşların edilgen bir durum içerisinde nispedildiği sadece seçme rolüne büründükleri (Teziç, 1996:217) bu yönetim sisteminin hukuki temeli; yönetilenlerle yönetenler arasındaki

ilişkiyi ortaya koyan temsil etme yetkisine dayanmaktadır (Çam, 1995:400).

Günümüz dünyasında hangi seviyede ve düzeyde olursa olsun demokratik ve etkili yönetim sisteminin temel niteliklerinden birinin katılma davranışına ve temsil edilmeye dayanması konusunda genel anlamda bir uzlaşıdan söz etmek mümkündür (Çitçi, 1989:18). Demokratik sistemler ile idare edilen toplumsal yapılarda siyasal iktidarın yapılanma süreçlerini ortaya koyan en önemli faktörlerden birisi de siyasal hayat içerisinde gerçekleştirilen çeşitli etkinliklere katılma davranışının gösterilmesidir. Temsili demokratik sistemlerde bu katılma davranışından en sade ve en önemli biçimi; tarafsız, özgür ve hukuka uygun seçimler ile seçmenlerce ortaya konulan “oy verme” faaliyetidir. Bu kapsamda egemenlik faktörünün farklılaşması ve temsili demokratik sistemlerin gelişimi ve yaygınlaşması ile birlikte adil seçim olgusu giderek önem kazanmış (Gül, Kiriş, Negiz vd. 2014:108), demokrasi ile yönetilen toplumsal yapılarda siyaset erkini büyük bir ölçüde ortaya koyan önemli temel faktörlerden birisi haline gelmiştir. Çünkü bu durum belirli zaman aralıkları ile gerçekleştirilen serbest ve özgür seçimlerle merkezdeki ve yereldeki yönetici erk, yani iktidarı elinde bulunduran elitleri tespit etmektedir (Temizel, 2012:1).

Tarihsel süreç içerisinde yönetilen kesim, yönetim süreçlerindeki fikirlerini ortaya koymak ve yönetim erkini elinde bulunduran kesime yönelik olarak baskıda bulunmak adına farklı teknik yöntem ve araçlar kullanmışlardır. Oy verme davranışı, bu yöntem ve teknikler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda seçimler, demokrasi ile yönetilen toplumsal yapılarda popüler bir konsültasyon olarak kabul edilir ve seçimler aracılığı ile vatandaşlar bir adayı ya da siyasi partiyi seçmek sureti ile kendilerini kimlerin, hangi veya nasıl sorularına cevap verici nitelikteki politika ve programlar ile yöneteceğinin tespitini yaparlar (Özözen Kahraman, 2007:4). Kısacası günümüzde hüküm süren çağdaş ve demokrasi ile yönetilen toplumsal yapılarda adil olarak gerçekleştirilen seçimler aracılığı ile gerçekleştirilen oy verme faaliyeti, demokratik olan tüm süreçlerin özü ve temel yapısı olduğu demokrasi teoremcilerinin en fazla ifade ettikleri ortak bir husustur (Sarıbay, 1998:75). Bu sebeple son dönem demokrasilerinde seçmenlerin ortaya koydukları davranış yapılarının analiz edilmesi ve bu konuda siyasi parti örgütlerine yol gösterici bir nitelik taşıması nedeni ile büyük bir misyonu vardır. Çünkü “Siyasal iktidar gücünün kazanılması kapsamında serbest, adil ve hukuka uygun olarak gerçekleştirilmiş seçimler siyasal katılımın olmazsa olmaz bir unsuru haline

dönüşürken bu durum seçmen desteğini elde etmeyi gerekli kılan bir unsur haline gelmiştir (Ceylan ve İspir, 2023:4).

Seçim dönemlerinde faaliyet gösteren çok sayıda siyasi partinin olması ve bunun bir sonucu olarak da siyasi rekabet düzeyinin artması nedeni ile siyasi parti örgütlerinin kamuoyuna tesir edebilmeleri ve seçmenlerin içerisinde bulunduğu toplumsal yapıları ikna etmeleri çok önemli bir durum haline gelmiştir” (Taşçıoğlu, 2009:271). Bu kapsamda seçmenlerin tarafsız ve adil olan seçimler aracılığı ile oy verme davranışlarının gerçekleştirilmesi durumunda “siyasal rıza” kavramı önemli bir olgu durumuna gelmiş ve siyasi partilerin iktidar erkini kazanabilmeleri ya da elinde bulundukları gücü devam ettirebilmesi için oy kullanan seçmenlerin fikirlerine tesir ederek (Temizel, 2012:3) kendi lehlerine oy verme davranışında bulunmaya razı etmeleri, yani hedef kitle olan seçmenlerin rızalarının alınmasında modern demokratik sistemlerin en önemli konulardan birisi haline getirmiştir. Çünkü modern demokratik sistemlerde “seçimler, ilk olarak ve her şeyden önce, yönetim erkine olan rızayı (consensus) tanımlar” (Sarıbay, 1998:75).

İnsanlık tarihinde on binlerce yıldır süre gelen yaşam serüveninde kil tabletlerden başlayan yazım süreçleri dijital teknolojinin gelişimi ile birlikte dijital ekranlar, bilgisayar sistemleri, akıllı sisteme sahip yön bulucular ve akıllı telefonlarla devam ederek giderek artan bir şekilde büyümektedir. “Okuma teriminin ifade ediliş şekli toplum içerisinde etkileşimde bulunan tüm gruplar ve kişilerin de katılımı ile sürekli olarak farklı ifade şekilleri bulmaktadır ve içerisinde yaşanan dönemin şartlarına, gereklerine göre tekrardan isimlendirilmektedir” (McCarthy ve Raphael, 1992). Pearson ve Stephens (1994)’e göre 1960’lı yılların başlarına kadar dil bilimi ile ilgili araştırma gerçekleştiren araştırmacılar okumayı basit bir yapısal ya da sembolik olgular silsilesi olarak ifade etmektedirler. Daha sonraki dönemlerde okumanın sadece sembolik bir aşama olmadığını okuma kavramının baştan sona farklı bir aşama olduğunu ifade etmişlerdir. Bu aşamada okuduklarının anlaşılması yerine okunulan metinlerin neyi anlattığının açık bir şekilde ifade edilmesinin okunulan metinde bulunan içeriklerin anlaşılmasının çok daha önemli bir unsur olduğunu, ortaya konulan bu anlaşılma etkinliğinin geçirilen hayat tecrübelerine bağlı olarak farklılıklar arz edeceğini, bireylerin yaşamış oldukları toplumsal çevrelerin okuduklarına anlam katma üzerinde tesirinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Birleşmiş Milletler tarafından 1990 senesi “Uluslararası Okuryazarlık Yılı” ilan edilmiştir. Bu ilanla birlikte okuryazarlık kavramının popülaritesi artarak bireyler ve gruplar tarafından yoğun bir ilgiye maruz kalmıştır. UNESCO tarafından okuryazarlık kavramı “Çeşitli kapsamlarda ortaya konulan yazılı yapıtları ifade etme, anlamlandırma, yorum yapabilme, bir araya getirme, iletişim kurma yetisi, hesap yapabilme ve kullanıma sokabilme yeteneğidir” (Montoya, 2019:2). Okuryazarlık kavramı, “Kişilerin maksatlarına ulaşmaları, bilgi düzeyleri ve potansiyel yapılarını ileri seviyelere taşımaları ve içerisinde yaşadıkları toplumsal yapılara tam manada katılımlarının sağlanması adına devam eden öğrenme aşamalarını içerir” (Mamhouston, 2019). Kellner (2001) okuryazarlık kavramını: “Toplumsal yapılar aracılığı ile anlamlandırılan iletişimsel sembollerin tesirli bir şekilde kullanılabilmesi kabiliyeti” biçiminde ifade etmektedir. Aldemir (2003)'e göre okuryazarlık kavramı: "Hayat süresince öğrenme yapılarının bilincini meydana getirme, mevcut bilinç yapılarını daha ileri götürebilme, daha etkin bir şekilde öğrenme adına kişilerin yaratıcı bir şekilde yeni kabiliyetler kazanabilmelerini sağlamaktadır". Okuryazarlığın kollarından olan Politik Okuryazarlık kavramı bilgi yapılarının, yetenek düzeylerinin ve beceri yetilerinin birleşmesinden meydana gelmektedir. “Siyasal hayatta önemli olan kriterleri anlamayı ve bu kriterlerin uygulanmasının gerekliliğini ifade etmeye gayret göstermektedir. Politik okuryazarlık kavramı en sınırlı manası ile politik mekanizmalar içerisinde yurttaşların yönetici mekanizma ve ortaya konulan politik kararlar üzerinde söz sahibi olmasıdır” (Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2007).

Politik Okuryazarlık kavramı, bireylere hayatlarının devam ettiği süreç boyunca gerekli olabilecek siyasal bilgilerin öğretilmesinde kullanılan bir araçtır. Demokratik yönetim sistemlerinin temelini yurttaşların ülke yönetimine katılması meydana getirir ve bu demokratik sistemler için önem arz eder. Siyasal katılım neticesinde kişiler toplumda kendilerini gösterebilir ve ifade edebilir. Bilinçli bir şekilde siyasal katılımın ortaya konulabilmesi için bazı siyasal bilgi yapıları ile zenginleştirilmiş politik okuryazar özelliklerini taşıyan kişilerin nitelikleri merkezi konumda bulunmaktadır. Politik okuryazar niteliğine sahip olan bireyler siyasal anlamda hem donanımlı hem de yüksek sorumluluk düzeyine sahip olan ve tesirli bir biçimde siyasetle ilgilenebilmek adına aktif bir katılımcı durumundadır” (Lockyer ve Crick, 2003). Zaller (1992)'e göre politik okuryazarlık kavramı kişilerin siyasal olayları anlayıp yorumlama yeteneğine haiz

olması ve politik farkındalık şeklinde ifade edilmektedir. Dirk (2014) politik okuryazarlık kavramı kapsamında kişilerin kararlarını kendileri adına alabilmesini öncelikli bir adım olarak görür ve vatandaşlık hissiyatlarının ise kişilerin içerisinde hayatlarını devam ettirdikleri toplumsal yapı ile etkileşmesinin neticesinde meydana geldiğini ifade eder. Politik okuryazar olan bir kişi ya da toplumsal grubu eğitmek önemli bir sorun haline gelmiştir. Küçük yaş gruplarına eğitim kurumlarında verilen eğitim kapsamında siyasetin tüm aşamaları ve dinamikleri hakkında çok alt seviyede bir eğitimin veriliyor olması bu sorunlardan biri haline gelmiştir. Küçük yaş gruplarından başlamak sureti ile politik hayatın direkt veya aracılı bir şekilde uğradığı tüm kesimlere tesir ettiği için tüm yaş gruplarında politika eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Politika kavramının ana tanımı bir tartışma olgusu olduğundan ibarettir. Eğitim veren pek çok kesim kendi sahasında politika ile ilgili konuları ele almak ve bu konular üzerinde tartışmalar yapmaktan kaçınırlar. İlköğretim dönemi ile birlikte sistematik bir şekilde alınan politika eğitimi bu yaş grubundaki gençlere özgüvenli ve seviyeli bir şekilde münazara edebilmeyi, farklı fikirlere saygı göstermek sureti ile birlikte empati duygusu gelişmiş birer birey olmayı ve bu sayede topluma katkı sağlayabilmeyi kolaylaştırır. Bu aşamada öğrenciler kendileri için gerekli olan politik bilgi yapılarına sahip olmuş ve bu durumu içsel bir hale getirmiş olurlar (Tarhan, 2015). Gelişmiş devletlerde hayatlarını idame ettiren bireyler demokratik yönetim sistemlerini bir mecburiyet olarak görmemektedirler. Bu gelişmiş toplumsal yapılarda demokrasi kavramı hayatın vazgeçilmez bir niteliği olarak görülür. Bir toplumsal yapı içerisinde hayatlarını devam ettiren beşeri kaynakların eğitim düzeylerinin artırılması ile politik eylemlere karşı farkındalık düzeylerinin artması paralellik göstermektedir. Demokratik siyasal sistemlerde halk iradesinin seçimlere yansması adil ve özgür seçimler aracılığı ile olur. Seçim dönemlerinde halkı etkileyerek kendilerine oy devşirmeye çalışan siyasi partiler bu süreç içerisinde seçmenler tarafından verilen oyun neye göre verildiği, bu aşamada hangi saiklerle hareket edildiği, oy verme davranışlarının yönlendirilmesi veya kontrol altına alınarak kendilerine artı olarak nasıl yazılabileceği sorularının cevabını ararlar. Seçmenler ise kendilerine birtakım vaatlerde bulunan bu örgütlerin kampanya faaliyetleri, hareket alanları ve aslında yapmak istedikleri plan ve programları anlamaya çalışırlar. Bu anlama mekanizmasının işletilebilmesi adına yukarıda da ifade edildiği gibi politik bir okuryazarlık düzeyine ihtiyaç olduğu açık bir şekilde karşımızda

durmaktadır. Bu kapsamda bu araştırmanın ana temasını “siyasal rıza” ile “politik okuryazarlık” kavramı meydana getirmektedir. Araştırmanın temel amacı ise seçmenlerin siyasi parti tercihleri bağlamında politik okuryazarlık ve siyasal rızası arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Başka bir deyişle, seçmenlerin siyasi parti tercihlerinin oluşumunda siyasal rızaları ve politik okuryazarlık durumları arasındaki farklılıkların ortaya konması ile birlikte farklı siyasi partilere oy veren seçmenlerin siyasal profil yapılarının oluşturulması ve bu yapıların daha sonra gerçekleştirilecek olan seçim süreçlerinde siyasal propaganda faaliyetlerinde kullanılarak istedikleri oylara nasıl ulaşılacağına yönelik bir çerçeve çizmektir.

Çalışma temel olarak üç bölümden meydana gelmektedir: Bu kapsamda kuramsal ve literatür kısımlarından oluşan birinci bölümde siyasal parti tercihlerinin gerçekleştirilebilmesi için yapılan seçimler ve bu seçimlerin yapılabilmesi için gerekli olan demokrasinin tanımı ve içeriği, demokrasinin temel ilkeleri, demokrasi yaklaşımında kullanılan farklı yaklaşım ve modeller, siyasal parti organlarını tercih etme noktasında ele alınacak olan siyasi partilerin yapısal işlevleri, tanımı ve sorunsalları, siyasal katılma ve siyasal sistem konularına değinilmiş bir başka kuramsal zeminde, seçmen davranışları ve oy verme kararları, oy verme model ve yaklaşımları ele alınarak kuramsal çerçeve kapsamında ifade edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde; okuryazarlık, politik okuryazarlık, politik okuryazarlığın tarihçesi, politik okuryazarlığın önemi, politika ve birey ilişkisi, politik okuryazarlığı meydana getiren kaynaklar, rıza kavramı, rıza kavramına ait alt faktörler ve bu faktörlerin davranış yapılarına ve siyasal parti tercihlerine etkisi kapsamlı bir şekilde incelenerek çalışmanın analiz kısmında ortaya konulacak olan çıktılarının dayanağının geniş ve kapsamlı bir şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın uygulama aşamasını meydana getiren üçüncü bölümünde ise “Siyasal Rıza Ölçeği” (Ceylan, İspir ve Özpolat, 2019) ve “Politik Okuryazarlık Ölçeği” nin (Köksal ve Erol, 2021) de içinde yer aldığı veri toplama seti çalışma konusunun yapıldığı Ankara ili içerisinde yerleşik olan ve nominal bir dağılıma sahip seçmenlere uygulanmış ve elde edilen veriler analiz edilerek bulgular ve sonuçlar açık bir şekilde ifade edilmiştir. Ortaya konulan bu ölçeklerin yanına demografik özelliklerin bulunduğu (yaş grupları, medeni durum, aylık gelir düzeyleri, öğrenim durumları, cinsiyet farklılıkları) ve seçmenler tarafından tercih edilen 2018 yılında gerçekleştirilen Milletvekili Genel Seçimlerinde oy oranlarına göre en fazla oyu

alan ilk 5 (beş) partinin bulunduğu sorular anket formuna konulmuştur. Araştırma kapsamında belirlenen siyasi partilere oy veren seçmen gruplarında demografik özellikler, siyasal rıza ve politik okuryazarlık durumlarının ilişkisel bir şekilde ortaya konulmasıdır. Katılımcıların sorulara yanıt verirken ciddiyetinin anlaşılmasının yanında bahse konu anket içerisinde yer alan değişkenlere göre seçmenlerin siyasi parti tercihlerinde siyasal rızası ile politik okuryazarlık arasında bulunan ilişkinin anlaşılması da hedeflenmiştir. Sonuç olarak veri toplama seti bu şekilde 52 adet sorudan oluşturulmuştur. İkinci alt bölümde, bu şekilde 52 sorudan meydana gelen araştırmanın veri toplama seti 625 katılımcıya Ankara ilinde uygulanmış, elde edilen istatistiki verilerin analizleri yapılarak bulgular ortaya konulmuş ve bulgulardan elde edilen neticelerin tespiti yapılarak bilimsel kapsamda tartışılarak gerekli analizler yapılmış ve bu analizler bir neticeye dayandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİNİN TEMEL BİLEŞENLERİNDEN BİRİ OLARAK SİYASAL PARTİLER VE SEÇMEN DAVRANIŞLARI

1.1. DEMOKRASİNİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1.1. Demokrasinin Tanımı ve Kavramsal Ardyöresi

Demokrasi kavramının sözcük anlamının esas tahlilde neyi ifade ettiğinin anlaşılabilmesi adına halkın yönetimi olarak tabir edilen demokrasinin temel bileşenlerinden biri olan halk kavramının öncelikli olarak tanımlanması gerekmektedir. Sartori, "halk" şeklinde ifade edilen terimin beş farklı biçimde tanımlanabileceğini söyler (Sartori Akt: Baykal, 1977:11-12).

1. ***Yaklaşık olarak çok olan manasındaki halk, pek çok şeklinde ifade edilir:*** Bu tanımlama son derece muğlak bir şekilde yapılmış tanımlama olarak bir köşeye konulur.
2. ***Bütünleşmesini gerçekleştirememiş kitle manasında halk kavramı, herkesi ifade eder:*** Herkesin tanımlamasını yapacak olan (örnek verilecek olursa hak ehliyetine sahip olmayan bireyleri de kapsayacak şekilde) çokluk kavramının temsil edilmesinin olanaksızlığı ve herhangi bir bağı olmayan çokluk olarak ima etmesi sebebi ile bu tanımlama da bir kenara konmalıdır.
3. ***Halk kavramı, varlığı ifade eden organik yapılardan meydana gelmiş bir bütündür:*** Tek tek bireylerin bir özgül ağırlık ifade etmediğinin tanım olarak kabul edilmesi demokrasi kavramının kurucu unsurları ile bir arada bulunamaz.
4. ***Mutlak çoğunluk şekli ile belirtilen çokluk olarak halk kavramı:*** Sadece çoğunluğun önemli bir yapısal unsur olduğu neticesine vardığından bu ifade biçimi de doğru bir tanımlama olamaz.
5. ***Sınırlı çoğunluk ilkesi ile tanımlanan halk kavramı:*** Azınlığı temsil eden tek bir bireyin bile önemli bir unsuru temsil eden yapı şeklinde ifade edilen tanımlama demokrasi kavramını belirttiği halkın tanımı da bu şekilde yapılmalıdır.

Halk kavramının ifade edilmesi ve demokrasi kavramı arasındaki ilişkiden bu şekilde çıkarımlar yapmamış kitlelerce halkın yönetim sistemi olarak tanınan demokrasi kavramı, bundan yüz elli yıl evveline kadar şu andaki demokrasi kavramından farklı şekilde anlaşılıyordu. Antik dönemde demokrasi denildiğinde “şehir devlet yapıları” akıllara gelmekteydi. Bu sebeple demokrasi kavramı “yerel anlamda cereyan eden siyasal sistem” şeklinde anlaşılmaktadır (Yıldırım, 1993:19). Demokrasi kavramı, iktidar erki içerisinde yer olan kişi ve grup organizasyonlarının değiştirilmesi için yerel düzeyde uygulanan anayasa, yasa ve alt hukuk uygulamaları kapsamında halk kitlelerinin yönetim erkine katılmak isteyen istekli kişiler arasında bir seçim yapmak suretiyle yönetim kararlarının uygulanmasına yön ve imkan veren bir sosyal ve siyasal mekanizma olarak tanımlanabilir (Lipset, 1986:25). Linz demokrasi kavramını; “Siyasal yapı içerisinde bulunan önderlerin kendi aralarında siyasal mücadeleyi yapmak adına çeşitli alanlarda hizmet eden sivil toplum kuruluşları kurma, haberleşme ve bilgi edinme gibi bazı başat hale gelen hak ve hürriyetlere esas oluşturmak sureti ile siyasi tercihlerine özgürce olanak tanıyan sistemsel organizasyonlara verilen ismin adıdır şeklinde tanımlar (Linz, 1984:12-13). Schumpeter demokrasi kavramına temel hak ve özgürlükler kapsamında eşitlikçi, özgürlükçü ve siyasal haklar penceresinden bakan sistematik bir siyasal yönetim sistemi olarak değil, aracısız bir şekilde, yalnızca bir iktidar kurma yöntemi olarak bakmaktadır (Schumpeter, 1968:159). Boyle ve Beetham demokrasi kavramını devlet veya siyasal organizasyon olarak kurulmuş yapıları etkileyen veya bunlardan etkilenen kararların bu yapılar içerisinde yer alan tüm karar mekanizmaları tarafından hep birlikte alınması ve alınan bu kararlar çerçevesinde oluşan çıktılarının herkese eşit şekilde dağıtılması olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında demokrasi kavramı; beraber karar almaya, tartışmaya, ikna etmeye ve ortak bir zeminde buluşmaya dayanmaktadır (Beetham ve Boyle, 1998:1-4). Habermas demokrasi kavramını; politik rekabet içerisindeki siyasi partilerin meydana getirdiği organizasyonun farklı iktidar erklerinin siyasal politikalardan halkın taleplerini ortak bir zeminde değerlendirirken, işlevsel paradigmanın fikir akımı düşünürlerinden Parsons, demokratik sistemlerin kavgaya dayanan mücadeleyi kamu gücüne ihtiyaç duymadan öne almanın bir çıkış yolu olarak tanımlamaktadır (Habermas, 1970:15). Demokrasi, siyasal alanın demokratik olarak düzene sokulması kapsamında sistem içerisinde öz denetimini sağlayan bir öğrenme aşaması olarak tanımlanmaktadır (Mc Carthy,

1984:331). Habermas demokrasi kavramını, “bireylerin devamlı olarak yinelenen denetim güçlerinin gerçekçi olmayan şartlar altında, ne şekilde hayat sürecekleri ve talepleri ile ilgili genel ve kamusal iletişiminin kurumsal anlamda güvence altında olan şekilleri” olarak tanımlamaktadır (Habermas, 1970:15). Siyasetin yapılış tarzını belirleme vasfı yüklenen demokrasi, siyasal sorumluluk kapsamında denetim faaliyetlerinin yapılması ve halk tarafından seçilmiş iktidar erkinin ülkelerin yönetiminde yapmış oldukları sistematik yönetim kavramı olarak ifade etmektedir. Touraine’ye göre demokrasi, halk tarafından seçilmiş olan çoğunluğun iktidar etme hakkı anlamına gelmektedir (Kunal, 2004:25). Demokrasi kavramı kurumsal olarak ifade edilmek istenirse kurumdaki görevlilerin ve kurum iradesinin yönetime katılması manasına gelir (Harrison ve Freeman, 2004:51). Bu ifade ile “kurumsal irade” kurum içinde alınan icracı kararların sistematik bir şekilde yönetilen sınıfta katılımının sağlanması, alınan kararların bütün katılımcılarla birlikte hayata geçirilmesi ve yönetim faaliyet çıktılarının el birliği ile denetiminin yapılmasını gerektirir.

Kapsayıcı bir tanımla demokrasi; çoğunluğun idaresi, iktidar erkinin yönetsel kaynaklarının halkta olması, kamusal sermayenin ve iktidar erklerinin kullanımının yurttaşların ihtiyaçlarına göre tespitinin yapılması, yönetenlerin yönetilenler üzerindeki hak ve hukuklarını gözeterek iktidar etmesi anlamına gelmektedir (Tutar, Tuzcuoğlu ve Altınöz, 2009:13). Demokratik yönetim sistemlerinde, egemenlik kavramının asıl temsilcisi ülkenin meşru sınırları içerisinde yaşamını sürdüren halktır. Siyasal yönetim alanındaki çoğu organizasyon şekline demokrasi denilmektedir. Demokrasi kavramından anlaşılan, manası hiçbir şekilde karmaşaya mahal vermeyecek kadar net, açık ve anlaşılabilir bir kavram şeklinde tanımlanır; halbuki sosyal ve siyasal hayatta birbirinden farklı birçok demokrasi kavramına karşılık gelen modeller bulunmaktadır (Yanık, 2002:77). Demokrasi kavramı ile ilgili ana sorunsallardan biri, Kant’ın görüşlerinde ki gibi bir devlet yönetim şekli veya sistemi mi ya da siyasal olan bir yönetim şeklini mi anlamlandırmanın yerinde olacağıdır; günümüz demokrasilerinde ortaya konulan bu iki olgu da anlaşılmaktadır. Günümüz demokratik yönetim şekilleri ile yönetilen otoriter sistemler olduğu gibi, halkın iradesi ile gelip sonradan oligarşik sistemlere evrilmiş devletlerde bulunmaktadır (Kucuradi, 1998:23). Demokrasi kavramı denildiğinde siyasal anlamda iktidar erkinin hakimiyetini milletten almasıdır. Ülke yönetiminde uygulanan siyasal modellerden biri olan demokrasilerde, yönetim

mekanizmalarını kullananların vatandaşın istekleri ve denetleme mekanizmaları doğrultusunda hareket etmeleri gerekmektedir (Tanilli, 1996:27).

Demokratik sistemler; tüm halklara en kapsamlı hareket özgürlüğü veren, en kapsamlı hak ve hukuk çeşitliklerini tanıyan ve bu hakların denetlenmesi kapsamında ortaya çıkabilecek her türlü aksaklıklara karşı bireyleri koruyan yönetim şekli olarak tanımlanır (Touraine, 2004:25). Demokrasi kavramı; seçmen iradesi ile kendilerinden beklenen katılım davranışlarını göstermiş bireylerin ve grupların başat insan haklarını her düzeyde ve eşit şekilde koruması adına oluşturulmuş, kaynağı egemenlik ve halk iradesine dayanan bir yönetim biçimidir (Kucuradi, 1998:25). Demokrasinin uygulandığı yer ve zaman eksenine göre farklı tip ve yapılarda uygulanmasından kaynaklı olarak demokrasi olgusunda genel ve aynı tip bir tanımlama yapılmasını olanaksız kılmaktadır. Demokrasi kavramının genel manada yapılan tanımlanmasına aracılık eden bir yapıt ya da tarihsel dönemler içerisinde meydana gelen bir örneği bulunmamaktadır. Demokrasinin ortak ve dönemsel nitelikleri sayesinde karşılaştığı liberalist, otoriter, totaliter, sosyalist, radikal ve teokratik sistemlerle mücadele etmeyi bastırmak yerine bu sistemlere yerinde ve uygulanabilir yanıtlar ortaya koyabilmektedir (Sartori, 1996:10). 20.yüzyılın ilk yarısında demokrasi kavramı, az ya da çok “aşağı tabakanın yönetimi” ile aynı anlamı ifade etmekteydi; ayrıca modern bir toplumun bütün başat unsurlarının tehlike kaynağıydı (Yılmaz, 1999:20). Demokrasi kavramının tanımlanmasında pek çok olumlu sayılabilecek niteliklere rağmen bu kavramın ifade edilmesi konusunda ise bir zorluk yaşanır; çünkü tanımlı yapan kişi, kurum veya yönetici sıfatı taşıyan sistemsel aktörler kendisi için değer taşıyan konuları öne almak sureti ile bir tanımlama yaparlar. Kendi siyaset felsefesi ve ihtiyaçları dışarısında kalan tarafları eksik bırakırlar. Bu nedenle farklı birçok tanımla karşılaşılabilir. Lakin demokrasi kavramı için Abraham Lincoln tarafından 1863 yılında dile getirdiği “Halkın, halkın çıkarları için, halkın kendisi tarafından yönetilmesi” tanımlaması geniş anlamda herkes tarafından kabul görür. Demokrasi kavramı, modern siyaset literatürünün anlatılması ve anlaşılması en zorlu terimlerinden biridir. Bu durumun temel nedenlerinden bir diğeri de demokrasi kavramının zaman içerisinde toplumsal, kültürel, siyasal konjoktür ve dönüşümlerle beraber çok faktörlü bir hâl almış olmasından kaynaklanmaktadır. Demokrasi kavramı ile ilgili pek çok tanım bulunmaktadır. Demokrasi; birbirleriyle örtüşmeyen düşünsel fikirlerin nedeni olarak

görülür ve tanımlandığı çağın sosyal, kültürel, hukuksal ve siyasal yapısını yansıtır. Ancak günümüzde demokrasi kavramı devleti yöneten erkler arasında iktidar mücadelesinin bir aracı hâline getirilerek aslına uygun anlamından saptırılmaya çalışılmaktadır. Demokratik yönetim adı altında yapılan bazı uygulama ve pratikler günümüz siyasal sistemlerinde oldukça yaygındır. Demokrasi, halkın iktidarı ve halkın egemenliği anlamına gelir. Ancak Giovanni Sartori, halk kavramındaki açık olmayan bazı tanımlamalarından dolayı, ‘Demokrasi halk iktidarındır’ ifadesinden net bir olgunun ortaya çıkmasının zor olduğunu ifade eder. Bu ifadeyi de şu şekilde açıklar: gelişen ve değişen toplum yapılarında halkın somut bir obje olmaktan çıkıp herkesi niteleyen soyut bir kavram hâline gelmesidir (Sartori, 1996’dan AKT; Köktaş, 2011:13). Politik toplum genişledikçe ve farklılaştıkça somut bir kitleyi, halk kavramıyla gösterebilme şansı azalmakta olup bu kavram daha çok hukuksal ve siyasal bir öngörü veya soyut bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Demokrasinin sözcük anlamı herkes tarafından ifade edilirken ortak noktaların varlığı söz konusu olsa da yine de gerçek anlamdaki demokrasi kavramının ne anlam ifade ettiği tam manada bilinmemektedir. Bu nedenle demokrasi kavramının ne olduğunun, ne olması gerektiğinden ayrılmasına olanak yoktur (Sartori, 1996: 8).

Günümüz dünyasında demokrasi kavramının tamamen bilindik şekli ile “halkın kendi kendini yönetmesi” şeklinde ifade edilen demokrasi kavramı; geniş içerikli bir ifade ile devleti yönetenlerin hakkaniyetli, güvenilir ve periyodik olarak yapılan seçimler yoluyla oy veren vatandaşlarca yine bu vatandaşların içinden seçildiği yönetim şekli olarak tanımlanabilir. Demokrasi; otoriter kişi ya da aile zümrelerinin ülke yönetiminde sınırsız bir şekilde imtiyaz sahibi olduğu, yönetilen halkın hiçbir şekilde yönetim mekanizmalarına katılmadığı ve bu otoriter kimlik yapılarının yönetimin sonraki dönemlerinde kendi kanından ya da soyundan olan kişilere bırakıldığı bir yönetim anlayışına karşı bir yönetim modeli olarak doğmuş ve gelişmiştir. Demokratik yönetimlerde otoriter bir kişi ya da ailenin bu ayrıcalıklara sahip olması ve kendinden sonraki soylarına bu yönetimin anahtarını bırakması kabul edilemez. Demokratik yönetimlerde egemenlik hakkını kimin, nasıl ve ne şekilde kullanacağına bir kişi ya da zümre değil o devlet içerisinde periyodik olarak yapılan adil ve güvenilir seçimlerde oy veren halk karar verir. Vatandaşlar devlet yönetimine namzet olan bu yönetimin aktörü olacak kişi veya kişileri seçimler aracılığı ile birbirleriyle rekabet eden siyasi partiler

içinden seçerler. Bundan dolayı demokrasi kavramı halkın kendi iradesini ve halkın egemen bir şekilde kendileri tarafından ortaya konulan yönetimini ifade eder. Halk tarafından idame ettirilen kendi yönetiminden ise asgari düzeyde politik kararları planlayarak almak ve bu kararların uygulanmasını ve denetimini sağlayacak adaylar seçmek olarak anlaşılmaktadır. Lakin halklar günümüz dünyasında siyasi kararları alma işlerini bizzat kendileri yapmazlar. Alınan ve planlaması yapılan bahse konu kararların uygulanmasını ise seçimler aracılığı ile vekil tayin ettikleri temsilciler ile gerçekleştirirler. Modern dönem demokrasi anlayışına göre ortaya konulan bu yapı temsili demokrasi şeklinde tanımlanmaktadır. Sartorini'nin deyimi ile buna yönetilen demokrasi de denilmektedir (Sartorini, 1996:95). Burada asıl ifade edilmek istenen şey demokrasilerde en üst düzeydeki obje halktır. Gücünü halktan almayan hiçbir demokrasi yönetimi nihayetinde ulaşılmak istenen adil, özgürlükçü, tarafsız, objektif ve liyakat odaklı yönetim anlayışını gerçekleştiremeyecektir. Ülke içerisinde siyasal kararların alınması ve yasaların yapılmasında demokratik parlamentolarda üye sayısında bir çoğunluğun olması gerekmektedir. Ancak bu çoğunluğun azınlık üstünde sınırsız tahakküm kuracağı anlamına da gelmemektedir. Demokratik yönetimlerde tüm bu azınlık gruplarının hakları da çoğunluk tarafından çıkarılan yasalarla korunmaktadır. Yerel manada çıkarılan bu temel haklar uluslararası düzeyde düzenlenen temel hak ve özgürlüklerinin korunması adına koruma altına alınan yasalarla düzenlenmiştir. Tüm vatandaşların özgür bir şekilde inandığı dine dilediği gibi inanmak ve dilediği gibi fikirleri ile düşündüklerini ifade etme haklarına sahiptir. Yani demokrasilerde din ve vicdan hürriyeti, düşünce ve ifade özgürlüğü vardır. Serbest şekilde yapılan objektif seçimlerin demokrasinin yerindelik tanımlarına yetmeyeceğinin bilinmesini ifade eden Alain Touraine'e göre bir devlet yönetiminde demokratik yönetimin olduğunun kabul edilebilmesi için insan hakları, özgürlük, azınlık haklarının korunması, devletin ve ekonomik iktidar merkezlerinin yönetim güçlerinin sınırlandırılmış olması başat kurallar arasındadır. Siyasi organlar kapsamında demokraside üç düstur önemlidir: Devleti yöneten erkin yönetilenlere saygı duyması, temel hakların kabulü, yöneticiler ve siyasetlerinin toplumsal temsil edilebilirliği ve yurttaşlık, hukuk üstüne inşaa edilmiş bir topluluğa aidiyet bilinci (Touraine, 1994:358-360). Demokrasi; çoğulculuk, şeffaflık ve katılımcılık temelinde nitelikli bir sistemler silsilesidir (Bayhan, 2002:1). Ancak tarihsel aşamalar içerisinde birbirinden farklı demokrasi tanımları yapılmıştır. Farklı şekilde

ifade edilmiş demokrasi tanımlamaları:

- Yoksulların ve yığınların yönetimi;
- İnsanların kendilerini, profesyonel politikacılara ve kamu görevlilerine ihtiyaç duymadan doğrudan ve sürekli olarak yönettikleri sistem;
- Hiyerarşi ve ayrıcalıklar yerine liyakat ve fırsat eşitliğine dayanan bir toplum modeli;
- Sosyal eşitsizliklerin üstesinden gelmeyi amaçlayan bir refah ve yeniden dağıtım sistemi;
- Çoğunluğun yönetimi ilkesine dayanan bir karar alma sistemi;
- Çoğunluğun iktidarına sınırlamalar getirerek azınlıkların hak ve çıkarlarını koruyan sistem;
- İnsanların, siyasal hayata katılımına bakmaksızın çıkarlarına hizmet eden hükümet biçimi.(Türköne, 2010:188-189)

Yukarıda verilen demokrasi tanımlarına bakıldığında “Çoğunluğun yönetimi ilkesine dayanan bir karar alma sistemi” ile “Çoğunluğun iktidarına sınırlamalar getirerek azınlıkların hak ve çıkarlarını koruyan sistem” ifadeleri neredeyse taban tabana zıt olan iki ifade olmakla birlikte ortak kavram olan halk iradesi ve egemenliği kavramlarının olduğu gayet açıktır. Demokrasinin halkın iradesini yansıtan bir yönetim biçimi olduğu, yani demokraside egemenliğin oluşumunun gerçek sahibinin “halk” olması gerektiği son derece açıktır. Buradan da anlaşılabilceği gibi Heywood demokrasi kavramını “halkın halk tarafından halk için idaresi” (Heywood, 1992:272) olarak tanımlamaktadır. Demokrasi kavramı şu şekilde de ifade edilir: “Moskova’da farklı, Roma’da farklı, Sudan’da ise; çok farklı birşey” (Sayarı ve Dikici, 2013:56). Demokrasinin mekandan ve zamandan bağımsız olarak, olması gerektiği gibi halk egemenliği ve iradesini yansıtması önemlidir. Ayrıca tüm insanlığın asgari düzeyde demokrasininin sunmuş olduğu adalet, eşitlik, siyasal katılım yetilerine ulaşabilme şansının var olması önemlidir. Ahmet Taner Kışlalı, demokrasiyi “Azınlık olan kesimlerin hak ve hukuklarının gözetildiği, özgür bir yapıda olan bir yönetim biçimi” olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle demokrasi; halkın ortaklaşa olarak karar alabildiği, denetleme yetkisini kanun ve anayasadan aldığı ayrıca bu denetimini her bir yurttaşla birlikte kullanabildiği bir sistemler silsilesidir. Ancak halkın tamamının yönetim ve karar alma süreçlerine katılamadığı, eşit yurttaşlık haklarına sahip olmadığı

ve denetleme hakkına sahip olamadığı bir yönetim sistemi, demokratik değildir. Demokratik yönetim sistemlerinin en başat şartlarından biri de halkın siyasal ve politik anlamda eşit olması kuralıdır. Halkın siyasi denklığı ise siyasal kararların beraber alınması, cinsiyet, ırk, dil, din, sosyal ve kültürel anlamda bir takım farklı özelliklerin karar alma sürecinde etkin bir rol oynama, bu süreci denetleme, düşüncelerini ifade etmesine engel olunmadığı, herhangi bir eşitsizliğin var olmadığı bir durumdur (Kışlalı, 2013:238). Demokrasi kavramı hakkında doğru ya da yanlış olsun herkesin bir fikri vardır. Çünkü demokrasi kavramı nitelik olarak kişiler ötesi bir vasfa sahip olan küresel bir kavramdır. Ancak herkes demokrasi kavramı hakkında bir fikir sahibi olması bu kavramın net bir şekilde ifade edilebilmesine hizmet etmemekte olup bilakis bu durum demokrasi kavramının aslında ne olduğu ile ilgili bir karmaşa da yaratmaktadır (Pennoc, 1979:17). Demokrasi kavramı ile ilgili tanımlar literatürde tarandığında görülen ilk tespitin demokrasi kavramı hakkında yapılan tanımlamalardaki belirsizlik olmuştur. Demokrasi kavramının tanımlamalarındaki belirsizliğe sebep olarak bu kavramın herkes tarafından istisnasız bir şekilde kabul gördüğü ile irtibatlandırılabilir (Evrin, 2006:55). Demokrasinin tanımlanmasındaki hataların en başta gelen nedeni, demokrasinin tanımı sorusu ile demokrasinin hangi özellik ve niteliklere sahip olduğu sorusunun karıştırılmasıdır. İkinci Dünya Savaşından sonra “demokrasi” kavramı siyaset literatüründe yoğun bir şekilde yer aldığı için, herhangi bir anlam taşımaksızın sadece olumlu demokrasi tanımları için bir siyasal sistem olarak algılanmaya başlamıştır (Canatan, 2006:3).

Demokrasi kavramının dünya siyasal sisteminde tüm halklar tarafından yüksek düzeyde kabul görmesinin arkasında yatan neden ise toplumsal yapılar için demokratik yapı ve demokratik bir düzen isteğinin insanları ilgilendiren ve bu yapının çekirdek kısmını oluşturan evrensel bir niteliğe sahip ortak bir şekilde kullanılan toplumsal yapıdan kalan bir miras gibi kabul edilişi yer almaktadır (Torun, 2008:232). Demokrasi tek başına, modern dünyanın siyasal sistemlerine ayak uydurabilmiş hakim tek siyasal doktrindir (Özbudun, 2003:60). Demokrasi kavramı, birkaç yüzyıl öncesinden günümüze kadar yüksek bir “duygusal mazhariyet” kazandığı için, fanatik siyasal sistem yöneticilerinin kendine yakın hissettikleri rejim türüne benzetmek ve karşıt görüşteki siyasal aktörleri eleştirmek için kullanılması en yaygın yöntemlerden biri haline dönüşmüştür (Benn: Akt. Sartori, 1997:3). İkinci Dünya Savaşından sonra ister

yeni kurulan isterse önceden kurulmuş olup halen siyasal hayatını devam ettiren, farklı ideolojileri benimseyen devletler demokratikleşme çabasının içinde olmasalar bile yönetim etme biçimlerini demokratik yönetim adı altında gösterme mecburiyetinde kalmışlardır (Hofmann, 2007:38). Demokrasiyi toplum içerisinde siyasal ya da siyasal olmayan farklı pek çok terimin toplamından bile daha fazla sayıda tanımlamak mümkündür (Diamond, 1996:21). Larry Diamond' ın ifadesi ile; Amerikan Siyaset Bilim Derneği'nin 1995 yılındaki kongresinde, David Collier ve Steven Levitsky'nin beraber yazdıkları "Sıfatlarla Demokrasi" adlı araştırma ile birbirinden farklı bir yapısal duruma sahip demokrasi tanımlamaları yaparak bu tanımlamalar çerçevesinde tek düze bir eksene oturtmak suretiyle sistematik bir taksonomi yapılmaya çalışılmış ve demokrasi kavramının 550 (beşyüzelli) farklı şeklini ortaya çıkarmıştır (Collier ve Levitsky, 1997:430-451). Bu kadar farklı demokrasi tanımının eş zamanlı olarak tek bir araştırmada yapılmış olmasının nedenlerinden biri de siyasal sistemler içerisindeki aktörlerin kendilerine demokrasiyi referans gösterip yaptıkları işlerin meşruluğunu ispatlama peşinde olduğundandır (Karadağ, 2006:75).

Klâsik, siyasal, çoğulcu, liberal, sosyalist, biçimsel, temsili, kılavuz demokrasi, burjuva, marksist, endüstriyel, iktisadi, gelişimci, sosyal yapıdaki demokrasiler, otoriter duruşlu, kitlesel, temsil aracılığı olmaksızın yapılan demokrasi, halk yapıları, himayeci sistemsel demokrasi, uzlaşmacı demokrasi, beraberlikçi, zayıf, kuvvetli demokrasi, vesayet odaklı demokrasi bu kavramlar çeşitlilik boyutunda ortaya konulan çeşitliliğin yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır (Özer, 2008:38). Demokrasiye 20. asırda verilen manalar bu kavramın tanımlamaları çerçevesinde farklılıklar göstermektedir. İkinci Dünya Harbi sonrasında demokrasinin tanımı veya kavramsal çerçevesi kapsamında, siyasal yönetim ve bu alanla ilgili diğer alanlarda en çok kullanılan kelime olarak olumlu olma ve benimsenme özellikleri karşımıza çıkmaktadır.

Geçmiş dönemlerde demokrasi karşıtları ile demokrasi taraftarları, demokrasi kavramının manası konusunda ortak düşünceye varılmış iken, yakın çağda demokratik yönetim sistemine muhalefet edenler demokratik sistemlere karşı duruş sergilemekten çekinerek, anti-demokratik fikirlerini demokratik sistemin çoğunluk tarafından kabul görmesinden kaynaklı, üstü kapalı bir biçimde anlatmaktadır. Ayrıca demokrasi kavramının yaygın olarak kullanımından dolayı küçük çaptaki manasını kaybeden demokrasi kavramı farklı manalarda ifade etmeye çalışan siyasal aktörler ve düşünürler

bulunmaktadır. Bu tanımlamalar arasında birbirleriyle tutarsız nitelikte tanımlamalar da bulunmaktadır. Özellikle de halkın iradesi noktasında, halk tarafından seçilen temsil makamında bulunanların idaresi, halkın özgür iradesini yansıtan siyasi partilerin idaresi, çoğunlukların idaresi, proletaryanın diktatör yapısı, üst seviyede bir siyasal katılma davranışı, siyasal elitlerin halk oylaması için rekabeti, çok partili bir düzen yapısının oluşturulması, siyasal anlamdaki ve toplumsal yapıda bulunan çoğulcu yapı, denk olarak yasal yapılar tarafından vatandaşlara dağıtılan haklar, medeni ve siyasal anlamdaki özgürlükler, özgür bir şekilde irade beyanı verebilen toplumsal yapılar, sivil toplum kuruluşları, serbest piyasa ekonomisi şeklinde ki tanımlamalar demokrasi kavramını ifade etmede kullanılmaktadır (Canatan, 2014:1). Demokrasi kavramı ile ilgili ifade edilen pek çok farklı yaklaşım nedeniyle, demokrasinin tanımı konusunda siyasal alan içerisinde ortak bir anlaşma bulunmayan kavramlardan biri olduğu iddia edilmektedir. Bu görüşü pekiştirir nitelikte, demokrasi kavramının büyük oranda format değiştirdiği ve bu nedenden dolayı demokrasi kavramı ifade edilirken; "Farklı her ülkelere ait demokrasi türü yoktur; lakin her ülkeye ait baskıcı-otoriter yönetim türü bulunmaktadır" ifadeside ortada durmaktadır (Gündoğan, 2002:4).

Uygulanabilir ve somut demokrasinin artık uygulama alanlarının kalmadığını düşünenlere göre; baskıcı ve otoriter sistemlere direnen devletler, her bir devletin kendi kuruluşlarından yola çıkarak çeşitli demokrasi sistemleri ortaya koyabileceğini savunarak tüm siyasal çevrelerde küresel bir biçimde inkişafı devam eden demokratik değerleri görmezden gelmektedirler (Çaha, 1999:125). Demokrasinin siyasi literatürdeki manası; temsili yönetimden sorumlu siyasi erkleri ve kanunlarla belirlenmiş aşamalarla düzenli olarak değişen iktidarı ve bu iktidarın sahip oldukları yönetme, denetleme ve sorumluluklarının kanunlarla bir düzene sokulmasının düzenlenmesini işlevi olarak ifade edilebilir (Mirsky, 1994:29). İktidar erkinin sahip olduğu yönetim sistemine halkın katılımının büyük çapta olması zorunluluğunu özel, kamu ve siyasal, medeni hukuk alanları kapsamında kişisel özgürlükleri, siyasal fikir akımlarının çeşitliliğini, çoğunluğun yönetimsel kararlarının her zaman geçerliliğini korumasına karşın azınlık hak ve hürriyetlerine saygıyı ve kuramların fazlalığını anlatmaktadır (Akçalı, 1989:27-28).

1.1.2. Demokrasinin Kökenleri ve Tarihsel Gelişimi

Demokrasi, Yunan dilinde “demos” (halk) ve “kratos” (otorite) kavramlarının birleşmesinden oluşmuş; daha sonraki dönemlerde aynı lisanda yer alan “democratia” ifadesine dönüşmüş olup Türkçeye Frenk dilinden gelen “démocratie” kelimesinden gelmiştir (Tuğlacı, 1971:535). Demokrasi kavramının kökeni hem antik çağlara dayanır hem de modern bir kavramdır. Bu kavram Yunan dilinde “demos” ve “kratos” kelimelerinin birleşimi ile oluşur. Bu bağlamda “halkın yönetimini” tanımlar. Demokrasi kavramı anayasal kurumsallık gösteren yapılarda ilk defa 1641 tarihli Rhode Island Devleti Anayasasında kullanım imkanı bulmuştur (Williams, 2005:114). Demokrasi kelimesinin köklerinden gelen, “halkın otorite olarak kabul edilmesi, halkın egemenliğini” açıklamaktadır (Larousse, 2003:514). Köken bilim açısından değerlendirildiğinde demokrasi kavramı (demokratia), Atina'da M.Ö. beşinci yüzyılın ilk yarısında halk tarafından kendi dillerinde kullanılmıştır. Bu terim "so", "eşit" veya "insomnia" şeklindedir. Yahut yasalar bakımından herkesin eşit şartlarda kabul edildiği gibi daha eski kelimelere ikame olarak da ifade edilmiştir. M.Ö. 5. asırda kullanılmaya başlayan demokrasi kavramı bu zamandan yaklaşık olarak bir asır evveline kadar tamamen siyasi yönetim kavramı şeklinde kullanılmıştır. Demokrasi kelimesinde bulunan “demos”; “halkın tümü” ya da “bayağı halk” şeklinde yer alan birçok manada kullanılan ve manası farklı anlamlandırılan bir sözcüktür. Lakin aynı “demos” sözcüğü gibi köken olarak "demokratia" sözcüğü "halk yönetimi" anlamı ile neyin ifade edildiği net bir şekilde bilinmemektedir. Örneğin demokrasi kelimesindeki halk sözcüğü kimler tarafından oluşur veya neyi ifade eder? (Erdoğan, 2001:235). Yönetimi belirleyen faktörler nelerden oluşur? Bu tarz soruların kapsadığı demokrasi kavramının zaman içerisinde geçirmiş olduğu dönüşümleri yanıtlamıştır. Toplumsal yapıların yaşama geçirmiş olduğu dönemler ve bu dönemde yaşanan tecrübeler, siyasal iktidarın dönemsel olarak katettiği aşamaların yanı sıra demokrasi de belirli aşamalardan geçerek farklı dönüşümlere uğramıştır. Eski antik dönemlerden bugüne kadar “iktidar” kavramı gücü elinde bulunduran belirli bir kişi ya da grupların elinde toplanmıştır. Örnek verilecek olursa eski Mısır teokrasisinde tanrının yerini alan Firavun, kutsal olarak ayrılan bu alandan başka yönetilen yurttaşın sesi olduğunu iddia etmiştir.

Demokrasi, gücü elinde bulunduran yönetim erkinin elinde bile olsa, halkın kendi

öz benliklerinin temsilinin yapılacağı iktidar yapılarının düşünün kurularak iktidar kademelerinde halk temsilcilerinin yer almasına önem atfetmiştir (Aktan, 2010:4). Demokrasi, kendi hedeflerini gerçekleştirmek için sistemsel ve pratik manada tarihsel olarak Eski Yunan şehir devletlerinde doğmuşsa da yaygın olarak hayata geçmesi modern ulus devletlerinde gerçekleşmiştir. Ancak siyasal yönetim sistemine girmesiyle birlikte dönüşümler geçirerek farklı anlamlara bürünmeden önce demokrasi kavramının doğuşundaki kullanımından da bahsetmek gerekir. Demokrasinin doğmasıyla birlikte bu kavramın nasıl anlaşıldığından bahisle kaleme alınmış ilk bilgilerin “Herodot Tarihi” adlı eserde rastlandığı görülmektedir. Bu eserde demokrasi; halkların kendi kendilerini yönetmesi, kanunların herkese eşit şekilde uygulandığı, ilgili sorun ve problemlerin açık bir şekilde tartışmaya açıldığı, yönetici erkin sorumlu olarak yaptıkları işlerden hesap vermeleri gösterilmektedir (Ökmen, 1973:201-203).

Demokrasi, birinci aşama oluşum sürecini “Antik Yunan Devleti” adı verilen dönemde M.Ö. 756 senesi ile M.Ö. 146 senesi arasında kalan zamanda gerçekleştirmiştir. Bundan dolayı “Antik Demokrasi” kavramından bahsedilince de hafızalara M.Ö. 5 ve 4’üncü yüzyılda Atina’da hayata geçen demokrasi türü gelmektedir. Ancak Atina şehir devletlerinin hayata geçirdiği demokrasi örneğinde, demos (halk) denildiğinde tüm toplumsal yapılardan oluşan ve orada hayatını sürdüren tüm insanlar akla gelmemelidir. Eski Yunan Şehir Devletlerinde halk ifade edilmek istendiğinde, sadece elitlerin tahakkümü altında olan yönetim sistemi içerisinde yönetilen kölelerin dışlandığı ve azınlıkta olan bir elit kesimi anlamak gerekir. Eski Yunan Uygarlığında bulunan Atina nüfusu yaklaşık olarak bin milikarelik bölümde yaşamını sürdüren belli bir yaşta bulunan erkek yurttaşların yaklaşık olarak kırk beş bini geçmeyen bir nüfus düşünüldüğünde toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapının yüz yüze bir toplum yapısı oluşturduğu anlaşılabilir (Hyman; 1990 Akt: Yılmaz; 2003:200). Eski Yunan Uygarlığı Atina Site Devletlerinde demokrasi kavramı bu yüz yüze etkileşimde bulunan toplumsal yapı nedeniyle adeta bir cemaat demokrasidir. Günümüz şartlarındaki ile o dönemdeki şartlar arasında halk ve birey anlayışı yoktur (Köker, 2008:169). Bu ayrışma, günümüzdeki demokratik yönetim sistemlerinin aksine süregelen bu uygulamalar bile Atina’da ortaya konulan demokratik yönetim ile yaklaşık olarak iki asır boyunca kendi dünyasındaki en zengin, en kudretli, en itikatlı, ve kültürel olarak en varlıklı site devleti olmasının önünü alamamıştır (Türker, 2003:34).

Demokrasi kavramının ilk uygulamasının gerçekleştirildiği yer olan eski Yunan demokrasisinde dışlanmış olan halk, “birbirine ortak ya da kolektif” çıkarlarla bağlı, tek organize bir yapı olarak görülmektedir (Heywood, 2003:200). Eski Yunan demokrasisinde “halk tarafından yönetim” konusu yurttaşların siyasal yönetime katılırken yönetim sürecine aday olacak kişiler araya hiçbir aracı sokulmaksızın, halkın yönetim sürecine katılımı temsilciler vasıtasıyla değil yurttaşlar tarafından yerine getirilmiştir. Aracısız olan bu katılımın oluşmasını sağlayan husus, yurttaşların devlet meselelerine karşı farkındalığının yüksek düzeyde olması gerektiği ile ilgili bir kanaattir. Eski Yunan demokrasisinin en başat niteliği, özel hayatın siyasal ve devlet konularına ve ortak faydaya feda edilmesini anlatan, halk olabilme erdemine muktedir olunmasıyla ilgilidir.

Atina site devletindeki demokrasi uygulamalarında, yurttaşlar arasında kolluğun kendi faydalarının bireysel faydaların önünde olduğuna dair genel bir ortak fikrin olduğunu belirtmektedir (Kongar, 1964:37). Özetle belirtmek gerekirse nüfus popülasyonları az olan halk sınıfı, belirli paydaşlarda birleşerek oluşturdukları siyaset anlayışını meydana getirmede toplum faydasını ön plana alan bir görüşe sahiptir. Demokrasi kavramını yürütülen siyasi çalışmaların içerisinde kullanma ve çeşitli pratikleri hayata geçirmek için Antik Yunan döneminden başlayarak her zaman zorlu mücadelelerin yaşandığı görülmektedir. Demokrasi ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren ezilen ve yoksul halk için bir yönetim modeli olarak tercih edilmiştir. Örnek olarak, eski Yunan dönemindeki fikirlerin yaratıcısı Aristoteles’e göre; demokrasi kavramı, bağımsız yoksul kesimin çoğunluğundan oluşan bir yönetim şekli olup bu yönetim şeklinde sayıca çok olanların siyasal iradeleri geçerlidir. Aristoteles demokrasi kavramını herkesin adaletten, ekonomiye, sosyal konulardan kültürel konulara, özgürlükten insan haklarına kadar her düzeyde eşitlik ilkesini merkeze alan yönetsel bir sistem şeklinde ifade etmektedir. Aristoteles iki farklı tipte bulunan insanın toplumsal yapıyı meydana getirdiğini ifade eder. Bu iki tip insan ise varlıklılar (mal ya da soydan gelen) ve soylu olmayanlardan meydana gelir. Soylu sınıfı dışında bulunan alt tabaka insanlardır. Demokrasi, alt tabaka sınıfların iktidar eden ve yönetim kabiliyetini elinde bulunduran bir sistem olmasından kaynaklı Aristoteles tarafından tercih edilmeyen bir yönetim şeklidir (Tunçay, 1990:25). Aristoteles, “Politika” isimli yapıtında en uygun ve uygulanabilir demokrasi yapısının, kapsamlı bir saha üstünde

kurulu “bir devlet mekanizmasının her bir tarafına dağılım göstermiş, sık bir şekilde bir araya gelen ya da buna gerek duymayan”, genellikle çiftçilerden ve çobanlardan oluşan popülasyona sahip bir devlet yapısından meydana geleceği savını ifade etmektedir (Türker, 2003:11). Aristo’ya göre; “demokrasi ile oligarşi kavramları arasında bulunan temel fark, fakirlik veya varlıklı olmaktır. Kapsam olarak ister az isterse de çok olsun, bireyler mal varlıkları sayesinde yönetim sistemlerine dahil oluyorsa, bu sistem oligarşik bir sistemdir. Yönetici erk yoksulsa bu sistem demokrasidir (Türker, 2003:22). Bundan dolayı Aristoteles’e göre demokrasi sistemlerinde yapı olarak her zaman bir tehlike olasılığı bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak yoksul kesimin iktidarının yoksul kesimlerin kendi çıkarlarına ait bir iktidar sistemine dönüşüp bozulması durumunda, demokratik sistemlere ilişkin yetkin ve dinamik bir eğitimi olmayan, suç kaydı bulunan bireylerin de yönetim sistemlerinde görev alma sıkıntısının varlığı, demokrasi ile yönetilen sistemler konularında her daim duyarlı ve dikkatli olmak gerekir (Tunçay, 1990:45). Demokrasi kavramı, “Olabilirdiğince zengin olma arzusunun, bitmek bilmeyen mal açlığının bir neticesidir (Cimcoz, 2001:220).

Antik Yunan dönemindeki demokratik sistemlerin çöküşünden devletler ve yönetici erk arasında popülaritesini kaybeden demokrasi akımı Ortaçağın sonlarına doğru tekrardan yönetim sistemleri içerisinde siyasal sistemler içerisinde kullanımında bir artış meydana gelmiştir. Ortaçağ döneminde devletler arasında ticaret sistemlerinin inkişafı ile birlikte yıldızı parlayan orta sınıf içerisinde bulunan halk kitlesi, iktidar erki içerisinde aktif görev alma taleplerini ortaya koymuşlardır. Ortaçağ döneminde iktidar erki içerisinde alınan kararlara siyasal katılım hakkı verilmeyen bireyler, alınan bu siyasal kararlara uymak zorunda da değildirlere, bu kabul gören fikir ve siyasal düşünce akımları halk arasında giderek destek kazanmaya başlamıştır. Toplumsal yapıda ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve kültürel şartların ortaya çıkardığı durumlara tepki gösterme, ayrıcalıklara karşı bir protesto şeklinde kendini göstermeye başlamıştır. Klasik model ilk demokrasi modelinden modern demokrasiye geçişin ilk aşaması da Ortaçağ döneminde ortaya konulan bu görüşte saklıdır (Hersek:1962, Akt: Büyükkaragöz ve Kesici:1998:20). Çünkü demokratik sistemin en başat özelliklerinden biri de siyasal süreçlerde karar alma süreçlerinin diğer kişi ve kurumlar arasında eşit olarak dağıtılabilesidir. Yığınların verilen çoğunluk kararlarına ulaşmalarında mücadele, tartışma, yer değiştirme, karşısındakini anlama, ikna gibi varsayımların tükendiği

noktada, demokrasi kavramı ortak noktada buluşamamayı çözümleyici bir araç haline gelmiştir (Boyle, 2013:21). Demokrasi kavramı, siyasal alan içerisinde eksik ve uygunsuz bazı uygulamaları ve asırlar boyunca demokrasi kavramı üzerinde yeterince ortak noktada buluşulamamasından dolayı muhteviyatı itibarıyla aksak bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır.

Macpherson'un, "Demokrasinin Gerçek Dünyası" adlı makalesinde; demokrasi kavramının geçmiş dönemlerde niteliksiz bir kelime olduğundan bahisle tüm bireylerin "demokrasi kavramının halk egemenliğinin veya halkın kendi iradelerine uygun olan bir yönetim sistemi manasında şahsi özgürlüğünü ve modern dünyanın tüm pozitif taraflarını yok sayan kötü bir örnek olarak " ifade edildiğini söylemektedir (Köker, 1984:4). 18. yüzyılın gelmesi ile birlikte Aydınlanma çağında akla ve mantığı merkeze alan düşünme sistemlerindeki gelişmenin de etkisiyle demokrasi kavramı, demokratik sistem olarak tasvir ettikleri kelimelere doğru gitmeye başlamıştır. Ancak Aydınlanma çağ öncesinde "demokrasi" kavramının doğrudan tasvir ettiği bir toplum ya da kurumun tasvip edildiğini ima etmesi, sürekli karşılaşılan bir durum değildir. Bu şekilde ortaya konan demokratik sistem olgusu, yaygınlık bağlamında sürekli olarak artan ve azalan bir şekilde mana değiştirirken uygunsuz bir kavram manasında sessiz bir şekilde 18. yüzyıla kadar yaygınken bu tarihten sonra kötü manasını taşıyan kavram olarak sözlükten adeta silinmiştir. Devrim öncesi Fransa'daki düşünürler arasında bile demokrasi kavramını olumlu anlamda kullanan bir düşünüre denk gelmek bile zordur (Palmer, 1953:205).

Dönemsel süreç içerisinde incelendiğinde demokrasi teriminin karşılıklı bağlantılı olan iki ana boyut kapsamında geliştiği ve mana yüklendiğinin tespiti yapılmaktadır. Bu boyutlardan birincisi, demokrasi teriminin fikrîsel ve siyasal sistemleri içeren kurumlar üzerinden tartışıldığı ve idealleştirme gayretine hakim olan normatif boyuttur. İkinci boyutu ise, demokrasi kavramının vasfının tek yönlü olarak, sadece bir yönetim türü olarak, kurumsal sistematikleştirme ve organizasyon şekli olarak görüldüğü pratik boyutudur. İki farklı boyutun farklı dönemlerde birbirlerine farklı şekilde üstünlük sağlayacak şekilde önem kazanarak o dönem için geçerli olan ve siyasal işlevsellik özelliğine sahip olan demokrasi anlayışını meydana getirdiği söylenebilir (Üstüner, 1999:55).

Nick Hewlett’a göre demokrasi, Fransa’da meydana gelen Fransız ihtilali sonrasında modern yönetim sistemleri arasında en uygulanabilir modellerden biri olmuştur. Bir yönetim biçimi olarak demokrasinin yaygın bir şekilde kullanılması, özellikle 18. yüzyılda meydana gelen Fransız İhtilali sonrasında ve Aydınlanma Çağı’nın getirmiş olduğu yenilikçi fikir akımları ile birlikte öz değerleriyle alakalıdır. Demokrasi kavramı özellikle 18.yüzyıl ve sonrasında siyasal yönetim kademeleri içerisinde halkların yönetim erklerine girmesiyle birlikte adalet, özgürlük, eşitlik ve siyasal yönetim konularının gelişimi hız kazanmıştır. Aydınlanma Çağı’nın temsilcilerinden Immanuel Kant, aydınlanmayı, "İnsanın kendi kusuru ile ergin olmayan durumundan kurtulma çabası" olarak ifade etmiştir. Bu ifade de yer alan "ergin olmayan durumu", bireyin kendisi ile ilgili kararları bireyin kendisinin değil, başka birisi tarafından alınmasını kabul etmesidir. Bu kabulün nedeni, bireylerin kendi yeti ve yeterliliklerine güven duymayı, yönetim kademesinde ki alınan siyasal kararların bireylerin kendi akılları ile bu kararlar üzerinde herhangi bir etkisinin olduğuna inanmayışları hakkında olmasıdır. Modern siyasal sistemlerle uygun bir şekilde çalışan demokrasi kavramı, Kant’ın tanımlamalarına uygun bir şekilde, bireylerin kendi hayatı ile ilgili kararların yalnızca bireyin kendisi tarafından alması gerektiğini kabul etmiştir (Üstüner, 1999:79). Demokratik yönetim sistemlerinde bu niteliklerin pek çoğu, uygar dönemlerde dünyanın birçok farklı devlet ya da bu niteliğe sahip oluşumlarında genel itibari ile iyi bir iktidar sayılmanın önemli köşe taşlarına dönüşmüştür. Demokrasi kavramı ile birlikte yukarıda anlatılanlar, “yönetme hakkının kutsallığı, dikte yönetimi, otokratik sistemler, oligarşik sistem ve teokratik yönetim sistemleri” gibi modernite öncesi çağlarda kullanılan ya da siyasal yönetim perspektifinden yasal olarak görülmeyen günümüz siyasal organizasyonlarla bağdaştırılmış popülaritesi geçmiş terimlerin yerine geçen yasal kavramlar olarak görülmüştür (Hewlett, 2000:166-167).

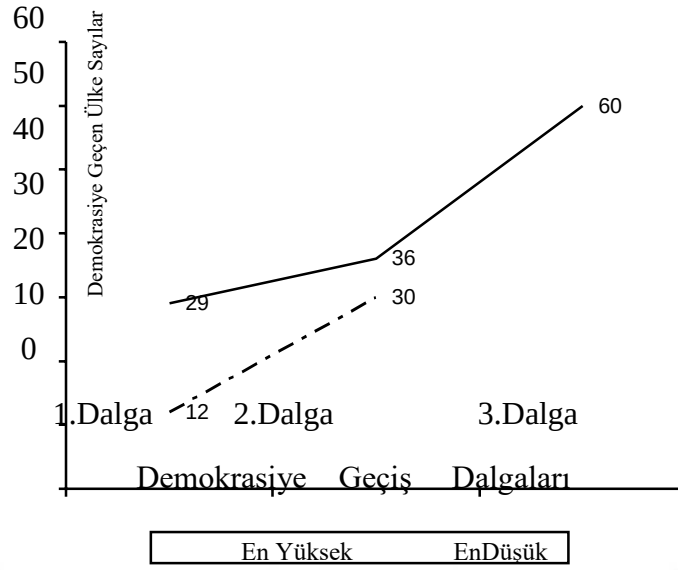
Demokrasi kavramının geçmişi için 1820’de James Mill’in “Modern zamanların büyük keşfi” olarak ifade ettiği “temsil” fikri, demokrasi kavramını küçük kalibreli ve geçmişte kalmış kabile devletlerinin yönetim biçimi olarak anılmaktan çıkarmıştır (Sabine ve Thorson, 1989:629). Demokrasi kavramında temsil fikrinin giderek kullanımının artması ve kurumsallaşarak farklı şekillerde siyasi hayat alanında uygulama alanı bulması ise Rousseau ve Montesquieu’dan bir kaç yüzyıl sonra, Amerika kıtasında Demokratlar ve Cumhuriyetçilerce siyasal alanda kabul görmesiyle

hayata geçmiştir (Dahl, 1993:35). Lakin hiçbir vakit Eski Yunan’da “Polis”ten daha geniş çaplı bir siyasal organizasyon istenilmediğinden, “temsili demokrasi” düşüncesi Eski Yunan fikrinin bir çıktısı değildir. Robert Dahl, Eski Yunan döneminden 17. asıra gelinceye kadar, yasama erkinin o devleti oluşturan bütün vatandaşlardan değil de, onların iradeleri ile seçilmiş vekil temsilcilerinden oluşması olasılığı demokratik yönetim sistemleri ve cumhuriyetçi bir yönetimin belirlenen ilke ve pratikleri dışında kalmış olduğu düşüncesini belirtmektedir (Dahl, 1993:34).

Kapitalist sistemin hız kazanması ile birlikte, burjuva sınıfının doğması, bu sınıfın ticari faaliyetleri için önemli bir rol oynayan sivil toplum kuruluşlarını geliştirmesinin, son dönem demokrasisi açısından başka bir önemi olduğunun altını çizerek ifade etmek gerekir. Lakin burada demokrasi kavramının, fiili olarak burjuvazi kurumunun inkişafı, teorik olarak da, modern fikrin ürün çıktısı vermesiyle mümkün olabileceğidir. Aydınlanma Çağı ile birlikte akılcı düşünsel fikir akımlarının gelişiminden sonra, hayat bulduğu alan itibari ile geniş kitlelere yayılan demokrasi fikri, özellikle 20.yüzyılın ilk yarısında birbirinden farklı türde oluşum yaşayan demokrasi fikirlerini meydana getirmiştir (Bulut, 2003:70). Yukarıda ifade edilenlerden de anlaşılabilceği üzere, demokrasi kavramının tarih içerisindeki macerası değişken bir çizgisel durum izlemektedir. Demokrasi kavramı her zaman kendini yenileyen ve sürekli dönüşüm geçiren bir kavramdır. Tarihsel dönemlerde dönemin siyasal özelliğine de uyum sağlayarak sürekli dönüşüm geçiren bu kavram, farklılaşan olaylar karşısında kendine has unsurları ve değerler hiyerarşisi mekanizmalarını devreye alarak, bu problemlerin doğasına uygun olarak olağan bir biçimde sorunun kendi kendine çözümüne olanak tanımaktadır (Bostancı, 1995:47).

Huntington, evrensel düzeyde demokrasi kavramının yaygınlaşıp gelişmesi ve buna bağlı olarak demokratik olarak sistemleşme, dönemselsel olarak “üçdalga” şeklinde meydana geldiğini ifade etmektedir. İlk uzun dalga yapısı Fransa, Amerika ve İngiltere’nin kendilerine has olan yapısal kuvveleriyle uzunca bir dönemde, yurttaşın genel olan ve eşit bir şekilde rey hakkına sahip olmaları ile temel olan hakların ve özgürlük biçimlerinin yasal ve anayasa ile ilgili teminatlara bağlanması ile neticelenen (1828–1926) yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bahse konu bu yılların sonlarına doğru İkinci Dünya harbinin demokratik yönetim sisteminin savunucuları tarafından kazanılması da demokratik sistemin gelişmesi ve yaygınlaşmasına hızlı bir şekilde

yükselen değer yapıları katmıştır. Huntington 1943 ile 1962 yılları arasını alan 2.dalgada Almanya, Batı Japonya, Hindistan ve İsrail gibi devletler (36 devlet yapısı) demokratik yönetim sistemleri ile yönetilmeye başlanmıştır. 3. dalga olan küresel bir dünyayı işaret eden hareket ise 1970’li yılların ortalarında Portekiz, Yunanistan ve İspanya devletlerinin de aralarında bulunduğu devletlerin demokratik yönetim sistemine geçmesiyle başlamıştır. Huntington en son meydana gelen üçüncü dalganın Katolik bir dalga olduğunu ifade etmektedir (Görmez, 2005:15-16). 1980’lerin ikinci yarısında Doğu Bloğu ülkelerinin dağılmasıyla demokrasi kavramının siyasal yönetim anlayışlarındaki kullanım oranı neredeyse doruğa ulaşmıştır (Özbudun, 1995:31-33). Dahl da tıpkı Huntington gibi demokrasi kavramının üç önemli dönemden geçtiğini ifade etmektedir. İlk dönemi eski Yunan Şehir Devletleri sergilemektedir. İkinci dönemi ise ulus-devlet modeli meydana getirirken, üçüncü dönemi ise devletin yapısal fonksiyonlarına sahip olan uluslararası (devlet benzeri organizasyonlar) kuruluşlar temsil etmektedir (Dahl, 1994:25-26). Huntington; demokrasi kavramının manasındaki farklılaşmaya yön gösteren demokrasi tarihi, bir dalgalar silsilesidir. Birinci dalga 19.Yüzyılın ikinci yarısında genel oyun (yalnızca erkek cinsiyetine sahip olan popülasyonun geneline) tanınmasından başlamak sureti ile 1920’li yılların ilk yarısına değin devam etmiştir. Birinci dalga hareketinin geri çekilmesi 1922 ile 1945 arasına kadar olan aşamayı kapsar. İkinci olarak başlayan dalga hareketi 2. Dünya Savaşında galip gelen devletlerle ilgili olarak 1945 yılında başlamış, 1962 yılından sonra gerileyerek 1970’lerin başında geri çekilmesi son bulmuştur (Huntington, 1991:12-34). 1974 yılında Portekiz devletinde “Karanfil Devrimi” olayı ile başlayan 3. Dalga hareketinin ise hâlâ devam ettiği bilim adamlarınca kabul görmektedir. Yunanistan, İspanya, Şili ve Arjantin’in de yer aldığı Güney ve Orta Amerika’da bulunan devletler, birçok farklı Afrika ülkesi ve Güney Afrika Devleti, Doğu ve Güneydoğu Asya’da bulunan farklı birçok ülke, Sovyetler Birliği’nin ve Doğu Blok’unun tarih sahnesinden silinmesi ile kendisine yer bulan devlet yapılanmaları ve demokratik yapılar bu dalga hareketi içerisinde hayata geçmiştir. Bu dalga hareketlerinin yoğunlaşmasında ki başat ölçüt, demokrasiyi politik bir alan içinde yönetim kademelerinde kullanabilme imkanı bulan ülke/devlet sayılarıdır.

Şekil 1.1. Huntington'a Göre Demokrasi Dalgaları
(http://tr.wikipedia.org/wiki/Karanfil_Devrimi(13.07.2022)).

İlk dalganın gerçekleştiği üst tepe noktası 29'dur, çekilme hareketinin gerçekleştiği en alt nokta ise 12'dir. 2. dalga 36 sayısına gelerek 30'dan geri çekilmiştir. Günümüzde de devam eden en son dalga hareketi ise 60 sayısına ulaşarak en yüksek olan sayıyı test etmiştir.

1.1.3. Demokrasinin Temel İlkeleri

Bir devletin sınırları içerisinde sorumlulukların ve görevlerin dağılımını sağlayan, devlet içerisinde yaşayan tüm halkın uymak zorunda olduğu kurallar ve siyasal ve politik karar alma süreçlerini belirleyen ve bunların düzenlenmesine yönelik gayretler genel olarak demokrasi kavramının yalnızca kamusal alanla irtibatlı olduğunu göstermekte ve demokrasi kavramının kamusal alanla yan yana anılmasına neden olmaktadır. Sürekli gelişen ve küreselleşen dünyada demokrasi kavramının iktidar erklerinin yanında bulunan grup ve organizasyonların dahili yapılarına temas etmesi ve demokrasi için olması gereken siyasal özgürlük ve eşitliğin ana düzlemde bazı sosyo-ekonomik şartlarla bağımlı olması, demokrasi kavramının kamusal alandan da büyük bir takım nitelikler gösterdiği de bilinmelidir (Beetham, 2006:9).

Genel geçer kabullere göre demokrasi kavramı tartışmalarının merkezinde iki önemli konu yer almaktadır; bunlardan birincisi özgürlük kavramı ikincisi ise eşitlik kavramıdır (Beetham, 2006:39). Yukarıda sayılan bu kavramlar demokrasi kavramının

derinlik arz eden anlamlandırılmasında o kadar büyük bir öneme haizdir ki bazı fikir adamları demokrasi kavramının özgürlük ile eşitlik kavramlarının bir bileşimi olduğunu ifade etmektedir (Erdoğan, 1998:215).

Demokrasi kavramında eşitlik olarak ifade edilen olgu siyasal eşitlik teorisinin tanımladığı şey, her bir bireyin siyasal olarak katılımı sağlayarak farklı ideolojilerin tercihlerinin yapılarak istedikleri ideolojileri oylayabildiği ve hiçbir bireyin çıkarının ötekileştirilmediği fikridir. Bu sebeple demokrasi kavramının yorumunda iktidar erkinin yönetilen kesimin tamamında ayırım yapılmadan vatandaşlar arasında eşit dağıtımının yapılması amaçlanır. Bu kapsamda renk, cinsiyet algısı, dini inanışları gibi farklılıklara ayrılmadan tüm bireylerin iktidar erkinde aktör olarak seçilme hakkına ulaşabilmesi olarak ifade edilir. Demokratik sistemlerde her bir bireyin rey verme hakkına sahip olmasıdır. Ülke sınırları içinde yaşayan her bir yurttaş yalnızca tek bir rey hakkına sahip olmalı ve verilen bu reyler de kendi arasında eşit değer taşınmalıdır (Heywood, 1992:275). Günümüz demokrasisi, iki farklı özelliğe sahiptir. Bunlardan ilki, demokrasi; inkişaf edici, meşruti yönetim, adalet ve olumlu bilinen diğer yaklaşımlarla da ilişkilendirilebilir. Demokrasi kavramı, seçilmiş bir grup veya bir tür otokrat yerine “halkın kendi kendini yönetmesi” şeklinde ifade edilir. Demokrasi kavramının meşruluğunu tartışırken, demokrasinin nasıl olması gerektiğinden çok, bu kavramın ne anlama geldiği noktasında yoğun bir şekilde durulmaktadır. Modern demokrasi modellerine yönelik olarak ikinci önemli nitelik, demokrasinin, liberal, temsili veya doğrudan demokrasi gibi genel kavramlarla ya da birleştirici, sosyal veya kozmopolit gibi görece daha net terimlerle, kapsamlı bir münazaranın imkan dahilinde olmadığı, olağanüstü şekilde çok kapsamlı bir kavram olmasıdır. Demokrasi kavramının belirsizliği, asırlar boyunca siyasal alan en başta olmak üzere, tüm beşeri bilimlerde demokrasi kavramının ne anlama geldiği nasıl geliştiği ve nereye gideceği konusunda yoğun bir şekilde tartışmalar sürmektedir (Hewlett, 2000:165).

Demokrasinin ana sorunsalının başlıca dayanağı halkın kendi iradesi yani halk egemenliğinin başkalarının koyduğu kurallara dayanmaması ve toplumsal olarak kendi geleceğine yön verebilme kapasitesinden meydana gelmektedir (Beetham, 2006:43). Seçimler yolu ile iktidar olanların üstünlüğünün demokrasi kavramının felsefi boyutuyla ilişkisi vardır. Demokrasi kavramının ahlaka dayanan geçerliliğinin dayanağı “otonomi”dir (Weale, 1999:64). Beetham’a göre, Otonomi kavramına ulaşmış olan

birey, demokrasi kavramının iki ana unsura dayandığını ifade eder; birinci unsur olarak eşit birey onuru fikridir, diğer unsur ise bireyin kendi geleceğine yön verme kapasitesine duyulan inançtır. Otonomi kavramının fikri gereğince birey, kendisini tüm farklı alanlar dahilinde ilgilendiren veya ilgilendirilmesi muhtemel olan alınan kararların sistematiği konularında hiç kimseye dahil olmazlar; bahse konu mevcut karar yapılarının inşalarında bizzat kendi başlarına karar vermelidirler. Bu perspektiften bakıldığında demokrasi kavramı ile liberalizm kavramı aynı kökten filizlenen iki farklı kavramdır. Aralarında bulunan dikkat çekici farklılık, demokrasi kavramındaki otonom olarak ifade edilen düşüncenin “şahsi” anlamda değil, “toplular” bir şekilde olan, kişinin mensubu olduğu ve ilgili otoriter yapısına dahil olduğu organizasyonun kural yapılarının ve siyasal faaliyetlerinin ortaya konmasına katılımı şeklinde ifade edilebilir (Beetham, 2006:10-11). Demokrasi kavramının dayandığı anayasalara göre idare yönetimi, siyasi özgürlük, kişisel güvenlik ve hakkaniyet ilkeleride demokrasi kavramının manasının daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için öne çıkarılmaktadır.

Anayasal demokrasi terimi; yönetimde bulunan iktidar erkinin tahakkümü ile iktidar erkini göreve getiren seçmenlerin hak ve özgürlükleri arasındaki dengenin meydana getirdiği, yasalara ve anayasaya bağlı hukuk devleti sisteminin bir parçasıdır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerin sahip olduğu unsurlardan biri, ana siyasal karar mekanizmalarının genel oya dayalı ve bu sebeple vatandaşa geri dönütler verebilme ve sorumluluk yetkisi olan organlar tarafından karşılanabilmesidir. Takip edilen tüm politikalar üzerinden dolaylı olarak seçmen iradesinin aktif bir şekilde görev almasını sağlamaktadır. Bu sebeple demokrasi kavramı kapsamında gerçekleştirilen teorik ve uygulamalı çalışmaların tamamında, iktidar erklerinin seçiminde oy kullanabilecek erginliğe ulaşmış yurttaşların kendi iradeleriyle seçilmesi ve bu şekilde takibi yapılacak sosyal ve siyasal politikalar üzerinde yönetilen kesimlerin iradesinin nüfuz edebilmesi, önemle altı çizilen konular arasında yer almaktadır. Larry Diamond, fikir adamlarının “pekiştirilmiş demokrasi”, “sağlam demokrasi”, “sürdürülebilir demokrasi”, “poliarşi” gibi terimlerin belirttikleri yasal düzene ait demokrasi modellerinde, “liberal demokrasi” olarak ifade edilmektedir. Bu yapıların olması gereken unsurlarından, karar almakta görevli kişi ya da gruplar genel oya dayanması gerekliliğinin altı özellikle çizilmiştir.

Larry Diamond; liberal demokrasiyi, “seçmenlere, sorumluluk yeteneği taşımayan diğer sorumlu yönetim organizasyonlarına yönelik olarak mahfuz yetkilerin olmamasını

gerektirir. Başka bir ifade ile iktidar erkinin, seçmenlere karşı sorumlu olmasına ilave olarak, yönetenlerin de birbirlerine karşı yatay hesap verebilmelerini de gerektirir” şeklinde ifade eder (Diamond Larry, 1999:10).

Yukarıda sayılan örgütsel mekanizmalar demokrasi kavramının kendi iç dinamiklerini oluşturan yapılar olarak kabul edildiğinde, gelişmişlik düzeyinin yüksek olduğu devletlerde, demokrasi kavramının siyasal bir enstrüman olmaktan çok, sosyal ve politik bir aygıt haline dönüştüğü görülmektedir. Gelişmişlik düzeyinin görece daha düşük olduğu devletlerde ise, demokrasi kavramı yönetenlerle yönetilenler arasında ve yönetim organizasyonlarının kendi işleyiş biçimi olarak ifade edilmektedir. Demokrasinin halk tarafından bir kültür olarak yaşamlarının merkezlerine taşınabilmesi ise bu kavramın bir yaşayış ve değerler silsilesi olarak tüm yurttaşlar tarafından özümsemiyle mümkün olur. Demokrasi kavramı ile öne sürülen teoriler ne kadar ayrıntılı olursa olsun, günümüz demokrasileri karşısında, geçerliliğini ispat etmiş, sistemli ve toplum tarafından kabullenilmiş bir başka sistemin olmaması, hem de baskıcı anti-demokratik sistemler yerine her zaman demokrasinin öncelikli bir yönetim sistemi olma özelliğini koruduğunu göstermektedir (Tosun, 2001:99-100).

Demokratik yönetim sistemlerine farklı ideolojik sistemler tarafından da sahip çıkılmasından dolayı demokrasi kavramının günü birlik kullanımının manasızlaşmaya başlaması sebebiyle demokrasinin somut bir biçimde ortaya konulması zorunluluğunda ortaya çıkarmıştır (Marshall, 1999:140). Demokrasi kavramının ideal yönetim şekli ve ilkeli bir yapı olarak kabul görmesini tanımlayan “normatif yapı” kuramının yanı sıra elle tutulabilir bir biçimde demokrasi kavramının kriterlerini oluşturan “ampirik demokrasi” teoremi biçiminde iki farklı türü ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki olan ampirik demokrasi teoremi, demokrasi kavramını uygun olan bir sistem şeklinde belirtmek yerine gözlenebilir şartlardan yola çıkmak sureti ile siyasal sistem rejimlerinden hangilerinin hakiki manada “demokratik” bir şekilde konumlandırılabilceğini bulmak arzusu içerisindedir. Robert Dahl tarafından “Poliarşi” biçiminde ifade ettiği, “vatandaşların büyük bir kısmını kapsayan demokrasi kavramı için bazı gereklilikler” konusu hakkında; talep ve tercihlerini ortaya koymak, kendi taleplerinin iktidar erkinde adaletli bir şekilde temsil edilmesi, şeklinde üç farklı bölümde sekiz farklı başlık altında olması gereken haklar olarak belirtmiştir. Dahl’ın “Poliarşi” olarak ifade ettiği demokrasi kavramı adına ortaya koyduğu belirli unsurlar

aşağıdaki şekilde belirtilmiştir;

1. Bir araya gelebilme ve bir örgüt oluşturabilme özgürlüğü,
2. Fikirlerin serbest bir şekilde ifade edilebilmesi,
3. Sandık başında özgür bir şekilde oy verebilme,
4. Kamuda görev alabilme,
5. Siyasi önderlerin oy adına mücadelede bulunması,
6. Değişik bilgi kaynaklardan faydalanabilme,
7. Serbest bir şekilde ve özgürce seçimlere katılma,
8. Oy kullanabilme ve kamusal bir düzen meydana getirebilme yetisidir.

Demokrasi kavramı hakkında araştırma yapan farklı fikir insanlarının tespitleri ile ilgili normatif demokrasi karşısında ampirik demokrasinin altı farklı unsurunun bulunmaktadır (Dahl, 1972'den AKT: Gözler, 2006:112-114).

1. Aktif olan siyaset kurumları adil ve özgürce yapılan seçimlerle göreve gelmelidirler.
2. Seçimler sistematik bir şekilde belirli zaman aralıkları ile gerçekleştirilmelidir.
3. Seçimler serbest bir şekilde yapılmalıdır.
4. Birçok siyasi parti seçimlerde özgür bir şekilde rekabet edebilmelidir.
5. Muhalefet kanadının günü geldiği zaman iktidarı kazanabilme umudu ve imkanı olmalıdır.
6. Başat düzeyde bulunan kamusal hak ve özgürlükler tanınarak kanuni bir teminat altına alınmış olmalıdır.

Alain Touraine'e göre demokrasi kavramı için; insan haklarının geliştirilmesi, azınlıkların çoğunluğun tahakkümü altında ezilmemesi, iktidar erklerinin hakimiyet alanlarının kısıtlanması gerekir. Siyasi organizasyonlar bağlamında, demokrasi kavramında üç unsur önem teşkil eder; bunlardan birincisi yöneten kesimlerin de saygı duyması gerektiği ana hak ve hukuklarının kabulü, ikincisi iktidar erki ve onların siyasal politikalarının toplumsal karşılıkları ve son olarak da vatandaşlık, hukukun üstünlüğüne dayalı bir organizasyona bağlılığın var olmasıdır (Touraine, 1992:358-360). Bu anlamda, demokrasi; çoğulculuk ekseninde, şeffaf bir siyaset bağlamında ve katılımcı bir siyasal sistem düzleminde işleyen bir organizasyonu temsil etmektedir. Demokrasi

kavramının kayıtsız-şartsız çoğunluk yönetimi anlamına gelmediğine de hiç şüphe yoktur. Demokrasi kavramının en başat niteliklerinden biri de azınlıklara her konuda ifade özgürlüğünün verilmesidir. Bu bağlamda Lord Acton'a göre, "yaşam sürülen bir ülkenin siyasal ve sosyal anlamda özgür bir ülke olup olmadığının kararının verilebilmesi için en belirgin ölçüt, yönetilen kesimlere sağlanan siyasal ve politik güvenliklerinin garanti altına alınması ölçüsüdür". Bu sebeple, "demokrasi kavramını sürekli olarak benimsenen, meşru kılan ve ayakta kalmasını sağlayan şey, azınlıkların hak ve hukuklarını anayasal güvence altına almak suretiyle azınlıklara duyulan saygı ve güvencedir" (Sartori, 1997:34-36).

Demokrasi kavramının unsurları arasında "azınlık haklarının korunması" önemli bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda azınlıkların hak ve hukukları, kesinlikle çoğunluk tahakkümü altında ezdirilmemelidir (Üstel, 1999:14-33). Yönetim sistemlerinde demokrasi dışında farklı anlamlar ifade eden birçok kavramda kullanılmaktadır. Örnek verilecek olursa "otokrasi" kavramı tek bir kişinin hegemonyası ya da iktidarı, "aristokrasi" elit seçkinlerin hegemonyası ya da iktidarı anlamlarına gelmekteyken, "demokrasi" bireylerin kendi kendilerini belirli bir sistematik dahilinde yönetmesi manasında değerlendirilir. Bu nedenledir ki demokrasi kavramının daha iyi bir şekilde ifade edilebilmesi için altı çizilmesi gereken en önemli nokta demokrasinin tüm otoriter ve totaliter sistemlerle muhalefet sathında bir mücadele verdiği gerçeğidir. Başka bir deyişle otoriter ve totaliter rejimler ile demokrasi kavramı doğrudan doğruya karşı cephelerde bulunmaktadır. Örnek verilecek olursa sadece belirli bir zümre ya da seçkin bir aile grubunun bir ülkeye hükümet etmesi ile meydana gelen yönetim şekli olan "oligarşi", soylu, zengin ve namlı kişi veya kişi gruplarının yönetim sistemi olan "plütokrasi" ve "timokrasi" tipi yönetim sistemleri kendi aralarında farklılaşmaktadır. Hâlbuki antik dönemlerden bugüne kadar halkın değil, bir kişi ya da kişi gruplarından oluşan elitlerin yönetimi ve egemenlik haklarının hakimiyeti (monarşi, tiranlık, oligarşi, teokrasi, aristokrasi, plütokrasi, timokrasi, krallık, totaliter rejimler, despotizm, dikte yönetimi ve bunlarla eşdeğer belirli kişi veya grupların anti demokratik yönetim şekilleri şeklinde sıralamak uygun olacaktır) (oligarşik yapılar, teokratik yönetimler, aristokrat yöneticiler, plütokratik yapısal unsurlar, timokratik devlet yapıları vs.) söz konusu olmuştur (Ağaoğulları, 2009:357).

1.1.4. Doğrudan ve Temsili Demokrasi

Demokrasi kavramının kökenleri, Eski Yunan Site Devletlerine kadar uzanmaktadır. Atina'da yaşamını sürdüren bireyler, aracısız bir şekilde devlet yönetimine katılım sağlıyorlardı. Yönetime katılım gerçekleştiren bu kitle devlete vergi veren erkek yurttaşlardan oluşmaktaydı. Eski Yunan demokrasi modelini örnek alan ve 1800'lü yılların sonuna kadar devam eden klasik demokrasi sistemlerinin varmak istediği nihai amaç, vatandaşların yönetim organizasyonlarına katılımlarının sağlanmasıydı. Eski Yunan demokrasi sistemleri doğrudan demokrasi sistemlerine örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda yönetim organlarında görev alacak seçilmiş bir kişi ya da grup yerine vatandaşların aracısız olarak yönetime katılmalarına imkan sağlamaktaydı. Abraham Lincoln, demokrasi kavramını "Halkın halk tarafından halk adına yönetimi" biçiminde ifade ederek bu kavramın asıl manasını ortaya koymuştur. Bireylerin kendi kendilerinin yönetimi olarak ifade edilen bu düşünce, bireylerin kendi yönetimlerini kendilerinin kurmalarını, halk için yönetim ise devlet ve halkın çıkarlarını merkeze alır. Bu tanımlama hem aracısız hem de temsili demokrasi anlayışını birlikte yansıttığı için çelişkilidir. Doğrudan demokrasi sistemlerinin ilk uygulama alanları Atina site devletlerindeki şehir meclisleridir. Günümüzde halk oylamaları İsviçre ve İrlanda gibi devletlerde anayasa değişiklikleri yapmak için halen uygulanmasını devam ettirmektedir. Doğrudan demokrasi sisteminin farklı bir türü, günümüz dünyasında uygulama alanlarından biri olan jüri veya kurul mensuplarının kura ve rotasyon tekniği ile oluşturulmasıdır (Held, 1996:65). Bu modelin savunucuları teknoloji alanındaki inkişafın halk iradesi için geniş çapta imkanlar yarattığını belirtirler. İnternetin etkileşimli sahalarda kullanımı öncelikle web 1.0 ve web 2.0 teknolojilerinin önünü açmış günümüz dönemlerinde de artık web 3.0 teknolojilerinin kullanılmaya başlanması ile birlikte yurttaşlar hem kamusal hem de özel bazı alanlarda siyasi, ekonomik, kültürel ve politik gündemi daha yakından takip etmekte ayrıca, bazı yönetim organizasyonlarında zaman-mekan ikilemi gözetmeden çevrimiçi bilgisayar teknolojileri sayesinde oylarını kullanabilmektedirler. Günümüz yönetim sistemleri ile Eski Yunan demokrasi sistemleri arasında farklı birçok uygulama olduğu açıktır. Modern demokrasi sistemlerinin hüküm sürdüğü günümüzde temsili demokrasi sistemi yaygındır. Modern dönem ülke yönetiminde halk kendisini idare etmesi için seçimler aracılığı ile onun düşünce ve görüşlerine önem veren, onun gibi düşünebilen ve onun

siyasal ideolojilerine duygusal olarak yakınlık arz edebilecek temsilciler vasıtası ile gerçekleşir. Bu kapsamda temsili demokrasiye araçlar ve temsilciler vardır. Bu da uygulanan ve izlenen siyasal politikaların uygulama alanlarında ve süreçlerde bazı sınırlamalara yol açmaktadır. Bu sınırlamanın sebebi, yönetim mekanizmalarının seçiminde yurttaşların sadece o seçimler özelinde bir oy hakkının olması ve iktidar ile vatandaş arasındaki mesafenin varlığıdır. Yurttaşlar bu aşamalarda yalnızca reyini kullanır, bireysel olarak iktidar erkinin karar mekanizmalarının alınmasında ve uygulanmasında bizzat bir katılım unsuru olarak bulunmamaktadır. Temsili demokrasi kavramı, kısıtlı bir demokrasi anlayışını tanımlasa da halk iradesini bir yansıması olarak yönetim alanında kendini göstermesi bakımından önemlidir. Bu kapsamda farklı bir bakış açısıyla ifade etmek gerekirse vatandaşların yönetim kademesinde görevlerini yerine getiremediğini düşündüğü vekil yöneticiyi değiştirebilme kudretine haiz olması, halkın yönetimini tanımlar. Temsili demokrasi modelinin kısıtlı olduğunu dile getiren akımlar bile olsa, yine de nüfusun günden güne arttığı, teknolojinin gelişerek dünyanın yerleştiği, ülkeler arasındaki iletişimin zaman-mekan bağlamından çıktığı bir ortamda siyasal yönetim sistemleri arasında uygulanabilirliği en yüksek olan demokrasi modeli temsili demokrasidir. Son dönemde ortaya çıkan siyasal, kültürel, toplumsal ve ideolojik değişimler neticesinde, yönetim sistemi yeniden ifade edilerek yeni tip demokrasi modelleri yaratmıştır. Demokrasi kavramının öncüllerinden olan liberalizm, demokrasiyi siyasetin çalışma alanında kazanılan toplumsallığın birleştirici bir etkinlik olarak değil, yönetim kademesi ile alakalı bir unsur olarak değerlendirmektedir. Liberalizmin bu demokrasi yaklaşımından ayrılan unsurları olarak halk topluluklarının oluşturduğu toplumsal yapının iktidar erkinden sıyrılmış olduğu anlayışını destekleyen, kültürel ve siyasal olguların bir araya getirildiği bazı demokrasi modelleri ortaya çıkmıştır.

1.2. SİYASAL RIZA GÖSTERGESİ OLARAK SİYASAL KATILMA VE SİYASAL PARTİLER

1.2.1. Siyasal Katılma ve Siyasal Rıza

1.2.1.1. Siyasal Katılma, Siyasal Sistem ve Siyasal Rıza

Katılma kavramı demokrasi ile yönetilen toplumlarda hem bir eşitlik ilkesi hem de demokratik yapıyı oluşturma ve sonrasında da devam ettirme aracı olmasına karşılık, sadece demokrasi ile yönetilen toplumsal yapılara haiz bir süreç değildir. Özelliği ne olursa olsun her siyasal sistem kökenlerinin dayandığı toplumsal ve siyasal ilişkileri ve bu karşılıklı etkileşimleri haklı gibi ortaya koyan değer yapılarını korumak, onlarla olan aidiyeti sürdürmek adına belirli bir süreç içeren katılma sistematğine dahil olmak zorundadır. Birbirlerinden farklı siyasal model veya mekanizmalar arasındaki farklılığın ise toplumsal yapıdaki siyasal alt yapıdan oluşan kaynakların ve değerler sisteminin dağılımındaki denklik veya denk olamamanın seviyesinin belirlendiği kabul görmektedir (Dahl, 1963:24). Başka bir deyiş ile farklılık kavramı, katılma unsurunun varlığı veya yokluğundan değil, kaynakların dağılım türünden kaynaklanmaktadır.

Siyasal manadaki kaynakların dağılım sürecinde ortaya çıkan eşitsizlik olgusunun bir veri niteliği taşıması siyasal hukuk mekanizmasına bir takım işlevler yüklemektedir. Her şeyden önce ifade etmek gerekir ki siyasal sistem yapısı ilgili kaynakların dağıtımında kontrol edici niteliğinin yerine getirildiği bir yapısal merkez oluşturulduğu kadar, bu dağılıma eğilim gösteren isteklerin normatif ve kanuni rol tanımlamaları şeklinde açıklandığı bir yapı da olmak durumundadır (Apter, 1968:13). Bu nedenle her bir siyasal mekanizma kaynakların ve bu kaynaklarla ilgil olan değerlerin emir-komuta zinciri şeklinde emredici bir dille dağıldığı ve toplumsal yapı içerisinde oluşan isteklerin bu emirlerin kapsamı dahilinde aşağıdan yukarıya doğru, mekanizmadaki tanımlanan değerler kapsamında ve ortaya konulan süreçler boyunca iletken bir sistem meydana getirmektedir (Easton,1966:147). Bu şekilde katılma kavramı hem siyasal mekanizmaya ait değerler ile toplumsal yapı içerisinde oluşan değerlerin bir araya gelmesini, hem de kişilerin siyasal mekanizmalara tesir etmesini sağlayan bir araç, bir sistem veya kanal olmaktadır. Lakin kaynaklar ve değerler dağılımındaki eşitsizlik durumunun bir sistematik veri olarak kabul edilmesi, bu dağılım yapısının şeklini, onu kontrol eden ve

etkileyen toplumsal yapıda bulunan tüm kesimleri olduğu kadar, etkileme şartlarının da mevcutta bulunan eşitlik modelince ortaya konulmasına sebep olmaktadır. Birbirlerinden farklı siyasal mekanizmalar arasındaki fark ise bahse konu bu mekanizmaların meşruluğun yapısal dayanakları, yönetici kesimin kararlarına tesir eden mensupların oranı, küresel sistemdeki alt sistemlerin sayısı ve birbirleri ile karşılıklı olan bağımlılık ölçüsünden meydana gelmektedir (Dahl, 1963:24). Demokrasi sistemi ile katılma kavramı arasında bulunan özdeşlik bu etkileşmenin, tüm toplumsal yapıya genel seçimler ve eşit oy prensibi ile yayılmış olarak bulunmasından kaynaklanmaktadır. Özetle demokratik toplumsal yapı, siyasal sistemin yapısal unsurlarının yanında siyasal süreçlerin işlevselliğine doğrudan veya dolaylı bir şekilde katkı sunması farklı alt sistemlere de sahip olan toplumsal yapı niteliği taşıdığı görülmektedir (Dahl, 1963:10).

Toplumsal yapıdaki kaynak veya değerlerin dağılımındaki denklik veya eşitsizliğin oransal manadaki durumunun hem siyasal sistem yapısının niteliğinde hem de sistemsel yapının etkilenmesinde farklı bir mekanizma yapısı ortaya çıkaracağı açık bir şekilde ifade edilebilir. Bu bağlamda siyasal sistem yapısının toplumsal yapıda bulunan unsurlar bakımından yönlendirici bir konumu ve niteliğinin yanında bahse konu siyasal sistemin bütünleştirici ve süreklilik arz edecek bir şekilde en önemli kurumsal yapılardan biri oluşu, tüm siyasal sistemlere ortak olan bir takım özellikler kazandırmaktadır (Apter, 1968:13). Siyasal sistem, her şeyden önce kökenlerinde iktidar olma fenomeni bulunan bir örgüt yapılanması şeklinde tanımlanabilir (Bierstedt, 1970:13). Bu iktidar yapılarının toplumsal yapıdaki siyasal kaynaklar ve değer dağılımları ile ilgili oluşu, siyasal sisteme onu toplumsal yapıdaki farklı iktidar veya otoriter bir yapı oluşturan sistemler arasındaki ilişkilerinden farklılaştıran bir kapsam ve emir-komuta nitelikleri yüklemektedir. Bu emir-komuta sadece kaynak dağılımlarını değil, Moyu'nun ifadesi ile sistemlerin farklı işleyişlerinden doğan ve onun gerçekçi neticelerini meydana getiren değer yapılarını da içermektedir (Mayo, 1964:181). Bahse konu emir-komuta sisteminin hayatını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu ilişkilerde düzenli bir süreç, bütünsel yapı ve devamlılık sağlamaktadır. Bu nedenle emir-komuta yapısı siyasal sisteme devamlılığı sağlamak için sistemsel değerlerin toplumsal yapıya kabul ettirilmesinde gerekirse güç kullanımı yetkisi de sağlamaktadır (Dahrendorf, 1970:60; Gerth ve Mills, 1971:159). Bu sebeple emir-komuta ve güç

kullanımı arasında zoraki bir etkileşim durumu söz konusudur. Bu sebeple siyasal sistemin yapısal durumu gereği düzen durumları ve baskı faktörlerini de içeren veya toplumsal yapı içerisinde belirli bir şekilde rol alan mensuplarından bazılarının diğer mensupları üzerinde meşru manada bir baskı uygulama olanağına sahip oldukları bir yapı olarak ifade etmek de mümkün olmaktadır (Bierstedt, 1970:13). Lakin hiçbir toplumsal sistemde iktidarın yapısal dağılımının hiçbir şekilde bir kesimin diğer kesim üzerinde kesin üstünlük kuracak bir şekilde gerçekleşmesini mümkün kılacak düzeyde olmamaktadır (Dahrendorf, 1970:60-63). İktidar dağılım yapısındaki bu özellik, her ne şekilde olursa olsun tek taraflı bir ilişkiye açık ise de kurumsal yapıda olan kanuni bir erk manasında iktidar yani otorite (yönetici-yönetilen) ilişkilerinin iki taraflı olarak gerçekleşmesine, başka bir deyişle her iki tarafında birbirlerinin üzerinde iktidar olarak etki etmesine olanak tanımaktadır (Goldhammer, Herbert ve Shils, 1970:147). Bahse konu bu nitelik tüm siyasal sistemlerde iktidar uygulamasına konu olanların arzuladıklarının nazara alınmasını sağlamaktadır. Başka bir ifade ile iktidarın yapısal dağılımındaki bu nitelik tüm sistemlerde sistemlerin sürdürücüsü, yani sistemdeki kaynak ve değer dağılımlarına destek olan taleplerin olduğu kadar sistemin değiştirici taleplerinin yani çatışma ortamının varlığını da beraberinde getirmektedir. Bu sebeple her sistemin devamlılık kadar değişimi, bütünleşme ve uzlaşma kültürü kadar çatışma kültürünü kabul edebilme kadar baskı durumlarını da içerdiğini de göz önüne almak gerekir. Bu kapsamda siyasal sistemlerin toplumsal yapıda aynı zamanda meşru bir otoriteyi meydana getirmesi sistemin mevcut değerlerini destekleme veya değiştirmek sureti ile farklı bir fonksiyona yönelik siyasal katılma arzularının da sistem yapılarının meşruluk düzeyine yönelik olmasına sebebiyet vermektedir. Lakin bahse konu bu talepler, aynı zamanda toplumsal yapıdaki iktidarın sahip olduğu kudretin dağılımının devamlılığı veya değişim süreçleri ile ilgili istekleri ortaya koymaktadır (Olsen ve Marvin, 1970:7-8). Değişim isteğinin meşruluk kavramına zarar verecek bir unsur olarak düşünmek olası ise de otorite olan yönetim kademesine yönelik olarak çatışmacı isteklerin var olması sistemin meşruluğunu zedelediği kabul edilmektedir (Conn ve Paul, 1971:133; Parsons, 1966:240). Hem bu nitelik hem de otorite ilişkilerinin iki taraflı özelliği, otoriteye maruz kalanların otoriter yapının meşru davranışlarını kabul etme veya kabul etmeme de hür bir şekilde karar almalarının, bu sebeple de eleştirel düşünme hakkına sahip olduklarının kabul edilmesi anlamına gelmektedir (Simmel,

1970:137-138). Başka bir deyişle otorite (ast-üst) ilişkileri itaat etmek kadar kabul etmeye de dayalı ilişkiler bütünüdür (Coser, Lewis ve Rosenberg, 1970:133). Bu bağlamda otoriteye sahip olan kudret, hüküm verme ve yönlendirme şekillerinden bir tanesinin kullanım hakkına sahip olması, bu özgürlük ve eleştirel söylem hakkının seviyesinin de belirleyicisi olmaktadır (Goldhammer, 1970:145-146).

Sistemlerin sahip olduğu değer yapılarının olduğu kadar, bu değerlere zorunlu itaatin ve onlara eleştirilerde bulunma hakkının özelliği, yaygın olması ve şekli ise daha önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere toplumsal yapıların eşitlik düzeyine göre belirlenebilecektir. Öte taraftan gerek kabul görme ya da kabul etme faktörü, gerek iktidarların arasında bulunan bağımsız ilişkiler sisteminin karşılıklı bir fayda sağlama özelliği sistem yapılarının sahip olduğu değerlerden farklı değerlerin de seçilmesine olanak sunduğundan, siyasal sistem yapısının bu değer yapılarına karşı fiziki güç, hükmetme veya yönlendirme davranışını kullanışı da yine toplumsal yapıdaki eşitlik modeline göre belirlenecektir. Kural olarak demokrasi kavramı, sistem yapılarının devamlılığının ortaya konulmasında baskı/cebir pratiğinden çok çatışan değerler ile demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları arasında denge kurulmasında büyük bir öneme sahiptir. Denge problemi tüm siyasal sistem mekanizmaları için geçerli olmakla beraber, demokrasi ile yönetilen toplumsal yapılarda sistemin özelliği hakimiyet ve yönlendirme unsurlarını fiziksel manadaki kudrete göre daha tesirli bir durum haline dönüştürmektedir. Mevcut olan bu sistemsal yapılar bu dengeyi kendi değer yapılarını kamu yararı marifeti ile özdeşleştirmek sureti ile gerçekleştirmektedirler. Kamu yararı olgusu sistemsal değer yapılarına ahlaksal bir özellik kazandırmak sureti ile kişisel değerlerin sistemsal değer yapıları ile uzlaşıda bulunulmasına ve bir bütün olarak katkı sağlamasına olanak tanımaktadır (Bucnahan, 1962:29; Bierstedt, 1970:12). Sistemsal yapıların bahse konu bu değer yapılarına ilişkin bu uyarlama kapasitesi, yönlendirme faaliyetini kanuni/ussal bir otorite konumuna getirdiğinin bilinmesi gerekmektedir. Demokrasilerde ise yönlendirme faaliyetinin yaygın bir meşruluğu sağlama ve bütünleştirmeyi gerçekleştirebilme aracı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Wright, 1976:38-53). Katılma davranışına hem kaynak bulma hem de bütünleşme olmak üzere iki farklı işlevsel nitelik yüklenmektedir (Mitchell, 1967:29). Başka bir deyişle bir taraftan kitlelerce ortaya çıkarılan kaynak ve değer dağılımındaki değişim isteklerini karşılamak, öte taraftan da mevcut bu dağılım modelinin yönünde büyük bir farklılaşma

ve değişim yapısı yaratmadan, değer yapılarına aidiyeti devam ettirici önlemleri ortaya koymak, siyasal sistem bakımından katılma davranışının ana maksatlarından birini oluşturmaktadır. Katılma davranışının işlevlerini tam bir şekilde yerine getirebilmesi adına ortaya koyduğu stratejinin hem dayanağı olan hem de bütünlük oluşturabileceği gruplar bakımından kabul edilebilir nitelikte olması gerekliliği açık bir ifade olarak belirtilir. Ayrıca sistem ve bu sisteme bağlı yapısal unsurların devamlılığı açısından hem vücut bulan problemlerin hem de bu sorunlara yönelik olarak çözüm yollarının sistemde çok büyük bir dalgalanma oluşumuna da katkı sunmaması gerekmektedir. Katılma davranışı ancak siyasal bir dengeye sahip ve istikrarlı bir siyasal yönetimde bu iki işlevi bir arada yürütebilecektir (Dror, 1964:154).

Demokratik rejimlerin dengeli ve kararlı bir biçimde yönetilebilmesi ise sadece etkililik değil bir meşruluğun sorunudur. Buna karşılık olarak kaynak ve değer dağılımındaki değişimlerin ölçülülüğü meşru yönetimin onayı veya değişimi anlamı taşımaktadır. Ayrıca, önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi katılma davranışı klasik demokratik yönetimlerin öngörü oluşturduğu sistemlerden daha farklı bir etkileme veya kontrol süreci önermektedir. Bu iki kavramın bir masa etrafında uzlaşısı ancak çok büyük problemler üretmeyen yapılar içerisinde mümkün olabilecektir. Bu sebeple katılma davranışı, sistemlerin değer yapılarının sabit tutularak geçmiş dönemlerde meydana gelmiş deneyimler kapsamında küçük değerlerin gerçekleştirecek belirli yönetsel ve teknik uyarlamaların yapılması anlamını taşımaktadır (Braybrook, Lindblom, David ve Charles E., 1963:66-78). Sistem ve bu sisteme ait yapıların değerlerini ve faaliyet şekillerini olduğu kadar kişinin sistemsal mekanizmalara yönelik olan isteklerini biçimlendirmesi sebebi ile bir karar verme aşaması olarak ifade edilen siyasal sistem, katılma davranışı ile toplumsal yapıyı yönlendirecek olan eylem modelleri vermektedir (Bucnahan, 1962:26). Başka bir deyişle sistem; amaçlar, norm yapıları, değer yargıları, yapısal unsurlar ve kurumlar arası iş birliği ile katılma davranışının içerikleri ve biçimleri konusunda karar vermekte kişisel seçmenlerle kendi seçmenleri arasında bir uyum sağlama amacı güder (Conn, 1971:46-58).

Toplumsal yapıda bulunan iktidar dağılımı belirli bir sisteme sahip olan siyasal yapılarda, kişinin siyasal elitleri kontrol edebilmesi ve bahse konu bu elitlere tesir edebilme manasında katılma davranışı, bu şekilde bir otorite ilişkisi içerisinde ortaya konulmaktadır. Bir tarafın diğer taraf üzerinde kurmuş olduğu tahakküm sonucu bir

takım taleplerini karşı tarafa kabul ettirebilmesi olarak ifade edilen otorite ilişkileri özde, ilgili taraflarca kendi aralarında eşitsizlik ve hiyerarşik olarak farklılaşma üzerine kurulu bir şekilde bulunmaktadır (Bendix, 1962:290). Toplumsal yapı içerisinde gerçekleşen tüm eylemler gerçekte bir otorite pratiği ve otorite örgütlenmesini içermektedir (Hawley , 1970:10). Her kurumsal olan yönlendirme faaliyetlerinin iktidar dağılımı ile ilgili olmasına karşılık, otorite pratiği siyasal sistemin alt sistemleri ile birlikte ana omurgasını meydana getirmektedir (Gerth ve Mills, 1970:167). Kurumsal bir yapıdan oluşan iktidar yapısı içerisinde bulunan otorite gücü, kökenlerinde meşruluk kavramının var olması sebebi ile erk ve fiziksel manadaki pratiklerden de farklı bir anlama bürünmektedir (Bierstedt, 1970:13). Bunun yanı sıra siyasal sisteme sahip olan iktidar erki fiziksel olarak güç kullanma yetisini de elinde tutmaktadır (Biersatedt, 1970:14). Ayrıca daima otoriter bir ilişkiyi barındırması, üst olanların astların davranış yapılarını kontrol altında tutması, bu kontrol davranışının ise meşruluk zeminine dayandırılması otorite pratiğinin kontrol ve itaat ilişkisine büyük bir anlam kazandırabilmektedir (Dahrendorf, 1970:62). Meşruluk kavramı, bu ilişkilerin herhangi bir iktidar pratiğinden farklı bir şekilde gönüllü bir itaate dayandırılmasını sağlamaktadır (Gerth ve Mills, 1970:168-169). Lakin otorite davranışlarına maruz kalanların bu davranışlarına tesir etmeye yönelik olarak bir iradenin varlığı ve otorite davranışına konu olanların nesnel olan itaatin gerekliliği bu ilişkilerde eşitsizlik kavramını da ortaya çıkarmaktadır (San, 1971:63-64). Siyasal sistemlerde ise eşitsizlik bir kurallar silsilesidir. Lakin herkesin birbiri ile eşit bir şekilde olduğu durumlarda siyaset kavramının varlığını sürdüremeyeceği tezini açık bir şekilde ortaya koymak yanlış olmayacaktır (Gerth ve Mills, 1970:167). Böylece siyasal alanda görev alan elitleri veya siyasal sistemi etkileme ve kontrol anlamında katılma davranışı, eşitsizlik ve hiyerarşik olarak bir farklılaşmaya dayanan bir ilişkide, üst konumda bulunan bir kesimin kararlarını etkileme ve kontrol süreci olmaktadır. Bu nitelik içerdiği kapsam ve konular bakımından katılma davranışını büyük bir oranda kısıtlamaktadır. Bu kapsamda katılma davranışı ile ortaya koyulması istenilen, sistemin yapısal değerlerini tutum ve davranışlarının oluşma ve yaygınlaşma şartlarının sağlanması ve geliştirilmesidir. Lakin katılma davranışına verilen bu maksadın gerçekleştirilmesinin de bazı kısıtlılıkları bulunmaktadır. Siyasal sistemlerde bulunan yönlendirme işlevinin kural koyma ve önlem almayı içermesi otoriteyi etkileme manasında katılmanın davranışının sınırlarının

ve koşullarının bahse konu siyasal sistemlerce ortaya konulmasını gerektirmektedir (Friedrich, 1963:57). Katılma davranışının özellik, yaygınlık ve eğiliminin siyasal sistemce ortaya konulan sınırlara bağlı olması katılma davranışına izne tabi olma gibi bir işlevsel nitelik konumuna getirmektedir.

Toplumsal yapıda meydana gelen bir olay ve insanlar arası karşılıklı iletişim faaliyetlerini içeren otoriter ve yapısal ilişkiler içerisinde yer bulan katılma davranışı, bu izne tabi olma özelliği gereği, toplumsal olarak mevcut otorite yapısında ve ilişkilerinde bir farklılık ortaya koyamayacağından bahisle bu ilişkilerden kaynaklı yabancı bir duruma düşmeyi de engelleyemeyecektir. Bu kapsamda, siyasal sisteme ve alt sistemlerine ait sistem değer yapılarını devam ettirebilme ve toplumsal yapı içerisindeki kişilerin bu mevcut değerlerle bütünlük oluşturmalarını sağlama maksadının gerçekleşmesini de engelleyecektir. Öte taraftan bir toplumsal yapı içerisinde gerek siyasal alandaki otoriter yapıların kontrol ediliş şekillerinin gerek bu otoriteye aidiyet içerisinde bulunulmasının ve otoriteye tesir etmenin toplumsal yapı ile ilgili belirleyicileri birbirlerinden farklı bir yapı içerisinde de değillerdir. Başka bir deyişle toplumsal yapının örgütlü bir şekilde organize olması otoriter yapı bağlantılarını ve bu bağlantılardaki emir-komuta kuvvetini ortaya koyduğu gibi aidiyet, bağlılık ve tesir etmenin yoğunluk yapıları, içerik analizleri ve şeklini de ortaya konulmasına yardımcı olacaktır. Karar verme “bir dizi eylem şekillerinden birtakım ölçütlere uygun bir biçimde optimal olarak görünen bir eylem biçiminin seçilmesi” şeklinde ifade edilmektedir (Simon,1966:18). Lakin eylem türlerinin ne şekilde seçildiğini, yani hangi ana ilkeler üzerinden veya değerler yapısını gerçekleştirmeye yönelik olacağının saptanması sistemlerin değer yapılarının da kararlara dahil edilmesini zorunlu kılmaktadır (Onaran, 1975:41). Bu sebeple siyasal sistemler ve karar verme süreçleri ilişkisini görmek gerekmektedir.

Her siyasal sistem yapısı genel manada iki farklı tür karar meydana getirmektedir. Bu karar yapılarından ilki sistemde bulunan yapısal unsurların ulaşmak istedikleri hedeflere, maksatlara ve değer yapılarına yönelik olarak, sistem yapılarının devamlılığına ilişkin ortaya konulan temel siyasi kararlardır. İkinci olarak ortaya konulan kararlar ise temel siyasal kararların ortaya konulmasına yönelik olarak verimlilik üzerine alınan kararlar oluşturmaktadır. Bu sebeple siyasal sistem yapıları alınan ana kararlar yönünden, belirli bir andaki belirli faaliyet biçimlerinin seçimleri

manasında bir karar verme süreci şeklinde de ifade edilebilir (Bucnahan, 1966:26). Öte taraftan, siyasi iktidarlara yönelik insani ilişkiler olması bakımından da sistem yapısı, “toplumsal yapıdaki isteklerin normatif ve kanuni olan rol tanımlamaları şeklinde ifade edildiği ve kontrol işlevlerinin yerine getirilebildiği bir yapıdan oluşmaktadır (Apter, 1968:13). Bu tarafı ile sistem yapıları bizzat kendilerinin bir karar mekanizması olmasının dışında, kişisel istekler, seçmeler yani kişisel olarak karar verme ile ilişkileri bulunmaktadır. Lakin alınan bu kararların yönü ve içerikleri konusunda belirli bir ölçüt sisteminin yapısal değerleri olmaktadır. Bahse konu bu sistemin emir verici ve kapsama özelliği gereği aldığı, sistemin devamlılık ve verimliliğine ilişkin ortaya konulan bu kararlar siyaset saptama aracı olarak belirtilmekte ve kişisel olarak karar vermeden ayrıldıkları kabul edilmektedir (Friedrich, 1963:77). Ancak sistem yapılarının bütünselliği ve devamlılığı bakımından kişilerinde kendilerine ait olan değerler ve süreç aşamalarını belirlemelerinin söz konusu oluşu sistem ve bireysel kararlar arasında bir bağlantı kurulmasını, yani kişisel kararların sistem kararlarına paralel bir nitelik taşımasını gerektirmektedir. Sistem yapılarının temel olan siyasi kararları ile değer yapıları, verimlilik bakımından ise manalı, düzenli ve önceden haber alınabilecek kanallar sağlamak sureti ile kişisel kararların hangi yönde olacağını ve faaliyet şekillerini kontrol etmektedir (Conn, 1971:51). Bu kapsamda siyasal karar verme eylemlerinin tümünde alternatif olarak ortaya atılan eylem şekillerinden birisinin seçilebilmesi hem sistemin yapısal unsurlarının karar vermesi, hem de kişisel kararların kontrolü bakımından politik sistemin bir toplumsal seçme mekanizması meydana getirmesine sebebiyet vermektedir (March, 1966:30-40). Bu bağlamda karar verme davranışı politik sistem yapılarına ait unsurların sadece bir parçasını değil aynı zamanda bizzat kendisini oluşturan kökenlere dayanan özünü de meydana getirmektedir (Simon, 1966:16). Sistemin karar ve kontrol aşamaları ile ilgili olması sebebi ile katılma davranışı, sistem tarafından devamlılığın sağlanmasına, kişiler yönünden ise sisteme tesir etmeye yönelik özelliği gereği, özetle hem sistem ve sisteme bağlı yapısal unsurlar, hem kişiler bakımından karar verme davranışı ile alakalı bir süreç olmaktadır.

Siyasal sistemler içerisinde bulunan özellikle de demokratik sistemler, siyasal rızanın en fazla gerekli görüldüğü rejim biçimleridir. Çünkü demokratik sistemler özü itibari ile halkın yönetime dahil olmasını öncelemektedir. Bu durum bireylerin içerisinde bulundukları siyasal sisteme rıza göstermelerini gerektirmektedir. Siyasal

anlamdaki rızalarını katılma davranışı sürecine katmayan toplumlar demokratik toplum bilinci içerisinde yaşantılarını devam ettiremezler. Bu durumda katılma davranışına temel oluşturan demokratik toplum yapısının işletilmesi noktasında çeşitli tıkanmalara yol açar. Bu noktada siyasal katılma davranışının etkin bir şekilde yürütülebilmesinin tek yolu demokratik bir rejim ve bu rejim içerisinde siyasal anlamda kendi rızalarını ortaya koyan bir toplumdan geçmektedir.

1.2.1.2. Siyasal Katılma, Birey ve Siyasal Rıza

Katılma davranışlarının ikinci tarafına kişi tarafından alınan siyasal kararlar ve bu kararların alınışında etkili olan faktörler meydana getirmektedir. Katılma davranışının sistemde bulunan yapısal değişikliklerin desteklenmesi veya değiştirme girişimlerinde bulunmaya, özetle etkilemeye yönelik olması bu etkilemede de sistemin yapısal unsurları veya kişinin mevcut olan değer yapılarından hangisinin seçilmesi sorusunun cevaplanmasını gerektirmektedir. Sistem ve bu sisteme ait yapıların belirleyici özelliği seçilen ya da seçilecek değer hangisinin olacağını ortaya koymaktadır. Ancak bahse konu bu konudan daha da önemli olan problem sisteme ait olan değerlerin niçin kişinin değer yapılarından üstün olacağıdır. Kişinin değerlerini ve bu değerleri ortaya koyma yollarını ne şekilde seçtiğinin belirtilmesi gerekmektedir. Problemler karar verme aşamasının içerisinde tespit edilmektedir. Maksat değer ve değer yapılarının ortaya konulma aşaması olan karar verme sürecinde bu gerçekleştirilmede geçerli olan ya da olacak bir dizi faaliyet seçeneklerinden bir tanesinin yeğlenmesi olarak ifade edilmektedir. Bu ifadelerin içerisinde toplumsal yapı içerisinde faaliyet gösteren kişilerin siyasi anlamda seçmenlerinin de kendi amaçlarına ve içerisinde bulundukları şartlara en uygun olan faaliyetleri seçmeleri yönünde olması gerekmektedir. Ancak burada siyasal sistem ile bireysel seçmenler arasında farklılık bulunması durumunda, hangi kavramın doğru olduğu problemi ortaya çıkmaktadır. Bu durumun yanı sıra, siyasal nitelik taşımayan seçmen gruplarında bile kendilerine sunulan bir dizi eylem tipinin bulunduğu ve bunlar arasında bir seçimin yapılma durumunun söz konusu olduğu gözlerden kaçırılmamalıdır.

Siyasal sistemde gerçekleştirilen seçmelerde sistemsel yapılar ve kişisel seçmelerin uyum içerisinde işleme mecburiyeti, siyasal sistemler ve bireyler bakımından en doğru olanın ne şekilde seçildiği sorularının cevaplanmasını

gerektirmektedir. Siyasal sistemde ne şekilde sorusunun cevabı mevcut olan veya ortaya konulmak istenen kaynak ve değer dağılımının içeriği konusunun belirtilmesi ihtiyacıdır. Nasıl sorusunun cevabı ise mevcut sistemin etkinlik ve verimlilik oranları ve bu unsurlar çerçevesinde alınan kararlar neticesinde belirlenebilmektedir. Kişiler bakımından ise bu soruların cevabını Klasik Karar Alma Kuramı mali yapıdan gelen yasal ölçütler kapsamında vermektedir. Kuram, kişinin farklı seçeneklerden menfaatlerine en uygun olan unsuru tercih edeceğini söylemek sureti ile bu soruları cevaplamaktadır. Lakin kişilerin menfaatlerine yönelik olarak usallık ile sistem yapılarının kendi değerlerinin devamlılığını sağlama gereksinimi arasındaki farklılıkların ortaya çıkması bu ölçütlerin tekrardan ifade edilmesine neden olmuştur. Usallık, kişilerin bir konu ile ilgili olan tüm seçeneklerini ve bunların neticelerini bilmesine dayanmaktadır. Bu sebeple çok sağlıklı bir ölçüt durumu ortaya çıkmamaktadır. Başka bir deyişle usallık kavramı, seçenek durumlarının ve neticelerinin kesin olarak belirlendiği durumlarda bir nitelik kazanabilecek çapta bir ölçüt olduğu ifade edilebilir. Seçeneklerin ve neticelerinin belirsiz bir şekilde olması durumunda ise usallığın tanımını yapmak olanaksızlaşacaktır (March ve Simon, 1975:156). Bu açıdan bakıldığında usallık ölçütü karar verme davranışının değişken durumlarını ve bu değişkenlerin yapısal durumları arasındaki bağlantıları ifade etmekte yetersiz kalmaktadır (Gore, 1969:293). Usallık kavramının insanoğlunun bilgi birikimleri ve kültürel yapılarına dayalı bir ölçütten meydana gelmiş olması, hem seçeneklerin tamamını, hem de bu unsurlar arasında maksatlarını ortaya koymaya en uygun bir şekilde olanını bilmesini gerektirmektedir. Lakin böyle bir durum ideal gibi görünse bile yine de olasılık dahilinde değildir. Bu konudaki faaliyet sayısı her zaman seçenek sayıları ile denk olmayabilir (Papaport, 1960:19). İkinci olarak kişinin dikkat durumunu yöneltme, tasarım ortaya koyma ve seçme kapasitelerinin belli bir anda her seçeneğin görülebilmesini kısıtlamaktadır (Simon, 1966:19-20). Üçüncü olarak faydacılık, nesnel manada anlamlandırılmaktan çok değer ve bu değerler çerçevesinde şekillenen bir kavramdır (Papaport, 1960:19). Başka bir deyişle kişinin usallık kavramı nesnel manada değil, öznel bir şekilde ortaya konulan usallıktır şeklinde ifade edilebilir (March ve Simon, 1975:157). Görülmelidir ki mali yapısal manada yaklaşan usallık kavramı, tek boyutlu bir şekilde bireysel anlamda karar verebilmenin değişken yapılarını ve bu yapılar arasındaki bağlantıyı, dolayısı ile de kişisel manada karar

vermeyi tanımlamada sınırlı bir düzeyde kalmaktadır. Öte taraftan usallık ölçütü, siyasal hayatta ve toplumsal yapıda ortaya konulan davranışları ifade etmede uygun ve doğru bir kapsam oluşturamamaktadır (Etzioni, 1968:283). Bunun sebebi, kişinin tesirli olmasına dayanan usallık kavramının siyasal sistemlerin emir-komuta ve kendi değerleri çerçevesinde devam edebilme gereksinimi ile bir çelişki ortaya çıkarabilmesidir. Siyasal eylemlerin değer yapılarına ve ölçütlerine dayanması mecburiyeti ve usallık kavramının sınırlı bir yapıda ve bir takım öznel nitelikleri, siyasal anlamda karar verme aşamasında kişilerin bilgi yapıları, bilinç sistemleri ya da bu sisteme bağlı olan alt sistemlerini ön plana çıkarmaktadır (Parsons, 1966:73). Karar verme aşamasında nasıl karar verileceğinden çok neye göre karar verilebileceği sorusunun cevabı olmaktadır. Başka bir ifade ile kişiler aldıkları kararların yeterli ya da düzgün olması bu alınan kararların siyasal sisteme konu olan değerler ile benimsenme seviyesine bağlı olabilmektedir.

Kişilerin sahip oldukları bilgi çerçevelerinin kısıtlı olmasının kabul edilmesi ise maksatlarını ne şekilde ortaya koyacağını ve ortaya konulan bu unsurların nasıl gerçekleştirebileceğinin ona öğretilmesi gerekmektedir. İnsanoğlunun zihinsel kapasitesinin yüksek olması ise gerekli olan bilgi yapıları ve kültürel birikimlerin onlara eğitim aracılığı ile verilmek sureti ile insanoğlunun hayatını tekrardan örgütlü bir şekilde düzenlemesine imkan tanımaktadır (Parsons, 1966:7). Bu kapsamda seçilecek olan değerler ya da bu değerlere ilişkin yapısal unsurlar bunların ortaya koyabilme yollarının kişilere öğretilmesi ile siyasal sistemle kişiler arasında bir bütünleşmenin sağlanabileceğini ifade etmektedir.

Toplumsal sistem yapılarına ait özgü değerlerin ve norm hiyerarşilerinin kişilerin toplumsallaşma süreçleri içerisinde öğretimine karşılık kişilerin eğilim gösterdiği siyasal değerler, sahip olduğu norm yapılarından farklı değerler ve normların sistemsel alt yapıları tarafından bireylere öğretilmesinin ya radikal anlamdaki önlemlerle ya da bu yeni değer yapıları ve norm sistematığının sistem ve alt sistemler içerisinde benimsenmesi ile mümkün olabilecektir (Duvarger, 1975:127). Bu benimsemenin sağlıklı bir şekilde ve sistemlerin maksadına uygun bir şekilde olmasının şartı ise geçmiş dönemde gerçekleştirilen deneyimlerden daha fazla farklılık göstermeden, kişilerin alışmış olduğu yapılar ve aşamalar içerisinde ortaya konulmasına bağlı bulunmaktadır. Yeni değer yapılarının ve norm sistematığının öğretiminde istenilen

değişimler ile bunları ortaya koyabilecek pratikler arasında eski tecrübelerle dayalı olarak kurulacak denge yapısı hem sistemin devamlılığını hem de istenen değişim hareketlerini gerçekleştirebilecektir (Lindblom, 1959:77-78). Bu pencereden bakıldığında katılma davranışı; halen devam ettirilen deneyimler, alışlagelmiş yapılar ve bağlantılar içerisinde küçük değişimlerle ortaya konabilecek belirli bir şekilde yönetimle ilgili ya da teknik uyarlamaların yapılması manasına gelmektedir (Braybrooke ve Lindblom, 1963:63-79). Endüstriyel manada olan ve yerel anlamdaki yönetimlerde katılma davranışı pratiklerini bu bakış açısı ile analiz etmek gerekir.

Siyasal katılma bireylerin siyasal sisteme rıza gösterdiklerinin önemli bir göstergesidir. Ayrıca toplumsal yapı içerisindeki tüm bireyler rıza gösterdikleri sürece siyasal anlamda katılma davranışı gösterirler. Bu durumda toplum içerisindeki demokratik düzenin işletilmesinin yanı sıra hür ve özgür bir adalet sisteminin işletilmesinin de önünü açacaktır. Bireyler yaşadıkları toplumsal yapı içerisinde kendi anlayışları ve ideolojilerle uyumlu bir siyasal tercih yaparlar. Yapmış oldukları bu tercihleri siyasi partilere oy vermek sureti ile bir siyasal katılma davranışı göstererek gerçekleştirirler. Bu katılma davranışının gösterilmesinde kendi rızaları ile hareket etmeleri tercihte bulundukları siyasal partileri siyasal anlamda meşru bir zemine oturtmak sureti ile meşru bir durum kazandırır. Bu kapsamda bireyler siyasal rızalarının varlığı sayesinde hem demokratik yapının devam ettirilmesi noktasında hem de siyasal anlamda faaliyet gerçekleştiren tüm kurumsal yapıların varlıklarının kanunsal niteliklere göre bir süreç işletmesine vesile olurlar.

1.2.1.3. Siyasal Katılmanın Tarihçesi

Antik Yunan'da toplumsal yapı içerisinde iki farklı tür siyasal sistem mekanizması türetilmiştir. Bu siyasal mekanizmalardan ilki oligarşik yapılar, diğeri ise demokratik yapılardır (Schilling, 1971:34-35). Her iki unsurda köleci üretim yapılarına dayanan bir ekonomik örgütlenme üzerinde kabile biçiminde olan örgüt yapılanma geleneğine ait ortak olan yaşam pratiklerinin ve değerler yapılarının kendilerine özgü bir şekilde bütünleştiği sentezlerdir.

Oligarşik yapıların yer bulduğu Sparta'da komün topluluklarının malı sayılan toprakların kullanım yetkisi verilen hakların tamamından yararlanan Spartait'lara

hisseler şeklinde verilmiştir. Sparta’da siyasal haklardan faydalanamayan ancak özgür bir yaşam süren periekler el işçilikleri ve ticari faaliyetlerde bulunuyorlardı. Özel mal edinebilme hakkına sahip olan periekler Sparta milis kuvvetlerine katılabiliyorlardı. Toprağı ekip biçen İlotlar ise tıpkı toprak gibi, spartiatlar topluluğunun bir unsuru olarak burada bulunmaktaydı. Toprak sahibi olan startiatlar site devletlerinin yönetici kademesi olan aristokrasi takımını meydana getirmektedir (Zubritski, Kerov ve Mitropolski, 1968:110).

Demokrasi kavramının hüküm sürdüğü Atina’da ise M.Ö. altıncı asırda klana has bölümlerin yerine, toprak sistemine dayalı olan yapılanmaya geçilmiştir. M.Ö. beşinci asırda tüm yurttaşların katılım gösterdiği Halk Meclisi sayesinde günlük siyasal, idari ve askeri alanlardaki işleri yürüten Beş Yüzler Konseyi demokrasi ruhundan beslenen kurumları meydana getirmektedir. İlk kuruluş aşamasında bir yaşlılar konseyi ve önde gelen aile yapılarının veya kümelerin meydana getirdiği bu meclis kurumu siyasal problemlerle boğuşurken, yönetici konumunda bulunan siyasal erk yalnızca bir yıl için seçilen yüksek kademe yöneticilerinin tahakkümü altındaydı. Barbar niteliklere sahip kan akrabalığı şeklindeki bir örgütlenmenin dağılma durumundan ve mali ekonomik yapının toprağı özel mülk olarak sahiplenilen bir obje durumuna getirilmesinden sonra, klan şefleri büyük bir toprak beyi biçimine dönüşmüş, yönetim kademeleri babadan oğula geçen bir toprak soylusu elitin tahakkümüne girmiştir. Bu yönetim biçimine ”en iyiler” yönetimi de adı verilmektedir (Childe, 1974:287). Polis devletinin ortadaki özellikleri ile tarihsel sahneye çıkışı bu döneme rastlamaktadır. Antik demokratik yönetim sistemlerinin dayanağı ise polis ve onun kuruluş şekillerinden ileri gelmektedir. Dor akınları neticesinde yurtlara yerleşilmesi aşamasında, kazanılan toprakların devlet yapıları içerisinde bulunan yurttaşlara eşit bir şekilde paylaştırılması ve toprak sahibi olan bu kişilerin savaflara ve zaferlere eşit bir şekilde katılmaları bu kişilerin bağımsızlık durumlarını ve siyasi konularda eşit bir şekilde söz sahibi olma şartlarını da geliştirmiştir (Schilling, 1971:35). Toprak sahibi olan ve örgütsel yapı içerisinde işlenen toprakları savunmaya katılan bireylerin durdukları bu nokta, onların Polis’in yönetim geleceğinde hür bir şekilde oy kullanma hakkına sahibi olmasının ana omurgasını da meydana getirmektedir. Başka bir deyişle toprakların ve aile yapılarının yönetim modeli ile polis yönetim mekanizmaları arasında benzer bir bağlantı kurulmak sureti ile toprak ve aile yapılarını iyi bir şekilde yönetme kabiliyetine haiz olan ve askerlik görevlerini

tam manası ile yapan kişilerin Polis'te kurulan devlet örgütlerinin de yönetiminin de iyi bir yönetimle yerine getirebileceği ifade edilmiştir. Bahse konu görevlerin, toprağı işleme hakkına sahip olan ve askeri anlamdaki savunma ile ilgili olan bir takım araç ve gereçlere sahip olan bireylerce kura çekimi ile yerine getirilmesi durumu, toprak sahipliğinin gerektirdiği koşul ve nitelikler ile savunma işlevini yerine getiren kişilerin üstlendiği işlev ve nitelikleri bir araya getirmiştir. Bu kapsamda sistem, toprak sahibi olan kişi ve grupların kişisel ve soydan gelen bağımsızlık durumlarından ileri gelmekteydi. Toprak sahipleri ancak bu bağımsız durumlarının neticesinde siyasi konularda da görev almaktaydılar. Yerleşik düzen yapısına geçilirken servet yapılarının eşit bir şekilde dağılımı hem bağımsız toprak sahipleri hem de bunların toplumsal olduğu kadar yönetim ve siyasal sistem yapıları içinde konumlarını da ortaya koymuştur. Daha sonraki değişim yapıları hep bu omurga üzerine gelişim süreçlerini devam ettirmişlerdir. Öte taraftan yönetim kademelerinde uygulama alanı bulabilmek adına gerekli toprak ve savunma araçlarına sahip olma kuralı durağan bir toplumsal düzeni ortaya koyar gibi görünmenin yanı sıra, ürünlerdeki farklılaşma durumu ve savunma araçlarına dayalı olan teknolojik gelişim yeni sosyal sınıflarda, savunma yapılarında ve devletin yönetiminde söz sahibi olmaları imkanını sağlamak sureti ile toprak aristokrasisi yönetiminden evvel kısıtlı, sonra da aşırı demokratik geçişlere yol açmıştır (Şenel, 1968:79). Alınan toplumsal ve siyasal kararların yurttaşlar tarafından ortak bir zeminde alınma geleneği, kararları alan toplumsal yapı içerisinde sınıfların git gide büyüme gerçekleştirmesi neticesinde demokrasi kavramını meydana getirmiştir. Bu durum kendine özgü olan, özgürlükçü ve eşitlikçi olarak yapılanmasında toplumun tarım ekonomisinin yanında endüstriyel yapılar ve ticari manada ki bir yapı üzerine kurulu olmasının katkısı büyük bir oranda olduğunun tespiti yapılmıştır (Clough, 1965:79-80).

Polis'te profesyonel olarak çömlek işi ile uğraşanlar, maden işçileri ve zanaatkar bir yapıya dayanan endüstri yedinci asırda kitle üretimi yapıyor, başka bir ifade ile iş bölümlerine ve daha da ayrıntılı olarak iş bölümüne dayanan manifaktür yapılarıdaki sisteminin tohumları atılmış olarak bulunmaktaydı (Childe, 1974:227-229). Endüstriyel yapı tarafından sağlanan gelirler ve kurulu olan ticaret sisteminden elde edilen mali finansman, toprak sisteminden sağlanan rant gelirlerinden daha etkisiz kazançlar değildirler. Yeni nesil tüccar olan toprak sahibi elit yöneticilerin ayrıcalık durumlarına

karşı çıkmıştır. Bir yönetim makamına gelmek, kurullarda görev almak ve ulusal mecliste oy kullanmak için aranacak özellikler, sahip oldukları toprak miktarının yanı sıra belirli bir miktardaki para şartına bağlanmıştır (Childe, 1974:288). Toprak sahibi olmanın yanı sıra mali sermaye sahibi olan grupların savunma ile ilgili araçları sağlama imkanlarına sahip olmaları ise polis devletinde kararların alınmasında söz sahibi olan yurttaşların sayısında bir artışa sebep olmuştur. Bu kapsamda, polis devletinde yönetimde söz sahibi olan bu yeni orta sınıfın da katılımı ile daha da demokratik bir sürece geçilmiştir. Lakin bu kapsam dahilinde hakların tümünden faydalanacakların köle ve yabancı grupları değil vatandaşlar olduğu bilinmelidir. Polis devletinde işletilen ekonomik yapının gereklerinden biri olan kölelik kavramı, kendi içerisindeki çağın küresel bir kurumsal yapısını meydana getirmiştir; köle grupları ve önce zanaatkar kesim olmak üzere, daha sonra ise ticari faaliyetler sebebi ile Polis devletinde yaşayan özgür yabancılardan oluşan gruplar Polis devletinin siyasi hayatı dışarısında bırakılmışlardır (Sabine, 1969:29). Ekonomik koşulları ile ilgili olan bu yapı ve kadın gruplarının konumu antik çağda cereyan eden klasik demokrasi fikrinin düşünme yapısı, ilkesel değerler ve bu değerlere ait yapıların pratiğine omurga oluşturmuyordu. Bu gelişmelerin tümünde altı çizilmesi gereken önemli noktalardan biri, eski Yunan'da bazen küçük, bazen de geniş bir kapsama dayandırılmasına rağmen, yönetim kademelerinde işleyiş olarak ortak bir karar mekanizmasının devamlılığı şeklinde ifade edilebilir. Lakin ifade ettiğimiz bahse konu bu gelişimin neticesi, magistralıklar için aranan mülkiyet şartları ortadan kaldırılarak ve çoğu yönetim mekanizmalarına seçimlerin yerine kura ile belirlenen bireylerin ataması yapılmıştır. Öte taraftan yurttaşlardan meclis kurumuna devamlı bir şekilde katılım sağlanması ve jüri kurullarına da aktif bir şekilde katılımı beklenmekteydi. Bu şekilde demokrasi kavramı yalnızca siyasi sahalarda özümsemekle kalmamış, aynı zamanda mali sistem yapıları bakımından da desteklenmek sureti ile kurulumu gerçekleştirilmiştir (Childe, 1974:289). Site devleti, kabile geleneğine özgü ortak yaşam değerlerinin site içerisindeki yapılara uygulanişından ortaya çıkan bir sentezdir. Bu sentez genişletilmiş ortak karar uygulaması, eşitlik, özgürlük ve site devletine bağlılık kavramlarını feodal dönem sonrasının siyasal düşünce ve uygulamasına aktarmıştır (Russel, 1972:57). Site devleti aynı zamanda savaşa kendi donanımı ile gitmeyi eşitlik ve site yönetimine katılmada yeterli sayısı ile kendi demokratikleşmesini ve katılma dinamiğini de kendi içinde

getirmiştir (Aristoteles, 1975:49-50). Yunan Site Devletinin niteliklerinden biri de site içerisindeki toplumsal unsurları ilgilendiren konularla alakalı olarak hür ve denk bir şekilde münazara yolu ile ortak bir karar etrafında birleşmesidir. Çoğunluk tarafından alınan karar ile kanun nitelikleri taşıyan bu karar mekanizmaları toplumsal yapı içerisinde faaliyet gösteren tüm beşeri unsurları bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır (Tanilli, 1981:13). Topum içerisinde gerçekleştirilen münazaraların hür bir şekilde yapılması ve karar mekanizmalarının yatay bir şekilde aşamalı olması Yunan demokrasi pratiğine doğrudan bir demokrasi özelliği kazandırmaktadır. Lakin Yunan pratiğinde Homerik çağ ile site devleti sürecini bazı açılardan farklı bir ayrıma tabi tutmak gerekmektedir. Homerik çağda toprak parçalarının tüm yurttaşlara eşit bir şekilde dağıtımı neticesinde mülkiyet şeklinde ifade edilen bir kavramın ortaya çıkması ve asker personelin var oluşuna rağmen, ilgili yönetim işlevlerine sahip olan bu personeller yönetim kudretini ellerinde bulundurmamaktadırlar. (Engels, 1967:149-153). Bu kapsamda ifade edilmesi gerekir ki koruyucu niteliklere sahip olan kılan kültürünün ata erkillik sürecinin ilk dönemlerinde ortaya konulduğu bir geçiş döneminden ibarettir (Fişek, 1975:39). İşlevsel olarak farklı yapılara evrilme ve mülkiyet yapılarına bağlı farklı bir yapı özelliğine dönüşen bu dönemde tohumları atılmak sureti ile gelişim göstererek site devlet yapılarının sistematik bir özel yapısını ortaya koymuştur. Özgürlük kavramı Homerik çağda kabile devleti mensubiyetinin bir neticesiyken site devletlerinde kitle özgürlüğüne dönüşmüştür (Schilling, 1971:38).

Eşitlik kavramı ise toprak parçalarının eşit bir şekilde dağıtımından ortaya çıkan mülkiyet ait yapısal özelliklerinde olan bir olgu şeklinde ifade edilebilir. Mülkiyet ölçütü, Eski Yunan döneminde özellikle de dördüncü asırdan başlamak sureti ile toplumsal yapılar ve devlet mekanizmaları, yöneten ve yönetilenlerden oluşan bir ayrımada ana omurgasını meydana getirmiş; modern fikir yapılarına katkı sunan Eflatun ve Aristo'nun fikirleri bu ölçüt üzerine oturtulmuştur. Örnek verilecek olursa Eflatun'a ait olan demokrasi düşmanlığında; toplumsal yapının yönetici kesim, koruyucu bir yapı ve işçi köylü olmak sureti ile sınıflandırmasında; devlet mekanizmasının bu yapı içerisinde ortaya konulacak işleyişler içerisinde tanımlanan çeşitli görevleri belirlemesinde; inanç yapılarına vermiş oldukları önemde ve gerek vatandaşlar gerek yönetici kesimler ve gerekse de koruyucu yapı için gerekli görülen özelliklerde bu başat ölçütün bir omurga meydana getirdiğinin tespiti yapılmaktadır (Eflatun, 1980:102-118;

Sarıca, 1973:19-26; Gökberk, 1980:66-70). Aristo’da da bu başat ölçüt daha da belirgindir. Öncelikle, sahip-köle, kadın-erkek ve kadın-köle ayrımları yapılmaktadır (Aristo, 1975:8-26). Vatandaşlığın ise Demokrit’in devlet işleri eseri kapsamında ortaya konulmakla birlikte, vatandaş için ilk olarak köle ve işçilerin yapmış oldukları alt seviyelerdeki işleri yapmamayı, daha sonra ise “bir şehre mensubiyet bağı ile bağlı olma, alınacak yargı kararlarına ve ortaya konulacak olan toplumun uyacağı kuralların belirlenmesi süreçlerine katılım sağlama, yani yasal anlamda, yönetsel yapılarda ve siyasal hayatla ilgili çeşitli görevler alma ve bahse konu bu görevlere katılım gösterme gücüne sahip olma” gibi mali anlamda bir işlevsel nitelik kazandırmaktadır. Vatandaşlar öncelikle emir komuta zinciri içerisinde hem emir alan hem de emir vermesini bilen bireylerdir. Karar alma süreçlerinde yönetici, karar uygulama süreçlerinde yönetilen olmayı bilme gibi vatandaşlık değer yapılarını meydana getirmektedir. (Aristo, 1975:69-75). Bu bağlamda hem antik demokrasi süreç aşamalarının örgütleniş ve işleyiş şekillerine uygun olmakta; hem de vatandaşlık değer yapılarını öğreten bir işlevsel ve nitelikli bir konuma dönüştürmektedir. Hür ve yaşayış şekilleri itibari ile eşit kişilerin yeni kararlar alması ve alınan bu kararlara tüm yurttaşlarca uyulması, aynı zamanda görevlerin değişim katılarak farklı zaman aralıklarında değiştirilerek yapılmasının da bir gereği olmaktadır. Aristo’ya göre yurttaşlık kavramının ortaya konulabilmesi için iki şartı mevcuttur. “Eşit ve denk bir şekilde olan yurttaşlar arasında hükmü devam eden bir ilişkinin, baskı ve cebir uygulayarak değil de kanun ve nizamlara uygun bir şekilde güçlü bir yönetim mekanizmasına arzulu bir aidiyetin varlığı olmaktadır” (Sabine, 1969:138).

Yurttaşlık kavramı, mülkiyet olgusundan soyut bir şekilde düşünüldüğünde, beraber yaşamanın sunduğu eşit haklar, sorumluluk, bilinçli bir şekilde paylaşımda bulunmayı ve yerine getirmeyi bilme; ortak yaşamın gerektirdiği uyumlu olma, uzlaşma ortamı sunma ve ona uymayı içeren bir özelliktir. Öte taraftan vatandaşlık site içerisinde ortaya konulan konuları bilmeyi, bu iş ve görevlerin yerlerine getirebilmeyi istemeyi ve bunun yol ve yordamını öğrenmeyi de beraberinde gerektirmektedir. Bu şekilde vatandaşlık kavramı öğretilebilecek ahlaksal özellikler bütünü oluşturmaktadır. Eflatun ve Aristo gibi düşünürler, kendi aralarındaki devlet yönetimi ve otoriterlik konularındaki görüşlerde bulunan farklılaşmalara karşılık insanların doğal özgürlük ve denkliği içerisinde siyasal otoriter düzeni beraberce bir araya getirebilme sürecinden,

kişi-toplumsal yapı ayrımı noktasına geçmenin fikirsel manada ideolojik temellerini atmaktadırlar. Örnek verilecek olursa Aristo'da doğa sırlarının, madde yapılarının ve hayat döngüsünün açıklanmasında ortaya konulan varlık kavramı, ana madde kavramı, siyasi bütünlüğün ifadesine dönüşmekte ve devlet mekanizması hem doğallık manasında hem de kişilerden önceliği iddiası ortaya atılarak ana maddenin yerine geçmektedir. Ana madde veya temel varlığın bir yansıması manasında devlet mekanizması, kişilerden önce ve kişilere üstün bir makam ve içerik kazanarak devlet mekanizması-toplumsal yapı-bireyin özneliliği konularında bir ayrıma tabi tutularak ilgili konuların nesnelliliğinde temellendirilmesi yapılmaktadır. Bu ayrım ve farklılaşmayı yöneten kesim-yönetilen kesim ayrımını da doğal yapıya uygun bir sav olarak sunmaktadır.

Aristo yüksek kademelerdeki yönetim işlevlerinin herkes tarafından yerine getirilemeyeceğini, lakin hür bir şekilde yaşayan ve çeşitli karar alma mekanizmalarına katılan vatandaşların meclis kurulları ve idare kısmının karar süreçlerine katılmalarının gerekliliğini, zira egemenlik kavramı içerisinde yer alan tüm unsurların özgür bir şekilde düşüncelerini ifade eden vatandaşlarda yer aldığını ileri sürmekte ve bu ayrımları yöneten kesim ile yönetilen kesimlerin doğaya uygun bir şekilde bir araya gelmesi biçiminde ussallaştırmaktadır (Aristo, 1975:8-10, 31-32). Bahse konu bu uygunluğun kökenlerinde, karşılıklı olarak ortaya konulan koruma sözleşmesi ve ortak menfaatlerin sağlanmasının var oluşu hem devlet mekanizmasını bir koruma anlaşmasından çok daha fazla bir kavram pozisyonuna getirmekte hem de yönetici kesimlerin denetimlerinin yapılması şartını ortaya koymaktadır (Aristo, 1975:31-32, 56-57, 83-84). Bu fikirler, günümüz toplumsal sözleşmeler ve demokratik yönetim anlayışına olduğu kadar devlet mekanizması-toplumsal yapı ayrımına, demokrasi kavramının bazı ilke ve hedeflerine katılım anlayışına temel oluşturmaktadır. Antik dönemdeki toplumsal yapılardan farklı olarak feodal nitelikteki toplumsal yapılar, tarımsal anlamdaki ekonomiye dayalı, üretimlerin serfler, özgür köylüler ve zanaatkarlarca yapıldığı, siyasal yapı ile ilgili olan ve yönetsel niteliklerin toprak sahipleri ile bütünleştirildiği kişisel aidiyet ve korumaya dayalı bir toplumsal yapı ve siyasal ilişkiler ağlarının tümüdür (Roehl, 1978:119).

Malikane siteminin kendilerine yeten üretim mekanizmaları sebebi ile antik çağda büyük bir önem arz eden pazar gününde aktif durumunu kaybederek yeterli bir tesir

yaratamamaktadır. Toprak mülkiyeti kavramı gerçek servet ve geçimi sağlayan bir aracı haline gelmiştir (Cipolla, 1978:11-12). Bu yapının içinde feodal beye olan aidiyetin kişisel hedeflere göre üstün bir pozisyona gelmesi senyörün serf üzerinde katı ve net bir hükümlanlık kurmasına sebebiyet vermiştir (Schilling, 1971:57-59, 164).

Tarımsal yapının varlığı, Hristiyanlığın eşit bir edinim ve küresel bir inanç yapısını içerdiği kadar, Allah ile kul arasında kurulan emir-komuta ilişkisini kendi örgüt yapısına geçişini sağlayan Katolik kilisesi ve fikirleri ile de bir araya gelmiştir. Zenginliğe sahip oluşu, örgütleniş şekilleri ve evrensel anlamdaki özellikleri ile orta çağ döneminin refah devleti sayılmakla birlikte kilise kurumu, değiştirilmesi olasılık dahilinde dahi olmayan bir takım değişmez uhrevi kanunlara bağlı bir hayatın, insanlara zor ve baskı altında kabulüne dayalı bir fikirsel ideoloji de meydana getirmiştir (Cipolla, 1978:13). Başka bir ifade ile o dönemin teknik anlamdaki durağanlık, gelenekçi faktörleri ile dinin bu özelliği ve istikrar fikri arasındaki karşıtlık durumu, senyör-vassal, senyör-serf ilişkisinde olduğu gibi aile içinde babalık otoritesini de üst bir duruma dönüştürmüştür (Augustinus, 1969:224-227). Bu ilişkide mülkiyete ait olan yapısal unsurların ve kamusal alanda gerçekleştirilen işlerin tamamı ile senyörde toplanmasına ilişkin olarak, katılma davranışı bakımından görülebilen tek nitelik, vassalın askerleri ve mali yardımlar gerçekleştirme sorumluluğunun yanında, farklı bir takım konularda senyöre fikirlerini ve isteklerini ifade ederek bir tür danışmanlık yapma hizmeti yapma sorumluluğunda bulunmasıdır (Tanilli, 1981:24-25). Bir hakkı temsil etmekten çok bir sorumluluk olan bu işlev, eski Yunan halk kurultayında feodal sistem yapısına benzetilmiş, özellik değiştirmiş bir şeklini meydana getirmektedir. Bu işlev gelecek dönemlerde, temsil rejim sisteminin oluşmasında ve biçimlenmesinde önemli bir rol oynayan bir değişim unsurunu içerdiği gibi elit kuramların katılma davranışını hak ve önemli bir görev olarak ifade edilmesinin de başlangıç noktası sayılabilir (Sosyal, 1968:37). Kaynakların ve değer yapılarındaki dağılımın denklik ve buna bağlı olarak katılma modelleri bakımından kölecî yapıda, feodal düzeni çağrıştıran ve çağdaş ve modern toplumsal yapılar birbirinden farklı yapıya sahip olmanın yanı sıra yine de birbirleri ile bağlantılı üç temel kategori meydana getirmektedirler.

Ekonomik yapıda olan ve toplumsal olarak örgütlenmelerin farklı olmasına karşılık feodal yapının hakim sürdüğü toplumsal yapılarda kölecî zihniyete sahip toplumların, çağdaş ve modern toplumsal yapılarda ise her unsurun da tesiri ortaya

çıkmaktadır. Örnek verilecek olursa, çağdaş ve modern toplumsal yapının demokrasi ile yönetilen örgütlerin katılma fikri ve pratiği bu iki toplumsal yapıya ilişkin kendilerine has nitelikler taşımaktadır. Öte taraftan, köleci bir zihniyete sahip olan Yunan devleti ise demokrasi kavram ve değerlerinin ifade ediliş biçimleri, demokratik yönetim mekanizmalarının ilk defa örgütlenmesi ve bu örgütlenme içerisinde katılma davranışı pratiğinin şekil alması bakımından olduğu kadar geçirmiş oldukları dönüşümlerle de çağdaş toplumsal yapının kendilerine özgü bir mikro/makro model yapısını meydana getirmektedir (Şenel, 1968:3). Feodal toplumlar ise son dönem tarım toplum yapılarının örgütlenmesinin, toplumsal olarak ve siyasal yapı ile ilgili olan bağlantılarının kendine has olan bir örneğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda çağdaş ve modern demokratik toplumsal yapının örgütlenmesi şekli üzerinde temel manada bir takım tesirlere de sahip olmaktadır. Bu sebeple son dönem modern demokratik devletlerde katılma davranışını görmeden önce her iki yapısal düzende bulunan eşitlik ve katılma bağlantılarını ifade etmekte fayda görmekteyiz.

1.2.1.4. Siyasal Katılma ve Demokratik Yönetim

Demokrasi ile yönetilen toplumların eşitlikçi unsurlara dayanan bir örgütlenme şekli olduğu, demokrasinin hüküm sürdüğü siyasal yönetim kademelerinde egemenlik kavramının toplumsal yapıya dayalı bir şekilde bulunduğu nazara alındığında, gerek devlet mekanizmasının öncelikleri problemi, gerek yönetimin ve katılımın iki başlı yapısal özelliği özel bir önem kazanmaktadır. Hiyerarşik manadaki ilişkilerdeki eşitlik kavramı ve karşıtlık kavramının zor ve fiziki anlamda kuvvet kullanımının itaat etme ve kabulün demokrasi ile yönetilen siyasal yönetimle açıklanma zorunluluğu bulunmaktadır. Her şeyden evvel demokrasi kavramı ile katılma arasında bulunan özdeşliğin devlet mekanizmasının vakit konusundaki önceliği ve konumunda bulunan üstünlük durumunun olgularını ortadan kaldırmadığını, bu kavramların da reddi manasına gelmediğini de ifade etmek gerekmektedir. Lakin her toplumsal yapıda, toplumu ilgilendiren nihai maksatların ve bu maksatların gerçekleşmesini sağlayacak bir örgüt yapısının varlığı zorunlu bir durumdur. Platon ve Aristoteles'ten Hegel ve Marks'a ve modern siyasal bilimcilere kadar öncelik ve üstünlük aktörlerinin devamlılığı, bu kavramların reddedilmesini demokratik yönetimler adına da söz konusu olmaktan çıkarmaktadır. Başka bir ifade ile kendi irade yapısından daha üstün bir irade

yapısının var olması demokratik yönetimlerde de devam etmektedir. Demokrasi kavramı ile katılma arasında ortaya konulan özümseme ise katılma davranışının ulusal seviyede yaygın bir şekilde olmasından ve bu yaygınlık temelinde toplumsal yapı içerisinde yaşayan kişiler arasında hukuki bakımdan eşitlik unsurunun var olmasından ileri gelmektedir. (Weber, 1968:40). Aksi takdirde bu özdeşlik ve özümseme, otoriter yapıda bulunan yönetim kademeleri ile etkileyenler arasında bir eşitlik manası ifade etmemektedir. Kaldı ki bu şekildeki bir eşitlik hiyerarşik ilişkilerin özü gereği imkansızdır. Öte taraftan yönetim kademelerinin özünde var olan baskıcı tutumlar ve uyma, karşıt fikirler ve oydaşma unsurları demokratik yönetim yapısı ve katılma şekillerinin de ana özelliğini vermekte, katılma davranışını karşıt taraflar arasında bir iletişim ve etkileşim süreçlerine dönüştürmektedir. Başka bir ifade ile öncelik, üstünlük ve karşıtlık demokrasi kavramının ana unsurlarından biridir. Demokrasi kavramının ilk başta siyasi iktidar erki ile bu yapının toplumsal yapı içerisindeki gelişimi ile katılma dinamiklerini belirli bir düzeyi ve örgütlenmesi ile ilgili olması demokrasi kavramı ile katılma arasında bir özdeşlik bağlantısının kurulmasının ana sebebidir. Lakin demokrasi kavramı katılma ilişkisinde bu durum ilk aşamayı meydana getirmektedir. Bu bağın ikinci aşaması ise on dokuzuncu asırda sanayi toplumu olabilmenin koşullarını karşılamak için toplumsal yapıların devlet mekanizmasının önderliğinde demokratik değerlere göre tekrardan örgütlü bir yapı haline dönüşmesi ile başlamaktadır. Bu iki süreçten ilkinde katılma davranışı belirleyici, ikincisinde ise araçsal anlamda bir işlevsellik göstermektedir. Özetlemek gerekirse her iki aşamada da birbirinden farklı anlam taşıyan olguları içeren, aralarında işlevsel farklılaşma bulunan iki ayrı kategorik alan meydana getirmektedir.

Demokrasi ile yönetilen toplumsal yapılarda önemli olan konu ortaya konulan hedeflerin gerçekleşmesinde izlenen etkililik ve verimlilikle ilgili yöntemlerin ve yönetim kademesindeki elitlerin seçimler aracılığı ile değiştirilebilir olmasıdır. Lakin ortaya konulan maksatlar bu kapsamda da sabit olarak tutulmaktadır. Bu imkan, meşruluk olgusunun ortaya çıkış noktasının toplumsal yapıya dayandırılması ile otoriter yapı ile ilgili olan bağların özlerinde bulunan çelişki kavramının uzlaşma masası etrafında toplanabilmesini sağlamaktadır. Bir şeye ya da birine taraf olma ve eşit bir şekilde yaklaşmamayı kabul ederken karşıt görüşleri pekiştirmekte, tekniklerde farklılaşmayı ve bu konunun ifade edilmesinin kabulü ile de karşıt davranışların

yumuşamasını sağlamaktadır. Karşıtlık kavramının özünde kabul edilmesi sistem aritmetiğinin meşruluğunu, kadro yapıları ve program alanlarında farklılaşmanın kabul edilmesi ise sistem yapısının devamlılığını sağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Neticede karşıtlık kavramı ile ana unsurlar üzerinde fikir birliğine varılması üzerinde bir dengelenmeye ulaşılması demokrasinin ana problemlerinden birisi olmaktadır. Bu kapsamda katılma davranışının ana işlevi bu uzlaşma ortamını sağlama olan bir araçsal yapı işlevine dönüşmektedir. Karşıtlık kavramının kabulü hem hiyerarşik düzen ile fikir beraberliğinde olmanın, hem de menfaat ayrımı durumunda bu ayrımın ve ayrışan farklı menfaatleri savunmanın şartlarını da beraberinde getirmektedir. Bu olgu demokratik yönetim yapılarında, çoğunluk yönetimi ve azınlıkların korunması unsuru ifadeleri yer almaktadır. Karşıtlık kavramının kabulü ulusal yapıyı temsil eden yönetim kadrolarına destekte bulunma ve değiştirme manasında tesir etme yollarının, biçimsel yapılarının özelliğini de tasvir etmektedir. Bu şekilde kurulan denklemin sistem yapılarını güçlendirmesinin yanında, karşıtlık kavramının ifade edilmesi ve açıklama şekillerinin ifade edilmesi bahse konu karşıtlığın git gide bu sistemi yıkmasını engellemektedir. Başka bir ifade ile karşıtlık kavramının ifade edilmesi de sistemi devam ettirici bir yapısal mekanizmaya dönüşmektedir. İfade etme yollarının ve imkanlarının çok olması ise bu yapıyı daha da güçlendiren bir tesir ortaya koymaktadır. Bunun neticesinde katılma davranışı hem sisteme destek veren, hem de ona karşı olan yapıların bir ortak yola sokulabilme davranışı olmaktadır. Bu işlevsel nitelik katılımın ikinci niteliğine kaynaklık etmektedir; bu da katılma davranışının izne tabi olmasıdır. Bu bağlamda izne tabi olma özelliği katılma davranışının aracı niteliği ile bütünleşmektedir. Katılma davranışı belirleyici bir nitelik değil, yapısal hedeflerini gerçekleştirme durumuna yönelik olarak aracı bir kategorik yapıya dönüşmektedir. Katılma davranışının aracı olma işlevi hiyerarşik sistemlerin karar ve kontrol mekanizmaları üzerinde tesirli olması yönünün, seviyesinin, içerik ve yoğunluk yapısının otoriter yapının izin verdiği şekilde kısıtlanmasını gerektirmektedir. Bu halde katılma davranışı ile kısıtlı bir etkileşim söz konusu olmaktadır. Söz konusu sınırların ebatları, karşılıkları ifade etme yollarının az ya da çok olması ise mevcut sistemin ne derecede demokratik bir yapıya sahip olduğunun göstergesi olmaktadır. Katılma davranışında gerçek hedefin, temel çıkış noktasının karşıtlık durumunu gideme veya azaltma olması, hiyerarşik düzenin karar ve kontrol yapıları üzerinde kişinin tesirli

olmasının, başka bir ifade ile kişi üzerine kurulmuş olan baskı ya da kontrol mekanizmalarını kontrol etme imkanlarının sağlanmasını ortaya koymaktadır. Yani katılma davranışı bir manada kişi üzerinde hakim olan bir kontrol mekanizmasının kişilerce kontrolü de olabilmektedir. Lakin bu kontrol yapısının izne tabi olması mevcut sistemlerin demokratik olabilmesi derecesinde yumuşama gösterecektir. Fransız ihtilali sonucunda ve Hegel’ de devlet mekanizmasının kazandığı metafizik ihtivanın yanında Weber’ in bürokrasi yaklaşımı ve otoriter yapı sınıflandırması, siyasi sistem yapılarında ancak ve ancak destekleme temelli bir katılma davranışı kapsamı çizmektedir (Bierstedt, 1970:140-150).

Hegel’ci devlet yapısı yaklaşımının bireysel yapı-toplumsal değerler-devlet yönetimi ilişkileri içerisinde, kişinin siyasi yönetim sistemlerinden tespitini yaptığı farklı olan değer yapılarına yönelimi manasında bir katılma davranışı söz konusu değildir. Weber’in geleneksel, karizmatik ve yasal-ussal şeklindeki üçlü otoriter yapı sınıflandırması otoriter yapılar arasında bir farklılaşma ortaya koymaktadır. Bunun neticesinde başta belirli bir otoriter tipin desteklenmesi, belirli türlere ise karşıtlık olgusunun yoğun bir şekilde olabileceği izlenimini vermektedir. Lakin Weber demokratik her yönetim yapısını zorunlu bir biçimde meşru bir zeminde görmesi ile çatışmaya katılma ilişkisinin yapısından çıkarmak sureti ile bu yapıya destek verme ve onaylama ile özdeşleştirmektedir. Öte taraftan toplumsal yapı içerisinde yer alan bir olgu olan otorite kavramı ile katılma davranışı arasında başka bir ilişki, toplumsal yapıda hakim olan otoriter yapılar ve bağlantılarının kişinin katılma davranışlarına tesir etmesinde görülmektedir. Otorite kavramının sosyolojik yapısının bilimsel bir karşılığının olmasına karşın, siyasal anlamdaki yapısının ahlaksal bir özellik göstermesi, siyasi değer yapıları ile kişisel değer yapıları arasında bir bütünleşmenin olmasını ortaya koymaktadır (Bierstedt, 1970:155). Bu bağlamda, toplumsal otoriter yapının farklı bir tütünü meydana getiren siyasal anlamda cereyan eden otoriter yapı içerisindeki ilişkiler, toplumsal anlamdaki otorite ilişkilerinin bir iz düşümünü meydana getireceklerdir. Başka bir ifade ile gerek biçimsel gerekse de biçimsel olmayan otoriter yapının ilişkileri arasındaki benzerlik, demokratik yönetim yapılarının etkinliklerinin sağlama aracı olarak katılma davranışlarının da işlevselliğini belirleyecek, kişi toplumsal yapı içerisinde mevcut olan itaat mekanizması-kontrol modeli kapsamı dahilinde bir tesir ortaya koyabilecektir. Bu ise, daha çok fikir birlikteliği manasında bir uzlaşma

ortamının var olan toplumsal şartlar kapsamında gerçekleşmesi manasını taşımaktadır (Bierstedt, 1970:159).

Weber'in otoriter yapı sınıflandırmasından hareketle kimi fikirler, bir toplumsal yapıda farklı otoriter türlerinin yer aldığını; aile yapıları, çalışma hayatının içerdiği farklı türden modellerle yönetilen, yerel ve ulusal yönetim düzeylerinde farklı katılma yaklaşımlarının geçerli olacağını ifade etmektedir. Lakin Weber'in otoriter yapı sınıflandırması ve bürokrasi yaklaşımı da Aristo'daki gibi kudretli bir devlet mekanizması oluşturabilme arzusundan ve bu devlet mekanizmasında bürokratik yapının kapitalist düzeni getirici mutlak bir araç olarak görülmesinden ileri gelmektedir (Lewis, 1975:13-15). Öte taraftan, Weber'in sınıflandırmasının özünde, tıpkı Hegel'de olduğu gibi Almanların toplumsal ve sosyolojik yapısında imparatorluk yönetimi, feodal beylerin hakimiyetini sürdüğü derebeylik rejimleri, toplumsal yapı ve sanayileşmenin gereksinimi arasında bir birleşim yapma fikri bulunmaktadır. Weber' in Almanların içerisinde bulunduğu şartlara ve ihtiyaçlara göre ortaya koyduğu sınıflandırma, katılma davranışının maddi imkanlardan soyutlaştırılmasına, uzlaşma zeminini ön planda ifade ederek dikkat mekanizmalarının yapılar yerine tutumlar üzerinden harekete geçirilmesine sebebiyet vermektedir (Wright, 1976:50). Bu bağlamda toplumsal ve siyasal otoriter yapıların özelliklerini belirleyen şartların özdeşliği, her biri içerisinde otoriter yapısal ilişkilerin aynı toplumsal yapılar ile ortaya konulabileceği bir yana bırakılmakta ve ussal-yasal otoriter yapısal türüne destek verme manasında katılma davranışının yapısal özellikleri belirlenmektedir. Tüm bu olgusal yapılar bizi aşağıda ifade edilen neticelere götürecektir. Katılma davranışı ilk olarak meşruluk sorununu çözme zeminini oluşturmak için var olan bir olgudur. Siyasal sitemin toplumsal yapıda hiyerarşik olarak değer yargılarının dağıtımını gerçekleştiren sistem oluşu, katılma davranışının toplumsal yapıdaki kaynak-değer dağılımının neticesinde ortaya çıkan çatışmacı ve yabancılaşmayı giderici bir araç olarak kullanılması, katılma davranışının da meşruluk problemi ile ilişkilendirilmesini gerektirilmektedir. İkinci olarak toplumsal yapı ile siyasal yapı arasında kültürel yapılar-değer yargıları ve davranış farklılaşmasının kabulü siyasal yapılara ilişkin soruların toplumsal yapılardan temizlenmesine sebep olmaktadır (Duvarger, 1975:134). Üçüncü olarak, katılma davranışı pratikleri kişinin siyasi ve toplumsal yapıdaki özellikleri arasında bir farklılığın varlığını kabul etmek sureti ile kişinin toplumsal şartları ile siyasal eğilimleri

ve davranış yapıları arasında ayrımlar yapmakta, böylelikle meşruluk problemini tekrardan ikinci plana atmaktadır. Dördüncü olarak, katılma davranışı ile hem eşitlikten söz edilemeyen faaliyetlerin giderilmesinin hem de verimlilik olgusunun ortaya konulması, verimlilik hedeflerinin ön plana geçerek katılma davranışlarının eşitsizlik durumlarını azaltıcı değil yükseltici bir tesirde bulunmasına sebebiyet vermektedir (Mulder, 1971:31). Lakin katılma davranışının demokratik yönetim sistemlerinde etkinliği sağlama aracı olarak düşünülmesi, klasik demokrasi kuramının katılmayı bireyin kendini gerçekleştirmesinin amacı olarak ifade etmesi ise çelişki yaratmaktadır (Redford, 1969:7). Lakin hedeflenen etkinlik kişinin maksatlarını ortaya koyması manasında değil, tüm sistemlerin veya bu sisteme bağlı alt sistemlerinin işleyişlerinin etkinliğinin sağlanması manasındadır (Lammers, 1975:17-33). Bu çelişki durumu, katılma davranışının eşitsizlik olan durumları giderme veya bir araya gelebilmeyi sağlama hedefleri ile ters düşmekte ve kimi zaman da katılma davranışını bir iktidar mücadelesine çevirmektedir (Mulder, 1971:32-36). Sonuç olarak kişinin toplumsal ve siyasal davranışlarının farklılaştırılması neticesinde, bahse konu bu davranış yapılarının onun mali şartlarından bir manada bağımsız, ama öğrenim durumları ve gelir düzenleri gibi farklı farklı değişkenler bazında çözüm getirilmesini tercih ederek kişinin siyasal anlamdaki davranış türlerinin ifade edilmesini eksik bir şekilde bırakmaktadırlar. Katılma davranışı uygulamaları ve onların arkasında duran düşünce biçimleri siyasal anlamdaki liderlik ve siyasi sistem yapılarının diğer sistemlerin alt yapılarına tesir etmesini ifade etmede bir kapsam oluşturmaktadır. Lakin bu kapsamın katılma davranışı ile bağlı olan ilişkilerin ifade edilebilmesi bakımından nihayete erdirilmesi gerekmektedir. Bu ise katılma davranışının ve katılma ilişkilerinin içerisinde yer bulduğu sahanın özelliği ve sınırlar durumları nazara alınarak yapılabilir.

Demokrasi kavramı aynı zamanda vatandaşların kendilerini yöneten yönetim kademesinde yer bulan elitleri denetleme maksadına yönelik olarak bulunmaktadır (Mayo, 1964:52). Bu maksat bir anlamda, kişinin kendilerini denetleyenleri denetlemesi anlamına gelmektedir (Etzioni, 1968:31). Lakin katılma davranışının içerik ve şekillerinin siyasal sistemlerce saptanması, bu denetim mekanizmasının siyasal sistemlerce kısıtlanmış ve yönlendirilmiş bir özellik taşımasına sebebiyet vermiştir. Bu kapsamda emir verme-emir alma sisteminin başka yapılara açık veya kapalı olması açısından bakıldığında, gerek demokrasi meşruluğunun dayanaklarının ve gerekse de

demokratik yönetim sisteminin, yönetim kademesinde bulunan sınıfların toplumsal yapı içerisinde yayılmaya açık olması da bir hakikattir. Fikirde beraberliğin demokratik yönetimlerin ön şartları olması, Tocqueville'den bugüne istatistiksel bir veri olarak kabul edilmiştir (McClosky, 1968:373).

Temellerinde toplumsal sözleşmenin bulunması, demokrasi kavramının bireyler arasında bazı temel konularda uzlaşma ortamının sağlanmasına dayalı bir sistem yapısının içeriğinin kazanılmasını sağlamaktadır. Üstelik, demokrasi kavramının kapitalist akımların gelişim süreçleri içerisinde ortaya çıkması, katılma davranışı ile çoğulcu demokrasi sistemini özdeşleştirmektedir. Bu ise mecburi bir şekilde çoğulcu yapıda katılma davranışı ve uzlaşma ortamı oluşturmayı ideal olarak tanımlamaktadır. Kaldı ki tüm siyasal sistemlerin devamlılığının, temel toplum sorunlarında toplumsal yapı içerisinde fikir birlikteliğinin sağlanmasına noktasına dayalı olması, bu ideal kavramı toplumların tümü bakımından sistemin değer yapılarının genel kabul görmesi ile özdeşleştirmektedir. Otoriter bir ilişki olarak katılma davranışı yine de çift boyutlu bir süreçtir. Sistem-kişi değer yapıları arasında çatışma ihtimalinin olması, dahası gerekli olmasının kabul edilmesi siyasal sistem yapılarının meşruluk düzeninden etkilenme olasılığını da beraberinde getirmektedir (Lipset, 1962:4). Demokratik otoriter yapının çoğulcu düzeni ise uzlaşma ortamını sağlamaktadır (Goldhammer ve Shils, 1970:147-148). Çoğulcu sistemin yapısal varlığı, sisteme destek verme manasında katılma davranışını meşru düzenin bir gereği haline getirmekte, kısaca katılma davranışı siyasal sistemin meşruluğunu devam ettirme aracı olmaktadır.

1.2.1.5. Siyasal Katılmanın Toplumsal Boyutu

Katılma davranışı ile hedeflenen şey kişilerin demokratik yapıda bulunan değer ve süreçleri özümsemesi ile bu değer yapılarına ve süreç aşamalarına aidiyetin devam ettirilmesidir. Başka bir ifade ile katılma davranışları kişinin sadece davranışlarını değil, aynı zamanda demokratik yapı ile ilgili olan değer ve süreçlere karşı eğilimlerine de tesir etmeyi amaç edinmektedir. Bu nedenle, katılma davranışı siyasal sistemin içerisinde bulunan yapısal değerlere ve süreçlere ilişkin tarafı ile siyasi, kişinin bu değer yapılarına yönelimleri ve onlara uygun anlamdaki davranışlarına ilişkin tarafı ile de toplumsal anlamda bir özellik taşımaktadır. Lakin sahadaki pratikler kişinin günlük yaşam içerisinde bu eğilim ve davranışların bütünleşmesinin sağlanacağını ortaya

koymaktadır. Bu halde kişinin genel manadaki eğilim ve davranış yapıları ile pratikler arasındaki uyumun seviyesi, sahadaki pratiklerin maksadının gerçekleşmesinin seviyesini de tespit edecektir. Burada katılma davranışının kendiliğinden ileri gelen sınır çizgilerini unutmamak ve bu sınırlar içerisinde kişi davranışlarını araştırmak gerekmektedir. Ancak bu araştırmadan önce sahadaki pratiklerin dayandığı genel sistem yaklaşımının iki hipotezini tekrar etmekte yarar vardır. Bu yaklaşımlara göre her sistemin sahip olduğu işlevler ile kendi alt yapılarını kendi içerisinde bütün bir hale dönüştürmekte ve yine alt yapılardan gelen etkileri kendi içinde özümsemek sureti ile kendi alt sistem ve yapılarını gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu iki nitelik sistemsel yapıların varlıkların devam ettirilmesini sağlamaktadır. Bu devam ettirme olgusu da yine sistem yaklaşımı her alt sistem yapılarının hem birbirlerini, hem de sistemin tamamına tesir ettiğini varsaymaktadır. Bahse konu varsayımlar kapsamında siyasal sistem yapılarının gerektirdiği katılma davranışının diğer alt sistem yapılarından etkilendiği ve belli bir değişim faktörünü içerdiği de kabul edilmektedir (Dahl, 1963:24). Bu nedenle bu alt sistem yapıları ile siyasal katılım arasındaki iletişimin analiz edilmesi gerekmektedir. Sivil kültür olarak ifade edilen kavramı da bu şekilde bir ele alışı gerekli kılmaktadır. Lakin bu kavram sadece belli bir andaki kişinin görülebilen davranışlarını değil, kişinin demokratik sistem değerlerine, belirli süreçlere ve kurumsal yapılara yönelik tavırlarının da olumlu bir nitelik taşımasını içermektedir. Bu da siyasal kültür kavramına ilişkin olarak bir olay anlamındaki katılma davranışlarının analiz edilmesinde, genel ve zihinsel yöntemlerin yol açtığı düşünme, duyma ve davranış şekillerini inceleme sahasına dahil etmektedir (Duvarger, 1975:14).

Davranışların ve bu davranışa nedene olan şartların ele alınması belli kültür yapılarında bireylerin belli bir davranış yapılarına sahip olduklarını ve bu davranış yapılarının belli değer yapılarına dayalı olduğunun kabulü demektir. Başka bir deyişle insanlara ait olan davranış yapılarının bütünsel bir anlamda gerek maddi yönden gerekse de manevi üretim yapılarından ileri gelen değer yapıları ve davranış şekillerine dayalı olmasını kabul etmektir (Duvarger, 1975:116-125). Sivil kültür kavramı ve bu kavrama dayanan katılma pratikleri mevcut olan değer yapıları ve davranış biçimlerinden daha farklı olan değer yapılarının ve davranış biçimlerinin toplumsal yapı içerisinde yaygın bir şekilde kullanılmasını da hedeflemektedir. Ayrıca ifade etmek gerekir ki toplumsal yapı ve siyasal anlamdaki alt sistemler arasında değer yapılarını ve davranış

biçimlerinin farklı bir şekilde olmasını veri olarak kabul etmektedirler. Bu kapsamda problem bu iki alt sistem yapısı arasındaki bağın, birbirleri arasında bulunan uyumun şartlarının ve seviyesinin her iki sistem verisi kapsamında bir analizi zorunlu kılmaktadır. Bu halde bahse konu analiz, davranışların yapısal durumları ve işleyişine ait bazı varsayımların geliştirilmesini gerektirmektedir (Apter, 1968:14). Bu varsayımların ise davranışların kökeni, eğilimi ve ilgisinin bulunduğu değer yapılarını ortaya koyan ilişkileri ve etkileşim durumlarını kapsaması gerekmektedir (Easton, 1966:4-5). Lakin, kişinin siyasal anlamdaki davranış ve hareket tarzı onu, toplumsal yapı içerisinde bulunan bir varlık olarak bütün davranış yapılarının sadece bir bölümünü meydana getirdiğinin bilinmesi gerekmektedir (Eulau, 1968:203). Bu sebeple siyasi katılımın eğilim gösterdiği değer yapıları ve davranışların neticeleri siyasi anlamda içerse kişinin davranış yapıları onun toplumsal hayatı tecrübe etmenin bir neticesi olduğundan, siyasal katılımın davranış yapıları yönünün ana omurgasının toplumsal yapı içerisinde bulunan alt sistemsel yapılarda aranması doğru olacaktır. Bireylere ait olan davranış yapılarını bütünsel bir manada maddi ve manevi üretim sistemlerine ve bunlardan ileri gelen değer yapıları ve normlara bağlı olması, bu arayışta kişinin maddi manadaki yaşamına bağlı olan davranış yapılarının tespit edilmesi, bunların tekrarlanmasından oluşan toplumsal olan tipleri ve bu tipler içerisinde oluşan katılma yaklaşımlarını ortaya koymayı gerektirmektedir. Ayrıca bu yaklaşımların hangi değişken yapılardan etkilendiklerinin, farklı yapısal durumlar ve aşamalar içinde ne şekilde gelişerek değiştiğinin de tespit edilmesi gerekir. Bu ise davranış yapıları ile alakalı düzenler ve bağımlılıkların aranması anlamına gelip, belirli bir sosyal ve ekonomik yapı içinde, yani kişilerin mali çevrelerindeki yapılar ve süreçler içinde araştırılabilir. Bu halde katılma davranışını;

1. Davranışı doğuran nesnel koşullar,
2. Kişilerin katılımı ile ilgili olarak kendilerine ve ilgili konulara ilişkin düşünce, fikir ve değerleri ile birlikte incelemek gerekecektir (Osipov, 1970:47; Eulau, 1968:203).

Kurumsal bölümde katılma yaklaşımları ile ortaya koyduğumuz olgu, belirli bir nesnel durum içerisinde ortaya çıkan değer yapıları ve davranış biçimlerine ilişkin genel modellerin bulunmasıdır. Katılma davranışı bakımından siyasi ve toplumsal nitelikteki

alt sistem yapıları arasındaki ilişkilerin aranılmasında iki temel öngörü durumundan bahsetmek mümkündür. Bu öngörülerden birincisinde toplumsal manadaki ve siyasal nitelik taşıyan sistemlere ait yapılarda geçerli olan ilişki şekilleri, fikirleri ve değer yargıları çok devasa farklılıklar göstermemektedir. Burada hem kişinin toplumsal yapı içerisinde sahip olduğu şartları ile siyasal sistem değer yapılarının ve bu yapılara ait olan süreçler arasında, hem de kişinin bu durumlara yönelik olan tutum ve davranış yapıları arasında devasa bir bağlantı sinyalizasyonunun olacağını öngörebiliriz. Kurumsal yaklaşımlarımız toplumsal yapı içerisinde bulunan farklı alanları da kapsayan ilişkilerle siyasal sistem yapılarında bulunan ilişkilerin, dolaylı olarak da değer yapıları ve davranış şekillerinin birbirlerinin adeta bir iz düşümü olduğu, kendi ve yapısal anlamdaki ilişkiler bağlamında birbirleri aralarında bütünlük olgusundan bahsedilebilir modellerdir. İkinci durumda ise siyasal sistem yapıları ve toplumsal sistem yapıları arasında farklı bir yapısal oluşum bulunmaktadır. Yani siyasal sistem yapılarının tespit ettiği değerler ve istediği davranış şekilleri toplumsal anlamdaki yapılardan ya daha ileri seviyede ya da geri kalan bir seviyede belirlenmiştir. Başka bir deyişle siyasal sistem yapılarının birbirinden farklı değer alt yapıları taleplerine karşılık, toplumsal anlamdaki alt sistem bu değer yapılarını doğrudan ilişkilerden daha farklı bir ilişki yapısı ile bütün bir hale getirmektedir. Bu yaklaşıma sanayi toplumlarına dönüşümün devlet eli ile tarımsal alanlarda geliştirilmesinin zorunluluğun, ya da ticaret devriminin küçük üreticiye dayanan değer ve bu değerlere ait olan unsurların sanayi toplumu için geçerli sayılmasının bir neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Sivil kültür kavramı ya da katılma yaklaşımları bu ikinci tür varsayımsal durumlar için söz konusu olabilir. Bu kapsamda kişinin katılımı ile ilgili olarak kendi değer yargıları ve konulara ilişkin fikir ve değer yapılarının da nazara alınması gerekmektedir. Lakin ister elit kesimleri ister kitle toplum yapısını isterse de sivil kültür modellemelerini ele alalım tamamında ortak nokta bireylere ait değer ve davranışları ile siyasal sisteme ait değerlerinin ve süreçlerinin bir uzlaşma noktasında buluşturulması, başka bir ifade ile siyasal sistem yapılarına has değer yapılarına öncelik kazandırılması ve devam ettirilmesidir. Bunun sebebi ise daha önce ki bölümlerde de ifade edildiği gibi modern anlamdaki ekonomik gelişimin içerisinde bulunduğu şartların kişisel olarak alınan karar yerine merkezden alınan karar verme mekanizmalarının işletilmesinin zorunlu kılması ve karar vermeyi bireysel olan merkezden uzaklaştırmasıdır. Öte taraftan iş bölümlerinin yapılması ve farklı

uzmanlaşma olguları da bireylerin kendileri dışında ortaya konulan bu kararları da etkilemesinin hemen hemen olanaksızlaştırmaktadır. Bu durum aynı feodal toplumsal yapı içerisinde hayatına devam eden insanın kendi üretim sistemlerini denetleyememesinde olduğu gibi, modern ekonomik yaşamda da birey ve üretim ilişkisine sebep olarak, bireyleri edilgen bir yapı içerisine sokmakta ya da yaygın olarak kullanılan bir biçimde ifade etmek gerekirse bireyi yabancılaştırmaktadır. Siyasal sistem yapıları ile toplumsal sistem yapılarının içerisinde bulunan değerlerin birbirlerinden farklı bir şekilde ortaya çıkmaları başka bir netice daha yaratmaktadır. Kimi durumlarda siyasal değer yapıları tutum seviyesinde kabul edilmekte, lakin bu değer yapılarının gerçekleştirilmesi ile alakalı yöntem ve süreçlerin seçilmesinde sistem yapıları tarafından önerilen farklı biçimler tercih edilmektedir. Özetle yabancılaşma kavramının aktif ya da pasif olması, yabancılaşma durumunun varlığını ortadan kaldırmamaktadır. İkinci modelin her iki durumda da baktığımızda toplumsal anlamdaki ve siyasal manadaki alt sistem yapıları arasında farklılık söz konusudur. Bu sebeple inauthentic bir yabancılaşma durumundan her iki durumda da söz edebiliriz. Siyasal sistem değer yapılarının toplumsal sistemde mevcutta bulunan değer yapılarından daha ileri olduğu varsayımı olan durumlarda, sanayi toplumsal yapılarında da iki alt sistem arasında farklılıklar bulunmaktadır. Lakin demokrasi kavramının ortaya koymayı hedeflediği eşitlik, özgürlük ve işlevsel nitelikteki uzlaşılı kültürüne dayalı olan değer yapıları ve süreçler arasında yer alan bütünleşmesi ortaçağ şehrini git gide ticaret dönüşümünü meydana getiren yatay ilişkiler bütünü içinde ortaya çıkan ve pazar ilişkileri içinde kişinin özgür bir biçimde seçimlerde bulunmasına ve kendini gerçekleştirme noktasına dayalı olan olgulardır. Kişi etkinliklerinden ileri gelen bu değer yapılarının sanayi üretimleri içerisinde örgütlenmesi ise onların normatif olan önceliklerinin ikinci plana gönderilmesinin ve toplumsal fayda ile ilgili olan olgunun ön plana geçmesini zorunlu kılmaktadır. Başka bir ifade ile her iki durumda da değer yapılarının oluşum ve örgütlenmelerinin farklı yapılarda bulunan ilişkilere dayalı olması kişisel değer yapıları ile toplumsal menfaatlerin uzlaştırılmasının temel sebebini meydana getirmektedir. Değer yapılarının meydana gelmesinde ki niteliksel farklılıkların yatay düzlemde gerçekleşen ilişkiler içinden meydana gelmesine karşın gerek tarımsal anlamda gerek sanayi toplumsal yapılarında kişide bu siyasal değer yapıları dikey bir ilişki içerisinde örgütlenmesi uzlaşılı ortamının oluşturulması gereksinimine sebebiyet vermektedir. Kaldı

ki, tarımsal alanlarda da önce kişisel değer yapılarının benimsenmesi, sonra da bunun toplumsal menfaatlerle bir uzlaş ortamında nihayete erdirilmesi gibi ikili bir aşamada işlemesi bir zorunluluk kapsamını ifade etmektedir(Osipov, 1970:40-46; Eulau, 1968:200-202). Etzioni'nin ifadesi ile yabancılaşma kavramının kökenleri kişiler arası ilişkilerde değil, toplumsal yapı ile siyasal yapı arasındaki ilişkilerde bulunmaktadır. Bu sebeple kişinin toplumsal değer yapıları ve bu yapıların zaman içerisinde ortaya koydukları süreçlerle bütünleşmesi olduğu kadar siyasal değer yapılarına ilişkin karar ve davranış yapılarının bir bütünlük içerisinde de toplumsal yapılar ve kurumlar içerdikleri ilişkiler gereği belirleyici bir rol oynamaktadırlar.

1.2.2. Siyasi Partiler

1.2.2.1. Siyasi Partilerin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Siyasi partiler, demokratik siyasal sistemde yönetim mekanizmalarını harekete geçiren olmazsa olmaz unsurlarından biridir. Demokrasi kavramının ana unsurlarından biri olan temsilcilerin seçimi, yönetime aday olma ve belirli bir sistematik düzeyde oy kullanma hakları, siyasi parti organları tarafından oluşturulan bir mekanizma aracılığı ile siyasal hayatta uygulanması mümkün olur, yalnız buna kişilerin tek başlarına herhangi bir siyasal parti organına dahil olmadan bağımsız bir şekilde temsilci olmak adına aday olunan konular hariçtir. Siyasi partiler kendi çatıları altında birbirlerine benzer fikir, ideoloji, hayata bakış tarzları, sosyal ve kültürel açılarından benzerlik gösteren bireyleri örgütlü bir biçimde bu çatı altında bir araya getirirler; parlamentoda yasama aşamalarında aktif bir rol oynarlar ve bu sebeple demokratik bir siyasal sistemin işlerlik kazanabilmesi adına faaliyette bulunan en önemli kurumlardan biridir. Siyasi partiler, siyasal manada benzerlik gösteren fikirleri savunan bireylerin siyasal hedeflerine ulaşmak adına iktidar erki ve bürokratik bir takım hedeflere ulaşabilmek için inşa ettikleri politik bir mekanizmadır. Seçimlerde oluşan mücadele yüksek oranda siyasi partilerin başını çektiği politik örgütler arasında meydana gelir; parlamenter siyaset biçimi her zaman örgütlü, planlı olan siyasi parti politikasıdır”(Newton ve Deth, 2014:268).

Siyasi partilerin siyasal demokratik sistemlerde yer bulduğunu ifade eder. “Demokratik bir siyasal sistem olarak nitelendirilen yönetimlerde toplumsal manada

uzlaş kültürünün, toplulukların dünya görüşünü yansıtan, yönetimsel kararlarda onlar adına karar alan siyasi parti örgütlerinin belirli bir kurala uymak sureti ile iktidar erkini kazanabilme adına kendi aralarında mücadele etme arzusudur”( aylan, 2008:387). Yurtt  lar sandı a giderek siyasi partilerin yapılanmasında rol sahibi olurlar lakin her yapılan seçim sonucunda, demokratik kaideleri bünyesinde taşıyan bir hükümet seçilmeyebilir. Karar verme süreçlerini yerine getirecek olan temsilciler, yurttaşların menfaatlerini korumak ve gözetmek yerine kendilerinin aday olmalarını sağlayan bir takım makam veya mevki sahibi elit kesimin çıkarlarını korur ve g zetebilirler. Demokratik siyasal sisteme entegrasyonu gerçekleşmiş bir iktidar erkinin meydana gelişi, siyasi partilerin demokratik tutumları ile ilişkilidir. Siyasi partilerin, iktidar olma gayelerine ilerleme aşamalarında demokrasi kavramını da kendileri açısından  z msemi  olmaları gerekmektedir.

Günümüzdeki siyasi partilerin Avrupa’da 17. asırda, Amerika Birleşik Devletleri’nde ise 18. asırda  rg tlendi i bilinmektedir. Gunther ve Diamond’a göre alı ıla gelmiş siyasi parti örgütlerinin Batı Avrupa’da 19. asrın sonlarına doğru meydana gelen örgütlenmeler olduğunu ifade etmektedirler (Gunther ve Diamond, 2003). Dönemsel zamanlar ve yerleşim bakımından farklılıklar bulunsa da siyasi partiler oy kullanma ve siyasal demokratik sistemlerin gelişmesine bağlı olarak birlikte büyüyerek gelişimlerini sürdürmüşlerdir. Aynı ya da yakın siyasal ideolojilere sahip olan parti üyelerinin parlamentoda grupla arak meydana getirdikleri siyasi partiler mecliste oluşan siyasi partiler şeklinde ifade edilmektedir. Meclis dışında meydana gelen siyasi partiler de bulunmaktadır ve günümüzde bu yapıların ortaya çıkış mek nsalı olarak sendikal kuruluşlar, düşünce vakıfları bu yapılardan biri olarak görülebilir. Sosyalizm destekli siyasi partilerin birçoğunun do du u mekanlar sendikal kurumlar ve siyasi partiler sendikaların uzantıları ve siyasal aparatları olarak da fonksiyonel bir şekilde görev almışlardır. “1914 harbinin sonrasında, savaş içerisinde etkin rol oynayan bireylerin kurmuş oldukları derneklerin baskıcı-otoriter siyasi partilerin meydana gelmesinde büyük rolü vardır. İtalyan Eski Muharip Derneklerinin de baskıcı-otoriter bir rejim olan faşizmin do u undaki rolü yadsınamayacak derece de önemlidir” (Duverger, 1993: 26).

Siyasi partilerin oluşumunda, devletlerin içinde bulundukları siyasal yaşam standartları kadar, mali finansman şartları da bir o kadar etkilidir. Almanya ve İtalya’da otoriter-baskıcı siyasi partiler kamusal mali şartların en zor olduğu dönemlerde

gelişimlerini devam ettirmişlerdir. “Baskıcı siyasal partiler mali açıdan zor süreçlerin ortaya çıkardığı durumdan ve yoksul-ücretli kesimin içine düştüğü vaziyetten beslenmek suretiyle büyür ve güçlenirler” (Kışlalı, 2016: 265). Burjuva sınıfının toplum içindeki büyümesi, siyasi partilerin güçlenmesine bir alt yapı oluşturur. “Kapitalizm temelli mali yapı çerçevesinde oluşan burjuvanın, belirli bir aşamadan sonra hükümetler üzerinde yaptırım gücüne sahip olmayı arzular. Ortaçağ dönemlerindeki siyasal örgütler krallar ve soylu toprak sahibi elit kesime karşı, burjuvanın girdiği rekabet, belirli bir aşamadan sonra, siyasi parti örgütlenmelerinin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu rekabet kapsamında meclisin bağımsızlığını destekleyen burjuvazi kesime siyasi nitelikte bazı hakları da beraberinde getirecektir” (Teziç, 1976: 15).

Siyasi partiler yapılanma durumları bakımından farklılık gösterirler. 19. asır siyasi partilerini rahat salınlı mekanizmalar şeklinde tanımlanır. “Üyelerin sayılarının az olduğu ve elit kesimlerden meydana gelen parti tipleri, tabanın geniş bir şekilde yapılandırıldığı yönetsel mekanizmalara sahip bir örgütlenme yapısına dönüşmeye gerek olmadığını ifade etmişlerdir. Bu tip yapılanmaya sahip siyasi partilerin en temel özellikleri seçkin ve sınırlı bir örgüt biçiminde çalışıyor olduklarıdır. Kitlel ve sınırlı kadro yapılanmaların olduğu siyasi partiler, siyasal devamlılık yönünden de önem arz eder. Parti örgütleri tarafından birbirlerine yönelik akışlar sıklıkla görülmez” (Aliefendioğlu, 2010). Fransız düşünür Duverger, kitlel tabanlı siyasi partilere ve kadro partilerine sadık partiler sınıflandırmasını destekler. “Sadık partiler, Eski Almanya’da iktidar olan Sosyal Nasyonalistlerin temsilcisi Naziler gibi partinin tek bir kişi aracılığı ile yapılandırıldığı siyasi partilerdir” (Roskin, 2013: 234, Duverger, 1964).

Buharın makinelerde kullanılmasıyla başlayan Sanayi Devrimi ile siyasal manada faaliyet gösteren kitlel düzeydeki parti örgütlerinin sadece seçkin bir kesim tarafından yapılandırılan ya da seçkinler tarafından yönlendirilen niteliklerinin değiştirilip niteliği sadece seçmen olan bireylerinde bu tip yapılanmalara katılabilecekleri, üye sayısının yüksek olduğu, devasa yönetsel mekanizmalara dönüşmelerini sağlamışlardır. Kitlel düzeydeki siyasi partilerde üye sayısının çok olması ve siyasal hayata girdikleri süreçte henüz teknolojinin gelişmemiş düzeyde olması birbirlerine denk yönetim mekanizmaları oluşturma şartlarını mümkün kılmamıştır. Parti üyelerinin sahip oldukları kültürel farklılıklar da eğitim seviyeleri aynı düzeyde olmayan pek çok bireyin tek bir parti çatısı altında bir araya gelmelerine ve ana koldan yönetilen sistematik bir

oluşuma sebebiyet vermiştir. Kitlesele düzeydeki parti örgütlerinin meydana geldiği dönemde eğitim düzeyleri yeteri kadar yüksek olmadığı için mevcut üyelerin eğitim seviyelerinin yükseltilmesi noktası da siyasi parti örgütlerinin niteliksel özelliklerinden biri haline gelmiştir. Kışlalı'da bu konu hakkında; “Kitlesele düzeydeki siyasal partilerin yönetsel görevlerinin dışında aynı zamanda bir informal eğitim kurumu görevini yerine getirirler, üyelerine siyasal stratejik teoriler kapsamında eğitim verirler, ayrıca bu çatı altında bir araya gelmiş kişilere siyasal manada bilinç yetilerinin artırılması kapsamında eğitim verirler” (Kışlalı, 2016:263).

Kadro partisi tipolojisindeki siyasal örgütlenmeler oluşturan elit üyelerin eğitim sorunu olmamaktadır ve kadro partilerinin kitle partileri gibi eğitsel bir işlevi yoktur. Yirminci asırda kadro ve kitlesele düzeydeki siyasi partilerinin dışında farklı parti tipolojileri ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda siyasal yönetim mekanizmaları ile uğraşanlar seçkin veya kitlesele düzeydeki siyasi partilerin mensuplarını meydana getiren kalabalıklar şeklinde farklı gruplara ayrılmaktadırlar ve oluşan bu durum siyasal örgütsel yapılarda yeni ve farklı yönetim biçimlerinin ortaya çıkmasına sebep olur. “Alman yazar Otto Kirchheimer, ‘herkesi yakala partisi’ kavramını icat etmiştir. Kirchheimer’ın yaklaşımı iş insanları, işçi kesim, toprak emekçileri, Katolikler, Protestanlar, erkekler, kadınlar, memurlar, tüccarlar, hizmet işçileri ve toplumda bulunan tüm bireylere ve bütün Alman vatandaşlarına ulaşarak kendi parti politikalarını benimsetme arzusunda bir siyasi parti olan Hristiyan Demokrat Partisi’dir. Bu kavram günümüz demokratik siyasal sistemle yönetilen ülkelerdeki bütün iktidarı temsil eden siyasal partileri ifade eder; bu siyasi partiler seçimlerde başarı elde ederek ülkeye hükümet etme yetkisini alabilmesi için herkesi yakalama partisine üye olması gerekmektedir” (Roskin, 2013: 235).

Yurttaşlar sandığa giderek siyasi parti örgütlerinin yapılanmasında rol sahibi olurlar lakin her yapılan seçim sonucunda, demokratik kaideleri bünyesinde taşıyan bir hükümet seçilmeyebilir. Karar verme süreçlerini yerine getirecek olan temsilciler, yurttaşların menfaatlerini korumak ve gözetmek yerine kendilerinin aday olmalarını sağlayan birtakım makam veya mevki sahibi elit kesimin çıkarlarını korur ve gözetebilirler. Demokratik siyasal sisteme entegrasyonu gerçekleşmiş bir iktidar erkinin meydana gelişi, siyasi partilerin demokratik tutumları ile ilişkilidir. Siyasi partilerin iktidar olma gayelerine ilerleme aşamalarında demokrasi kavramını da kendileri

açısından özümsemiş olmaları gerekmektedir. Siyasi partilerin oluşumlarında, devletlerin içinde bulundukları siyasal yaşam standartları kadar, mali finansman şartları da bir o kadar etkilidir. Almanya ve İtalya’da otoriter-baskıcı siyasi parti örgütlenmeleri kamusal mali şartların en zor olduğu dönemlerde gelişimlerini devam ettirmişlerdir. “Baskıcı siyasi partiler mali açıdan zor süreçlerin ortaya çıkardığı durumdan ve yoksul-ücretli kesimin içine düştüğü vaziyetten beslenmek suretiyle büyür ve güçlenirler” (Kışlalı, 2016:265).

Heywood siyasi partileri 19. asrın siyasal bir yapısı biçiminde ele alır. “Siyasi partiler, 19.asır süresince demokrasideki temsil modelinin doğuşu ve oy kullanma davranışının giderek yaygınlaşmasıyla başlayan toplumsal anlamda meydana gelen siyasal mekanizmaların kollarından oluşur. Geçmişten bu zamana kadar, ‘hizipler’ veya ‘parti’ şeklinde isimlendirilen bu yapısal örgütler, mütemadiyen ana bir lider veya çeşitli toplumsal yapılarca biçimlenen ideolojik olarak homojen bir şekilde siyasetçiler tarafından oluşturulan plan dahilinde kurulmuş örgüt olarak ifade edilebilir. Saray siyasi örgütlenmeleri şeklinde isimlendirilen bu partiler, genel olarak otokrasi ile yönetilen devletlerde, elit kesim ve hükümdar sözcüleri arasında, etkin bir şekilde rol alabilme rekabetinin bir sonucu olarak ortaya çıkarlar” (Heywood, 2018: 335).

Siyasi partiler yapılanma durumları bakımından farklılık gösterirler. 19. asır siyasi partilerini rahat salınımlı mekanizmalar şeklinde tanımlanır. “Üyelerin sayılarının az olduğu ve elit kesimlerden meydana gelen parti tipleri, tabanın geniş bir şekilde yapılandırıldığı yönetsel mekanizmalara sahip bir örgütlenme yapısına dönüşmeye gerek olmadığını ifade etmişlerdir. Bu tip yapılanmaya sahip siyasi partilerin en temel özellikleri seçkin ve sınırlı bir örgüt biçiminde çalışıyor olduklarıdır. Yirminci ve yirmi birinci asırlarda toplumsal, sosyallık, ekonomik yapı ve teknolojik imkanlar düzeyinde farklılaşarak siyasal hayatta meydana gelen değişimler oluşan yeni parti tipolojisine sahip olanlar; etnik kökeni merkeze alan partiler, seçim merkezli partiler, eylemsel partiler biçiminde ifade edilebilir. Yirminci asırda siyasi partiler bazı durumlarda kendi devlet sınırlarını bile aşabilirler ve parti ideolojilerini benimseterek farklı ülke sınırları içerisinde faaliyet gösteren siyasi partiler “parti aileleri” şeklinde adlandırılırlar.

Siyasi partilere ait taksonomi aşağıdaki çizelgede verilmiştir;

Tablo 1.1. Siyasi Parti Aileleri (Kaynak: Newton, Deth, 2014)

SİYASİ PARTİ AİLELERİ		
AİLE	ÜLKE	ÖRNEK
SOSYALİST	Çekya, Danimarka, Japonya	Sosyal Demokrat Parti
	Avusturalya, İrlanda, Morityuns	İşçi Partisi
	Arjantin, Avusturya, Japonya	Sosyalist Parti
HRİSTİYAN DEMOKRAT	Arjantin, Avustralya	Hristiyan Demokrat Parti
	Şili, Almanya, GüneyAfrika	Ulusal Parti, Köylü Partisi
TARIM	Estonya, Finlandiya, Norveç	Merkez Parti
LİBERAL	Kanada, Filipinler	Liberal Parti
MUHAFAZAKAR	Kanada, Danimarka, Norveç	Muhafazakar Parti
YENİ PARTİLER	Avusturalya, Avusturya, Japonya	Yeşil Parti
	Kanada, İsrail, Yeni Zelanda	
	Güney Afrika, İsveç	

Siyasal partiler, parti bazlı yapısal sistemler bakımından incelendiğinde; “tek parti mekanizmalarının hakim olduğu sistemler”, “merkeziyetçi hakim parti sistemi”, “iki partiden oluşan sistem” ve çok partili sistem” olarak karşımıza çıkmaktadır. “Totaliter ve otoriter sistemlerde bir araya getirilen yönetim mekanizmasında karar alma erkinin temsilcilerinin sadece tek bir siyasal parti içerisinde çıktığı tek partili sistem 21. asıra kadar devam eden ve 20. asrın hakimisi olan bir sistemdir. Sovyetler Birliği, Çin, Afrika ve Asya’da kabile devletleri ve siyasal bağımsızlığını kazanarak bağımsızlar ligine yeni adım atan bu devletlerin birçoğunda tek partili siyasal yönetim mekanizmaları işletilmektedir. Bu saydığımız nitelikteki ülkeler kamunun hemen hemen her alanında baştan sona bir kontrolcü denetimle birimleri kendi kontrolünde tutmakta ve sadece yasal tek bir partiye sahiptir. Hakim siyasal parti örneğinde, muhalif parti grupları sandıkta rekabet ederler, lakin kazanma olasılıkları düşüktür. Hindistan uzun süre Kongre Partisi, Japonya devleti Liberal Demokratik Parti örgütleri tarafından yönetildi. İki partili yönetim mekanizmalarında kendi sistemlerimize en yakın olan model ABD ve İngiliz modelleridir. Bu kapsamdaki sistemlerde iki temel siyasi parti örgütünün seçimleri kazanma şansları eşittir. Çok partili yönetim sistemlerinde mücadele içerisine

giren çok sayıda parti mevcuttur” (Roskin, vd., 2013:236-237). Çok partili yönetsel mekanizmalarda koalisyonlar halinde yönetim sitemlerinin karar alma süreçlerinde kurumsal olarak bir araya gelen siyasi partiler tarafından hükümetlerin oluşturulduğu izlenmektedir.

Ortak koalisyon iktidar yapılarının karar alma mekanizmalarındaki yavaşlığa rağmen, parti tabanlarının birbirlerinden farklı ideolojik ve dünya görüşlerinin tabanda genişlemesi neticesinde ortak karar alma ve uzlaşma politığının öne çıkarılması, toplumsal barış ve insan hak ve hukuklarının korunması aşamasında farklı birçok sesin bu uygulamalara katılması, yönetsel anlamda çok sesliliğe yol açacağı ve siyasal manada demokratik bir hukuk sistematiğinin otomatik olarak kurularak ülkeye huzur ve barış getirebileceği değerlendirilir. Bu kapsamda çok sesliliğin demokratik siyasal yapıya uygun olduğu, tek partili sistemlerin ise demokratik siyasal sistem ölçütlerini karşılamaktan uzak olduğu görülmektedir. Siyasi partilerin özelliklerini dört farklı unsur olarak ayıran düşünceye göre siyasi partiler; “ortak bir menfaat alanında buluşmak, politik devşirme kavramı, politik sosyalleşme ve karar alma mekanizmalarında aktif rol oynama niteliklerini taşırlar. Ortak bir menfaat alanında buluşulması, birey, topluluk, kamusal ile özel kurum ve kuruluşların siyasal mekanizmadan talep ettikleri arzularının, genel manada politik tercihlerine dönüştürülmesidir.

Politik devşirme kavramı, siyasal yönetim mekanizmasındaki birtakım mevkilerin orası için uygun görülmüş kişilerce sahiplenilmesini belirtir. Politik sosyalleşme, siyasal kültürün devamlılığını ve gelişimini destekleyen bir eğitim aşaması olarak ifade edilebilir. Karar alma faaliyetlerine katılarak yönetmek ise siyasi partilerin kamusal alandaki görevleri ile alakalıdır” (Özbudun, 1979:92). Siyasal partilerin niteliklerine bahsi geçen dört temel başlık çerçevesinde toplum içerisinde cereyan eden sorunların açık bir şekilde ifade edilmesi ve bu sorunlara yanıtların aranmasını gösteren partisel hukuk icmalleri ve programları ile sandığı kazanarak iktidar olmanın yollarını arama çalışmaları da eklenebilir. Siyasal partiler, birbirlerinden farklı birçok siyasal ideolojiyi bünyelerinde barındırmaları sebebi ile demokratik siyasal sistemlerin çoğulculuk tarafını da uygulamaya koyma noktasında önem arz ederler.

Çoğulcu demokrasi ile yönetilen devlet mekanizmalarında; yurttaşların hukuk normları etrafında şekillenen tüm yasal ve anayasal kaidelerle bağlı olması, yasaların

çıkarılması aşamasında anayasal çizgiden çıkamamalarını sağlayacaktır; Ayrıca bir kanunun anayasal çerçeve dışarısına çıkarılmış olduğu hakkında kamuda meydana gelen algının eylemsel davranışlara dönüşmesi durumunda, kitleler meclisi bu yapılan kanunun yürürlükten kaldırma konusunda zorlayıcı birtakım eylemler içerisinde bulunur” (Aliefendioğlu, 1996:36). Bu kapsamda on dokuzuncu asırdan itibaren başlayan yirminci asrı da kapsayacak şekilde ifade edilen tanımlardır. Yirmi birinci asrın şartları kapsamında çok partili siyasal hayata geçen demokratik sistemlerle yönetilen devletlerde ise siyasi partilerin görevleri; seçim için yapılan propaganda faaliyetlerini yürütmek, parti taraftarlarının eylemsel gücünü arttırmak ve onları seçim süresince yapılacak tüm parti faaliyetlerine organize etmek, seçmen davranışlarının nedenleri konusunda bilgi derlemek-toplamak ve kitleleri yöneten yurttaş temsilcileri ile liderler arasında ortak bir zeminde bağlantılar kurmak, aday ve aday adaylarını seçmek, politik faaliyetlerinin yürütüleceği toplumsal zemini genişletmek, yasama organında yapılan faaliyetleri organize birer etkinlik haline dönüştürmek, hükümetin kurulması aşamasında çeşitli güç odakları arasında eş güdümün sağlamak şeklinde ifade edilmektedir (Harvard Kennedy School, 2020).

Siyasi partilerin işlevleri hakkında ifade edilen seçim ekseninde bulunan kamusal görevler için adayın tespiti ve belirlenmesi unsuru, işlevler arasında en önemlilerden biridir ve temsil edilenlerle siyaset politikaları belirleme süreçlerinde önemli eş güdümlerden birini ortaya çıkarır. Siyasi partilerde aday belirleme ve tespit işlemlerini yapan kişi veya kişi grupları tarafından oluşturulan organlar, parti içerisindeki siyasal manada en kuvvetli, tesirli kişileridir ve parti içindeki teşkilat yapılarında oligarşik bir yapılanmanın oluşmasına sebebiyet verirler oysaki aday tespit ve seçim aşamalarında bahse konu siyasi parti teşkilatı içerisinde bulunan tüm kademelerden görevlendirme yapmak sureti ile katılım süreçlerinde sayının tüm tabana yayılır bir şekilde tüm parti üyelerinin bu seçme işlemlerine dahil edilmesi, temayül yoklamalarının yapılması, parti içindeki demokratik katılımın olduğu anlamını gelmekle birlikte seçmenlerden istenen tüm işlevsel özelliklerin kendi siyasi parti organlarında da gören parti üyelerinin seçim öncesi kendi partisel motivasyonlarını da üst düzeyde tutacaktır.

Ali Efendioğlu siyasi partilerin iktidar olabilmesinin yanında muhalif parti olabilmenin de hissiyatını tadararak kendi misyon ve vizyon hedeflerinde çok boyutlu bir parti politikası oluşturulması gerektiğinin de önemini belirtir. “Siyasi partiler vermiş

oldukları vaatleri yerine getirmeliler, sandıktan muhalefet partisi olarak çıktıklarında ise bu sorumluluğun gereğini yapmalıdırlar” (Ali Efendioğlu, 2010). Kuvvetli bir muhalefet olgusu, bir toplumda demokratik siyasal sistemlerinin işlerliğinin kanıtlarından biridir.

Oy verme hukukunun yalnızca toprak sahibi beyazlara ait olduğu dönemden günümüze kadar birçok yaklaşım değişime uğramıştır. Oy verme hakkı başlangıçta bütün erkeklere, sonrasında ise kadınlara verilmiştir lakin yasaların rey hakkı vermesi yeterli olmamaktadır. Temsil edilenler, topluluklar halinde sadece sandık başında oy vermek yerine siyasal hayatta kurulan karar mekanizmaları sistemleri içerisinde işleyen birer çark gibi alınan kararlarda kendi paylarının da olmasını istemektedirler. Yurttaşlar parlamentoyu gözetim altında tutma, yasal düzenlemelere bizzat katkı verme, doğrudan kitlelerin katılımı ile yasa teklifinde bulunma, üzerinde itilafların bulunduğu parlamentoya gelen yasa tekliflerini veto edebilme, kamusal alanda görev yapan memur veya kamu görevlisi niteliğindeki kişilerin yapmış oldukları görevlerde yetersiz kalmaları durumunda halk eliyle görevden el çektirebilmesi, çeşitli sebeplerdeki kamusal meselelerin referandum eli ile çözümü noktasında yetki sahibi olunması, yıllık bütçe çalışmalarına bizzat katılabilme haklarını istemektedir. Bu yetkilere sahip olabilme adına kendi ideolojileri ve hayat tarzları bakımından kendilerine en yakın siyasi parti örgütünü tercih edebilmektedirler ancak bu özellik ve vasıflara sahip herhangi bir parti yok ise de seçimleri protesto ederek hiçbir parti lehine oy kullanmamayı tercih edebilmektedirler. On dokuzuncu asırda rey hakkına sahip olabilmek adına mitinglere katılan yurttaşların yaşadığı devletlerde, günümüz siyasal hayatında rey sayılarında oransal bir düşüşün yaşanması tedirginlik meydana getirmektedir. “Farklı pek çok devletteki siyasetçiler, temsil edilen kesimin giderek artan umursamazlıkları ve partilerin üye sayılarının giderek azalması durumuna karşı tedirginlik içerisindeyler. Politikacılar, bu siyasal umursamazlıktan tedirgin olunca, yurttaşlar siyasi partilere mensup olmaları için halka karşı siyasi parti etkinliklerine cesaretlendiren tanıtım faaliyetleri yaparlar, interaktif teknolojiler vasıtası ile rey vermeyi imkanı hale getirmeyi düşünürler, lakin bu mensubiyetin önemli bir etkinliğe dönüşmesini sağlamak için pek birşey yapmazlar” (Crouch, 2016:108).

Teknolojik gelişmelerle birlikte yirmi birinci asırda farklı bir boyuta dönüşen temsil edilenlerin siyasal yapıları ile alakalı olarak siyasi partilerin teşkilat yapılanmalarındaki işlevsel özellikleri de artmıştır. Bunlar:

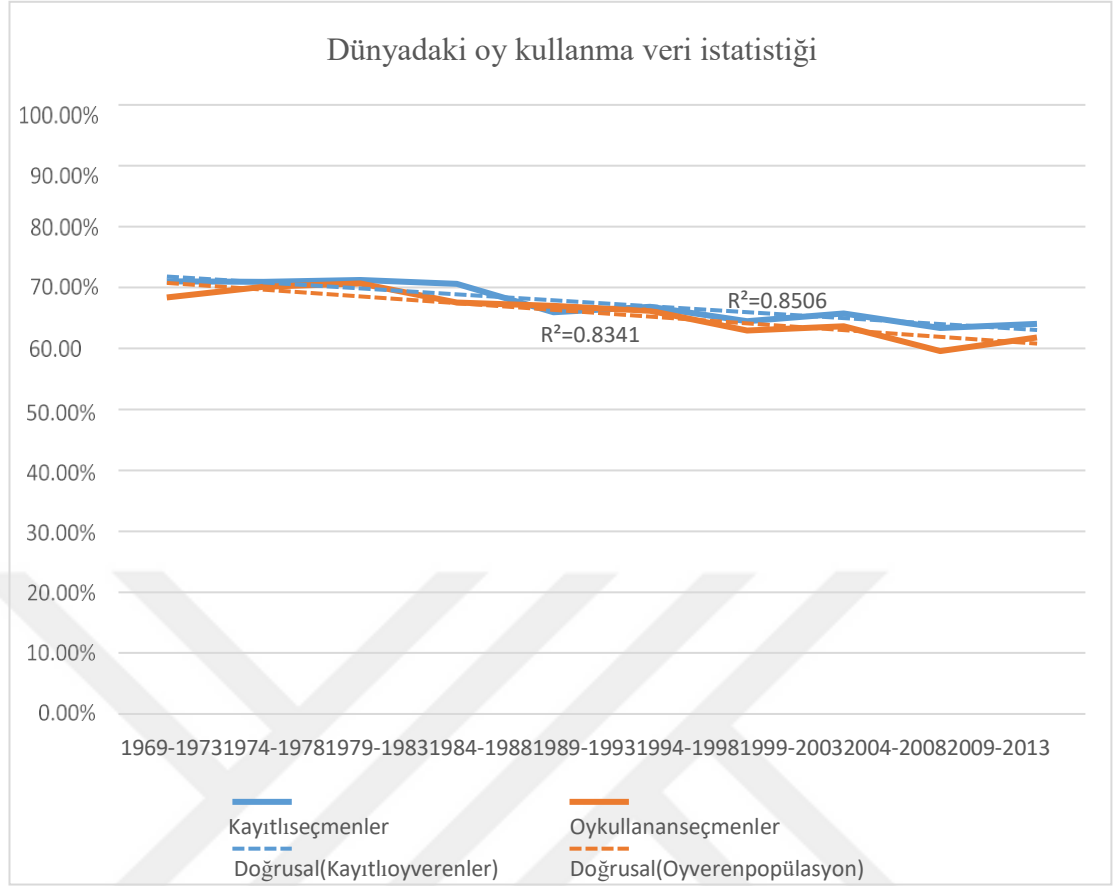
- Demokratik katılım ve çoğulculuk ilkelerini uygulamaya koymak ve demokratik siyasal sistemin gelişmesine katkıda bulunmak,
- Parti teşkilatları içerisinde demokratik yönetim faaliyetlerini yerine getirmek,
- Halka yönelik olarak sosyal ve siyasal alanlarda eğitici faaliyetlerde bulunmak,
- Kamusal alanla sivil toplum kuruluşları arasında gerekli illiyet bağıını kurmak,
- Politikacılar yetiştirmek için yeni yetişen alt kademe insan kaynakları içerisinde gerekli siyasal düzeyde eğitimler vererek gerekli yapısal ve olgusal desteklemeler gerçekleştirmek,
- Yolsuzluk konularında alınması gereken tedbirleri almak,
- Parti içerisinde gerçekleştirilen tüm faaliyet alanlarında şeffaf ve hesap verilebilir olmak,
- Özgün siyasal projeler üretmek,
- Siyasal uygulama alanları ile ilgili olarak yeni ve uygulanabilir pratik teknikler geliştirmek,
- Multi medya ve interaktif iletişim teknolojilerinin siyasal parti örgüt yapılarına uygun olarak siyasal demokratik sistemlere entegrasyonunu sağlamak olarak sıralanabilir.

Siyasal demokratik ve temsil sisteminin bir sonucu olan siyasi partilerin, günümüzde büyük bir alanda uygulama pratiği bulan farklı birçok ideolojik çeşitlenmelerine, teknolojik inkişaflarına ve yirmi birinci asrın yapısal temellerine uyum sağlamaları gerekmektedir. Değişen ve gelişen günümüz dünyasında temsil edilenlerin siyasal kimliklerinin yanında siyasi partilerinin değişim potansiyellerinin de incelenmesi gerekir. Günümüzde siyasi partilerin işlevsel niteliklerinin farklılaşmış olmasına karşın bir kriz içinde bulundukları değerlendirilmektedir. Bu mevcut krizin sonucu olarak siyasi partilere bağlılığın azaldığını, siyasal hayattan uzaklaşmanın hızlandığı söyleyebiliriz. Küresel çaptaki birçok veri, dünyada faaliyet gösteren siyasi partilerin üye sayılarının düştüğü, seçmenlerin sandığa gitme oranlarının düştüğü, siyasi partilerin istikrarının azaldığını ifade etmektedir. Siyasi partilerin etkinliklerini sürdürüp sürdüremedikleri, partiye üye konusunda yeterli bir düzeyde olup olmadıkları ve parti

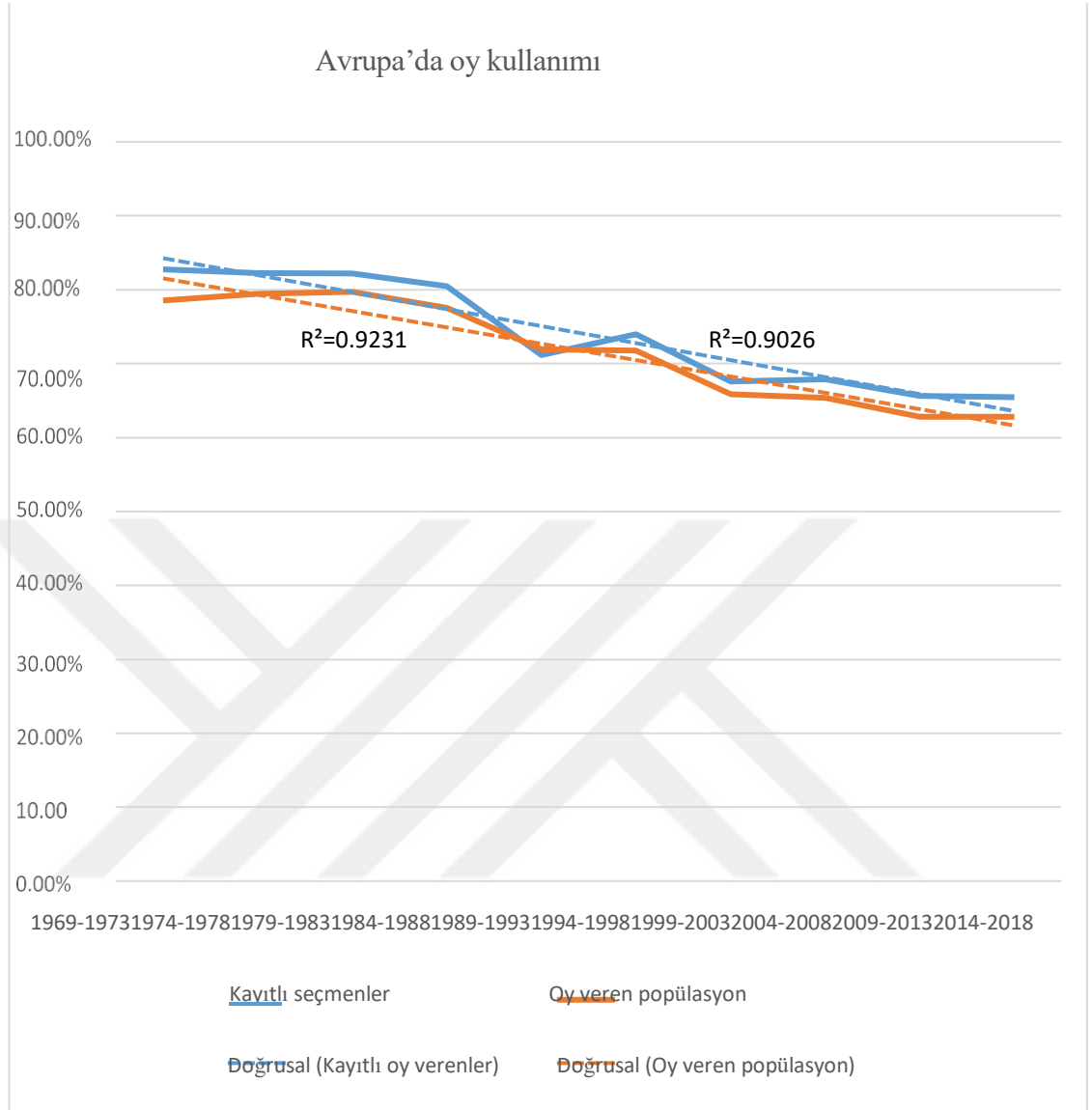
mensuplarının parti politikalarına sadakat ve aidiyet duygusu geliştirip geliştiremedikleri, şeffaf herkes tarafından sorgulanabilir bir sistem, siyasal rekabetin sistematik bir kurumsal mekanizmaya dönüştürülmesi, demokratik siyasal sistemlerin işlevselliği ile ilgili pratiklerle birlikte tartışılır bir hale gelmiştir.

Siyasi partilerin ortaya çıkış noktası olan Avrupa'da faaliyet gösteren siyasi partilerin kriz içerisinde olduğu ile ilgili olumsuz veriler göze çarpmaktadır. Ingridvan Biezen ve Thomas Poguntke gerçekleştirdikleri araştırmalar neticesinde Avrupa'da siyasi parti üyeliklerinin 1960'dan itibaren azalış gösterdiği belirtilmektedir. 1960 senesinde oy kullananların %15'i bir siyasal parti mensubuyken, 1980'li yıllardan itibaren bu oran %10'lara kadar geriler ve 2008 yılında ise %5 seviyesine kadar düşer (Biezen ve Poguntke, 2014). Avusturalya'da ise 1970'li yıllar ile 1990'lı yıllar arasında siyasal parti mensubiyetlerinde %4'lerden, %1.5'lar seviyesine düştüğü görülmektedir (Liddiard, 2018). Yeni Zellanda'da siyasi parti mensubiyetleri 1950 ile 1990 yılları arasında %22'lik bir oranda azalma göstermiştir. Bahse konu bu oranlar, bireylerin siyasi parti örgütlerine güven duygularının, bağlılık ve sadakat durumlarının evrensel çapta azalma gösterdiğini doğrulamaktadır.

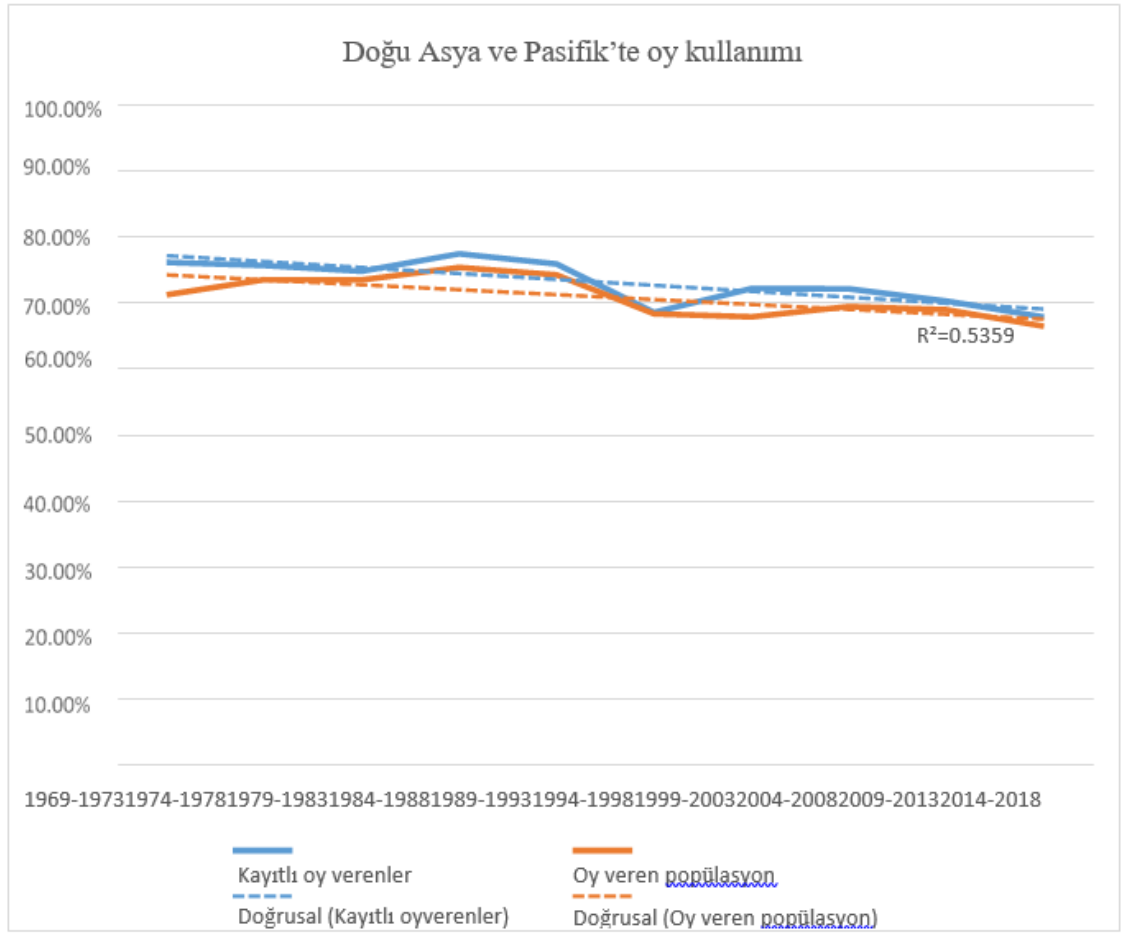
Oy verme durumları incelendiğinde, oy verme oranlarının en fazla düşüş gösterdiği konumların en başında Avrupa ülkeleri kendilerini göstermektedir. 1969 senesinde Avrupa ülkelerinin bulunduğu çember içerisinde oy verme oranı %83 seviyelerinde iken, 1980'li yıllardan başlayarak azalış sürecine girilmiş ve 1990'ların ilk yarısında %70 seviyelerini görmüştür ve 2014 yılında %65'li seviyelere kadar düştüğü bilinmektedir. Pasifik ve Doğu Asya bölgesinde ise 1969-1973 yılları arasında %77 seviyesindeki oy verme göstergeleri yirmi birinci asrın ilk döneminde %73 düzeyindedir ve 2014 yılında ise %69'lu seviyelere kadar gerilemiştir. Bahse konu süreçte Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da oy verme oranı yaklaşık olarak %50 oranında bir azalış göstermektedir. 1969 yılında %80'lerde olan oy verme oranı 2014 yılında ise %42'lere kadar gerilemiştir. Latin Amerika ülkelerinin içinde bulunduğu çember içerisinde 1969 yılında oy verme oranı %77 seviyelerinde seyrederken, 2014 yılında ise bu oran %67 seviyesine kadar bir düşüş eğilimine girdiğini göstermektedir (Liddiard, 2018:10-13).

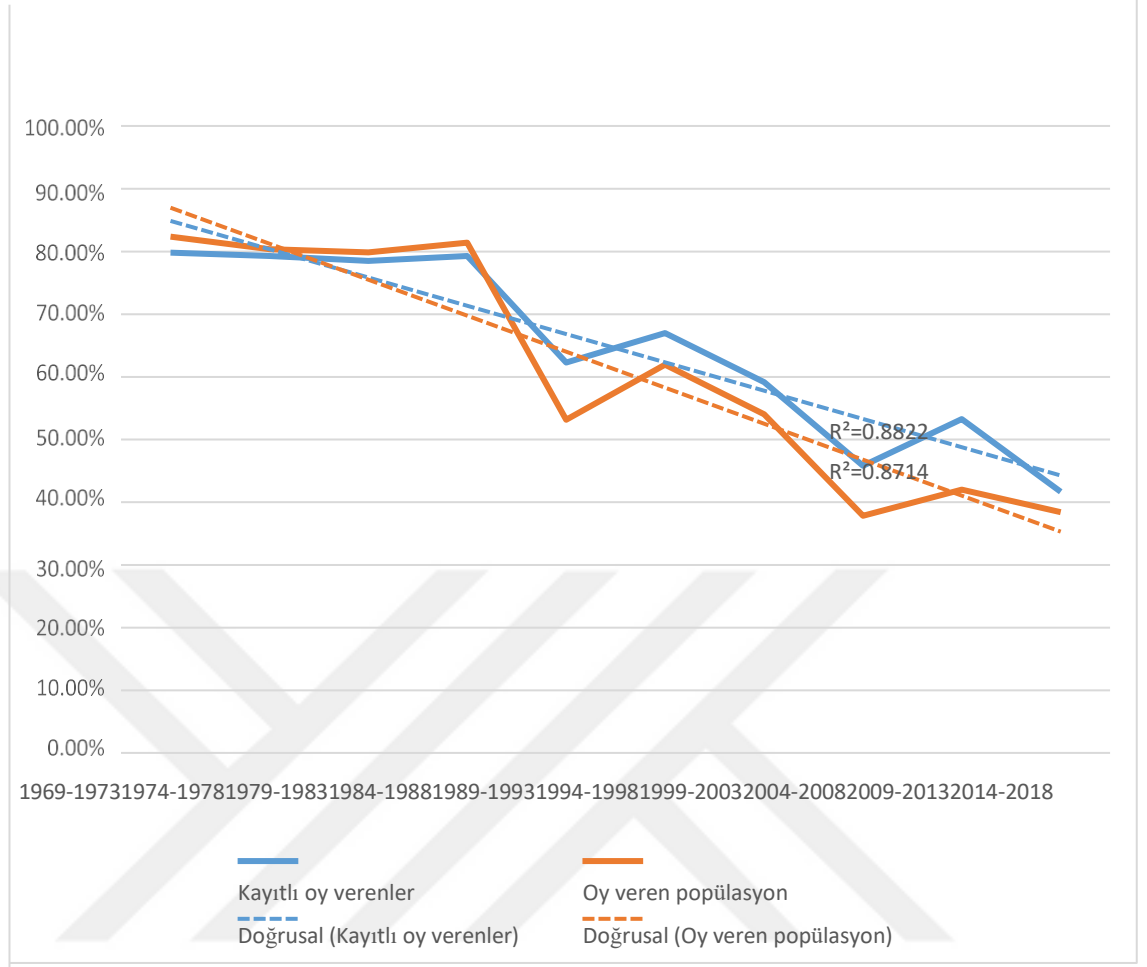
Şekil 1.2. Dünyada Oy Kullanma İstatistiklerinde Azalma (1969-2014 Tarihleri Arasında) (Liddiard, 2018)

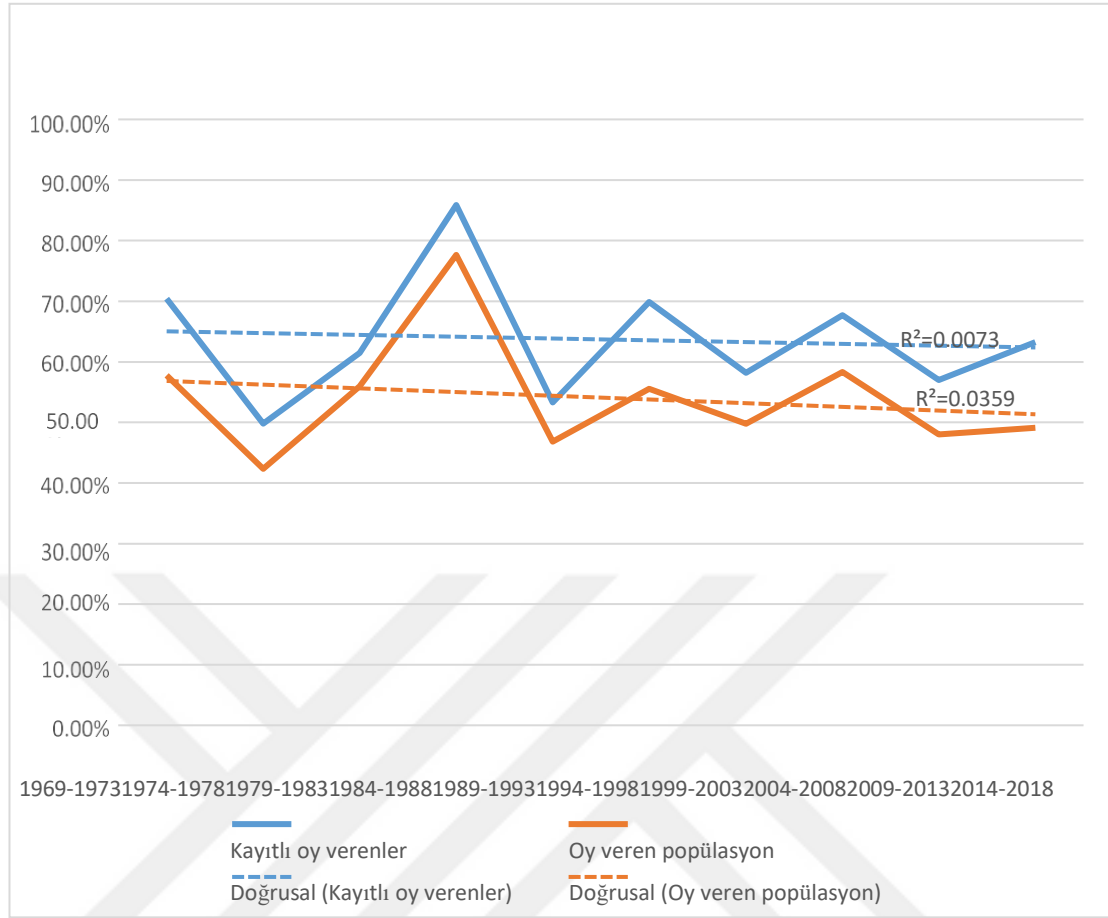
Şekil 1.3. Avrupa Genelinde Oy Verme Oranlarında Düşüş (1969-2014 Tarihleri Arasında) (Liddiard,2018)

Şekil 1.4. Doğu Asya ve Pasifik Bölgesinde Oy Verme Oranlarında Düşüş (1969-2014 Tarihleri Arasında) (Liddiard, 2018)

Şekil 1.5. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesinde Oy Verme Oranlarında Düşüş (1969-2014 Tarihleri Arasında) (Liddiard, 2018)

Şekil 1.6. Sahra Altı Afrika Bölgesinde Oy Verme Oranlarındaki Dalgalanma (1969-2014 Tarihleri Arasında) (Liddiard, 2018)

Siyasi partilerin kriz durumları araştırılırken, bahse konu siyasi partileri meydana getiren sosyal manadaki tabanlarının zayıf bir hale gelmesi de nazara alınması gerekli olan bir değişimdir. Siyasi partilerin Avrupa ülkelerinde azalma eğilimine girmesi, 19. asrın ve 20. asrın ilk periyodundaki demokratik sistematikleşme aşamalarında siyasi parti örgütlerinin ortaya çıkmasına neden olan ve sosyal anlamda hizmet kuruluşlarından olan kiliseler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları gibi kuruluşlara mensubiyetlerinde azalma ile alakalı olarak gözlemlenmiştir.

“Ingrid Van Biezen ve Thomas Poguntke, “Mensubiyet Tabanlı Siyasal Görüşün Düşüşü” isimli yapıtlarında; Avrupa’da faaliyet gösteren kuzey ülkeleri hariç birçok işçi sendikasında mensubiyetlerin 1970-2010 tarihleri arasında bir düşüş eğilimine girdiği ifade edilmektedir. Bahse konu bu tarihlerde işçi sendikalarına mensubiyet Fransa, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde %15’lik bir düşüş gerçekleşmiş ve bu düşüşle birlikte merkez sol siyasi partilerin almış oldukları oy oranlarında da bir azalış gerçekleşmiştir. Fransız Sosyalistler 2017 milletvekili seçimlerinde %8 barajının da altında bir oy almışlardır. Elde edilen ham bilgiler, birçok merkez sağ Hristiyan Demokrat Partinin üye deposu olan kiliselerde de mensubiyet oranlarında bir düşüş eğiliminin olduğunu göstermektedir (Biezen ve Poguntke, 2014). Pippa Norris ve Ronald Inglehart’ın araştırmalarına göre Belçika ve Fransa’da inanç temelli siyasal doktrinleri merkeze alan siyasal partiler 1945-1994 tarihleri arasında reylerinde %20 oranında bir düşüş yaşamışlardır (Liddiard, 2018: 85-92).

Siyasal partilere bağlılık durumunun sadakat ve aidiyetin giderek düşüşünde güven olgusundaki azalmanın rolü de çok tesirlidir. Parti içi demokratik sistemler ve siyasal hayatta yaşanan yolsuzluk ve hukuksuzluk kavramlarının kendini üst sıralarda bulması, bireylerin siyasi partilere duydukları güven duygularında azalmaya ve parti örgütleri ile temsil edilenlerin aralarındaki bağların zayıflamasına sebebiyet verecektir. Demokratik sistemlerde iyileşmelere sebebiyet beklentisi içinde olunan siyasi parti örgütlerinin, kendi örgüt yapıları içerisinde de demokratik bir şekilde idare edilebilmeyi başarabilmeleri, temsil edilen yurttaşların siyasi partilere karşı güven ve aidiyet kavramlarının tekrardan kazanmalarına sebep olacaktır. Türkiye’de yürürlükte olan anayasanın siyasi partilerin demokratik bir anlayışla işlevlerini yerine getirmeleri ve kendi örgüt yapıları içerisinde demokratik bir yönetim anlayışı ile faaliyet göstermeleri gerekliliğini vurgular.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında, “Siyasi partiler demokratik hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır” ifadesi yer alır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md:68). “Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde:69). Siyasi partilerin birey merkezli olmayan siyasetler üretmeleri, siyaset mekanizması içerisinde yer alan yönetici ya da uygulayıcılara ulaşılabilme sorunu siyasi partilerin üye vb. gibi sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Nicos Poulantzas da siyasal partilerin temsil sorunu unsurunu vurgular: “Temsilciler ve temsil edilenler arasındaki bağlantının kopması veya zayıflaması ‘temsil’ ilişkisine tesir eder” (Poulantzas, 2016:89-91).

Demokratik siyasal sistemlerin vazgeçilmez unsurlarından biri olan temsil sisteminde meydana gelen işlevsel bir olumsuzluk, temsil sisteminin bir çıktısı olan siyasi partilerin işlevsel özelliklerini de kuşkulu bir biçime dönüştürür. Demokratik yönetimin kıstaslarından biri de siyasi partilerin seçim aşamalarında diğer bütün unsurlarca eşit bir biçimde seçim süreçlerini geçirebilmesidir. Seçim dönemleri içerisinde mali yardım alan siyasal partilerin yardım eden kişi ya da kuruluşların boyunduruğu altına girmemesi için hassas bir siyaset takibi gerekir. Siyasi partilerin mali politikalar güden çevreleri ile bağlantıları, siyasi partilerin güven konusunda irdelenmesi açısından önem arz eden bir konudur. “Kendi menfaatlerini korumak için siyasi partilerin veya mali açıdan yardım yapanların kullanılmalarına müsaade edilen mali yapılar kısıtlanmazsa ve tarafsız bir şekilde kendi çıkarları için haber içeriklerinin mesnetsiz bir şekilde yayın yapabilecek bir nitelik taşıyan medya kaynaklarına ve reklam olanaklarına erişim konusunda bir düzenleme yapılmazsa, elitlerce yardım edilen siyasi partiler seçimlerden galip ayrılma konusunda büyük bir avantaj kazanır. Siyasal sahnede bir mücadele içerisinde olmak isteyen taraflar, eşitlik kaidelerine uygun bir şekilde yola çıkarlar ancak bazen sonradan ortaya çıkan koşullar sebebiyle eşit şartlar altında değildirler. Siyasi partilerin mali konularda, medya kullanımları ve erişilebilirlik gibi konularda tüm kuruluşlarca başlangıç aşamasında ki eşit koşulların varlığı kanunlarca güçlü bir şekilde korunursa demokratik siyasal sistemlerinin işleyişleri de bir o kadar kuvvetli olur” (Crouch, 2016: 24-25). Siyasal partilerin zayıf bir demokrasi sistemine sahip olması devletin demokrasi olgusunun azalmasına ve siyasal alandaki uygulamalarda bilinmezliğe sebebiyet vererek öncekine nazaran daha fazla mali bir sonuç meydana getirir. Siyasi partilerin sistematik bir yapıda olmadığı,

siyasal düzenin giderek azaldığı ve siyasal öngörünün oluşmadığı devletler yabancı sermayedarların güvenlerini kırar. Fransa'nın tabana yayılmış en fazla oy alan siyasal partisinin 1993-2002 tarihleri arasında ekonomik yatırım planlamalarında sebep olduğu dalgalanmalar araştırılabilir. Bahse konu parti, parlamento seçimlerinde bir önceki seçime göre 1/6 oranında parlamenter kaybedince yabancı sermaye miktarı yapılan seçim sonrası bir dalgalanma yaşar. 1994 senesinde yabancı finansman yatırımları bir önceki yılın aynı dönemine göre ¼ oranında azalış gösterir, 1998 yılında %30 oranında bir yükseliş gösterir, 2003 yılında yeniden bir önceki yılın aynı dönemine göre %20'lik bir azalış kaydeder. Yabancı yatırım, devletlerin demokratik siyasal yönetim sistematüğini gözetir. Freedom House'ın 2015 yılındaki araştırmasında otokrasi ile yönetilen ülkelerin diğerlerine oranla daha az kapasiteli, sermaye, finans bazında iş yetisine sahip olduğu gözlenmektedir (Freedom House, 2015:49).

Siyasi partilere mensubiyetin, bağıllık ve sorumluluk olgularının giderek oransal olarak azalması ile neticelenen problemlerin çözümü çerçevesinde yeni bir politikanın yaratılmasının mecburi olduğunun altı çizilmektedir. “Katılım olgusunun devamlılığını sağlamak adına, yüksek düzeyde yaratıcı ve cesur bir tasarı sunan Phillipe Schmitter, pek çok Avrupa devletinde yapılan rutin bir uygulama olan, siyasi partiler ülkelerde bulunan kamusal otoriteler tarafından mali kaynaklar yaratılması yerine bu şekilde yapılan finansal yardımlarda; sıcak para siyasal parti organları arasında en son yapılan genel seçim neticelerine göre almış oldukları oy oranları doğrultusunda paylaşılır ve doğrudan demokrasi modelinin kabullenilmesini tavsiye eder. Her bir vatandaşın zorunlu olarak vermekle mükellef olduğu senelik verginin aldıkları oy oranıyla ilişkili olan kısmının her sene vatandaşlarca bizzat kendileri tarafından tercih edilecek bir siyasal partiye verilmelidir; Schmitter, otoriter tabanlı çıkar gruplarının ve menfaat amaçlı kurumsal kuruluşların mali kaynak sağlanması kapsamında da bu yaklaşıma benzeyen bir doktrin belirlemesini tavsiye eder” (Schmitter, 2018:28). Siyasi partilere ne şekilde mali kaynak sağlandığını ilişkin teklif gibi bu teklif de niteliksiz bireyleri aracısız olarak siyasal davranışlarda bulunmaya zorlama ve vatandaşların oy verme kapsamının dışına çıkmak sureti ile bir tercih yapmalarını sağlama yeteneğine sahiptir.

Bir siyasi partinin politikalarını toplum içerisinde yaşayan her görüşten yurttaşların oluşturmuş olduğu bir yapı içerisinde tabana yayılan maksatlar için olgunlaştıramaması demokratik sistemsel yapılara yönelik olarak yapmış olacağı katkıyı

da kısıtlı tutacaktır. Kendi mensuplarının öneride bulunmasına, gündem yaratmasına, kanun tasarısı oluşturmaya, bütçenin hazırlanması aşamalarına katılmalarına teknik manada imkan tanıyan siyasi partiler, kendi kamusal güç sahibi ülkelerinin ve evrensel manada demokratik kültür anlayışlarının daha da üst seviyelere taşınması adına bir model oluşturmuş olurlar. Siyasi partilerin teknolojik alt yapı sistemleri süreçlerine uyum aşamasında birtakım sorunların yaşanması da siyasi partilerin durağan sistematikleşmiş kriz aşamalarına büyük ölçüde etki etmektedir.

Siyaseti on dokuzuncu asırdan gelme yöntemlerle uygulamaya koymaya çalışan gelenek tabanlı siyasal partiler reylerini, Beş Yıldızlı Hareket, Podemos, Korsan Parti gibi interaktif teknolojiler üzerinden demokratik süreçleri uygulamaya koyan yeni dijital tabanlı siyasal partilere kaptırmaktadırlar. Türkiye örneğinde ise katılım tabanlı aktif bir dijital siyaset uygulamaya koyan herhangi bir siyasi parti gözlemlenmemiştir. Siyasi partiler politikalarını ortaya koyarken interaktif programlar üzerinden kendi mensuplarının fikirlerine, onaylarına sunmayıp web sistemleri üzerinden söylemlere ve kanun tasarılarına kapalı şekilde tutup meclis ve mahalli seçimlerinde adayları belirleyebilmek adına ön seçim (temayül yoklamaları) yaptırmayıp parti üst yönetimince parti içi kapalı devre ortamlarda hazırlanan şerit listeleri mensuplarına ve yurttaşların seçim zamanı geldiğinde onayına sunmak sureti ile üst-ast tipi bir dikey yapılanmanın olumsuz bir örnekler silsilesini ortaya koymaktadır. Dikey yapılanma ve pratikleri demokratik siyasal yapıya zarar vermektedir. 2000' li yılların başında dünyada birçok devlette meydana gelen kitlesel toplumsal hareketlerde vatandaşlar temsili demokratik sistemi istemediklerini dile getirmektedirler ve bu sistemin kendi duygu ve fikirlerini parlamentoda temsil etmediklerinden bahisle bu sistem üzerine oldukça sert eleştiriler dile getirmektedirler. Siyasal partilerde ortaya çıkan dikey yapılanma sistemleri parti içerisindeki örgütlerin eşgüdümsel hareketlerine engelleyici bir tesir yaratmak sureti ile parti içi iletişime zarar vermektedir. Bu şekildeki dikey bir yetki delegasyonu parti liderlerinin rakipsiz bir şekilde ilerlemek sureti ile daha da fazla güç otoritesi haline gelme yolunda ilerlemesinin devam etmesini sağlamaktadır.

Türkiye'de bir siyasi partinin lideri olan kişi parti başkanlığına seçildikten sonra kendisine bağlı olan tüm il teşkilat başkanlarını bizzat seçer, parti delegasyonunu kendinin atadığı il başkanları vasıtası ile bizzat kendisi oluşturur ve kendisi tarafından seçilmelerine olanak sağlanan delegasyon yapısı ile girmiş olduğu her seçimde parti

genel kurulunda başkan olarak seçilmeyi garantiler. Dikey yapılanma sistemi parti içerisinde ve dışındaki demokratik yapıyı aynı zamanda parti tarafından yönetilen devlet kademelerindeki demokratik sistemi olumsuz yönde etkiler. Yatay yapılanma modelinde ise parti mensupları ve yurttaşlar katılımcı demokrasi modeline daha yakındırlar, düşüncelerini ve tavsiyelerini dillendirerek kendilerine sunulan tasarılar hakkında yorum yapabilirler aynı zamanda da bu iletilen tasarılar kendi dünya görüşleri ile tezatlık oluşturuyor ise de reddedebilirler. Problemin temelinde yurttaşların katılımcı demokrasiye yaklaşmasının önünü açmak, dikey yapılanmanın yol açabileceği neticelerden çekinme ve bu sorunsal kapsamında parti liderlerinin yatay yapılanmanın yaygınlaşması ve geçerli bir yapı olarak kabulü neticesinde liderlik konumunu kaybetme korkusu vardır. Dikey yapılanmanın ortaya çıkardığı problemlerin çözümü için yatay yapılanma tavsiyeleri ortaya konmaktadır. Siyasi parti örgütlerinde kendi içlerinde oluşan parti içi demokratik sistem yapıları fazlalaştıkça siyasi parti mensupları ile bağlantıları çok daha fazla demokratik bir yapı haline bürünecektir. Stephan Colemanda yatay ilişkisel sistemleri desteklemektedir ve interaktif sistemlerin iki yönlü yatay ilişkisel modunun 19. asırdan başlayarak günümüze dek tek yönlü ilişkisel modundan daha demokratik olduğunu söylemektedir. Coleman internet ağları yönünden iletişimi yatay olarak ifade ederken, temsili demokrasi iletişimini dikey bir ilişkisel kesit olarak ifade eder. Coleman'ın temsili demokratik sistemi ve siyasi partilerin dikey yapılanma tipleri olarak ifade etmesi, bahse konu yapıların hiyerarşik birer yapılar olduğunu göstermektedir (Coleman, 2005).

Günümüz siyasi partilerinde yaşanan krizleri aşağıda verilen unsurlarla ifade edebiliriz;

- Siyasi Parti mensuplarının sayıca azalması,
- Siyasi parti mensuplarının, kendilerini bir siyasal partiye üye olarak hissetmemeleri,
- Seçimlerde rey kullanmada oransal düşmelerin gerçekleşmesi,
- Temsil edilenler ile temsilciler arasında yeterli iletişim faaliyetinin olmaması,
- Siyasi parti içerisinde demokratik sistemlerin işletilememesi,
- Siyasi partilerin temsil olgusunda meydana gelen kayıplar,
- Siyasi partilerin demokratik yönetim sistemlerine vermiş oldukları katkılarda meydana gelen azalma,

- Siyasi partiler içerisinde ortaya çıkan yolsuzluk söylentileri,
- Dikey iletişim sorunsalı, İnteraktif olarak gelişen döneme ayak uyduramama sorunsalı. Yaşanan problemler temsil sisteminin neden olduğu krizlerden ve siyasi partilerin küresel çapta meydana gelen teknolojik anlamdaki değişim ve gelişimleri anlayarak uygulama alanlarına yeterli düzeyde aktaramamalarından kaynaklanmaktadır. Temsili yapının bir unsuru olarak ifade edilen gelenek tabanlı siyasi partilerin yerine bir tercih olarak ortaya konan yeni dijital parti örgütleri temsili demokratik sistemin aynı zamanda doğrudan, aracısız demokratik sistemin kurumları olma yolunda bileşik bir yapıya dönüşme sürecindedir. Siyaset kavramının farklı tanım ifadeleri bulunmakla birlikte, bir bilimsel yaklaşım olan siyaset teriminin karşılığı “ülkelerin idaresi” biçimindedir. Siyasal olan işlevi ise “kamusal niteliği olan ilişkisel yönetim” biçiminde ifade edilmektedir (Duverger, 1998:19).

Siyasi partiler siyasal rejim sistemleri içerisinde siyaset üreten ve siyasal kudretin merkezi olarak görülen siyasal mekanizmaların en önemli kurumsal yapılarından biridir. Siyasi partiler, devletlerin alt yönetim mekanizmalarının alt kollarının meydana gelmesinde önemli bir aktördür (Berberoğlu, 1997:3). Siyasi partiler, belirledikleri politikalar kapsamında bir araya gelerek siyasal iktidarda pay sahibi olmaya istekli, sistematik bir siyasal örgütler silsilesidir (Ateş, 2007:105).

1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu 3. maddesinde siyasi partileri; “Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar” olarak tanımlamaktadır (Siyasi Partiler Kanunu, Md:3). Öncelikle batı dünyasında ortaya çıkan siyasi partiler doğu kesiminde de gelişimini sürdürerek, tüm dünyanın siyasal hayatında uygulama alanı bularak siyasetin ve seçimlerin yapıldığı ve demokratik siyasal sistemlerin hüküm sürdüğü her alanda işlevsel bir nitelik kazanmışlardır. Siyasi partilerin ilerleme kaydettiği bu yapı sadece demokrasi ile yönetilen sistemler dışında, baskıcı siyasal sistemlerde bile, bir partinin var olması biçiminde de olmazsa olmaz kriterlerden birine dönüşmüştür (Küçük, 2005:431).

Siyasi partilerin esas amacı sandık aracılığı ile iktidar erkini ve devlet kudretine sahip olarak devlette var olan sisteme bu yapılara ait olan ideolojik bakımdan hakim düşüncüyü ve kendi oluşturdıkları güç odaklarını monte etmektir. Siyasi partiler kendi görüşleri paralelinde şekillenen siyasal düşünceye sahip kişileri parti teşkilatları içerisinde veya çevresinde bir araya getirmeye uğraşmaktadır (Atabek, 2000:31). Siyasi partiler, demokratik sistemlerde siyasal karar alma süreçlerine katılma fırsatı yakalama ve kendi düşüncelerini toplumsal kesime aktararak etkili bir şekilde yönetim anlayışını geliştirmenin en önemli araçlarından birisidir. Siyasi partilerin bu niteliği, bu yapıları demokrasi ile yönetilen sistemler yönünden zorunlu kılmaktadır (Küçük, 2005:431). Siyasi partiler ile kişiler devlet yönetimi kapsamındaki fikirlerinin alt yapısını olgunlaştırarak yeni bir sistem meydana getirmektedirler.

1.2.2.2. Siyasi Partilerin İşlevleri

Siyasi partiler, demokratik yönetim sistemini çalıştırmakla sorumludur, aynı zamanda mevcut yapılanmalarını demokratik sistem sayesinde devam ettiren yapılardır. Bu nedenle demokrasi ile yönetilen yönetim mekanizmaları, siyasi partilerin toplumdaki temsil edilen kesimleri düzgün bir sistem içerisinde yönetebilmeleri için tüm hukuksal düzenlemeleri yapmaları ve siyasal alanda uygulama pratiği bulan tüm unsurları hazır hale getirmekle yükümlüdürler. Bu kapsamda siyasi partiler bu alanda gerçekleştirilen düzenleme ve uygulamalara zarar vermeden yalnızca kendi destekçilerini değil tüm yurttaşların çıkarlarını gözeterek harekete geçmelidirler (Sarıbay, 2001:1). Bazı bilim adamları, bilerek veya bilmeyerek kitle iletişim araçlarının siyasi partilerin fikir ve görüşlerinde bir etkiye sahip olduklarını ifade etmektedir (Blumler, 2003:16). Siyasi partiler demokrasi ile yönetilen mekanik sistemlerin düzgün bir şekilde çalışması yönünden önemli unsurlardan biridir. Bu yapılar idari yürütme erki ve meclis arasındaki bağlantıyı sağlayan yönetsel örgütlerdir (Croissant ve Merkel, 2004:2). Bu kapsamda siyasi partilerin demokrasi ile yönetilen sistemlerde farklı yapıda pek çok görev aldığını belirtmek gerekir.

Siyasi partilerin görevleri (Daver, 1993:229-230):

- Temsil makamları için aday belirlemek,
- Siyasal faaliyetleri, politik beyin fırtınaları ile yurt içerisinde bulunan toplumsal kesim ve küresel problemler hakkında çeşitli ideoloji ve düşüncelerin meydana gelmesini sağlamak,
- Toplumsal kesimleri sandık başında rey kullanmaya çağırmak,
- İktidar erklerinin denetimini ve eleştirisini yapmak,
- İktidar erki bünyesinde faaliyet gösteren siyasi partiler için iktidarın yetki ve sorumluluklarını üstlenmek,
- Bürokraside görev alan yönetici personelin seçimleri yapmak, federasyonlarla yönetilen rejimlerde federe devletler arasında düzen ve ahengi sağlamak.
- Demokratik yönetim mekanizmalarının olmazsa olmaz unsurlarından olan siyasi partiler, günümüzdeki demokratik yönetimlerde uygulanan siyasal karar mekanizmalarının her aşamasında karşımıza çıkmakla kalmayıp hem de toplum merkezli, siyasal ve mali finans konularda ilerlemenin farklı tipte süreçleri olan değişik siyasal rejimler birbirine benzer nitelikte görev sorumlulukları almaktadır.

Siyasal rejimleri değişik bile olsa siyasi partiler, vatandaşın toplum problemlerine karşı hassasiyetle yaklaşmasına, kamuoyu fikrinin meydana gelmesine, toplumsal yapı içerisinde bulunan unsurlardan gelen talep, istek ve planlamaların siyasal anlamdaki kararların planlama ve koordinasyonlarının yapılarak nihayete erdirildiği merkezlere iletilmesine büyük ölçüde aracılık etmektedir (Öztekin, 2003:75). Siyasi partiler demokrasi ile yönetilen rejimlerin en önemli unsurlarını oluştururlar. Lakin siyasi partilerden tüm insanlar için köklü bir değişim beklenmemelidir. Çünkü siyasal partilerin bireysel olarak yurttaşların ve yönetim sistemindeki menfi oluşumları meydana çıkarması vakit gerektirmektedir (Holmberg, 2003:290-291). Siyasi partiler, belirlenen politikalar üzerinde uzlaşma oluşturulan bir kitlenin bir araya gelmiş organize hareket kabiliyetine sahip kuvvetini ve çoğulcu demokratik sistemin merkezinde bulunan yapıları oluşturmaktadır. Siyasi partilerin örgütsel bir yapı olmasının koşulu bu yapıyı farklı siyasi yönetim sistemlerinden; iktidar gücünü elinde bulundurması gayesi ise diğer örgütsel yapılardan ayıran nitelikleridir (Aydın, 2008:5).

1.2.2.3. Siyasi Partilerin Yapısal Özellikleri

Siyasi partiler, kanunlar çerçevesinde kamusal alan yapılanmalarının etki alanı dışında bulunan sistematik olarak örgütlenmiş yapılardır. Bu kapsamda kamu kurumları ve anayasal kurumlar ile siyasi partiler arasında organik bir şekilde devam eden bir yönetsel süreç aşaması süreci işlemektedir (Berberoğlu, 1997:18).

Türkiye’de siyasi partilerin oluşması, bir araya gelmesi ve işleyiş mekanizması anayasal bir çerçeve kapsamında özel bir kanun ile oluşturulmuştur. 1982 anayasası 69. Maddesi metninde “siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir” hükmü yer almaktadır (Atabek, 2000:42). Siyasi partiler, anayasanın bu maddesi kapsamında kuruluş işlemlerini gerçekleştirmektedir. Siyasi partiler, başka örgüt türleri gibi bir piramidin parçalarından meydana gelmektedir. Bu piramidin en tepesinde parti liderleri yer almaktadır. Bu lideri destekleyen, ona oy veren ve düşüncelerini paylaşan kesim parti tabanını oluşturmaktadır. Siyasi parti liderleri ve destekçileri arasında bu örgütsel yapılar içerisinde bulunan elit olan kesim bulunmaktadır (Daver, 1993:224).

Türkiye’de bulunan bu siyasi partilerin sistemsal yapısı yukardan aşağı şeklinde oluşan üst-ast ilişkisi içerisinde hiyerarşi ile yönetilen bir yapıdadır. Siyasi parti örgütleri merkezi yapı, il yapısı, ilçe mekanizmaları ve belde teşkilatlarından meydana gelmektedir. Merkezi konumda bulunan çatı teşkilatlanmaları; siyasi parti genel başkanları, merkez-karar ve yürütme kurulları ile disiplin kurullarından oluşmaktadır. İl teşkilatlanmaları siyasal parti örgütleri il başkanları, il yönetim kurulu üyeleri, disiplin kurulu üyeleri ile belediye başkanlarından oluşmaktadır. İlçe teşkilatlanmaları; siyasal parti örgütü ilçe başkanları, ilçe yönetim kurulu üyeleri ve ilçe ya da ilçeye bağla olan belde de olmayan belediye başkanlarından meydana gelmektedir. Belde teşkilatlanmaları ise; siyasal parti örgütü belde başkanları, belde yönetim kurulu üyeleri ve belde belediye başkanlarından oluşmaktadır (Aziz, 2007:91). Siyasal parti örgütlerinin mekanizmalarında bulunan ve çeşitli organlarında işlevsel özelliklerini ortaya koyan, siyasal bir değere sahip herkes, değişik seviyelerde bulunmak üzere “siyasal aktör” şeklinde adlandırılmaktadır (Aziz, 2007:24).

Kurulumundaki sistemlerin organik bağları bakımından siyasal parti örgütleri kadro ve kitle şeklinde farklı farklı yapılara bölünmektedirler. Kadro partisi olarak

adlandırılan yapı, siyasi kimliğe sahip ayrıcalıklı bir sınıfın arzularının ifade edilmesidir (Akçalı, 1991:95). Kadro partileri komite partileri şeklinde de adlandırılmaktadır. Kadro partisi olarak adlandırılan yapılarda niteliksel bir yapı merkeze alınır. Kadro partilerinde mensuplarının sayıca çok olmaması ve hiyerarşik bir yapıya ihtiyaç duyulmaması sebebiyle kendi içinde oluşturulan sistemsel yapılanmaları oldukça zayıf olmaktadır. (Teziç, 2004:334). Bahse konu bu özellikler kadro partilerini kitle partilerinden ayıran en önemli unsurlardır.

Kitle partileri, toplumsal kesime rey kullanma hakkının verilmesiyle birlikte, kendi politikalarını oluşturabilme ve siyasal katılımın meydana gelmesi ile ortaya çıkmışlardır. Sosyalizm tarafından desteklenen ideolojik akımlar bu siyasi partilerin doğuşunda önemli bir etkiye sahip olmuşlardır (Akçalı, 1991:169). Kitlesele düzeydeki siyasi partilerin mensupları ile etkileşimleri çok daha fazladır. Bu partiye mensup olan bireylerin siyasal politik eğilimleri de daha fazla önem arz etmektedir. Siyasal parti merkezinin yerel ve bölgesel yapılarda hiyerarşisinin daha çok belirginleştiği kitlesele parti yapılarında siyasal faaliyetler yalnızca sandık dönemlerinde kısıtlı kalmamakta, sürekli devam eden döngüsel bir yapıya bürünmektedir. Kitlesele yapıya sahip siyasi parti örgütlerinde, partiye giriş kayıtlarının yapılması, sistematik bir şekilde aylık ya da yıllık aidat ödemelerinin gerçekleştirilmesini gerektiren şekil bakımından önemli olan kayıt süreçleri, mensubiyetin ana şartları arasında sayılmaktadır (Teziç, 2004:335). Kitlesele yapıya haiz siyasi partilerin niteliği bulundukları konumları vakit geçtikçe kadro partisinin sahip oldukları niteliklere bırakmaya başlamaları, siyasi partilerin toplumsal kesimlerle etkileşimlerini bitme durumuna getirmiştir. Siyasi partiler ne tam olarak kitlesele yapıdaki parti ne de kadro partisi olmuşlardır. Günümüz siyasal uygulama alanlarında Siyasi partilerin pek çoğu kadro partisi özelliğini merkeze almaya başlamışlardır. (Özüerman, 2000:159).

1.2.2.4. Siyasi Partilerin Seçmen Davranışları Üzerindeki Rolü

Siyasi partiler, belirli bir siyasal rejimle yönetilen bir ülkede bir siyasal program çerçevesinde bir araya gelmiş kişilerin toplumsal siyasal desteği kazanarak sandığa gitmek sureti ile ülkedeki karar alma mekanizmalarını işleten hükümeti veya yerel yönetim kurumlarındaki karar alma mekanizmaları sandık yolu ile kazanarak hükümet olmak veya muhalefet bloğunda bu karar alma mekanizmalarını teftiş etmek ya da

onlarla etkileşime girerek kendi siyasal politikalarını faaliyete geçirmek için bir araya gelerek oluşturdukları belirli bir tüzel kişiliğe sahip olan düzeni, sistematik ve siyasal örgütlenmelerdir (Odyakmaz, 1996:234). Bir etkileşim yönetimi manasında iletişim kavramının en önemli maksadı örgüt düzeyindeki karmaşık bağlantıların belirli bir sistematik içerisinde bir düzene sokulmasını gerçekleştirmektir. Bu kapsamda örgüt düzeyindeki maksatlar ile kişisel maksatlar arasında bilinç dahilinde belirli bir dengenin kurulmasını sağlamaktır. Örgütsel yapılar bakımından incelendiğinde, iletişim kavramı bir örgütsel yapının farklı organları ve bu yapı içerisinde faaliyet yürüten personelin arasında ki bilgi düzeyleri, duygu paylaşımları, anlayış ve yaklaşım paylaşımını ve bu paylaşma süreçlerindeki araç, gereç ve yöntemi, farklı kanallar ve mesaj biçimini oluşturmaktadır (Gürgen, 1997:33). Örgütsel yapılarda bireyler gibi kendi dışındaki yapı ve şahıslar ile etkileşimde olmak durumundadırlar. Bu kapsamda kendi faaliyetleri neticesinde kendilerini etkileyen bireyler ve bahse konu bu faaliyetlerden etkilenen bireyler bulunmaktadır (Yayınoğlu, 2005:16). Örgütsel yapılar, varmak istedikleri maksatlarıyla örtüşmeyen bilgi ve belgeleri kendi örgütsel yapılarına dahil etmemektedirler. Bilgi ve belgeler bu yapıların içerisine sokulurken bir süzgeçten geçirilmelidir. Bu sebeple örgütlerin hem iç hem de dış etkileşimleri sınırlıdır (Karatepe, 2005:61). Bu kapsamda siyasi partilerin iletişim faaliyetlerini uygulamaya koyma biçimi önemli bir unsurdur. Demokrasi ile yönetilen siyasi partiler ve yurttaşlar arasında iletişime olanak sağlayan kanallardan biri olan kitle iletişim araçları yurttaşları siyasal programlar, siyasal öneriler ve siyasal kararların yürürlüğe koyma biçimi ile bu gibi konulara benzer nitelikteki diğer konular hakkında bilgi verirken; iktidar erkleri ve siyasi partileri de yurttaşların problemleri hakkında bilgilendirmektedir. Ayrıca bu bilgilendirme işlevlerinin dışında bu kapsamda görev alan iktidar kanadından muhalefete kadar eleştiri işlevini de gerçekleştirmektedirler (Cuilenburg, 2010:104).

Kitlel etkileşim tabanı çok büyük, farklı tip ve yapıda herkesçe yapılabilir bir hedef kitleye sahiptir. Bu yapılar ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları farklı ama eşit hukuki statüde bulunan tüketiciler, yurttaşlar ve temsil edilenlerdir (Oktay, 2002:37). Siyasi partilerin ulaşmaya çalıştıkları unsurlar; seçim dönemlerinde sandığa giden yurttaşlar, faaliyetlerinin sonucu siyasal fikirler, ideolojiler ve bu kavramların uygulama alanlarıdır. Siyasi partilerin karar veren kesimlerince ortaya atılan, üretilen fikirler ve politik düşünceler bu kesimlerce topluma ve ulaşmak istenen kitleye uygun ve

sistematik bir biçimde aktarılmaya gayret gösterilmektedir (Atabek, 2000:31). Bu kapsamda ortaya konulan siyaset yaklaşımı, iletişim yaklaşımları kullanılarak hayata geçirilmektedir. Lasswell, ortaya konulan siyaset ve iletişim yaklaşımlarının birbirlerine güçlü bir biçimde bağlı olduğunun altını çizmektedir (Kamanlıoğlu ve Göztaş, 2010:91).

Günümüz politikalarında stratejik iletişim yaklaşımı son derece önemli bir konumda bulunmaktadır. Stratejik iletişim araçları, ortaya çıkan haber niteliğindeki olayları, ortaya konulan olguların ham bir kaydı olmaktan çıkarmaktadır. Bu sebeple siyasi partiler iletişim faaliyetlerini önemsemektedir. Bilakis sandık süreçlerinde siyasi partiler, kendilerinin yapısal özelliklerini halkta hoşça giden bir yaklaşım oluşturacak biçimde sunma gayreti içerisinde olmaktadır. Bu gayretlerini reklam köşeleri, yazılı basın aracılığı ile verilen reklamlar, demeçler, açık ve kapalı yer toplantıları ile buna benzer pek çok farklı iletişim faaliyetleri aracılığı ile ortaya koymaktadırlar (İnal, 2010:252).

Son dönem halkla ilişkiler çalışmaları çoğunlukla iletişim süreci yönetimi olarak faaliyet alanlarına yansıtılmaktadır. Birtakım düşünürler, halkla ilişkiler faaliyetlerini maksatların bir araya gelerek ortak bir zeminde buluşma alanı olarak nitelemektedirler. Bu sebeple halkla ilişkiler kavramının yerine bu kavramın muadili olabilecek iletişim süreçlerinin yönetimi kavramının kullanılmasının daha yerinde olacağı fikrini desteklemektedirler (Ruller, 2000:403-404). Halkla ilişkiler kavramı iletişim tekniklerinden, basınla ilişkilerden ve tanıtma gibi uzmanlık alanı olan halkla ilişkiler faaliyetlerinden çok daha geniş bir çerçeve içerisindedir. Halkla ilişkiler kavramı, bir kurumda bulunan iç ve dış yapısal organlarla yani bu yapıların hedeflerine ulaşmada ihtiyacı olan tüm yapılarla kurmuş olduğu etkileşime ait olan plan yapma, bu planları faaliyet alanlarına geçirme ve değerlendirme süreçlerinin tamamı olarak tanımlamaktadır. Bu ifadeye göre halkla ilişkiler ve iletişim süreçleri yönetiminin benzer yapılar olarak karşımıza çıktığını da ifade etmek mümkündür (Grunig, 2005:15).

İletişim yönetimi kavramı, bir örgütsel yapının dış veya iç çevreye bilgi vermek, ikna çabasında olmak veya başka bir sebepten ötürü iç ve dış çevresindeki kişi ve kişi grupları arasında gerçekleştirdiği iletişim etkinliğini içermektedir (Locker, 1995:8). Günümüz dünyasında halkla ilişkiler kavramının yerine konulmak istenen kavramlardan

bir tanesi de stratejik iletişim yönetimidir (Çınarlı, 2009:6). Bu tanımlamalar çerçevesinde, iletişim süreçleri yönetimini halkla ilişkiler yönetimi olarak da adlandırmak mümkün olacaktır. Organize bir yapıda olan kurumsal örgütler, kendi yakın çalışma alanları ile iletişim kurabilmek, mesaj gönderip almak için halkla ilişkiler çalışmalarından faydalanmaktadırlar. İletişim süreçlerini yöneten kişiler ve halkla ilişkiler faaliyetlerini yöneten kişilerin önemli olan iki unsuru ise enformasyon işleme ve dışsal temsildir (White ve Dozier, 2005:117). Bilakis örgütsel yapıyı dış çevrenin hakim olduğu alanlarda temsilini gerçekleştirmek ve bu yapı ile ilgili bilinmesi gereken nitelikleri hedef kitleye bildirmek iletişim yönetimi ve halkla ilişkiler yaklaşımlarının önemli iki ana unsurudur. Halkla ilişkiler yaklaşımının habercilik ve kamuoyu modelleri bu bahse konu nitelikler çevresinde ele alınmaktadır. Siyasi partilerin kurumsal yapı ile ilgili iletişim yönetiminin kullanılmasının zorunluluklarını aşağıda verilen ifadeler çerçevesinde anlatmak mümkün görünmektedir (Uztuğ, 2004:40-41):

- Siyasi partiler, geniş taban merkezine sahip ve farklı ideolojik yapıdaki paydaş kitleyi hedef alanına katmaktadır.
- Farklı ideolojiden gelen siyasi partiler arasındaki mücadele ve sertliğin artması siyasal iletişimin önemini daha da arttırmaktadır.
- Bu paydaşlar içerisinde bulunan siyasi parti mensupları, hem karar mekanizmalarının yürütülmesi kapsamında hem de parti organlarının temsili noktasında son derece büyük bir öneme sahiptir.
- Günümüz dünyasında iletişim yönetimlerinin sebep olduğu bu karmaşa içerisinde siyasi partilere yönelik etkili ve tutarlı bir iletişim yönetiminin mevcudiyeti şarttır.
- Siyasi partilerin kurum içi kimlik ifadelerinin siyasi parti içinde ve dışında korunması, denetiminin yapılması ve kimlik yapılarının daha ileri bir seviyeye taşınması kapsamında stratejik bir rehber hayata geçirilmelidir.
- Siyasi partilerin sınırlı bütçe imkanları dahilinde yenilikçi, yaratıcı ve etkili bir iletişim yönetimi ağı oluşturabilmesi için iletişim yöntem ve araçlarının tamamından, en yüksek düzeyde fayda sonucunu en az maliyetten üretebilmesi gerekmektedir.

Günümüzde siyasi partilerin rekabet, maliyet, zaman ve denetim gibi sebeplerden ötürü iletişim yönetimini kullanmaları gerekmektedir. Çünkü bu yaklaşım kurumsal

yapıların yanında kamusal kurumlar, ordu birlikleri, hükümet erkleri ya da daha az yapılanmaya sahip örgütlerce yürütülebilmektedir. Bilgi vermeyi ve ikna kanallarını açık tutmayı hedefleyen iletişim yönetiminin mutlak suretle bir maksadı oluşturduğu ve uygulamaya koymak istediği bir planı olmalıdır (Çınarlı, 2009:5). Bu sebeplerle siyasi partiler iletişim faaliyetlerine önem vermeli ve uygulamaya konulan bu çalışmalara stratejik bir iletişim yönetimi süreci takip edilerek konu incelenmelidir. Siyasi partilerin seçim dönemi dışındaki ve seçim dönemi içindeki iletişim çalışmaları aşağıdaki başlıklar altında incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Birden çok siyasi partinin siyasal sahnede rekabet içerisinde olduğu siyasal yaşam içerisinde yönetim kademelerindeki pozisyonlara talip olan siyasal adaylar ile seçmenler arasındaki iletişim yapısı, siyasal örgütler ve adaylar adına eski dönemlere kıyasla, çok daha büyük olan değişim hareketleri ile büyük bir önem kazanmıştır (Uztuğ, 1999:13).

Siyasal hayat içerisinde aktif politika yapan siyasetçiler mali yapısal sorunlar, sosyal alanlardaki farklı türden ortaya çıkan sorunlar ve siyasal anlamdaki farklılaşmaya bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar ile karşılaştıklarında, hızlı bir hareket kabiliyetine sahip olmak ve hızlı karar mekanizmalarının işletilmesini mümkün kılmak zorundadır. Almış oldukları bu kararlar kapsamında sahada yaptıkları pratiklerde vatandaşlar ve vatandaşların içerisinde yaşadığı toplumsal yapı tarafından da bilinir olmasını ve onay verilmesi noktasında beklentileri oluşturmaktadır (Çobanoğlu, 2007:45). Bu kapsamda analiz edildiğinde siyasi partilerde seçim dönemleri haricinde de iletişim yönetim ve stratejik yöntemlerde önem kazanmaktadır. Siyasi partilerin seçim dönemleri haricindeki iletişim çalışmaları ve seçim dönemi içerisindeki iletişim çalışmalarının genel manada birbirlerinden pek de ayrılamayacağını ifade etmekle birlikte, seçim kampanyası haricinde kalan dönemi siyasi partilerin kurumsal iletişim yönetimi çatısı altında ele alınmak sureti ile bu dönemin seçilen-seçmen, yöneten kesim-yönetilen kesim iletişimi, değişmekte olan yönetsel mekanizmaların getirdiği katılımcı yapı, bilgi edinme faaliyetleri, şeffaf bir düzen gibi işlevsel özelliklerin yurttaşlarla birlikte, siyasal parti örgütü içerisinde devam etmesini de kapsamakta olan bir dönem niteliği taşıdığını ifade etmektedir (Uztuğ, 2004:18-20). Siyasi partilerdeki siyasal iletişimin çok boyutlu bir fonksiyonel durumu vardır. Seçim dönemi haricinde siyasi partilerin iletişim faaliyetlerine anlam verebilmek adına bu unsurları ifade etmekte yarar görülmektedir.

Bu unsurların başlıca maddeleri (Çobanoğlu, 2007:46-47):

- Haberin dinamik yapısının, anlık bilgi akışlarının ve kültürel değişme ve farklılaşmaların toplumsal yapıda bulunan beşeri unsurlara iletilmesinin sağlanmasını koordine etmek,
- Siyaset biliminin taşıma ve destek fonksiyonunu meydana getirmek,
- Toplumsal yapıdaki değer yargılarının iletimine aracılık etmek,
- Yönlendirme faaliyetlerinde bulunmak ve ikna unsurlarını harekete geçirmek,
- İktidar erklerinin denetiminin yapılması noktasında gerekli yardım faaliyetlerinde bulunmak, bazı zamanlarda muhalefet kesiminin isteklerinin gerçekleşmesi konusunda zorlayıcı bir tesirde bulunmak,
- Siyasal katılım düzeyinin yükselmesi noktasında destekleyici faaliyet ve etkinler yapmak,
- Yönlendirme faaliyetlerine, yalan ve algı operasyonlarına karşı önlem almak,
- Toplumsal yapıda birlik, beraberlik, benzeşme ve bir arada olabilme kültürü yaratmak,
- Bazı zamanlarda ortaya çıkan ayrışım durumlarını ortaya çıkarmak,
- Gündem belirleme faaliyetleri yapmak,
- Haber yapılmasının istenilmediği konuları gündem olmaktan çıkarmak için önleyici faaliyet çalışmaları yapmak,
- Kamunun siyasi partilerden talep ettikleri beklentileri ortaya koyabilmek adına analiz çalışmaları yapmak.

Yukarıda ifade edilen tüm bu unsurların birçoğu seçim süreçlerinde de yararlanılmaktadır. Lakin seçmenleri yalnızca seçim süreci içerisinde ortaya konulan çalışmaların etkilemediği, siyasi parti örgütlerinin seçim süreçleri haricindeki çalışmalarının da seçmenlerce göz önüne alınarak değerlendirmede bulunduğu düşünülürse, bu iki sürecin de genel manada birbirlerine tamamlayıcı bir süreç işlettiklerini de ifade etmek mümkündür.

Siyasi partilerin seçim harici süreçlerde iletişim faaliyetleri çok farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Siyasi parti kimliği, markalaşma, imaj oluşturma, kurum kültürü, kurumsal davranış iletişim çalışmalarının içinde yer almaktadır (Uztuğ, 2004:31-41). Bu

iletişim yöntemlerinden bir tanesi de halkla ilişkiler bilimidir. Günümüzdeki klasik halkla ilişkiler çalışmalarının kurumsal iletişim yöntemleri noktasında bir eğilim içerisinde hareket ettiğini belirtmek mümkündür (Uztuğ, 2004:374). Halkla ilişkiler kavramı sade ve yavan bir şekilde bilgi verme işlevi taşımanın ötesinde, siyasi ve yönetici kademenin hakim oldukları alanlarda mevcut bulunan otoriteye meşru bir düzen ve destek sağlama aracıdır. Çünkü demokratik bir şekilde ifa edilen yönetim faaliyetlerinin halka karşı sorumlu ve duyarlı olması zorunluluğu ve halkla bütünleşik bir şekilde faaliyette bulunma anlayışı vardır (Uysal, 1998:33). Bu sebeple siyasi partiler bir iletişim çalışması olarak seçim harici süreçlerde de bir bilim olarak halkla ilişkiler faaliyetlerinden faydalanmaktadırlar. Günümüz siyasal hayatında siyasal mücadelenin eski dönemlere kıyasla daha kozmopolit ve farklılaşmış tipolojilerde bir seçmen kitlesine ulaşma arzusu içinde geçtiğini ifade etmek gerekir. Oy veren vatandaşlara erişim eski dönemlere kıyasla daha da zor bir durum haline gelmiştir. Bilginin yayılım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve siyasi tesir mekanizmaları değişmiştir. Bu sebeple siyasi partiler ve temsil için adaylık konumunda bulunan bireylerin ihtiyaçları da değişik bir hal almıştır (Uztuğ, 1999:22).

Seçim dönemleri, iletişim ve etkileşim süreçlerinin sıkı bir şekilde kullanıldığı bir siyasal katılım mekanizmasıdır. Seçimler bir araçtır ve vatandaşların gereksinimlerini karşılayabilecek ve onların hak ve hukuklarını koruma yönünde hareket edecek kendi ve kamusal yapılardaki kurumsal nitelikte görev alacak kadroları göreve getirebileceği ölçüde ilerici bir anlayışın ürünü olan gerçek manada bir demokratik yaklaşımın ölçüsü olarak ifade edilmektedir. Yurttaşların düzgün, doğru, tarafsız ve yeteri kadar düzeyde bilgilendirilmesi bağlamında siyasi partiler ve bu yapılara bağlı mekanizmaları siyasal iletişimin işlevselliklerinden faydalanmalıdır. Düzgün bir siyasal katılım süreci ancak bu şekilde amaçlanan hedeflere ulaşılmasını sağlayacaktır (Burkan, 2009:12). Özellikle siyasi partilerin liderleri, liderlik niteliklerini uygulamaya koyarak kendi niteliklerini ön planda göstermeye çalışarak almayı hedeflemektedirler. Parti liderlerinin bu yaklaşımı nedeni ile yazılı ve görsel medyada politik programlardan çok kişilik özelliklerinin altını çizmeye ve bu liderlere kamusal ve özel alanlarda kendilerine has bir imaj çizmek sureti ile onlara nihai hedeflerine ulaşmaları bağlamında güçlü birer donanım kazandırmaya çalışmaktadır. Böylelikle liderlere karşı, tüm medya organları tarafından kudretli bir görünüm yaratılmaya çalışılmaktadır (Heywood, 2007:495). Çünkü yönetici

kadrosundan çok daha farklı bir kavram olarak incelenen liderlik kavramı, bir önderi ve bir bayrak taşıyıcısını temsil etmektedir (Tikici, 2005: 191). Siyasi partilerin liderleri siyasi mücadele açısından en önemli aktif konumdaki unsurlardır (Yıldız, 2002:82).

Seçim döneminde yürütülen tanıtım faaliyetlerinde liderlerin imajı için ortaya konulan çalışmalarda da iletişim yöntemleri sıkı bir şekilde sahada uygulanmaktadır. Günümüz siyasi tarihinden önce yapılan birçok araştırmada, siyasi tanıtım faaliyetlerinin sandıkta seçmen tercihlerini düşük bir oranda etkilediği neticesine varılmıştır. Lakin yakın dönemdeki araştırmalarda bu olgu farklılaşmıştır. Seçmen davranışları büyük oranda seçim dönemlerinde siyasi partiler ve adaylarca verilen ikna edici belirli bir anlam taşıyan mesajlar yolu ile değişebilmektedir (Jacoby, 2009:422).

Siyasi partiler, başta seçim süreçlerinde gerçekleştirilen siyasal nitelikteki tanıtım faaliyetleri olmak üzere çeşitli kampanyalar ile siyasi süreçlerde aktif bir rol oynamaktadır. Seçmenlerin oylarını sağlıklı bir şekilde kullanabilmeleri için siyasi partileri ve bu yapıların içerisinde görev alacak adayları tanıması, adayların ideolojilerinin kendi ideoloji uyumu ve parti yapılarının belirlemiş oldukları programları faaliyete geçirmede nasıl bir çalışma yapacaklarında bir düşünce birliğine varmaları gerekir. Bu kapsamda siyasi partilerin seçmenlere bilgi vermesi gerektiği neticesini doğurmaktadır (Tunalıgil, 2005:7). Bu bilgi akışı sağlanırken de farklı tip ve özellikteki kitle iletişim araçlarından faydalanılmaktadır. Harrop ve Miller gerçekleştirdikleri bir incelemede dört temel neden çerçevesinde, kitle iletişim aparatlarının seçmenlerin siyasi parti tercihleri üzerinde önemli birer aktör olduğunu ifade etmişlerdir. Bu unsurları aşağıdaki biçimde ifade etmek mümkündür (Kalender, 2005: 121):

- Siyasi partilere olan sadakat oranı zayıfladıkça kitle iletişim aparatlarına duyulan ihtiyaç sürekli olarak artmaktadır. 1960'lı yıllardan itibaren özellikle Avrupa'da siyasi partilere olan sadakat azalmaktadır.
- Kitle iletişim aparatları ortaya çıkan farklı ve özgün konularla ilgili içeriklerin artması ile birlikte önemi artmaktadır.
- Kitle iletişim aparatları güvenli bir iletişim aracı olarak görüldüğünden önemi daha da artmaktadır.
- Kitle iletişim aparatları az da olsa bireylerin siyasi programlarını mevcut olan yapılardan daha önemli bir hale getirmektedir.

Seçim süreçlerindeki önemli iletişim uygulamalarından bir tanesi de imaj oluşumunun sağlanmasıdır. Seçim dışı süreçlerde de önemli olan imaj kavramı, özellikle de seçim dönemlerinde sık sık faaliyet alanlarının içerisine aktif bir oyuncu olarak sokulmaktadır. Olumlu bir imaj meydana getirilecek bireyin topluma tanıtılması kitle iletişim araçları sayesinde gerçekleştirilmektedir. Seçim süreçlerinde siyasi parti liderlerinin imajı büyük önem arz etmektedir. Halkla ilişkiler yönetici ve uygulayıcıları istedikleri hedeflere ulaşabilecek bir imaj ortaya çıkarmak için bilgi ile bağlantılı  kaidenin varlığından söz etmektedir.

Bu kurallar (Yıldız, 2002:36):

- Herkes tarafından anlaşılabilecek bir konu ve iletiler oluşturmak,
- Bu iletiyi uygularken tüm iletişim yönetimi ile ilgili kanalları kullanmak vasıtası ile yaymak,
- Aktarılabilecek iletileri güvenilir olabilmesi açısından gerekli niteliklerle donatılmasının sağlanmasıdır.

Bu kapsamda siyasi adayın imaj yaratılması aşamalarında bahse konu bu adayın medya mensupları ile kuracağı bağlantı, bu sürecin en önemli unsurlarından biridir. Çünkü çeşitli bilgi iletimleri ve olayların haber işlevi gören olgulara dönüştürülmesinde medya mensuplarının çok büyük bir etkisi vardır. rnek verilecek olursa haber manşetlerinde yer bulmak farklı ve önemli bir konudur. Çünkü haber manşetleri, yapılan haberin kamuoyuna ulaşması ve haber yapılmasının temel hedeflerinden biri olan toplumsal kabul ve istenilen sayıda kişiye ulaşılabilmesi açısından çok önemli olan unsurlardan biridir. Bu bakımdan bir adayı ön plana çıkaran haber manşetleri, onun daha çok tanınmasını sağlayabilmektedir (Fico ve Freedman, 2008:509). Seçim süreçlerinde iletişim faaliyetlerinde, siyasal tanıtım faaliyetleri aracılığı ile oluşturulan kampanyalardan faydalanılmaktadır. Ayrıca siyasi partiler seçimlerde yapılacak olan tanıtım faaliyetleri için ayrıca finansman desteği sağlamaktadır. 29 Mart 2009 mahalli seçimlerinde 45.800.000 TL ile Cumhuriyet Halk Partisi en yüksek harcamayı yaparken; Adalet ve Kalkınma Partisi 41.000.000 TL, Milliyetçi Hareket Partisi 25.800.000 TL, Demokratik Toplum Partisi ise 10.500.000 TL harcamıştır (NTV, 2009).

1.3. SEÇMEN DAVRANIŞLARI VE OY VERME MODELLERİ

1.3.1. Seçmen Davranışları

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde kullanılan sistemsal mekanizmaların inkişafı ile birlikte ön planda yer bulan seçmenlerin davranışları, genel manada “oy kullanan yurttaşların hükümet edecek organların belirlenmesini ve bu yapıların gerçekleştirdiği işleri direk veya aracı kullanarak etkilemek maksadıyla ortaya koydukları kanuni faaliyetler” (Nie, Verba ve Converse, 1989:1), şeklinde ifade edilmektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere seçmen davranışı, toplumsal yapıyı meydana getiren kişi veya kişi grupları, bu toplumsal yapıda yer alan yönetici kesimlerini seçimler yolu ile belirlemeleri ve direk ya da aracı ortaya koymak suretiyle bu toplumsal yapının kamusal stratejilerini etkilemek maksadı ile ortaya koyabilecekleri ortak bir faaliyeti ele almaktadır. Bundan dolayı vatandaşın bu maksatla ortaya koyduğu veya gelecekte yapmak isteyeceği bir faaliyet, yalnızca seçmen davranışları alanına dahil olmaktadır (Özer ve Meder, 2008:30). Yurttaşlar siyasi faaliyetlere ve oy verme davranışlarına karşı etken ve edilgen olmak üzere iki farklı tutumda bulunmaktadır. Edilgen olan katılmada yurttaş siyasetle yalnızca ilgilenip, araştırıp münazara ederken bireysel yeteneklerini kullanmaz. Bundan dolayı etkin bir şekilde bir başka bireyi farklı bir yönde ikna etmeye veya siyasi konularda yön vermeye uğraşmaz. Etken katılmada ise yurttaş başka bireylere siyasal boyutta etki etmeye çalışarak seçimlerin sonucunu değiştirmek veya siyasi faaliyetlere yön vermeye çalışır (Polat, 2010:127-128).

Milbrath (1981), kişisel olarak siyasi faaliyetlere karşı ortaya koyduğu tutumun etken ya da edilgenlik durumuna göre siyasal katılım olgusunu üç ayrı kümeye ayırmaktadır. Bu kümeler; izleyici faaliyetleri, geçiş faaliyetleri ve gladyatör faaliyetleridir. İzleyici faaliyetleri yalnızca seçim dönemlerinde oy vermek gibi en basit faaliyetlerden meydana gelen olgulardır. Geçiş faaliyetleri, oy verme davranışlarına ilave olarak birey siyasi liderle, dileklerini ve karşı oldukları durumları bildirecek kadar bağlantı kurması gibi daha zor faaliyetlerden meydana gelen olguları içermektedir. Gladyatör faaliyetler ise geçiş faaliyetlerine ilave olarak yurttaşların seçim dönemi faaliyetlerine katılması şeklinde siyasal katılmanın en karmaşık faaliyetlerini kapsayan olguları içermektedir. Seçmen davranışı alanında yapılan ilk araştırmalar 1900’lü yılların başlarından itibaren ortaya konulmuştur. Düzenli ve sistematik olarak yapılan

bu araştırmalar coğrafi alanda, sosyoloji alanında ve siyaset bilimi alanında uzman olan Andre Siegfried tarafından 1913'te analitik haritalar ve el yardımı ile yapılmış çizelgelerden uyarlanarak ortaya konulmuştur (Aydoğan ve Ünal, 2016:21). 1900'lü yılların başında başlayan seçmen davranışları araştırmaları 1940'lı yıllardan sonra bilakis Amerika'da artarak devam etmiştir (Converse, 1989:145). Dünyanın Batı'sında 1940'lı yılların başlarında artmaya başlayan seçim dönemi aşamalarının analiz araştırmaları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında gittikçe artarak zaman içerisinde siyasal-sosyolojik bilimin en büyük ve kapsamlı çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Buna rağmen seçmenlerin oy verme davranışlarına tesir eden etkenler konusunda gerçekteşirilen araştırmaların hala bir görüş birlikteliğine ulaşamadığı gözlerden kaçmamaktadır. Tersine bu konuda faaliyet yürüten araştırmacıların uyguladıkları teknikler, yordamalar ve seçtikleri bilgilerdeki değişkenliklerden kaynaklı elde ettikleri çıktıları farklı, bazen de kendi aralarında çelişebildiği tespit edilmektedir (Gökçe, Akgün ve Karakoç, 2002:7 ve Akgün, 2004:76-77).

Oy verme, genel seçmen davranışlarından yalnızca biri olmasına karşın günümüze kadar siyaset bilimcilerin alanında araştırma ve analiz yaptıkları en fazla alan olmuştur. Bu sonucun ana sebebi ulusal ve uluslararası büyüklükte veya benzer büyüklükte seçmen davranışlarına denk olabilecek farklı bir siyasal sistem davranışı olmamasıdır. Zira ülkede yapılan hem yerel hem de genel seçimler aracılığıyla ülke idaresinin seçilmesinde toplumsal yapının her bir bireyine (oy verme davranışı ile) denk bir şekilde etkileme fırsatı ortaya koymaktadır. Sandığa atılan her bir oy eşit derecede olduğu gibi oy kullanmama seçenekleri de ülke idarecilerinin seçilmesinde etki yönünden eşit derecede bir oranı ifade etmektedir (Gülmen, 1979:15). Bundan dolayı daha fazla seçmen davranışları olmasına rağmen "oy verme", demokratik yönetsel sistemlerde tüm yurttaşların kanuni bir şekilde hak edindiği en basit bir şekilde ortaya konulabilen ve ülke idarecilerinin seçilmesine denk bir oranda tesir eden tek faaliyet olması yönünden en önemli seçmen davranışı olarak merkezde yer almaktadır. Bu sebeple oy verme davranışı, demokratik yönetsel mekanizmalarda yurttaşların büyük kesiminin katılım gerçekteşirdiği en önemli seçmen davranışıdır (Polat, 2010:125). "Oy verme davranışı kolay bir faaliyet ve siyasetle ilgili katılım çeşidi olarak ifade edilebilir" (Özler, 2014:137). Lakin karar verme aşaması oldukça değişken ve ifade edilmesi çok zor bir siyasal faaliyettir. Çünkü oy kullanacak yurttaşların vereceği

siyasal tercihler çok değişken ve karmaşık unsurlardan etkilenmek sureti ile meydana gelen, hızlı bir değişim döngüsü içerisinde olan kararlardır. Verilen bu kararlar çoğu zaman bir yurttaşın genel anlamda kişiliğinin ve karakterinin yakın ve uzak çevresiyle etkileşmesinin bir çıktısı olarak meydana gelmekte ve belirli periyotlar içerisinde belirli bir tutarlılık göstererek siyasi bir yönelim şekline dönüşmektedir (Kalaycıoğlu, 1995:536). Bu şekli ile oy kullanan yurttaşların aldığı siyasal kararların araştırılarak analiz edilmesi gerçekten zor bir iştir. Lakin günümüz idare modellerinin en yaygın ve etkin yönetim şekli olan demokratik yönetim sistemlerinde siyasi kudreti el alma ve bu kudreti elinde tutmaya devam etme noktasında seçmen davranışlarının, bilakis “oy verme” davranışının idrak edilmesi ve bu davranışa yön verilmesi kaçınılmaz bir olgu durumuna getirmektedir.

Siyasal olarak verilen her türlü karardaki gibi oy verme kararının da en önemli unsurlarından bir tanesi de seçmenin bizzat kendisidir (Sakal, 1998:219-220). Oy kullanacak yurttaşlar oy verme karar aşamasında ilk olarak katılma-katılmama kararı almaktadır. Bir siyasi partiye, belirli bir adaya ya da konuya oy kullanmama davranışının bir neticesi olan katılmama da siyasi bir karardır. Lakin bu araştırma yönünden oy veren bireylerin katılma kararını verdikten sonra ortaya koyduğu “oy verme” davranışının niteliklerinin neler olduğunun anlaşılmasıdır. Bundan dolayı bu noktada katılmama kararı değil, katılma kararı merkeze alınarak incelenmektedir. Bireylerin oy verme kararı almaları başka kararlar gibi eylem aşamasında karar öncesi, karar anı ve karar sonrasından oluşmak üzere toplam üç farklı aşamadan meydana gelmektedir. Karar verme evvelinde oy kullanacak yurttaş, o dönemde hali hazırda bulunan adayları veya partilerin mevcut bilgilerini alan tecrübelerini ve araştırma neticesinde toplamış oldukları verileri değerlendirerek oy verme kararının alternatiflerini azaltmaya, öngörülebilir bir durum oluşturmaya ve belirli bir karara ulaşmaya çalışırlar. Karar verme sürecinden evvel seçmen, bu şekilde yaptığı araştırmalar sonucunda belirli olasılıklar arasından bir tercih yapmada kararsız kalırsa karar verme aşaması giderek uzar ve seçmen tekrardan yeni bilgi kaynakları ve verilerle değerlendirme yaparak yeni bir karar verme sürecine girebilir.

Karar aşamasında alternatif eğilimler elekten geçirilmiş ve seçmenin oy tercihlerini belirli bir şekle sokmakla birlikte bu aşamada farklı bir çelişki de meydana gelebilir. Karar verme aşaması sonrasında ise karar verme anında meydana gelebilecek

bilişsel çelişkilerin ortadan kaldırılması gerekir. Bu bilişsel çelişkinin ortadan kaldırılması ise oy veren yurttaşların psikolojik nitelikleri doğrultusunda meydana gelen bir aşama ortaya koyar (Zeleny, 1982:87-92; Kalender, 2005:35-38 ve Damlapınar ve Balcı, 2014:97-98). Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere oy veren seçmenlerin karar süreci bu biçimde üç farklı aşamadan meydana gelen bir süreç içermektedir. Oy verme karar aşamalarının ihtiva ettiği karar öncesi, karar anı ve karar sonrası süreçler, seçmenlerin oy verme kararlarının tek bir boyutta açıklanacak kadar basit bir olgu olmadığı gayet açık bir şekilde görülebilecektir. Lakin daha öncede ifade edilen bu duruma, yine yukarıda ifade edilen seçmenlerin oy verme kararları ile ilgili daha önce gerçekleştirilen araştırmalarda bir görüş birliği üzerinde durulamamış, aksine kullanılan varsayımlar, yöntemler ve elde edilen verilerin farklı olmasından kaynaklı yapılan araştırmalarda birbirinden farklı ve bazen de tutarsız sonuçların ortaya konulması önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçmenlerin davranış modelleri ile ilgili gerçekleştirilen araştırmalarda dönem dönem birbirlerinden farklı ve tutarsız sonuçlar ortaya çıkmasının ana sebebi, seçmenlerin vermiş oldukları siyasi kararların çok farklı ve karmaşık unsurlardan etkilenmesi ve sık bir şekilde değişen bir yapıda olmasındandır. Çünkü seçmenin vermiş oldukları siyasal kararlara etki eden unsurlar devletten devlete, yerel bölgelerden ulusal bölgelere, kültür akımlarından bir diğer kültüre ve hatta oy veren yurttaşın iç dünyasındaki değer ve tutumlardan farklı durumlara göre değişiklikler arz edebilmektedir. Lakin her toplumsal yapı, her bölgesel alan, her kültürel değer ve her inanışta siyasal lider, aday konumunda bulunlar ve siyasal ideolojiler gibi siyasal ürünler; aile yapıları, arkadaş çevreleri, sosyal ve coğrafi çevre gibi referans grupları; yakınlık duymak ve aitlik duygusu gibi psikolojik unsurlar farklı olabilmektedir.

Seçmen davranışlarına etki eden unsurlar çok farklı ve karmaşık olmasına rağmen yinede yapılan çalışmalardan bahisle bazı ortak sonuçlar meydana çıkarılmıştır. Bu kapsamda 1940'lerden 1988'lerin sonuna kadar seçmen davranışlarıyla alakalı gerçekleştirilen araştırmaların çıktılarından bahisle genel olarak aşağıdaki çıkarımlar yapılmıştır (Boiney ve Paletz, 1991:10):

- Partizanlık, yani siyasi partilere duyulan bağlılık seçmenlerin davranış ve siyasi tercihlerine tesir etmede daha ön planda bir unsur olmasına rağmen giderek eskiye göre azalmaya başlamıştır.
- Partizanlık davranışının giderek azalması ile birlikte siyasi partinin örgüt imajının da giderek azaldığı, bunun yerine aday imajının ciddi bir biçimde yükseliş gösterdiği tespit edilmektedir.
- Seçmenlerin davranış tiplerinin birbirlerine kıyasla elde edilen çıktılar; geçmiş dönemlere ait değerlendirmelerin yurttaşların oy tercihlerinde önemli bir unsur olduğuna dair sonuçlar ortaya çıkarmıştır.
- Gündem olan siyasal konular ve tartışma yaratan olgular hakkında idareye aday olan kişilerin gösterdiği tepkiler ve faaliyetler, yaklaşım ve yöntemler, adayların seçimlerde oy kullanacak yurttaşlar tarafından analiz edilmesinin önünü açar. Bu kapsamda ampirik manada değerlendirilmesi yapılamasa da konuların adaylar hakkındaki imajını belirleyen çok önemli bir unsurdur.
- Oy verme modellerinin birçoğunda siyasal iktidarı belirleyecek yegane unsur olan seçmenlerin çevrelerinden ve diğer etkenlerden bağımsız olarak bir irade gösterdiğinin kabul edilmesi ile birlikte oy verme karar aşamalarında çevrenin ve ait olunan grubun tesiri net bir biçimde ifade edilmemiştir.
- Bu ifadelerin paralelinde “Siyasal İnsan” isimli yapıt da rey kullanma kararını etkileyen değişkenler sistematik bir şekilde kategorize edilerek aşağıdaki biçimde sıralamıştır (Lipset, 1986:172; Damlapınar ve Balcı, 2014:103-104):

1. İktidarın Uygulamaya Koyduğu Siyasal Sistemin Kişilerle İlişkisi

- İktidarın iş veren rolüne bürünmesi,
- İktidar erklerinin çözüm bulması gereken konularla bireysel kesimin yüzleşmemesi,
- İktidarların mali kısıtlamaları ile karşılaşmak,
- İktidarların siyasal sistemlerine konu edilen ve bu değerlerden etkilenen inanç ve ahlak gibi toplumsal değerlere sahip olmak,
- Farklı tür ve ideolojileri bünyelerinde barındıran siyaset fırsatları,

- Toplum içerisinde yaşayan halka tesir eden genel buhranlar, krizler ve olağanüstü durumlar.

2. Bilgi Edinme İmkanları

- İktidarın ortaya koyduğu siyasal politikaların çıktılarının uygulanabilir olması,
- Sezgisel bir yeteneğe sahip olmaya uygun bir meslek öğrenimine ya da deneyimine sahip olmak,
- İletişimin gücü ve karşılıklı ilişki aşamaları,
- Serbest zaman alanlarının uygunluğu.

3. Oy Vermeye Zorlayan Baskı Grupları

- Ayrıcalık barındıran gruplara bağımlılıktan yoksunluk ve ötekileşme,
- Sınıfsal ayrımlara dayanan siyasi partilerin kudreti,
- Yaygın hale gelmiş sosyal ve toplum düzeyindeki ilişki ağları,
- Rey kullanmaya karşı olan farklı toplumsal grupların dinamiği.

4. Çapraz Baskılar

- Çatışmacı çıkarlar
- Çatışmacı bilgiler
- Çatışmacı grup baskıları.

Bu kapsamda farklı araştırmalarda seçmenlerin oy verme tercihlerine etki eden makro ve mikro faktörlerin belirlediği ifade edilmektedir. Bu faktörlerin tamamı incelendiğinde, seçmen davranışlarına etki eden unsurlar çok kapsamlı ve karmaşık bir yapıda olmasına karşın önceki dönemlerde gerçekleştirilen araştırmalarda, seçmenin içselleştirdiği oy verme davranışlarıyla ilgili olarak siyasal sistemlerin hayat sürdüğü tüm demokratik siyasal sistemlerde seçmenlerin tümü için genellenebilir bazı davranış biçimleri saptanmıştır.

Oy verme modeli şeklinde isimlendirilen bu davranış biçimleri temel olarak üç ana başlık altında ifade edilmektedir. Bunlardan birincisi, ilk olarak Colombia ekolünden Lazarsfeld ve çalışma arkadaşları tarafından yapılan “The People’s Choice”(1944), adlı araştırmasında ortaya atılan “Sosyolojik Yaklaşım”; ikincisi, ilk olarak Michigan ekolünden Campbell ve çalışma arkadaşları tarafından ortaya atılan

“The American Voter” (1960), adlı araştırmada ortaya atılan “Psikolojik Yaklaşım veya Partiye Özdeşleşme Yaklaşımı”; üçüncüsü ise ilk olarak rasyonel tercih ekolünden Downs tarafından yapılan “An Economic Theory of Democracy” (1957), adlı araştırmada ortaya atılan “Ekonomik Yaklaşım veya Rasyonel Yaklaşım”dır (Scarborough, 1984: 1-4; Horrop ve Miller, 1987:130; Hülür ve Kalender, 2002:2; Kalender, 2005:39; Akgün, 2007:27; Temizel, 2012:21; Damlapınar ve Balcı, 2014:101 ve Genel, 2014:48). Her ne şekilde seçmen davranış yapıları ile alakalı gerçekleştirilen saha araştırmalarının meydana geldiği son noktada birçok oy verme modeli ileri sürülse de bu mevcut oy verme modellerin hepsinin, üç temel yapısal modelden türediği söylenebilir. Başka bir ifade ile bu oy verme modelleri alanında araştırma yapan bilim insanları bu konu ile alakalı daha sonraki aşamalarda farklı kavramsal yapılar ileri sürüp birbirlerinden bağımsız çok sayıda farklı model ve yaklaşımlar ortaya atmış olsalar da konunun gerçeği seçmenlerin davranışsal yapılarını bu üç temel modelden biri şeklinde tanımlama çabası içerisinde dirler (Kalender, 2005:39).

Seçmenlerin oy verme davranışı ile alakalı ortaya çıkarılan modellerin incelemesi yapıldığında birtakım farklı oy verme model isimleri ifade edilmesine rağmen temelde daha öncede ifade edildiği üzere 3 temel yaklaşımdan farklı modeller türeyerek sayı artabilmektedir. Bu üç temel oy verme modelinden ortaya çıkarılan diğer model ve yaklaşımlar ile normatif model ve yaklaşımlarda bu kategoriden ayrı bir yapıda değerlendirilebilir. Yapılan incelemeler kapsamında normatif oy verme yaklaşımlarının daha çok “temsil kavramı” konusu ile ilgili olarak ortaya konulduğu ve günümüze kadar seçmenlerin oy verme davranışlarıyla alakalı olarak ortaya konulan saha çalışmalarında pek ele alınmadığının tespiti yapılmaktadır. Lakin yaptığımız bu çalışma çerçevesinde bu model ve yaklaşımlarda ortaya konulmasının, oy verme davranış ve modellerinin çok daha net bir şekilde anlaşılabilmesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Yapılan bu araştırma çerçevesinde oy verme davranışları ve yapısal modellerin politik okuryazarlık ve siyasal rıza bağlamında ele alınarak çeşitli çıkarımlar yapılacak olmasından dolayı oy verme modelinin ana özellikleri tanıtılacaktır.

1.3.2. Temel Oy Verme Modelleri

Geçmiş bölümlerde de aktarıldığı gibi son dönem literatüründe oy verme davranış yapıları ile ilgili çok sayıda oy verme modelinin varlığına rağmen bu model ve yapıların kökeni Sosyolojik Oy Verme, Psikolojik Oy Verme ve Rasyonel/Ekonomik Oy Verme

Modeli olmak üzere üç temel yapısal modele dayanır. Ortaya çıkan bir takım farklı modeller ise bu temel model yapılarından türetilerek, daha sonra meydana çıkarılmış modellerdir. Başka bir deyişle sonradan ortaya çıkan bu yapısal modeller temel modellerin detaylarına girmek sureti ile meydana getirilmiş halleri olarak nitelendirilebilir.

1.3.2.1. Psikolojik Oy Verme Modeli

1950’li yılların başlarında saha incelemeleri yaygın bir şekilde yapılmaya başlanmış ve bu saha incelemelerinin sonucu olarak bireysel düzeyde elde edilen bu bilgilerin artması ile birlikte seçmen davranışı araştırmalarında sosyo-psikolojik model önem kazanmaya başlamıştır (Akgün, 2002:26). Bu aşamada Michigan Üniversitesi’nde bir “Ulusal Seçim Araştırmaları” birimi ortaya çıkarılmış ve bu birimdeki saha çalışmalarından biri olan Campbell ve arkadaşlarının kaleme aldığı ünlü “The American Voter” (Amerikan Seçmeni) (1960) isimli araştırma, bu alanda farklı bir dönemin açılmasına aracılık etmiştir. Bu araştırmada ele alınan “Psikolojik Yaklaşım” modeli ile o döneme kadar seçmenlerin davranışsal yapılarının idrak edilmesine yönelik ortaya konulan araştırmaların merkezinde olan sosyal gruplar, yerlerini kişilere terk etmeye başlamıştır. Bu kapsamda oy kullanan bireylerin ilkökul dönemlerinden başlamak üzere yakın ve uzak çevrelerinin tesiri ile meydana gelen siyasal sosyalleşme aşamalarında benimsedikleri politik fikirler ve siyasi tavırların, bu kişilerin daha sonraki dönemlerindeki yetişkinlik süreçlerindeki siyasi parti tercihlerinde büyük ölçüde etkili bir unsur olduğu tespit edilmiştir (Gökçe; Akgün; Karakoç, 2002:8). Bu araştırmada seçmenlerin çocukluk ve gençlik dönemlerindeki siyasal sosyalleşmesine büyük önem atfedilmektedir (Heywood, 2007:312). Bu kapsamda seçmenleri sosyal ve yaşayan bir obje olarak tanımlayan Columbia Okulu’nun aksine, Michigan ekolünün kişisel bir varlık olarak nitelendirdiğinin tespiti yapılmaktadır (Yıldırım, 2014:17).

Campbell ve arkadaşları (1960) tarafından 1948, 1950 ve 1956 senelerinde gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde oy kullanan seçmenlerle gerçekleştirilen münazaralardan ortaya çıkan verilerle tespit yaptıkları (Kalender, 2005:46) Amerikan Seçmeni, isimli araştırmada sonuç olarak ileri sürülen “Psikolojik Yaklaşım veya Psikolojik Oy verme Modeli”, ilgili olduğu döneme kadar merkezi konuma alınmayan seçmenlerin güdüler, tutum ve düşünsel yapıları, gizli kompleksleri ve özetle tüm

psikolojik aşamalarını bir bütün şeklinde çerçevelemektedir (Denton ve Woodward, 1985:26). Bu yaklaşımın ana unsuru, psikolojik süreçlerin kişilerin siyasi eylem ve fikirlere yönelik olarak düşünme biçimlerini ve siyasi tavırlarına etki ettiğidir (Milburn, 1998:274). Bir başka deyişle psikolojik model, kişinin seçmen olarak oy kullanma yetkinliğine varıncaya kadar ve bundan sonraki aşamalarda elde ettiği tecrübelerin ve bireysel yapılarının sonraki süreçlerde siyasi olarak karar verme davranışlarında ilgi, sempati, taraf olma ya da kin gütme gibi duygusal davranışları meydana getirdiği ve seçmen tercihlerini bu faktörlerin tesiri ile yaptığı bir aşama olarak ifade edebilir (Güllüpunar; Diker; Aslan, 2013:3).

Seçmenlerin sosyal ve dinamik bir yaşayan varlık olduğunu merkeze alan Colombia Okulu'na oldukça fazla eleştiriler getiren ve sosyal psikolojik yaklaşımdan etkilenen Michigan Okulunun araştırmacılarına göre bir siyasi partiye karşı birçok seçmenin çocukluk yılları ile bütünleşen psikolojik sevgi bağları bulunmaktadır. Açık bir şekilde siyasal parti kimliği şeklinde belirtilen bu bütünleşmenin aynı bir dinle alakalı bir bütünleşmeye benzediği ifade edilmiştir (Fiorina, 1997:400; Akgün, 2002: 67 ve Çinko, 2006:109-110). Literatürde ilgili siyasi partiyle bütünleşme, parti kimliğine bürünme veya siyasi parti örgütü kimlikleri olarak da bilinen bu yaklaşıma göre seçmenler, hiçbir şekilde hukuksal olarak bir bağlantısı bulunmuyor olsa da aynı bir spor takımı tutar gibi ilgili gönül bağı kurduğu siyasi partilere taraftarlık yaparak psikososyal bir bağlılık hisseder (Turan, 1976:110 ve Özer ve Meder, 2008:32). Bu kapsamdaki psikolojik olan bağlılık durumu, başka bir söylemle duygusal bağlılık farklı bir siyasi parti örgütüne karşı olabileceği gibi siyasi bir lidere karşı da ortaya konulabilir. Zaman içerisinde bireylerin mali durumları, sosyal yaşayış biçimi ya da siyasi partilerin savundukları siyasal çizgisi değişse bile bireylerin içerisinde var olan duygu bağı süreklilik arz edebilir. Bu kapsamda siyasi partilerin veya siyasal obje olan liderlerin siyasal başarısı, seçmenlere aynı tuttuğu bir spor takımının müsabaka zaferine paralel bir biçimde manevi manada bir tatmin ortaya çıkarmaktadır (Kışlalı, 2010:229). Bundan dolayı bu yaklaşımı kabul eden seçmen, kendi adayının vasat bir durumda olması ya da mali bir hezeyan içinde olması gibi farklı sebeplerle seçimlerde farklı bir siyasi partiye veya adaya oy verseler bile ilerleyen süreçte önceki dönemde psikolojik bağ kurmuş olduğu adaya ya da siyasi partiye oy verirler (Norris, 1998:15 ve Gökçe; Akgün; Karakoç, 2002:8).

Geys (2006), oy kullanma faaliyetini kişiler için bizzat kendi karar verme sistemlerini belirtme aracı ve bir var oluşun biçimsel ifade edilişi olarak görürler. Bu kapsamda oy kullanma basit bir faaliyet olarak değil, tersine bir “şey” ifade etmek amacı ile ortaya konulan bir faaliyet şeklinde değerlendirilmesi yapılabilir. Bu kapsamda kişinin kullandığı oy, bireyin hangi ideolojik yapıya inandığını ya da inanmadığını anlatmaktadır. Bu biçimdeki bir meydana geliş ise kişiyi siyasi parti ile bütünleştirir ve bahse konu siyasi partinin kimliksel yapısını meydana getirir (Barış, 2009:70). Siyasal partinin kimliksel yapısı ya da tutucu partizan kimlik yaklaşımına göre seçmenlerin davranışlarının en önemli faktörleri değerlerin sistematikliği ve bireysel özellikleridir. Bireyin dış etmenlerin oluşturduğu uyarıcılara karşı vermiş olduğu tepki, bireyin dış etmenlerin oluşturduğu çevreyi yorumlayış açısına ve algılayışına, yani psikolojik sistematığının özgün kalıplarına bağlıdır. Bundan dolayı birey kendi iç güdülerini ve bilinç altındaki baskı yapıları altında nihai kararlar almaktadır (Gülmen, 1979:41). Kışlalı’ya göre (2010:229) seçmenlerin psikolojik olarak karar almasına neden olan dört önemli unsur bulunmaktadır. Bu unsurlardan ilki güvenlik talebi, ikinci unsur saygınlık talebi, üçüncü unsur duygusal bağ ve son unsur ise dini ve siyasi inanç yapılarıdır. Kalender (2005:49) ise psikolojik yaklaşımın temel varsayımlarını, Budge ve Farlie’nin (1997:40-41) araştırmalarından detaylı bir şekilde aşağıdaki gibi özetler:

- Birçok seçmen, olası mevcut durumlarda bir siyasi partiye oy verme isteğinden farklı olabilen diğer bir siyasi partiye, önceki dönemlerden mevcut olan bir bağlılık hissi duymaktadır.
- Daha önceki dönemlerde var olan bu bağlılık, kişilerin ilk ve ortaokul çağları döneminde küçük yaşlarda ailenin içerisindeki sosyal yapılarla etkileşerek meydana gelmektedir.
- Birçok seçmen, hayatlarının tüm dönemlerinde nerede ise sadece bir siyasal parti örgütüne bağlı kalmaktadır.
- Seçmenler içerisinde bulunan küçük bir azınlık kesimi ise tek bir siyasal parti örgütüne yönelik olarak siyasal bağlılığını farklılaştırır. Bu olgunun sebebi olarak, bu seçmen kesiminin üst soylarına bağlılık durumlarının çok az veya hiç olmaması gibi aile bireyleri ve bizzat kendisinin referans grup oluşumlarından değişik bir ilk bağımlılığa ait olmaları şeklinde ifade edilebilir.

Seçmenlerin bir siyasal partiye önceki dönemlerden kalan bağımlılığı; Birey olarak kendinizi x ya da y siyasal parti örgütüne ait bir birey olarak mı görüyorsunuz? Bu şekilde görüyorsanız bu aidiyetinizin kademesini ne şekilde ifade edebilirsiniz? Sorularına, çok kuvvetli-kuvvetli-kuvvetsiz şeklinde doğrudan verebileceği yanıtlarla tam olarak anlaşılabilir.

- Bir siyasi partiye diğer parti organizasyonlarına göre daha çok bağlı bir yapıya sahip olan seçmen, seçimlerde oy kullanması kuvvetle muhtemel bir varsayım olacaktır.
- Bir siyasi partiye diğer parti organizasyonlarına göre daha çok bağlı bir yapıya sahip olan seçmen, seçim aşamalarında hiç kimsenin etkisi ve tesiri altında olmadan bağımsız bir şekilde, desteklediği siyasi partiye oy kullanması kuvvetle muhtemel bir varsayım olacaktır.
- Siyasi parti ile bütünleşmiş seçmenler, gösterilen aday özellikleri ve gündemi belirleyen çeşitli konuların ihtirası ile geçici bir şekilde başka bir siyasal parti örgütü ya da adaya oy kullansalar bile bu mevcut durum en çok bir veya iki seçim dönemi sürse de sonraki seçim süreçlerinde bireyler tekrardan manevi veya psikolojik olarak bağlı bulunduğu siyasi partilere oy vereceklerdir.
- Bir siyasi partiye daha çok bağlılık duyan bir seçmenin ancak bu siyasal partiye körü körüne bağlılığı ile arasında özdeşim kurabileceği bir başka siyasi partiye de bağlılık duyarak oy verebileceği değerlendirmesi kuvvetle muhtemeldir.

Psikolojik oy verme yaklaşımı kapsamında önceki bölümlerde ortaya konulan ifadelerden de anlaşılacağı gibi bu yaklaşımla hareket ederek bütünleşen seçmen, oy kullandığı siyasi partiyi destekleme manasında rızalarının bir sonucu olarak oy verdikleri açıktır. Lakin bu kapsamdaki rıza, bu araştırmada ortaya konulan tipte bireye, bölgesel yapılanmalara ya da toplumsal yapıya yarar sağlaması muhtemel, belirli bir kriterler silsilesine sahip olan bir rıza değildir. Bu kapsamda bahsedilen rıza kavramı, kişilerin ilk ve ortaokul dönemlerinin kapsadığı küçük yaşlarda ailelerinin merkezinde olan bu merkezi yapılara uzak veya yakın olan sosyal çevrelerindeki etkileşimlerinin bir sonucu olarak meydana gelen, belirli özelliklerde unsur niteliği olmayan, gelenek, görenek ya da alışla gelmiş davranışlardan oluşan bir rızadır. Bu kapsamda literatür aşamasında psikolojik oy verme yaklaşımını açıklama ve tartışmalarında, bu mevcut modeli kabul eden ya da benimseyen seçmenlerin oy kullandıkları siyasal partilere karşı

göstermiş oldukları rıza yapısının değil, bağlılık yapısının araştırıldığı ifade edilebilir. Bu araştırma kapsamında ortaya konulan siyasal rızanın, belirli özellikte unsurlara sahip olan bir rıza olduğu tespiti yapıldığında, psikolojik oy verme yaklaşımına göre seçmenlerin her zaman aynı siyasi partiye veya siyasi partinin göstermiş olduğu adaya oy vermesi durumu, o partiye ya da adaya karşı siyasal rızasını değil, nedeni açık bir şekilde ifade edilemeyen bir tür geleneksel bir yapıda olan durumların yanı sıra ailenin de tetiklediği bir bağlılığı ifade ettiğinin tespiti yapılmaktadır.

1.3.2.2. Sosyolojik Oy Verme Modeli

Columbia Üniversitesi araştırmacılarından bir grup tarafından ileri sürüldüğü için “Columbia Ekolü” şeklinde de ifade edilen sosyolojik yaklaşım (Gökçe; Akgün; Karakoç, 2002:7; Damlapınar ve Balcı, 2005:59), Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet adlarındaki araştırmacılar tarafından, Amerika’da 1940’ta gerçekleştirilen başkanlık seçiminde Ohio ve Erie County’deki seçimlerde oy kullanacak bireyler üzerinde ortaya konulan bir araştırmanın çıktısı olarak meydana gelmiştir. Budge ve Farlie’nin de (1997:11) ifade ettiği gibi bu saha çalışmasında araştırmacı grubun seçmenlerin oy verme davranışlarını alışveriş sırasında bir mağazada mevcut olan birbirine alternatif iki ürün arasından birini seçmeye benzer bir biçimde, bireysel bir karar ve iletişim kanalları ile bu kararı ortaya koymada önemli bir tesirinin olduğu iki ana öngörü ile yolculuğa çıkmışlardır. Lakin araştırmacı grup, bu çalışmanın sonucunda bu iki öngörüü de çürüten seçmenlerin siyasal parti tercihlerinde sosyolojik unsurların oldukça fazla bir şekilde tesir etme gücünün olduğunu ifade etmişlerdir (Kalender, 2005:40).

1950’li yılların başından itibaren gerçekleştirilen Amerikan ve İngiliz seçmeni özelinde ortaya konulan araştırmalarda da siyasi partilerin aldıkları oy oranlarının tabanının genelinde toplumsal yapıdaki sınıf ayrılıklarına işaret ettiğinin tespiti ortaya konulmuştur (Gökçe; Akgün; Karakoç, 2002:7-8). Sonraki dönemlerde Lipset ve Rokkan’ın (1967) ortaya koyduğu ve Avrupa devletlerini içeren bir ortak çalışmada, 1920 ile 1960 yılları arasındaki dönemde Batı demokratik siyasi partilerin dahil olduğu sistemlerin durağan bir süreci takip ettiği ve 1960’lı yılların sonlarına doğru giderek toplumsal ve sosyal yapılardaki ayrılımlar kapsamında kuvvetlendiğinin tespiti yapılmıştır (Dalton, 1996:321; Norris, 2004:96-97).

Seçmenlerin siyasi parti tercihini sosyolojik modelle ortaya koyan araştırmacı gruplar, psikolojik ve ekonomik yaklaşımda merkeze alınarak altı çizilen bireyci yaklaşımı kabul etmezler ve bireyci yaklaşımın yerine grup yaklaşımını ortaya koyarlar. Bundan dolayı sosyolojik modele göre kişilerin oy verme kararlarında inandıkları ve daha sonradan şekillenen tutumlar ve inanç değerleri değil, demografik nitelikler, sosyo-ekonomik yapısal sistemler, yaşadıkları yakın ve uzak çevreler, inanılan din, aitliği benimsenen sosyal gruplar gibi sosyo-demografik unsurlar önem arz etmektedir. Bu nedenle sosyolojik yaklaşımın ana konusu kişisel olarak seçmenlerde oy kullanan yurttaşlar değil, siyasi partiler ve bu yapılar etrafında şekillenen her türlü grup ve temel olarak cevap aranması gereken soru da “neden oy kullanıyorlar?”, sorusuna yanıt aramaktır (Horrop ve Miller, 1987:157). Bu kapsamda sosyolojik modele göre seçmenlerin medeni hali, cinsiyet durumları, yaş ve meslek grupları (Gülmen, 1979:46) gibi demografik nitelikler ile gelirlerin sınıflandırılması, sosyal düzeyleri, eğitim durumları, dini inanış şekilleri, şehir veya köyde yaşaması gibi sosyal niteliklerinin tamamı bireyin kolektif davranışla ilgili yapılarının ve siyasi inanç göstergeleri olarak tespitleri yapılabilir. Bu biçimde kişilerin oy verme davranışlarının hangi doğrultuda ve ne şekilde olacağının belirlenmesi sağlanır (Berelson; Lazarsfeld; McPhee, 1954:107).

İnsanlar yaradılıştan bu yana yakın ve uzak çevreleri ile etkileşim içerisinde bulunmak sureti ile sosyal bir varlık yapısı içerisinde olduğu için tüm hayatını sosyal grup ya da gruplar içinde idame ettirmektedir. Bundan dolayı kişinin hayatı, gerçekleşen faaliyetleri, olguları yorumlaması ve farklı konularda vermiş oldukları karar mekanizmalarının içerisinde bulunduğu toplumsal yapıdan bağımsız bir şekilde olması yadsınamaz bir gerçektir. Ayrıca bireylerin içerisinde yaşadığı toplumsal yapılardan bağımsız faaliyet yürüten üyelerin bu toplumsal yapılar tarafından istenilmeyeceği veya ayrı tutulacağı da bilinmesi gereken bir olgudur. Seçmenlerin oy verme kararlarını ve siyasal kararlarını bu kapsamda ele alan sosyolojik yaklaşıma göre oy kullanan seçmenler, hem içerisinde yaşadığı toplumsal yapı elemanlarını geliştirdiği için hem de ayrı tutularak farklılaştırılmak gibi değişik ambargolarla toplum tarafından dışlanmamak isteğinde olmadığı için, içerisinde yaşadığı toplumsal gruplardan ayrı dışma isteğinde de olamazlar. Bundan dolayı sosyolojik yaklaşımda yurttaşların oy verme davranışları odağında daha fazla fikir üretmeden içinde yaşanılan toplumsal yapılarla ortaya konulan, bir tür uyumsama davranışları olarak da ele alınmaktadır.

Başka bir deyişle yurttaşın oy verme kararlarını sosyolojik olarak ortaya koyan sosyolojik yaklaşımın yurttaşların siyasal karar ve eylemlerinin içerisinde bulunan kültürel talimatlar, toplumsal yapı içerisinde cereyan eden yaptırımlar, değer yapıları, kurallar, rol beklentileri tarafından gerçekleştirilen eylemsel faaliyetler ve genel manada siyasal ve toplumsal yapı içerisindeki mekanizmaların arzularından etkilenmesi muhtemel bir yapı içerisinde olduğunun tespitini ortaya koymaktadırlar (Denton ve Woodward, 1985:26). Bu kapsamda kişilerin siyasallaşmasının ancak siyasal örgütsel yapılar içerisinde oluşumunun tamamlanabileceği öngörüsünü savunan sosyolojik yaklaşım, yaşanan toplumsal yapılardan tecrit edilenlerin grup içerisinde değişik biçimlerde ceza alacağından bahisle yurttaşların oy kullanırken birlikte hayatını sürdürdüğü, faaliyet gerçekleştirdiği, zaman geçirdiği veya etkilendiği sosyal grup yapıları ile birlikte hareket kabiliyetleri elde edileceği yüksek bir olasılık olarak tespit eder (Başarır, 2015:35). Bu noktada yurttaşların tecrit korkusu nedeni ile onlara uyararak oy verdiği gruplar, referans gruplarıdır (Temizel, 2012:47). Referans grupları; bireyin değer yargılarını, tutumlarını, düşüncelerini ve davranışlarını doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkileyen insan topluluklarıdır. Bu gruplar, bireyin doğrudan ilişkisi olduğu başta aile olmak üzere arkadaş, meslektaş, komşu gibi gruplar ve doğrudan ilişkisi olmadığı şarkıcılar, artistler, sporcular (Tek, 1999:201), yazarlar ya da liderlerden oluşmaktadır ve seçmenlerin birçok kararında olduğu gibi oy verme kararında da etkisi olan en önemli faktörlerden birini teşkil ederler.

The People's Choice, adlı eserin 15. bölümünde (1968:137-142) Lazarsfeld ve arkadaşlarının özetledikleri araştırma sonuçlarından, sosyolojik oy verme yaklaşımına göre seçmen davranışlarıyla ilgili şu genellemelere ulaşılabilir (Özkan, 2004:11; Kalender, 2005:43-44; Özer ve Meder, 2008:35; Gölbaşı, 2010:57-58; Temizel, 2012:47; Damlapınar ve Balcı, 2014:105):

- Kişilerin siyasallaşması sosyal yapı içerisinde meydana gelir ve seçmenlerin siyasal parti tercihlerini sosyal çevre içerisinde yaşanan benzer nitelikler belirleme eğilimi taşımaktadır.
- Siyasal tercihler temel manada grup dinamiği içerisinde meydana gelen bir faaliyettir. Bundan dolayı birlikte vakit geçiren, aynı sosyal çevrede bir araya gelen bireylerin oy verdikleri siyasi partiler ve liderlerin aynı olma ihtimali kuvvetle muhtemel olduğunun tespiti yapılır.

- Kişilerin siyasi yönelimleri sosyo-ekonomik durumları, yaşanılan bölgenin nitelikleri ve dinsel olarak inanç anlayışlarına göre biçimlenir ve bu üç temel olgu kişisel siyasal karar mekanizmaları üzerinde büyük bir etki etmek suretiyle önem arz eder.
- Kişilerin içerisinde yaşadıkları büyük veya çekirdek aile yapıları, oy verme davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Lakin eş veya çocuklar gibi aynı aile yapısı içerisindeki mevcut bulunan üyelerin siyasal parti tercihlerinde ve yönelimlerinde birbirlerine oldukça benzer oy verme davranışlarına yöneldiğinin tespiti yapılmıştır. Özellikle eş olan seçmenlerin siyasi tercihleri, diğer bireyler arasında çok olmayan bir yakınlık ihtiva etmektedir.
- Kişilerin oy verme davranışları kapsamında sandığa göstermiş olduğu alaka ile oy verme karar vakti arasında doğrudan artan bir korelasyonel ilişki vardır. Bu kapsamda; siyasal bilgi ve ilgi düzeyi yüksek olan yurttaşlar diğer yurttaşlara nazaran daha erken oy verme kararında bulunurlar.
- Kişiler farklı sebepten kaynaklanan veya siyasi içerik konularını da nazara alınmak sureti ile yakın veya uzak çevresi tarafından farklı farklı ağır bir baskı şiddetine maruz kaldığından dolayı üye oldukları gruplar veya bu gruplar doğrultusunda oy verme kararına sahip olurlar.

Neticede sosyolojik yaklaşıma göre yurttaşların oy verme kararında ailenin nitelikleri, arkadaş çevresi, iş çevreleri ve hayat sürülen coğrafya içinde etkileşimde bulundukları sosyal çevrelerden ve mensubu oldukları kurumlar veya sivil toplum yapıları etkilenmektedirler. Çünkü bu karar verici kesim sosyal bir etkileşim içerisinde bulunduğu bu sosyal yapılarda hayatlarını devam ettirirlerken bu yapıların sahip olduğu geleneksel yapılar içerisinde olgunlaşırlar. Bundan dolayı yakın veya uzak çevrelerindeki cereyan eden olayları ve faaliyetleri değerlendirmesi ve alacağı siyasal kararlarla bu sosyal gruplardan bağımsız olması beklenemez. Bu kapsamda sosyolojik modele göre kişiler mensup olduğu mevcut grubun bir taşıyıcı elemanı olarak ele alınır ve kişilerin vermiş oldukları siyasal tercihler ile ortaya koyduğu davranışların bu grubun kararlarını da yansıttığının tespiti yapılmaktadır. Seçmenlerin oy verme davranışlarını bu kapsamda ortaya koyan sosyolojik yaklaşıma göre seçmenlerin oy verme kararları da içerisinde yaşadığı sosyal çevreler veya gruplarla paralel manada kesişen kararlar olduğu bilinmektedir.

Sosyolojik oy verme yaklaşımı ile ilgili yapılan açıklamalar merkeze alındığında, sosyolojik oy verme modelini özümseyen yurttaşların oy verme kararının sadece kendinden kaynaklanan nedenlerle bizzat salt siyasal rızaları ile alınmış bir karar olamayacağı bilgisi ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu yaklaşımdaki gibi oy verme kararında bulunan yurttaşlar oy verme karar ve davranışlarını içerisinde bulundukları sosyal çevreler veya grup yapılarından etkilenmek sureti ile ortaya koymaktadırlar. Sosyolojik yaklaşıma göre oy kararını veren yurttaşların bu kararlarına dışarıdan bir etki olmadan hür ve özgür iradeleri ile müdahale edilemeden ve seçmenlerin seçimlerde kendi istekleri doğrultusunda siyasi partiler veya bu siyasi partileri temsil eden adaya oy verme hak ve özgürlüğüne sahip olsa bile yurttaşların siyasallaşması yakın veya uzak çevresindeki bireylerden ve mensup olduğu gruplardan etkilenmek sureti ile meydana geldiği için bu kararın bizzat kendi rızası biçiminde görülen bu kararların hakikatte tamamen sosyal çevrenin bir yapısı içerisinde değerlendirmek doğru olacaktır. Çünkü verilen bu kararlar başka bireyler ya da sosyal gruplardan bağımsız, tarafsız olan ya da genel manada bireye, bölgesel yapılara ya da toplumsal yapılara yarar sağlaması beklenen birtakım özellikteki kriterlere sahip olan kararlar değildir. Mevcut olan bu kararların oy veren yurttaşların hiçbir kimsenin etkisi altında kalmadan, tamamen özgür ve hür bir şekilde kendi inanç ve vicdani olarak siyasal manada vermiş oldukları bu kararlardan öte, mensup olunan ailenin ve sosyal çevre gruplarının hakimiyeti etkisinde alınmış kararlar olduğu merkeze alındığında sosyolojik yaklaşıma göre oy verme kararlarının, seçmenlerin sadece kendilerinin siyasal rızasını ortaya koyan, yani tekelden kendilerinin öz rızası ile verilen bir kararlar silsilesinin olmadığı anlaşılabilecektir. Halbuki bu araştırma çerçevesinde ifade edilen “siyasal rıza”, birtakım özelliklere sahip referansları olan, bireyin ikinci, üçüncü şahısların ve birtakım toplumsal grupların tesirine uğramadan, yalnızca kendilerinin sahip oldukları siyasal ve sosyal kabiliyetleri doğrultusunda aldıkları oy verme kararlarını belirttiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda sosyolojik yaklaşıma göre oy verme kararı alan yurttaşların oy verme kararlarının bu araştırma çerçevesinde bir “siyasal rıza” olarak değerlendirilemeyeceğinin tespiti yapılmaktadır.

1.3.2.3. Ekonomik Oy Verme Modeli

Literatürde bulunan kaynaklarda, “Rasyonel Oy Verme Modeli” olarak da ifade edilen “Ekonomik Oy Verme Modeli”, tarihte ilk çalışmaları yapan Anthony Downs tarafından yazılan “An Economic Theory of Democracy” (1957) isimli araştırmada ele alınmıştır. Bu oy verme yaklaşımı, seçmenlerin oy verme kararlarının sosyolojik yaklaşımdaki gibi sosyal veya toplumsal grup yapılarının tesirinden öte, psikolojik yaklaşımdaki gibi kişisel karar mekanizmalarının etkisi ile biçimlendiği tezini savunmaktadır. Lakin ekonomik yaklaşım, psikolojik yaklaşımdan şu üç ana noktada farklılaşır.

Bunlardan birincisi:

- Psikolojik yaklaşımda oy verme kararını alan yurttaş, psikolojik manadaki bağlılığı doğrultusunda bir siyasal parti örgütüne veya bu örgütün desteklediği adaya oy tercihinde bulunurken ekonomik yaklaşımda yurttaşın herhangi bir takım bağlılık olgusu veya başka sebeplerden dolayı oy tercihinde bulunma durumu söz konusu bile değildir.

İkinci unsur olarak:

- Ekonomik yaklaşımda oy kullanacak olan yurttaşların siyasi gayeleri üzerinde odaklanır ve bu gayeler çerçevesinde sosyal çevreye da sosyal gruplar yurttaşların siyasi parti tercihlerine tesir edebilirken psikolojik yaklaşımda sosyal çevre ya da gruplar önemi etkin düzeyde değildir.

Üçüncü unsur ise:

- Ekonomik yaklaşımda siyasi bilgileri oy veren yurttaşlar, kendi oyları ile alakalı araçsal bir durum olarak ele alınırken psikolojik yaklaşımda bu durum ifade edilebilir değildir. Bu kapsamda ekonomik yaklaşımda yurttaşlar oy verme kararı alabilmesi için başarabileceği ölçüde siyasi ve politik bilgi mekanizmalarına ulaşırlar ve bu mekanizmalar doğrultusunda çeşitli analizler yapmak sureti ile bütüncül bir şekilde bu süreci değerlendirirler. Halbuki psikolojik yaklaşımda siyasal parti örgütüne bağlılık temeline dayalı oy kararı verildiği için siyasi bilgi mekanizmaları bilgiye savunmacı bir şekilde

yaklaşılır ve ortaya konulan veriler kısa bir aşamada analiz edilir (Horrop ve Miller, 1987:145-146).

Bu farklı niteliklerden de anlaşılabilceği gibi ekonomik yaklaşımdaki kişisel tercihler, psikolojik yaklaşımdaki nedeni belli olmayan bir bağıllık veya teslimiyetten tamamen farklı olarak yurttaşların menfaatleri çerçevesinde bir gayeye varmak adına ortaya konulan rasyonel ve gerçekçi tercih süreçleridir. Bu kapsamda ekonomik model, oy verme kararını iktidar partisinin geçmiş dönemlerde ortaya koyduğu çalışmalarının yurttaşlarca analiz edilerek oy verme tercihlerine tesir eden bir referans şeklinde görürken oy veren yurttaşları ise mevcut alternatif siyasi sistem içinden tercih yapan bir tüketici şeklinde gördüğünün tespiti yapılmaktadır (Heywood, 2007:352).

Yurttaşların oy verme karar ve davranışlarını ekonomik yaklaşımla ifade eden çalışmacılar ana kapsamda şu şekilde öngörülerde bulunurlar: Yurttaşlar kendilerinin gaye ve çıkarlarının neleri ifade ettiklerini iyi bilirler. Bundan dolayı kendi çıkarlarına ve hizmet politikası en iyi olan siyasi parti örgütlerine, ayrıca bu siyasal örgütlerin destekledikleri adayları da sistematik bir şekilde analiz ederler ve bu sistematik analizlerin neticesinde kendi menfaatlerinin ve isteklerinin karşılanabildiği siyasi parti örgütlerini veya bu örgütlerin desteklemiş oldukları adaya oy verme konusunda irade açıklaması yaparlar. Hatta araştırmacılar yurttaş tarafından kendi menfaatleri çerçevesinde ortaya koydukları oy verme davranışlarını niceliksel verilerle formüle ederek ifade etme yönelimini benimsemişlerdir. (Kalender, 2005:50; Polat, 2009:100 ve Gölbaşı, 2010:59).

İki siyasal parti örgütü çerçevesinde ortaya konulan bu formül aşağıdaki biçimdedir:

$$\frac{E(UA)}{t+1} - \frac{E(UB)}{t+1}$$

E=Beklenen değer

- UA= Seçim döneminde iktidarın siyasal parti örgütünden (A) ortaya konulabilecek yarar.
- UB= Seçim döneminde muhalefetin siyasal parti örgütünden (B) ortaya konulabilecek yarar.

Bu denklemde de ifade edildiği gibi yurttaş, iki siyasi parti örgütünden elde edeceği yararı bu denklem çerçevesinde karşılaştırmasını yapar ve bu karşılaştırma neticesinde sonuç müspetse iktidarın siyasi parti örgütüne, menfi ise muhalefetin desteklediği siyasi parti örgütüne oy verme kararı alma eğilimine girmektedir. Lakin neticenin sıfır olması durumunda ise yurttaşlar oy verme kararını alamadıklarının yani çekimser düzeyde kaldıklarının göstergesi olarak ifade edilebilirler. Yine ekonomik yaklaşımda yurttaşların bu denklemdeki gibi bir minvalde analiz yapılabilmesi adına daha önce de ifade edildiği gibi gerçekleşen tüm konuların tamamen farkında olduğu ve bilgili olarak, tam anlamı ile kendi yetileri kapsamında oy verme davranışlarında bulunduklarının varsayıldığının tespiti yapılmaktadır. Lakin bu şekilde bir süreç etkisi altında karar verme davranışında bulunmak, yurttaşta oldukça karmaşık bir yük meydana getirir. Eğer yurttaş bahsedildiği gibi bilgi seviyesi yetersiz ise ve bahse konu siyasi konuları doğru ve düzgün bir şekilde anlayamamışsa o zaman gerçekçi kararlar veremezler. Başka bir ifade ile de vermiş oldukları kararlar gerçekçi olmaz (Downs, 1957:38-39 ve Kalender, 2005:52). Bu kapsamda yurttaşların oy verme ihtimalleri yükselir ve oy verme kararı ise yurttaşların yetersiz bilgisine dayanan aday algılarını da içermektedir (Erickson ve Romero, 1990:1124). Açıklanan bu gerekçelerden kaynaklı aktif siyasi çalışmalar gerçekleştiren veya devamlı olarak siyaset biliminin içerisinde olanlar ile siyaset bilimi üzerine inceleme yapan araştırmacıların dışında, özellikle tek düze olan yurttaşların siyaset bilgisinin yetersiz olacağı ve bu kapsamda siyasi eylemleri tam ve düzgün bir biçimde yorumlayamayacakları genel manada bilinen bir gerçektir. Bu kapsam dahilinde yurttaşların tamamı siyasi meselelerin hepsini gerçek manasında bilmesi imkan dahilinde değildir.

Yurttaşların kendilerini ilgilendiren ve siyaset bilimi içerisinde yer alan kolay yorumlamak sureti ile siyasi tercihlerine karar verirler. Bu kapsamda yurttaşlar için siyasi partiler veya bu örgütler tarafından desteklenen adayların ifadeleri ya da siyasi fikirlerinden ziyade kendilerinin menfaatleri odağa taşınır. Bunun için yurttaşların menfaatleri üzerine inşa edilen siyasi partiler veya bu örgütlerce desteklenen adayların, seçimlerden zaferle ayrılma olasılıkları yükselir (Temizel, 2012:42).

Downs, rasyonel veya ekonomik modele göre oy veren bir seçmenin maliyetsiz ve tam olarak bilgilendirildiği zaman oy verme karar sürecinin şu şekilde cereyan edeceğini belirtmektedir (Downs, 1957:49-50; Özkan, 2004:115; Kalender, 2005:52-53;

Özer ve Meder, 2008:34; Polat, 2009:101; Temizel, 2012:37-38; Damlapınar ve Balcı, 2014:109-110 ve Başarır, 2015:39):

- Yurttaşlar oy verme kararları aşamalarında, bu aşamalarda siyasi gücü elinde bulunduran hükümet ve temsilcilerinin yönetim faaliyetlerinden kazandığı yarar ile muhalif kanattaki diğer siyasi partilerin ileri dönemlerde iktidar erkini ve gücünü kazanmaları durumunda kazanacağı yararı analiz eder ve bu analiz neticesinde hangi siyasal parti örgütünün hükümranlılığında çok daha fazla yarar ifade edeceğini idrak ederse oy verme karar ve davranışlarında o siyasi partilere yönelmesi olasılığı artacaktır.
- İki siyasal parti örgütünün mevcut olduğu sistemde yurttaş, oylarını tercihte bulunduğu siyasal örgütlere verirler. Lakin çok siyasal parti örgütünün bulunduğu siyasal sistemlerde kendi karar vereceği tercihlerinden önce karar verdiğinden başka diğer siyasi parti örgütlerinin bulunduğu seçmenlerin yönelimlerini araştırırlar, bu partilere oy verecek kişilerin oy verme kararları ve oy verme davranışları hakkında tahminlerde bulunurlar ve olası bu tahmin silsilesi yönünde aşağıdaki biçimde davranış sergilerler.
- İlk aşamada kendi siyasi tercihi (menfaatleri) yönünde oy kullanmayı istediği siyasi partinin seçimlerden zaferle ayrılma ihtimali hakikat çerçevesinde gerçek anlamda yüksekse oylarını kendilerinin tercihte bulunduğu siyasi parti örgütlerinden yana kullanırlar.
- Kendilerinin desteklediği siyasi partilerin seçimlerden zaferle ayrılma olasılığı hiç yoksa veya düşük oranlarda ise ve de seçimlerden zaferle ayrılma olasılığı yüksek olan siyasi partinin seçimlerden zaferle ayrılmasını istemiyorsa bu durumda seçimlerde kazanmasını istemediği siyasal parti örgütünün zafer elde etmesini engellemek için seçmen, oylarını seçimleri kazanabilme olasılığı en fazla olan ikinci siyasal parti örgütüne verirler.
- Eğer seçmenler uzun vadeli bir siyasal sistematik oluşturmuşlarsa oy verdiği siyasal parti örgütünün seçimlerden zaferle ayrılma olasılığı hiç olmasa dahi gelecekte seçimlerde oy vereceği alternatif siyasal partiyi belirleyebilmek için yine tercih ettiği siyasi partiye oy verecektir.
- Seçmenler, yapmış oldukları analizler ve tahmin çerçevesindeki ideolojik fikirleri neticesinde meydana gelen siyasi tercihlerinin önceliğinde mevcutta

bulunan iktidar partisi ile muhalefette bulunan herhangi bir siyasi partinin aynı çizgide bulunması konusunda karar verme davranışlarının gerçekleştirilmesi durumunda karar vermeye karşı bir zorlanma yaşarlarsa aşağıdaki biçimlerde davranırlar:

- İki siyasi parti örgütünün siyasi politikaları ve kurumsal politikaları farklı olmasına karşın bu iki parti birbirlerini oy oranları manasında geçemiyorsa bu kapsamda seçmenler oy verme davranışları çerçevesinde çekimser kalacaklardır.
- İki siyasi partinin siyasi politikaları ve kurumsal politikaları aynı olsa bile siyasi partiler kilitlenmişlerse bu kapsamda seçmen iktidarı elinde bulunduran partisinin faaliyetlerini önceki siyasi iktidarların faaliyetleri ile karşılaştıracak ve iktidarı elinde bulunduran siyasi partiyi başarılı bulursa iktidar partisine, başarısız olduğuna kanaat getirirse de muhalefet partisine oy verecektir. Lakin, seçmenin yaptığı bu karşılaştırma neticesinde eşitlik durumunun mevcut olmasında ise seçmenler yine çekimser olarak kalacaklardır.

Downs'un yukarıdaki ifadelerinden de anlaşıldığı üzere rasyonel veya ekonomik yaklaşıma genel manada oy verme kararlarında öncelikli olarak iktidarı elinde bulunduran siyasi partilere veya bu siyasi partilerin gerçekleştirdiği, muhalefette bulunan siyasi partiler ise olası iktidarlara kapsamında tahmini olarak ortaya koyacakları faaliyetleri ve siyasi parti liderlerinin değerlendirmesini yaparlar. Yapılan bu değerlendirmelerin neticesinde kendilerinin menfaatleri ile uyuşan bir siyasi parti örgütü veya aday olarak belirlenmesi kapsamında oylarını o adaya verirler. Lakin bu kapsamda bahse konu bir siyasi partiye veya bu yapı tarafından desteklenen adayın olmaması kapsamında ise çekimser olarak konumlanırlar (Kalender, 2005:53 ve Başarır, 2015:39). Bu varsayımlar göz önüne alındığında ekonomik yaklaşıma göre yurttaşların oy verme karar aşamasında siyasi partilerin faaliyetlerini ve adaylarını değerlendirilip karar verilebilmesi açısından siyaset bilimine karşılık düzeyi ve siyasal bilgi düzeyi gibi bir takım yetilerin kendilerinde olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Seçmenlerin bu ilgi düzeyleri ve siyasal bilgileri kullanabildikleri (Tokgöz, 2010:180) ve bu biçimde oy verme kararını bir grup dinamiği içerisinde değil kişisel manada verdiğinin tespiti yapılmıştır. Yaşanılan modern çağda bilim ve teknikte ortaya çıkan büyük değişim ve gelişmeler neticesinde bireylerin şehirlerde yaşamlarını sürdürmelerinin arttığı,

bireylerin bilgi kaynaklarına ulaşım zamanlarının minimuma indiği, elde ettikleri bilgilerin transferlerini bilgiyi zaman ve mekandan bağımsız bir şekilde sağladıkları ve kısacası insan oğlunun kişisel manada pek çok şeyi bir başına yapabilmesi gibi unsurlar bireyleri gittikçe grupsal yapılar içerisinde uzaklaştırarak bireysel yaşamı ön plana almaya başlamıştır. Bu kapsam dahilinde seçmen gruplarının da giderek bireysel olarak ve oy verme karar sürecinde psikolojik ve sosyolojik unsurların etkisinden tamamen olmasa bile çıkmak sureti ile ekonomik amaçlı ya da bireysel ağırlıklı kararlar verdikleri söylenebilir (Güllüpunar; Diker; Aslan, 2013:9). Bu durum ekonomik yaklaşımın yukarıda belirtilen varsayım ifadelerini doğrular niteliktedir.

Ekonomik veya rasyonel model temel anlamda iki modelden oluşmaktadır. Bu modelden ilki geçmiş döneme-gelecek döneme oy verme (Retro spective-pro spective voting) (Benoit, 2006) ve ikincisi ise toplumsal ve bireysel ekonomiye oy vermedir (sociotropic-egotropic voting), (Nannestad ve Paldam, 1994). Belirtildiği üzere birinci ana yaklaşım, yurttaşların siyasi parti örgütlerinin geçmiş dönemde ortaya koydukları faaliyetleri merkeze alarak veya siyasi partilerin yapacaklarını söyledikleri faaliyetler kapsamında gelecek dönemde ortaya koyduklarını tahmin ettikleri mali faaliyetleri merkeze almak sureti ile oy kullandıkları biçimde iki kısma ayrılmaktadır. İkinci ana yaklaşım ise seçmenlerin toplumsal/milliekonominin gelişmesine ya da bireysel/şahsi ekonomilerinin gelişmesine oy verme, olmak üzere kendi içinde iki kısma ayrılmaktadır. Bu belirtilen bilgiler ışığı altında ekonomik yaklaşımda toplamda dört alt yaklaşıma ayrıldığıının tespiti yapılmaktadır (Ercins, 2007:26-27).

Ekonomik yaklaşım içerisinde seçmenlerin geçmiş dönemlere göre oy verdikleri yaklaşım (retrospective voting), ilk defa Key tarafından ortaya konulmuş ve Fiorina geliştirilmiştir. Bu yaklaşıma göre yurttaşlar oy verme karar aşamasında gelecek dönemi değil, siyasi parti örgütlerinin (özellikle iktidarı elinde bulunduran) geçmiş dönemlerdeki faaliyetlerin değerlendirilerek oy verme kararını verirler. Dolayısıyla bu modele göre yurttaşlar rasyonel olduklarından dolayı vaatlerle ya da tekliflerle değil, neticelere ilgi duyarlar ve bu kapsamda siyasi partilerin geçmiş dönemdeki faaliyetlerini nazara alarak karar verme eğiliminde bulunurlar (Key, 1966: vii; Hsieh; Lacy; Niou; 1998:386 ve Kalender, 2005:53-54). Başka bir taraftan ekonomik yaklaşım içerisinde yurttaşların geçmiş dönemlere göre değil, gelecek dönemlere göre oy verdikleri modele (prospectivevoting) göre ise seçmenler, gelecek dönemle ilgili beklentilerini ön planda

tutarlar ve oy verme kararların siyasi partilerin veya siyasi partiler tarafından desteklenen adayların kendilerine belirttikleri vaatleri değerlendirmek sureti ile karar verirler (Kalender, 2005:54).

Birinci ana yaklaşımda seçmenler, geçmiş dönemlere veya gelecek dönemlere göre oy verme vaziyetlerine göre iki bölümüne ayrılrsa da bu ayrım anlamlı bir değişim oluşturması manasında çok önemli bir yer teşkil etmemektedir. Örnek verilecek olursa amacı yalnızca kendi ekonomisinin gelişimi olan bir seçmen geçmiş dönemlere göre de oy verse, gelecek dönemlere göre de oy verse, oy verme davranışını egoist unsurlara göre verecektir. Bu kapsamda ulusal mali durumun gelişimi maksadıyla oy veren bir seçmen ise geçmiş dönemlere de oy verse, gelecek dönemlere de oy verse, oy verme gaye ve unsurları egoist değil, sosyal yapıya uygun veya ulusal manada olacaktır. Bundan dolayı ilk ana yaklaşımın ayrımının çok büyük bir farklılaşma oluşturmadığı ifade edilebilir. Lakin bahse konu örnekte anlaşıldığı gibi ekonomik yaklaşımın içerisinde yer alan ikinci ana yaklaşım kendi içerisinde seçmenlerin ulusal ekonomiye veya bireysel manadaki ekonomik yapısına göre oy vermeleri, yani sosyo-tropik veya ego-tropik manada oy vermeleri, biçimindeki ayrımı, manalı bir farklılık ortaya koyabilmesi yönünden önem oluşturan bir ayrımdır. Çünkü seçmen kendi ekonomik vaziyetinin çok daha iyi olabilmesi amacı ile oy verirken hem de milli ekonominin kötülüğü için de oy vermiş olması ihtimal dahilindedir. Zira buradaki gaye kendi ekonomilerinin daha da iyileştirilebilmesi için bu yaklaşımı özümseyen seçmenler, yalnızca kendi ekonomisine en çok katkı sağlayacak olan siyasal parti örgütüne ya da bu örgüt tarafından desteklenen adaya oy verdikleri için diğer unsurlara çok önem göstermezler. Bu kapsamda sosyo-tropik oy verme yaklaşımını özümseyen seçmenler de ulusal ekonomik yapının gelişmesi adına oy verdiklerinden dolayı diğer unsurlara çok önem göstermezler. Bu kapsamda bahse konu olan iki alt yaklaşımda, iki farklı maksat ve menfaatin ortada olduğu ifade edilmektedir. Bundan dolayı pragmatist model olarak da isimlendirilen ekonomik yaklaşıma göre yurttaşlar kendi maksat ve menfaatlerine en uygun olan siyasi partiler veya bu yapılar tarafından desteklenen adaya oy verirler (Akgün, 2007:29). Lakin maksat ve menfaatler farklılaşınca seçmenlerin oy verme kararları aşamalarında önemsedığı unsurlar da farklı bir şekilde meydana geleceğinden, oy verme karar ve davranışları ve oy verdikleri siyasi partiler veya bu örgütler tarafından desteklenen adaylar da farklı bir yapıda olabilmektedirler. Bu

kapsamda ikinci temel model olan seçmenin kendi ya da ulusal ekonomiye göre oy vermesinin ayrımı, seçmenlerin tercihlerinde anlamlı bir farklılık oluşturmaları açısından önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Ekonomik ya da rasyonel yaklaşımın içerinden geçmiş bölümlerde ifade edilen dört alt yaklaşım dışında ayrıca “stratejik oy verme” alt yaklaşımının meydana getirildiği tespit edilmektedir. Bu yaklaşımın savunucularına göre oy kullanma yetisine sahip yurttaşlar seçim propagandasının ilk dönemlerinde adayların sandıkta kullandıkları oylar ile seçimi kazanma şansı ile alakalı yeterli bilgi düzeyine sahip değildirler.

Kampanya süreçleri devam ettikçe ve seçmenler farklı ve yeni bilgileri kazandıkça birçok seçmen siyasi parti ya da oy yönelimleri tercihlerini değiştirebilmektedir. Birtakım seçmenler ilk aşamada oy verme amacı taşıdığı adayın seçimi kazanma ihtimaline bakmadan içten bir şekilde yine de o adaya oy verirken, diğer seçmenler ise hem kendi menfaatleri hem de aday olan şahsın kazanma ihtimalini de değerlendirerek oy verme kararını ortaya koyarlar (Cain, 1978; Abramson; Aldrich; Paolino vd. 1992; Bowler ve Lanoue, 1992; Dutta ve Jakson ve LeBreton, 2001). Yukarıda ifade edildiği gibi ortaya konulan oy verme davranışına “stratejik oy verme yaklaşımı” denir. Stratejik oy verme yaklaşımı için iki adaydan meydana gelen bir sistematik çok da uygun olmadığı ifade edilebilir. En az üç veya çok daha fazla adayın olduğu bir sistem daha uygundur (Aydoğan ve Ünal, 2016:49). Örnek verilecek olursa; Üç adaylı bir yarışın olduğu bir seçimde seçmen, öncelikli olarak seçimleri kazanma ihtimali olmadığı düşünülen ya da seçimden çekilen aday yapısından kaçınma davranışında bulunurlar. Daha sonra seçimleri kazanma ihtimali birbirlerine yakın olan diğer aday olanlar hakkında bilgi toplamaya devam ederler. Bu bilgi toplama aşaması neticesinde seçmenler iki adaydan bir tanesinin seçimleri kaybetme, diğerinin ise kazanma ihtimalini algılar, hem de kendi maksat ve menfaatlerini değerlendirir ve kendi menfaat, maksat ve ilerleyen dönemlerdeki beklentileri yönünde bu iki mevcut adaydan bir tanesine oy verme kararında bulunurlar (Kalender, 2005:55).

Rasyonel veya ekonomik oy verme yaklaşımı ile ilgili yukarıda ifade edilen tanımlamalar nazara alındığında, bu yaklaşımı özümseyen yurttaşların oy verme kararları yönelimleri kendi rızaları dahilinde verilen bir karar olduğunun tespiti

yapılmaktadır. Lakin bu kapsamdaki rızanın, seçmenlerin bu yaklaşımın alt modelleri olan ego-tropik oy verme modeli ve sosyo-tropik oy verme modelini özümseme durumlarına göre farklılıklar oluşturduğunun tespiti yapılmaktadır. Daha önceki bölümlerimizde de ifade edildiği üzere bu araştırmada da ele alınan “siyasal rıza” kavramı, iktidar erkine sahip olacakların, iktidarı her kesimin, bölgesel yapıların, kısacası tüm milletin refah düzeyinin ve hayat şartlarındaki iyileşmenin artması maksadıyla kullanmaları doğrultusunda belirli bir özellikte unsurlara sahip olan bir rızadır. Bu kapsamda mevcut durum nazara alındığında ego-tropik oy verme yaklaşımını özümseyen yurttaşların maksadı kendisini etkileyen ekonomik yapıların daha da gelişmesi için oy verme karar aşamalarında nazara aldıkları çok önemli unsur kendi ekonomilerine en çok katkı sağlanması durumudur ve bu unsurları sağlayan bir siyasi parti ya da örgüt tarafından desteklenen adaylara oy verme kararında bulunurlar. Lakin seçmenlerin kendi ekonomilerine en çok katkı sağlayacak bir siyasal parti organı veya mevcut örgüt tarafından desteklenen adayın bölgesel ve ülke çapında işleyen ekonomiye herhangi bir katkısı olmayan, başka bir deyişle bu araştırmada ortaya konulan siyasal rıza kavramının unsurlarına sahip olmayan bir parti ya da aday olma durumu da söz konusu olabilir. Bu kapsamda ego-tropik modele göre oy veren yurttaşların verdiği oy, kendi rızası kapsamında olsa dahi bu araştırmada ortaya konulan siyasal rıza kavramının unsurlarına karşılık gelmediği nedeni ile bu araştırma dahilinde bir “siyasal rıza” kavramı manasında değerlendirmeye alınamaz. Buna karşılık sosyo-tropik oy verme yaklaşımını özümseyen yurttaşlar için durum diğer modelin tam aksi yönünde eğilim göstermektedir. Çünkü sosyo-tropik oy verme yaklaşımını özümseyen yurttaşlar ulus düzeydeki alım gücü ve yaşam kalitesinin artmasını maksat edinenler, oy verme karar aşamalarında tüm toplumsal kesitlerin, tüm bölgenin, tüm ulusun refah düzeyinin arttırılması kapsamında unsurlara önem atfederek, ülkenin refah seviyesine en fazla katkı sunacak olan siyasi partiler veya bu yapılarca desteklenen adaylara oy verme kararı alırlar. Bu kapsamda sosyo-tropik modeli benimseyen oy veren seçmenlerin vermiş oldukları oyun, kendi rızaları kapsamında ve aynı zamanda bu araştırmada ortaya konulan türde bir “siyasal rıza” kavramı çerçevesinde değerlendirilebileceğinin tespiti yapılmaktadır.

Ekonomik yaklaşımın diğer türev modellerinin siyasal rıza kavramı ile ilgili analizler aşağıdaki biçimde yapılması sağlanabilir:

Seçmenlerin geçmiş dönemlere ve gelecek dönemlere göre veya stratejik yaklaşıma göre vermiş oldukları oyun siyasal rıza kavramı olarak değerlendirmesinin yapılabilmesi adına öncelik olarak seçmenlerin oy verme kararındaki maksatlarının ne olduğunun ya da olacağının bilinmesi gerekmektedir. Yani seçmenlerin sosyo-tropik maksatla mı yoksa ego-tropik maksatla mı oy verme kararlarının alındığının bilinmesi gerekmektedir. Çünkü sosyo-tropik oy verme yaklaşımı ve ego-tropik oy verme yaklaşımlarının siyasal rıza kavramı ile ilgili olarak bir önceki bölümde ortaya konulan ifadeler merkeze alındığında; seçmenler sosyo-tropik maksatla geçmişe ya da geleceğe göre veya stratejik yaklaşıma göre oy verirse eğer, vermiş oldukları oy siyasal rıza kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi yapılabilirken; ego-tropik maksatla geçmişe veya geleceğe göre ya da stratejik yaklaşım çerçevesi kapsamında oy verirse eğer, vermiş oldukları oy, siyasal rıza kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi yapılamaz. Neticede ekonomik oy verme yaklaşımının siyasal rıza kavramı ile ilişkisi analiz edildiğinde, bu mevcut yaklaşımın alt modellerinden yalnızca sosyo-tropik yaklaşım ve ego-tropik yaklaşıma göre oy veren yurttaşların siyasal rızalarının farklı bir hal alabileceği ifade edilmektedir. Diğer alt yaklaşımlara göre seçmelerin siyasal rızalarının ne şekilde olabileceği ile ilgili olarak ön analiz işlemlerine tabi tutulmadan, genel manada bir yönde değerlendirme ortaya konulmasının çok zor olduğunun tespiti yapılmaktadır.

1.3.3. Temel Oy Verme Modellerinden Türetilen Diğer Oy Verme Modelleri

1.3.3.1. İdeolojik Oy Verme Modeli

Seçmenlerin oy vermeleri aşamasındaki kararlarını etkileyen en mühim kriterlerden biri de inandığı ideolojik manadaki görüşleridir (Çavuşoğlu ve Pekkaya, 2016:22; Bayır ve Aslan, 2019:878). Aslında ideoloji, kişilerin ortak bir grup bilinci çerçevesinde birleşerek beraber hareket etme duygusu geliştirmesinin önemli bir unsuru olmaktadır (Tozlu, 2015:39). Bu açıdan bakıldığında ideoloji kavramı, siyasi partilerin ya da bu yapılar tarafından desteklenen adayların seçimleri kazanması noktasında seçmen gruplarının harekete geçirilerek kendi istedikleri doğrultuda oy kullanmalarının sağlanabilmesi açısından merkezi olarak konumlanan kriterlerden bir tanesidir. Bu nedenle ideoloji kavramı, seçmenlerin oy verme ve siyasal tercihlerde bulunma

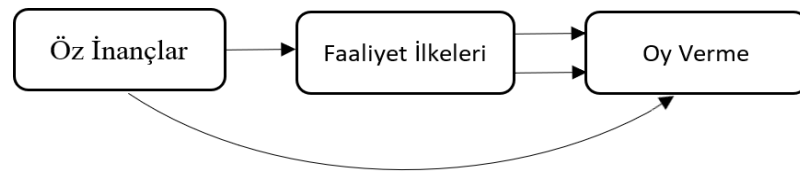
kararlarını inceleyen birçok araştırmacı tarafından nazara alınmış ve bu kapsamda birçok çalışma yapılmıştır. Başka bir deyişle ideoloji kavramı, hükümet etme gücünü kazanmak isteyen siyasi partiler ve bu yapılar tarafından desteklenen adaylara; seçmene kolay bir şekilde ulaşabilme ve seçmenleri kendi siyasi fikirlerine ve politikalarına inandırma noktasında büyük bir faktör olarak önümüze çıkmaktadır (Akın, 2012:44).

Seçmenin oy verme kararında ideolojik yaklaşımın tesirli olduğu kökenine dayalı olan, “İdeolojik Oy Verme Yaklaşımı” ile ilgili ilk araştırmalar sosyolojik yaklaşımın ilk defa ortaya atan Columbia ekolü ile psikolojik yaklaşımın ilk defa ortaya çıktığı Michigan ekolü araştırmacılarınca çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Lakin bu yaklaşımlarda ideoloji kavramı, seçmenler tarafından karar verilen kendi hür oylarının karar yönünü değiştirecek bir etken olmaktan çıkarak daha çok birbirlerinden farklı siyasi parti örgütü seçmenlerinin ideolojik manada farklı yönlerini ve türlerini ele almak maksadı ile ortaya çıkmaktadır.

Rasyonel ya da ekonomik oy verme yaklaşımını inceleyen ve benimseyen çalışmacılar ise ideoloji kavramını, oy kullanacak bireylerin bilgi edinebilmek amacı sonucunda ortaya çıkabilecek maliyeti düşürebilmek için yöneldikleri bir olgu olarak gördükleri bir öneridir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde ideoloji kavramı, seçmenler tarafından alınan siyasi kararlarda tesiri başka unsurlara göre çok daha az olan bir kriter olarak değerlendirilmesi yapılmaktadır (Kalender, 2005:61; Erdinç, 2012:58). Bundan dolayı bu bölüme kadar bahsedilen ideoloji kavramı, çalışmacılarca seçmenlerin oy verme davranışlarına tesiri bulunan önemli bir unsur manasında değerlendirilmediği aksine basit bir yapı anlamında ortaya konulduğunun tespiti yapılmaktadır. Lakin ilerleyen aşamalarda araştırmalarda ideoloji kavramı, seçmenlerin oy verme davranış biçimlerinin anlaşılma sureti ile bunun neticelerinin ortaya konulması ve oy tercihlerinin yönlendirilmesi noktasında tesirli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. İdeoloji kavramının seçmenlerin davranışlarındaki tesirini ilk kez ortaya atan araştırmacılardan biri olan Scarbrough olmuştur. Scarbrough o zamana kadar mevcut olan literatür listesinde yer bulan çoğu araştırmasında ideoloji kavramının “seçmenler oy kullanırlarken ideolojik fikirleri dikkate alırlar mı”, sorusu ile ve bahse konu soruya verilen “hayır”, “çok nadiren” ya da “çok az” gibi yanıtlarla, kolay bir biçimde ortaya konulduğu ifade edilmiştir (Scarbrough, 1984:4). Buna rağmen Scarbrough, seçmenlerin oy verme davranışlarında ideoloji kavramının baskın bir unsur

olduğunun tespiti yönündeki araştırmalarının ve bu araştırmalar neticesinde ortaya çıkan birtakım hipotezler, İngiltere'deki 1979 yılında yapılan seçimler evvelinde ortaya koyduğu alandaki çalışmalardan elde etmiş olduğu veri tabanında bulunan istatistiki bilgileri test etmek sureti ile ideolojik oy verme yaklaşımı/modelini aşağıda ifade edilen bir biçimde geliştirerek alana kazandırmıştır (Scarborough, 1984:58-64; Kalender, 2005:61-64). İdeolojilerin meydana getirdiği yapısal sistemlerden bir tanesi değerler, maksatlar ve dünya ile alakalı öngörülerden oluşan öz inanç yapıları ve diğer unsuru ise bu öz inanç yapılarından meydana gelen icraat unsurları olmak üzere iki bölümden oluşan inanç sistem yapılarıdır. Öz inanç yapıları her vaziyette sabit kalma eğilimi ortaya koyarken icraat unsurları olayların gidişatına ve çevresel durumlara göre farklılık göstererek tekrardan ortaya konulabilir. Bu temel ayrım bağlamında Scarborough, ideolojik yönden oy veren yurttaşları A ve B gibi ideolojik olarak uyumlu yapılardan oluşan karmaşık öz inanç yapılarını tutan ve A ve B'nin icraat unsurlarına paralel olarak ilerleyen "ideoloji taraftarları", birde ideolojisiyle alakalı uyum ortaya koyan icraat unsurlarını ve A'nın ideolojisiyle alakalı uyum ortaya koyan öz inançları tutabilen "yakın ideoloji yanlıları" ve öz inançları tutan ancak ideolojik bir anlam ifade etmeyen icraat unsurlarını özümseyen "az ideoloji yanlıları" olmak üzere üç ayrı gruba ayırır.

Seçmenin ideolojik anlamda bu biçimde üç ana gruba ayrıldıktan sonra Scarborough, ideolojik olarak oy verme yaklaşımını katılımcı, çizgesel yapıda ve kolay bir şekilde aşağıdaki biçimde oluşturur.

Şekil 1.7. İdeolojik Oy Verme Modeli (Scarborough (1984:62)'den aktaran Kalender, 2005:64)

Şekilde 1. belirtildiği üzere ideolojik yaklaşımı benimseyen seçmen grubu, kendilerinin sahip oldukları ideolojik fikre en uygun düzeyde olan bu yapı içerisinde anlamlı bir şekilde bütün oluşturan ve kendi ideolojilerine uyum sağlayabilen siyasi parti örgütü veya bu örgütün doğrudan desteklediği adaya doğrusal bir hat çizmek sureti ile oy verirler (Kalender, 2005:64).

İdeolojik yaklaşıma göre seçmenin siyasi parti tercihleri manipülatif hareket ve kontrollerle şekillenir (Çalışkan ve Poyraz, 2018:15) ve yurttaşlar oy tercihinde bulunacağı siyasal parti örgütü ya da adaya kendi ideolojisine bağlı kalarak tercihte bulunurlar (Bayır ve Aslan, 2019:878). Bu yaklaşıma göre oy kullanma eğilimi içerisinde olan yurttaşların ideolojik eğilimleri siyasal olarak sosyal çevre ile etkileşimler gerçekleştirmeleri neticesinde, uzun süreçler içerisinde meydana gelmekte ve siyasi davranış kalıplarına yön vermektedir (Beren, 2013:195).

İdeolojik yaklaşıma göre yurttaşlar kendilerinin inanmış oldukları ideoloji çerçevesinde belirli birtakım siyasi partiler ile iletişim kurmak sureti ile bu örgütsel yapılarla süreç içerisinde kendi fikir ve beyanları uyuştukları için özdeşlik bağı geliştirir ve bu siyasi partiye bağlanarak savunucusu durumuna gelirler (Karaçor ve Gözüm, 2012:411). Bu kapsamda, yurttaşların oy tercihinde bulundukları siyasi partiye bağlı olması ve bu siyasi partinin savunucusu olması yönü ile ideolojik yaklaşımın psikolojik yaklaşımla benzer bir taban ortamı bulduğu ifade edilebilir. Zira her iki yaklaşımda da yurttaşlar sandık başında her zaman aynı siyasi partiyi tercih ederler ve tercihte bulundukları siyasi partiye aidiyet duygusu hissederler. Psikolojik yaklaşım ile ideolojik yaklaşım arasındaki farklılıklar incelendiğinde psikolojik yaklaşımda yurttaşların siyasi partiye bağlanma nedeni dolaysız bir biçimde belli olmamasına karşılık, ideolojik modelde bu bağlanmanın nedeni ise ideoloji, başka bir söylemle inanılan ve atfedilen bir dünya görüşü olduğunun tespiti yapılmaktadır. Lakin her iki yaklaşımda da seçmenlerin bir siyasi partiye aidiyet duygusu hissetmesi ve o siyasal parti örgütünün savunucu rolünü devşirmesi durumu, kişilerin küçüklükten bu yana içerisinde hayatını idame ettirdiği aile yapıları, sosyal çevre yapıları ve diğer tüm yakın ya da uzak çevrelerde, uzun süreçte meydana gelen siyasal olarak etkileşimde bulunması neticesi ortaya çıkan bir durumdur. Yine her iki yaklaşımda da tercih edilen siyasi partinin veya siyasi örgüt tarafından desteklenen adayın siyasal planları ve faaliyetlerinde başarılı veya başarısız olması ile doğru veya yanlış yapması seçmenler açısından çok önemli bir faktör değildir. Çünkü seçmenler psikolojik veya ideolojik bağlılık veya aidiyet duygularından dolayı her durumda yine aynı siyasi parti veya bu yapılar tarafından desteklenen adaya oy verirler. Bu kapsamda ideolojik oy verme yaklaşımının siyasal rıza ve politik okuryazarlık ilişkisinin incelenmesi de psikolojik oy verme yaklaşımının

siyasal rıza ve politik okuryazarlık ilişkisine benzer bir şekilde yapılabileceğinin tespiti yapılmaktadır.

İdeolojik oy verme yaklaşımı ile ilgili önceki bölümlerde ortaya konulan ifadeler göz önüne alındığında, bu modeli benimseyen seçmenlerin oy verdikleri partiye rıza gösterdikleri ortadadır. Ancak buradaki rıza, bireyin küçük yaşlardan beri içinde yetiştiği aile ve sosyal çevrelerde uzun vadede politikleşmesi sonucu oluşan ideolojik yapısı doğrultusunda gösterilen yani en önemli kriterin “ideoloji” olduğu bir rızadır. Fakat bu çalışmada ele alınan siyasal rıza; kişiye, bölgeye veya topluma fayda sağlayabilecek belirli ahlaki ve etik kriterlere sahip olan bir rızadır. Bu durum göz önüne alındığında, bir ideolojiye sahip olan ve oy verme kararını bu ideolojisi doğrultusunda veren seçmenlerin, oy verdiği parti ya da adaya gösterdiği rızanın bu çalışmada ele alınan tipte bir siyasal rıza olmadığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı, ideolojik oy verme modelini benimseyen seçmenlerin oy verme kararlarının bu çalışmada ele alınan tipte bir siyasal rıza kapsamında değerlendirilmesi yapılamaz.

1.3.3.2. Konuya Oy Verme Modeli

Konuya oy verme yaklaşımı, ideolojik oy verme yaklaşımındaki gibi temel oy verme yaklaşımlarından meydana gelmiştir veya bu yaklaşımı merkeze alan bir yaklaşımdır (Damlapınar ve Balcı, 2014:111). Bu yaklaşımla ilgili ilk araştırmaların ABD’de 1960’lı yıllarda yoğunlaştığının tespiti yapılmaktadır. Zira 1960’lı yıllardan günümüze eğitim seviyelerindeki gelişmeler, siyasal parti aidiyet duygularının azalması, sandık süreçlerinde yurttaşlara bazı tercih yapılarının doğrudan sunulması ve ideoloji manasında kullanılan dil ve üslubun bazı değişiklikler geçirmesi gibi birtakım unsurlardan dolayı uzmanlık alanları siyaset olan bilim insanlarının seçim dönemlerindeki mevcut gündem başlıklarının seçmenlerin oy verme davranışlarına tesirine daha fazla önem göstermeye başladıkları bilinmektedir (Horrop ve Miller, 1987:155).

ABD’de 1952 ve 1972 yılları arasındaki seçim kampanyalarını kapsayan bir araştırmada (Nie; Verba; Petrocik, 1979), yurttaşların oy verme kararlarında siyasi partilere aidiyet duygularının giderek azaldığı ve mevcut gündem konularına verdikleri önemin yoğunlaştığı neticesi tespit edilmiştir. Bu netice, yurttaşların oy verme

davranışlarında mevcut gündemde bulunan konulara vermiş oldukları önemin yoğunlaşarak artmaya devam ettiği olgusunu kanıtlar niteliktedir. Konuya oy verme yaklaşımının bağımsız bir yaklaşım olarak doğmasının felsefi kökeni, birtakım devletlerde seçimlere katılan siyasi partilerin ifadelerinin birbirlerine çok benzer bir yapıda olduğu için yurttaşların siyasi partiler arasında bir ayrım yokmuş gibi bir algılama içerisinde olduğundan dolayı siyasi partilerin sandık süreçlerinde sosyal, kültürel, siyasi veya ekonomik alanlar gibi mevcutta bulunan gündem konularına ait analizlerin değerlendirilerek oy verme kararında bulundukları, fikrine dayandığı ifade edilmektedir (Converse, 1989:127-128). Bu kapsamda konuya oy verme yaklaşımının rasyonel ya da ekonomik oy verme yaklaşımı ile benzer özellikler gösterdiği, hatta rasyonel yaklaşımdan feyz alarak meydana çıktığı ifade edilmektedir. Çünkü bu yaklaşıma göre yurttaşlar seçim sürecinde ilgi duydukları gündemi rasyonel yaklaşımdaki bir oyuncu gibi ortaya koyup analiz etmekte ve bu analizin neticesine göre oy verme kararı verebilmektedir (Kalender, 2005:57). Bu kapsamda konuya oy verme yaklaşımının temel varsayımı, yurttaşların siyasi parti veya bu partiler tarafından desteklenen adayları mevcutta bulunan gündem konuları kapsamında değerlendirdiği ve gündem konularını kendi analizleri ile paralel bir yapıda olarak ifade ettikleri ya da en yakın olarak değerlendiren siyasi parti veya adaya oy verdikleridir. Bu kapsamda Crewe, bu yaklaşımı özümseyen yurttaşları mağazalar içinden daha iyi ürününü teminini sağlamak için tercihte bulunan müşterilere bir tüketici yaklaşımı ile ilişkilendirmektedir. (Kalender, 2005:58). Konuya oy verme yaklaşımında yurttaşların bu biçimde oy verme kararında bulunmasının rasyonel davranışla özdeşleştirildiği ve bu kapsamda araştırmaların genelinde konuya oy verme yaklaşımının ekonomik veya rasyonel oy verme yaklaşımından ortaya çıktığı ifade edilebilir. Bazı unsurlar ülke gündeminde bulunan konuların yurttaşların oy verme kararlarındaki tesirini arttırırken, bazı unsurlar ise bu tesiri azaltma yönünde yapısal bir olgu içerebilmektedir. Örnek verilecek olursa; siyasi partilerin sadakati, bağımlılığı veya siyasi kimlik yapıları yoğun olmayan veya hiçbir şekilde siyasi kimlik yapısına sahip olmayan yurttaşların oy verme davranışlarında özgür, bağımsız ve esnek bir yapıda olacakları; genç seçmenlerin, genç olmalarından kaynaklı olarak terk etmekte zorluk yaşayacakları uzun süreçli olarak siyasi partilere bir bağımlılıklarının söz konusu dahi olmayacağı ve meydana gelebilecek farklı bir durumda ise muhalif bir yapıyı yansıtmaya veya karşı koyma

eğiliminde olacakları; herhangi bir kurum veya kurulaşa bağlı olmayan ve asosyal olan kişilerin oy verme davranışlarının daha çok kişisel ve peşin hükümlü olmayan kararlar olacağı için bu üç tür kişilerin oy verme davranışlarında karar verememeleri ve mevcut siyasi gündemlerden çok daha fazla etkilenmeleri beklenecektir (Horrop ve Miller, 1987:155). Lakin bu özelliklere sahip olan yurttaşların oy verme kararlarının alınmasında mevcut siyasi gündemin tesirli olması için bazı özelliklerinin olması gerekir. Denver (1994:86) araştırmasında bahse konu nitelikler aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

- İlk aşamada yurttaşlar, mevcut gündem olan konu hakkında bilgi sahibi olması gereklidir, yani gündem konusundan haberdar olması gerekir. Çünkü haber sahibi olmadığı bir gündem kapsamı yurttaşların oy verme kararına tesir etmez.
- İkinci aşamada oy kullanacak olan yurttaşların gündem hakkında bir tavır, fikri veya bahse konu gündem maddeleri hakkında bir dünya görüşü olmalıdır. Zira yurttaşlar yaşadığı çevreleri ile ilgili gündem maddelerinden haberdar olsa bile seçmen tarafından kendi ilgi alanında bulunmayan ya da hiç bilgisi ya da görüşünün olmadığı bir konu olması durumunda yine bu konu seçmenin oy verme kararını etkilemesi beklenmez.
- Üçüncü aşamada ise yurttaşlar, ülke gündemi ile ilgili olarak farklı siyasi partileri, farklı politikalara ve görüşlere sahip olarak algılamalıdır. Bu durumun aksine bir durum olması halinde mevcut gündemin seçmenlerin oy verme davranışlarına etkisi olmaz. Örnek verilecek olursa, mevcut gündemle ilgili olan bir konuda tüm siyasi parti örgütlerinin ortaya koydukları çözüm önerileri, konulara farklı açılardan yorumlar getirmeleri veya ilgili konuları yorumlama biçimleri seçmenlerin akıllarında ayrılamayacak derecede birbirlerine benzer yapıda olursa, mevcut gündem seçmenlerin oy verme davranışlarında ve karar yönelimlerinde etkili olması beklenemez. Neticede mevcut gündemin seçmenlerin oy verme kararlarında tesirinin olabilmesi adına diğer bölümde ifade edilen üç unsurun bulunması gereklidir. Lakin konunun bu tarafı seçmenlerle alakalı durumları ve şartları ilgilendirirken, diğer tarafında bulunan kısmı için siyasi partilerin de gündem konuları

üzerinden seçmenlere tesir ederek seçmenin oy tercihlerini etkileyebilmeleri için bir takım çalışmalar yapması gerekmektedir.

Bu kapsamda aday ve siyasi partiler, seçimleri kazanmak adına mevcut gündemi yoğun bir biçimde takip ederek, oy tercihlerine etki etmek istedikleri seçmenlerin mevcut gündeme bakış açıları hakkında bilgi sahibi olmalı ve mevcut gündemi sahip oldukları bilgiler çerçevesinde değerlendirme çalışmaları yapmalıdırlar. Çünkü adaylar ve siyasi partiler seçmenlerin vereceği oy kararlarını kendi hanelerine yazdırabilmeleri için mevcut gündeme ilişkin tutumlarını, analizlerini ve konulara bakış açılarını ortaya koyarlar. Seçmenler ise adaylar ve siyasi partilerin almış oldukları siyasi vaziyetleri değerlendirerek seçimlikler arasından kendi yapısal fonksiyonlarını en iyi şekilde temsil edecek olan aday veya siyasal partiye oy verirler (Ansolobahere; Rodden; Snyder, 2008:215). Başka bir deyişle aday ve siyasi partilerin özellikle mevcut gündemde yer bulan ülke veya bölge problemleri ya da konuları ile alakalı olarak ortaya koymuş oldukları tutumlar, ifadeler ve bu konuların seçim dönemlerindeki kampanyalarda ortaya konuş tarzları farklı bilgi yapıları, birikimler ve sosyal yapıdaki unsurlar yurttaşların oy verme davranışları ve kararları üzerinde tesirli bir unsur olmaktadır (Güllüpunar, 2010:83). Lakin gündem konularına göre oy kararı veren yurttaşların gündem konularını kişisel gayeler çerçevesinde mi, bölgesel gayeler çerçevesinde mi ya da başka amaç doğrultusunda mı değerlendirdiklerinin açık ve net olarak bilinmesi, aday ve siyasi partiler adına önem arz eden bir unsurdur. Çünkü bu yaklaşımı özümseyen yurttaşları tesir altına alarak seçmenlerin oy tercihlerini kendi hanelerine yazdırmak isteyen aday veya siyasi partilerin, seçimlerde oy kullanacak olan yurttaşlara yönelik olarak ortaya koyacakları kendi politikalarının, yapacakları siyasal iletişim politikaları ve tanıtım etkinliklerinin tesirli olabilmesi adına bu tür seçmenlerin gayelerine seslenecek stratejik hedefler ve siyasal iletişim politikalarını ortaya koyarak etkinlik iletişimlerini artırabilmeleri gereklidir. Lakin bu kapsamda, yurttaşların mevcut gündemi ego-tropik gayelerle mi, sosyo-tropik gayelerle mi veya başka gayelerle mi analiz edeceklerinin açık ve net olarak bilinemediği görülebilecektir ki bu durum siyasal parti veya bu partilerce desteklenen adaylar adına başkaca bir zor durum ifade etmektedir.

Konuya oy verme yaklaşımı ile alakalı üst bölümde ifade edilen kavramsal analizler ortaya konulduğunda, bu yaklaşımı özümseyen yurttaşların oy verme karar ve davranışlarını kendi öz rızaları ile alınmış karar silsilesi olduğu anlaşılabacaktır. Lakin bu

kapsamda ortaya konulan kararın bu araştırma kapsamında belirlenen tipte bir siyasal rıza şeklinde değerlendirmesinin yapılabilmesi için yurttaşların gündem konularını hangi gayelerle analiz ettiklerinin bilinmesi önem teşkil etmektedir. Zira yoğun bir şekilde ele alındığı gibi bu araştırmada ortaya konulan “siyasal rıza”, iktidar gücünü, bu gücü devletin, bölgesel yapıların, kısacası tüm milletin yaşam standartlarını arttırmak gayesi ile idare etmelerine yönelik olarak ahlaki ve etik birtakım özelliklere sahip olan bir rızadır. Yani bu araştırmada ortaya konulan siyasal rızanın gayesi ego-tropik değil, sosyo-tropiktir. Bu kapsamda yurttaşların mevcut gündemi ego-tropik, ideolojik yapı ya da psikolojik yaklaşımdaki gibi gayeler ya da menfaatler için analiz etmeleri durumunda oy verme davranış ve kararları bu araştırma çerçevesinde siyasal rıza olarak değerlendirilemez. Buna karşın mevcut gündemi sosyo-tropik gayelerle analiz eden yurttaşların oy verme karar ve davranışları da bu araştırmada ortaya konulan türde bir siyasal rıza olarak değerlendirilmesi yapılabilir. Neticede, konuya göre oy verme yaklaşımını özümseyen yurttaşların oy verme karar ve davranışlarının, seçmenlerin mevcut gündem konularını hangi gaye doğrultusunda analiz ve değerlendirme yaptıklarını bilmeden, direkt olarak siyasal rıza kavramının unsurlarını gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin imkan dahilinde olmadığı söylenebilir.

1.3.3.3. Sezgisel Oy Verme Modeli

20 yy. başlarından itibaren bir takım araştırmacılar yetkinlik seviyesinin yetersizliği ve siyasal bilgisizliğin yurttaşlar üzerindeki tesirlerini araştırmışlar ve sezgisel (heuristic) yaklaşımların ihtimal dahilindeki kullanım alanlarını tartışmaya açmışlardır. Bu araştırmacılar bilişsel yaklaşımı temel alan psikolojik gelişmeler kapsamında, sezgisel olarak yapılan tarama tekniği ile bireylerin yetersiz siyasal bilgi seviyeleri ile siyaset bilimi ve faaliyetleri hakkında yorumlarda bulunmalarının mümkün olabileceğini ortaya atmışlardır (Nesbit ve Ross 1980; Sniderman; Brody; Tetlock, 1991; Popkin, 1991 ve Lupia; Mccubbins; Popkin, 2000). Bu kapsamda Sniderman ve arkadaşları (1991:19) sezgisel yaklaşımı; karar alma/verme kapsamında yargı ile ilgili kısa yöntemler/teknikler, siyasal manada yapılacak olan seçimleri koordine etmenin ve basitleştirmenin tesirli yöntemleri, karar aşamalarının sağlıklı bir şekilde yürütülmesi adına görece olarak sınırlı bir bilgi deposu gerektirme durumu ve tesiri ile karışık manada seçim problemlerine bile güven sunan yanıt verme durumu, şeklinde ifade etmişlerdir. Bu açıdan sezgisel yaklaşımın "sınırlı bir rasyonellik"

düşüncesi ile benzer bir yapı içerisinde olduğu anlaşılmaktadır (Straeten; Laslier; Saugervd. 2010:446). Bundan dolayı sınırlı rasyonel yaklaşım olarak da isimlendirilen sezgisel oy verme yaklaşımına göre yurttaşların oy verme davranış ve kararları, rasyonel yaklaşımdaki gibi halkın genelinde bulunan beklenti ve menfaatleri ile uyum sağlayan, hem de rasyonel yaklaşımda olmadığı gibi sezgiseldir. Başka bir deyişle sezgisel yaklaşımda oy verme karar süreçlerinde beklenti ve menfaatlere ek olarak isteklerin, duygusal yapıların ve sezgisel özelliklerin de tesirli olduğunun açıklaması yapılmaktadır (Kavaş, 2017:81).

Sezgisel oy verme yaklaşımı, temel oy verme yaklaşımlarından olan ekonomik oy verme yaklaşımının eksik yanlarından meydana gelmiş bir yaklaşımdır. Zira ekonomik yaklaşımın ana öngörüsüne göre yurttaşlar konular, aday yapıları ve siyasi partiler hakkında açık ve net bilgilere sahiptirler ve bu kapsamda oy ve siyasi parti tercihleri, seçmenlerin ideolojik ve fikirsel yapılarını eksiksiz ve tam manada yansıtır. Bundan dolayı ekonomik ya da rasyonel yaklaşımın işleyiş süreçleri yurttaşların az bir maliyetle tam ve doğru bilgiye ulaşması kökenine dayanmaktadır. Lakin kanunlar ve kanun dışı birçok farklı sebepten ötürü yurttaşlar, konular, siyasi partiler ve bu partiler tarafından desteklenen adaylar hakkında yeterli ve doğru bilgi kaynaklarına ulaşmaları her zaman gerçekleşmemektedir (Temizel, 2012:51). Başka bir açıdan yurttaşlardan bazıları siyaset çevresinde olup biten tüm olgu ve olayları sıkı bir şekilde takip etmelerinden kaynaklı olaylar, olgusal yapılar ve bireylerin siyaset sahnesi içerisinde ne şekilde hareket ettiklerinden bahisle bu bahse konu çevre içerisinde güçlü bir duruş ortaya koyarken diğer bireyler ise siyaset ve yakın çevresinde cereyan eden olay ve faaliyetleri sıkı bir şekilde takip etmedikleri için siyasal olay, olgusal yapılar ve bireylerin siyasal manada ne şekilde de bir duruş sergiledikleri konusunda bir fikre sahip değildirler. Tüm bu sebeplerden dolayı siyasi anlamda yeterli olmayan bir duruş ortaya koyarlar. Bu kapsamda önem arz eden yapı, siyasi bilgisi yeterli olan seçmenlerle, az anlamada bilgiye sahip olan veya hiçbir şekilde bilgi sahibi olmayan seçmenlerin oy tercihlerini hangi aday ya da siyasi parti adına kullanacaklarının rasyonel manada, tercih unsurlarının kullanımının aynı veya benzer şekilde olamayacağıdır. Lakin bahse konu bu durum aşikâr bir nitelik taşımasına rağmen bir şekilde gözden kaçırılmıştır (Siniderman; Brody; Tetlock, 1991:164).

Özellikle rasyonel yaklaşımda yurttaşların çeşitli sebeplerden ötürü tam ve net bir şekilde bilgi edinememe durumunun bir şekilde gözden kaçırılması bu duruma iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bundan dolayı ekonomik yaklaşım bu konu özelinde açık vermektedir. Ekonomik yaklaşımın bu açıklarının tolere edilmesi temeline dayanan sezgisel oy verme yaklaşımına göre seçmenler birtakım sebeplerden ötürü bilgilerinin eksik olduğu durumlarda, güvenilir ve doğru bilgiye ulaşabilmek için hiçbir maliyete katlanmadan, mevcut durumlarında sezgisel ve his yapıları gibi iç dünyasına yönelik duygularının yönlendirmesiyle birtakım bu yapıya ait belirli deliller bulur ve bu biçimde sezgisel manada bir siyasi partiye veya bu parti tarafından desteklenen adaya oy verme kararını alarak bir siyasi tercihte bulunurlar (Brady ve Siniderman, 1985).

Rasyonel yaklaşımın öngörülerinden bir diğer unsuru da seçmenler yalnızca rasyonel bir analiz yaptıklarından dolayı tutum ve davranışlarını tutarlı bir biçimde organize etmek için çaba sarf ederler. Halbuki seçmenler yalnızca rasyonel analizler çerçevesinde değil, sosyolojik ve kültürel bazı olgulardan da etkilenmek sureti ile siyasi kararlar verirler. Bundan dolayı sezgisel oy verme yaklaşımında seçmenlerin oy verme karar süreçlerinde meseleleri rasyonel olarak analiz etmelerinin yanında iç güdüsel manada da analiz ettiklerine de vurgu yapılmaktadır (Popkin, 1991:47). Bu çerçevede bireyler siyasal konular hakkında fazla bir bilgi birikimine sahip olmasalar bile yine de kimin neye inandığı hakkında farklı yorumlarda bulunabilirler ve bu perspektiften sezgisel yaklaşım daha dikkat çekici bulunmaktadır (Brady ve Siniderman, 1985:1066). Hangi konuda olursa olsun, bireyler kendilerinin yapmış oldukları analizlerin neticesinde farklı bir konu için almış oldukları kararları değerlendirmeleri, bahse konu olayın veya düşüncenin kökenine ve ne şekilde işlediğine bağlı olan birinci ve ikinci elden edinilen bilgi yapılarına dayanmaktadır (Forehand; Gastil; Smith, 2004:2215).

Önceki bölümlerde de sık sık ifade edildiği gibi seçmenler tarafından ulaşılacak istenen güvenilir ve doğru siyasal bilgiler iç veya dış nedenlerden kaynaklı birtakım olgulardan dolayı elde edilmek istenen bilgi yapılarında genellikle eksik ya da güvenilir olmayan kaynaklardan bilgi akışlarının meydana geldiğinin tespitleri yapılmaktadır. Bundan dolayı zor olan şey, seçmenlerin oy verme karar süreçlerinde gerekli olan tüm bilgilere ulaşabilmesidir. Lakin ihtiyaç konumunda bulunan tüm bilgilere ulaşılabilirse bile bireylerin bilgi yapılarını yorumlama kabiliyeti ve arzularının sınırlı olduğu (Rosema, 2004) ve bundan dolayı seçmenlerin bireysel olarak karar vermeleri

durumunda yurttaşların seçimlerde oy verme kararlarını etkileyen tüm bilgi yapıları ve ayrıntıları tam olarak doğruluğunu araştırmak yerine yeterli düzeyde olmayan kısıtlı miktarda bilgi yapılarına güvenmek sureti ile sezgisel yaklaşımlar ve basit yargı kıstasları ile kestirme yollardan karar verdikleri görüşü farklı araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir. (Downs, 1957; Herstein, 1981; Kahneman; Sloviç; Tversky, 1982; Popkin, 1991; Siniderman; Brody; Tetlock, 1991 ve Lau ve Redlawsk, 2001).

Bu kapsamda bireyler büyük bir karmaşık yapı içerisinde oy verme karar aşamalarına yön vermek için sıradan bir şekilde "sezgisel ipuçlarını" tespit eder ve bu ipuçları sayesinde karar verme eğiliminde bulunurlar (Kang, 2002:1149). Oy verme model/yaklaşımları genel manada seçmenin tamamının benzer bir biçimde oy verme kararı eğiliminde bulunduklarını (nedenle ilgili homojenlik öngörüsü) ifade etmektedirler. Buna karşılık oy verecek olan yurttaşların belirli bir yapı içerisinde sistematik bir nedenle ifade edilebilecekleri yolun izini sürebildikleri ve değişik biçimlerde oy verme kararında bulunabildikleri (nedenle ilgili heterojenlik öngörüsü), biçimlerde seçenekli bir öngörü sunmaktadır. Bu kapsamda irdelenen heterojenlik öngörüsü kapsamında bireylerin hangi sebeple oy kullanma kararı aldıkları sorusunun doğrudan bir yanıtı bulunmamaktadır. Benzer bir biçimde, sezgisel oy verme yaklaşımının destekçilerine göre de doğrudan bir sezgisel anlamda ortaya konulan bir davranış yoktur. Bu kapsamda seçmenlerin oy verme karar aşamaları birden fazla olacak şekilde bir boyut idaresi içermektedir. Yani çok boyut içerir ve birden fazla sezgisel yaklaşım yöntemi vardır. Yurttaşların oy verme karar aşamalarında gerçekçi bir şekilde davranması ve oy verme kararlarına tesir eden pek çok dış unsur içerisinde barındırması yadsınamaz bir gerçektir. Lakin yine de seçmenlerin oy verme kararlarına etki eden asıl unsurlar istekleri ve içerisinde bulundukları his yapılarıdır. Diğer yaklaşımlarda ortaya konulan tavırların derinlik yapısında olmadığı ve değişken bir yapıda oldukları nazara alındığında seçmenlerin oy verme kararlarını daha çok sezgisel yapılarında meydana gelen değişimlere paralel olarak verdikleri yadsınamaz bir gerçektir. Bu kapsamda seçmenin oy verme kararını sezgilerinde meydana gelen değişim ve farklılıkların yönlendirilmesi ve bahse konu bu sezgisel yapılarında sosyal, kültürel ve bilgi düzeyi bakımlarından değişik sezgi, his ve duygu yapısına sahip olan seçmenlerde değişik biçimlerde göstereceği aşikârdır. Örnek verilecek olursa eğitim düzeyi ve bilgi seviyesi diğer seçmen gruplarına oranla yüksek olan seçmenler oy verme

kara aşamalarında sezgilerini ya alt seviyede kullanıma sokarlar ya da bu sezgisel yapısal fonksiyonlarını hiçbir şekilde kullanıma sokma ihtiyacında bulunmazlar. Buna karşın daha çok bilgilerini kullanırken, diğer taraftan eğitim ve bilgi seviyesi düşük olan seçmenler karar sürecinde büyük oranda hislerini kullanırlar. Başka bir örnek, farklı kültür ve bölgelerdeki seçmenlerin hisleri ve sezgileri de farklı olmaktadır. Onun için bu seçmenlerin hepsi sezgisel olarak oy verse bile kültür, bölge ve içinde yaşanılan aile ve sosyal grupların farklılığından dolayı oy verme kararları da farklı olur (Siniderman; Brody; Tetlock, 1991; Pattie ve Johnston, 2001; Rosema, 2004 ve Temizel, 2012).

Sezgisel oy verme yaklaşımı ile ilgili yukarıda yapılan açıklamalar göz önüne alındığında, bu yaklaşımı özümseyen yurttaşların oy verme davranış/kararlarının siyasal rıza süreci ile ilişkisi aşağıdaki şekilde analiz edilebilir; Öncelikli olarak, önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere bu yaklaşımda seçmenlerin oy verme kararını genellikle kendi yapısı içerisinde değerlendirdikleri dinamik fikir yapıları içerisinde analiz etmek sureti ile kendilerinin kişisel olarak değerlendirerek verdiklerinden, sahada bulunan araştırmacılar bu yaklaşımı “sınırlandırılmış rasyonel model” şeklinde de isimlendirmektedirler. Bu açıdan bakıldığında sezgisel yaklaşımı özümseyen seçmen gruplarının oy verme kararlarının bu araştırmada ortaya konulan türde bir siyasal rıza olarak ifade edilebilmesi için rasyonel ya da ekonomik yaklaşımdaki gibi yurttaşların oy verme kararları aşamasındaki analizlerinin ne tür bir amaç ile yapıldığının bilinmesi gerekmektedir. Zira ekonomik yaklaşımda olduğu gibi burada da yurttaş, yalnızca kişisel menfaatler ve gayeler için oy verme kararı verirse, vermiş oldukları bu kararların ele alındığı çalışmamız çerçevesinde anlatılmaya çalışılan türden bir siyasal rıza olarak değerlendirilmesi yapılamaz. Lakin ulusal yapı, bölgesel şartlar ya da tüm bireylerin ekonomik standartlarının ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi adına oy verme kararı alınırsa, o zaman verdikleri bu kararlar araştırma çerçevesinde bir siyasal rıza olarak değerlendirilmesi yapılabilir. Bu sebeple seçmen gruplarının oy verme karar aşamasındaki analizlerinin gayesinin bilinmesi, siyasal rıza kavramını ifade etmek adına çok önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak, isminden de anlaşılacağı üzere oy verme kararları aşamasında sezgisel özellik yapılarının ve his ile ilgili niteliklerin tesiri ve önem derecesine dikkat çekilen sezgisel oy verme yaklaşımda yurttaşların oy verme kararlarının bu araştırmada ortaya konulan türde bir

siyasal rıza biçiminde ifade edilebilmesi adına sezgi yapılarının ortaya konulan/konulacak olan kararlarda ağırlık düzeyinin bilinmesi gerekmektedir.

Diğer bölümlerde de ifade edildiği üzere oy kullanan bireylerin bilgi birikimleri ve kültür seviyeleri birbirlerinden farklı oldukları için oy verme karar aşamasında sezgi ile ilgili nitelikli yapılardan yardım almak sureti ile başvurma dereceleri de farklı olmaktadır. Bundan dolayı bu noktada seçmenlerin siyasal bilgi düzeyi ile oy verme kararları aşamasında sezgi yapılarına başvurulması arasında ters orantılı bir bağlantı bulunmaktadır. Seçmen grupları ne kadar çok bilgi ve kültür düzeyine sahip ise, oy verme kararları aşamalarında sezgisel yapılara o kadar az; ne kadar az bilgi ve kültür düzeyine sahip ise oy verme kararları aşamalarında sezgisel yapılara o kadar çok kullanır. Bu kapsamda seçmenler oy verme kararlarını ulusal ve bölgesel yapıları da içerisine katarak refah amaçlı olarak ne kadar çok bilgi ve kültür seviyelerine dayalı olarak verirse, verilmiş olan bahse konu kararların bu araştırma çerçevesinde ortaya konulan türde bir siyasal rıza olma olasılığı o kadar artar. Ters durumda seçmenler ne kadar az bilgi ve kültür seviyesinde dayalı ve bireysel gayeli olarak oy verme kararı verirse, verilen bu kararların siyasal rıza olma olasılığı o miktarda azalır. Bu kapsamda, belirli nitelikte bir kriter taşımayan ve anlaşılamayan veya anlaşılması zor olan sezgisel yapıların ve his niteliklerinin oy verme kararlarındaki etkinliği ne kadar fazla olursa verilen kararın siyasal rıza olarak değerlendirilmesi o kadar zor olur. Çünkü birey, sezgi yapılarının ve hislerin özelliklerinin muhteviyatını kendileri bile açık bir biçimde farkında olmayabilir. Bu araştırma çerçevesinde ortaya konulan siyasal rıza kavramının belirli özelliklere sahip unsurları olduğu ortaya konulduğunda, sezgi yapılarının muhteviyatlarının açık bir biçimde ele alınması durumunda belki de siyasal rıza şeklinde değerlendirilecek sezgisel oy verme kararları, sezgi yapılarının niteliğinin açık ve anlaşılabilir bir biçimde ele alınmasının olasılık dahilinde olmamasından ve görülebilir belirli bir özellikteki unsurunun bulunmamasından kaynaklı araştırmada ortaya konulan türde bir siyasal rıza olarak analiz edilemeyeceğinin anlaşılması gerektiğinin tespiti yapılmıştır.

1.3.4. Normatif Oy Verme Modelleri

Demokrasi kavramı, literatür kaynaklarında belirli bir şekilde cereyan eden yönetim şekillerini ifade eden bir kavram niteliği taşıyan bir özelliği bünyesinde

barındırmasına rağmen tarih dönemleri boyunca sahada farklı uygulama alanları bulmak sureti ile farklı kavramlar üzerinden farklı biçimlerde bir yapı taşıdığına tespiti yapılmaktadır. Bu durumun ana sebebi her toplumun sosyolojik yapı, ekonomik sistemler, hukuki alt yapıları ve mevcut siyasal düzenin az veya çok birbirlerinden belirli noktalarda ayrılmasıdır. Zira bu yapısal farklardan ötürü farklı toplumlar tarafından oluşturulan toplumsal yapılar arasındaki kültür ve sosyal anlamdaki her bir ayrım bu ülkelerde oluşturulan demokrasi kavramına farklı bir biçimde yansıtılmak sureti ile her toplumun demokrasi kavramını kendine özel yapılara uyarlamak zorunda kalmış ve bu durum demokrasi kavramının değişik ülke ve toplum yapılarına sahip metalarda farklı biçimlerde ifade edilip sahada uygulama alanı bulma neticesini göstermiştir. Normatif yaklaşımda ise sözlükte yer alan manası ile ortaya konularak demokrasi kavramının sadece “halkın yönetimi” olarak değil, aynı zamanda “halk için yönetim” şeklinde olarak da ifade edilebileceğinin altı çizilmiştir (Temizel, 2012:22). Başka bir deyişle, normatif manada demokrasi kavramı Abraham Lincoln’ün yaygın olarak ortaya konulan ifadesi ile “halk topluluklarının, halkın kendisi aracılığı ile halk için yönetimi” biçiminde ifade edilmektedir. Bu kapsamda demokratik bir yönetimin halkın tüm arzularına tam ve eksiksiz bir şekilde uyması beklenir. Buradan esinlenerek normatif demokrasi kavramının bir ideali ortaya koyduğu bilinmektedir. Lakin Lijphart’ın da ifade ettiği üzere halkın bütün isteklerine eksiksiz bir şekilde uyabilecek bir yönetim biçimi önceki dönemlerde hiç olmadığı gibi gelecek dönemde de hiç olmayacaktır. Bu kapsamda normatif demokrasi kavramının bütün demokratik yönetimlerin kavuşmayı arzuladıkları bir fikir ve bir amaçtan başka bir şey ifade etmediği anlaşılmaktadır (Temizel, 2012:22-23). Bu bağlamda normatif manadaki demokrasilerde vekiller (temsil edenler), seçmenlerce seçim süreçleri akabinde yetki sahibi olurlar ve seçmenlerce verilen mevcut yetkiyi sonraki seçim dönemlerinde seçmene hesap vermek kaidesi ile seçmenler adına ve çıkarlarını kullanmak maksadı ile hareket etme eğilimindedirler (Urbini ve Warren, 2008).

Normatif manada demokratik sistemlerde siyasal kararların kökenlerini halkın tercihleri ile meydana getirdiği varsayılmakta ve bu tercihlerin kutsal özellikleri içerisinde barındırdığı ifade edilmektedir (Kasdin, 2009:2). Kısaca özetlemek gerekirse normatif yaklaşım, demokratik yönetimlerde temsil sistemi içerisinde mevcut olan seçmen grupları ile vekiller arasındaki ilişkinin mantıksal yapısını anlayıp ifade etmeye

gayret göstermektedir. Bu kapsamda uygulama alanı bulan normatif oy verme yaklaşımları ile temsil sitemindeki seçmenler ile seçilenler arasındaki ilişkilerin daha detaylı bir şekilde ortaya konulmasının amaçlandığı söylenebilir. Diğer yaklaşımlara göre son dönemlerde ortaya konulan normatif yaklaşımların, çalışma kapsamında alan uygulaması içeren seçmenlerin oy verme davranışları araştırmalarında uygulama alanı bulması hala yaygın olmadığı, özellikle de Türkçe kaynaklarda Temizel (2012) çalışması ile Heeywood'un "Siyaset" (2007) isimli yapıtının dışında kuramsal çerçevede çokta ortaya konulmadığının tespiti çalışma kapsamında teyit edilmiştir.

1.3.4.1. Parti Kimliği Modeli

Sosyolojik yaklaşımdan farklılaşan bir model olan, parti kimliği yaklaşımında seçmen gruplarının oy verme davranışlarına araçsal yaklaşmak yerine oy verme davranışlarını fikirlerini belirtmenin bir çıkışı şeklinde gördüğü ortaya konulmaktadır. Bu yaklaşımın ana teması, siyasi parti örgütüne duyulan bağlılık hissiyatıdır. Bu yaklaşım, bir siyasi parti ile ortaya konulan psikolojik özdeşimi, değişmez nitelikleri olan ve uzun vadede gerçekleşecek bir bağlantı olarak ifade eder.

Seçmen grupları ile siyasi partiler arasındaki bu yapısal bağ, inanç yapılarında olduğu gibi küçük yaşlardan itibaren aile yapısı içerisinde kazanılan değer ölçütlerinin, akranlar ve benzer meslek gruplar arasında ortaya konulan davranış uygulamalarından etkilenmesi neticesinde meydana gelir. Kısaca ifade etmek gerekirse kişiler aile içerisinde kabul gören siyasal düşünceler, adetler ve geleneksel bir yapının içerisinde yaşamını devam ettirmesi neticesinde bu yapının etrafında oluşan dinamiklerin etkisi altında kalmak sureti ile siyasi partiler ile bir özdeşim meydana getirirler. Bu yaklaşım, erken dönemlerde meydana gelen siyasal sosyalleşmeyi merkeze alır (Heywood, 2007:312). Siyasi parti gruplarının kendilerini bir sosyal gruba ait olduklarını hissetmeleri bağlamında parti kimliği yaklaşımı ile sosyolojik yaklaşım benzer özellikler göstermektedir. Bu yaklaşımda bireyler, dini yapılar, etnik köken veya bölge çapında faaliyet gösteren gruplarla kendilerine ait fikir yapılarını bütünleştirirler. Diğer taraftan, sosyolojik yaklaşımdan farklı olarak parti kimliği yaklaşımı, tutumlar ve oy verme davranışları arasındaki sebep-sonuç ilişkisine dayanan bağın çift taraflı olduğunu iddia eder. Nasıl ki tutumlar, verilecek olan oyun eğilimini belirleyebilirse; bu durumun tersi olgular da bu tezi desteklemektedir (Andersen ve Heath, 2000:1-22; Antunes,

2010). Bu kapsamda analiz edildiğinde parti kimliği, oy verme davranışının neticesini direkt olarak ortaya koyan bir unsur değildir. Michigan okulunun kurucusu Campbell ve arkadaşlarının (1960:146-167) “The American Voter” (Amerikan Seçmeni) isimli eseri bu modelin bahsedildiği ilk yapıt olması durumu ile irdelenir. Aynı Lazarsfeld ve arkadaşlarının araştırmasındaki gibi, alan incelemelerinin evvelinde esas maksat oy verme kararlarını ortaya koyan unsurları gün yüzüne çıkarmak değildir. Literary Digest Poll yenilgisinden sonra siyasi ilgiler açısından genel manadaki siyasal gruplaşmayı ölçme maksadı ile başlayan çalışmanın neticeleri yep yeni bir yaklaşımın oluşmasına katkı sunmuştur. Bu yaklaşımın yaratıcılarına göre partizan tesir, algısal düzeyde bir süzgeç görevini üstlenerek yurttaşların siyasi partilerin konumlandıkları alanlara göre kendisine ait yapısal konumlanmalara yön vermektedirler. Amerika’da ortaya konulan araştırmalarda siyasi parti kimliği veya bağlılığı, gerçekleştirilen anketlerde kendilerini siyasi yapılarını Demokrat, Cumhuriyetçi veya bağımsız olarak mı ifade ettikleri sorularak tespiti yapılır. Eğer bu seçmenler kendi siyasal yapılarını bağımsız olarak ifade ediyorlarsa, kendilerini iki siyasi partiden hangisine daha yakın hissettikleri sorulur. Bu kapsamda bir veri seti oluşturulur ve seçmenlerin kararları üzerinden olası ihtimallerin analizi yapılır. Seçmenler, herhangi bir siyasal bilgi dağarcığına sahip olmadıkları durumlarda partizan kişilik bağlantısını kurmuş olduğu siyasal partilerin durduğu yeri özümsemeyi seçer.

Kişinin, inandığı ve destekleme faaliyetlerinde bulunduğu siyasi partisi ile aidiyet bağı ne kadar çok olursa algısal ve tutumla ilgili yapılarında meydana gelen bu yanılsamada o kadar kuvvetli bir şekilde meydana gelecektir. Örneğin Türkiye’de milli değerlere sahip bir yapıda olan siyasi partiye aidiyet bağı ile bağlanmış olan bir seçmen, ana dil konusunda eğitim verilmesi ile ilgili geliştirilen politikalar konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmasa da aidiyet duygusu hissettiği partisinin bu politikalara karşı bir tavır sergilemesinden kaynaklı, bu politikalara karşı bir tutum geliştirme olasılığı çok kuvvetli bir olgu olarak karşımıza çıkacaktır. Türkiye’de seçimler konusu üzerine gerçekleştirilen pek çok araştırma ve incelemelerde, adaletli ve rekabet unsurlarını taşıyan bir demokratik ortamın ilk defa gerçekleştirildiği savıyla 1950 yılında gerçekleştirilen seçimleri bir dönüm noktası olarak ifade eder. Milat olarak kabul edilen 1950’li yıllardan günümüz siyasal dönemine kadar Türkiye’de faaliyette olan parti sistemi, önemli sorunlar yaşanmıştır.

Askeri darbeler ve Siyasi Partiler Kanununa dayanarak Anayasa Mahkemesi kararları neticesinde siyasi partiler kapatılmış ve bazıları uzun süre kapalı durumda kalmıştır. Siyasi partilerin lider kadro kesimindeki kişilere siyaset yasağı konulmuştur. Siyasi partilerin kapatılmalarından sonra seçmen grupları kendi ideolojik yapılarını gelecek beklentilerine uygun ve fikir değerlerini yansıtacak yeni bir siyasi parti arayışına girmek sureti ile yeni siyasi partilerin ortaya çıkmasına aracılık etmişlerdir. Bu nedenlerle yurttaşların bir siyasi parti ile kendi fikirleri arasında bağlılık ortaya koyma aşamaları çok defa sekteye uğramıştır. Bu kapsamda eski kuşakların bir siyasi partiye destek verme durumu sonraki kuşaklara geleneksel yapılarının aktarılması zora girmiştir. Bundan dolayı, Türkiye Cumhuriyeti siyasi dönemlerinde bir siyasi parti ile kurulan bağlılık duygusunun sürekli bir şekilde cereyan etmekten yoksun bir hal aldığını söylemek yanlış olmaz. Bahse konu bu durum, farklı seçim dönemlerinde oy kararı alamayan seçmen kitlesinin veya siyasi partiler arası oy farklılaşmaları olarak kendi yapısını ortaya koymaktadır (Kalaycıoğlu, 2008). Bu yaklaşıma göre, bir siyasi parti ile partizan bir şekilde aidiyet bağı kurmuş olan bir kişinin, bu siyasi partiyi terk ederek siyasal politikaları benzer olsa bile diğer siyasi partilerle tekrardan partizanca bir bağ kurması oldukça ender karşılaşılan bir durum olarak ifade edilebilir. Özellikle ailenin de tesiri ile erken dönemlerde siyasi sosyalizasyon kanalı ile kurulan aidiyet bağı, kişilerin almış oldukları siyasal tercih sistematüğünü uzun yıllar aynı eğilim çerçevesinde sürdürmesine sebebiyet vermektedir. Ülkemiz örnekleminde de siyasi sosyalizasyon karar süreçlerinde tesirli olan faktörler arasında aile yapısı önemli bir konumda bulunmaktadır. Uysal ve Topak'ın (2010:60) ortaya koydukları çalışma, siyasi düşünce sistemlerinin sağ kesiminde toparlanan siyasi parti başkanlarının sağ yelpazede toparlanan fikre üye olan ailelerin çocukları iken, sol düşünceye ait olan siyasi parti başkanlarının ise sol yelpazede toparlanan ailelerin çocukları olduğunu ortaya koymuştur. Siyasi tercihlerde meydana gelecek farklılaşma ancak seçmenlerin sosyal ve kültürel statülerinde olağan dışı bir farklılaşma meydana gelmiş ise mümkün olabilmektedir. Örnek verilecek olursa, eğitim ve kültür düzeylerinde olağan dışı değişimler, medeni durum, iş durumları gibi önemli değişimlerin yaşanması gerekir. Bireyin özel hayatında ortaya çıkan bu gelişmeler ve değişmelere paralel olarak da içerisinde yaşamış olduğu toplumsal yapıda meydana gelen sosyal, kültürel, ekonomik olarak meydana gelen bu farklılaşmalara benzer biçimde içerisinde bulunduğu

toplumsal yapıda siyasi ve sosyal olarak oluşan önemli farklılaşmalar da aidiyet ve partizanlık bağlarının farklılaşmasına neden olabilir. Örnek verilecek olursa, seçmenlerin vatandaşı olduğu ülkenin yönetim yapılarında meydana gelen köklü değişimler büyük halk kitlelerinin aidiyet veya partizanlık bağlarında büyük farklılaşmalara sebebiyet verebilir. Yine de farklı seçim dönemlerinde ortaya çıkan oy değişimleri, partizanlık ve aidiyet bağlarının değişimleri olarak görülmez. (Antunes, 2010). 1990'lı yılların başlaması ile birlikte parti kimliği yaklaşımı, partizanlık ve aidiyetlik bağlarını fazla önemseydiği için eleştiri almıştır. Bu teorik yaklaşım, neden bazı seçmen gruplarının partizanlık ve aidiyetlik bağları kurduğu siyasal partiler diğer siyasi partilere oy verdiklerini veya seçim dönemlerinde oy kullanma eyleminde bulunmadıklarını açıklamakta yetersiz kalabilmektedir. Diğer taraftan bu yaklaşım, Amerika'daki iki siyasal partili mekanizmalarda oy verme davranışlarını ifade etmede başarılı olabilmıştır çünkü; Amerika'da yetişkin popülasyon arasında partizan ve parti aidiyetliği bağlamında uzunca bir süreci ifade etmektedir. Lakin Amerika kıtasının dışında bu yaklaşım oldukça yetersiz kalabilmektedir. Özellikle partizan ve parti aidiyetlerinin yoğun olduğu toplumsal yapılarda oy verme tercihleri arasında birbirlerinden farklı tutum ve davranışlar gösteren seçmen gruplarının oy verme karar ve davranışlarını açıklayamamaktadır (Butler ve Stokes, 1969:187-92).

Parti kimliği yaklaşımının yaygın kullanımının önemli derecede kullanım alanını yitirmesinin bir başka nedeni ise yine 1990'lü yıllarda siyasi partiler arasındaki mevcut ayırt edilebilir farkların önemli derecede azalmasına müteakip, pek çok siyasi partinin merkezi politikalar belirlemesinden kaynaklanmaktadır. Genel anlamda incelendiğinde dış münasebetler, ekonomik yapısal programlar, azınlıkların hukuksal yapıları, sivil hukuk gibi bazı konularda pek çok siyasi partinin, seçmenlerin oy verme kararlarını kendi eksenleri doğrultusunda etkileyebilmek adına marjinal siyaset programları oluşturmaları ve tercih politikaları haline getirmeleri nedeni ile siyaset sahnesinde siyasi partilerin birbirlerinden açık bir şekilde farklılaşmazlar. Bu kapsamda seçmen gruplarının tek bir siyasi parti ile partizanlık ve aidiyet ilişkisinde bulunmasını engeller nitelikte yönelimlerde bulunmasını desteklerler. Parti kimliklerinin kudretli bir dönemde olmadığı süreçler sonucunda seçmen gruplarının kendileri adına yarattıkları menfaat odakları ve hükümet erklerince hazırlanan mali performans göstergelerini değerlendirmek sureti ile oy verme davranışında bulunduğunu varsayan

rasyonel/gerçekçi tercih yaklaşımı kaynaklarda oldukça yoğun bir şekilde gösterilen bir yaklaşım olmuştur.

1.3.5. Stratejik Oy Verme Modeli

Rasyonel tercih yaklaşımının bünyesinden doğarak ortaya çıkan stratejik oy verme yaklaşımı, birçok yönden kendin farklı yapıda konumlanan oy verme yaklaşımlarından ayrılır. Bu yaklaşımda sandık başında verilen, sadece bireysel anlamda oy verme kararlarının dışında kişisel menfaatlerin oluşumunda çok önemli bir yapıdır. Seçim kavramı, salt oy verme kararlarının bir unsuru olmanın dışında, hükümet eden yönetici mekanizmayı veya mevcut seçimlerden zaferle ayrılan siyasal örgütsel yapıların belirlendikleri önemli bir kilometre taşıı ifade eder. Örnek verilecek olursa, genel seçimler bahse konu olduğunda, bir takım ideolojik seçmen grupları seçimlerin akabinde kendi menfaatlerine uygun bir şekilde koalisyon yapılarının kurulumuna hizmet etme noktasında büyük bir önem arz ederler. Bundan dolayı, neticede zafer elde edecek parti seçmeni olmasına rağmen, o siyasi partinin seçimlerden sonra koalisyon hükümeti kurmasını talep ettiği küçük siyasi parti gruplarına oy vermek sureti ile bu küçük partilerin koalisyon masasında konumlarını güçlendirici bir pozisyon almalarını sağlayabilirler. Bu kapsamda, oy kullanan yurttaşlar düşündükleri stratejik mekanizmayı sahaya sürerek hükümet erkini belirleyebilme şansını yakalayabilirler. Rasyonel yaklaşımı benimsemiş bir seçmen diğer seçmen gruplarının oy verme kararları ile ilgili gerekli bilgi birikimine sahip oldukları durumda, en çok tercihte bulunduğu siyasi parti veya bu parti tarafından desteklenen adaydan başka bir alternatif aday ya da siyasi partiye oy vererek ulaşabileceğini öngörüyorsa stratejik davranışlarda bulunmaktan kaçınmaz (Gschwend, 2004:10-16).

Stratejik oy verme yaklaşımı ile ilgili araştırmalar yapan bilim insanları, sosyolojik yapısal örgütler, parti kimliği yaklaşımları gibi gelenekçi yapılardan beslenen oy verme yaklaşımlarının varsayımlarından sapma gerçekleştiren davranış yapılarını ifade etmekle meşgul olmaktadır. Oy verme kararlarını daha rasyonel bir biçimde ortaya koyabilmek için hem kişileri yapısal bir durumda şekillendiren kişisel faktörleri (eğitim seviyesi, analitik düşünce kapasitesi vb.) hem de kişiyi ve içerisinde yaşadığı toplumsal yapılara tesir eden yapısal faktörleri (seçim yasalarının sistematığı, siyasi parti örgütlerinin sistematığının doğası vb.) analiz ederler. Stratejik oy verme

araştırmaları, geleneksel yapıdan güç alan yaklaşımları bir adım daha öteye götürerek “*Seçmenler neden bazı durumlarda klasik modellerin öngörülerinden farklı davranışlar sergiliyorlar?*” sorusuna manalı bir ifade etme yetisi sunma gayretindedirler. Bu davranış yapılarının meydana gelmesini sağlayan ana motivasyon yapılarını ve meydana gelmesini engelleyen şartları ortaya koyarlar. Bilimsel kaynaklarda oy verme kararını en fazla tercihte bulunduğu alternatif seçimlikler için kullanan seçmen grupları samimi (içten) (*sincere*) seçmen şeklinde ifade edilirler. Samimi seçmenler, diğer seçmen gruplarının oy verme kararları ve karar sıralamaları üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Stratejik seçmenler ise, kendi stratejilerinin güvenilirliğini teyit etmek istedikleri için diğer seçmen gruplarının oy verme kararlarını göz önüne alarak yönelimlerini göz önünde bulundururlar. Meydana gelen netice üzerinden kendilerine yakın hissettikleri ya da ideolojik olarak yakınlık duydukları siyasi parti yapılarına oy verebilirler veya başka alternatiflere (en az tercih ettiği hariç) oy verirler. Bu öneri, stratejik oy verme yaklaşımı için iki varsayım barındırır. İlk olarak, istedikleri takdirde tüm seçmen grupları başka seçmen gruplarının oy verme eğilimleri ile ilgili açık ve güvenilir bilgilere sahip olma niteliğine erişebilirler. Özellikle seçmen popülasyonu çok olan seçimler öncesi yapılan ve neticeleri herkesle paylaşılan halk oylama sonuçları, seçmen gruplarının bu bilgi birikimlerine sahip olmada aracı olarak ortaya koyduğu ilk kaynaklardan biridir. İkinci öngörü kapsamında, tüm seçmen gruplarının tercihte bulunulan siyasi partiler veya bu parti yapılarının desteklediği adaydan farklı bir alternatife oy verme kararı aldığı anda istediği sonucu elde edebileceği çıkarımını yapmak için gerekli yeterliliğe sahiptir ve bunu gerçekleştirmeye isteklidir (Blais vd, 2001).

Stratejik oy verme araştırmaları, seçmen gruplarının hangi durumlar çerçevesinde destekledikleri aday veya siyasi partiye değil, başka alternatif düzeyde bulunan aday veya siyasi partiye oy verme kararında bulunacağının araştırılması konusuna yöneltilir. Seçmen grupları, fikir yapıları ve bu yapılar tarafından yönlendirilen beyin fırtınaları neticesinde gerçekleştirilebilecek bir yapısal “strateji” geliştirirler ve bu kapsamda oy verme kararı alırlar (Gschwend, 2004:10). Stratejik oy verme yaklaşımının genel maksadı, seçmen gruplarınca hangi siyasi parti lehine oy verme kararı almalarında etkili olan unsurların neler olduğunu belirlemektir. Seçimlerin gerçekleştirilmesinde denetim görevi olan kurumsal yapıları, seçim kanunlarını ve seçmen gruplarının algılarının ne şekilde biçimlendirildiğine odaklanarak bu doğrultuda gerekli araştırmaları yapar. Bu

unsurlar, diğer yaklaşımların araştırma kapsamı haricinde kalmaktadır. Stratejik oy verme yaklaşımı 1900'lü yılların başından itibaren, seçmenlerin oy verme kararlarını açıklamak üzere araştırma yapan bilim insanları tarafından ele alınmaya başlanmıştır. Teori seviyesinde rasyonel tercih modelinin önemli çevreler tarafından benimsenmesi, sınırları belli kurumsal yapıların içinde seçmenlerin oy verme kararlarında tesirli olan unsurlarının incelenmesini teşvik etmiştir (Gschwend, 2004:11). Michael Alvarez ve Jonathan Nagler'e (1997) göre, önemli olan iki siyasal gelişme stratejik oy verme yaklaşımına olan ilgilinin artmasına neden olmuştur. Bunlardan birincisi, Amerika'da 1968 yılından sonra yapılan siyasal reformlarının yapılmasını takiben başkanlık için adayların belirlenme aşamalarında yapılan ön seçimlerde iki siyasal ana partide de aday popülasyonu gitgide artmasıdır. İkinci önem arz eden gelişme ise, dünya çapında çoğunlukçu demokratik rejimlerde üçüncü siyasal partilerin yükselişe geçmesidir. Bu kapsamda ortaya konulan iki neden, stratejik oy verme kararlarının alınmasında bu yaklaşıma olan ilgiyi iyice arttırmıştır. Yükselen bu ilgi, günümüz siyasal hayatında meydana gelen gelişmelerin arşivinin oluşturulmasını sağlamıştır ve bu biçimde stratejik oy verme modeli siyasal iletişim literatürüne önemli artılar katabilmektedir. Bilgi teknolojilerinde, 1990'lı yılların başlaması ile birlikte hızlı gelişmeler yaşanmış ve yöntemsel ilerlemeye katkı sunan yazılım programlarının meydana getirilmesi mümkün olabilmektedir. Konu ile ilgili yazılım programları kullanmak sureti ile aynı anda tüm adaylar için ya da siyasi partiler için oy ihtimalini hesaplayabilen simülatörler yapılabilir bir duruma gelmiştir. Diğer taraftan, strateji oluşturma yalnızca seçmen gruplarına ait bir durum değildir. Siyasi partiler ve bu yapılarca desteklenen adaylarda stratejik bir mekanizmasının kurulmasını sağlayarak bu yapıları sahada uygulamaya koyabilirler.

Örneğin, X, Y ve Z siyasi partilerinin yarışacağı bir seçim tasarlayalım. X siyasi partisini birinci çıkması beklenen bir seçim sürecinde, Y siyasi partisi seçimlerden çekilirse, Y siyasi partisinin seçmenleri farklı nedenlerden dolayı X siyasi partisine oy vermemek adına Z siyasi partisine oy verme eğiliminde bulunacaklardır. Oy davranışlarındaki meydana gelen bu yeni durumla Z siyasi partisinin zafer elde etmesine katkıda bulunabilir. Bahse konu bu durum stratejik oy verme yaklaşımındaki gibi stratejik bir davranış olduğu ifade edilebilir (Dutta, Jackson Le Breton, 2001). Bundan dolayı bu yaklaşım çerçevesinde ortaya konulan araştırmalar, seçmen grubunda bulunan

tüm bireylerin oy verme kararları ile ilgili davranışlarının analizi ile sınırlı bir çerçevede bulunmamaktadır. Lakin bu araştırmanın maksadı ve hizmet ettiği yönelimlerin haricinde kaldıkları için siyasi partilerin seçimleri yönlendirme niyetleri ile ortaya koydukları stratejik yapılar incelenmeyecektir. Yalnızca iki adaydan meydana gelen sistematik yapılarda stratejik oy verme yaklaşımı için tesirli unsurlar çok da kuvvetli değildir. En az üç adayın yarıştığı seçimlerde, en fazla tercihte bulunulan adayın kazanma ihtimalinin olmadığı düşüncesi hakimse, “*ehven-işer*” seçilir.

Çok partili yönetim mekanizmalarında seçimlerin kazanılma ihtimalinin kimler arasında geçeceği iki partiden oluşan yönetim sistemlerine göre belirsizliği çok daha fazladır. Örneğin; nispi temsil sisteminin geçerli olduğu parlamenter yönetimlerde, seçimlerde her zaman birden fazla siyasi parti vardır. Bu kapsamda, doğal olarak siyasi hükümler genel manada birden çok siyasi partinin birleşmesi ile meydana getirdikleri koalisyon sistemleri ile kurulumlarını gerçekleştirirler. Seçmen grupları kendi yapıları ile uyuşan belirli bir yapıdaki koalisyon sistemlerini tercih ederler ancak sadece bir siyasal parti için oy kullanmak zorunda kalırlar. Oy verme kararı ile alakalı gelenekçi yapıdan beslenen yaklaşımlar, kişiler üzerinde tesiri olan bu unsur yapılarını ifade edememektedirler. Samimi (içten) oy verme kararında bulunan seçmen grupları için oy verme davranışı basit ve salt amaca yönelik bir oy verme davranışı değildir; bu siyasal katılımın belirli amaç ve planlarla desteklenen yapıda bir mana ifade etmektedir. Bir adayın veya siyasi partinin seçilmesi sağlanırken, hem de seçmenler oy tercihlerini ifade ederek kendi siyasal yapılarının ortaya konulmasını sağlarlar.

Oy verme kavramı; tercihte bulunulan parti, sevilen bir siyasi parti lideri veya siyasal bir yaklaşıma karşı samimi (içten) seçmen gruplarının kendi yapıları çerçevesinde psikolojik manada yakın hissetme yoludur. Bu tarzda olan psikolojik tesirler, Campbell ve diğerlerince (1960:121) ifade edilen tesirlerle aynı düzlemsel yapıda faaliyet gösterir. Stratejik manada karar verecek olan seçmenin oy verme kararlarındaki etkili olan unsurlar samimi bir şekilde oy kararı veren seçmenden farklı bir nitelik gösterir. Stratejik olarak oy verme kararı veren bir seçmen için bu faaliyet araşsal bir nitelik gösterir.

Seçim sonrası meydana gelmesini arzu ettikleri tablonun ortaya konabilmesi için izlenen bir süreçtir. Benzer biçimde, stratejik olarak oy verme kararı veren yurttaşlar

için bu faaliyet aynı zamanda ortaya konulan siyaset politikalarının veya siyasi liderlerin protesto etme aracı olarak da kullanılabilir. Diğer taraftan, stratejik seçmen tarafından siyasal olarak eğilim gösterdikleri siyasal parti ile aralarında güçlü olmayan yapıda bir ilişki varsa, varmak istedikleri neticelere ulaşabilmek için başka alternatiflere eğilmeleri olasılıkları artmaktadır (Karp vd, 2002). John Blydenburgh'a (1988) göre, stratejik oy verme yaklaşımında dar bölge sistemlerinin uygulama alanı bulunduğu seçimlerde üçüncü adaya oy verecek seçmenin hangi sebeple ikinci adaya oy verdiğini değil, hangi sebeple en çok tercih etmiş olduğu adaya oy vermiş olduğunu tartışmaya açmalıdır. Reagan, Carter ve Anderson arasında gerçekleştirilen Amerika'daki başkanlık seçiminde, Anderson seçimde oy kullanacak olan yurttaşların üçte ikisi ikinci tercihleri doğrultusunda oy kullanırken, üçte biri ise Anderson lehine oy verme kararı almıştır. Çalışmanın neticelerine göre, bu iki grubun demografik manada yapısal nitelikler arasında yalnızca ufak bir şekilde değişiklikler mevcuttur. Anderson'a oy veren seçmenler, diğer adaylara oy veren seçmen profilinden başka demografik nitelikleri bünyelerinde barındırırlar; lakin Anderson'a stratejik olarak oy verme davranışında bulunmayan seçmenle stratejik anlamda oy veren Anderson seçmeni farklı bir niteliksel yapıda değildir. Blydenburgh bahse konu bu durumu şu biçimde ifade eder: Uzun dönemlik fikirler üreten ve süreç merkezli hareket kabiliyetlerine haiz olan seçmenler, üçüncü aday lehine oy verme kararı alarak seçimlerde yönetsel mekanizmalar üzerinde yapısal değişiklikler oluşturmayı amaç edinmiş olabilirler. Çoğunlukçu yönetsel mekanizmalar getirisi olan iki adaylı veya iki siyasal partiden oluşan sistemin değişebilmesi ve üçüncü siyasal parti örgütünde seçimlerde kazanabilme potasına girebilmesi maksadı ile hareket şeklini belirliyor olabilirler. Bu nedenle, stratejik oy verme kararı alan seçmenler aynı seçim mekanizmasında kısa vadeli ve etkisi uzun bir süre devam etmeyecek olan kararlar yerine, değişim yapıları oluşturarak farklı bir teknik yapıda seçim sistemleri oluşturabilmek adına uzun vadeli fikirler ürettiyor olabilirler.

Türkiye'de seçmen davranışları ile ilgili akademik kaynak olarak stratejik oy verme yaklaşımının ele alındığı ilk çalışma Ali Akarca ve Aysit Tansel tarafından yapılmıştır. 1995 yılında gerçekleştirilen milletvekilliği seçim neticeleri üzerine yapılan araştırma çalışması ile seçmen gruplarının bir bölümünün hükümeti meydana getiren tüm potansiyel güçler ile muhalefet cenahı ve bu cenaha mensup potansiyel tüm gruplar

arasında güç denge yapılarını kurmak amacı ile stratejik manada oy verme kararlarını aldıklarının tespitini yapmışlardır (Akarca ve Tansel, 2003). 1950-2004 yılları arasını kapsayan tüm genel ve yerel seçim neticeleri ile ilgili ortaya koydukları bir diğer araştırmada da seçmen gruplarının iktidarda bulunan siyasi partilerin güçlerini diğer siyasi parti gruplarına dağıtmak amacı ile stratejik oy verme kararı aldıkları neticesine ulaşmışlardır (Akarca ve Tansel, 2006). Araştırdıkları hem yerel manada hem de genel manada yapılan seçimlerde yukarıda belirtilen bahse konu sonuca ulaşmışlardır (Akarca, 2011, 2015; Akarca ve Tansel, 2007). Lakin, yapılan bu araştırmaların hiç birinde stratejik oy verme yaklaşımı net bir şekilde ifade edilememiş ve hangi oy verme karar eğilimlerinin stratejik anlamda ortaya konulduğu da ifade edilmemiştir. Şehir bazlı seçim sonuçları ile bağlantı kurularak siyasi partiler arasındaki farklılıkların tespiti yapılarak, hükümette olan siyasi partiler oy kaybına uğramışsa bahse konu bu durum stratejik anlamda oy verme kararında verilen kararlar şeklinde değerlendirilmiştir. Aslında ortaya çıkan bu farklılaşma ekonomik oy verme yaklaşımını yansıtmaktadır. Bu araştırmalarda ortaya kullanılan stratejik oy verme yaklaşımı, bu yaklaşımın uluslararası kaynaklardaki karşılıkları ile uyuşmamaktadır. Bundan dolayı bu araştırmalar ekonomik oy verme yaklaşımına değerli katkılar sunarken, stratejik oy verme yaklaşımı manasında yeterli bir destek sağlayamamıştır.

Türkiye konumunda stratejik olarak seçmenlerin oy verme kararları üzerinde ortaya konulan bir diğer araştırma, laboratuvar sahasında üniversitede öğrenim gören bireylere tekrarlayan seçim örnekleme göstererek seçim barajı uygulamasının stratejik oy verme kararlarına tesiri ölçülmüştür (Blais, Erisen ve Rheault, 2014). Bu araştırmanın neticeleri doğrultusunda, örneklem içerisinde değerlendirilen bireyler seçimlerle ilgili evveliyat bilgisine sahip durumdayken seçim barajını göz önüne alarak stratejik davranma eğilimi göstermektedir. Bu araştırma, demokratik yönetim sistemleri içerisinde en yüksek seçim barajına sahip Türkiye’de bu çalışmanın etkisinin görülmesi bakımından önem arz etmektedir. Lakin mevcut çalışmanın sadece üniversitede öğrenim gören bireyleri kapsamı araştırmanın dış geçerlilik ve güvenilirliğinin az olmasına sebebiyet vermektedir. Başka bir ifade ile bu deneyde ortaya çıkan neticelerin somut yapıda bir yapıya karşılık gelip gelmediği bilinemez. Yine aynı deney düzenini uygulayarak üniversite öğrencilerinin seçim barajı olan nispi temsil sisteminde yapılan seçimlerde bireylerin yapısal niteliklerinin (gelenekçi yapının dışında olma, sosyal bir

yapıya sahip olma, vicdan duygusunun gelişmiş olması, dengeli bir duygusal aktiviteye sahip olma ve insanlarla ve bazı yapılarla uzlaşma yetisine sahip olma) stratejik oy verme kararı üzerindeki tesiri ölçülmüştür (Erisen ve Blais, 2014). Araştırma konusunun neticelerine göre, uzlaşma yetisi stratejik oy verme olasılığını düşürürken gelenekçi yapının dışında olma ve dengeli bir duygusal aktiviteye sahip olabilme nitelikleri bu olasılığı yükseltici doğrultuda tesirlere sahiptir. Yukarıda ifade edilen bahse konu deney araştırmasında dış geçerlilik problemi, çalışma düzeni nedeni ile bu araştırma için de geçerli olduğunun tespiti yapılmıştır. Bir diğer araştırmada da; İzmir ilinde anket vasıtası ile stratejik oy verme yaklaşımı ile ilgili olarak yapılan bir çalışmadır (Tosun, Erdoğan vd, 2014). Bu araştırma ile yerel seçim dönemlerinde İzmir ili özelinde stratejik oy verme kararı verme yetisine sahip yurttaşların demografik yapıları, siyasi partilere yönelik kullandıkları kararları ve oy verme kararlarını alırken merkeze aldıkları unsurların belirlenmesi maksadı açığa çıkmıştır. Araştırmanın neticesinde stratejik oy verme kararında bulunmaya eğilimli yurttaşlar ile samimi (içten) oy verme kararı vermeye eğilimi olan yurttaşlar arasında istatistiki konuda bir değişime rastlanılmamıştır. Türkiye oluşan seçmenlerin oy verme kararlarının alındığı ve bu kararların davranışa dönüştürüldüğü bilimsel kaynaklarda, siyasi partiler arasında oy geçirgenliklerini anlamayı ve bu geçirgenliklerinin nedenlerini araştıran pek çok araştırma vardır. Lakin bu araştırmalar genel manada yöntem ile ilgili bir takım sınırlılıklar nedeni ile amaçlanan olgulara ulaşabilme konusunda yeteri kadar etkili olamamıştır. Bahse konu bu alanlarda ortaya konulan araştırmalarda yoğun bir şekilde başvurulan yöntem, kişisel seviyede veri toplamak için anket yöntemi ile toplanan verilerin analiz edilmesidir.

Anket yöntemleri genellikle alanında uzman olan bireylerce gerçekleştirilememesi, bütün seçmenlerin temsilini sağlayabilecek bir örneklem grubu oluşturma zorluğu ve finans kaynaklarına ulaşma konusunda ortaya çıkan bir takım sınırlılıklar nedeni ile anket yöntemi ile toplanan verilerin güvenilirliği ve geçerliği oldukça az olabilmektedir. Ayrıca, dünya literatüründe görmüş olduğu ilgi sürekli olarak yükselen bir model olan araştırma verisini tüm insanların ulaşımına açık bir duruma getirme, Türkiye’de gereken ilgi düzeyine çıkamamıştır. Sağlam ve güvenilir veriye ulaşabilmenin zorluğunun bir neticesi olarak, saha çalışmacıları elde ettikleri verileri herkesin ulaşabileceği bir noktaya taşıma konusunda bazı kotalar ortaya

koymaktadır. Halbuki çalışmaların neticelerinin ne düzeyde doğruluk taşıdığı ortaya konulurken, bahse konu bilimsel araştırmalarda kullanılan verilerin ne düzeyde doğru bir şekilde analizini yapıldığının da kontrolünü yapmak gerekir. Ayrıca, bahse konu bu araştırmalarda kullanılan mevcut verilerin sayesinde, aynı sorularla hazırlanan lakin farklı zaman dilimlerinde veya birbirlerinden farklı yerleşimlerde yapılmış olan çalışmalar bir arada değerlendirilmek sureti ile karşılaştırılmalı araştırmaların ortaya konulması gerçekleşebilecektir. Özetle, Türkiye’de güvenilir bir şekilde verilerin toplamanın çok zor olarak gerçekleşmesi ve çalışmalarda kullanılan anket verilerinin diğer çalışmacılarının erişim kanallarına kapalı olması nedeni ile neticelenen doğruluk testlerine dahil edilmemesi, bu alanlarda önem arz eden ve kapsamlı bir şekilde araştırmaların ortaya konmasını engeller niteliktedir. Anket tekniği, bahse konu tüm bu sınırlamalara rağmen seçimlerden önce kamuoyu yoklamalarını gerçekleştirmek ve seçim verilerinde olmayan lakin seçmenlerin oy verme kararlarını etkileyen kriterlerin (yaş durumları, cinsiyet faktörleri, sosyal ve mali yapıları durum v.b.) değerlendirilmesi için ortaya konabilecek temel bir sosyal bilimler yöntemidir. Aslında bu kriterlerin değerlendirilmesi de toplu veri analiz teknikleri sayesinde gerçekleştirilebilmektedir ve bütün seçmeni temsil etme noktasında neticeler ortaya koyabilmektedir. Toplu veri analizi/değerlendirmesi, son dönemde sosyal bilimlere konu olan tüm ilgili alt alanlarda kullanılabilir bir hale gelmiş yöntemdir. Bilgi teknolojilerinin hakim olduğu günümüzde toplam veri anlamında istatistiki bilgilere ulaşabilmenin maliyeti gittikçe azalmaktadır. Bahse konu araştırmalarda kullanılacak bu verilere ulaşım aşamasının bir sonraki adımı, elde edilen bu verilerin doğru bir şekilde analizlerinin yapılmasıdır. Elde edilen istatistiki verilerde bulunan manayı anlamak ve arkasındaki gizemi çözümlemek, mevcut alanda yeterli bilgi düzeyine erişmiş bireylerin yetiştirme aşamalarını geçmesi ile mümkün olabilmektedir. Avrupa’da seçmenlerin oy verme davranışları ile ilgili araştırma yapan bilim insanları, maliyet tutarının yüksek olması ve neticelerin her daim araştırma için amaçlanan hedefler seviyesinde ortaya çıkan sapma derecelerinin fazla olması nedeni ile ayrıca toplumun tüm kesimlerini temsil etmemesi nedeni ile anket tekniğinden öte toplu veri analizine doğru bir yönelme mevcuttur. Lakin Türkiye özelinde bu kadar detaylı bir verinin herkesin erişimine açık olmayışı, ileri analiz tekniklerinin uygulanamayışına neden olmaktadır. Halbuki adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçildiği günden itibaren çalışmacıların ihtiyacı olan yeterli seviyede detaylı

veri, resmi yetkili organlarca bir araya getirilmektedir. Bu veriler, güvenilir niteliktedir lakin bir takım güvenlik gerekçeleri nedeni ile erişime açık olmadığından dolayı çalışmacılar sınırlı birtakım kaynaklara mahkum olmaktadır. Türkiye’deki seçmenlerin oy verme kararları ile ilgili literatürlerde yönetsel ve saha yetersizliklerinin yanında, oy verme davranışlarının teori manasında yetersiz kaldığı da bilinmektedir. Türkiye’nin diğer Avrupa ülkelerinden farklı bir siyasal hayata sahip olması nedeni ile Türkiye’deki seçmenlerin oy verme kararı almaları ile ilgili davranışlarının uluslararası düzeydeki teorilerle ifade edilmesinin olası olmadığı konusunda yoğun bir önyargı vardır. Bahse konu bu ön yargı, ortaya konulan bilimsel yayınlara yansımış ve uluslararası bilimsel kaynaklar ile Türkiye’deki seçmen davranışları kaynaklarını birbiriyle uyum sağlayabilen bir hale getirmek gerçek manada zor iş haline gelmiştir (Çarkoğlu, 2012:161-164). Bu uyum sorunu ile ilgili olarak üç neden gösterilmiştir.

Birinci neden:

Türk demokrasi tarihinin temellerinin sürekli olarak askeri darbeler nedeni ile devamlı olarak zarar görmesidir. Kişisel olarak seçmenlerin siyasi parti tercihlerinin ortaya konulabilmesi adına gerekli olan süreç birçok kez sekteye uğramış ya da uğratılmıştır. Ayrıca, gündem belirlemede ve siyasi hayatta tesiri üst seviyelerde olan bireyler arasında meydana gelen güç çatışmaları, oy verme kararı alacak olan kişilerin dikkatlerinin bu yönde ilerlemesine sebebiyet vermiştir. Kişiler için oy verme kararlarını vermeden evvel siyasetle ilgili kişilerin vaatleri ve sonrasında bu verilen vaatlerin ne düzeyde gerçekleştirildiği merkeze alınmaktan çıkarılarak farklı bir yapı üzerinde durulmuştur. Benzer biçimde, akademik çevrelerde de Türkiye’deki seçmenlerin siyasi tercihlerinin ne şekilde ortaya konulduğundan ziyade seçkin kesimler arasındaki çıkar ve menfaat çatışmaları her daim daha dikkat çekici bir durum haline gelmiştir.

İkinci neden:

Davranışsal ve rasyonel tercih modellerinin Türkiye’de siyaset bilimi alanında çalışmalar yapan bilim insanlarınca sınırlı seviyelerde kabulünü ortaya koymuştur. Halbuki bahse konu bu mevcut durum oy verme kararı almalarında ve oy verme davranışlarının yapısal durumlarını ortaya koymaları manasında bilimsel kaynaklarda önem arz eden bir yapı niteliğindedir.

Üçüncü neden ise:

Bahse konu bu alanda toplanan verilerdeki eksiklikler ve üst seviyelerdeki analiz teknikleri konularında uzman personellerin yeterli düzeyde olmamasından kaynaklanmaktadır.

Türk siyasal hayatı, sürekli ve ardışık bir biçimde kesintilere uğradığı için sistematik bir biçimde oluşturulamayan siyasi parti bağılıkları nedeni ile her seçim dönemlerinde siyasi partiler arasında ciddi manada oy değişimleri ve geçişleri yaşanmaktadır. Ortaya çıkan bu oy geçişleri ve oy dalgalanmalarının yönleri ve meydana çıktığı yerlerin düzgün tespiti, Türk siyasal hayatını ve seçmenlerin oy verme davranışlarını ve siyasi parti tercihlerini doğru okumak adına çok büyük bir önem arz etmektedir. Lakin bahis konusu olan mevcut bu konularda hala istenilen yere varılamamıştır. Bu araştırmanın öncelikli hedeflerinden bir tanesi, oy verme kararlarında meydana gelen dalgalanmaların ve siyasi partiler arası oy geçişkenliklerinin ülkedeki bütün seçmen gruplarını kapsayacak bir biçimde seçim verileri üzerinden güvenilir ve geçerli bir şekilde analizinin yapılabilmesidir.

Seçmenlerin siyasi parti tercihlerinde hangi gerekçeleri merkeze aldıkları, hangileri ise göz ardı ettiklerinin sebep-sonuç bağlamında kendi demografik yapı ve sosyal çevrelerine uygun olarak mı yoksa farklı iç dinamiklerinin de etkisi ile mi oy verme kararı aldıklarının araştırma çerçevesinde siyasal rıza ve politik okuryazarlıklarının ilişkisel analizleri anket yöntemi ile yapılmaya çalışılacaktır. Ayrıca seçmenler tarafından alınan oy verme kararlarında siyasal rıza ve politik okuryazarlık ölçekleri çerçevesinde hangi siyasi parti seçmenlerinin hangi objektif kriterlere göre oy verme kararı aldıklarının analizlerinin yapılmak sureti ile hem merkez sağ partiler hem de sol partiler olmak üzere 2018 yılında gerçekleştirilen Milletvekili Genel Seçimlerinde ilk beş sırayı almış partiler özelinde bu analiz çalışması yapılacaktır. Bu analiz çalışmasının nihai amacı ele alınacak olan bu beş siyasi parti seçmeninin uygulanacak ölçekler düzeyinde neye oy verdikleri ya da neyi oyladıklarının amaç ve gerekçeleri SPSS modülünde analiz çalışmalarının yapılarak, demografik yapıları da göz önüne alınmak sureti ile siyasi partilerin seçmen yapılarını öğrenmelerinde, bu seçmen gruplarının siyaset gündemlerini ne kadar takip ettiklerinin tespitlerinin yapılmasında, oy verme davranışlarında her bir siyasal parti üzerinde nasıl bir algı veya

bir siyasal yapı içerisinde ya da etkisinde oy verme kararı aldıklarının tespitlerinin ortaya konulması sağlanacaktır. Bahse konu bu analizlerin sonucunda Türkiye’de yer alan bazı siyasi partilerin kendilerine oy verme kararı alan seçmen yapılarının röntgeninin çekilmesi sureti ile seçim süreçleri aşamasında ortaya koyacakları gündem maddeleri ve yapacakları siyasal iletişim faaliyetleri adına hayati bir önem taşıyacaktır. Her şeyden önce siyasi faaliyetlerin amacı olan kendine taraftar toplama ve oy kazanma olguları üzerinden bu nihai amaçlarına ulaşmak isteyen siyasi partiler öncelikle kendilerine oy veren seçmen gruplarının demografik yapılarını, arzu ettikleri siyasi emellerini, ülke geleceği hakkındaki tutumları, kamusal yönetimde ne şekilde bir yapı arzuladıklarını ve oy verme kararlarını hangi somut kriterlere göre alıp sandığa gidecekleri konularında son derece açık ve doğru bilgilerinin olması seçimler kazanma yolunda önemli bir unsur teşkil etmektedir. Mevcut bu unsurları bilip seçmenlere karşı nasıl bir siyasal propaganda yapacağının çerçevesini ana hatları ile çizen bir siyasal yapının, yapılacak olan seçimlerde ortaya koyacağı performans elbetteki artan oranlı bir eğri çizecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇMENLERİN SİYASİ PARTİ TERCİHLERİ BAĞLAMINDA POLİTİK OKURYAZARLIK VE SİYASAL RIZA OLGULARI

2.1. POLİTİK OKURYAZARLIK KAVRAMI

2.1.1. Okuryazarlık

İnsanlık tarihinde on binlerce yıldır süre gelen yaşam serüveninde kil tabletlerden başlayan yazım süreçleri dijital teknolojinin gelişimi ile birlikte dijital ekranlar, bilgisayar sistemleri, akıllı sisteme sahip yön bulucular ve akıllı telefonlarla devam ederek git gide artan bir şekilde büyümektedir. Okuma teriminin ifade ediliş şekli toplum içerisinde etkileşimde bulunan tüm gruplar ve kişilerin de katılımı ile sürekli bir şekilde genişleyen farklı ifade şekilleri bulmaktadır. Ayrıca içerisinde yaşanan dönemin şartlarına, gereklerine göre tekrardan isimlendirilmektedir. ”(McCarthy ve Raphael, 1992). Pearson ve Stephens (1994)’a göre 1960’lı yılların başlarına kadar dil bilimi ile ilgili araştırma gerçekleştiren araştırmacılar okumayı basit bir yapısal ya da sembolik olgular silsilesi olarak ifade ediyorlardı. Daha sonraki dönemlerde okumanın sadece sembolik bir aşama olmadığı, okuma kavramının baştan sona farklı bir aşama olduğunu ifade etmişlerdir. Bu aşamada okuduklarının anlaşılması yerine okunulan metinlerin neyi ifade ettiğinin açık bir şekilde belirtilmesi, yani okunulan metinde bulunan içeriklerin anlamlaştırılmasının çok daha önemli bir unsur olduğunu, ortaya konulan bu anlamlaştırma etkinliğinin geçirilen hayat tecrübelerine bağlı olarak farklılıklar arz edeceğini, bireylerin yaşamış oldukları toplumsal çevrelerin okuduklarına anlam katma üzerinde tesirinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Okuryazarlık teriminin günümüze kadar çok sayıda farklı tanımı yapılmıştır. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “okuryazarlık” kelimesi “okuryazar olma durumu” şeklinde ifade edilmiştir. Son dönemlerde okuryazarlık kelimesinin ön ya da arkasına farklı manalar içeren opsiyonel bir şekilde ekler eklenmek sureti ile fonksiyonel manada okuryazarlık kavramının esas teşkil ettiği anlamlar haricinde kullanımlarının gerçekleştirildiğinin tespitleri yapılmaktadır.

Birleşmiş Milletler tarafından 1990 senesi “Uluslararası Okuryazarlık Yılı” ilan edilmiştir. Bu ilanla birlikte okuryazarlık kavramının popülaritesi artarak bireyler ve gruplar tarafından yoğun bir ilgiye maruz kalmıştır. UNESCO tarafından okuryazarlık kavramı “Çeşitli kapsamlarda ortaya konulan basılı yapıtları ifade etme, anlamlandırma, yorum yapabilme, bir araya getirme, iletişim kurma yetisi, hesap yapabilme ve kullanıma sokabilme yeteneğidir” (Montoya, 2019:2).

Okuryazarlık kavramı, “Kişilerin maksatlarına ulaşmalarını, bilgi düzeyleri ve potansiyel yapılarını ileri seviyelere taşımaları ve içerisinde yaşadıkları toplumsal yapılara tam manada katılımlarının sağlanması adına devam eden bir öğrenme aşamasını içerir” (Mamhouston, 2019). Amerika’da yetişkin bireylerin okuryazarlık düzeylerini analiz etme kurumu NAAL okuryazarlık kavramını; “Toplum içerisinde çalışma isteği göstermek, ortaya koydukları hedeflerine ulaşabilmek ve potansiyel yapılarını geliştirmek adına basılı ya da yazılı bilgileri kullanıma açmaktır.” (NCES, 2019). PISA programlarında okuryazarlık kavramı; “Gündelik hayatta etkili bir biçimde çalışmalar ortaya koyabilmek adına gereken bilgi, anlayış ve beceriler” olarak ifade edilmektedir. (OECD, 2000:9). Kellner (2001) okuryazarlık kavramını; “Toplumsal yapılar aracılığı ile anlamlandırılan iletişimsel sembollerin tesirli bir şekilde kullanılabilme kabiliyeti” şeklinde ifade etmektedir. Aldemir (2003)’e göre okuryazarlık kavramı: "Hayat süresince öğrenme yapılarının bilincini meydana getirme, mevcut bilinç yapılarını daha ileri götürebilme, daha etkin bir şekilde öğrenme adına kişilerin yaratıcı bir şekilde yeni kabiliyetler kazanabilmelerini sağlamaktadır".

1950’li yılların başında kuruluşu başlayan International Literacy Association’a (ILA) göre okuryazarlık kavramı: “Anlam verebilme yetisi, yorum yapabilme kabiliyeti, okuma ve üretme faaliyetlerinde gerekli bilgi yapılarının ve beceri yetilerinin kazanımı ile içinde yaşanılan toplum ve katılım envanterleri için gerekli olan entelektüel araç ve kapasitelerin meydana getirilmesi” biçiminde ifade edilmiştir (ILA, 2019).

20. asrın sonlarına doğru bireylerin hayatlarının merkezi konumu durumuna gelen teknolojik alt yapı, gelenekçi anlamda okuryazarlık kavramının tanımlanmasının tekrardan ortaya konulması ihtiyacı belirlemiştir. Pek çok akademisyen okuryazarlık terimini kendi yaptıkları çalışmalar çerçevesinde ilişkilendirmeleri neticesinde yeni model okuryazarlık kavramı hayatımıza girmiştir. “Politik okuryazarlık, mali

okuryazarlık, teknolojik okuryazarlık, çevre okuryazarlığı, grafiksel işlemler okuryazarlığı, hukuksal okuryazarlık, kütüphane sistemleri okuryazarlığı, dijital envanter okuryazarlığı, bilgisayar teknolojisi okuryazarlığı, tüketici hakları okuryazarlığı, medya sistemleri okuryazarlığı, eleştirel anlamda okuryazarlık, yurttaş okuryazarlığı, web sistemleri okuryazarlığı” okuryazarlık örneklemini içerisinde sunulabilecek türlerdir. İlerleyen günlerle birlikte okuryazarlık terimi eklenmek sureti ile türeyen terimler fazlalaşmaktadır (Snively ve Cooper, 1997:10).

Son dönemlerde toplum içerisinde yaşayan bireyler adına yaşadığı sosyal çevreyi yorumlamak ve bu yorumları kendi çerçevesinden anlam kazandırması meselesi büyük bir önem kazanmıştır. İnsanlar hayatlarını idame ettirdikleri sosyal yapıyı ve bu sosyal yapının can bulduğu kara parçalarını kendi bakış açıları ile tanımak, geçmiş dönemlerini taramak, çevrelerinde bulunan insan gruplarını tanıma faaliyetleri adına okuma faaliyetleri ve yazma yetilerinin yeterli düzeyde ihtiyaca cevap veremediğini bu kavramların en düzgün ve güvenilir bir şekilde algılaması ve anlamlandırmalarının yapılabilmesi insan davranışlarının içsel yapı kurallarına uygun bir şekilde tanımlanabilmesi adına bir mecburiyet taşıdığı ortaya konulmuştur.

Toplumsal yapılar içerisinde etkileşim içinde bulunan birey ve birey grupları yaşamları süresince karşılaştıkları siyasal, mali, kültürel yapı ile ilgili tüm konular, sosyal yapı ile ilgili tüm konular, askeri anlamda pek çok problemin dayandığı konuları sonlandırmak adına belirli bir bilgi donatıları-tutum yapıları-davranış şekilleri ve bir takım kabiliyetlere sahip olunmasının gerekli olduğu yaşanan dönem içerisinde ortaya konulmuştur. Bu sebeple eleştirel düşünme yetileri, sorun çözme teknikleri, farklı bakış açıları geliştirebilme yolları, empati veya iletişim kurma vb. becerileri geliştirme yoluna gitmiştir.

2.1.2. Politik Okuryazarlık

Politik okuryazarlık kavramını tanımlamadan önce bahse konu bu kavramla ilgili olan ve bu kavramın tarihsel gelişimine ışık tutan eğitim kavramının tanımı ve işlevsel özellikleri öncelikli olarak ifade etmek gerekir.

Eğitim süreçleri, toplumsal yapı içerisinde halk tarafından istenilen ve hak ettiklerini düşündükleri değişikliklerin sağlanmasının başarılı ve analitik zeka seviyesine sahip kişilerden meydana gelen yeni nesli daha ileri götürmek sureti ile

erdem sahibi insanın ve aktif olarak toplum içerisinde faaliyet gösteren vatandaşların gelişim düzeylerine katkı sunmanın bir yolu olarak hizmet verir. Bu nedenle, toplumca geleneksel davranışları ve tercih eğilimlerini, bilinçli bir şekilde benimsemeleri ve uygun olmayanları kabul etmemeleri için genç nesillere işe yarar nitelikteki saha uygulamalarının iletilmesi eğitim sisteminin en önemli hedefleri arasında yer almaktadır. Bu sebeple eğitim, yalnızca mali konularda değil, kültürel yapı ve psikolojik manalarda da bir milletin ortaya çıkarılması maksadı ile ortaya konulan gayretler de önemli bir rol oynamıştır (Chua ve Kuo, 1991:43).

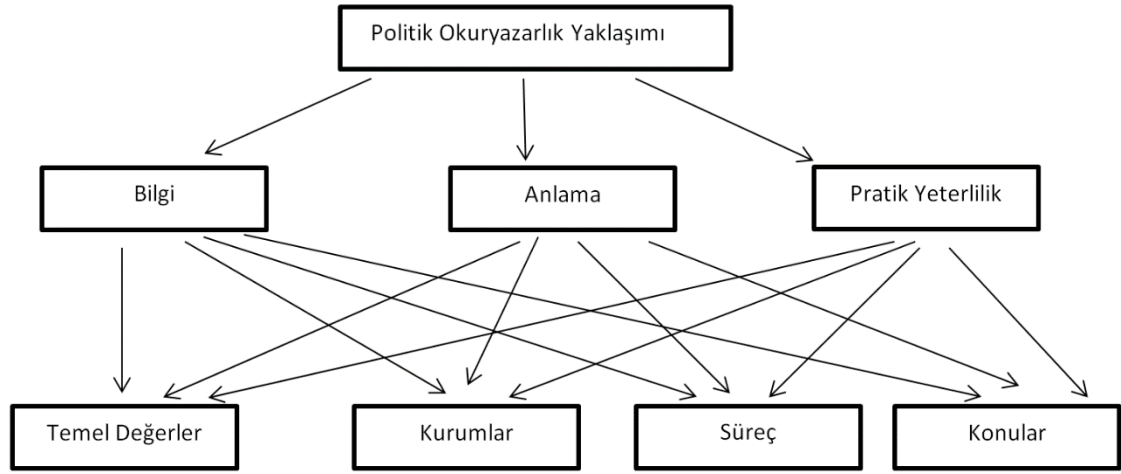
İnsanın hayat gelişiminin hiçbir zaman tamamlanamayacak olmasından kaynaklı bireylerin eğitim mekanizmaları sonsuza değin eğitim ihtiyacını gerekli ve zorunlu kılar. Bireylerin toplumsal bir yapı içerisinde hayatlarını devam ettirmek zorunda olması eğitim sistemlerinin önemini arttırmıştır. Eğitim kavramı, toplumsal yapı içerisinde kendiliğinden meydana gelen kuralları benimsemenin ve toplumsal kültür oluşumuna katkıda bulunan sağlayıcıların en önemlisi ve büyüğü olarak görülür (Evkuran, 2009:481). “Yeni nesil dönemin (çocuk ve genç grupları) yaşanan toplumsal yapı içerisinde birbirlerini anlayabilecekleri ortak değerler ve bağlı olacakları kurallar silsilesinin ayrıca toplumla kaynaşabilmelerin de eğitim kavramı, bir aracı mekanizma şeklinde görülmüştür” (Ertugay, 2015:291).

İlk çağlardan başlayarak toplumların devamlılığını sağlayan bireyler içerisinde yaşadığı toplumsal yapının, kendi toplumlarının komşusu olan toplumlara karşı daha kuvvetli, varlıklı ve daha gelişmiş bir toplum yaratma amacı gütmüşlerdir. Bu nedenle ilk çağlardan başlayarak toplumsal istekler merkeze alınmak sureti ile eğitim sistemleri diğer bazı konularına önderlik etmek sureti ile yapılan pek çok saha çalışması ortaya konulmuştur. Eğitim sistemlerinde ortaya konulan araştırmaların temelinde yatan en önemli hedef ise mevcut yönetim mekanizmalarına yurttaşların sadakatlerini sağlamak olmuştur. Bu hedef çerçevesinde ülkeyi yöneten mekanizma öncelikle çocuk ve genç gruplarından başlamak üzere yurttaşlara politika eğitimi verme gereksinimi duymuştur. Önceki dönemlerde yönetici erkin bu eğitimleri sahaya sürmesindeki maksat, devlet sistemlerinin varlıklarını devam ettirebilmeleri için vatandaşların öncelikle somut olarak daha sonrada fikirsel ve zihinsel manada donanımlarının var olmasının gerekliliğidir.

Okuryazarlığın kollarından olan Politik Okuryazarlık kavramı bilgi yapılarının, yetenek düzeylerinin ve beceri yetilerinin birleşmesinden meydana gelmektedir. “Siyasal hayatta önemli olan kriterleri anlamayı ve bu kriterlerin uygulanmasının gerekliliğini ifade etmeye gayret göstermektedir. Politik okuryazarlık kavramı en sınırlı manası ile politik mekanizmalar içerisinde yurttaşların yönetici mekanizma ve ortaya konulan politik kararlar üzerinde söz sahibi olmasıdır.” (Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2007). Politik Okuryazarlık kavramı, bireylere hayatlarının devam ettiği süreç boyunca gerekli olabilecek siyasal alanlarda öğretilmesinde kullanılan bir araçtır. Demokratik yönetim sistemlerinin temelini, yurttaşların ülke yönetimine katılması meydana getirir ve bu demokratik sistemler için önem arz eder. Siyasal katılım neticesinde kişiler toplumda kendilerini gösterebilir ve ifade edebilir. Bilinçli bir şekilde siyasal katılımın ortaya konulabilmesi için bazı siyasal bilgi yapıları ile zenginleştirilmiş politik okuryazar özelliklerini taşıyan kişilerin nitelikleri merkezi konumda bulunmaktadır. Politik okuryazar niteliğine sahip olan bireyler hem donanımlı bir takip eden hem de sorumluluk düzeyinde nitelikli olan ve tesirli bir biçimde siyasetle ilgilenebilmek adına aktif bir katılımcı durumundadır (Lockyer ve Crick, 2003).

Zaller (1992)'e göre politik okuryazarlık kavramı kişilerin siyasal olayları anlayıp yorumlama yeteneğine haiz olması ve politik farkındalık şeklinde ifade edilmektedir. Anderson'a göre politik okuryazarlık “Politik okuryazarlık devlet yönetim mekanizmasının yasallığının kritik bir tarafını kapsar, doğru bir biçimde işlevsel özelliği olan bir demokrasi yönetimi, bahse konu alanlarla ilgili bilgi ve takdir gerektirir ve politik okuryazarlık kavramı bu konuların ortaya konulmasında aracı bir rol oynar”. Politik okuryazarlık kavramının, aşağıdaki şekilde verilen şemada üç ayrı yapıya bölündüğünü ifade etmektedir (Anderson, 2008:13). İleri seviyede demokratik yapılarla yönetilen devletler toplum içerisinde yaşayan insan kaynağını en önemli yapısal unsurlar olarak ifade ederler. Bu beşeri sermayenin eğitim sistemleri sayesinde donanımsal özelliklerinin artırılması devletin sosyal yapısı, mali durumu, kültürel ve siyasal bakımdan inkişafının bir kaynağı olabilecektir. Bu beşeri kaynak ve alt yapılarının oluşturduğu sistematik yapılar politik okuryazarlık kavramının gerektirdiği bilgi yapıları, yetenek ve davranışların benimsenmesi ve toplumsal yapı içerisinde tesirli bir biçimde ortaya konulması yalnızca bu yapılar içerisinde faaliyette bulunan

kişilerin faydasına değil aynı zamanda o devletin yapısal sistemleri ve içerisinde yaşanan toplumsal yapının da faydasına olacaktır.

Şekil 2.1. Politik Okuryazarlık Modeli.

Anderson, R. (2008). The Political Literacy Approach to Teaching Politics in Sose Courses. *Ethos*, 221-238’ den alınarak bu araştırma kapsamında literatür kaynağı olarak kullanılmıştır.

Anderson politik okuryazarlık kavramını model üzerinde analiz etmiştir. Bahse konu model birbirinden farklı üç tür ile politik okuryazarlığa farklı anlamlarda nitelik ve nicelik kazandırmaktadır; bu nitelikler bilgi yapıları, anlayış ve pratik yeterliliktir. Anderson’un geliştirdiği bu modelin kullanılma alanları oldukça geniş bir yapı içermektedir, çünkü politik okuryazarlık kavramı aracısız olarak takibi yapılamaz ya da ölçümü yapılamaz (Cassel, 1997). Bahse konu model politik okuryazarlık kavramını yalnızca bilgiden ibaret olan bir durumdan daha çok bir anlam içeriğinin varlığını gösterdiğinin tespiti yapılmaktadır. Bu model politik okuryazarlık kavramının bilgi yapıları ile anlayış durumlarının varlığı ve pratik yeterlilik ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu model sadece siyasal bilgi yapılarının bir tek unsur olarak siyasal katılım faaliyetlerinde bulunmaya neden olmayacağına, lakin mevcut bu bilgi yapılarının kavranması ve bireyin ne şekilde uygulanabileceğini kavrayabilmesi gerekliliğinin ortaya konulabilmesini ifade etmektedir. H. Collins ise, Anderson’un politik okuryazarlık modeline önemli bir ekleme yapmıştır. Collins’e göre “Politik yapısal mekanizmaları ve aşamaları tanımak, kavramak ve harekete geçmek yeterli bir

seviyede olamaz, lakin muhalif bir durumsal çerçeve içerisinde bu durumu yansıtabilmek yeterli olabilir” (Collins, 1992:14).

Dirk (2014) politik okuryazarlık kavramı kapsamında kişilerin kararlarını kendileri adına alabilmesini öncelikli bir adım olarak görür ve vatandaşlık hissiyatlarının ise kişilerin, içerisinde hayatlarını devam ettirdikleri toplumsal yapı ile etkileşmesinin neticesinde meydana geldiği ifade edilir.

Fyfe (2007)’ye göre politik okuryazarlık kavramı yalnızca siyasi mekanizmaya hizmet eden tüm kurumları ve bu yapıların fonksiyonlarını anlamak değildir. Politik okuryazar olabilmek için yetenek ve değer yargıları da bilgi yapıları kadar önem arz eden bir niteliktir. Politik okuryazar niteliği taşıyan kişiler içerisinde bulunduğu toplumsal yapı içerisinde bilgi yapılarına hakim, pasif seviyede katılım davranışı göstermek yerine toplumsal yapı içerisinde toplum için önemli olan konularda aktif bir şekilde katılım sağlayan kişidir. Politik okuryazar niteliği taşıyan kişi bilgi yapıları, yetenekleri, tutumları ve davranışsal yetenekleri vasıtası ile diğer kişilerin eylemsel faaliyetlerini farklı bir bakış açısı ile analiz edebilir, ortaya konulan eylemlerin kendileri üzerindeki tesirlerinin farkına vararak onlara en uygun bir şekilde gerekli cevabı verebilme yetisine sahip olur. Denver ve Gordon (1990)’a göre politik okuryazarlık kavramı; “Toplumsal yapı içerisinde etkili birer yurttaş olarak kişilerin toplumsal rollerini başarılı bir şekilde yürütebilmek adına siyasal süreçler adına ile konuları bilmesi, bunların birey tarafından kavranmasıdır”.

Avrupa Birliği’ne bağlı Avrupa Komisyonu 2005 senesinde gerçekleştirdiği “Citizenship Education at School in Europe” isimli araştırmaya göre vatandaşlık eğitimi, politik okuryazarlık, eleştirel düşünme yetileri ve bir tutum yapılarının ve değerlerin gelişimi ve aktif bir şekilde katılımları konusunda yönlendirmek için gereklidir. Politik okuryazarlık kavramının süreç analizi kapsamında aşağıda verilen önermeler neticesinde birtakım değerlendirmeler yapılabilir:

- Sosyal konumda politik ve sivil yapıda bulunan kuruluşların yanında insan hakları ile ilgili farklı türde mekanizmaları öğrenmek,
- Bireylerin hep beraber uyum içerisinde yaşayabileceği şartlar, sosyal anlamdaki yapısal ilişkiler ve devam eder nitelikteki sosyal sorunların araştırılması,

- Genç nesilleri kendilerinin hak ve sorumluluk bilinci geliştirmeye iyi bir şekilde hazırlanmak amacı ile ulusal anayasa ve kanunlar hakkında bilgi vermek,
- Kültürel yapıların ve geleneksel paylaşımların tanınması konularında teşvikte bulunmak,
- Toplumun kültürel yapılarının ve toplum içerisinde kullanılan farklı türlerin tanınmasına teşvikte bulunmak.

Citizenship Education at School in Europe isimli araştırma çerçevesinde eleştirel düşünme yapıları ve bir takım tutum ve tavırların ortaya çıkarılması aşağıda verilen unsurları kapsayabilir:

- Aktif manada yönetsel yaşama katılmak adına olması gereken yetenekler edinmek,
- Toplumsal yapı içerisinde faaliyet gösteren unsurların karşılıklı olarak anlayışlarını geliştirmesi adına kendi kişisel yapılarının ve diğer unsurların yapısal özelliklerinin tanınması ve karşılıklı iletişim dilinin geliştirilmesi,
- Özgüvenlerini kazanmak ile birlikte sosyal yapılar ve ahlak düzeyinde sorumluluklar kazanarak kendi dışındaki unsurlara karşı sorumlu bir şekilde davranış durumlarında farklı bir nitelik kazandırmak,
- Toplumsal dayanışma ve beraberce ortak değerler ürete bilme vasfını kuvvetlendirmek,
- Farklı toplumsal bakış açılarının da nazara alınarak ortak değerler meydana getirilmesi,
- Kriz ortamlarında yetkin ve özgün bir duruş sergilenmesi ve diğer tüm unsurlara karşı saygı, sevgi ve birbirlerini dinlemeyi öğrenme,
- Güvenli bir çevreye katkıda bulunmayı öğrenmek,
- Irkçı eylemlerde ve yabancılara karşı ayrımcı davranışlarda bulunan kişiler ile mücadelede sonuç odaklı bir strateji ortaya koymak.

Citizenship Education at School in Europe isimli araştırmaya göre öğrencilerin aktif katılımı ilgili aşağıdaki gibi teşvik edilmesi beklenilir;

- Toplumsal unsurlar içerisinde katılımı etkin bir şekilde ortaya koymak (uluslararası yapılarda, ulusal makamlarda, yerel yapılarda ve okul düzeyinde),

- Öğrenci gruplarına eğitim kurumlarında pratik bir şekilde demokrasi deneyimlemelerini yaşatmak; bu yapılar arasında ilişki yapılarının kapasite sınırlarını daha gelişmiş bir yapıya büründürmek,
- Öğrenci gruplarını toplumsal yapı içerisinde yer alan farklı gruplar içerisinde (örneğin grupların bir araya gelmesi ile meydana getirilen dernekleri, kamu kurum-kuruluş ve uluslararası alanlarda faaliyet gösteren çok modelli kuruluşlar) ve diğer farklı topluluklar tarafından oluşturulan projelerle birlikte toplum yararına olacak şekilde proje blokları oluşturmaya teşvik etmek (European Commission, 2005:11).

1998 senesinde İngiltere genelinde yurttaşlık eğitimi ve bahse konu bu eğitime bağlı alt kollardan oluşan politik okuryazarlık bilgisinin aktarılabilmesi için Bernard Crick koordinatörlüğünde ortaya çıkarılan rapora göre mecburi tutulan yurttaşlık eğitimi akabinde ulaşılabilecek temel kriterler için önemli kavramlar aşağıda belirtilerek ortaya konulmuştur;

- Demokratik ve otokratik yapılar,
- Ortak çalışma ve çatışma durumları,
- Eşitlik ve çeşitlilik,
- Tarafsızlık durumlarının ortaya konulması ve adalet, liyakat, hukukun üstünlüğü,
- Kaideler, hukuksal nitelikler ve insan haklarının ortaya konulması,
- Özgürlükçü yapılar ve düzenin sağlanması,
- Bireylerin ve grupların yapısı,
- Kuvvet ve otoriter yapılar,
- Haklar ve sorumlulukları belirlemiştir.

Bernard Crick koordinesinde oluşturulan rapora göre mecburi yurttaşlık eğitimi akabinde ulaşılabilecek temel beceri yapıları ve kabiliyetler ise:

- Sözlü ya da yazılı kapsamda derinlemesine bir münazara ortamı oluşturabilecek kabiliyete haiz olma yetisi,
- Diğer dış unsurlarla işbirlikçi ve tesirli bir şekilde çalışma yetisi,
- Başkaları tarafından deneyimlenen olaylar karşısında farklı bakış açıları geliştirmek sureti ile olaylara onların gözünden bakabilme ve bu farklı bakış

açıların doğurmuş olduğu farklı sonuçların hepsini bir arada değerlendirme yetisi,

- Kendi görüşleri paralelinde olmayan tüm görüşlere saygı gösterme,
- Problemlere karşı çözüm odaklı bir yaklaşım ortaya koya bilme yetisi,
- Bilgi toplamayı sosyal ve geleneksel medya araçlarını eleştirel bir mahiyette kullanabilme becerisi,
- Birinden önce konulan kanıtlara eleştirel bir yaklaşım ve taze kanıt arama yeteneği,
- Manipülasyon durumlarını ve ikna şekillerini tanımlayabilme,
- Sosyo kültürel, ahlaksal durumlar, siyasal çıkmazlar ve durumları belirleme, cevaplama ve etkileme yetisidir.

Bernard Crick koordinesinde ortaya konulan rapora göre mecburi yurttaşlık eğitimi sonrasında ulaşılabilecek bilgi yapıları ve anlama sonuçları ise:

- Yerel düzeyde, ulusal olarak, Avrupa Birliği, Milletler Topluluğu ve ulusal ve uluslararası seviyelerdeki her türlü toplumsal yapı içerisinde işlerliği olan konular ve olaylar,
- Demokratik toplulukların doğası, nasıl işlev gördükleri ve değişiklikleri,
- Yerel ve bölgesel yapıda kurulan gönüllü toplulukların oluşturdukları grupların birbirlerine olan bağımlılıkları,
- Farklılıkların yapısal durumları, muhalif eylemler ve sosyal alanlarda çatışma durumlarının ortaya çıkması,
- Kişiler ve grupların kanuni ve ahlaksal düzeyde bulunan hak ve sorumlulukları,
- Bireylerin ve toplulukların karşılaştıkları sosyal, ahlaki ve politik zorlukların doğası,
- İngiltere’de bulunan yerel manadaki yapılar, ulusal ve uluslararası örgütler, Avrupa Birliği, uluslararası düzeyde ortak bir amaç etrafında kurulmuş örgütler, bu kapsam çerçevesinde değerlendirilen parlamenter siyasal ve kanuni mekanizmalar,
- Toplumsal gruplarda siyasi ve gönüllü olarak ortaya konulan faaliyetlerin niteliği,

- Yurttaşların tüketici kesimler, çalışanlar, işveren kesimler, aile ve topluluk üyeleri olarak hak ve sorumlulukları,
- Kişiler ve bunların meydana getirdiği gruplar ile alakalı olan mali yapı,
- İnsan haklarını ilgilendiren mevzuat yapıları,
- Devamlılığı olan kalkınma ile ilgili sistemler ve çevresel faktörlerin getirmiş oldukları sorunlardır (Crick,1998:44).

Avrupa Konseyi ve Eurodice'den alınan şekil 2'de Avrupa'da yurttaşlık eğitimi yeterlik sahaları ve belirli bir yurttaşlık yeterlikleri gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Yurttaşlık Yeterlilik Alanları ve Belirli Vatandaşlık Yeterlilikleri

Diğerleri ile etkili ve yapıcı etkileşim	Eleştirel düşünme	Sosyal olarak sorumlu bir şekilde hareket etme	Demokratik davranma
*Özgüven *Sorumluluk *Özerklik (Kişisel İnisiyatif) *Farklı Düşünce Veya İnancılara *Saygı Duyma *İşbirliği *Çatışma Çözümü *Empati *Öz Farkındalık *İletişim ve Dinleme *Duygusal Farkındalık *Esneklik veya Uyarlanabilirlik *Kültürlerarası Beceriler	*Çok Perspektiflilik *Muhakeme ve Analiz Becerileri *Veri Yorumlama *Bilgi Keşfi ve Kaynak Kullanımı *Medya Okuryazarlığı *Yaratıcılık *Muhakemeyi Kullanma *Mevcut Dünyayı Anlama Sorgulama	*Adalet Saygı *Dayanışma *Diğer İnsanlara Saygı *İnsan Haklarına Saygı *Aitlik Hissi *Sürdürülebilir Gelişim *Çevreyi Koruma *Kültürel Mirası Koruma *Diğer Kültürleri Bilme veya Saygı Duyma *Dinleri Bilme veya Saygı Duyma *Ayrımcılık Yapmama	*Demokrasiye Saygı *Siyasal Kurumların Bilgisi *Siyasi Süreçler Bilgisi (Örneğin Seçimler) *Uluslararası Kuruluşlar, Anlaşmalar ve Bildirimler Bilgisi *Siyasi Otoritelerle Etkileşime Girme *Temel Politik ve Sosyal Kavramlar Bilgisi *Kurallara Saygı *İştirak Etme *Sivil Topluma Dair Bilgi veya Katılım

Eurydice. (2017). *Avrupa'daki Okullarda Vatandaşlık Eğitimi*. Brüksel: European Commission Eğitim, Görsel İşitsel ve Kültür Yürütme Ajansı'dan alınmıştır.

Bireylerin günlük hayatlarında siyaset çok önemli bir yere sahiptir. Toplum içerisinde bulunan ve yaşamını idame ettiren bireylerin bahse konu bu yapıların işleyişlerinin anlaşılabilmesi adına temel düzeyde oluşan siyasal bilgi yapılarına ve analitik düşünme yetisine sahip olmak gerekir. Bu nedenle yeni neslin ufak yaşlardan başlamak sureti ile demokratik sistemin fonksiyonel yapıları ile bir araya getirilmek sureti ile saha kapsamında tanıştırma ve tanıtma faaliyetleri büyük bir öneme sahiptir. Öğrencilerin politik bilgi yapıları kapsamında ve bu yeteneklere sahip olmaları adına küçük yaşlardan itibaren politika eğitimi verilmesi politik okuryazarlık kapsamında çok büyük bir öneme sahiptir.

Politik okuryazar olan bir kişi ya da toplumsal grubu eğitmek sureti ile yetiştirmek önemli bir problem haline gelmiştir; küçük yaş gruplarına eğitim kurumlarında verilen eğitim kapsamında siyasetin tüm aşamaları ve dinamikleri hakkında çok alt seviyede bir eğitimin veriliyor olmasıdır. Küçük yaş grupları, politik hayatın direk veya aracılı bir şekilde tüm kesimlere ulaştığı ve tüm kesimlerin hayatlarına tesir ettiği yeteri kadar gösterilmesi gerekmektedir. Politika kavramının ana tanımı bir tartişma olgusu olduğundan ibarettir. Pek çok eğitim veren kesim kendi sahalarında politika ile ilgili konuları ele almak ve bu konular üzerinde tartişmalar yapmaktan kaçınırlar. İlköğretim dönemi ile birlikte sistematik bir şekilde alınan politika eğitimi bu yaş grubundaki gençlere kendine özgüvenli ve seviyeli bir şekilde münazara edebilmeyi, farklı fikirlere sayęı göstermek sureti ile birlikte empati duygusu gelişmiş birer birey olarak topluma katkı sağlanması önünü açacaktır. Bu aşamada öğrenciler kendileri için gerekli olan politik bilgi yapılarına sahip olmuş ve bu durumu içsel bir hale getirmiş olurlar (Tarhan, 2015).

İleri düzeyde gelişmiş toplumsal yapıların genel manada demokrasi ile yönetilen toplumsal yapılar olması araştırmacılar tarafından ortaya konulan birer çıktı niteliğindedir. Verilen politik eğitim neticesinde elde edilen bilgi yapıları, tutumla ilgili olgular ve kabiliyetler toplumsal yapının yaşayış biçimine etki etmiştir. Gelişmiş devletlerde hayatlarını idame ettiren bireyler demokratik yönetim sistemlerini bir mecburiyet olarak görememektedirler. Bu gelişmiş toplumsal yapılarda demokrasi kavramı hayatın vazgeçilmez nitelikte olan unsurlarından birisi olarak görülür. Bir toplumsal yapı içerisinde hayatlarını devam ettiren beşeri kaynakların eğitim düzeylerinin arttırılması ile politik eylemlere karşı farkındalık düzeylerinin artması paralellik göstermektedir.

2.1.2.1. Dünyada ve Türklerde Politik Okuryazarlık

Tüm tarihsel dönemler içerisinde devletleri yöneten mekanizmalar kendi varlıklarını devam ettirebilmek ve bu varlıklar çerçevesinde yerine yeni değerler katabilmek maksadı ile öncelikle küçük yaş grupları ve genç nesiller başta olmak üzere ülkenin mevcut politika ve hedeflerine uygun birer birey olarak yetiştirmek adına yani kendi politikalarına uygun bir toplum yapısı oluşturmak için eğitim sistemlerini aracı bir eleman olarak kullanmışlardır. Politikanın tarihsel süreçleri nazara alındığında, bu

kavramın odak noktasında bir eğitim aracı işlevi gördüğü kabul edilir. Siyasal kuramların başlangıç tarihleri antik Çin ve Yunan dönemlerine kadar dayanmaktadır. M.Ö. 600'lü yıllardan günümüze siyasal felsefe bilimi ile ilgilenen fikir adamları toplumsal yapının organizasyonlarının yapılmasını merkeze alarak bu alanda saha çalışmaları yapmışlardır. Fikir adamları toplumsal yapının sadece toplumu oluşturan bireylerin mutlu olmalarını ve güvenliklerini sağlamaya yönelik olarak değil, toplumsal yapının temelini oluşturan beşeri kaynaklarının "İyi bir yaşam" sürdürmelerine yönelik olarak da ne şekilde yapılandırılması gerekliliğini ortaya koymuşlardır (Kelly, Dacombe ve Farndon, 2017:18).

Politik okuryazarlık üzerine verilen eğitimler antik çağdan beri vatan sevgisi odaklı olarak yapılmıştır. Bu eğitimler modern dönemlerde gerçekleştirilen bir eğitim olarak görülse de içerikleri yönünden Sparta uygarlığına dayanmaktadır. Verilen bu eğitim ile bireylerin ait oldukları vatanlarına ve sahip oldukları topraklara aidiyet ve bağlılıkların öğretilmesi hedeflenmiştir. Eski Sparta uygarlığında oğlan çocuklarının doğdukları zamanlardan başlamak sureti ile çocukluk dönemlerinde vatan sevgisinin temelini atmak amacıyla eğitim sürecinin içine katılmışlardır. Bahse konu eğitim ile ülkesini ve milletini çok seven vatansever kişiler yetiştirmeyi hedeflemiştir (Berns, 1997:21). Zamanın birinde savaşın sonunda muharebe alanından gelen haberciye savaşın nasıl sonlandığını soran ve savaş sırasında askerde beş çocuğu olan bir kadına haberci "Tüm çocukların öldü" demesi üzerine kadın "Onu sormadım savaşı kazandık mı sen onu söyle" demiştir (Berns, 1996).

Siyaset biliminin ilk olarak kullanılmaya başlandığı Eski Yunan uygarlığında, başta Platon ve Aristo olmak üzere, kullanılabilir sosyal/politik sistemin inşasını tesis etmede siyaset/politik sisteme karşı duyulan ihtiyaç birçok sebep başlığı altında ifade edilmiştir. Siyaset bilimine tüm bilimlerin temel alt birimi olarak bakılmıştır. Platon, düşündüğü ütopya devletinin idarecisi durumunda fikir adamı-kralların zorluklar içerisinde geçirdikleri eğitiminin son sürecine siyaset bilimi eğitimi konulmuştur. Şüphesiz ki bu anlayış, siyaset biliminin eğitim sistemlerinde bir araç olarak görülmesi yalnızca antik çağlara ait bir nitelik olarak gösterilemez (Öğün ve Sarıbay, 2013). İnsanoğlunun yaşadığı geçmiş dönemler incelendiğinde klasik dönemlerdeki düşünürler eğitim sistemlerini bir bütünün oluşmasını sağlayan bir aracı olgu şeklinde ifade etmişlerdir. Bu bütünsel yapı içerisinde verilen eğitimin nihai amacı verilen eğitimlerin

kalitesinin yükseltilerek, eğitim alan bireylerin iyi bir şekilde yetişmesini sağlamak ve bu kapsam dahilinde devlet içerisinde ileriki dönemlerde vazife alacak bireylerin devletlerine bağlı iyi birer yurttaş olmalarını sağlayacak eğitimlerin verilmesini gerçekleştirebilmektir (Ağaoğulları, 1994:165). Platon; “Yöneticileri oluşturan bireyler ya filozof niteliğine sahip olmalıydılar ya da filozof niteliğine sahip bireyler yönetici olmalıydı.” Politikacılarda olması gerekli nitelikleri bu şekilde ifade etmiştir. Platon politika üzerine sistematik bir şekilde araştırmalar yapan ilk düşündürdür (Rowe, 2001:17-19). Platon, idare edebilmesi gerektiğine inandığı grup toplulukları için derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde temel eğitimler sistematığı oluşturdu. Platon’a göre bireyler doğuştan bazı eğilim özelliklerine sahiptir. Bundan dolayı bireylerin her türlü işi yapmak yerine yaradılıştan gelen eğilimleri olan tek bir işi ortaya koymaları gerektiğini ve bu işte de uzmanlaşmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Platon, filozofların eğitilmesine önem göstererek bu konuyu özellikle merkezine aldı. Platon’a göre filozofların devlet yapılarını ve bu devlet içerisinde yaşayan tüm insanları hak ettikleri en iyi yaşam şartlarına kavuşturma görevi vardır. Platon’un eğitim sistemi ile ilgili fikirleri merkeze alındığında, “Eğitim sistematiklerinin maksadı, mevcut olanı korumak ve bu korumayı sağlarken de sorgulayıcı değil, kabul edici bir eğitim sisteminin önemi ifade edilmektedir. Sokrates, birey odaklı bir eğitim yaklaşımı sergilerken, Platon, güç odaklı bir toplum mühendisliğinin önemini ifade eder” (Demirci, 2015).

Aristo’ya göre, bireylerin geleceği, içinde hayatlarını devam ettirdikleri devlet yapılarının gelecekleri ile şekillenmektedir. Toplumsal yapının ayrılmaz bütünlüğünü temsil eden bir vatandaş, toplumsal yapıyı ve bu yapıya ait olan kurumları (siyaset) olmadan hayatını devam ettiremez veya gelişimini sürdüremez. Bu kapsamda, siyasetin sağlığı ve refahı, kişilerden ayrı bir şekilde değerlendirilemez. Neticede bireylerin yalnızca kişisel menfaatleri değil, aynı zamanda kollektif bir biçimde politikanın menfaatlerini de ileri götürecek bir anlayış içerisinde fikir üretmesi ve üretmiş oldukları bu fikirler çerçevesinde davranışlar ortaya koyması gerekir. (EACEA, 2017:23). Aristo, politik toplumsal yapının yalnızca dostluk için değil, eylemsel faaliyetler için de var olduğunu ortaya koyar (Kelly, Dacombe ve Farndon, 2017:12). Aristo’nun fikirleri, bireyleri nazara alışı ile yaşamını sürdürmüş olduğu toplumsal yapıda bulunan baskın zihniyetten ayrı olamaz. Bu çağda, bireylerin hiyerarşik bir sistematığın yapısal

unsurlarının tahakkümünde olduğu ifade edilmektedir. Bundan dolayı, Aristo'nun eğitimle ilgili fikirlerinin yaşamış olduğu çağın hiyerarşik durumuna uygun düştüğü görülmektedir. Aristo'ya göre devlet kavramı, vatandaşlık bağı içerisinde bulunan bireylerin siyasi ve donanımlı olarak kendilerini gerçek manada ortaya koyabilmelerine, ifade edebilmelerine ve bilgileri dahilinde toplumsal yapı içerisinde gerçekleştirebileceklerini mümkün kılan kurum" olarak ifade edilmiştir. Aristo eğitim sistemleri ile çocukların karakter, kabiliyet ve becerilerinin geliştirilmesinin önemini ifade ederken, ayrıca kültürel ve toplumsal yapının amaçlanan üst seviyelere çıkarılması hedefi ortaya konulmuştur. Başka taraftan devlet yapılarının politik maksatları gerçekleştirilmeye gayret gösterilirken, diğer taraftan ise yurttaşların mutlu ve düzgün birer birey olarak yetiştirilmeleri ifade edilmiştir (Yılmaz, 2004:153).

Devlet yapılarını idare edenlerin en büyük görevi toplumsal yapılar için büyük önem arz eden genç nesillerin eğitimlerini sistematik bir şekilde düzene sokulmasının sağlanması gerekmektedir. Bu düzene sokma gayreti gençlerin karakter sahibi ve donanımlı birer vatandaş olarak yetiştirilecek böylece de kamu idaresinin kesintiye uğramadan devamlılıklarının sağlanması gerçekleşecektir (Aristoteles, 1993:233). Eski Roma uygarlığında eğitim sistemlerinin maksadı, iyi birer yurttaş yetiştirme görevidir. Bahse konu bu görev, Roma'da yaşayan aile yapılarının üzerlerinde düşen bir vazife olarak ortaya çıkmaktadır. Bu eğitim sistemi özel kurumlar ve teorilere gerek duyulmadan gerçekleştirilmekteydi. Bundan dolayı eski Roma uygarlığında, büyük bir eğitim teorisi ve didaktik sistemi ortaya konmamıştır (Aytaç, 1998). Cicero, siyaset biliminin öğretilmesine, gençlik süreçlerinin kapsadığı tüm öğretim süreçlerinde ortaya konulmasını ifade eder. Seneca'ya göre ise bireyin zihin düzeyindeki eğitimine çok daha erken yaşlarda başlanmasını ifade eder. Seneca'ya göre birey, örgün eğitim için değil, formal eğitim kapsamında öğrenme davranışlarını gerçekleştirmelidir. Seneca'ya göre eğitim sistemlerinin ilk vazifesinin genç nesilleri erdemli bir yaşama hazırlayabilmektir. Heater'e göre yurttaşlık eğitimi ve demokrasi ile ilişkili yurttaşlık kavramlarının önemli olduğunu belirtmektedir. Yunan şehir devlet yapılarının ve özellikle demokratik bir özelliği olan Atina'nın tarihsel yapısı kapsamında yurttaşları politik hayata katılmaları ve bu katılıma uygun bir şekilde davranmalarının sağlanması anlamlı olacaktır (Heater, 2022:55). Daha sonraki asırlarda, demokratik bir yapıya sahip yurttaşların eğitimleri yerine imparator ve bu yapı içerisinde bulunan bürokrasi elemanlarının eğitimine son

derece önem atfedilmiştir. Eğitim aşamalarında kral veya yönetici erk övülmek sureti ile veya ideal krallıkta olması gereken özellikler ifade edilerek, Roma İmparatorluğunun eğitim sistemlerinin özellikleri yurttaşların dışında iktidar sahiplerine iyi birer idareci olmaları için verilmiştir (Nemo, 2013:375).

Orta Çağ'dan sonra Niccolò Machiavelli gibi araştırmacılar tarafından “Prenslerin Aynası” edebiyatı denilen dönem gelişti. Bu tipte yapıtların kaleme alınmasında ki ana maksat, ideal kamu idarecilerinin özelliklerini ortaya koymak ve onlara, konularına, rakiplerine, arkadaş çevrelerine ve diğer yönetici erk ile prensiplerine karşı ne şekilde bir davranış göstermeleri gerektiğini öğretmektir (Eurydice, 2017:22). Klasik Dönem ile Aydınlanma Çağı'nın başlaması arasında kalan uzun süreç boyunca, vatandaşlık eğitimi ile alakalı klasik düşünceler etkin bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. Platon ve Aristoteles tarafından yazılan kitaplarda yurttaşlık ve yurttaşlık eğitimleri hakkında kendi düşünceleri hala etkin bir şekilde devam etmektedir.

17. asırda aileler kendi çocukları için para harcamaktan kaçınmamakta, bu davranış örneği önemli bir “orta sınıf erdemi” şekline dönüşmüştür. Kant bu durum için “paranın harcanması konusunda çocuklardan daha değerli biryer yoktur bundan dolayı çok yüksek harcamalar ortaya çıksa bile, gerçekte bu maliyetin yüksek olduğu kabul edilemez” şeklinde ifade eder. J. Locke'a göre, vasıf sahibi ve bağımsız bir şekilde düşünme faaliyeti gösteren yurttaşların yetiştirilerek toplumsal yapı içerisine dahil edilebilmesi için her bireyin kendi üzerine düşen sorumlulukları küçük yaşlardan itibaren öğrenmesi gereklidir. “Thoughts Concerning Education” isimli eserinde Locke, modern çocuğu, “Potansiyel bir yurttaş” şeklinde ifade ettiği belirtilebilir. J.J.Rousseau'nun zihnindeki politik ve toplumsal yapıya uygun bir biçimde çocuklara vazifelerinden önce sahip olduğu hakların öğretilmesi çocukları hak temelli düşüncesine uygun bir yapı için doğru olacaktır (Öztan, 2012:13). Rousseau eserinde Avrupa'da 18. asrın sonlarına doğru yurttaşlık eğitimi önemli bir biçimde ve sistematik bir şekilde ortaya konulama başlanmıştır. Bu süreçte Voltaire, Montesquieu, Rousseau ve Locke millet, halk egemenliği, yurttaşlık ve anayasal durumu hararetli bir şekilde münazara ettiler. Bu kapsamda, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki siyasal devrimler çağında yurttaşlık eğitimi talebi tekrardan açığa çıktı (Heater, 2002:460). İngiliz hakimiyetine son veren Amerika kıtasındaki koloni grupları kendi topraklarında yaşayan bireyleri bir araya getirmek maksadı ile yurttaşların görev üstlenmeleri yerine hak, hukuk ve

ayrıcalıkları merkeze alan bir ulusal yapı mekanizmasının inşasını amaçlamışlar ve bu doğrultuda araştırmalar ortaya koymuşlardır (Punke, 1951:63). Bu inşa aşaması yurtseverlik ve eğitim yapıları arasındaki bağlantıyı pekiştirmiş ve geliştirmiştir. ABD Başkanı B. Franklin eğitimi “Ulusuna ve devletine hizmette bulunmaktan onur duyan kişiler yetiştirmek” şeklinde ifade etmiştir (Putman, 1998). Amerika’yı kuranlar devletin inşasında ortaya konulan zaferlerin kalıcı olmasına büyük önem vermişlerdir. Bu maksatla eğitim kurumlarının tesirli ve yetkin bir biçimde kullanımlarını sağlamışlardır. Eğitim kurumları Amerikan devriminin dönüm noktasını oluşturan olayların anma törenleri şeklinde sunum yapılmasında önemli bir rol üstlenmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde bağımsızlık, ulus sevgisi ve beraberlik gibi yurtsever kavramlar okul kitaplarında öne çıkmıştır. Okul kitaplarının yazarları genç nesilleri yazdıkları kitaplarda toplumsal yapıya, ulus ve devlet yapılarına, bayrak ve millet sevgisi kapsamında aidiyet duygularının arttırılmasına yönelik yönlendirmeye gayret gösterdiklerinin tespiti yapılmaktadır. Bu eğitim aşamaları ile birlikte yurt severlik duygusunun sosyal manada değerlendirilen duygusal yapılar içerisinde en önemli yapı olarak değerlendirilmiş ve hatta yaratan sevgisi ile yarışır bir hale gelmiştir (Yazıcı, 2009:6).

On sekizinci asırda yurttaşlık eğitimlerinin klasik dönemde olduklarından daha dar bir kapsamda görüldüğünü ifade etmek gerekir. Bir taraftan, yeni inşası tamamlanan devlet yapılarının mensubu olan yurttaşları içerisinde cumhuriyetçi politik erdem, anayasa ve kanunlara saygı, laik ahlak yapıları ve ulusal kimlik yapıları gibi yeni dönemde oluşturulan değer yapılarından birazının desteklenme faaliyetlerine yardımcı olabilmek adına eğitim süreçlerine ulaşılabilirliğin sağlanması gayretleri meydana çıkmaya başladı. Bu zaman diliminde, klasik manada çalışmalar yapan bilim insanları yurttaşlık eğitimini, bütünsel bir yapıda ortaya konulan sistematığın bir parçası olarak görmüyordu. Bu yaklaşımın yerine, vatandaşlık eğitimi, ulusal bir aidiyet ve sadakat duygularını zerk etmenin yanında, ülkede bulunan anayasal sistemin ve bu anayasal sistemin tarihinin esaslarının öğretilmesini konu edinen vatandaşlık eğitimini merkeze almışlardır (EACEA, 2017:22). Heater’in İngiltere, Fransa ve Amerika’daki okullarda ders içerikleri üzerinde ortaya koyduğu araştırmada 19. ve 20. asırlarda yurttaşlık eğitiminde birkaç unsurun daha çok üzerinde durulduğunun tespiti yapılmıştır. Özellikle belirtmek gerekirse, merkezde olan unsurlar, oy kullanma haklarının daha da geniş bir

şekle dönüştürülmesi, yükselen uluslararası duygusal mekanizmaların yaygınlaşması, sömürge edinim yapıları, yaygınlaşan sanayi şehirlerinde ahlaksızlık kavramları ile ilgili endişeler ve göçmenlerin toplumsal yapı içerisinde gerekli uyum faaliyetlerinde meydana gelen birtakım sorunlardı. Yurtseverlik duygusal yapısına teşvikte bulunan her üç ülkede de, Avrupa'da geçmiş yüzyılların daha geniş eğitimsel öncelikleri ile uyum içerisinde olan yurttaşlık eğitiminin merkezde olan bir vazifesi ve niteliği vardır.

18. ve 19. asrın ulus inşası teorileri, devletin yönetsel mekanizmalarının meşruiyeti ile özellikle Batı'ya ait toplumsal yapılarda yurttaşların eğitimi arasında kuvvetli bir ilişki kurdu. 20. ve 21. asrın başlarından itibaren yurttaşlık eğitimi sözcüğünün akışkan durumu değişmedi (Keating, 2009:29). Avrupa'daki savaş koşulları politik okuryazarlık hakkında verilen eğitimlerin durumlarını biçimlendirmiştir. 20. asrın başlarında meydana gelen büyük harpler politik eğitimi yurt severlik açısından güçlendirmiştir. Avrupa'da, Almanya ve İtalya gibi ülkelerin lokomotifliğini yaptığı pek çok devlette milliyetçi görüş özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte ve hemen öncesinde bir yükseliş sürecine girmiştir. Almanya ve bunun gibi milliyetçi görüşün yükselişinin meydana geldiği ülkelerde hemen hemen eğitim sistemlerinin içeriklerinin önemli bir bölümü yurtseverlik eğitimi haline gelmiştir. Bu eğitim şekli demokrasi odaklı fikir ve yapılardan son derece farklıdır.

Dünya yönetsel yapıda küresel bir yapının ortaya çıkardığı mali, kültürel yapılar, teknolojik yapılar vb. pek çok unsur sebebi ile yurttaşlık eğitimlerinin yalnızca dar bir şekilde, milli değerleri merkeze alan bir manada vatandaşlar meydana getirmekle ilgili olmayacağını açık bir şekilde ifade etmişlerdir. Küresel anlamdaki eşit olmayan yapılar ve adalet organizmalarının işletilemediği yapısal durumlar, sivil ve siyasal katılım unsurlarının harekete geçirilmesi, küresel bir dünya ve göç hareketleri, gençlikle ilgili problemler, soğuk savaşın bitmesi ile birlikte baş gösteren ırkçı politikalar ve anti-demokratik faaliyetler ile alakalı çekinceler, yurttaşlık eğitime olan alakanın yükselmesine katkı sağlamıştır (Doğanay, 2012:19-40). Ulus yönetim yapılarının yaygınlıklarının artması ve Sanayi İnkılabının da tesiri ile nüfus popülasyonunun kent merkezlerinde yoğunlaşması, bu çerçevede bu toplumsal yapılarda eğitim seviyelerinin yükselmesi ile birlikte yurttaşlık kavramı da olgun bir yapı şekline dönüşmeye başlamıştır. Bahse konu mevcut bu durum daha önce uygulama alanı bulamayan siyasal aşamaların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Toplumsal yapıda ortaya çıkan sosyal ve

ekonomik alandaki değişimler toplumsal yapıda bulunan yurttaşları mali ve siyasal manada etkin bir duruma getirmiştir. Toplumsal yapıda bulunan kişilerin zaman içerisinde serf yapısından yurttaş yapısında konumlanmaya başlaması ile birlikte üretim kapasiteleri, tüketim durumları ve sosyal yapılarda politik sistematik içerisinde karar alıcılar üzerinde tesir şiddetlerini artırmıştır. Önceki dönemlerde bazı yapılara ait olan zümrelerin yaptığı politika zaman içerisinde toplulukların siyasal katılımı ve temsilleri ile politikacılarla olan iletişimleri gelişerek çeşitlilik arz eden ve sürekli olan bir yapısal mekanizmaya dönüşmüştür (Kalaycıoğlu ve Çarkoğlu, 2015:3).

Tüm dünyada demokratik sistem ile idare edilen devlet sayısı (1970-2010) seneleri arasında 45 devletten 151 devlete çıkmıştır. Ortadoğu’da bulunan Arap yarım adasındaki devletler hariç, Afrika kıtasından Çin’e, Güney Amerika’dan Avrupa kıtasına, krallık yönetimlerinin ve dikte rejimlerin yerine millet iradesinin tecelli ettiği seçimlerin gerçekleştirildiği demokratik yönetimler almıştır (Fukuyama, 2016). Günümüzde ülkeler, kişilerden bahisle toplumsal yapıyı biçimlendirirken eğitim sistemlerini aracı bir unsur olarak ortaya koymuşlardır. Pek çok ülke ortaya koydukları amaçlar çerçevesinde bu amaçlarını gerçekleştirebilecek kişiler yetiştirmeyi hedeflemektedirler. Bilakis Avrupa devletlerinde özellikle de Avrupa Birliği’ne tabi plan devletlerde bu eğitim gayreti oldukça dikkat cezbeden bir durumdadır. Yurttaşlık merkezli verilen politik okuryazarlık eğitimleri ile ilgili pek çok devlette uzman fikirleri nazara alınmak sureti ile eğitim sisteminde yer alan ders ve içerik programlarının meydana getirilmesine yüksek oranda bir dikkat çekilmiştir.

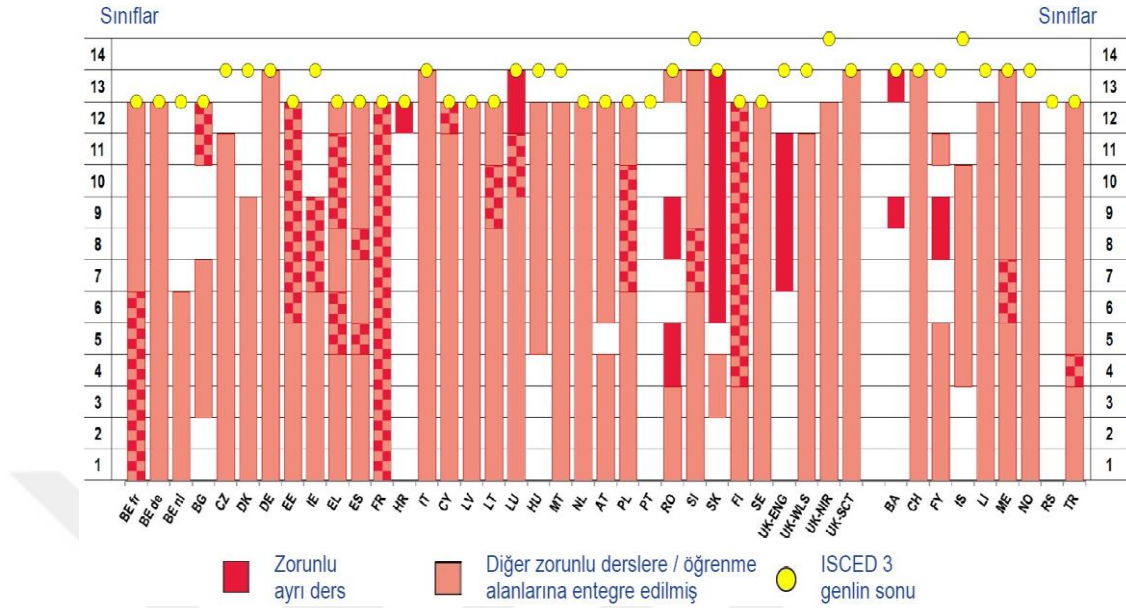
Avrupa’da günümüzde sosyal ve mali problemler, şiddet içerikli holigan yapıllı milliyetçi bir davranış tarzı ve demokrasi ile bağ kurulan süreçlere duyulan güven mekanizmalarında ortaya çıkan yapısal eksiklikler, Avrupa’da bulunan devletlerin dış çekim alanları ile arasında geçen rekabetçi politik yapıları, adaletin işleme mekanizmaları, demokratik yönetim anlayışları, insan hak ve hukukunun korunmasına yönelik alınan tedbirler, özgürlükçü yönetsel yapılanmalar, eşitlikçi bir yönetim anlayışı, hoşgörölü bir irade ve her türlü ayrımcılığa karşı gelen bir yönetim yapısı unsurları üzerindeki ortak tehditkar yapılar gibi son derece önem arz eden unsurlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu kapsamda, eğitim faaliyetleri politika kapsamında siyasal katılımın gerçekleştirilmesi ve olması gereken temel yargıların geliştirebilmesinin yanında toplumsal yapıya aitlik ve eşit bir yapının ortaya

konulmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bilakis yurttaşlıkla ilgili eğitim faaliyetleri, pek çok eğitim mekanizmalarında önemli bir konum haline dönüşmüştür. Genç nesilleri politik okuryazarlık kapsamında hem kendilerinin hem de yaşadıkları toplumsal yapılar adına sorumluluk alması kuvvetlenen, siyasal aşamalara katkı sağlayan tesirli, bilgiye ulaşabilen ve sorumluluk alabilme noktasında istekli yurttaşlar olma konusunda destek olmayı hedeflemektedir (Eurydice, 2017:17).

Yurttaşlık eğitim faaliyetleri, Avrupa'daki yurttaşlık eğitim faaliyeti raporunda, kişiler ve toplumsal yapının toptan bir şekilde birbirleri ile uyumlu bir biçimde birlikte yaşamasını ve faydalı bir şekilde gelişim düzeylerini teşvik etmek maksadı ile eğitim kurumlarında tanıtımı yapılan bir saha olarak belirtilmektedir. Demokrasi ile yönetilen toplumsal yapılarda yurttaşlık eğitimi, bu konuda eğitim alan tüm unsurları kendi kişisel yapıları ve içerisinde yaşadıkları toplumsal yapılar için yerel bazda, bölgesel anlaşmaların oluşturulabilmesi açısından, ulusal ve uluslararası düzeyde sorumluluk alma kabiliyetine haiz ve sorumluluk almakta istekli olan girişken, bilgili seviyesi yeterli ve sorumluluk alabilen yurttaşlar olmaları konularında destekleme eğilimi içerisine girerler. Bu amaçlara ulaşabilmek adına, yurttaşlık eğitimi dört farklı yeterlilik sahasında öğrenci gruplarının bilgi yapıları, beceriler, tutumlar ve değerler geliştirmeleri konusunda destek olabilmesi gerekmektedir. Bunlar aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir;

- Diğer unsurlar ile etki bırakabilecek bir biçimde ve yararlı olacak çift taraflı iletişim etkinliklerinde bulunma,
- Analitik düzeyde düşünebilme,
- Sosyal anlamlarda sorumlu bir biçimde faaliyet yürütme,
- Demokrasi unsurlarına uygun bir şekilde davranmalıdır.
- Yurttaşlık eğitimi, sadece öğretim ortamlarında ilgili derslerin öğretme ve öğrenme faaliyetleri değil, aynı zamanda talebelerin birer yurttaş olarak rol modellerine hazırlamak adına tasarlanmış eğitim kurumlarındaki ve toplumsal yapıda cereyan eden faaliyetlerle ortaya konulan pratik tecrübeleri de kapsar (Eurydice, 2017:9).

Tablo 2.2. Avrupa’da Zorunlu Ayrı Bir Ders Olarak Okutulan ya da Diğer Zorunlu Derslere Entegre Edilen Yurttaşlık Eğitimi 2016/17.

Eurydice. (2017). *Avrupa'daki Okullarda Vatandaşlık Eğitimi*. Brüksel: European Commission Eğitim, Görsel İşitsel ve Kültür Yürütme Ajansı'dan alınmıştır.

“AB Eğitim, Görsel İşitsel ve Kültür Yürütme Ajansı (Eurydice)” tarafından yürütülen çalışmada ele alınan toplamda 42 eğitim-öğretim mekanizmasının 30’undan fazlası genel anlamda verilen eğitim seviyesinde yurttaşlık eğitimi adı altında verilen bir eğitim şekli yer almaktadır. Bu kapsamda, sadece 20 eğitim sistemi, genel anlamda verilen eğitimde mecburi olarak ayrı dersler sunmaktadır ve bu derslerin içerisinde birbirlerinden farklı yapılarda süre açısından önemli farklar yer almaktadır. Mecburi derslerin ayrı verildiği okul senesi sayısı 1 ila 12 sene arasında farklılık göstermektedir. 13 devlet bu eğitimleri mecburi olarak ayrı bir biçimde yalnızca ortaöğretim düzeyinde vermektedir. En fazla süreleri, vatandaşlık dersinin bağımsız bir şekilde en az yedi ve en fazla 12 okul senesi içerisinde verildiği Fransa, Estonya, Finlandiya ve Slovakya’da görülür.

Türkiye, Hırvatistan ve Kıbrıs’daki mecburi dersler genel anlamda verilen eğitimlerin sadece bir senesinde gerçekleştirilmektedir. Bahse konu bu eğitimler Hırvatistan devletinde altı saat ile sınırlı iken Fransa devletinde 72 saat düzeyine kadar yükselebilmektedir (Eurydice, 2017:12).

Türk milleti, tarih dönemleri boyunca kurmuş oldukları devlet mekanizmalarında güçlü bir siyasal yapılanmanın önemini ortaya koymuşlardır. Bu kapsamda hareket ederek siyasal yapılanma içerisinde güçlü bir kamu mekanizması ortaya koymuşlardır. Bu önemli konu hiç şüphesiz ki, halk edebiyatı eserlerinde yoğun bir şekilde yer bulmaktadır. Halk edebiyatı eserlerinde Türk geleneksel yapısında önemli rol oynayan politik konulardan birisi olduğunun tespiti yapılmaktadır (Elaltuntaş, 2018:488). Türk devletleri kamu idaresinin yönetimi kapsamında, Türk töresi sayesinde siyasi, hukuki, sosyal, ahlaki ve dinî alanları düzen içerisinde idare etmişlerdir. Orhun Yazıtları'nda töresiz bir devletin varlık sebebini olamayacağı ifade edilmektedir. Bilge Kağan her zaman töre yapısının önemli olduğuna ve bunun nesiller boyu devam ettirilmesi gerekliliğini ifade etmiştir. Orhun Yazıtlarında pek çok yerde ifade edilen töre, Yenisey Yazıtlarında da kendini göstermektedir. Kutadgu Bilig'de töreyi uygulamanın devlet idareciler için en aslî görevlerden biri olduğu ifade edilmektedir. Divan-ü Lügati-t Türk'te eski Türk geleneklerinin İslam anlayışının bütünsel yapısı ile yoğrulması sonucunda, Türk devletlerinin giderek daha da güç kazanacağı ifade edilmektedir. Dede Korkut Hikâyelerinde, baştan sona devlet düzeninin sağlanmasından ve törenin önemli bir değer olduğu ifade edilmektedir. Efsane anlatımlarında, destansı yapılarda ve halk tarafından türetilen söyleyişlerde töre ve geleneklerin ülkeyi yöneten hakandan değerli bir olgu olduğu, töreye bağlılık isteği içerisinde bulunmayan milletlerinin başlarına çok işlerin geleceğini ve Türklerdeki töre bilinci sayesinde devamlılığı olan ve huzurlu devlet yapılarının hüküm sürdüğünün altı çizilmektedir. Türklerde hâkimiyetin kaynağı farklı yapısal inançlara dayanmaktadır. Birçok millette devlet olma duygusu belirli bir toplumsal gelişmişlik sürecinden sonra ortaya çıkarken Türklerde, her bir kişi devlet yapısını her an alevlenecek bir kıvılcım gibi kendi iç yapıları içerisinde taşıma iradesi göstermektedir. İstiklal marşının yazarı Mehmet Akif Ersoy'un "*Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak*" şeklinde ifade ettiği gibi Türk milleti, vatanın sahip olduğu sınırlar içerisinde kalan tüm topraklar üzerinde son bir kişi kalıncaya kadar devlet yapısı içerisinde kalma düşüncesinin savunucusudur. Devlet niteliği kazanmaya da devlet sisteminin bir unsuru olabilme duygusuna sahip bir milletin, devlet yönetimi ile alakalı işlerde hassas bir şekilde hareket etmesi ve bu konuların kendi çıkış noktası olan halk edebiyatına sonuçlarının kaydedilmesi son derece doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır (Elaltuntaş, 2018:489).

Türk yönetim yapısı içinde 3 kıtaya hükmeden büyük devlet kurabilme fikri tarihsel süreçler boyunca süregelmiştir. Bunun yanı sıra bağımsızlık ve özgür bir devlet talebi her zaman Türk milleti için bilinen bir düşünce yapısı olmuştur. Bahse konu yaklaşımla genç nesillere töreleri vasıtası ile aktarım yapılmıştır. Genç nesillerde milli bir duruş ve kimliğin temellerinin atıldığı eğitim sürecinin ilk aşaması içinde yetişmiş olduğu aile yapısıdır. Töre gelenekleri Türklerin eğitim mekanizmalarında son derece önemli bir konuma sahiptir. Türk töresine göre, gençlerin faydalı ve kudretli birer asker gibi yetişmelerine son derece büyük bir önem atfedilirdi. Doğum ve isimlerinin konulduğu günlerde toy denilen eğlence şeklinde faaliyetler gerçekleştirilirdi. Çocuklar ufak yaşlarda bineklere binerler, tahtadan yapılmış ok aracılığıyla fareleri ve kuşları avlama gayreti içerisindeydiler ayrıca büyüklerinin yanında da av partilerine beraberlerinde götürülürlerdi. Çocukların büyümesi ile birlikte ata binmeyi öğrenmeleri de toy ile kutlanır, o gün çocuklara adları konulur ve at yarışları düzenlenirdi. Erkek çocukların yetiştirilmesinde ve savaşmayı öğrenmesinde çocuğun babasının eğitici ve öğretici olarak önemli olan görevleri vardı. Kızların içinde de erkeklerle yarışabilen, vahşi yaratıkları ve çeşitli düşman unsurlarını alt edenlerde vardı (Akyüz, 2008:6).

Kafesoğlu'na göre “Eski Türk devletlerinde bireyler savaş ve rekabet alanlarında kendilerini gösterebilecekleri kahramanlık seviyesinde toplumsal yapıda yerlerini alırlardı.” (Kafesoğlu, 1988:19). Tarihte Türklerin ilk toplumsal yapıları ve devlet mekanizmaları olarak yer alan Hun devleti, Köktürk devleti ve Uygur devletinde eğitimin yapılış biçimlerini yaşam koşulları şartları belirlemiştir. Göçebe olan ve savaş içerisinde geçen bir yaşam süren Hun devletinde savaş taktikleri ve yönetim mekanizmaları eğitimleri ön planda yapılan odak bir sistematığe dönüştürülmüştür. Yetiştirilerek toplumsal yapıya kazandırılmak istenilen insan biçimi cesurluk duygusuna sahip, kahraman bir şekilde savaşan ve bilgi konusunda kendi yetkinliği manasına gelen “alp” insandır. Çocuklar ve gençlerin toplum içinde analiz edilip eğitim aşamalarına dahil edilmesinde toplumsal alanda kendine yer bulan geleneksel yapıların ve törenin önem arz eden bir rolü bulunmaktadır. Gelenekçi töre sistematığını belirleyen örf, adet ve dini inanç yapılarının eğitim sistemleri noktasında etkisi vardır. Eski Türk devletlerinde şaman adı verilen din adamları formal bir eğitim elemanı olarak görülebilir (Akyüz, 2008:5). Hunlarda olduğu gibi Köktürk devletinde de eğitim sisteminin temel yapısı töreden oluşmuştur. Sosyal hayatta bireyler için örnek olan

tutum ve davranışların ortaya çıkmasında en büyük değerlerden biri de Türk töresidir. Ziya Gökalp töre yapısının önemini “El bırakılır töre bırakılmaz” biçiminde ifade etmiştir (Gökalp, 1976:13).

Türk devletlerinin ilk yazılı yapıtı olan Orhun Abideleri Köktürk devletinden günümüz dönemine kadar gelen çok önemli bir yapıttır. Orhun Abideleri'nin içeriği detaylı bir şekilde değerlendirildiğinde siyasetnâme özelliği taşıdığı ve Türk devlet tarihinin ilk siyaset namelerinden birisi olduğu belirtilmektedir. Siyasetnamelerin Türk devlet ve toplum yapısında çok önemli bir konumu vardır. Siyasetname “Devleti yöneten kamu yöneticilerini devlet politikaları hakkında bilgilendirmek, kamu yönetiminde dikkatli olunması gereken hususlara dair önerilerde bulunmak maksadı ile kaleme alınmış kitap ya da bu kitaplardan oluşan tür” şeklinde tanımlanmıştır (Adalıoğlu, 2019:305). Ergin (2009)’e göre Orhun Abideleri; Orhun Abidelerinin yer aldığı coğrafi konumda bulunan yerlerin şartlarına bakıldığı zaman hem iklimsel özellikler, hem meydana getirilen yapıtların boyutu hem de ulaşımında kullanılan yol yapılarının nitelikleri nazara alındığı ifade edilmektedir. Orhun Abidelerinin oluşturduğu kültür miraslarının gelecek nesillere kalıcılığın sürdürülebilir bir biçimde miras bırakılması Köktürk devletini yöneten hakanın ne düzeyde ileri görüşlü bir yönetici olduğunun göstergesidir.

Türk destanlarından meydana gelen edebi eserler toplumsal hayat içerisinde devam eden siyasal kimliklerin oluşmasında ve pekiştirilmesinde büyük bir öneme sahiptir. “Destanlarımızdan oluşan yapıtlarda eğitim, bundan dolayı da sosyal hayatımıza yansıtılacak tutum ve davranışlardan bir tanesi de kişilerin ve toplumsal yapıların devletine, kamu yöneticilerine ve ülkelerinin sahip olduğu farklı her bir değere karşı beslemiş olduğu sadakat ve beraberlik hissidir.” (Avcı, 2019:6). Destansı eserlerde ortaya konulan hareket ve davranışlar kişilerin toplumsal yapı ile olan etkileşimlerinde ve eğitim sahalarında iyi bir rehber olma niteliği taşır. Destansı eserlerde kamu idarecileri ile yurttaşların ilişkisi, kamu idarecilerinin adalet kavramını bir ilke haline getirmesi, toplumsal düzenin gerçekleştirilmesinde herkes için adalet, tüm insanların birbirlerine karşı hoşgörülü olması, devlete sadakat, saygılı olma ve fedakârlık yapma gibi kavramsal olgular büyük bir erdem olarak herşeyin üzerinde tutulmuştur (Avcı, 2019:2). “Bir milleti sonuçları bakımından ilgilendiren olayların özel bir icra ile

anlatıldığı ve daha sonraları yazıya geçirildiği, bireylere millî değerleri aşıl原因an sözlü ve yazılı eserlerdir” (Odacı, 2016:224).

Türk tarihinde Ergenekon, Bozkurt gibi pek çok destan, topluma kuvvet ve moral vermeyi, kendi özlerine geri dönebilmeyi ve milli birlik ve beraberliklerini korumayı, devlet olarak milletin kendilerine ve devletine güven duymalarını sağlamışlardır. Destanlar ulusun o dönem içerisinde yaşanan ya da gelecekte yaşanma ihtimali olan siyasal olayları anlayabilmeleri bakımından önemli bir kaynak olarak ortada durmaktadır.

Osmanlı devletinde beylik düzeninden imparatorluk düzenine giden aşamalarda öncelikle aktif insan modeli revaçta iken, 18. asırla birlikte ordu ve kültürü ilgilendiren sahalarda duraklama ve gerileme dönemine girilmesi ile birlikte pasif bir insan tipi ortaya çıkmıştır. Bahse konu bu tip din görevlisi olmaya da sıradan bir devlet memurluğundan başka bir meslek seçeneği düşüncesi olmayan, toplumsal yapıda ortaya çıkan önemli problemlere karşı alakasız olan insan tipidir (Akyüz, 2008:61). Tanzimat döneminin başlaması ile birlikte yeni açılan eğitim kurumları Batı tarzı eğitim sistemini örnek almıştır. Bu eğitim kurumlarında öğrenim gören, görev yapan ya da eğitim almak maksadı ile Avrupa’ya gitmiş yeni nesil bu dönem içerisinde ortaya konulan ıslahat hareketlerini yeterli bulmuyor ve devlet kademesini yöneten kesimin ortaya koymuş olduğu yenilikçi adımları beğenmiyordu. Sosyal, kültürel ve mali sistemin gidişatının adeta yönetilemiyor olması, 1860’lardan itibaren basın kavramının oldukça etkili bir kuvvet haline dönüşmesi politik düzlemde bulunan bazı konularla ilgili meydana gelen münazaraların artmasına sebebiyet vermiştir.

Eflak-Boğdan gibi bazı özerkliği kabul edilerek vergi alınan toprak parçalarının Osmanlı devletinden ayrılması, ekonomik olarak işleyen yapıda bozulmalara yol açması, kamu idarecilerinin israf edici ve tasarruf tedbirlerini bilmeyen yapıda olan davranışları sonucunda politik anlaşmazlıklar artmıştır. Bu aşamada aydın kesimler ve öğrenci gruplarının tesiri ile toplumsal yapı içerisinde bir hava oluşturulmaya başlanmıştır (Koray, 1991:9).

Osmanlı’nın son dönemlerinde politik olarak harekete geçen öğrenci grupları devlet yapısının mevcudiyetinden haberdar olan ve bu kötü gidişatı durdurmayı arzu eden bireylerdi. Osmanlı’ya ait sınır şehirlerinde yaşamlarını sürdüren yurttaşlar bu kötü

vaziyet karşısında her an her dakika farklı bir devletin boyunduruğu altına girme riski ile karşı karşıya kalmaktaydı. Türkler ve Müslüman halk bu süreçte Osmanlı devletinin vatandaşı olan azınlık gruplarının insanlığa yakışmayan muameleleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Devlet mekanizmasının içerisinde olduğu durumlardan ötürü bu çete grupları ile mücadele edememesi sebebi ile devlet sisteminin çöküşünü durdurabilmek adına çözüm gayreti içerisinde girmiş ve bu konuda hassas bir şekilde hareket etmişlerdir. Balkan topraklarının Avrupa kıtasında olmasından kaynaklı ve Batı eksenli politika yürütmesi sonucunda ulusçu politikalar, ıslahat hareketleri, meşrutiyet gibi olgular bu kıtada daha çok yayılmıştır. Osmanlı'nın batı devletleri ile ilk dirsek temasının yoğunlaşmış bir biçimde Fransa devleti ile gerçekleştirilmesinin Osmanlı devletinde bulunan bilim adamları ve öğrencilerinin üstünde onların fikirlerini biçimlendirmede önemli bir yeri vardır. Fransa devleti, Avrupa kıtasında bulunan diğer tüm devletlerin demokratik düzen ve ulusçuluk çalışmalarının fikirselleştirilmesi ve harekete geçirici önderliğini yapmıştır. Osmanlı'da bulunan bilim adamları ve öğrencilerin Batı kültürünü tanımasının Fransa devleti vasıtası ile olması sebebi ile Fransızlara has olan fikir yapısının Türk siyasal fikir akımlarını etkilemesindeki önemi yadsınamaz. Siyasi problemlere aranmakta olan çözüm durumlarında demokratik yönetim ve ulusçuluk üzerinde daha fazla yoğunlaşmasının sebebi Fransa devleti ile yakın bir ilişki içerisinde olunmasından kaynaklanmaktadır. Batı tarzı sivil yapıda bulunan eğitim kurumlarının talebe ve buralardan mezun olan bireylerin davranış şekilleri askeri anlamda eğitim veren kurumların öğrencilerinin hareket tarzlarından farklı olmamıştır. Bu duruma karşılık bu sivil eğitim kurumlarında görevli olan öğretmenler politik düzeyde yer alan etkinliklere katılma durumunda askeri eğitim kurumlarına göre çok daha muhafazakâr tabanlı ve tutucu davranışlar sergilerken askeri eğitim kurumlarında eğitim gören talebeleri daha iyi bir biçimde örgütlü bir yapı haline getirmiş ve bir birlikteliğin içinde olmuştur (Turan, 2019:182).

“1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi” ile “Osmanlı Vatandaşı” kimlik kartlarının oluşturulması istenilmiştir. Bu kanun ile sübyan ve rüştiyeler haricindeki eğitim kurumları cemaat düzenine göre dini inanışlar ve mezhepler bakımından hibrit bir biçimde ortaya konulmuştur. Bu kapsamda farklı dini ve etnik köken faktörleri arasında birlikte yaşam kültürü arttırmak sureti ile politik ve toplumsal sahada beraberlik sağlanmak istenmiştir (Alkan, 2003:385).

I. Meşrutiyet süreci Osmanlı'nın iç ve dış problemlerinin yanı sıra mali yapıda meydana gelen problemler büyük seviyelere ulaşmıştır. Bunun yanısıra Genç Osmanlılar isimli aydın grubu düşünce ve siyasal bir mücadele ortaya koymuşlardır. 1876 senesinde İstanbul'da devletin yaşamış olduğu iç ve dış problemlerden kamu idarecilerini sorumlu olarak ilan eden medrese talebeleri derslerine girmemiş ve devletin yönetim kademesinin bulunduğu Bâb-ı Âli'ye saldırı girişiminde bulunmuşlardır. Talebelerin ve bilim adamlarının baskı unsurları ve yaşanan olaylar sonucunda Meşrutiyet süreci ilan edilmiştir. Bu aşama Tanzimat döneminin neticesi olarak devlet biçiminin Avrupalılaşma hareketidir (Akyüz, 2008:223). Meşrutiyet dönemi eğitim sisteminin temel nitelikleri şunlardır: Basın-Yayın özgürlüğünün kazanılması sonucunda aydın grupları toplumsal yapı içerisinde hayat bulan unsurların problemlerini net bir biçimde ortaya koymak sureti ile siyasal yaşamı düşünce ve hareket tarzları ile canlandırmışlardır. Eğitim sistemi ve problemleri önem arz eden konular içinde yer bulmuştur.

Türkçü düşünce yapısı, Osmanlılık fikri, İslâmcılık düşüncesi, Batıcı davranış ve kültürel yapı gibi siyasal akım hareketleri, ulus ve kültür, kitlesel ve elitlerin eğitimi, toplumları kurtarma amacı taşıyan öğretici görüşü, halk eğitimleri gibi mevzular eğitim yaşamında ve problemlerinde yer tutan bir takım konulardır. 2. Meşrutiyet'in başlamasının ardından eğitim kurumlarında yüksek düzeyde bir özgürlükçü yapı saltanat sürmeye başlamıştır. Bundan ötürü eğitim kurumları "Hürriyetçi okullar" şeklinde belirtilmiştir. Lakin bu ifade ile eğitim kurumlarının disiplinsiz olması, gösterişli yapısı ve başıboş bir şekilde hareket sergilemesi ifade edilmek istenilmiştir. Bu eğitim kurumlarında disiplin durumunun sağlanması 31 Mart Vakası sorunu çözüme kavuşturulduktan sonra gerçekleşmiştir. Balkanlarda baş gösteren savaştan sonra eğitim almaya karşı toplumsal yapı içerisindeki yurttaşların alakası giderek artmıştır. Balkan Savaşındaki kötü gidiş sırasında toplum içerisinde meydana gelen, toplum olarak uyuşuk bir düzenden silkinerek gayret gösterip çaba harcamak sureti ile toparlanması gerekliliği, yoksa devlet sisteminin çok daha kötü senaryolarla karşılaşabileceği" şeklinde özeleştir, ders ve düşünceler kısa bir zaman içerisinde unutulmaya yüz tutmuştur. Savaş esnasında ve sonrasında toplumsal alanda meydana gelen "Çöküşte olan devlet sistemini eğitim yapısı ve öğretmenlerden oluşan bireyler kurtaracaktır."

görüşünün benimsenmesine rağmen bu bir söylemden ileri gidememiştir (Akyüz, 2008:265).

Kurtuluş Savaşı yıllarında eğitim sistemlerinin ana nitelikleri şunlardır: İstiklal Savaşı sıralarında eğitim sistemi, derin bir darbe almasına rağmen bu direnişe büyük bir katkı sağlamıştır. Bu direnişin çatışmaların en yoğun olduğu bir aşamada Mustafa Kemal Atatürk Ankara ilinde bir eğitim toplantısı düzenlemiştir. Eğitim tarihimizde müstesna bir yeri olan bu kongrede Mustafa Kemal Atatürk toplumsal yapı içerisinde bulunan tüm unsurlara karşı uyum sağlayabilen yeni bir insan tipinin yetiştirilmesi gerekliliğini belirtmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'e göre bu tip; tarafına en önemli değer olarak ulus düzeninin koruması öğretilen, milli değerlere bağlı bir şekilde eğitim almış insan tipidir. Hak davası yolunda halkın eğitim çalışmalarını yapmak sureti ile Türk Milletine bilgi akışının sağlanarak gerekli düzeye getirilmesi sağlanmıştır. Öğretim elemanlarının yurttaşların milli konularda uyanmasının sağlanması ve örgütlü bir yapı oluşturulması noktasında önemli düzeyde katkı sağlamışlardır. Yunan güçlerince İzmir'in işgaline tepki göstermek maksadı ile gerçekleştirilen eylemler ve ulusun toptan uyanışının zamanla kongre yapıları ve TBMM biçiminde örgütlenmesinde öğretim elemanlarının son derece önemli düzeyde katkıları olmuştur (Akyüz, 2008:317).

Cumhuriyetin ilanından başlayarak çocuk ve gençlerin toplumsal yapı içerisinde kurulan hayatta bilinç düzeyi yüksek ve etkili birer yurttaş olmalarının sağlanması maksadı ile yurttaşlık eğitimleri verilmesi sağlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde yurttaşlık eğitimi öncelikle 1926 senesi ilköğretim programlarında yer bulan "Malûmat-Vataniye" dersi ile ortaya çıkmıştır. Bu dersin kitabı Mustafa Kemal Atatürk'ün destekleri ile Afet İnan'ın yazdığı "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" isimli yapıttır. Yurttaşlığı ifade etmeyi maksat edinen bu dersin ismi daha sonra "Vatani Malûmat, Yurt Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi" şeklinde farklı bir biçime dönüştürülmüştür. 1995 senesinden itibaren "İnsan Hakları ve Yurttaşlık Eğitimi" ismi ile ilköğretim 4. ve 8.sınıflarda bazı dönemler bir saat, bazılarında ise iki veya üç saat olarak verilmiştir (Gözütok, 2003:52). Lakin daha sonraki dönemlerde bu dersin konuları ve eğitimlerin verilmiş oldukları sınıflar değişmiştir.

1998-2005 seneleri arasında 7. ve 8. Sınıflarda "Yurttaşlık ve İnsan Hakları", 2005-2010 seneleri arasında 1. ve 8. sınıflarda "Sosyal Bilgiler" derslerinde bir ara

disiplin mantığı ile 2010 ve 2011 yıllarında 8. Sınıfta “Seçmeli Yurttaşlık ve Demokrasi Eğitimi”, 2011 ve 2012 yıllarında 8. Sınıfta “Zorunlu Yurttaşlık ve Demokrasi Eğitimi”, 2012 ve 2013 yıllarında ise ilkokul 4. sınıfta zorunlu “İnsan Hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi” isimleri ile verilmiştir. Son dönemde bazı Sivil Toplum Kuruluşları, siyasi partiler, medya kurumları Türkiye’de politik okuryazarlık kavramının olgunlaştırılması maksadı ile bir araya gelerek toplantı organizasyonları, seminerler, kurs eğitimleri ve çeşitli yayınlar ortaya koymuşlardır. Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde “Mehmetçik İçin Vatandaşlık Eğitimi (MİVE)” ile vatani görevini yapan askerlerin, toplumsal yapı içerisinde duyarlı olan ve sorumluluk sahibi bireyler olmalarını sağlamak için, bazı konulardaki bilinç yapılarını, duyarlılık durumlarını ve olaylar karşısında farkındalığını artırması beklenen bir eğitim programı uygulamaya konmuştur. MİVE Projesi ile askeri personeli “Kanuni güçlendirme”, “Temel anlamdaki insan hakları”, “Güvenli olan sosyal hayat”, “Kadın hakları ve cinsiyet eşitliği”, “Çocuk hakları”, “Genel sağlık”, “Çevrenin korunması”, ile “Öğrenme ve kişisel gelişim” alanlarında eğitim faaliyetleri yapılmaktadır (TSK, 2019).

2.1.2.2. Politik Okuryazarlığın Önemi

Yurttaşların demokrasi kavramı ile ilgili kabiliyetleri onların politik okuryazarlık manasındaki kabiliyetleri ile ilişkilendirilerek birbirlerine mal edilirler. Yurttaşların yalnızca eşit bir şekilde demokratik yetilere sahip olmaları değil, hem de demokrasi kavramı ile ilgili olarak yetkin kişilerin olmaları gerekir. Bir taraftan demokratik yapı popülasyonun siyasal mekanizmadan farklı isteklerini mümkün kılabilmekteyken öte taraftan, demokratik bir düzenin işleyişi, demokratik yapının yurttaşlarına ve bunların siyasal aşamalarına yönelik olarak yeterlilik ve yönelimlerine de ilişkin isteklerde bulunulmasını da ima etmektedir (König, 2017:23). Demokratik yapılar ile uyuşan yurttaş kabiliyetleri de demokratik kurumların istikrarlı yapısına bir katkı sunmalıdır (Patzelt, 2010:45). Politik okuryazarlık kavramı, demokratik yapıların ve toplumsal yapı içerisinde bulunan iktidar ağlarının birbirlerine bağlı olan doğaları hakkında bir bakış açısı ortaya koyabilmenin yanında, farklı siyasi argümanları ve bu yapıya bağlı unsurları analiz etmek için katılımcı vatandaşlık ve analitik düşünebilme kabiliyetlerini destekleme becerilerinin geliştirilmesini içerir. Yeni nesiller için, devletin ne şekilde yürütüldüğünün, kamu ve özel sahalarda yasa ve yasalara bağlı alt normların ne şekilde

devam ettirilebildiğinin anlaşılmasına katkı sunar (Hunter ve Rack, 2016:23). Politik okuryazarlık kavramı; Sosyal bilimlerde edilen bilgisel yapıların edinim ve kullanımı, siyasi etkinliğin kabiliyetleri, bireylerin ahlaksal ve diğer özellikleri, toplumun siyasi hayatına bilinçli bir şekilde katılım göstermesini sağlar (Beznosova, 2016:7).

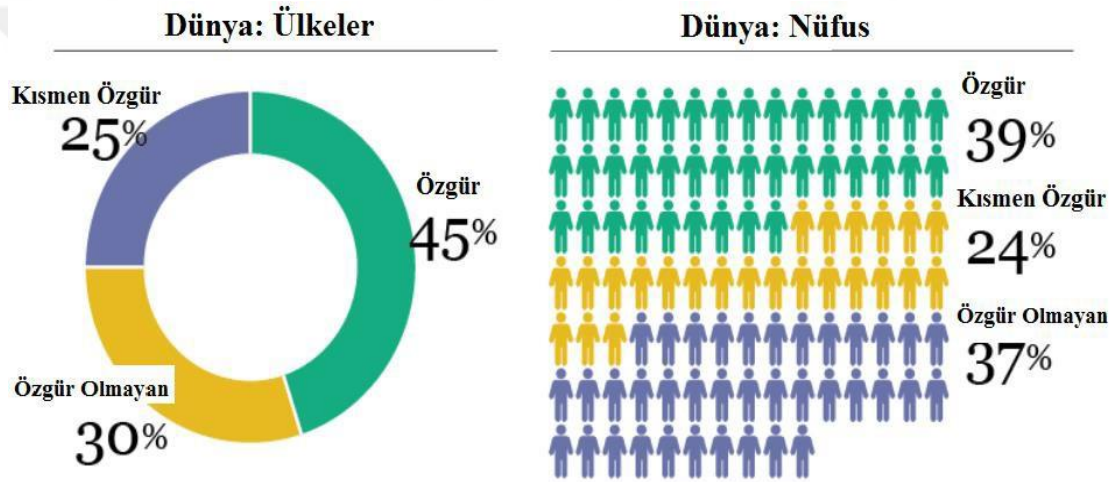
Siyasal bakımdan okuryazarlık niteliklerine sahip olan bir yurttaş yalnızca bilgi seviyesi üst düzeyde olan bir seyirci değildir. Politik manada okuryazar olan bir yurttaş, kendisi ile ilgili olarak sosyal nitelikli faaliyetlere etkin bir katılımcıdan ibarettir. Politik anlamda okuryazarlık davranışı gelişmiş bir yurttaş, sadece hali hazırda olan durumunu anlamakla yetinmez, aynı zamanda devletin yönetim kademeleri ile birlikte yönetilen tüm kurumların içerisine dolaylı bir şekilde katılım göstermek sureti ile eylemsel ve etkin bir biçimde dahil olur ve onu yönlendirme kabiliyetine sahip olur. Politik okuryazarlık kabiliyetine sahip olan kişiler, başka bireylerin hayata verdikleri değerlere anlam yükleme, kendi üzerlerindeki etki alanlarını anlama ve onlara etik manada yanıtlar verme kabiliyetine sahip olmuştur (Fyfe, 2007:110-134).

Yunanlı kamu idarecisi Perikles “Devletin yönetim ve diğer tüm işleri ile ilgili olmayanlara, sadece kendilerine ait olan işlerle ilgilenen pasif bir vatandaştan öte, hiçbir işe faydası olmayan birisi şeklinde görüyoruz” der. Bir konu ile ilgili politika mekanizmasını, sadece bir kaç kişi planlayarak gerçekleştirebilir, ancak herkes ortaya konulan bu politikaları tenkit edebilecek kabiliyete sahibiz. Biz tartışma eylemine, siyasi faaliyetlerin önüne çıkan bir engel anlamında değil, bilge bir karakter niteliği ile davranmanın vazgeçilemez bir ön koşulu şeklinde bakarız. Özgürlük kavramı, bahse konu bu kavramı savunmaya cesaret gösterenlerin hakkıdır.” der (TASAM, 2019). Sosyolojik olarak yapılan araştırmaların neticeleri değerlendirildiğinde, toplumsal hayatın siyasi sahasına yönelik olarak bilgi yapılarının ana hatlarının meydana gelişinin en acil çağdaş problemlerden bir tanesi olduğunu ortaya koymuştur. Politik okuryazarlık sadece devletin yönetsel mekanizmalarının içinde ortaya çıkan aşamalara yönelim için gerekli olan bir siyaset bilgisi değil, aynı zamanda bu yapıları doğru bir şekilde kullanma becerisi gösterilebilmesidir. Bireylerin toplumsal yapıya, devletin kurumsal yapılarına ve yetkili organlara karşı tavırlarını belirleyen bilgi yapılarıdır. Politik okuryazarlık kavramı, sivil eğitim yapısının ortaya çıkmasında ve bir bireyin siyasi olarak toplum içerisindeki etkileşiminin ana temellerinden bir tanesidir. Başka bir ifade ile politik okuryazarlık kavramının bu süreç içerisinde gelişmesi neticesinde, mevcut

olan siyasal mekanizmalara uyum sağlayabilmek adına gerekli olan siyasal mekanizmaların ve normlarının benimsenmesi ve farklı türden siyasal etkinliklerin saha içerisinde uygulanmasının sağlanmasıdır. Bu aşama eğitim-öğretim mekanizmasında en aktif olanıdır (Burdina, 2017:422). Bir toplumda politik okuryazarlık kavramı cinsiyet durumuna, eğitim düzeyine, çalıştığı meslek grubuna, fiziksel çevreye, sosyal ve kültürel vb. pek çok sebeple bağlantılı olarak farklılık ortaya koyar. Son dönemde bireyler ve devlet mekanizmaları ister sınırları içerisinde olsun isterse küresel bir yapıda olsun sahip olunan maddi, manevi, kültürel ve sosyal değerleri devam ettirebilmek ve daha ileri seviyelere götürmek isterler. Temel siyaset bilgisine ulaşmada sıkıntı yaşamadan yetişen kişiler maddi, manevi ve kültürel bir takım değerlerini korumanın yollarını bilir, bu yolları kullanmak sureti ile kendi değerlerini geliştirebilme amaçlarına politik/siyasal bilgi seviyesi sayesinde ulaşma imkanı bulabilirler. Bireylerin siyasal bilgisinin, politik dünya içerisinde katılım göstermenin ve politik hayata olan alakalarının artırılması neticesinde kişiler içerisinde yaşadığı toplumsal yapı içerisinde ortaya konulan karar yapılarında söz sahibi olma imkanını yakalayacaktır. “Siyasal katılım, yönetim sisteminin yapısal değerleri ile toplumsal yapının bir araya getirilmesini ve kişilerin bu mekanizmalara ortak bir paydaş olarak katılımını sağlayan bir mekanizma görevi görür. Siyasal katılma ile yurttaşların demokratik değerlerini ve yargı yapılarını içselleştirmesi sureti ile bu kapsamda demokratik siyasal sisteme aidiyet duygusunun geliştirilmesi sağlanır” (Uysal, 1981).

İngiltere’de siyasal katılım düzeyinin düşmesi nedeni ile politik okuryazarlık seviyesinin azalması üzerine İngiltere hükümeti yurttaşlık eğitiminin tekrardan verilmesi için Bernard Crick liderliğinde bir kurul oluşturmuştur. Bu kurul yurttaşlık ve politik okuryazarlık kavramı için çok değerli araştırmalar ortaya koymuştur. Crick hazırlamış olduğu raporunda yurttaşlık eğitiminin ne denli önemli olduğunu ifade ederek aşağıda verilen notları düşmüştür: Dünyadaki gelişim ve değişimler nazara alındığında ve aşamaların tek tek analizleri yapıldığında politik okuryazarlık kavramının önemi bir kat daha artmaktadır. Dünyadaki önemli Sivil toplum kuruluşlarından olan Freedom House’un 2019 yılında yayınladığı rapora göre dünyadaki devletlerin %45’i özgür bir toplumsal bir yapıya sahip olmalarının yanında dünya popülasyonunun sadece %39’u özgür bir yapıdadır. Devletlerin %25’i özgür değildir. Dünya popülasyonu nazara alındığında %37’sinin özgür yapıda olmadığı ifade edilmiştir. Bu rapora göre

dünyada demokrasi kavramı, son dönemlerin en belirgin krizlerinden birini yaşamıştır. Demokrasi kavramının temel ilkeleri olarak görülen serbest ve adaletli seçimleri garanti altına almak, azınlık hakları, basın ve yayın özgürlüğü ve hukukun üstünlüğü gibi birçok unsorda birçok temel ilke saldırıya uğramıştır. Rapora göre özgür olmayan ülkelerin oranı son 13 senedir yükselmiştir. 2018 senesinde siyasal hak ve sivil anlamdaki özgürlükler kapsamında 50 devlet mekanizmasında gelişme, 68 devlet mekanizmasında ise duraksama ile birlikte bir geri gidiş gözlemi yapılmıştır. Analiz edilen 195 devlet mekanizmasından 50 tanesi “özgür bir yapısal özellik göstermeyen”, 59 tanesi “kısmi bir özgürlük yapısında olan”, 86 tanesi ise “özgür bir yapısal özelliğe sahip olan” devlet notu almıştır (Freedomhouse, 2019).

Şekil 2.2. Freedom House Raporuna Göre Dünya Özgürlük Durumu. (2018) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018> sayfasından erişilmiştir.

Günümüz politik hayatında önemli bir yere sahip olan Amerika’da yaşayan bireylerin politik okuryazarlık seviyesinin düşük olması dünya üzerinde bulunan tüm devlet yapılarının kaderini etkilemektedir. Amerikalı senaryo yazarı ve siyaset yorumcusu Michael Francis Moore, kaleme almış olduğu yapıtın “Ahmaklar Ulusu” kısmında Amerika başkanı Bush, 2001 senesinde İsveç Başbakanı Perrson'a Amerika başkanlık seçimi ile ilgili konuşma yaparken kameralar karşısında “Şaşılabacak bir şey. Kazandım. Hem de barış ve refaha karşı olmamama rağmen” şeklinde cümleler kurduğunu belirtmektedir. G.W.Bush’u coğrafi konum bilgisi düzeyinin kısıtlı olması nedeni ile eleştiriler ortaya koymaktadır. Ona göre G.W.Bush Afrika kıtasının tamamını tek bir ülke olduğunu zannetmektedir. Dünyanın önde gelen üniversitelerinden biri olan

Yale Üniversitesi'nde, öğrencilik yaşamının ortalama düzeyin üzerine çıkmadığı ifade etmiş, cehaletini saklamak yerine mevcut bu durumundan gururla söz eden Bush, “Başarısız öğrencilere sesleniyorum! Siz de Amerika Birleşik Devletleri başkanı olabilirsiniz.” diyordu. ABD Başkanı Eisenhower tarafından Sri Lanka’da büyükelçilik görevi verilen Maxwell Gluck ABD Senatosundaki konuşmasında Sri Lanka başkanının ismini ve başkentini bilmediğini söylemiştir. Princeton, Yale ve Harvard gibi ABD’nin en önemli üniversitelerinde son sınıfta eğitim gören 556 öğrenciye lise seviyesinde bir test yapılmıştır ancak öğrencilerin yalnızca %53’ünün vasat üstünde yanıt verdiğini ifade etmektedir. Ayrıca öğrencilerin %40’ı Amerikan İç Savaşının hangi yıllar arasında gerçekleştiği sorusuna yanıt olarak fikrimiz yok cevabını vermişlerdir. Buna karşın öğrencilerin %98 oranında rapçi Snoop Doggy Dog, sit com karakterleri Beavis ve Butt-head kimdir sorusuna ise doğru yanıt olarak cevaplamışlardır. Yapılan çalışmada, 44 milyon ABD vatandaşı ancak ilköğretim 4. sınıf seviyesinde okuma ve yazma bilmektedir. 200 milyon kişi ise okuma biliyor ancak okuma faaliyetlerinde bulunmuyor. ABD’liler yıl içerisinde 1.460 saat televizyon seyretmelerine karşın 99 saat civarı kitap okuma eylemi gerçekleştirmişlerdir. Amerikalıların yalnızca %11’i gazete okumaktadır. Moore’a göre “Hiç değilse çoğunluk haritada Kosova veya bombaladığımız bir devletin haritada bulunan yerini gösterebiliyor olmalı, bu şekildeki cahil ve ahmak bir ulus dünya üzerinde yönetim gücüne sahip olmamalı” der (Uluç, 2002).

Son dönem teknoloji dünyasının ilk gerçek demokratik örneği olmasına rağmen, ABD, demokratik unsurları ve bunun üzerine inşa edilen kurumları korumak ve dönemler boyunca nazara alınan adaletli ve temsil sistemi ile ilgili mekanizmaların erdemlerinin devamlılığı konusunda büyük ölçüde ileri gitmekten yoksun bir durumda kalmıştır (Solender, 2019).

ABD’li seçmenler 2016 senato seçimlerinde %50’nin biraz üzerinde katılımı sandığa gitti. 2018 yılında gerçekleştirilen bir C-SPAN anketi (Green ve Rosenblatt, 2018), seçmenlerin %52’si mahkemelerin günlük hayatta önemli bir tesiri olduğunu ifade etse de bunların %90’nından fazlasının tek bir Yüksek Mahkeme örneğini ortaya koyamamışlardır. Sadece yüzde 13’lük bir kesim Amerikan Anayasası’nın ne zaman yürürlüğe girdiğini biliyordu. Woodrow Wilson Vakfı tarafından gerçekleştirilen bir anket, Amerikan yetişkinlerinin sadece %36’sının Amerika’nın yurttaşlık isteyen

göçmenlere uyguladığı temel bir vatandaşlık imtihanında başarılı olduğu gerçeğini ortaya koymuştur (NBC news, 2019).

Politik okuryazar niteliklerini taşıyan bireyler içerisinde bulundukları sosyal yapılarda ortaya konulan politik süreçleri yorumlama ve analitik değerlendirmeler yapma yeterliliğine haizdir. Bu sayede siyasal manada kişisel bakış açısı ortaya koyarak toplumsal yapı içerisinde gelen yanlış ve algı yaratma amaçlı gönderilen mesajlara karşı konuyu bilip yorumladıktan sonra kendi zihni içerisinde doğruya ulaşma konusunda hareket edecektir.

Amerika’da Princeton ve New York Üniversitelerinde yürütülen bir araştırma çerçevesinde son dönemlerde ortaya konulan ve sciencemag.org web sitesinde ortaya konulan bir analize göre, Amerika’da yaşayan yaşlı bireylerin Facebook mecrasında algı içeren haberleri paylaşma olasılığı genç nesillere göre daha yüksektir. Cinsiyet durumlarına, eğitim seviyelerine, köken yapılarına, gelir durumlarına bakılmaksızın, yaşlı bireylerin genç kullanıcılara göre daha çok yalan haber paylaşımı yaptığının tespiti yapılmıştır. Yalan niteliği taşıyan siyasal haberlerin seçmenlerin oy verme davranışlarındaki tesiri ve rolü, Trump’ın Clinton karşısında 2016 senesinde seçim zaferinden beri popülaritesini koruyan önemli bir münazara konusu olduğu ifade edilmektedir. Yapılan çalışmada Trump yanlısı yalan haberlerin seçmenleri Trump lehine oy vermeye ikna etmesi ve seçim sonuçlarını etkilemesi üzerinde durulmuştur. Facebook’ta yalan nitelikli haber paylaşımı yapan 65 yaş ve üzeri olan kullanıcılarının paylaşım yaptığı haber sayısı, 45-65 yaş grubu tarafından paylaşılan yalan haber sayısının 2 katından fazla iken bu oran 18-29 yaş grubunun yaklaşık olarak 7 katıdır (Newton, 2019). Amerika gibi dünyada yönetim kademelerine yön veren bir süper gücün seçmenlerinin politik okuryazarlık düzeylerinin düşük olması nedeni ile tüm dünyadaki yönetim mekanizmalarının kaderini etkilemektedir.

Birinci ve İkinci Dünya savaşları, Kore Savaşı, İran-İrak Savaşı, Vietnam Savaşı, Soğuk Savaş, Berlin Duvarının yıkılması, Körfez Savaşı vb. birçok örneklem analiz edildiğinde siyasi faktörlerin denkleme dahil edilmesi ve hatta toplumsal yapılarda cereyan eden siyasal hareketlerin bu süreç mekanizmaları üstünde ne şekilde etkin olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Orta Çağ’da Avrupa, son dönemdeki Ortadoğu kadar siyasi istikrarı olmayan yapıların ve ortaya çıkan güç savaşları sebebi ile tamamen

darmadağın bir yapıdaydı. Aynı dönemde ise İslam Medeniyetleri siyasi yapılar, sosyal faaliyetler, mali gelişmişlik, kültür yapıları ve ordu disiplini bakımından bulunduğu dönemin en tepesinde bulunmakta idi. Bahse konuçağlarda Ortadoğu’da hükümranlılığını devam ettiren Osmanlı Devleti’nin ortaya koyduğu adaletin tecellisi ve hoşgörünün ön planda olduğu bir iklimde bir şefkat medeniyetler sistemi meydana getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin 9. Cumhurbaşkanı olan Süleyman Demirel, Başbakanlık görevini sürdürürken Kudüs’ü ziyaret ettiği esnada, Mescid-ül Aksa’da Kudüs Müftüsü dönemin başbakanı Süleyman Demirel’e karşı “Osmanlı gitti, huzur bitti. Osmanlı, Kudüs’ü iki nefteli çavuşla 400 sene yönetti” şeklindeki ifadesine başbakan Demirel ise “O iki nefteli çavuşun arkasında İstanbul’un başkent olduğu devlet yapısı, kamusal anlamda var olan büyük güç ve Türk milletinin adalet anlayışı vardı.” şeklinde yanıt vermiştir (Emen, 2018). Günümüzde Birleşmiş Milletler başta olmak üzere hiçbir ülke ya da kuruluşun gerçekleştiremediği bir barışı Osmanlı Devleti bir çavuş ile 400 yıl boyunca sağlamıştır. Son dönemde bu devlet yapılarının mevcut konumlarını farklılaştıran ana faktörün Osmanlı Devleti’nde izlenen siyaset politikalarından farklı bir politika uygulanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Eğitim politikalarının toplumların sosyal yapılarını ne şekilde değiştirdiği ile ilgili pek çok örnek bulunmaktadır. Toplumsal yapıda meydana gelen değişim aşamasının yek pare bir şekilde ortaya konulması, bu aşamalar içerisine bütün paydaşların katılarak değişim silsilesinin amacına ulaşmasını sağlayabilecektir. Politik okuryazarlık kavramı toplumsal yapıdaki değişim aşamaları içerisinde önem arz eden bir noktada bulunmaktadır. İnan (2016)’a göre politik okuryazarlığın kavramsal anlamdaki eğitiminin faydaları ve kazanım durumlarını aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz;

- Siyaset kavramının, toplumsal yapı içerisinde beraberce yaşanan sosyal hayatın ortaya çıkardığı zorunlu bir sosyal etkinlik olduğunun farkına varılır.
- Bireylerin bir soru veya problem karşısında farklı çözüm önerileri geliştirebileceği, bu nedenle farklı bir şekilde bahse konu bu durumlar karşısında değişik düşünce stillerinin ortaya çıkabileceğinin farkına varılır.
- İnsanların farklı bakış açıları ve kararlarında belirleyici durumda olan unsurların, inanç yapıları, dünyayı algılama biçimleri, değer yapılarının ve bireysel davranışların olabileceği anlaşılır.

- Toplumsal yapı içerisinde cereyan eden problemler karşısında çözüm önerisi için bireylere tek yolun “mahkûmiyetinden” kurtarılıp çoğulcu kararlar meydana getirebildiği öğrenilir.
- İktidar gücüne tesir edebilmek adına, yönetim mekanizmalarına katılım göstermenin gerekli olduğunun farkına varılır.
- Yönetim yapılarına tesir edebilmek adına toplu talep havuzunun meydana getirilmesi öğrenilir.
- Müzakereler çerçevesinde oluşturulan uzlaşma çerçevesinin genel noktalarının neler olduğu fark edilir.
- Yakın çevremizde, toplumsal yapımızdan ve dünyamızdan haberdar olmaya ve bireylerle ilgili birbirimizi anlama alanlarının gelişmesine imkân tanır.
- Kişilerin, toplumsal yapının bir değeri olduğu anlaşılabilir ve bu şekilde de birliktelik duygusu güç kazanır.
- Ülkenin siyasi mekanizmaları hakkında genel anlamda bilgi sahibi olunur.
- Süreç içerisinde devam eden siyasal mekanizmaların öğrenilmesi basitleşir.
- Olgular ve değer yapıları arasında yorum yapılmasına imkân tanır.
- Politikanın asıl görev alanlarının bireylerin genel manadaki istek ve arzularının yerine getirmek olduğunun anlaşılması sağlanabilir (İnan,2016:43).

2.1.2.3. Politik Okuryazarlığın Önemi Bağlamında Politika ve Birey İlişkisi

Her toplumsal yapıda bazı kişilik niteliklerinin ön planda olması o toplumsal mekanizmanın kişiler üzerindeki tesirinin bir neticesidir. Bu tesir toplumsal yapılar ve toplumsal yapıyı meydana getiren diğer kişiler eli ile yapılabilir. Toplumun farklı türdeki her türlü pozisyonda ne şekilde davranması gerektiği, toplumsal yapıyı meydana getiren kişilere toplumsal yapı içerisinde oluşan bir sistematik dahilinde öğretilmesi gerekmektedir. Toplum içerisindeki bireyler yapacakları seçimin içinde bulunulan ortamın yapısı ile toplumsal yapısındaki yeri ile kısıtlı bir yapıya dönüştürülmüştür (Kışlalı, 2018:153-157).

Siyasal yapının egemen olduğu bir toplumsal yapıda bireylerin siyasal insan olmaları kişisel manadaki ve çevresel düzeydeki unsurların tesiri ile birlikte bazı aşamalar içerisinde siyasi değerler yapıları, kültürel tutumları, inanç farklılıkları ve alması gereken pozisyonları almaları bunun yanı sıra siyasal toplumsallaşma aşaması

yaşamaları neticesinde mümkün olur. Siyasallaşmış toplumsal yapılarda kişilerin belli başlı siyasi rol yapılarının neler olduğunun bilincine ulaşmaları ve bu rol yapıları içerisinde gereken şekilde davranabilecek niteliklere sahip olmaları bir gerekliliktir. Bunun bir sonucu olarak bireylerin siyasi aşamalara katılarak belli başlı bir takım davranışları ortaya koyabilmeleri ve faaliyette bulunmaları ortaya konulabilir. Bireylerin siyasi rol yapıları içerisinde gerekli davranışları ortaya koymaları ve faaliyet gerçekleştirmeleri siyasal katılım şeklinde belirtilir (Dursun, 2016:233). Siyasi anlamda katılım olgusu: “Bireylerin kendi ideolojileri ve fikirleri aracılığı ile yapmış oldukları tercihler ve vermiş oldukları kararlar neticesinde siyasi karar mekanizmalarının yönetim yapıları içerisinde yer alacak bireyleri ya da bu makamları elinde tutanlara tesirde bulunmak üzere ortaya koydukları eylem ve etkinliklerdir.” (Kalaycıoğlu,1998:10). Milbrath, zor olan faaliyetlerden kolay faaliyetleri doğru olmak üzere 3 farklı türde siyasal katılım seviyesi ortaya konulmuştur, Milbrath’ a göre bunlar; “Yapılması en zor faaliyetleri, (gladiatorial Activities) geçiş faaliyetleri (transitionalactivities) ve yapılması en kolay faaliyetlerin meydana getirdiği izleyici faaliyetler (spectatar activities) gruplarıdır”. Milbrath bahse konu gruplandırmasında gerçekleştirdiği eylemleri Tablo 2.3’de ifade edilmiştir.

Tablo 2.3. Milbrath'ın Siyasal Katılım Düzeyi Hiyerarşisi

• Kamusal bir görev ya da bir siyasal parti içinde görev sahibi olmak.
• Bir görev için aday olmak.
• Siyasal amaçlı para temin etmek.
• Önemli bir parti toplantısına katılma
• Aday belirleme toplantısı
• Strateji toplantısı
• Siyasal bir partide aktif bir üye olmak.
• Zamanı siyasal bir kampanya da sarf etmek.
• Bir mitinge ya da toplantıya katılma.
• Bir parti ya da odaya para yardımda bulunmak.
• Kamu görevlileri veya siyasal parti lideriyle temasta bulunmak.
• Bir parti ya da aday rozeti taşımak, arabasına bunu yapıştırmak.
• Bir kişiyi belirli bir yönde oy vermesini sağlamak için iknaya çalıştırmak.
• Bir siyasal tartışma başlatmak.
• Oymaya katılmak.
• Kendini siyasal dürtülere (uyarılara) karşı açık tutmak.
• Hareketsiz – Kayıtsızlar (Apechetics)

Akıncı, S, (2014), “Siyasal Katılım Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, (7. Cilt, S. 40-41) yayınından alınmıştır.

Siyasi faaliyetlerin ortaya çıkabilmesi adına 3 koşulun bir gereksinim olduğu ifade edilebilir. Bunlardan ilki bireyin sahip olduğu siyasi kaynaklardır. Eğitim düzeyinin sunduğu katkı ile bireyin sahip olduğu bilgi yapıları ile eylem ve olgusal analizler ve yorumlama kabiliyeti ile olgu ve olaylar ile alakalı mantık düzeyinde ilişkiler kurabilmek ve sonuçlar ortaya koyabilme kabiliyetidir. Siyasi kaynaklar içerisinde siyaset sahnesine duyulan istek, ulusal organizasyonlarda, yerel alanlarda ve küresel anlamdaki siyasal faaliyetleri sayabiliriz. Bireylerin siyasi kararları üzerine tesirli bir şekilde görmesi ise psikolojik data özelliğindedir. Bu yapıya “Siyasal etkinlik duygusu” ismi verilir. Bu kabiliyet bireyin daha büyük bir sosyal çevreden siyasi bilgi edinilmesini sağlarken aynı zamanda bilgiyi yayma durumuna da olanak sağlar. Siyasi faaliyetler için ikinci koşul ise bireyin siyasal katılımında bulunma ihtimalidir. Bu sebep bir siyasi parti ya da mevcut aday tarafından seçimlerin kazanılması sonucunda bireyin arzuları, beklenti durumları ile menfaatlerine hizmet edecek politik yaklaşımları

uygulamaya koyması ile gerçekleşebilir. Bu koşul bireyin siyasal manada karar alıcıların yerel manada ya da bölgesel büyüklükte almış oldukları kararları teşvik edici veya önleyici bir önlem biçiminde görmesidir. Üçüncü koşul ise bireyin her türden bilgi kaynakları ve sebebe sahip olmasının yanında siyasi faaliyetlere katılması adına fırsat yaratılması gerekmektedir. Farklı bir pozisyonda siyasi faaliyetlere katılması adına gerekli koşulları yerine getiremeyecektir.

Kişiler kariyerlerinin sekteye uğraması, yapmış oldukları işleri ya da hayatlarını yitirmesi gibi büyük zararlar sebebi ile siyasi faaliyetlere katılma yöneliminde bulunamayacaktır. Siyasi fırsat koşullarının bireyin siyasal katılma maliyetini azaltmakta ve siyasi faaliyetlere katılması yönünde teşvik edebiliyorsa siyasal katılma yönelimi yükselecektir. Gelişmiş veya gelişmekte olan pek çok devlette (Örneğin Kanada, Avustralya, Almanya, İsveç, ABD, Türkiye) siyasal katılma olgusu bir erdem şeklinde ifade edildiği ve ödül verildiği için siyasal katılma adına gerçekleştirilen faaliyetlere katılım çok sık ve yoğun bir şekilde olmaktadır. Buna karşın Suudi Arabistan, İran, Rusya vb. gibi birçok devlette siyasal katılım düzene karşı bir başkaldırı gibi ifade edilmekte ve bu faaliyetler engellenmektedir. Bu devletlerde bu sebeplerden kaynaklı siyasal katılım katılımcı sayısının yoğun olmadığı bir şekilde yapılmaktadır (Kalaycıoğlu, 2013:2-3). Farabi'ye göre "Devletin amacı yurttaşları adına mali refah kazanımı elde etmek değil, aynı zamanda gelecek nesiller adına da refah düzeni ortaya koymaktır". Bunun yanı sıra M.Ö. dönemlerde hayatta olan Çinli Filozof Han Fei Tzu "Devlet mekanizmasını kanunlar aracılığı ile yönetme, doğru olan davranış ve söylemleri takdir etmek ve yalan-yanlış olan söylem ve davranışları kınamaktır." der. Önemli Yunan filozoflardan biri olan Platon "Eğer insan kendi kendine görev yapamayacak ve kendisini yönetme konusunda problemler yaşayacaksa, bu kapsamda en büyük cezalandırma daha da kötü biri tarafından yönetilmek olacaktır." der (Kelly, 2017:38).

Dahl'a göre "Kişiler bir siyasi mekanizmanın sınırları içerisinde anlamlandırılmalarına rağmen, siyasi yaşam ile eşit bir şekilde ilgilenmezler. Bir takım bireyler siyasal hayata karşı kayıtsız kalırlar, bazıları ise aktif bir şekilde katılım gösterirler"(Dahl, 1969:77).

Bir ulusu oluşturan kişilerin siyaset sahnesine aktif bir şekilde katılımını ya da kayıtsızlığını ortaya koyan pek çok unsur vardır. Kişilerin siyasal hayata katılımlarını etkileyen unsurlar aşağıda belirtilmiştir;

1. Sosyal-Mali Unsurlar;
 - a) Gelir Düzeyleri
 - b) Eğitim Seviyeleri
 - c) Meslek Grupları
 - d) Siyasi Kaynaklar ve Siyasal Katılım Unsurları
 - i) Yaş Aralıkları
 - ii) Cinsiyet Farklılıkları
 - iii) Yerleşim Yeri Durumları
- 2) Psikolojik Unsurlar
- 3) Siyasi ve Hukuksal Unsurlardır (Dursun, 2016:241).

2.1.2.4. Politik Okuryazarlık Kavramını Meydana Getiren Kaynaklar

Geçmiş dönemlerde farklı kaynaklardan ileri gelen egemenlik kavramı teknolojik ve sosyal hayatta yaşanan bazı gelişmeler sonucunda pek çok devlet yönetiminde halka geçmiştir. Önceki dönemlerde kişiler, aileler için “Evlat” devlet içinse “Asker” olarak kabul edilmiştir. Yaşanılan teknolojik ve soyo kültürel değişimler zaman içerisinde egemenlik kavramının dayanağının halk kitlelerine devredilmesi sonucunda bireyler artık “Vatandaş olarak” olarak kabul görmüşlerdir. Ulus devletlerinden oluşan yapılar eğitim hedeflerinin temel dayanak noktalarına ideal vatandaş kavramını koymuşlardır. Bu devlet yapıları genç nesilleri istikballerinin kurtarıcıları olarak görmüş ve bu yaklaşım durumlarına uygun olarak strateji hedefler belirlemişlerdir. Bu stratejik hedefler yalnızca eğitim politikaları ile kısıtlı kalmamış bir sosyal aktivite alanı olan tiyatrodan sinemaya, yapı bilimlerinden anıtlara kadar pek çok sahada pratik uygulamalar yapılmak sureti ile toplumsal yapıda politik bir yeniden oluşum amaç edinilmiştir. Kişilerden hareketle toplumsal yapıda politik akım ve özgün fikirlerin meydana gelmesi ve inkişafında öncelikle kamu yönetsel yapıları ile birlikte pek çok unsurun etkisi olmuştur (Çınar, 2009:109).

Toplumsal yapının politik kabul edişlerini ve durmuş olduğu pozisyonları etkilemek ve yönlendirebilmek maksadı ile politik olarak pek çok kaynaktan istifade edilmiştir. Bu kaynaklar geçmiş dönemlerde istifade edildiği gibi bugün de istifade edilmektedir. Ülkenin ve kendisine tabi olan halkı ile beraber bir şekilde gelişme göstermesi, zaman içerisinde toplumsal yapı ve devlet ilişkilerine de tesir etmiştir. Bu ilişki yapısının boyutu eski dönemlerde uzunca bir süre kabul gören bireylerin devlet için var olması fikrinden devlet yapılarının bireyler için varlığı fikrine dönüşmüştür. Bu fikir yapısının değişime uğraması pek çok yurttaşın ölümüne, işkence, kötü muamele ve eziyet görmesine, yaşadıkları vatanlarından olmasına, aç ve susuzluk çekmesine sebebiyet vermiştir. ABD’li bilim insanı Alice Walker’a göre “İnsanların güçlerinden vazgeçmelerinin en yaygın yolu, sahip olmadıklarını düşünmektir” (William, 2004:173). Bahse konu bu fikir yapısının bir dönüşüme uğraması kendi kendine olmamıştır. Bu değişim süreçlerini etkileyip başlamasını sağlayan, sürdürmesini sağlayan ve tamamlayan pek çok beşerî unsurun olduğu bilinmektedir. Bireylerin politikaya bakış açıları, ilgi düzeyleri ve katılım sağlamaları zamanla bahse konu bu beşerî unsurların etkisi ile değişime uğramıştır. Bahse konu bu etkenler bazen bir lider, kitap, müzik, tiyatro ve sinema yapıtları gibi unsurlar olmuş ve bireylerin politik bir yapıyı inşa etmesine kaynaklık ve yardım etmiştir.

2.1.2.4.1. Kitaplar

Politika sahnesinde yazılı kaynaklar bugünün politik olaylarına yön verilmesinde ve bir siyaset olgusunun meydana getirilmesinde önem arz eden kaynaklardır. Pek çok yazılı metin bireylerin fikir dünyaları ile birlikte ideolojilerinin oluşmasında etkili bir yapı olarak kendini göstermiştir. Bu durum dünya içerisinde bulunan her türden ideolojik akımın yapısal değişikliğe uğramasında etkin bir rol oynamıştır. Fransız devriminin en önemli ilham kaynaklarından birisi olan J.J. Rousseau’nun Toplum Sözleşmesi ve Eşitlik Üzerine Söylev’i bahse konu bu ifadeye örnek olarak gösterilebilir. Kitaplar görme yetileri iyi gelişmemiş olan toplumsal yapıların farklı bakış açılarından bakmalarını sağlayarak daha net bir şekilde görmelerini, duyma yetileri gelişmemiş olan toplumların ise daha iyi duymalarına olanak tanır.

Kitaplar toplumsal yapıların politik manada bilinçli olmasına ve davranışlarını daha iyi bir şekilde ortaya koyabilmelerinin önünü açıcı bir etki yapar. Bir toplum

içerisinde öncelikle çocuklar ve gençler olmak üzere tüm grupların kitaplarla barışık bir şekilde yaşamaları toplumsal yapıda demokrasi, eşitlik, adalet, hoşgörü ve insan hakları gibi pek çok alanda başarılı olmasını sağlayacağı bir etki yapacaktır (Çınar, 2019:109). Toplumsal yapıların değerleri kitaplarla barışık olarak yaşamlarını devam ettirmeleri sayesinde artar ve gelişir. Gelecek nesillerini kitap sevgisi ile yetiştiren nesiller istikballerini garanti altına alırlar. Dünya siyasi tarihi göz önüne alındığında baskıcı iktidarlar kitapları kendi ideolojilerini ve yönetim anlayışlarını tehdit eden bir olgu olarak görmüşlerdir. Nazi Propaganda Bakanı Joseph Goebbels, 10 Mayıs 1933 tarihinde sanatın saf bir hale getirilmesi maksadı ile Alman Milleti'nin yapısına zarar kitapların yok edilmesi talimatını vermiştir. Pek çok muhalif yazarın kalabalıkların toplanarak törenler eşliğinde şehir meydanlarında yakılması kitapların politik arena başta olmak üzere pek çok sahada çok etkili bir unsur niteliği taşıdığını göstermektedir (Encyclopedia, 2019). Kitap okuma alışkanlığına sahip olan toplumsal yapıların fikir olarak gelişme göstermeleri verdikleri kararlar üstünde büyük bir tesire sahiptir (Çınar, 2019:110).

Amerika Birleşik Devletleri'nden filozof Elbert Hubbard “Zevk için harcadığımız paradan fazla, kitap için sarf etmediğimiz sürece, bu ülke hiçbir zaman medeni bir ülke olmayacaktır” der (Sarı, 2016:125). Amerika Birleşik Devletleri'nden Ralph Waldo Emerson ise kitapların toplumsal yapılar için önemini “En yüksek uygarlıkta kitap hala en yüksek zevktir, onunla kendilerini doyurabilen insanlar, felaketlere karşı panzehire sahiptirler” biçiminden belirtir (Sarı, 2016:125). Tarihler boyunca sayısız kitap basılmıştır. Basılan bu kitaplar kimi zaman tarihin gidiş yönünü değiştirmiş, kimi zaman ise yaşanmış bir tarihi gelecek nesillere aktararak milletlerin geçmişlerine ışık tutmalarına vesile olmuşlardır. Bu kitapların bir kısmı politik hayat ile alakalıdır ve politik bir başat kültür klasiği olarak ifade edilebilir. Politika ve siyaset ile alakalı kitaplar yazıldıkları süreçlerde ve sonra ki süreçleri de içerisine alacak boyutta jeopolitik öneme sahip, sosyo-kültürel kimlik ve küresel-politik ekonomi konularında kapı açıp kapayabilecek kitap olma özelliklerine sahiptir. Bu kitaplar toplumun yapı taşı oluşturan yurttaşların ortaya konulan tüm siyaset hamlelerini anlamlandırmak sureti ile olay ve durumlara farklı ve geniş bakış açıları ile bakmalarını sağlamaktadır. Örneğin Yusuf Akçura'nın “Üç Tarzı Siyaset”den, Cemil Meriç'in “Bu Ülke” adlı kitabına kadar pek çok yazar ve kitapları Türk politik düşüncesinin meydana

gelmesinde ve inkişafında önemli düzeyde etkileri olmuştur. Hobbes'un Leviathan'ından Fukuyama'nın Tarihın Sonu ve Son İnsan'ına, Siyaset ve ilgili ideolojilerinin oluşmasında önemli etkiler bırakmış ve değişmelere sebebiyet vermiştir (Çınar, 2019:110). Marx ve Engels'in "Komünist Manifesto" adlı yapıtı işçi kesimleri hareketlendirerek yüzyıl gibi bir süre içinde dünyayı bölmeye yetmiştir. Madison, Hamilton ve Jay Federalist Yazıları yeni bir Amerika Birleşik Devletleri Anayasası isteyenlere çeşitli sufler vermiştir.

Aleksandr Soljenitsin'in "Gulag Takım Adaları" ve Arendt'in "Totalitarizmin Kaynakları", Josef Stalin ve Adolf Hitler'in totaliter ideolojilerin kötü taraflarını bireyler tarafından görülmesini sağlamışlardır. Carl Max ve Frederick Engels tarafından kaleme alınan "Kominist Manifesto" adlı eser tarafından kapitalist düzenin işçi ve proleterya tarafından yıkılarak sosyalist bir rejime geçmesi adına topluma bir bilinç düzeyi algısının oluşturulmasını sağlamışlardır. Friedrich A. von Hayek'in "Kölelik Yolu" ve George Orwell'in "Hayvan Çiftliği" adaletli bir toplumsal yapı oluşturabilmek için kullanılan kolektif merkezden yapılan planları eleştirmiştir (Butler-Bowden, 2018:1). Sun Yat Sen'in "Üç Halk İlkesi" yüzyıllar boyunca devam eden hanedanlık yönetiminden ve sömürge güçlerinden arınan özgür Çin Cumhuriyeti'nin kurulmasında etkili olmuştur. Henry David Thoreau'nun "Sivil İtaatsizlik" isimli yapıtı Nelson Mandela, Mahatma Gandi, M. Luther King'e özgür olma ve adaletin yeniden tesisi noktasındaki mücadelesinde yol gösterici olmuştur. Rachel Carson'un "Sessiz Bahar" isimli yapıtı modern yapıda bulunan çevreci eğilimlerden etkilemiş; toprak yapımızı, havamızın niteliklerini ve su kaynaklarının devamlılığını etkileyen kanunlarda önemli bir düzeyde değişikliklerin ortaya çıkamasının önünü açmıştır. Dünyanın istikbali ile alakalı endişe duyulan konularda tüm dünyada üzerinde kuvvetli bir şekilde dillendirilmesini sağlayarak çevreci politikalar üstünde etkili bir yapı oluşturmuştur.

Naomi Klein "No Logo" adlı eseri küreselleşmeye karşıt olan ideolojilerin durumunu ifade etmiştir. Hz Muhammed'e karşı hakaret içeren karikatürlerin yayınlanması sebebi ile Charlie Hebdo dergisinde bulunan yazarlara karşı yapılan silahlı saldırıları takiben, din kökenli fanatik ideolojilere eleştiri getiren Voltaire'in "Hoşgörü" isimli yapıtı Fransa'da en çok satılan eserler içinde üst sıralarda yerini almıştır (Butler-Bowden, 2018:2).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme aldığı “Nutuk” adlı yapıtı; Anadolu coğrafyasının düşman devletlerince işgali ile başlayan ve Türklerin Milli Tarihinde bir dönüm noktası olan Millî Mücadele'nin zaferlerle taçlandırılması, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu, ortaya konulan inkılapları geniş bir biçimde ifade eden ve ortaya çıkardığı tesir ile son derece önemli eserlerden bir tanesi olarak tarihsel süreç içerisinde yerini almıştır. “Nutuk” adlı eser, Türkiye Cumhuriyet Tarihi bakımından, bu süreç içerisinde yapılan ve sonuç alınan tüm siyasi ve politik anlamdaki hareketleri ifade edebilme noktasında önemli kaynaklardan bir tanesidir. “Nutuk” yaşanan olgu ve olayları gerçekçi ve var olan somut belgelere dayandırmaktadır. Bahse konu bu eserde, kendisini herşeyi ile halkına adayan askeri ve politik anlamlarda olağanüstü yetenekleri ile ilgili zekanın en iyi örneklerini ortaya koymuş büyük bir komutanın, yenilikçi bir önderin ve ileriye görme yetisine sahip olan bir askerin, askerî ve siyasî salvaları ile Türkiye Cumhuriyeti'ne yön veren temel düşünceler ve fikirler yer almıştır. Ayrıca, bu eserde ulus devlet yapısına bağlı Cumhuriyet iktidarının, tarihi bir şuur içerisinde bulunan gelişmelerinin basamak basamak ne şekilde olgunlaştırıldığını, sosyo-kültürel sahalarda yönlendirici siyasî ve idarî koşulların ne şekilde ve hangi zemin üzerine oturtularak hazırlandığını akıcı ve objektif bir şekilde anlatıldığı görülmektedir (KHO, 2019). “Nutuk” yapıtını Türk gençliğine yol gösterecek, Gençliğe Hitabe ile bitirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni ve onun tüm kazanımlarını Türk gençliğine emanet etmiştir. Kendi döneminden sonra Türk gençlerinin ve kurmuş olduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşısına çıkabilecek potansiyel tehlikeler ve problemler karşısında onlara yaşanabilecek bu sorunların tanımını yaparak alınması gerekli önlemlerin neler olduğunu ve bu gibi durumlarda nasıl hareket edeceklerinin anlatılmasını sağlamıştır. “Nutuk” yazılmış olduğu dönemin yanında bu günümüzü ve istikbalimize de ışık tutan, Türk Devleti'nin millî bilincine de güç katan, toplumsal yapı içerisinde olgunlaşan bireylerin politik bakışlarına da katkı veren eşsiz bir kaynaktır (Çınar, 2019:112).

Tablo 2.4. Tom Butler-Bowden “25 Politics Classics Freedom, Equality, Power”e Göre En iyi Politik Kitaplar.

	Yazar Adı	Kitap Adı
1	Lord Acton	Özgürlük ve İktidar Üzerine Makaleler (1948)
2	Daron Acemoğlu ve James A. Robinson	Ulusların Düşüşü (2012)
3	Saul Alinsky	Radikaller için Kurallar: Gerçekçi Radikaller ve Pragmatik İlkeler Kitabı (1971)
4	Graham T. Allison & Philip Zelikow	Kararm Özü: Küba Füze Krizinin Açıklaması (1971/1999)
5	Norman Angell	Büyük Yanılsama: Askeri Gücün Ulusal Menfaatle ilişkisine Dair bir Çalışma (1910)
6	Hannah Arendt	Totalitarizmin Kaynakları (1951)
7	Aristoteles	Politika (M.Ö. 4. Yüzyıl)
8	Isaiah Berlin	İki Özgürlük Kavramı (1958)
9	Edward Bernays	Propaganda (1928)
10	Carl Bernstein & Bob Woodward	All the President's Men (1974)
11	Edmund Burke	Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler (1790)
12	Rachel Carson	Sessiz Bahar (1962)
13	Winston Churchill	2. Dünya Savaşı Hatıraları-Savaşın Alacakaranlık Dönemi (1939-1940) (1948)
14	Carl von Clausewitz	Savaş Üzerine (1832)
15	Francis Fukuyama	Tarihin Sonu ve Son İnsan (1992)
16	Mohandas K. Gandhi	Bir Özgü yaşam (1927-29)
17	Emma Goldman	Anarşizm ve Diğer Makaleler (1910)
18	Alexander Hamilton, John Jay ve James Madison	Federalist Yazılar (1788)
19	Friedrich A. von Hayek	Kölelik Yolu (1944)
20	Thomas Hobbes	Leviathan - Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti (1651)
21	Samuel P. Huntington	Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması (1996)
22	Paul Kennedy	Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (1987)
23	Martin Luther King	Martin Luther King (1998)
24	Naomi Klein	No Logo: Küresel Markalar Hedef Tahtasında (1999)
25	Abraham Lincoln	Gettysburg Söylevi (1863)

2.1.2.4.2. Akademik Çalışmalar

Toplumsal yapının vazgeçilmez bir unsuru olan bireyler hayatları boyunca öğrenecekleri ve geliştirecekleri davranışlar ve fikirleri sayesinde hem kendilerinin, hem yakın çevrelerinin hem de toplumun içerisinde yaşayan tüm kesimlerin geleceklerine etki ederek farklı bir toplum yapısı oluşturma noktasında önemli birer görev üstlenirler. Theodore Roszak’a göre “Bireyler fikri bir seyirci olamaz; onlara eleştirel, açıklayıcı, muhalif, gerektiğinde direnen, fikrini ve düşüncesini açığa vuran, kelimenin tam anlamıyla insanlık partisinin bir üyesi olarak eğitim vermek gerekir.” (Bridges, 2001).

Başarı duygusu bireyler için evrensel nitelikte olan bir duygudur. Bireyler başarının güçle ilgili olduğu kanısına varırlar ve hayatın bu ilişki çerçevesinde şekilleneceğine inanırlar. Bu güç ve kudreti yakaladıklarında hayatlarının eskiye oranla daha iyi olacağı konusunda düşüncelere kapılırlar ve bu duruma inanma eğiliminde olurlar. Başarılı olabilmek için bilgiye ulaşmak, çaba sarf etmek, öğrenmeyi istemek, düşünme yetisine sahip olabilmek ve tüm bu olguları gerçek bir sahada uygulamaya sokabilme durumuna erişmek gerekir. Bu kapsamda başarılı bir birey olabilmek adına ilk olarak neyi bilmemiz gerektiğini, neyi öğrenmemiz, ne şekilde düşünmemiz ve uygulamaya sokmamız gerektiğini idrak etmemiz gerekir. Bir şeyi bilmek, onu öğrenebilmek, düşünme yetisine sahip olabilmek ve uygulamak için akademik anlamda bir eğitim gereklidir (Çınar, 2019:115).

Çağdaş anlamdaki değer yapıları ve yargı durumları eğitim sisteminin niteliğini ortaya koyar. Bugünün toplumsal düzeninde temel eğitime ulaşmak her bir kesimin hakkı olan bir durumdur. Eğitim ve eğitime ulaşabilme hakkı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 26. maddesinde "Her şahsın öğrenim hakkı vardır. Öğretim insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlerine saygının kuvvetlenmesini hedef almalıdır. Öğretim bütün milletler, ırk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu teşvik etmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışın idamesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir" biçiminde ifade edilir (Children Andarmed Conflict, 2019).

“Eğitim; çağa uygun olarak sürekli değişen ve gelişen, birikim ve tecrübeler ışığında yenilenen bir süreçtir. Temel hedefi ise, bilgi toplumunun gerektirdiği beceri ve yetkinliklerle donanmış, millî kültür ile insanlığın evrensel değerlerini içselleştirmiş

bireyler yetiştirmektedir” (Selçuk, 2019:12). Akademik anlamdaki eğitim, aristokratik bir temele dayanan, hayal gücü yüksek, üretimi önceleyen, teknolojik yapıları kullanma yetisine sahip, özgün ve özgür düşüncelere sahip olan, geçmişten kopmadan toplumsal yapıyı gelecek nesillerde söz sahibi olacak toplumların oluşmasında büyük bir öneme sahiptir. Zaman içerisinde modern toplumsal yapılar incelendiğinde, toplumun politik duygu, düşünce ve davranışlarında arzu edilen hedeflere ulaşılacak istendiğinde akademik anlamda hizmet veren yapılardan yardım alınmıştır. Eğitim niteliğinin arttırılarak yetiştirilen insan gücünün yeterli ve kendini geliştirebilen bir yapıya ulaştırılması açısından büyük bir önem arz etmektedir.

Yönetim mekanizmalarının ve toplumsal yapının hedeflediği nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, üretim yapısının ve istihdam kabiliyetlerinin artması adına pek çok akademik anlamda araştırmalar ortaya konulmuştur. Akademik anlamdaki saha araştırmaları belirli bir uzmanlık alanında eğitim sahibi bireylerin kendileri adına belirledikleri hedefler doğrultusunda bilimsel teknikler ve yorumlamalar yapmak sureti ile gerçekleştirdikleri eleştiri ya da ortaya koydukları genel manadaki çözümlerin adıdır.

Politik okuryazarlık kapsamında gerçekleştirilen araştırmalara bakıldığında İngiltere, İskoçya, Rusya, Avustralya, Yeni Zelanda gibi devletlerde bilhassa da genç nesillerin politik alana karşı isteksizliklerinin ve ilgisizliklerin bu araştırmalara dayanak noktası olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. 1998 Crick Raporu, İngiltere’de verilen yurttaşlık eğitimi ile ilgili mevcut politik yapıları analiz ederek, “Vatandaşlık Eğitimi ve Okullarda Demokrasi Öğretimi” için tavsiyeleri ortaya koymaktadır (Osler, 2000:30).

2.1.2.4.3. Edebiyat

Politika kavramı (siyaset) edebiyat özelinde çok önemli bir yere sahiptir. Politika kavramı, edebi eserler özelinde ve bahse konu bu eserleri ortaya koyan kişiler nezdinde de kendini göstermektedir. Halk edebiyatına konu olan eserler, geçmiş ve gelecekteki nesillerin birbirleri ile etkin bir şekilde bağ kurma ve geçmiş dönemle gelecek dönemi bir araya getirme konularında toplumu oluşturan halkın bütün bir şekilde duygu yapılarına ve ideolojik fikirlerine de hitap etmektedir.

Halk edebiyatı yapıtları, taşıdıkları kültürel ve milli manadaki değerleri sayesinde halklar arasında ulusal bir kimlik yapısının meydana gelmesini, birliktelik ve

beraberliğin temellerini atmasını mümkün kılmaktadır. Bugün ülkeler modern bir yönetim yapısı oluşturma yolunda, halkların kültür alanlarında oluşturduğu birikim yapılarından faydalanmak sureti ile kalkınma politikaları ve farklı teknikler ortaya koymaktadırlar. Temelde halk kültürünün yapısını merkeze alan bu yaklaşımlar, siyasal ve sosyal bilimlerin beraberinde toplumsal yapının ekonomik, teknolojik ve kalkınma açılarından da gelişmesine katkı sunmaktadır.

Halk edebiyatı milletin sahip olduğu kültürel birikimlerini, karakterlerini gerçekleştiren ve istikbalini oluşturmalarını sağlayan önemli faktörlerden bir tanesidir (Çınar, 2019:117). Yüzyıllar öncesinden bugüne kadar her dönemde merkezi bir konumda bulunan siyaset kavramı ve bu kavrama bağlı olan farklı disiplinler alanlar, Türk halk edebiyatının izlerini taşıyan tüm ürünlerinde ciddi manada bulunmaktadır (Elaltuntaş, 2018:9). Politika kavramı, tüm bilim alanlarında hissettirdiği varlığını edebiyat bilimi içerisinde de oldukça yoğun bir şekilde hissettirmektedir. Gılgamış Destanı'dan beri Doğu'da edebi neşriyatın politik konularla da bağlantılı olduğu gözlenmektedir. Doğuda bulunan yönetim yapılarının neşriyat geleneğinde Zafername, Gazavatname, Siyasetnâme, Menakıpname, Nasihatname, Pendname, Şehname, Kanunname, Mesnevi, Divan şiiri gibi edebi eserler siyasal hayatın şekillenmesinde uzun vadeli, derinliğe sahip ve zengin bir kültür birikimi meydana getirmişlerdir. Bu yapıtlar sadece edebi taraftan dikkat çekmezler; aynı zamanda dinsel manada, ahlaki olarak ve siyasal öğüt yapıları ihtiva eden yazınlardır (Özcan, 2017:460). Tanzimat Fermanı ile birlikte Türk edebiyatında yeni bir düzen aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada edebiyat bilimi siyasal mekanizmlar ile haşır neşir olarak bir yeniden oluşum biçimi kazanmaya başlamıştır. Ziya Paşa, Namık Kemal, Şinasi yeni düzen hareketlerinin hem ilk temsilcileri konumunda olmaları hem de önemli rol oynayan edebi kişileri olarak karşımıza çıkmıştır (Aydın, 2007:1). Bu kişilerin yalnızca edebiyatçı, şair, gazeteci ve yazar kimlikleri ile bilinmedikleri görülür. Edebiyatçı profillerinin yanında, görev olarak yüklendikleri valilik, mutasarrıflık, kaymakamlık, nahiye memurluğu gibi kamu görevleri ile ve çok taraflı aristokratik birikimleri ile Osmanlı İmparatorluğu'nun haber alanlarında etkili ve yetkili olmaya başlarlar. Aynı zamanda bahse konu bu kişiler belirli bir siyasal misyonunun da sahibi konumundadırlar (Özcan, 2017:464). Edebiyat, sadece insanların sosyokültürel

duyguları ile yetinmeyen aynı zamanda politik bir kurgu ve kavram silsilesinin başlangıç noktası olan disipliner bir sanat dalı olarak da bilinmektedir.

Politika ile edebiyat arasında meydana gelen ilişki doğrusal bir zeminde hayat bulmuş doğaçlama ya da kendiliğinden gelişen bir ilişki niteliği taşımaktadır. Edebi yapıtlar içerisinde yaşanan toplumsal yapının politik olan maksat ve hedeflerinden etkilenirler ve doğal olarak da bu maksat ve ulaşılmaya çalışılan hedefleri kendi içerisine katarak bir bütün oluşturma durumu meydana getirirler. Bu maksatlar ve hedefler yönünde ortaya konulan edebi yapıtlar toplumsal yapıyı sosyal ve siyasal anlamda toplumdan beklenen uygun bir duruma getirir (Tecimen, 2019). Edebiyat sanatının beslenmiş olduğu alanlar içerisinde siyaset ve ideolojilerin rolleri ayrı tutulamaz. Politik konular roman, hikâye, tiyatro, deneme gibi edebiyatın olmazsa olmaz türlerinin en önemli unsurlarından birisi olmuştur. Anadolu coğrafyasında devlet kuran Türk toplulukları, yaşamış oldukları coğrafyanın olanakları doğrultusunda kendi yaşam kültürlerini ve törelerini meydana getirmişlerdir. Meydana getirilen bu kültür kadim Türk siyaset kültürünü oluşturmuştur. Türklerin siyasal tarihinin analizi yapıldığında odak noktada hakimiyet ve bağımsızlık rolleri daima etkin bir konumda olmuştur. Destanlar milli yapının bir ferdi konumundadır, sadece ferdi bir konumda olmayıp toplumu temsil etmekte ve milli iradenin kendisini oluşturmaktadır. Toplumların millet olma ülkülerini ve bu ülkü uğruna verilen mücadeleleri yansıtır. Destanlar aracılığıyla toplumsal birçok değer sonraki nesillere aktarılmaktadır. Türk destanlarında daha çok milli ve kültürel değerler vurgulanmaktadır (Yiğittir, 2014:2127). Ergenekon Destanı, Dede Korkut hikâyeleri, Vatan yahut Silistre, Oğuz Destanı gibi edebi yapıtları politik olan süre gelen varlığımızın bir tezahürü konumundadır. “Destanlar bir milletin hayatında yer alan tarihi, siyasi, sosyal estetik, dini olgu ve vakalara odaklanmaktadır” (Düzgün, 2007:8).

Bir toplum içerisinde ortaya konulan edebi mahiyetteki yapıtlar o ülkenin kültürel, ekonomik, politik ve beşeri anlamdaki yapısal gerçekliklerinden ayrılması olanaksız bir durumdur. Bu durumu şu şekilde ifade etmek gerekirse; edebi eserler toplum nezdinde toplumun çekirdek yapısını oluşturan halkın yaşayış biçimleri de dahil olmak üzere her türlü tecrübesini temsil eder bir nitelik taşımak zorundadır.

2.1.2.4.4. Sinema

Kitle iletişim araçlarının amaçları sadece insan yığınlarına kolay bir şekilde ulaşmak değil, aynı zamanda halk kitlelerine bir konuda bilgi vermek, hedeflenen durumlara yönlendirmek, yönlendirilen konulardan etkilenmelerini sağlamak ve eğitmektir. Kitle iletişim araçları 21. yüzyılın en önemli araçlarından biridir. Sinema, 21. asrın en önemli kültür temsilcisi olarak değerlendirilir ve kullanılır. Sinema, kültürel, siyasal ve sosyal alanlarda meydana gelen değişimlerin yansıtılması ve gerçek durumun tekrardan inşa edilmesine katkı sunan bir niteliğe sahiptir. Devlet ve siyasal yapılar için en güçlü eğitim araçlarından birisi de sinemadır.

Devletin güçlendirilmesi, siyasal eğilimler, siyasal davranış kazandırma, siyasal toplumsallaşma gibi hususiyetler sinemanın ortaya çıkışıyla birlikte daha teknik ve donanımsal olarak işlenmeye ve bir propaganda aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Güchan, 1993:51). Bu yönüyle propaganda veya politik sinema olarak adlandırılan ordu, partiler, sendikalar ya da adalet olarak kavranan iktidarın yapısını incelemekte birleşen birçok yapıt ortaya çıkmıştır (Yetiskin, 2010:96). ABD, Fransa, Almanya ve İngiltere gibi hem devletin hem de sinemanın gelişmişliği paralellik arz eden ülkelerde eğitici sinema daha fazla öne çıkmaktadır. Eğitici sinemanın hedef kitlesi sadece genç ve çocuklar değil toplumun tamamıdır ve nihai amaç toplumun eğitimidir (Adadağ, 2012:35). Sinema filmlerinin kitlesel bir eğitim aracı olarak eğitim temasını konu edinmesi devletin ideolojik kaygılarına ve toplumsal gerçekliğe paralellik göstermektedir. Sinemanın toplumu etkilemesi ve toplumdan da etkilenmesi, sinema filmlerindeki eğitim olgusunun eğitici sinema kapsamında ele alınmasını, devletler tarafından zorunlu kılmaktadır (Yalanız, 2018:146).

Sinemanın ortaya çıkarılmak istenilen gerçekliği, tekrardan tasarlayabilme yetisi ve gerçeklik algısını istediği biçimde yönlendirme kabiliyeti, iktidar olmak isteyen kesimlerin ve iktidarlığını güçlendirmek isteyen sınıfsal grupların her zaman dikkat ve ilgisini cebzetmiştir. Nitekim tarihsel süreç içerisinde seyahatine devam eden sinema her zaman tüm egemen güçlerin ideolojik bir yapısal aracı olarak vazife görmüştür. Sinema bazı dönemlerde alenen ortaya konulan bir propaganda yapma aracı, bazı dönemlerde ise bünyesinde bulundurduğu yapısal metinler ve bilinçaltına yön veren kodlamaları ile toplumsal yapının kılcal damarlarına nüfuz eden bir propaganda aracı

olmuştur. Sinemanın toplumsal yapılar üstündeki tesiri totaliter ve baskıcı rejimlerden, modern anlamda ifa edilen demokratik yönetimlere kadar demokratik-anti demokratik bütün siyasal mekanizmalarca kullanılmaya çalışılmış ya da kullanılmıştır. Toplumsal yapı içindeki siyasal ve ideolojik anlamda ortaya konulan kutupların kendi bakış tarzlarını yansıtabilmek, kendilerine has olan dünyaya bakış açılarını toplumsal düzenin genel bakışı haline getirmek ya da toplum içerisinde yaşayan beşeri kaynakları bu doğrultuda yönlendirmek maksadı ile sinemanın bir ideolojik bir şekillendirme mekanizması gibi hareket etmesini sağlamışlardır (Gençalp, 2011:2) .

Sinemanın ortaya çıkmış olduğu günden günümüze kadar olan süreçte, toplumsal yapıya tesir etme ve yönlendiricilik kudretine sahip olması, pek çok ülkede iktidara hakim olan taraflarca bir yönlendirme aracı yani propaganda makinası olarak kullanılmıştır. Bir manada sinema politik mücadele sahasının rekabet alanı şeklinde görülmüştür. Hitler'in propaganda bakanı Göbbels'in sinemanın politik kuvvetinin ne derece de etkin olduğunu anlayan politikacılardan biri olmuştur. Göbbels sinemayı Nazi ideolojik yönetim yapısının propaganda aracı olarak kullanmıştır. Sinema eleştirmeni Dorsay'a göre "Faşizmin azgınlık döneminde, Göbbels ve Mussolini'nin sinemayı yanlarına almaları bu yüzdendir. Aynı biçimde Rus devrimi de devrimin yeni koşullarını halka kısa zamanda iletebilmek için sinemayı bir devrim sineması haline getirmiştir" (İnce, 2009:12). Sinemanın verdikleri mesajlar açık veya üstü kapalı da olsa politik anlamda izleyicisi olan toplumsal yapının politik ideolojilerini ve duygularını pekiştirmede ve geliştirmede önemli bir rol oynar. Baskıcı ideolojik rejimlerin kendi maksatları ve hedefleri kapsamında toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettiren halkların politik bir ayrışma içerisinde bulunmalarına sinema sebebiyet vermiştir. İnsanların toplum içerisinde cereyan eden olayları ne şekilde algıladıklarını sahip oldukları ideolojik düşünce yapılarına bağlı olduğunu ve bu bakış açılarının kameranın yardımı ile istenilen bir biçimde değiştirilmek sureti ile farklı ideolojik durumlara yönlendirilebileceğinin farkında olan dikte yöneticileri, sinema aracılığı ile toplumsal yapı üzerinde olmasını istedikleri ideolojik düşünce yapılarını halklarına dikte etmişlerdir. Sinemanın ideolojileri halkların zihinlerine yerleştirmesindeki kudreti, tüm iktidarların ilgisini cezbetmiş ve bunu da ticari yapıya sahip ve ideolojik bir sistem olarak kullanıma sokmuşlardır (İnce, 2009:20). Scognamillo, sinemanın bir güç olduğunu, kalabalıkları sadece duygularla değil de fikirlerle de harekete geçirebileceğini

1. Dünya Savaşı'nda fark etti, propagandaya girdi. Sonradan ise siyasal hareketleri beslediği gibi siyasal hareketlerin hizmetine girdi; ABD'de, Sovyet Rusya'da, Nazi Almanyası'nda, Faşist İtalya'da, İspanya'da, Fransa'da, İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde Halk Cephesinin (Front Populaire) militanlığını yaptı. Japon halkını savaşa, savaflara (ve Hiroşima'nın sonrasına) hazırladı, Küba'da ve Güney Amerika ülkelerinde direnişçi ve devrimci oldu, Çin'de Maocu ve eski Demir Perde ülkelerinde "duvar dönemi" Doğu Almanyası'da da komünizmin borazanlığını yaptı. (Scognomillo, 2003:105). Demokrasi ile yönetilen modern yapıda bulunan ülkelerde ve baskıcı totaliter bir şekilde yönetilen antidemokratik ülkelerde bulunan yönetici kesimler sinemayı, kendi düşünce yapılarına has bir özellik taşıyacak şekilde toplumun tüm kesimlerine sevdirmek ya da benimsetme ihtiyacı duydukları için, hedefledikleri toplumsal yapıya ulaşmak adına sinema tarafından kullanılan tüm bilinçaltı ve üstü argümanları kullanmak sureti ile sinemayı politik hayatın bir unsuru haline getirmişlerdir.

2.1.2.4.5. Tiyatro

Toplumsal yapının tiyatro aracılığı ile eğitim işlevini yerine getirme girişimi eski çağlardan bugüne baskın olan düşünce mekanizmalarının halk kitlelerine yayılmak istendiğinde başvurulan bir kullanım olarak önemli bir üstü kapalı olan görev üstlenmiştir (Algül, 2011:974). Antik Yunan döneminde devlet, tiyatro sanatının eğitsel ve toplumsal işlevi bilinciyle, tiyatro eyleminde örgütleyici önemli bir destek rolü üstlenirken, oyun yerleri, tapınak gibi kutsal sayılmış, oyunculara ve yazarlara, din adamlarına eşdeğer düzeyde saygı gösterilmiştir (Konur, 2001:21). Türkiye'de politik anlamda tiyatronun, 1950 ve sonrasında Piscator ve Bertolt Brecht'in ifade ettiği gibi modern anlamda bir tarza kavuştuğu görülür. Özellikle de Brecht'in epik tekniği, dönemin politik tiyatrocuları tarafından yaygın bir şekilde kullanılır. Bu tiyatronun Türkiye'deki asıl düzene oturduğu dönem olan 1950 ve 1960 senelerinde toplum içerisinde mali ve siyasal eğilimlerdeki değişim tiyatro türünde ele alınan konular üstünde önceki zamanlara kıyasla daha tesirlidir. Bu senelerde vuku bulan önemli siyasal olaylar, 1950 yılında demokratik bir düzenle beraber çok partili siyasal sisteme geçilmesi ve 1961 senesinde Demokrat Parti Hükümeti mensuplarından Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'nun idam edilmeleridir. Toplumsal

düzene etki eden olayların gerçekleştiği ve politik manada sıkıntılı bir dönemden geçildiği bu senelerde tiyatro türünde politik konulara daha yoğun bir şekilde metinler aracılığı ile yer verilmiştir. Politik tiyatro türleri her daim siyasi çalkantılardan veya siyasal olaylardan bahsetmez, bazen sadece bir takım toplumsal yapı ile problemleri ele alır, eleştirileri sunar ve seyircileri soru sormaya yönlendirmek sureti ile bu problemlere bir çözüm yolu arar. 1950 ve 1960 senelerinde de politik tiyatro herhangi bir ideolojik rejimin veya siyasal fikrin toplumsal yapılarca kabul görmesini sağlamaktan ziyade gerçekleşmekte olan toplumsal yapıdaki olayları yansıtır bir nitelik taşımaktadır. Tiyatro, istese de istemese de toplum içerisinde cereyan eden tüm olayları, halkın istekleri doğrultusunda metin yazılarına taşımaktadır. Bu taşıma neticesinde de toplumda yer alan siyasal olaylardan payını alarak izleyiciye bu durumu aktarmak durumunda kalmaktadır.

Tiyatronun tarihine bakıldığında, toplum içerisinde yaşanan güncel nitelikli olaylar, özellikle de toplumsal yapının merkezinde bulunan problemleri ele alan uzunca bir performans geleneksel yapısı bulunmaktadır. Tiyatroda espirili şairlerin ortaya koyduğu politik hiciv, Atina'da bulunan demokratik sistemde halk üzerinde fazlaca bir tesire sahiptir. Yunan toplumsal yapısının demokratik sistemle yönetilen şehir devleti olan "Polis"lerdeki, amfi ya da tiyatro gösterilerinde yararlanılan merkezi arenalarda, dini törenlerde ve siyasal gösterilerin yanında siyasal içeriğe sahip dramalar yapılmıştır. Siyasal içeriğe sahip dramalar, Polis'te yaşayan halkların siyasal olaylara ve konulara ilgilerini arttıran toplumsal düzeyde geçerliliği olan bir öneme sahiptir (Henderson, 1993:19).

Tiyatro izleyicileri, toplumsal hayat adına önemli unsurlardan bir tanesi olan sorumluluk duygularını geliştirerek toplumsal anlamdaki dayanışmayı öğrenirler. Tiyatro izleyicileri kişilik yapılarını geliştirmek sureti ile toplumsal yapının, bireylerin kişilik yapılarını zedelemesini önler. Düşünme yetilerini geliştirerek, yorumlama davranışında bulunarak, okuma ve anlatmayı öğretmek potansiyel fikirleri harekete geçirme yeteneğini geliştirir. Kişilerin toplum içerisinde rahat bir şekilde kendini ifade etmesini sağlamak sureti ile bu alanda da kendilerini geliştirmelerini sağlar.

Bireylerin uygun ve doğru bir şekilde kendini ifade etmesini sağlarken vücut dilini kullanabilme yetisini artırır. Sözsüz bir şekilde iletişim kurma yeteneğini geliştirir.

Tiyatro izleyicilerinde ise; Toplumsal yapının bir parçası olarak yurttaşlık bilincini ve duygusunu artırır; birlikte bir bütün olarak toplum olma hassasiyeti sağlar. Toplumsal sorunlar hakkında düşünebilme, bazı yargı ve çıkarımlarda bulunabilme, ideoloji ve fikir geliştirmeyi öğretir; İlgili tüm sanat dallarının bireyler ve toplumsal yapı üstündeki değiştirici ve geliştirici gücünü ortaya koyar. İnsanların kendilerini ve toplumsal yapı elemanlarını yakından tanımasını sağlar. Bireyleri ve dolayısıyla toplumun bütünü bilinçlendirme niteliği taşır. Tiyatro genel sorunlara nesnel bir gözle bakmayı sağlarken ortaya konulan düşüncelerin gücünü ve özgürlük yapılarını öğretir. Toplumsal yapının gelişme potansiyeline hız verir. Toplumsal yapıda vuku bulan olaylarla ilgili duyarlılık seviyesini artırmak sureti ile ilgili problemler karşısında bir çözüm ortağı olunmasına da teşvik eder durumunda bulunur. Kültürel ve sosyal birikimlerin yükselmesine sebep olur. Kişilerin, dolayısı ile de toplumsal yapıda var olan milli kimliğin de geliştirilmesini sağlar (Dersimiz, 2019).

2.1.2.4.6. Medya

Medya kavramı, kitle iletişim araçlarının tamamını ifade etmek için kullanılan bir kavram niteliği taşımaktadır. Medya bireyler üzerinde bir tesir meydana getirirken aynı zamanda siyasal ideolojiyi yaygınlaştıran bir araç niteliğindedir. Medya insanları kitlesel bir düzeyde etkileme gücüne sahiptir. Günümüzde bireylere hitap edebilmek adına belli bazı fikirleri ve görüşleri kabul etmelerini sağlamak için medya kurumu faaliyet gerçekleştirmektedir. Medya zamanla toplumsal bir birlikteliğin oluşmasına zemin hazırlarken aynı zamanda da büyük bir güç ve kuvvet elde etmiştir. Bu kuvvet toplumsal yapıya ait dinamiklerin meydana gelmesinde ve değişiminde etkin bir şekilde rol oynamıştır. Medya toplumun bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi ve yönlendirilmesi bakımından büyük bir tesire ve önem derecesine sahiptir (Çınar, 2019:122).

Baskı rejimi ile yönetilen ülkelerde medya kurumları mevcutta olan statükoyu savunurlar. Bu ülkelerde medya organlarına karşı bir karartma ve sansür ortaya konulabilir. Bu gibi devletlerde medya kurumları devletin bizzat kontrolü altında faaliyet yürütürler. Medya ile özel mülkiyet arasında ilişki çok az bir düzeyde gerçekleşmektedir. Medya kurumları toplumsal yapıların eğitimleri, sosyalleşme durumları, motivasyonları gibi pek çok yapıya seslenmektedir.

Demokrasi ile yönetilen devletlerde özgür yapısı ile bağımsız olan medya kurumları kişilerin farklı arzuları ve ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Bu unsurlara devletin yönetim mekanizmaları tarafından müdahil olunması kişilerin dolayısı ile toplumsal yapının gerçek haberlere ulaşmasının engellenmesi anlamına gelir. Bu sebeple medya kurumlarına sansür uygulanmamalıdır. Buna karşılık kanunlara karşı gelinmesi, kişi haklarının ve özgürlüklerinin ihlalleri gibi durumlarda mağduriyet yaşayan kişiler ve kurumlar için kanuni güvencenin ortaya konulması zorunlu bir hale gelmektedir. Nazi Almanyası'nın Propaganda Bakanı olan Paul Joseph Göbbels “Bana vicdansız bir medya verin, size bilinçsiz bir halk sunayım” biçimindeki ifadeler medya kurumlarının toplumsal yapının politik bilinci üstünde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir (Cafrande, 2019). Medyanın gücü geçmiş dönemlerden bugüne kadar etkisini her daim iktidar üstünde gösterdiği gibi toplumsal yapı üstünde de göstermiştir. Pulitzer medya için “Ahlaki değerlerden yoksun, çıkar peşinde, demagog bir basın, zaman içinde kendi gibi bir halk yaratır.” demiştir (Akın, 2019:91).

Alman yazar Erich Scheurmann medya kurumlarının gücünü; “Gazete bütün insanları tek bir kafa haline getirmeye çalışır. Benim kafama, benim düşünceme karşı savaşıyor. Tüm insanların kafasını ve düşüncesini ele geçirmeye çalışır.” şeklinde ifade eder (Scheurmann, 1993:85). Mustafa Kemal Atatürk medya kurumlarının toplumsal yapı açısından öneminden, “Basın, milletin müşterek sesidir. Bir milleti aydınlatma ve irşatta, bir millete muhtaç olduğu fikrî gıdayı vermekte, hülâsa bir milletin hedef-i saadet olan müşterek bir istikamette yürümesini teminde basın başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir.” şeklinde ifade eder (KTB, 2019). Kişiler ve toplumun politik okuryazarlığının belirli bir temele dayandırılmasında eğitim sistemlerinin birincil bir araç olarak ortaya konulması, demokratik sistemin anlaşılmasını, takdirini ve katılımlarını sağlamaktadır. Medya, fikir ve düşüncelerin ifade edilmesinde ve yaygınlaştırılmasında önemli bir araçtır. Medya kurumlarının desteği ile politik okuryazarlık eğitiminde, toplum daha geniş tabana sahip olacak şekilde teşvik edebilir.

Politik manada medya kurumlarının yanında farklı bir tecrübeden beslenemeyen kişi ve toplumsal yapılar zamanla demokrasi anlamında gerilemeye başladılar. Politik okuryazarlık anlamında geride kalmış toplumların, ideolojik fikirler anlamında da çağı yakalayamaması kaçınılmazdır. “Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü (RSF)” nin 2018 basın özgürlükleri raporuna göre medyanın en özgür olduğu 10 ülke sırası ile: İsveç,

Hollanda, Finlandiya, Norveç, İsviçre, Jamaika, Belçika, Yeni Zelanda, Danimarka, Kosta Rika'dır. Bu duruma karşın medya kurumlarının özgürlüğü sıralamasında son sıralarda yer alan 10 ülke ise: Suudi Arabistan, Laos, Küba, Sudan, Vietnam, Çin, Suriye, Türkmenistan, Eritre, Kuzey Kore'dir (RSF, 2019).

Fikirleri ifade etme özgürlüğü, modern manada fikir zenginliğine düzgün bir ortam hazırlar. Demokratik ve modern anlamdaki devletler analiz edildiğinde bu toplumsal yapıların refah düzeylerinin bu zenginlikle paralel bir yapı gösterdiği ifade edilebilir. Bilgi teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak sosyal medya politik okuryazarlık kavramının gelişmesi noktasında önemli bir unsur haline gelmiştir. Dijital Çağın başlaması ile birlikte bilgi kaynaklarında farklılıklar oluşmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren dünyada etkili olan internet toplulukları politik, sosyal, ekonomik ve kültürel bakımlardan tüm toplum yapısında değişikliklere sebebiyet vermiştir. Sosyal medya 2011 yılından başlayarak bugüne kadar Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde kitlesel düzeyde halk hareketlenmelerine sebep olmuştur. Sosyal medya, kitlelerin örgütlenme ve iletişim alanı olmuştur. Arap Baharı kavramını bir takım medya kurumları ve gazeteciler "Sosyal medya devrimi" şeklinde ifade etmişlerdir. Ortadoğu coğrafyasında yönetimi elinde bulunduran şahıs ve gruplar özgürlük ve demokrasinin olmadığı alanlarda baskı altında yaşarlarken sosyal medyanın da tesiri ile politik ve dinamik bir hale gelmişler ve ülkelerindeki yönetim mekanizmalarının değişmesinde önemli roller oynamışlardır.

Milyonlarca kişinin tepki durumlarını ortaya koyabilmek adına Twitter, Youtube ve Facebook başta olmak üzere pek çok sosyal medya platformlarını kullanarak örgütlenmek sureti ile geniş katılımlı olan ve tabana yayılan gösteriler düzenlemişlerdir (Taşçı, 2019). Bahse konu bu durumda toplumsal kitlelerin politik okumalarının bir yansıması olan politik okuryazarlık kabiliyetlerini arttırmak sureti ile çeşitli konularda politik olarak harekete geçme özelliklerinin de artmasını sağlamıştır.

2.1.2.4.7. Müzik

Toplumların bir arada yaşamaya başlaması ile birlikte iletişim yöntem ve teknikleri insanların aralarında gerçekleşen etkileşimlerinin kurumsal bir düzeyde seyretmesini, konuşulan anadilin pek çok alanda kurgusal bir yapının meydana

getirilmesine neden olduğu gözlenmektedir. Dil üzerinde kullanılan sembolik nitelikteki kodlamalar, haberleşme sistemlerinde, müzik yapılarında, matematik ve elektronik bilimlerde birer devre niteliğinde ve taşıyıcı bir kolon görevi üstlenmiştir. Nitekim, “Dil ve müziklerin kaynakları, aynı yerden çıkmış, zaman içerisinde farklı bir yön çizerek ayrı yerlere doğru gitmiş ve birbirlerinin yerlerini alamayacak şekilde iki ayrı sistemden meydana getirmiştir” (Önal, 2012:23). Toplum içerisinde yaşayan bireylerce meydana getirilen kültür kavramı, bireylerin birbirleri ile etkileşimleri sonucunda sahip oldukları milli değerler, kültür yapıları, duygu ve fikirlerinin kendilerinden sonraki nesillere aktarılması ile sonucunda gelişir ve köklü bir yapı haline dönüşür. Müzik, sesler ve ritimler ile duygu yapılarının kaynaktan alıcıya aktarılması işidir. Kültür yapılarının gelişim sürecinde insanlar için müzik kavramının daima ayrı ve önemli bir yeri olmuştur. Müzik, yaşanan çağa, toplumsal niteliklere ve ihtiyaçlara göre değişime uğrayarak bugüne kadar gelmiştir. Müzik insanoğluna ait kültürel bir araç olduğu için her daim politika, din, ekonomi gibi sosyal ve siyasal olaylarla bir bağlantı içerisinde olmuştur. Bu sosyal ve siyasal olaylar toplumsal yapıda bir takım değişikliklere yol açtığı gibi icra edilen müzik türlerini de dönem dönem değişikliğe uğratmıştır. Geçmiş dönemlerden bugüne kadar vuku bulan her olay, mücadeleler, kargaşa durumları, yasaklanan yapısal durumlar, yoksulluk, refah durumları, toplumsal yapıları etkiledikleri gibi toplum içerisinde yaşayan müzik kültürünü de ciddi manada etkilemiştir. Toplumsal yapı kendi içerisinde icra edilen müziği etkilediği gibi müzikte toplumsal yapıyı etkilemiştir.

Sanat bir dildir ve bu yüzden insanları bilgilendiren, düşündüren, duygulandıran ve harekete geçiren bir güce sahiptir. Dahası sanatın büyük sırrı, insanları aynı şekilde hissettirmektedir (Seza, 1972:58). Kitle iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler radyo, televizyon, plak ve film endüstrisinin katkıları ile birlikte müzik sektörü ve alt sektörlerini dünya yapısı içerisinde hızla bir gelişim göstererek yayılma hızı da günden güne artmaktadır. Dünya genelinde tüm sistemlerin küreselleşmesi ile birlikte müzik kavramının bir mal niteliği taşıması ve pazar yapılarının gelişimi ile beraber müzik sektöründe söz yazan, icra eden ve dinleyiciler arasında bulunan ilişki durumları da değişmiştir. Müzik kavramı serbest piyasa ortamında önemli bir durumda bulunmaktadır. Müzikle uğraşan araştırmacılar yaklaşık olarak beş bin yıllık geçmiş bulunan Türk müzik kültür yapısının küreselleşmeyle ilgili olan stratejik hedefleri

kapsamında tekrardan yapılandırılmak sureti ile Batı'ya ait olan kültürel değerleri taşımaya odaklanan “popüler müziğin” iletişimde tüketim toplumları üretme odaklı bir yapıyı öngören bir takip edilmektedir. Temelleri sağlam bir zemin üzerinde kurulmuş toplumsal yapıda bulunan müzik; hayat standartlarını da olabildiğince yüksek bir duruma getirerek toplumun hayat standartlarına pozitif katkı sağlayacak bir etkidir. Bir toplumdaki algılama kapasitesi ve yeteneği diğer birçok faktör yanında, kültür altyapısı içinde müzik aracılığı ile dil, kültür, ses, iletişim yeteneği gibi bileşenlerin işlenip yorumlanması sonucunda düşünsel ve duygusal bakımdan anlamlı hale gelmekte ve zenginleşmektedir. Böylece müziğin bireyler üzerinde öznel estetik değerler oluşturmalarının yanı sıra, sosyal hayatın şekillendirilmesi, ülkelerin kültürel değerlerinin benimsenmesi, tanınması ve yayılması konusunda da büyük bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Müzik beğenisi bireyin yaşadığı toplum içerisinde var olan sosyal etki ve kültürel süreçler içerisinde şekillenir. Dolayısıyla insanların müzik beğenileri gibi çalgı beğenilerini de oluşturan zeminde toplum ve kültürün etkisi mutlaklıdır. Kültür insan yapısıdır ve insanın yaptığı her şey kültürün bir parçasıdır. İnsan üreticidir, yaratıcıdır ve tüm sosyo-kültürel sistem insanın ürünüdür (Erdal ve Doğan, 2016:13).

Toplumsal etkileri yanında müziğin birey açısından gerek sosyo-kültürel gerekse de sanatsal gelişimi açısından olumlu katkıları bulunmaktadır. Özellikle de müzik kavramının kişisel anlamdaki işlevi; Müziğin, bireyler üstündeki öngörülerini kapsamaktadır. Bu öngörüler, kişilerin sağlıklı ve dengeli bir yapıda, kendine özgü bir kimlik ve kişilik ortaya koymasında önemli bir rol oynar. Tarihsel süreç içerisinde müzik, her dönem de siyaset, ekonomi ve din kadar toplumla ve toplumsal yaşamın istikrarı ve kalitesi ile ilgili bir unsur olarak süregelenmiştir. Devlet mekanizmasının beğenilmeyen faaliyetlerine, müzik vasıtası ile karşı duruş denildiği zaman akla öncelikle protest müzik tarzı gelir (Günay, 2006:51) .

Siyasal anlamda muhalif bir duruş sergileyen protest müzik birçok devlet mekanizmasında görülür. Politika ile ilgili birçok metin bu müzik türünde sıklıkla kullanılır (Eyerma, 1998:138). Politik manada topluma bir takım mesajlar vermek sureti ile halk kitlelerini etkileyen müzik türü 1970’li yıllarla birlikte Türkiye’de adından söz ettirmeye başladı. Melike Demirağ, Cem Karaca, Fikret Kızılok, gibi sanatçılar bu tarz müziklerin en bilinen isimlerdir. 1990’lı yıllarla birlikte dikkat çeken hip-hop ve rap tarzında yapılan müzik türlerinde sıklıkla politik anlamdaki ifadeler yer

verildi. Bu dönemde Grup Kızılırmak, Zülfü Livaneli, Grup Yorum, Ahmet Kaya gibi ses sanatçıları ve gruplar siyasi anlamda içeriklere sahip olan müzik yapmışlardır. 1980’li yıllardan sonra var olan yeni bir tür vardır; Yeşil pop ya da İslami pop. Bu müzik türünü icra edenler özgün müzik ifadesinin kullanılmasını tercih etmektedirler. Ancak toplum içindeki halk kitleleri yeşil pop ismini de büyük ölçüde kabullenmişlerdir (Durgun, 2005:206). Milli duygular ön plana çıkaran müzik yapıtları ve bu yapıtlara hayat veren sanatçılar siyasal manada Türkiye’de tesir ettiği önemli bir kitle tarafından takip edilmektedir. Mustafa Yıldızdoğan, Ozan Arif, Osman Öztunç, Ali Kınık, Ahmet Şafak gibi ses sanatçıları bu müzik alanında en bilinen isimlerdendir. Bu sanatçılar toplumsal yapının siyasal manada milli duygu ve hislerinin ortaya çıkmasına seslendirdikleri eserlerler aracılığı ile katkı sunmaktadırlar. Bu sanatçıların içerisinde özellikle de Mustafa Yıldızdoğan’ın “Türkiyem” adlı yapıtı uzun zaman siyasal manada birleştiren ve bütünleştiren bir tesir ortaya koymuştur. Bu bağlamda müziğin yapıldığı yer, kültür yapısı, sosyal etkileşim alanları ve siyaset anlamındaki yönetim mekanizmaları ortaya konulan müziğin ilgili coğrafyada süre gelen siyasal yapısından da karşılıklı olarak etkilenecek, toplum içerisindeki politik duyguları da dizayn etmesi beklenen bir son olacaktır.

Tablo 2.5. Türk Siyasetinde Partilerin Kullandığı Başlıca Seçim Şarkıları

PARTİ	ŞARKI
Türkiye İşçi Partisi (TİP)	Yarının Şarkısı (1965)
Adalet Partisi (AP)	Zühtü (1977)
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Yeni Bir Türkiye (1977)
Anavatan Partisi (ANAP)	Arım, Balım, Peteğim (1983)
Doğru Yol Partisi (DYP)	Kararlısın Çiller'im (1995)
Refah Partisi (RP)	Refah'ın Vakti Geldi (1995)
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Türkeş Gelecek (1995)
Doğru Yol Partisi (DYP)	Ceylan (1999) - Uyarlama
Doğru Yol Partisi (DYP)	Caney Caney (1999) -Uyarlama
Anavatan Partisi (ANAP)	Hadi Anavatan, Önce Vatan (1999)
Demokratik Sol Parti (DSP)	Gözün Aydın Türkiye'm (1999)
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Ölürüm Türkiye'm (1999)
Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)- Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Haydi Anadolu (2002) (Her iki parti aynı şarkıyı kullanmıştır)
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Güzel Günler Göreceğiz (2007)
Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Her Şey Millet Bu İçin- Yeniden (2007)
Demokrat parti (DP)	Olmadı Yar (2007)
Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Haydi Bir Daha (2011)
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Geliyor Kılıçdaroğlu
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Ses Ver Türkiye

(Önürmen, Ö- Temel, F.: Popülerleşen Siyaset, Siyasallaşan Müzik, İletişim ve Diplomasi Dergisi, 2014:53)'den alınmış ve düzenlenmiştir.

2.1.2.4.8. Mimari

Mimarlık ve mimari eserler, genel manada siyasal iktidar gücünün güdümünde olan bir olgudur ve politik olaylar ise zaman (yaşanılan çağ), yer (yaşanılan bölge), özne ve nesnelere ihtiyacın ortaya çıkacağı olaylardır. Bu nedenle mimarlık ve mimari, egemen bir konumda var olan siyasal iktidarlara meşruluk zemininde buluşturma işine yarayan bir kavram olduğu neticesine de varılmaktadır. Egemenliğini koruyan siyasal iktidarlara, mimari yapıyı adeta bir araç ya da vasıta olarak düşünerek, ideolojik fikirler tarafından üretilen sembollerin ortaya konulmasında kullanırlar (Göl, 2009). Bu kapsamda ideolojik fikirler, toplumsal yaşam içerisinde var olan doğal bir gerçekliğe evrildiği bir süreç haline gelir. Tıpkı Mimar Sinan tarafından yapılan Süleymaniye Camisi'nin Osmanlı Devleti'nin 17. padişahı olan Kanuni Sultan Süleyman'ın gücünün sembolü, St. Peter'in Vatikan'ı ve papalığın sembolünü veya Albert Speer'in

yapıtlarından Adolf Hitler'i ve dolayısı ile nasyonal sosyalizmin militarist ve faşist ruhunun sembollerini temsil etmesi şeklinde ifade edilebilir (Eyüce, 1996). Aristoteles'in Politika'sında üç farklı şehir yapısı ifade edilir. Bu yapılardan birincisi üniter bir yönetim mekanizmasına sahip olan kent türüdür. İkinci kent türü ise karma bir yönetim mekanizmasına sahip olan şehirlerdir. Birinci şehir türünde akışı uzlaşma zemine varabilmek adına yapılan faaliyetler devam ettirirken, ikinci şehir türünde de akışı devam ettiren eylem uzlaşma zemininde bir araya gelebilmek adına ortaya konulan faaliyetler oluşturur. Üçüncü şehir türü ise ideal olan kent türüdür. Bu kent türünde akışı devam ettirerek çözüme giden yol ise homojenlikten geçmektedir. Bu şehir türünün diğer şehir türleri içerisinde sıyrılarak en ideal şehir olabilmesinin nedeni, homojenlik kavramının bir bütünü temsil etmesinden ileri gelmektedir (Köseoğlu, 2012). Netice olarak Aristo, Platon'un kişiler için her bir şeyin ortak bir yapıda olduğu homojen bir şehri eleştiriye açmak sureti ile bir fikir üretmeye başlamıştır. İdeal olan bir şehirdeki homojen yapı, kendisini meydana getiren toplumsal yapılardaki grupların birbirine olan benzerliklerinde veya bu grup yapılarının ortak olarak kullandıkları mallarda değil, toplumsal yapı içindeki aynı düzeyde olmayan kişilerin iletişimleri esnasında bahse konu bu kişileri aynı düzeye indirgeyen yapılarda aranmalıdır. Bu tanımlama, her ne şekilde antik çağda yapılmış olsa da, adeta bir kamusal alan tanımlamasına benzemektedir. Siyasal iktidarlar genel anlamda mimarların tasarımlarına ve maddiyatına karışmaz. Bu tasarım tiplerine ve süreç aşamalarına karışmak, bilinçli olarak ve mantıksal bir biçimde siyasal iktidarlar için çok da mümkün görünmemektedir. Lakin bu tarzda verilen örnekler tarihin belirli dönemlerinde görülmüştür. Örnek verilecek olursa; Kanuni Sultan Süleyman ile Mimar Sinan arasındaki ilişki gibi, Kanuni Sultan Süleyman, Mimar Sinan'ın Süleymaniye Camisi'nin yapılmasında acele etmesi konusunda zorlamış ve eğer üç ay içinde camiye bitiremezse, Mimar Sinan'ı kellesini almakla tehdit etmiştir. Bunun üzerine Mimar Sinan'da Anadolu'nun dört bir yanına dağılmış olan 7000'e yakın ustasını ivedi bir şekilde toplayarak cami inşaatını padişahın istediği vakitte tamamlayabilmiştir (Cimcöz, 1996). Mimari, toplumsal yapının içerisinde hayatını devam ettirdiği zaman, mekan, kültürel yapı, ekonomik düzey ve siyasal ideolojik yönetim mekanizmalarından ciddi anlamda etkilenecek ortaya çıkan mimari eserlerde bahse konu sayılan tüm yapılarda bulunan birtakım niteliksel özellikleri yansıtmaları ile ancak devamlılığını sağlayarak

gelişebilir. Bu yapıların ve bulunmuş oldukları zamanın izlerini taşımayan bir mimari esere o bölgeye ait özgün bir nitelik yüklenilmeside gerçekleşemeyeceğinden, mimari eserlerin ayırt ediciliğini ve siyasal zeminde ilgili bölge hakkında ip uçları da veremeyeceklerinden dolayı gelecek nesillere aktarılacak bir kültür ögesi de olamayacağı aşikardır.

2.1.2.4.9. Eğitim

Devlet mekanizmaları toplumsal yapı içerisinde olması gereken dengeyi kuran ve bu durumun savunucusu olan beşerî ve yönetsel yapılarıdır. İdeolojik sistemler toplum düzenini meşru kılabilmek için devlet mekanizmaları tarafından kullanılan önemli vasıtalar arasındadır. Eğitim sistemleri ve politikaları, devlet yapısı tarafından desteklenen ideolojilerin temellerini meydana getiren, idealleri toplum içinde bulunan ve toplumun yapı taşı oluşturarak yurttaşlara aktararak kabul ettirilmesi maksadı ile bir araç işlevi olarak kullanılır. Siyasal iktidar erklerinin en önemli işlevsel özelliklerinden bir tanesi olan bütünleşik bir düşünce yapısından meydana gelen total anlamda bir sistematik kurmak, yönetici erkin faaliyetlerini doğrulamak, yaşama mana vermek ve onu tanımlayarak bu tanımlı yaşamı toplum içerisindeki bireylere haklı şekilde göstermek (Berger ve Luckmann, 1967:94).

Eğitim sistemleri ideolojik yapının tüm işlevlerinin adeta yönlendirilerek iç içe geçtiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim sistemleri siyasal iktidar erklerine bağlı olmanın yani sadakatın en üst düzeye ulaştığı noktalardır. Eğitim süreçlerinde devlet otoritesi dolayısıyla politik iktidarlar kendilerinin destekledikleri ideolojik yapıları eleştirecek, üzerine gölge düşürecek ilkeler ve değerleri ortadan kaldırma eğilimi içerisinde girerler ya da dışlarlar. İktidar erkleri ortaya çıkardıkları kahramansı bireyler ya da gruplar, törenler ve marşlar vb. etkinlikler vasıtası ile toplumsal yapıya ait öğrenciler üzerinde kendi meşru düzenlerinin inşasını destekler nitelikte çalışmaların önünü açarlar. Bunun yanı sıra da siyasal, mali ya da askeri şahsiyetler ve devlet kurumlarının konumlarını ve faaliyetlerini destekler mahiyette faaliyet gösterirler.

2.1.2.4.10. Siyasi Partiler

İnsanoğlunun onbinlerce senelik tarihi geçmişine karşılık, siyasi partilerin tarihi çok yakın bir geçmişe dayanır. Günümüzdeki siyasi partiler modern anlamdaki siyasal sistemlerin temel unsurlarından bir tanesidir. Klasik anayasal sistemi bilen, ancak siyasi partilerin rollerini bilmeyen bir kişi, modern siyasi sistemler hakkında yanlış bir düşünceye sahiptir. Siyasi partilerin rollerini bilen, ancak klasik anayasa hukuku konusunda bilgi sahibi olmayan bir kişi ise, modern anlamdaki siyasal sistemler hakkında eksik ancak doğru bir düşünceye sahip olur (Duverger, 1974:453). Siyasî partiler, demokratik düzenin ve siyasi hayatın temel kurumlarının başından gelen önemli unsurlarından biridir. Siyasi partiler, demokratik düzenin işlemesi açısından önemli bir tesire sahiptir. Siyasi partilerin sayısı ve sahip olduğu özellikleri, ülke içerisindeki demokratik hayatın ve politik yapının belirleyicisi olur. Siyasî partiler ve kendi altında bulunan örgütleri, demokratik sisteminin adeta ana omurgasını meydana getirirler. Demokratik yönetim sistemlerinin oluşmasında ve halk egemenliğinin sağlanmasında siyasi partiler aracılığı ile halk tarafından kullanılan seçme ve seçilme iradesi ile yapısal manada halkın kendi kendini özgürleştirdiğinden de bahsedilebilir. Bu ifade ile siyasi partilerin politik anlamda belirli bir ideojik yapıyı kalkındırdığı da söylenebilir.

2.2. SİYASAL RIZA KAVRAMI

2.2.1. Rıza

Kelime anlamı kapsamında rıza, “razı olmak, arzu etme, istek, rıza göstermek, razı olmak, onaylamak, uygun bulmak.” demektir (TDK, 2005:1657). Rıza kavramının sınırlı olmakla birlikte başkaca da tanımlamaları mevcuttur. Bunlardan bazıları; Rıza kavramı sözlükte “kabul etmek, karşı olmamak, hoşnut ve memnun olmak, tasvip ve takdir etmek, beğenmek, istekli olmak, irade göstermek, tevekkül etmek, bir yere bir şeye yönelmek, sevmek gibi manalara gelmektedir” (Bulut, 2021; Uludağ, 2021; Reis, 2017:892; Karaca, 1999:229). Bir başka bir ifade ile rıza kavramı; “arzu ve irade ile tercih ederek irade ortaya konulan şeyden mutlu olmak ve onu severek kabullenmek.” şeklinde de ifade edilmektedir (Tütün, 2011:150).

İslam dininde razı olabilmek, gayret etmemek, eylemleri nereden geldiğini bilmeden olduğu gibi, üzerinde düşünmeden kabullenmek manalarında kullanılmamaktadır. Bireyler hayatlarında arzu ettikleri eylemlerle ilgili gerekli davranışları göstermeli, istenilmeyen bir netice ile karşılaşıldığında da bunu olduğu gibi vakur bir şekilde karşılamalıdır (Reis, 2017:894). Toroslu rıza kavramını, “bir kişinin, kamusal yapı içerisinde yasaklanmış olan ve kendisine ait bir malın ızzarından ya da tehlikeye atılmasından ibaret olan hareketin ortaya konulması için başka birine vermiş olduğu izin.” şeklinde ifade etmiştir (Toroslu, 1987:47). Toplumsal ilişkilerde bireysel ya da grup anlamında rıza kavramı dinamik ve vicdan ile alakalı bir kavramdır. Çünkü bireyler arasındaki iletişim faaliyetlerinin tümü, bahse konu iletişimin hakim olduğu konular çerçevesinde bir anlaşmaya varabilme (rıza gösterebilme, birinden razı olma, birini alıp, kabul etme) veya mevcut konu üzerinde anlaşma eğilimine varılamaması (rıza gösterme konusunda problemler yaşama, birinden razı olmama, alıp, kabul etmeme) şeklinde tespitler yapılmaktadır. Aslında rıza kavramı, büyük oranda yine kendi kavramı ile ifade edilebilen, açıklanmaya pek de gerek görülmeyen bir kavramdır. Rıza bireylerin hukuksal karşılıklarının olduğunu açıklayan bir eylemi kabul ettiğinin bir ifadesidir (Markus, 1995:15). Ancak kişi, hukuksal değerini ihlal eden veya onu tehlikeye düşüren bir fiilin gerçekleştirilmesini kabul ettiğini açıklayarak, o hukuksal değerine ilişkin hukuki korumadan vazgeçtiğini de açıklamış olur. Birçok farklı ilişki yapılarında bireyler arasındaki ilişkilerin tamamında bulunan rıza kavramının, yer alışı biçimi birbirlerinden farklı manaya gelebilir. Lakin, her ne kadar farklı bir yapıya sahip olsa bile rıza kavramının, genel manda iki biçimde kategorize edilebileceği ifade edilebilir. Bu iki kategoriden ilki yazılı olmayan rıza (Aristoteles, 1995) ve ikincisi ise yazılı olan rızadır (Hobbes, 2007 ve Rousse, 2012). Bu kapsamda örtülü yapıda, zımni ve sözsüz olarak da isimlendirilen yazısız rıza kavramı, varlığı yazılı olarak mevcut olmayan, bir takım durumlarda sözlü olarak, bazılarında ise sözsüz bir şekilde ortaya konulan rızadır. Hukuksal anlamda değerlendirilmesi yapılamayan yazılı olmayan rıza kavramının dayandığı köken olarak etik değerleri ve geleneksel kuralları, örfler ve adet yapıları ile inanç kuralları şeklinde ifade edilebilir. Ortaya konulan bu faktörler farklı toplumsal yapılar içerisinde değişimler gösterebilir ve bir toplumsal yapıyı diğerlerinden ayıran unsurlar olduğu için yazısız rıza kavramının içerdiği değer yargıları da farklı toplumsal yapılar içerisinde farklılıklar ifade edebilir. Bundan dolayı yazısız

rıza kavramında bir toplumsal yapıda rıza verilen bir mevcut duruma başka bir toplumsal yapıda rıza verilmeyebilir. Buna karşın toplumsal yapıların tümünde yazısız rıza kavramı konusunda ortaya çıkabilecek olumsuz durumlarla alakalı olarak haksız olarak görülen taraf, haksız fiile neden olan eylemler ya da söyleminden dolayı hukuksal anlamda bir cezaya değil, kınanma ya da tecrit edilme gibi toplumsal ya da sosyal anlamdaki cezalara maruz kalır. Örnek olarak; otobüste oturacak yer olmadığından dolayı ayakta yolculuk yapmak zorunda kalan yaşlı birine yer vermeyen genç birey, bu hareketinden dolayı hukuksal anlamda bir ceza almaz, ancak o ortamda bulunan kişilerce kınanır ya da ayıplanır. Bu kapsamda yazısız veya örtülü rıza kapsamı resmi hukuki anlamda değil, sosyal yapılar içerisinde var olan gelenek kültürü ile ilgilidir.

Toplum düzeyindeki iletişim yapısında ikincil rıza kavramı olan ve aynı zamanda hukuksal yönü olan ve açık rıza şeklinde de isimlendirilen yazılı rıza kavramı, ilgili birey ya da gruplar arasındaki konularla ilgili olarak kimlerin hangi durumda ne şekilde davranış göstereceği, aksi yönde davranış gösterildiğinde nasıl bir yaptırım yapılacağı veya yaptırımlara karşı ilgililerin rızası alınmak sureti ile evvelden fikir birliğine varılıp, varılan bu fikir birliğinde yazılı olarak taraflar arasında bir mutabakata varılması rıza kavramını tarif eden bir tanım olacaktır. Yazılı rıza kavramının kapsamını ortaya koyan yazılı sözleşmeler, yani yasalardır. Yazılı rıza kavramına “hukuksal rıza” ve “açık bir şekilde verilen rıza” şeklinde adlandırma yapılmasının nedeni, bahse konu eylemlerin tamamının kişiler ya da gruplar arasında ele alınmak sureti ile kanunlaştırılmalarıdır diyebiliriz. Yazılı rıza kavramı resmi kurumlar ya da hukuksal zeminde var olan bir rızadır ve ilgili tüm kişilerin tamamını bağlayıcı bir kapsama sahiptir. Yazılı rıza kavramında konuşulacak ve uzlaşılacak konular önceden belirlendiği için daha sonra karşı çıkma gibi bir olgu söz konusu dahi olamayacaktır. Örnek olarak; demokratik yönetim sistemleri ile yönetilen bir devlette seçimler sonucunda iktidar olma yetisini kazanan hükümet, kazanılan iktidar hakları çerçevesinde yasa çıkarma görevi verildiği için hükümet tarafından çıkarılan yasalara devlet içerisinde yaşamını sürdüren herkesin razı oluşu varsayılabilir. Usulüne uygun bir şekilde çıkarılan her hangi bir yasaya uymayan bir bireyin, “bu yasaya rıza göstermiyorum” biçiminde ilgili yasayı tartışmaya açma hakkı yoktur ve yapmış olduğu yasaya her aykırı söylem ya da eylemin yasada karşılığı olan cezayı alması gerekir. Bu kapsamda ifade edilmesi gereken bir diğer husus

ise açık rıza kavramının her daim yazılı bir nitelikte karşımıza çıkamayacağıdır. Her ne şekilde yazılı rıza kavramı aynı zamanda “açık rıza kavramı” biçiminde de ifade edilse de “açık rıza kavramı” her daim yazılı bir yapı içerisinde olmak zorunda da değildir. Çünkü yasa, yönetmelik ve genelgeler gibi yazılı olma zorunluluğu olan durumlar haricinde açık rıza kavramında önemli olan nokta bir bireyin bir konu üzerinde rızasının olup olmadığının yazılı ya da sözlü olarak açık ve şeffaf bir biçimde ifade edilmiş olmasıdır. Modern demokratik yönetimlerde “şeffaflık” kavramı çok önemli bir unsur olsa da ilk rıza teorilerinden bu yana, "açık rıza" kavramının siyasal sorumluluklar açısından uygun bir yapısal mekanizma teşkil etmediği ifade edilmektedir. Çünkü sıkıntı verici bir durum olsa da ne yazık ki açık düşünceli bireyler toplumsal yapı içerisinde oldukça azdır. Zira, pek çok kişi iktidar erkinin elinde bulunan yetkilere net bir şekilde izin verebilme gibi bir pozisyonla karşı karşıya kalmadığı ve yine pek çok birey açık onayının siyasal bir sorumluluğun temeline dayandığını kabul etmesine rağmen rıza gösterme teoremi için gerçek manada var olan mücadele sahasının genel manada zımni bir onaydan ibaret olduğu ifade edilmektedir (Simmons, 1976: 278).

Modern demokratik yönetimin ana omurgasını oluşturan “oy verme” davranışının üstü örtülü bir şekilde yapılması ve seçmenlerin hangi siyasi partiye oy verme tercihinde bulunduklarının net bir biçimde ortaya konulmaması da bu kabul etme davranışını doğrular bir nitelik göstermektedir. Lakin yine de “rıza” kavramı toplumsal yapı içerisinde etkileşim içerisinde var olan birden çok boyutu olan bir kavram niteliği taşıdığı için rıza kavramı konusunda ifade edilen bir şeyin kesinlik bildirilen, net bir şekilde ifade edilebilen ve tek bir doğruyu içinde barındıran bir nitelikte olduğunu ifade etmek yukarıda bahsettiğimiz nedenlerden dolayı çokta olası görülmemektedir. Rıza kavramı ile ilgili yapılan diğer tanımlamalar incelendiğinde de bu durumun açık bir şekilde tespitinin yapılması mümkündür.

Sözlük anlamı itibari ile “bir şeyden razı olma, bir şeyi isteme, arzu” (<https://sozluk.gov.tr/>) biçiminde tanımlı yapılan “rıza” kavramı, başka bir ifade ile “herhangi bir şeyi istemek ya da o şeyi memnun bir şekilde, istemek sureti ile kabul etmek/kabullenmek” biçiminde de ifade edilir (Zekiyyüddin, 2000:302). Rıza kavramı bir başka sözlükte ise, “herhangi bir şey için muvafakat etmek anlamında razı olmak” (Doğan, 2008:1093), bu tanımlamaların haricinde en başta ceza hukuku, idare hukuk sözleşmeleri vb. olmak üzere toplumsal uzlaş kültürünün var olduğu her yerde (evlilik

ilişkileri, komşuluk yapıları, iş durumları, eğitim olanakları, sosyal çevre... vb.) yazısız olarak/örtülü şekilde/zımni olarak (etik, ahlaki) ya da yazılı olarak/açık (hukuksal manada) var olan ve çeşitli sahalara göre birbirinden farklı anlamları olan bir kategorize edilmiş bir yapısal vicdani karar mekanizmalarıdır. Rıza kavramı ile ilgili günümüze kadar pek çok tanımlamalar ortaya konulmuş olmasına karşın bu tanımlamalar analiz edildiğinde hepsinin kökeninde özgür irade kavramı ile bir şeyden razı olma, alıp kabullenme, anlamlarını içerdiği ve diğer yapılan anlamların da bu mevcut ana temel kökenden ortaya çıktığının tespiti yapılır. Bu halde rıza kavramının tanımı: herhangi bir bireyin, bireylerin bir amaç etrafında kümelendiği grubun ya da kuruluşların bir şeyi yapma cesareti göstermesine ya da ortaya konulmak istenen şeyin gerçekleştirilmesine, dış baskılardan müstesna bir durum gözetilerek ya da herhangi bir cebir altında kalmadan, kendilerine ait özgür ve hür iradeleri ile razı olması, bu durumu kabullenmesi şeklinde de ifade edilebilir. Ancak bilhassa siyasi manada bir hükümet erkine rıza gösterildiği ifade edilirken neye rıza gösterildiğinden açık bir şekilde bahsedilmesi gerekir. Çünkü siyasi meşruluğun bir şekilde sağlanması noktasında rıza kavramının faydalı bir açıklama aracı olarak düşünülebilme yönelimi olmasına rağmen, gerçek manada bu uzamsal kavramın tamda neyi ifade ettiğinin ortaya konulması oldukça zordur (Cassinelli, 1959:391). Rıza kavramının birden çok boyuta sahip bir kavram olması, ortaya konulan tanımlamalar genel manada kabul edilmekle birlikte rıza kavramının geçerlilik manasında gerekli tüm faktörleri içermemesi noktasında eleştiriler yapılmaktadır. Bundan dolayı rıza mevzusu olan bir konuda, rıza kavramının olup-olmadığının tespit edilebilmesi adına rıza kavramının varlık sebebini meşru kılan faktörlerin açık bir şekilde ortada olması gerekir. Bu faktörlerle alakalı olarak ise kendi rızalarını verebilme veya verememe kararı kişisel bir karar olduğu için ne kadar çok birey var ise rıza kavramı ile alakalı olarak o kadar da çok faktörün bulunabileceği (Debell, 2002:36) ifade edilebilir. Çünkü insanlar sosyal yapı içerisinde birtakım etkinliklerde ya da eylemlerde rıza verip-vermeme kararı noktasında genel manada fizyolojik yapılar, psikolojik durumlar, sosyolojik kültür, rasyonel ve öznel olarak ise çok daha fazla unsura tesir eden ve bunlardan etkilenen bir dinamik yapıdır. Bu kapsamda bazı durumlarda bireylerin, grupların ya da çeşitli kuruluşların rızalarının netliği ile faktörlerinin tamamının tam manada ne ya da neler ifade ettiklerinin bilinmesi pek de olası görünmemektedir. Lakin, rıza kavramının kökenleri çerçevesinde ortaya

konulacak birtakım faydalı genellemelerde yapılabilir (Debell, 2002:36). Genel manada kabul edilen bu ifadeler, araştırmanın saha ve analiz kısmında ortaya konulmak üzere (Ceylan, 2020) tarafından geliştirilen “Siyasal Rıza Ölçeği” için bir faktörler silsilesi olarak ortaya konulacaktır. Rıza kavramının manasının idrak edilmesinde çok önemli bir yer tutan bu genelleme ibareleri ya da faktörleri aşağıdaki bölümlerde belirtilecektir.

2.2.2. Siyasal Rıza

Meşruiyet kavramı; bir fikrin belirlenmiş bir takım ilkelerden ya da fikrin meydana gelmesinin temel nedenlerinden hareket ederek haklılık olgusunun ispatının arayışıdır (Cipriani, 1987:1). Fikirlerin ortaya çıkmasının belirli nedenlerinden yola çıkarak bir arayışın ideal bir yapıyı, düzgün dayanakları, aşan bir değer ya da ilkeyi ve gelecek nesiller için yaratılan davranışsal yapıları, isteklerini içeren devlet mekanizmasının faydalı bir yönetim ve herkesi kapsayan bir bütünlük arayışı (Ferrarotti, 1987:23) olan meşruiyet kavramı, bir fikir akımının haklı bir zemine dayandırılması, bu yönetim yapısının rasyonelliğinin ortaya konulma gayreti olarak da ifade edilebilir. Meşruiyet, kavram olarak eylemsel yapıların, ilişki düzenlerinin ve ortaya atılmış olduğu savların toplumsal yapı içerisinde kabul görmek sureti ile hukuksal, rasyonel, gerçek hayatla bağdaşan, seviyeli, doğal gerekçeler üzerine dayandırılmasıdır. Bu durum, bireylerin ve iktidar erklerinin herkes tarafından kabul gören bir kanun çerçevesinde harekete geçmeleri ve kısıtlanmaları anlamına gelir. Meşruiyet kavramı, iktidar erklerinin etki alanı, yönetim kademelerinin bir kısıtı olarak kabul edilmelidir. Hem de bir eylemin hangi ilkelere göre onaylanacağını referans kaynaklarını ortaya koyar. Bu nedenle meşruiyet, politik anlamdaki faaliyetlerin ve inanç yapılarının kabul edilebilecek düzeydeki kriterlerinin belirlenmesidir. Başka bir ifade ile meşruiyet, seçmenlerin bir iktidar mekanizmasına neden destek oldukları ve vermiş oldukları destekten neden vazgeçtikleri sorudur (Cohen, 1988:2).

Geleneksel, inançsal, kökensel ve kültürel çeşitlilikler, kişisel ve sınıfsal menfaatler, sivil örgüt yapıları, siyasi ve sosyo ekonomik beklentiler bu yapıların meşruiyet kaynakları şeklinde karşımıza çıkar. Meşruiyet kavramı, iktidar erkinin hedeflerini ve faaliyetlerinin özelliklerini toplumsal yapıya kabul ettirme sorunsalından ibarettir. Bir meşruiyet olgusuna ihtiyaç duymayan, düzenleme veya uygulama kudretini bir kanuna bağlı saymayan siyasi iktidarların var olması mümkün değildir. Bir ilke ya

da kanuna atıfta bulunmadan siyasal iktidar gücü aktif bir şekilde ortaya konulamaz ve devamı sağlanamaz. İktidar erkleri, toplumsal yapıyı kimin adına idare ettiğini ifade etmeden, toplumsal yapıyı oluşturan halklardan tasdik alamaz ve bu tasdiğin olmayışı da kendi iktidarının meşruluğunu sorgulanır bir duruma getirir. Aynı zamanda, hiçbir toplumsal yapıda, saygı duydukları ilkeler adına siyasal iktidarlara rıza gösterilmeden iktidar erki olan güçlere kendilerini yönettirmezler. Kısaca ifade edilirse, mevcut otoriter gücün (meşru güç) beslemediği bir güç ilişkisine siyasal iktidar adı verilemeyeceği; otorite dayanağından yoksun bir gücün, kanunlar çerçevesinin dışına çıkılarak ortaya konulan uygulamaların, ilkesiz bir şekilde kullanılması toplum içerisinde süregelen sosyal ve siyasal düzenlemeleri imkansız hale getiren bir kaotik yapıya, krizlere ve meşruiyet kavramının gerçek anlamının dışına çıkarak bozulmasına sebebiyet vereceği (Akal, 1991:7) gerçeği bizleri toplumsal yapı (rıza) ve iktidar erkleri (otorite) ilişkilerinde meşruiyet kavramının siyasal hayatta hayati bir öneminin olduğu sonucuna götürür. Bu anlayışa göre temeli zor veya zorbalık üzerine kurulan hiçbir iktidar varlığını uzun süre sürdüremez. Onun için modern demokratik toplumlarda tüm siyasal iktidarların temel amacı bireysel ve toplumsal olarak siyasal rızayı sağlamak olmuştur. Siyasi tarihte iktidar erklerinin meşruiyet kaynağının Tanrı'ya ait olduğuna inanılan teokratik dönemde, yönetimin meşruiyeti konularında herhangi bir anlaşmazlığın olmadığı bilinirken, sonraki dönemlerde ise gücün Tanrı'dan alınarak yöneticilere/krala atfedilmesi ile birlikte şiddetli tartışmaların yaşandığı gözlenmektedir. Bu kapsamda günümüz yönetim sistemlerinde olmasa bile ilk örneklerinin Antik Çağ'da görülen demokratik uygulamaların dışında, Machiavelli iktidar gücünün ortaya çıkışını Tanrı'dan alarak yöneticilere veren ilk düşünürdür. "Amaca ulaşabilmek adına her şey mübahtır", fikri ile Machiavelli, yönetme gücünün ele geçirilmesi adına her yolun meşru olduğunu ve hiçbir şekilde ahlaki değerlere önem verilmediği "makivelist" düşünce yapısını meydana getirmiştir (Erdem, 1996:388). Sonra ise bu yapı Hobbes ve Bodin tarafından savunulmasına rağmen, başta Locke olmak üzere pek çok düşünür tarafından kabul edilmemiştir. Bunun yerine siyasal iktidarların dayandığı temel noktanın toplum tarafından kabul edilen rıza olduğu ve bir iktidar erkinin toplumsal anlamdaki rızayı ortaya koyamadığı sürece bir zoru ya da zorbalık durumunu temsil ettiği (Çetin, 2002:9) modern tarzdaki demokratik yapıyı benimsenmiştir. Bu anlayışa göre temeli zor veya zorbalık üzerine kurulan hiçbir iktidar varlığını uzun süre

sürdüremez. Onun için modern demokratik toplumlarda tüm siyasal iktidarların temel amacı bireysel ve toplumsal olarak siyasal rızayı sağlamak olmuştur.

Kavram olarak “siyasal rıza” daha çok yönetilenlerin rızası ile ilgili bir olgu olarak, yönetilenlerin yönetenlerden razı olması, yönetenlere rıza göstermesi ve onları onaylaması; yönetenlerin ise yönetilenlerin rızasını alması, yani onları razı etmesi, olarak tanımlanabilir (Ceylan ve İspir, 2023:22). Modern demokratik sistemler, meşruiyet sorunsalını uygulanabilir bir alana indirgemıştır. Dini, geleneksel, metafizik ve mitsel dayanakların yerine fiziki gerçek olguların belirleyiciliğinde iktidar erklerinin meşruiyet yapısını meydana getirmeye çalışmışlardır. Bu kapsamda modern demokratik yapılar, Tanrı yerine toplumsal yapının beşeri gücünü oluşturan bireyleri, gelenekler yerine belirli kural ve kaide yapılarını, metafizik yerine fiziksel araçlılığı, mitler yerine kurumsal yapıları, karizma yerine kişileri iktidar erklerinin meşruiyet dayanakları olarak ilan etmiştir. Uzunca bir dönem süren tarihsel evrimden sonra günümüz demokrasilerinde; halkların yönetim mekanizmalarına etkin katılımı, aykırı fikirlerin özgür bir şekilde ifadesi, örgütlenmeleri ve temsil edilmeleri, fikir özgürlüğü, çoğunluk yönetimi ve azınlık haklarının korunması, temel hak ve özgürlüklerin güven içinde kullanılabilmesi ve hukukun üstünlüğü biçiminde özetlenecek birtakım ilkesel yapıların çerçevesini meydana getirmektedir.

Demokrasinin en büyük dönüşümlerinden biri de iktidar erklerinin meşruiyet kaynağının toplumsal sözleşmeleri ile devlet yapılarını meydana getirdikleri inanılan subjektif durumlardan (dini inançlar, gelenekler, yönetimdeki soy aktarımları, karizma) alınması ve toplumsal yapıya ya da bu yapı içerisinde hayatlarını devam ettiren bireylere verilmesidir. Toplumsal yapının nelerden oluştuğu sorusu demokratik sistemlerle yönetilen yapıların tarih içerisinde sorulan en önemli sorulardan birisi olmuştur. Toplum sözleşmesi teorilerinde toplumsal yapı iki farklı amaçla ele alınır: tek tek kişilerden meydana gelen bir heterojen yapı (Hobbes ve Locke) ya da bütün, tek bir homojenik kütle (Rousseau). Birinci tanımlamada kişiler için devlet ya tüm haklarının devrini sağladığı bir canavar/Leviathan (Hobbes) ya da tüm haklarını teminat altına alan bir hakem (Locke) şeklinde ifade edilmektedir. İkinci tanımlamada ise toplum için devlet genel iradesinin hissedilebilen somut bir egemen gücü ifade eder (Barker, 1962).

Tanımların farklılıkları elbette farklı bir demokratik geleneğe ve uygulamaya sebebiyet vermiştir ama artık soy yapısına, inançlara, mülkiyet durumlarına, geleneklere, kahramanlıklara, şiddet durumlarına, hileye dayanan yönetim anlayışları yerini toplumsal bir rızanın varlığına ve tek tek kişilerin tercih durumlarına dayalı olan bir sistemsel yapıya bırakmıştır. Seçme ve seçilme hakkının tüm vatandaşlar tarafından kullanılmasının yaygınlaştırılması bu manada en önemli adımlardan bir tanesidir. Modern demokratik sistemlerin meşruiyet kaynağı ve alanı tamamen değişerek geleneksel düzeydeki ve dinsel yapıdaki bireysel ayrıcalıkların yerine toplumsal yapıları meydana getiren tüm vatandaşların eşitlik ve özgürlükleri üstünde inşa edilen bir meşruiyet olgusu giderek toplumlar içerisinde var olan yapısal sistemler içerisine yerleşmiştir.

Kişiler ve kişisel tercihlerin üstünlüklerine olan inançlar gereği kişilerin üzerinde egemenlik olgusu olarak başka bir kişi, bir kollektif yapı (gelenek, ulus, sınıf), bir meta sosyal güç (din, mitoloji) ve hepsinden de önemlisi kişileri düzenleme iddiasındaki bir yaşam kurgusu (ideoloji) reddedilmiştir. Demokrasi, bir tarafta toplumsal yapının kim adına, hangi ilkesel yapılara göre yönetilmesi gerektiği sorusuna yanıt verirken diğer taraftan da kimler tarafından yönetileceğini tespit eder. Demokratik yarışmalar ve seçim sistemleri, iktidarların kaynakları konularındaki çatışma durumları, bu çatışmalar neticesinde ortaya çıkan doğan güç kullanımlarını, bu güç yapılarının hangi kanunlarla meşru olarak kabul edilebileceğini ve toplumsal yapının ne şekilde kurulacağını ve devamlılığının sağlanabileceğini, kişisel tercih yapıları ve toplum düzeyinde bulunan temsil sistemleri ile yönetim yapısının ne şekilde sürdürüleceğinin tespit edilme sürecidir. Özetle demokrasi kavramında, yalnızca bir yönetimin nasıllığını değil daha önemli olarak niçinliğini (meşruiyet) belirleme sistemidir. Bu kapsamda demokrasi kavramının bir tanesi meşruiyet diğeri ise temsil olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. İlki demokratik sistemin teorik temel yapılarını, ikincisi ise pratik uygulamalarını ifade eder. Batı demokratik sistemleri öncelikli sorun olarak meşruiyet kavramını ele alırken ve temsil olgusunu buna bağlarken Türk demokratik yapıları ise meşruiyetten bağımsız bir temsil ve temsilden yoksun bir meşruiyet algılaması içerisinde yürütülür. Türk demokratik sistemlerinde hakim olan bu anlayışın özünde demokrasinin niçinliği/amacı yerine nasıllığı/araçlarının öncelenmesi ve bireyden, bireysel tercihlerden ve bireysel hak ve özgürlüklerden önce gelen “güçlü devlet”, devlet güvenliği, kamu düzeni, kamu

çıkarı, resmi ideoloji ve cumhuriyet'in demokrasi üzerindeki belirleyiciliğini sürdürmesi yatmaktadır.

Demokrasi, siyasal iktidarların “meşru güç kullanma tekeline” (Weber, 1993:80) sahip olması gerekliliğinin toplumsal rızaya dayanmasının zorunlu olması olgusu üzerinde yükselir. Aksi takdirde siyasal iktidarların zor kullanması terörizmi, olaylara müdahalesi şiddet kullanmayı, kanunları ise cezalandırmayı ifade edecektir ve karşı karşıya olduğumuz şey ise meşruiyet ve temsil krizine evrilen bir süreç olacaktır. Demokrasinin tek meşruiyet kaynağı toplumsal rızadır ve toplumsal rıza bir toplumsal yapı içerisinde farklı politik ve mali anlamdaki talep yapılarının ve menfaat birlikteliklerinin (partiler, sivil toplum kuruluşları) olduğu gerçeği üzerine kurulu uzlaşma ve konsensüs derecesidir. Bundan dolayı demokrasi, bir bütün olarak algılanan toplumun ortak bir amaç içinde ortak bir hedefe götürülmesi iddiası taşıyan liderlik, karizma, geleneksel otorite, dinsel meşruiyet ve resmi ideoloji ile bağdaşmaz. Toplumsal rızanın meydana gelmesinde tek meşruiyet yapısı olarak kişisel düzeydeki aklı tercih eden demokrasi adına bu aklın üstünde hiçbir “Akıl” olamaz. Demokrasi, kişilerin aklının tek meşruiyet yasası, bireyin tercihini (seçimini) de tek temsil yasası olarak kabul eder. Demokrasilerde halk (bireyler), kendilerinden ayrı ve bağımsız bir siyasal iktidar meşruiyetine değil bizzat kendilerinden kaynaklı, kendilerinin tercihinin ürünü bir iktidarla yönetilirler. İktidar erklerinin meşruiyeti ile toplumsal rızanın temsil edilmesi aynı şeydir. Demokrasinin üstünlüğü de zaten temsil ile meşruiyetin en geniş oranda ve alanda örtüşmesidir. Demokrasi, siyasal temsil ve katılım konusunda çoğulculuğa inanır. Çoğulculuk fikri siyasal iktidarı, bireysel davranışların siyasal sisteme yönelik etkisi ve taleplerinden ziyade toplumsal, siyasal ve ekonomik belirli düşünce ve çıkar birlikteliği üzerine örgütlenmiş grupların eylemleri ve siyasal iktidarla ilişkileri olarak değerlendirilmektedir (Panton ve Gill, 1988:35).

Çoğulculuk, iktidarın modern anlamda artık çok yaygın ve geniş bir alanın içinde olduğu, bu alanda tek bir grup veya sınıfın değil birçok kişi, grup ve sınıfın birbiriyle çıkar çatışması içerisinde olarak siyasal iktidarın dağıtıldığını iddia etmektedir. Bu, iktidar dağıtımını sadece siyasal ve ekonomik olmayıp bilgi, teknoloji, eğitim, kültür gibi alanları da kapsamaktadır. Bu anlamda siyasal iktidar, çeşitli kaynakları bazı amaçlara ulaşmak için o yöne kanalize edilmesiyle elde edilen bir gerçekliktir (Ball, 1988:30). Çoğulculuk, siyasal iktidarın küçük alanlardan başlayarak yapılan karşılıklı rekabet ve

mücadele sonucunda gerçekleşen bir pazarlık sonucu şekillenmesini ve bu siyasal iktidarın meşruiyetinin de en küçük alanlarda dahi etkin, yaygın ve belirleyici bir şekilde ortaya çıkmasını ifade eder. Fakat bu yaygınlığın birbirine bağlı bir sistemin ağırları gibi siyasal iktidarı kontrol ettiği ve siyasal iktidar tarafından da kontrol edildiği bir gerçektir (Dahl, 1961). Dahl'ın Poliarşi olarak tanımladığı çoğunluk yönetimini “seçimle iş başına gelmiş yöneticilerin, her mevki için var olan yarışma hakkının, alternatif bilgilenmenin varlığının ve örgütsel özerkliğinin” (Dahl, 1993: 278) bulunduğu bir sistem olarak tanımlar. Sartori de bu kişi ve grup çatışmalarının siyasal iktidarın denetlenmesi için en önemli araçlar olduğunu iddia eder. Ona göre, demokratik meşruiyet için daha önemli olan şey siyasal iktidarın keyfilığının önüne geçilmesi ve yönetici ile yönetimin özdeşleşmesini doğurabilecek siyasal iktidarın kişiselleşmesinin önlenmesidir (Sartori, 1993: 464). Bir siyasal iktidarın meşruiyet derecesi, ona yönelmiş olan rızanın gücüne ve kabul derecesine bağlıdır. Siyasal iktidara itaat derecesi, meşruiyet derecesidir ki bu da toplumsal rızanın niteliğiyle, siyasal iktidarın ikna kapasitesi ile iktidar ilişkilerinden doğan otoriteye olan güvenle ve halkın istek ve beklentilerinin otorite tarafından cevaplandırılması ile ilgilidir (Apter, 1965:236). Demokrasilerde bu sorunun cevaplandırılması, bireylerin kimlik, bütünleşme ve katılım farklılıklarının siyasal ve sosyal olarak barışçı, adil ve eşit bir şekilde yansıtılması, kurumlaşması ve temsil edilmesi ile gerçekleştirilir. Sonuçta ise temsilin doğurduğu toplumsal rıza siyasal meşruiyete dönüşmüş olur.

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin hepsinde artık ideolojik ve kurumsal yapı ne olursa olsun, bu yapının temel dayanağını halk teşkil etmektedir (Tokgöz, 2010:93). Dolayısıyla ilk çağlarda kaba güce dayalı olan yönetsel gücün bugün halka dayanmak zorunda olduğu, aksi durumda kalıcı olmayacağı genel kabul gören bir anlayış olmuştur. Çünkü günümüzün gelişen ve değişen şartları ve yeni insanlık düzeni artık bu anlayışı gerektirmektedir (Erdem, 1996:393). Bu bağlamda siyasal alanda önemi gittikçe artan “rıza” kavramı, günümüzde sosyal bilimciler, özellikle de siyaset bilimciler tarafından üzerinde çalışılan en önemli konulardan biri olmaktadır. Buna rağmen siyasal rızanın tatmin edici bir analizini yapmak kolay bir iş değildir. Locke'un bunu yapmaya çalışması, bu gerçeğin uzun zamandır süregelen bir ifadesi olmayı sürdürmektedir. Ancak Plamenatz'ın konuyla ilgili analizi siyasal rızanın anlaşılmasında önemlidir. Bu analizin özü şudur: “Bir eylem seçim veya karara katılmayı içerdiğinde” doğrudan ya da

dolaylı rıza göstermeyi gerektirir. Seçimin amacı, kazanan kişilere yetki vermektir ve bir kişi ne yaptığını bilerek ve gönüllü olarak oy kullanırsa, bu insanlara yetki veren sürece katılmış olur (Jenkins, 1970:60) ki bu da siyasal rızayı gösterir. Özetle ifade etmek gerekirse, toplumları yönetecek olan iktidarlar demokratik modern yönetim sistemlerinde adil, tarafsız, hakkaniyetli ve objektif seçim kurallarının oluşturulması neticesinde yapılan seçimlerle iş başına gelirler. İktidara gelen yönetim yapılarının yaptıkları iş ve işlemlerin değer taşınması ve halk tarafından tanınmasın da meşruiyet kavramı büyük bir önem arz etmektedir. Önceki bölümlerde de anlatıldığı üzere meşruiyet niteliğini kazanamamış bir yönetim yapısının halk nezdinde bir değeri yoktur ve yapmış olduğu faaliyetlerde yok hükmünde değer taşır. Bu minvalde meşruiyet kavramı ne denli önemli ise de seçimlerle iş başına gelen siyasal iktidarlara seçimlerde oy veren yurttaşların kullanmış oldukları oyu neye göre, ne şekilde verdikleri, kendi iradeleri ile mi verdikleri de hayati bir önem taşımaktadır.

2.2.2.1. Siyasal Rızanın Unsurları

2.2.2.1.1. Yetkinlik Unsuru

Yetkinlik kavramı literatür kaynaklarında psikoloji, kamu yönetimi, eğitim sistemleri, siyaset gibi farklı disiplinler alanlarda ifade edildiğinin tespiti yapılmıştır. Boyatzis'in alan araştırmalarıyla beraber yönetsel alandaki bilinirliğinin arttığı gözlemlenmiştir. Bu kavramın kullanıldığı paydaş alanların farklılık göstermesi, yetkinlik teriminin her alanda kendi sınırları içerisinde ele alınmasına ve yapılan araştırmalarda farklı modellerle kullanılmasına sebebiyet vermiştir. Yetkinlik terimini psikologlar, kabiliyetlerin ölçülerek değerlendirilmesi ve bireyin performansının kendine ait niteliklerle temsilinin sağlanıp sağlanamayacağı biçiminde; yönetim bilimciler tarafından, kişisel performans göstergelerinin geliştirilmesi suretiyle kurumsal amaçların ne şekilde yapılırsa en iyi sonuçların alınacağı gibi sistematik bir analiz ifadesi biçiminde; personel yöneticileri, iş başvurularının alınması, yerleştirme sonuçlarının belirlenmesi, eğitim faaliyetleri, değerlendirme hizmetleri, terfiler, ödül verme sistemlerinin geliştirilmesi ve personelin kurum içerisinde planlama faaliyetleri ile beraber stratejik faaliyetleri ortaya koymada kullanılan bir vasıta biçiminde ele alınmışlardır. Eğitim yöneticileri, işin yapılma süreçlerinin verimli bir şekilde yapılmasına

hazırlama ve informal eğitim yapılarını profesyonel bir biçimde ifade etme ve siyasetçiler ise özellikle de Avusturalya ve İngiltere’de siyasi partiler, işçilerin oluşturdukları sendikal hareketler ve ticari ortaklıklar gibi siyasal süreçlerdeki tüm unsurları kapsayacak biçimde, iş gücüne ait pazarın aktif bir hale getirmek anlamında kullanmışlardır (Hoffman, 1999). Boyatzis (1982), yetkinlik kavramını “Bir işte etkin ve/veya üstün performans sonuçları veren kişiye ait temel özelliklerdir” biçiminde ifade etmiştir (Boyatzis, 1982:21). Spencer’lerin (1993) yetkinlik terimi ile ilgili ortaya koydukları tanımlarda Yetkinlik; “Bir işte ya da bir eylemde etkin başvuru kriteri ve/veya üstün bir başarı için gerekli olan nedensel ilişkileri tarif eden kişinin temel niteliklerdir” şeklinde ifade edilmektedir. Temel nitelikler; iş paylaşımları, davranış yapıları ve kişilik yapısına ait güçlü yönleri, nedensel ilişkiler ise bir eyleme yönlendiren nedenler manasında kullanılmaktadır. Başvuru kriterleri; birtakım kriterler ya da standartlar üstünden ölçülme niteliği taşıyan, işlerinde iyi veya kötü bir performans ortaya koyan uygulayıcılar nezdinde genel bir tahminde bulunma kriteri anlamına gelmektedir (Spencer, 1993:8). Yetkinlik kavramını literatüre kazandıran Bandura (1977) bireylerin toplumsal ve sosyal yapı içerisindeki siyasal-sosyal davranış yapılarında meydana gelen değişimleri ifade etmek üzere ortaya konulan bir yaklaşımda kullanmıştır. Bandura, bireylerin davranış değişikliklerine aracılık eden birtakım zihinsel farklılıklar vardır (Atıcı, 2001:483) ve bu zihinsel değişikliklerden birisi de yetkinlik unsurudur. Bandura (1986), yetkinlik kavramını bireyin bir görev ya da kendi alanı ile ilgili bir takım olgusal süreçleri yerine getirebilmek adına bu süreci iyi bir şekilde yöneterek bir performans gösterme noktasında bulunan etkinlikleri kendine ait yargılar aracılığı ile organize faaliyetlerde bulunma ya da bu faaliyetleri nihayete erdirebilme kudreti olarak ifade edilmektedir. Yetkinlik kavramı konusunda farklı yaşamışlıklara sahip olan uzman bireyler ile ortaya konulan geniş bir yelpazeye ait olan araştırmada, belirli bir takım alanlarda uzmanlık yetisine sahip bireylere;

“Yetkinlik kavramı neyi ifade etmektedir?” sorusu sorulmuş ve aşağıdaki yanıtlar ortaya çıkmıştır:

- Yetkinlik kavramı; üst düzey performans çıktısı ile vasat performans çıktılarını ayırt etmeye yarayan bilgi düzeyi, yetenek ve niteliklerdir.

- Yetkinlik kavramı; gelenekçi manada bilgi düzeyleri, kabiliyet ve becerilerdir.
- Yetkinlik kavramı, bilgi düzeyleri ve yetenek düzeylerinin ifade edilmesine katkı sağlayan tüm yapısal faktörlerdir.
- Yetkinlik kavramı, bir görevin ya da toplumsal rollerin temel yetkilerini ortaya koyan çok önemli olan gözlenebilme kabiliyetine sahip olan davranış nitelikleridir (Shippmann; Ash; Battista vd. 2000:706).

Bu tanımlamalar incelendiğinde genel manada yetkinlik kavramı, üst düzey bir performansın ortaya konulmasında ayırt etmeye yardımcı olan bilgi düzeylerini, yetenek yapılarını, davranışsal tutum ve tavırları içine alan gözlenebilme yetisine sahip davranışlar şeklinde ifade edilmektedir (Çetinkaya, 2009:222). Kişisel ya da bir gruba mensup olan bir bireyin bazı konularda alacağı kararın bir rıza biçiminde kabul edilebilmesi için o bireyin koşula ilişkin birtakım nitelikleri kendi öznel yapısı içerisinde bulundurması gerekir. Bu koşullardan bir tanesi de bireyin kendilerini ilgilendiren tüm kararların kendileri tarafından verebilecek yetkinlik özelliklerine sahip birisi olmasıdır. Örnek olarak; küçük yaş grubuna dahil edilen bireyler ve algılama yetileri kısıtlı veya sınırlı bireyler rıza kavramı doğrultusunda bu kararı almak için duygusal yapıları, kavramsal mekanizmaları ve bilişsel bir donanım yapısına sahip olmadıkları (Kleinig, 2010:13) için bu sayılan kesimlerin verdikleri onay durumları rıza kavramına örnek olarak gösterilemez. Verilen örnek olayın kapsamını daha da somutlaştırsak evlenme ya da hukuksal olarak vasisi haricinde karar yetisi olmayan bir kız çocuğunun kaçırılması eyleminde, bu eyleme bahis kız çocuğu reşit olmamasından kaynaklı kaçırılmayı kendi isteyip onaylasa bile bu onay olgusu, onay verenin rızası anlamında kabulü yapılamaz. Bu kapsamda kız çocuğunun kaçırılması eyleminde onay vererek rıza ile gerçekleştirilen bir eylem biçiminde değil, zor kullanılarak ortaya konulmuş bir eylem olarak değerlendirilmesi yapılır ve kaçırma eylemini gerçekleştiren şahsa gerekli yasal mevzuat çerçevesinde bir ceza verilmesi beklenilir. Halbuki kaçırma eylemine konu olan kız çocuğu, hukuksal manada karar verme yetisine sahip olsa idi ortaya koyduğu onay “rıza” olarak analizi yapılarak kaçırma olayını gerçekleştiren şahsın zor kullanmadığı ve kaçırmanın rızasının varlığı kabul edilmek sureti ile bu şahsa cezai işlem uygulanmayacaktır.

Yetkinlik konusunda gereken yeterliliğe sahip olmayan bireylerin aldıkları her türlü karar rıza olarak değerlendirmesinin yapılamayacağı gibi gerekli yeterliliğe sahip olup da bu yeterliliklere zararı dokunacak eylem, durumsal yapılar ve çeşitli hastalıkların etkisi altında kalan bireylerin ortaya koydukları siyasal ya da sosyal kararlar da rıza manasında değerlendirilmesi yapılamaz. Örnek olarak, hukuksal karar alma yaşında ve gereken tüm donanımlara sahip olan bir bireyin kendini idare edemeyecek derecede sarhoş olması, akıl hastalığına yakalanması ya da farklı kronik hastalıklarına veya sahip olduğu yetkinlik durumlarını bozabilecek başka hastalıklara yakalanması, cebir, tehdit, baskı veya işkence baskısında kalması gibi durumlarda da verdiği onay o kişinin rızasını göstermez. Çünkü sayılan bu durumlarda bireyler bu yetkinliklerini ortaya koyamazlar ve aldıkları kararları en iyi menfaatleri ekseninde değil, içerisinde bulundukları o andaki menfaatleri eksenine verilebilir (Kleinig, 2010:14). Yetkinlik kavramı siyasal rızanın geçerli olmasında da aranan önemli faktörlerden bir tanesidir. Demokratik rejimlerle idare edilen devletlerde, seçmenlerin iktidar erkine karşı rızalarını ortaya koyan en önemli yöntemlerden birisi de seçmenlerin belirli periyotlar ile ortaya konulan seçimlerde kullandıkları oydur.

Türkiye Cumhuriyetinde ilk defa oy kullanabilme yaşının reşit sayılma yaşı olan (18) ile birebir aynı olması, o bireyin bir siyasal parti örgütüne rızasının olup olmamasında yetkinlik yetisinin var olmasını gerektirecek bir durum göstergesi şeklinde yorumlanabilir (Ceylan ve İspir, 2023:11). Benzer durumda 298 sayılı “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunu” 8/1’e göre kısıtlı sayılanlar hiçbir seçimde oy kullanamayacakları esasının hakim olduğu görülebilir. Bu kapsamda kısıtlılık kapsamına girenler; akıl hastalığı ve zayıflığı olanlar (Türk Medeni Kanunu), savurganlık yapanlar, alkol ya da uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzının devamlılığı, kötü yönetim özelliği olanlar (Türk Medeni Kanunu) ve yaşlılık durumları, sakatlık durumları, tecrübesizliği ya da ağır hastalığı nedeni ile işlerini gerektiği şekilde yönetemediğini ispat ederek talep üzerine kısıtlananlardır (Türk Medeni Kanunu). Kendileri tarafından alınmak istenen kararları düzgün bir biçimde veremediklerinden bu bireylerin bu noktada yetkin olmadıkları kabul edilmektedir. Bu kapsamda bahse konu bireylerin seçmen olamayacakları, yani oy verme davranışlarında bulunamayacakları ilgili yasada düzenlenmiştir. Bu kapsamda ortaya konulan yetkinlik yetisine sahip olmayanların yalnızca oy kullanırken değil, aynı zamanda diğer siyasal eylemlerde de

bulunamayacakları bariz bir durumdur. Özetle siyasi manada bir bireyin kendi rızasının kullanılabilir olması için, her şeyden önce o bireyin yetkinlik niteliklerine haiz bir birey olmasını gerektirir. Farklı durumların gerçekleşmesi durumunda rıza kavramından bahsetmek çok da olasılık dahilinde değildir.

2.2.2.1.2. Sorumluluk Unsuru

Sorumluluk kavramı ile alakalı ortaya konulan tanımlamalara bakıldığında, bahse konu bu kavramın genel olarak, “bireyin kendi davranış durumlarının ya da kendi uzmanlık sahalarında bulunan birtakım olayların farkına varması ve ortaya konulan bu davranışların ve durumların neticelerini üstlenmesi” (Kaya ve Doğan, 2014:11; Özen, 2015:9; Doğan, 2015:164) olarak ifade edilmektedir. Sorumluluk kavramı ile alakalı ilk çalışmaları ortaya koyan ve bu kavramla ilgili tanımlamalar yapan fikir adamı Glover (1970:87), sorumlulukla ilgili bu genel tanımlamalara ek olarak bireyin kendi uzmanlık sahalarına giren eylemler kapsamında ortaya koyduğu davranışların sorumluluğunu hem ahlaksal olarak hem de kanuni unsurları ile üstlenmesinin gerekliliğini ifade etmektedir. Farklı bir düşünür ise sorumluluk kavramının ahlaksal yapının etkin tarafı olduğunu ifade ederek bu kavramı, bireyin sorumluluklarını yapması, kendine ve yakın çevresinde bulunan kişilere özenli davranması, kötü durumları iyileştirmeye çabalaması, toplumsal-sosyal süreç aşamalarına katılım göstermesi ve çok daha iyi bir yaşam için çaba sarf etmesi olarak ifade edilmektedir (Lickona, 1991:4). Başka bir düşünür ise sorumluluk kavramını seçimlerin yapılmasına olanak sağlamak ve yapılan bu seçim neticelerini ve tesir ettiği durumları kabullenir şeklinde davranış geliştirmeleri olarak ifade etmektedir (Popkin, 1987:12). Bu ifadeden yola çıkarak sorumluluk kavramının tanımlanmasında kullanılan önemli sözcüklerden birinin de “seçim” kelimesi olduğunun tespiti yapılmaktadır. Çünkü toplumsal yapı içerisinde yaşayan bireyler hayatları süresince devamlı bir şekilde bir şeyi başka şeye karşı tercih etmek durumunda kalmakta ve bu durumlarda yapmış oldukları tercihlerin neticelerinden toplumsal yapı ile birlikte kendileri de sorumlu tutulmaktadır (Ceylan ve İspir, 2023:12). Sorumluluk kavramı, bir bireyin almış olduğu kararların kendilerince hür ve özgür olarak verilen rızası olarak yorumlanıp yorumlanamayacağı noktasında bireylerde aranması gereken ana yeterliliklerden biridir. Başka bir deyişle, sorumluluk alma kabiliyetine sahip olamayan bir bireyin alacağı karar o bireyin kendi rızası dahilinde olduğunun kanıtı olamaz.

Çünkü iletişim ile ilgili bir faaliyet yapılanması manasında rıza kavramını ifade ederken, rızanın varlığı bireye ait olan içsel ve dışsal yapılardan farklı düşünülemez. Bu nedenle sorumluluk kavramının var olduğu bir iletişim yapısına haiz olan rıza kavramı, karar alma yetisine haiz bir olgunun (bireylerin, grup takımlarının ya da kuruluşların) görevi olması gerekmektedir (Kleinig, 2010:13). Bu kapsamda sorumluluk kavramı bir bireyin alacağı siyasi karar mekanizmalarının siyasal rıza manasında değerlendirilip-değerlendirilemeyeceği noktasında aranması gereken çok önemli faktörlerden biridir. Yetkinlik ve sorumluluk kavramları birbirlerine benzer bir anlamsal yapı içerdiğinden yetkinlik kavramı kapsamında ortaya konulan örnekler sorumluluk kavramı içinde geçerliliğini korumaktadır. İlk örnek olayda verdiğimiz bireyin ilk defa oy kullanabilme yaşının reşit sayılma yaşı (18) ile aynı olması örneği, o bireyin siyasal kararının rıza manasında yorumlanabilmesi için yetkinlik unsurunun yanında sorumluluk unsuruna da sahip birinin olmasını da gerektiren bir husus olarak ifade edilebilir (Ceylan ve İspir, 2023:12). İkinci örnekte ifade edilen 298 sayılı “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunu” hükmünün 8/1 maddesinde bulunan kısıtlıların gerçekleştirdikleri hiç bir faaliyet ve eylemlerinden ötürü sorumluluk yüklenemeyeceğinden, bu bireylerin seçimlerde oy kullanabilmeleri hususu yasalara binaen düzenleme yapıldığı görülür. Netice olarak, bireylerin siyasal rızasından söz edilebilmesi için o bireyin sorumluluk kavramı içerisine giren tüm yetileri taşıması gerektiğinin bilinmesi gerekir. Başka bir deyişle, sorumluluk sahibi olmayan birinin faaliyet ve eylemlerinin kendi rızalarını temsil ettiğinin söylenmesi mümkün olmayacağından, o bireyin almış oldukları siyasal kararın da siyasal rıza olarak değerlendirilmesi olasılık dahilinde değildir.

2.2.2.1.3. Özgür İrade Unsuru

Özgür irade, her şeyden önce bir kişinin başka kişi veya kişilere bağlı olmamasını, dışardan etkilenmemiş, engellenmemiş veya zorlanmamış olmasını gerektiren durumlarda var olabilecek bir unsurdur. Bu kapsamda özgür irade kavramı, insanların her türlü dış unsurlardan müstesna kendilerine ait hür iradeleri ile kendi düşünce yapılarına dayalı olarak karar almaları (Akarsu, 1984:141) şeklinde ifade edilmektedir.

Psiko-dinamik kuramsal modeller kapsamında özgür irade kavramı ele alındığında kişilerin eylemlerinin bilinçaltında bulunan fizyolojik unsurlardan etkilenen bir süreç

olarak ifade edilmesi özgür iradenin aslında olmadığı neticesine ulaştırmaktadır. Freud'a (2001) göre, bilinç dışında bulunan zihin yapıları, bireylerin gerçekleştirdiği eylemlerin temel yapısını meydana getirir. Bireyler saldırgan yapıları olan ve cinsellik dürtülerinin etkisi altındadır ve bahse konu bu etkilerin dizginlenebilmesi için gereken olumsuz yapıda ve yıkıcı etkileri vardır. Duygu dünyamız, dürtü yapılarımız ve almış olduğumuz kararlar geçmişte gerçekleşen tecrübe niteliğindeki yaşantımızdan oldukça fazla etkilenmektedir. Bilinç dışında kaydedilerek bugünkü davranış yapılarımızın ve duygu dünyamızın kökenini meydana getirmektedir. Psiko-dinamik yaklaşım modellerinin özgür irade kavramını yok sayması ve davranışçı modellerin ise yalnızca gözlemlenen davranış yapılarından ibaret olduğunu ileri sürmesi ve insanoğlunu diğer tüm canlı varlıklardan farklı kılan akıl, irade yapısı gibi terimleri önemli bir zemine oturtmayışından bahisle özgür irade terimi psikoloji alanında ortaya konulan araştırmalarda uzunca bir süre görmezden gelinmiştir. Günümüzde yapılan psikoloji araştırmalarında özgür irade kavramının varlığı konusu genel anlamda ele alınmasa da Baumeister'e göre (2008) birçok kişi özgür iradenin varlığı konusunda hiçbir tereddütlerinin olmadığını beyan etmektedirler. Başka bir ifade ile insanlar hem kendilerinin hem de başka bireylerin yaptıkları tercihler neticesinde belirli eylemleri gerçekleştirebildiklerine inanmaktadırlar.

Hümanistik modellere göre bireyler ne şekilde davranış yapılarını ortaya koyacakları konusunda özgün ve özgür bir irade yapısına sahiptirler (Rogers, 1959; Maslow, 1968). Yani bireyler kendilerinin özgür ve tercihleri sonucunda ortaya koydukları davranışlarından sorumludurlar. Toplum içerisinde yaşayan bireyler kendini gerçekleştirmek ister ve bu istek için kendilerine bu süreç içerisinde farklı nitelikte yapısal özellikler katabilirler, davranış yapılarını farklılaştırabilirler ve kontrol edebilirler (Rogers, 1959).

Bilişsel modeli savunan bilim insanları da bireylerin davranış yapılarının meydana gelmesinde bilinç düzeylerinin etkili olduğunu ifade etmiş ve insanın irade yapısının meydana gelmesinde de bilinç düzeylerinin önemli olduğunu ileri sürmüşlerdir (Piaget, 1968; Bruner, 1980). Özgür irade kavramından söz edebilmek için irade ve fikirlerin hür olması yeterli bir durum değildir. Bunun yanı sıra bireylerin kendi iradelerinin ve düşüncelerinin hür ve özgür bir biçimde faaliyetlere dönüşebilmesi (Özen, 2013:10), özetle bireylere kendi iradelerinin uygulama alanı bulabilecek uygun

ortamlar yaratabilecek uygun bir durumun sunulması gerekmektedir. Bundan dolayı özgürlük kavramı, en kapsamlı anlamı ile “insanı kişisel bazlı bir varlık biçiminde nazara alındığında irade özgürlük mekanizmaları, toplumsal anlamda bir varlık biçiminde nazara alındığında siyasi özgürlük” şeklinde gündemde yer bulur (Urhan, 2016:111). Özgür irade kavramı, siyasal hayat içerisinde etkin ya da pasif bir konumda bulunan bireylerin almış oldukları kararların kendi rızalarını yansıtır yansıtmadığının analiz edilmesinde önemli olan unsurlardan biridir.

Herhangi bir kişinin bir işi yapmaya ancak hiçbir tehdit unsuru, baskı ya da zorlama altında kalmadan, sadece kendine ait özgür iradesi ile onay verdiği zaman rıza davranışını tam anlamı ile göstermiş olur. Aksi halde ortaya konulan onay rıza olmaktan çıkarak, “zor” şeklinde değerlendirilmesi yapılır. Bundan dolayı her konuda anlaşma zemini hazırlanırken veya onay aşamasında, bu verilecek olan onayın hür/özgür irade ile alınıp-alınmadığı konusu bahse konu bu onayın rıza kavramının niteliklerini taşıyıp taşımadığının belirlenmesinde önemli unsurlardan birisi olarak değerlendirme yapılır. Lakin rıza kavramının çerçevesi içerisinde gerçekleşen olay ya da farklı durumlarda ne kadar fazla taraf var ise, bu tarafların tamamının onayının hür iradeleri ile alınmış olması esas teşkil etmektedir. Birden fazla tarafca ortaya konulan bir uzlaşmanın yalnızca tek tarafın özgür iradeleri ile yapılması bu uzlaşma masasının meşru olduğunu göstermez (Kutluay, 2015:96). Bu kapsamda değerlendirmek gerekirse; tüm taraflarca alınacak ortak kararların uygulanması aşamasında ele alınacak tüm konular çerçevesinde her bir tarafın ayrı ayrı uzlaşma noktasında alınacak kararlara özgür/hür iradeleri ile onay vermesi gerekir ki verilen bu onay ise rızanın varlığını gösteren son derece önemli bir noktayı işaret etmektedir. Rousseau, insanoğlunun gerçek manada bağımsız ve asosyal bir varlık olduğunu ve bu nedenle siyasal ve toplumsal kuruluşların insanların hak ve hukuklarına aykırı bir durum oluşturabildiğini iddia eder. İnsanoğlunun en iyi niteliğe sahip olan şeyi hür irade ve kısıtlı da olsa özgürlük erdemidir. Lakin son dönem modern çağ koşullarında eski antik çağ toplumunun doğa devlet sistemine geri dönülebilmesinin olanak dışılığı göz önüne alındığında özgürlük kavramı, insanoğlunun hiçbir yapısal olguya boyun eğmeden toplum hayatının avantajlarından faydalanabileceği bir tür sivil toplum arayışını motive eder (Willhoite JR, 1965:63). Bu kapsamda ortaya konulan demokrasi ile yönetilen toplumsal yapıların özünü kişilerin özgür/hür iradelerinin kullanılabildiği bir şekilde yaşayabilmeleri

konusu meydana getirir. Bu nedenle demokrasi ile yönetilen toplumsal yapılarda özgürlük kavramı, kişisel ve toplu olarak sürülen hayatın tüm sahalarında üzerinde önemle durulan temel haklardan bir tanesidir (Ceylan ve İspir, 2023:13).

Özgür irade kavramı demokratik yapının en önemli unsurlarından biri iken, demokratik nitelik taşıyan tüm seçimler ise özgür iradenin yansıdığı önemli sahalara örnek olarak gösterilebilir (Hülür ve Kalender, 2003:165). Bu nedenle demokrasi kavramı ile yakın bir dirsek teması olan özgür iradenin oy kullanma davranışındaki konumu anayasa ve yasalarla garanti edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ise özgür irade kavramı bahse konu mevzuatın 298 sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun" 2. maddesinde hükmü bulunan "Seçimler, serbest, eşit, tek dereceli genel oy esaslarına göre yapılır. Seçmenler oylarını bizzat kendileri tarafından aracısız olarak kullanırlar, yani vekaletle yapılan diğer işlemler yasa koyucu tarafından belirlenmiş hükümler bu madde kapsamı dışında değerlendirilir. Oy gizli verilir.", tanımlamaları ile yasalaştırılarak garanti edilmiştir. Bu kanun kapsamında da belirtildiği üzere seçim sistemlerinin esas faaliyeti olan oy verme davranışının serbest bir şekilde, özgür, hür ve eşit bir biçimde gerçekleştirilmesi amirdir. Benzer bir biçimde özgür irade kavramının var oluşu siyasal rıza anlamında oy verme davranışının yanında kapsam içi veya dışında olan tüm siyasal faaliyetlerin tamamında hukuksal anlamda korumada olan hususlardan biridir. Lakin özgür irade kavramının ortaya konulan siyasal rızanın bir unsuru manasında değerlendirilebilmesi noktasında seçmenlerin oy kullanma faaliyetini gizli bir şekilde yapması ya da oy kullanırken, yani yalnızca sandık başında oy kullanması anında hür bir şekilde bu davranışı gerçekleştirmesi tek başına yeterli değildir. Seçmenler oy verme davranışına geçmeden evvel karar verme aşamasında da özgür bir şekilde bu davranışı gösterme imkanı sunulmalı, kendi iradesi ile özgür ve hür bir şekilde tercih edeceği siyasal partiyi belirlemesi gerekir. Başka bir deyiş ile seçmenler, oy verme aşamasının en önemli bölümlerden biri olan karar aşamasında hiçbir şekilde baskı ya da zor altında kalmamalıdır. Aksi halde bireylerin tercih ettikleri siyasi partilere tam manası ile siyasal rıza gösterdiklerinden bahsedilemez.

2.2.2.1.4. Bilgilendirme Unsuru

Bir bireye, kuruluşa ya da kamusal yapılara konu ile ilgili yasal düzenlemelerde meydana gelen değişiklikler söz konusu olduğunda; konu içeriğinden ilgili konunun anlaşılmasını güçleştirecek, tarafların mağduriyetine sebebiyet verecek, içeriği ya da yapısal durumu değişen bilgiler hakkında değişiklik yapılan konu ile ilgili olarak önem arz eden boyutları hakkında verilen enformasyonlara bilgilendirme denir (Ceylan ve İspir, 2023:14). Bu halde bilgilendirme yapma işi, esasta alıcı konumunda bulunan hedefin bilgi verildiği konularda mevcut konu ile ilgili hiçbir bilgisinin bulunmadığı veya bahse konu hakkında mevcut bilgilerin eksik olduğunun kabulü yapılarak, bilgi verildiği konuda bireysel manada bilginin yokluğunu ya da noksanlığını giderir nitelikte bir olgudur. Bundan dolayı bir faaliyet ya da ortaya konulan çıktıların bilgilendirme şeklinde ifade edilebilmesi için alıcıya verilen bilgilerin, alıcı tarafından daha önce hiç bilmediği bir bilgi formatında olması gerekir (Gökçe, 2006:129). Aksi halde bilgilendirme ihtiyacı hisseden alıcının verilen bu bilgileri daha önceden biliyor olması verici tarafından karşı tarafın bilgilendirilmediği anlamında değerlendirilecektir.

Son dönemlerde bilgi teknolojilerinde, sosyal medya sistemlerinde ve küresel ekonomik yapısal sistemlerinde ortaya çıkan gelişmelerle birlikte son dönem modern toplumsal yapılar artık hali hazırda bilgi toplumları tarafından yönlendirilen bir yapı haline gelmiştir. Bilgi teknolojilerinde ortaya çıkan büyük çaptaki değişimler iletişim alanında dünyayı adeta bir küresel köy haline dönüştürerek küresel yapılaşmayı hızlandırmış ve ortaya çıkan bu küresel yapılaşmaların tesiri ile son tahlilde bilgilerin yapısal durumlarına ulaşılması artık çok daha basit ve hızlı bir hal almıştır. Bu sebeple son dönem modern çağ toplumlarına bilgi toplumu ismi verilmiştir. Son dönemlerde adında sıklıkla söz ettiren bilgi toplumu yapılarının en önemli niteliklerinden biri, bilginin yapısal mekanizmalarının ve bilginin teknolojik alt yapılarının tarım sistemlerinden sanayi odaklı yapılara, eğitim mekanizmalarından sağlık sistemine, hizmet odaklı üretimden iletişimin tüm bu alanlarda odak noktası haline gelmesine toplumsal yapının her mecrasında kullanılabilir bir yapı haline dönüştürülmesi olmuştur (Doğan ve Göker, 2011:43).

Bilginin ana omurgayı teşkil ettiği toplumsal yapılarda, toplumsal yapının tüm alanında kullanılacak olan bilginin siyasal alanında kullanımının olmaması veya siyasal

alanla ilişkili olmaması söz konusu olamaz. Bilgi ve siyasal alan ilişkisi, kökenlerini felsefi akımdan alarak son dönem siyasal hayatta kullanılan uygulamalara kadar devam eden büyük bir etkileşim demeti meydana getirir. Siyaset sahnesi yalnızca kararların alınma aracı ya da mecrası değil, aynı zamanda bilgi yapılarının tam da kendisini oluşturur. Çünkü siyasal sahnede yer bulan unsurların siyasal eylemler ve seçmenler hakkında bilgilerinin olmadığı bir ortamda karar alma/verme aşamalarının meydana gelmesi ihtimal dahilinde olamaz (Kutlu, 2015:29). Bu kapsamda son dönem modern demokratik yönetimlerde siyasal bilgi olgusu, yurttaşların siyasal pencereden siyasal katılım gösterebilmelerine ve aktif bir şekilde vatandaşlık vazifelerini yerine getirebilmelerinde çok mühim bir vazgeçilmez bir kaynak, vatandaşların sahip olması gereken büyük bir değer yapısı (Reichert, 2010: 63) ve vatandaşlık hakkı şeklinde ifade edilebilir. Lakin demokrasi ile yönetilen ülkelerde halk tarafından yönetici kesimin seçebilmesi için belirli bir oran dahilinde bu seçmenlerin siyasi bilgi birikimlerine sahip olması gerekir. Çünkü seçimleri gerekli ideolojik temele oturtmanın yanında kendileri için en uygun aday veya siyasal partiyi seçmek öncelikle tutarlı bir faaliyettir ve seçmenler tarafından oluşturulan bu bilinç düzeyi yüksek olan faaliyeti sağlıklı bir biçimde ortaya koyabilmeleri ise ancak ve ancak belirli düzeydeki siyasal bilgi ile mümkün olur (Kutlu, 2015:32).

Rıza kavramının ahlaksal tarafını merkeze alan sorumluluk kavramı, aynı zamanda rıza kavramı ile ilgili olan olaylarda tarafların belirli bir bilgi seviyesinde olmasını da gerektirir (Kleinig, 2010:16). Bu kapsamda rıza, geçerliliği olan bir onay olgusunun bilginin yapısal bileşenlerini vurgulamak adına genellikle "bilgilendirilmiş onay" şeklinde ifade edilir (Pattinson, 2009:176). Bu nedenle bir bireyin, grup organizasyonlarının ya da çeşitli kuruluşların rıza verebileceği konularda bilgi akışının sağlanması, rıza kavramının kullanılabilir olmasını sağlayan faktörlerden biridir. Çünkü bireyler hakkında bilgi sahibi olmadığı konulardan mesuliyet sahibi olamaz ve sorumlu tutulmadığı konularda ise ilgili bireylerin vermiş oldukları onay rıza kavramı çerçevesinde bir değerlendirme yapılamaz; lakin bahse konu bireylerin rıza verebilecekleri faaliyetlerin kendilerinin penceresinden ortaya çıkarabileceği hukuksal ve ahlaksal neticeleri konularında bilgilendirilmemişlerse, bireylerin alacağı kararlar sonucunda ortaya çıkacak neticelerin ilgili bireylerin rızaları kapsamında

gerçekleşebileceğini ifade etmek pekte olasılık dahilinde olmayacaktır (Ceylan ve İspir, 2023:15).

Demokrasi kavramının en önemli niteliklerinden biri olan şeffaflık kavramının olmazsa olmaz unsurlarından birisi de bilgi edinme ve bilgiye ulaşma hakkıdır. Siyaset sahnesinde demokratik, adil ve özgür bir şekilde uygulanan seçimler vasıtası ile yönetici kademelerin seçilmesinde ve halk oylamaları vasıtası ile bir takım önem arz eden yasaların uygulama alanı bulup bulamayacağına ilişkin karar veren seçmenlerin, mevcut konularda bilgi ihtiyaçlarının eksiksiz bir şekilde sağlanmasını, modern demokratik yönetimlerde siyasal rıza penceresinden çok büyük bir önem arz etmektedir. Bundan dolayı demokrasi ile yönetilen toplumsal yapılarda siyasal ya da siyasal olmayan nitelikte olan konulara onay verme davranışlarının rıza olarak kabul edilebilmesi için seçmen gruplarına temel seviyede bilgi akışının sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda siyasi partiler seçim dönemlerinden önce kendileri ile ilgili mevzularda, yönetici erk ise iktidar etme aşamasında oluşturulacak olan yasalar, değiştirilmesi muhtemel yasalar ya da birbirlerinden farklı gündemi belirleyen konularda seçmenlerin onaylarını alma doğrultusunda olması gereken düzeyde bilgi açısından doyurulmaları gerekmektedir. Bahse konu mevcut bu durum seçmenlerin vermiş oldukları oyun siyasal rıza kapsamında değerlendirilebilmesi bakımından çok önem taşıdığı gibi politikacılar bakımından da seçmenleri kendi siyasal hareketlerini tercih etme yönünde iknada bulunması, başka bir deyişle seçmen gruplarının ortaya koyduğu rızalarının alınması noktasında çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü siyasal bilgi, siyasi partiler, kamuda çalışan görevliler, siyasetçilerin icraatları ve davranışları gibi siyasal alanlarda vatandaşların etkileşim kurmak sureti ile yorumlama ve analiz yapabilme kabiliyetlerini artırabilmektedir. Bu kapsamda siyasal bilgi yapılarının birbirlerinden farklı sosyal ve mali mekanizmalara sahip olan toplumsal grupların siyasal fikirlerini etkilediklerine dair bulgular bulunmaktadır (Delli Carpini ve Keeter, 2002:134). Kısaca ifade etmek gerekirse seçmenlerin kullandıkları oyun kendilerine ait olan siyasal rıza kapsamında değerlendirilebilmeleri için siyasal manadaki bilgi akışının doyurucu bir şekilde yapılması ya da bilgi düzeylerinin son derece yeterli olması önem arz eden unsurlardan biridir. Aksi halde, siyasi konularda bilgi yapılarınca yeterince desteklenememiş ya da yanlış bir şekilde desteklenmiş seçmenlerin bir siyasi partiye vermiş olduğu oy, bu

seçmenlerin tam manası ile siyasal rızasının varlığı olarak kabul edilemez (Ceylan ve İspir, 2023:16).

2.2.2.1.5. Gönüllülük Unsuru

Gönüllülük kavramı, bireylerin toplumsal yapıya hizmet eden resmi ya da özel tüm örgütlerin gerçekleştirmiş oldukları etkinliklerde maddi ya da manevi bir çıkar beklemeक्सizin kendi özgür iradeleri ile bu etkinlik yapılarının içerisinde bulunmada istekli davranma biçiminde tanımlanabilir. Gönüllülük kavramı gönül kelimesinden türetilmiştir. Diğer bir ifade ile gönüllülük kişinin içerisinde gelen samimi ve herhangi bir çıkar karşılığı olmayan duygulardan beslenmektedir. Gönüllülük kavramında harekete geçiren güç çıkar yapıları değildir. Gönüllülükte bireyleri harekete geçiren güç, bireyin kişilik özellikleri gereği içerisinde var olan yardım etme duygusudur (Abban, 2016). Gönüllülük kavramı kolay bir şekilde ifade edilebilir bir kavram olarak görünmesine karşılık, aslında çok boyutlu ve anlatılması oldukça zor bir kavram niteliği taşıdığı ifade edilebilir. Çünkü gönüllülüğün tüm insanlar tarafından kabul gören genel bir manası olduğu fikrine karşın, bu kavram üzerinde herkesçe kabul edilebilir geniş çerçeveli bir fikir birliğinin olmadığı bir gerçektir (Cuskelly; Hoyer; Auld, 2006a:4 ve Holmes Smith, 2009:1). Bunun sebebi gönüllülük kavramının kökeninin birbirinden farklı siyasal, tarihsel, sosyal yapı ve dini inanış biçimlerinin, kısacası farklı farklı zaman dilimleri ve farklı kültür yapıları ile alakalı değişiklikler göstermesi (Holmes ve Smith, 2009:4; ve Lockstone- Binney; Holmes; Smith, 2010:3), başka bir deyişle bahse konu kavrama farklı manalar atfedilmesidir. Bu sebeple gönüllülük kavramı ile alakalı geçmiş dönemlerden günümüze deyin ortaya konulmuş farklı tanımlamalar var olduğunun tespiti yapılmaktadır (Balaban ve İnce, 2015:151).

Bu tanımlamalar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır;

- Gönüllülük kavramı: bir bireyin herhangi bir menfaat karşılığı gütmeyen, yalnızca kendine ait olan hür, özgür iradesi ve arzusu ile kendisini, başkalarını ya da yakın-uzak çevresine yarar sağlamak maksadı ile toplumsal yapı içerisinde ortaya koydukları eylem (Cuskelly; Taylor; Hoyavd, 2006:143) ya da etkinliktir.

- Gönüllülük kavramı; yardım etme, ihtiyacı olanların ihtiyaçlarının giderilmesi, örgütlerin yapmış oldukları faaliyetlere katılma gibi pek çok farklı yapısı olan bir kavramdır (Erdem, 2013).
- Gönüllülük kavramı; bir menfaate dayanmayan, zaman ve emek çerçevesinde bir çaba sarf edilen, yakın çevresine ait kişiler ya da herhangi bir şekilde bir yakınlık bağı olmayan bir bireyin başka bireylere, grup yapılarına ya da yakın-uzak çevresine yararlı olmak adına ortaya koyduğu eylemlerdir (Low; Butt; Ellis vd. 2007:10).
- Gönüllülük kavramı; bireylerin aracılı veya aracısız bir şekilde herhangi bir kazanım maksadı gütmeyen ve hiçbir şekilde cebir içerir mahiyette davranışları olmadan değer gösterdiği herhangi bir manadaki işe vaktini, emeklerini ve kabiliyetlerini kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirmesidir (Cnaan; Handy; Wadsworth, 1996:367).
- Gönüllülük kavramı; maksatlı bir eylem ya da olayda bireylere, grup yapılarına, kuruluşlara ya da toplumsal yapıya mali bir kazanım beklenilmeden yardımda bulunmak olan, hiçbir karşılık beklenilmeden yapılan bir davranış örneği olarak ifade edilebilir (Musick ve Wilson, 2008:3).

Bu tanımlamalar genel manada incelendiğinde gönüllülük kavramının tanımının yapılmasında Birleşmiş Milletler tarafından 2001 senesinde gerçekleştirilen “Gönüllü Yılı” çerçevesinde ortaya konulan çalışmalarda da üzerinde durulduğu gibi, mali bir kazanım maksadının olmayışı, bireyin hür/özgür iradesi, yani tümü ile kendi tarafından alınan kararlar neticesinde gerçekleştirilmiş olması ve bireyin gönüllü olarak meydana getirdiği etkinlikler ile kendi dışında farklı bireylere fayda sağlamak üzere üç ana unsurun kullanım alanı bulduğunun tespiti yapılmıştır (Dingle; Sokolowski; Saxon-Harold vd, 2001:6-9 ve Musick ve Wilson, 2008:12).

Bir faaliyetin gönüllülük kapsamına girebilmesi için faaliyetin bir sistem dâhilinde, planlı ve süreklilik arz etmesi gerekmektedir. Gönüllülük kavramı kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler öncelikle yardım etme şeklinde görünür, daha sonra ise bahse konu bu faaliyetlerin belirli bir şekilde, belirli ve periyodik bir zamanda, belirli kişilerce gerçekleştirileceğinin planlaması yapılır ve bu plan dahilinde organize bir şekilde yapılırsa yardım faaliyetleri gönüllülük faaliyetlerine dönüşür (Fişne, 2017).

Gönüllük ile alakalı ortaya konulan tanımlamaların gönüllülük kavramını genel manada ifade eden tanımlamalar olduğu görülmektedir. Lakin bu araştırmada gönüllülük kavramının siyasal hayatta seçmenlerin oy verme davranışındaki durumları ele almaktadır. Lakin seçmenlerin vermiş oldukları oy, hiçbir cebir ve zor kullanılmadan, sadece kendi arzuları ve hür iradeleri ile ortaya konulmuşsa, bu durumda seçmenlerin vermiş oldukları oyun kendi rızalarını göstermeleri kapsamında siyasal rıza olarak kabul göreceği ifade edilebilir. Çünkü rıza kavramı zor ya da cebir kavramlarının karşıt tarafında duran bir kavram olduğu üzere gönüllülük kavramının, rızanın ana dayanak noktalarından birisi olduğunu ifade etmek yanlış bir tanımlama olmaz (http://www.tdk.gov.tr/index.php?Option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a3471566218b0.93820549).

Değiştirilemez hükümler içeren ya da değiştirilmesi bakımından zorluklar ifade eden toplumsal yapılardaki sözleşmelerin ontolojik temel olarak hizmet ettiği sadece özgür bir toplumsal yapının meşru olduğu kabul edilebilir niteliktedir ve böyle bir toplumsal yapı ise yalnızca mensuplarının gönüllü bir şekildeki rızası ile kurulup, devamı sağlanabilir (Willhoite JR, 1965:63). Gönüllülük kavramı genel anlamda subjektif bir yapı ihtiva ettiği için dayanağını farklı kaynaklardan almış olabilir. Bu niteliği gönüllülük kavramının anlaşılmasını zor bir hale getirir. Örnek verilecek olursa; bir bireyin fiziksel manadaki baskı ve cebir neticesinde ortaya koyduğu onay rıza kavramına karşılık gelmemekle birlikte asıl anlamı zordur, lakin ahlaksal ve toplumsal yapılarda meydana gelen baskılardan zorlanması hakkında daha fazla tartışma vardır ve daha da tartışmalı olan, belirli "içsel" yapıların bu konunun içerisine dahil edilmesidir. Bir kişinin iradesini etkileyen tehditlere mi atıfta bulunur, yoksa ilgisiz kılan faaliyetleri mi içerir? Muhtemelen bu tarz soruların tamamını burada çözmeye çalışma gayreti göstermek hem gerekli değildir (Kleinig, 2010:15), hem de bu araştırmanın çizmiş olduğu çerçeveyi aşacak zor bir uğraş olacaktır. Bu noktada aydınlatılması gerekli olan şey, siyasi eylemler bakımından gönüllülüğün olması gerektiğinin bilinmesi gerekir. Bu kapsamda bir bireyin, grubun ya da kuruluşun, öncelikle oy verme davranışı olmak üzere siyasi partileri destekleme, siyasi parti kuruluşu gerçekleştirme, aday seçme gibi siyasi faaliyetlerde bulunurken, ortaya koydukları faaliyetleri cebir ve tehdit kullanmadan tümüyle kendi gönül rızasıyla yapması o bireyin, toplulukların ya da kuruluşların siyasal anlamda rızalarını ortaya koyan unsurlardan biri olarak analiz

edilebilir. Gönüllülük kavramı, demokratik yönetim sistemlerinin ana omurga yapılarından biridir. Oy verme davranışının temel maksadı, oylama konusu ile ilgili olan ya da olmayan durumlarda seçmenlerin siyasal rızalarının olup olmadığının tespitine yönelik durum değerlendirmesinin sağlıklı bir şekilde yapılmasıdır. Bireylerin rızaları ancak ve ancak kendi arzuları ile gönüllülük esasına dayalı olarak aldıkları kararlarla ifade edilebilir. Bu kapsamda seçmenlerce gönüllülük esası kapsamında bir siyasi parti için yapılan irade beyanı “oy verme” davranışı, seçmenlerin kendi rızalarını ortaya koyan bir faaliyet olacağı açık bir konudur. Bundan dolayı gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilen oy verme davranışı, seçmenlerin siyasal rızası anlamında kabul edilebilir bir durumu yansıtmaktadır. Ayrıca seçmenin oy kullanıp kullanmama ve oyunu hangi partiye verdiğini açıklama gibi konularda bir baskı veya zorlama durumu ile karşı karşıya kalmaması da demokratik rejimlerde seçmenlerin kararlarını gönüllük esasına göre ortaya koymasına vurgu yapan faktörler olarak değerlendirilebilmesi açısından mümkündür (Ceylan ve İspir, 2023:18).

2.2.2.1.6. İyi Niyet Unsuru

İyi niyet kavramının geçmiş dönemlerden günümüze kadar birçok farklı tanımlamaların ortaya konulduğu bilinmektedir. Güncel olarak Türkçe Sözlükte iyi niyet kavramı, “herhangi bir kimse ya da konuda hiçbir kötü düşünce beslememe, hüsniyet” (<https://sozluk.gov.tr/>), biçiminde ifade edilmiştir. Diğer bir tanımlamaya göre ahlaksal pencereden bir erdem, bir başka tanımlamaya göre ise olgusal manada bireylerin ifade ettiklerinin ve hayat geçirdikleri eylemlerin kendi iç dünyasına ya da kendi iç dünyasında yaşadıkları şeylerin hayata bakış açısına uygunluğudur. Diğer bir tanımlamaya göre bir pratiğin veya söylemin faydalı ya da zararlı olduğuna karar verebilme bağlamında nazara alınan bir kıstastır. Diğer tanımlamaya göre ise bireyin doğruya veya güzel olan şeylere yönelmesinin, gelişiminin ve bizzat kendi gayretleri çerçevesinde bu doğrultuda sarf ettiği tüm gayretler bütünü şeklinde ifade edilebilir. Özetle iyi niyet kavramı, felsefeler üstü erdem yaklaşımını ifade eden bir değerler bütünüdür şeklinde ifade etmek mümkündür (<http://www.felsefetası.org/iyi-niyet/>).

İyi niyet kavramı, rızanın geçerlilik durumunu yasal kılan faktörlerden biri olarak nitelendirilebilir. Ancak bir bireyden bir konu üzerinde uzlaşma noktasında iyi niyetten yoksun olarak alınan tüm kararlarda rıza kavramından bahsetmek mümkün olamaz, yani

kişi kötü niyetli ise bu durumda rıza kavramı geçerliliğini yitirecektir. Çünkü bireyin belirli konularda ve etkinliklerde ortaya koyacağı onaylama davranışının ya da uygulamaya koyacağı eylemlerin kendi saf rızası kapsamında kabul edilebilmesinin koşullarından biri de o bireyin onayladığı konuya da ortaya koyduğu eylemler ile alakalı olarak iyi niyetin varlığı ve bilgilendirme faaliyetlerinin düzgün bir şekilde yapılması ve bu doğrultu ekseninde davranışların geliştirilmesi gerekir. Başka bir deyişle, iyi niyetten yoksun bir şekilde bu kişinin doğru bilgilendirme kaynaklarına uygun olmayan bir şekilde farklı alanlarda onayının alınması veya bu kişiyi aldatmak sureti ile bu onayın alınması o kişinin saf bir şekilde rızasının alınması anlamına gelmemektedir (Ceylan ve İspir, 2023:18).

Örnek verilecek olursa; X kişisi tarafından ailesi ile dinlenmek amacı ile yani iyi niyetle Y kişisine verilen bahçe anahtarının Y kişinin bu bahçede hint keneviri yetiştirmesi durumunda, burada X kişinin iyi niyetinin varlığı kabul görürken Y kişi burada kötü niyetli olarak ifade edilebilir. Bu kapsamdan yola çıkılarak X kişinin bu yolla rızasının alınması onun gerçek rızasını yansıtmadığı değerlendirilmek sureti ile Y kişisi tarafından kötü niyetli olarak kullanılmıştır. Burada Türk Ceza Kanunu çerçevesinde Y kişisine hem güveni kötüye kullanmaktan hem de uyuşturucu ve uyarıcı madde imalinden cezai işlem uygulanması kaçınılmaz olacaktır. Sonuç olarak rıza kavramının gerçek anlamda yerine getirilebilmesinin önemli unsurlarından birisi de iyi niyetin varlığıdır. İyi niyet kavramı kendi başına sadece vicdani manada bir takım anlamlar ifade etse de rıza kavramının oluşmasında ve onay davranışlarının gerçeklik kazanmasında büyük bir öneme sahiptir. Bundan dolayı iyi niyet kavramı, herhangi bir konuda ya da eylemde bireyin rızasının meşru zeminde kabul görmesinin ön koşulu olarak değerlendirilmesi yapılabilir.

İyi niyet kavramı, pek çok alanda olduğu gibi siyasi alanında da rıza kavramının unsurları arasında yer bulan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İster kapalı kapılar arkasında isterse şeffaf bir düzlemde olsun, siyasi anlamdaki uzlaşma masasında genel manada bir taraf yöneten kesim, diğer taraf ise yönetilen kesim olmak üzere iki önemli unsur barındırır. Bu iki taraf arasında gerçekleşen uzlaşma ortamında özellikle de iktidar olabilme ve iktidara geldikten sonra halk oylamasına sunulan konularda hükümet edenlerin her daim kendi arzu ettikleri neticelerin alınmasında hep yöneten taraf talepte bulunan, yönetilenler ise bu konu ile ilgili taleplere onay verilmesi, kabul

edilmesi, başka bir deyiş ile siyasal rıza kavramının nitelikleri ile birlikte gösterilmesi beklenen tarafı oluşturur. Taraflarca uzlaşma noktasında bulunan konular ile alakalı olarak seçmen veya seçmen gruplarının ortaya koyacakları onay davranışı ya da gösterilen kabul edişin “rıza” olarak ifade edilebilmesi için gelecekte yönetimde bulunmak isteyen kişilerin ya da hali hazırda iktidar erkinde bulunan yöneticilerin ilgili konuya da konularda seçmenlere karşı iyi niyetli olarak tüm bu aşamalara katkı sağlamaları ve doğru bir şekilde tüm ayrıntıları ile beraber bu yapısal mekanizmanın içerisinde olmaları gerekir. Bu kapsamda iyi niyet olgusu ve dürüstlük davranışı ise daha çok şeffaf bir yapıya da açık bir şekilde görüş ve fikirlerin ifade edilmesi ile sağlanır. Lakin, genel manada içerik durumu oldukça açık ve net bir biçimde belirtilen halk oylamaları haricinde siyasal rıza her daim açık uçlu ve istismara açıktır (Kleinig, 2010:18). Bundan dolayı iyi niyet, örtülü/zımni onayın “rıza” olup olmadığını belirleyen unsurlardan biri olarak değerlendirilir. Çünkü zımni onay fikri tutarsız değil tutarlıdır, ancak iyi niyet ile sınırlandırılmıştır (Kleinig, 2010: 20).

Örnek verilecek olursa; iktidar konumuna gelmesi durumunda dolaylı ve dolaysız tüm vergilerin yükseltmeyeceği noktasında ve faizlerin düşürülmesi konularında halk ile mutabık kalınarak iktidar gücü haline gelen bir siyasal partinin hakimiyeti döneminde seçimlerden önce söz vererek seçmenlerin oyunu alan siyasi partiler vermiş oldukları sözleri yerine getiremediklerinde yani verilen vergi ve faiz indirimi sözlerinin yerine tam tersi uygulamaların hayata geçirilmesi durumunda, o siyasi partiye oy vererek iktidara gelmesini sağlayacak onayları veren seçmenin, o siyasi partinin iktidara geldiğinde vermiş oldukları bu kararlara siyasal anlamda rıza gösterdikleri söylenemez (Ceylan ve İspir, 2023:19). Bu nedenle iktidarda bulunan siyasi partiyi tercih eden seçmenler o siyasi partinin almış olduğu kararların tümüne rıza göstermesi fantastik bir kurgudan başka bir şey olamaz. Daha da ileri giderek oy verdikleri iktidar partisinin aldığı kararları protesto dahi edebilirler Bu nedenle iktidarda olan siyasi parti, kendisinin iktidara gelmesine rıza gösteren seçmenlerin, iktidarı ele aldıktan sonraki aşamalarda alacağı her kararda ya da ortaya koyacağı her icraata da rıza göstermiş olacağını varsayamaz. Buna karşılık iktidarda bulunan siyasi parti, iktidarı ele aldığı süreç boyunca daha sonradan gelişen farklı durumlar dışında seçim süreci boyunca vermiş olduğu vaatlerde mutabık kalması, yani niyetini iyi tutmak sureti ile dürüst bir şekilde davranılması durumunda kendisine verilen siyasal onayın siyasal rızaya

dönüşeceğinin gerçekleşebileceğini ifade edilebilir. Çünkü seçmenler oy verme davranışlarının neticesi olarak bir siyasi partinin iktadarı kazanmasına vesile olurken, bahse konu bu siyasi partilerin seçim süreçleri boyunca anlattıkları vaatlerini de oy verme karar aşamasında nazara alırlar. Bu sebeple seçim süreci boyunca “hedefe ulaşmada nereden gidersen git, doğru ya da yanlış olsun önemli olan hedeflerin gerçekleştirilmesidir” anlayışı ile yalnızca iktadarı almak adına iyi niyete sahip olmayan vaat fırtınası seçmenlerden alınan onayların seçmenlerin kendi öz rızası şeklinde ifade edilemeyeceği de açıktır.

Seçmenlerin penceresinden iyi niyet kavramı, seçmenlerin bir siyasi partiyi tercih etme kararı alırken ya da o siyasi parti ile ilgili herhangi bir eylemde bulunurken iyi niyet olgusuna sahip olması ve ideolojik yapılar, ekonomik kaygılar, sosyolojik sistem, öç alma duygusu ya da kazanmasını istemediği bir siyasi partinin kazanmasını engelleme gibi iyi niyet olgusu dışında kaygı taşıyarak karar almaması, herhangi bir eylemde bulunmaması manasında yorumlanabilir. Başka bir deyişle seçmenler bir siyasal partiyi tercih etme kararı alırken, almış olduğu bu kararı o siyasi partinin siyasi stratejilerini ve faaliyetlerini gerçekten de kendilerinin beğendikleri adına alması, yani oy verme davranışlarının tüm yapısal özellikleri ile birlikte büyük bir çoğunluğunun kendi yapısal özelliklerine ait olması koşulu ile iyi niyet olgusunun gerçekleştirilmesini sağlamış olacaktır. Bu bağlamda verilen bir onay davranışı siyasal rıza anlamında kabul edilebilir bir nitelik taşıyacaktır. Bu tanımlamalara uygun olmayan durumlarda seçmenlerin kendi sosyal, siyasal ve kültürel yapıları ile bağdaşmayan kararları ya da bilinçli bir şekilde iyi niyetten yoksun olarak ortaya koyduğu kararları asıl manada bir siyasal rıza olarak kabul edilmesi çok da olası bir durum olarak varsayılması mümkün olamayacaktır. Lakin tüm bu ifade edilen durumlara rağmen yine de siyasal rıza kavramının değerlendirilmesi noktasında iyi niyet olgusunun kolay bir şekilde test edilecek, anlaşılabilir ve açıklanabilecek bir durum olmadığı hakikatini de gözlerden kaçırmamak gerekir.

2.2.2.1.7. Doğruluk Unsuru

Doğruluk kavramı, sözlükte “doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde tanımlanmıştır. Farklı bir tanımı ise doğruluk kavramı; “insanın fikirlerinin hakikatle birlikteliği, söylemlerin

eylemlerle paralellik göstermesi manasında hakikate uygun olması” (<https://www.dmy.info/dogruluk-nedir/>), şeklinde ifade edilir. Doğruluk kavramı, bilgi yapılarının doğasına yönelik bir kavram olduğundan öncelikle filozofların bilgi yapılarının ne şekilde ifade edildiğine bakmak gerekir: “Bilgi yapısı iki ide arasındaki uyuşma veya uyuşmamanın algılanmasıdır.” (Locke, 2004:356; 1825:385). Locke’un bu tanımlamasından hareketle ideler arasındaki uyuşmanın veya uyuşmamanın algılanmasının doğruluk ile olan bağlantısı şu şekillerde ortaya çıkmalıdır.

- (i) İki idenin birbiri ile olan ilişkisinin doğru olup olmadığı,
- (ii) İdenin karşılık düştüğü obje ile olan uyumu,
- (iii) İdenin yerini tutan adın ide ile uyumu,
- (iv) Adın, karşılık düştüğü obje ile olan uyumu.

Bilgiyi teşkil eden önermenin doğasının bu şekilde ortaya koyan Locke, aşağı yukarı önerme/bilgi tanımı ile özdeş bir doğruluk tanımı yapar: “Doğruluk, sözcüğün doğru anlamında imlerin (signs) imledikleri şeylerin birbiriyle uyuşma ya da uyuşmamalarına uygun olarak birleştirilmesi ya da ayrılmasıdır. İmleri birleştirme ya da ayırma, önerme olarak adlandırdığımız şeydir. Öyle ki doğruluk sadece önermelere ilişkindir.” (Locke, 2004:395; 1825:440). J. Locke’un yaptığı bu tanımın, modern zamanlarda mantıkçı pozitivistler tarafından benimsenen bilginin nesnesine uygunluğu (Aster, 1994:12) biçimindeki tanımı yüzyıllar öncesinden öncelediğini söyleyebiliriz. Felsefe bilimine göre ise doğruluk kavramı; fikirlerin kendi içerisinde uyumlu olması, yani kendi iç yapısal durumu ile uyum sağlaması, kendi yapısal durumlar içerisinde birbirleri ile çelişmemesi ve fikirlerin ve bu fikir yapılarının oluşumuna etki eden alt fonksiyonların, yargı, önermeler, eleştirel fikirler ile uyuşmasıdır (<http://www.filozof.net/Turkce/felsefeakimlari/616-dogruluk-nedir-felsefedo-dogruluk-dinde-dogrulukislagoredogrulukfelsefeyegoredogruluk-dogruluk-tartismalari-epistemolojik-dogruluk.html>).

Hukuksal uygulama alanlarında ise doğruluk ya da dürüstlük kuralı; belirli bir takım haklara sahip bireylerin, bu hakları kullanma aşamalarında ve borç, nafaka, sözleşme ve ilgili hukuksal sözleşmeler ile ilgili gerekli sorumluluklarını yerine getirme aşamasında, yazılı ya da sözlü tüm hukuk normları çerçevesinde davranışlarını ortaya koyarak tüm hukuk normlarına uygun bir şekilde davranmaları konusunda ve

kendileriyle hukuksal anlamda ilişkide bulunan üçüncü şahıslarda olan güven duygularının ihlal edilmemesinin önlenmesi, önemsenmesini varsayan genel manadaki bir hukuk normu (Zevkliler; Ertas; Havutçu vd., 2012:58; Akıntürk ve Ateş-Karaman, 2012:92; Oğuzman ve Barlas, 2013:253; Kalabalık ve Erdem, 2014:259) biçiminde ifade edilmektedir. Locke, tanımla birlikte önerme tasnifine paralel bir biçimde doğruluk tasnifi de yapar. İdelerin zihinde kendilerinin ya da yerini tuttukları şeylerin uyuşma ya da uyuşmamasına göre birleştirilmesi ya da ayrılması zihinsel doğruluk olarak adlandırılır. Örneğin bir alanı eşit derece bölebilen bir köşegenin, eşit biçimde bölümlere yapıp yapmayacağını olumlamak veya olumlamamak gibi. Burada tamamen zihinsel ve sezgisel bir durum söz konusudur. Sözcüklerin doğruluğu daha öte bir şeydir. Bu, sözcüklerin yerini tuttukları idelerin uyuşma ya da uyuşmamalarına göre birbirini olumlama ya da olumsuzlamasıdır. Bu da iki türdür. Ya salt sözeldir (verbal) ve önemsizdir ya da gerçek (real) ve öğreticidir. (Locke, 2004:397; 1825: 441). Locke'a göre üzerinde durulan veya durulması gereken gerçek bilginin nesnesi bu ikincisidir.

Doğruluk kavramı, seçmenlerin almış oldukları siyasal veya sosyal anlamdaki kararlar, faaliyet ya da sözlerin kendi rızaları şeklinde kabul görülebilmesi için aranması gereken koşullardan birisi olarak yorumlanabilir. Lakin doğru olmayan bilgilerle yönlendirilmek sureti ile bir bireye belirli bir istikamette yön verilebilir, çeşitli faaliyetlerde ya da söylemlerde bulundurulabilir. Lakin mevcut bu durumda bahse konu bireylerin almış oldukları kararların veya ortaya koymuş oldukları faaliyet ya da sözlerinin kendi öz rızası dahilinde ortaya konmuş olduklarının kabulü yapılamaz. Çünkü bahse konu hakkında ilgili kişiye anlatılan olay ya da söylemler doğru bir şekilde ifade edilmemişse, ilgili kişinin o eylem ya da söylem içeriği ile ilgili almış olduğu karar kendi onayı doğrultusunda alınmış olsa dahi kendi saf rızasının içeriğinin doğru bir şekilde aktarılamamasından kaynaklı olarak gerçekte olan durum açısından kendi rızası arasında hiç şüphesiz ki farklı bir durum ortaya çıkacaktır. Bu kapsamda doğruluk kavramı, bireyin rızasının çok önemli bir ögesi olduğunun göstergesi olarak karşımıza çıkacağı açık bir gerçektir.

Doğruluk kavramı ve siyasal rıza arasında bulunan ilişkiye benzer bir şekilde siyasal sahnede de seçmenlerin doğru olmayan tekniklerle (yalan haber, sahtekârlık gibi) kandırılmak sureti ile bir siyasi partiye siyasal manada tercih etmesinin sağlanması ya da bir bireyin siyasi bir parti adına faaliyetlerde ya da ifadelerde bulunmasının

sağlanmasına yönelik olarak bahse konu kişinin kendisine ait öz siyasal rızası kapsamında değerlendirilmesi yapılamaz. Lakin bahse konu bireyin bir başkası ya da siyasal bir örgüt tarafından aldatılması söz konudur ve aldatıldığı bir konuda kişinin aldığı/verdiği kararlar, ortaya koymuş olduğu faaliyetler ve eylemlerin o konunun gerçek durumu ile ilgili olarak kişinin kendi rızası şeklinde değerlendirilemeyeceği açık bir olgudur. Çünkü bu durumda kişinin ilgili konu veya konularda aldığı kararlar ya da ortaya koyduğu faaliyetler, ilgili konunun gerçekte olan durumu hakkında değil, kişinin kendisine yanlış bilgi verilmesi neticesinde ortaya çıkan aldatılma durumu, yani gerçek dışı durumu yansıtan olgular hakkındadır. Bundan dolayı bahse konu bu durumlarda seçmenlerin vermiş olduğu kararlar ya da ortaya koydukları siyasal eylemlerin ya da söylemlerin kendi öz rızaları dahilinde alınan kararlar niteliğinde olduğunu söylemek son derece yanıltıcı bir tespit olacaktır. Bu sebeple yanlış bilgi kaynakları ile beslenen seçmenler bu gibi konularda her ne kadar da seçmenlerin karar ya da eylemlerini kendi hür iradeleri ile gerçekleştiriliyormuş gibi yorumlansa da gerçekte bu yorumlama bir yanılgıdan öteye gitmeyen bir durumdan ibarettir. Özetle, yanlış bilgi kaynakları ile beslenen ve yönlendirilen seçmenlerin bu gibi durumlarda karar alma, eylem ve söylemlerini kendi rızaları şeklinde yorumlanamayacağı için doğruluk kavramı, siyasal rıza kavramının geçerlilik manasında aranan faktörlerden birisi olarak değerlendirilmesi yapılabilir.

Siyasal rıza kavramının faktörleri ile ilgili neticede, geçmiş bölümlerde de ifade edildiği üzere “rıza”, objektif manada tam olarak değerlendirilmesi yapılamayan bir konu olmasından kaynaklı toplumsal yapılara, kültürel değerlere, inanç sistemlerine ve hatta bireylere göre değişik yapılardan etkilenererek değişime ve farklılaşmaya uğrayabilir. Bu nedenle rızayı ortaya çıkaran unsurların neler oldukları ve hangi durumlarda bahse konu ilgili durumlarda saf rızayı ortaya koyup-koyamadığının net bir şekilde belirlenmesi oldukça zordur. Bu nedenle rıza kavramının meşru bir zemin üzerinde kabul görmesinde ortaya konulabilecek genel unsurların rıza kavramının ortaya koyduğu yetkinlik ve önem açısından yeterli olduğu kanısına varılmıştır (Ceylan ve İspir, 2023:21).

Çalışmanın analiz kısmında seçmenlerin siyasi parti tercihlerinde siyasal rıza durumlarını 2018 Milletvekili ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde YSK verileri baz alınarak en çok oy almış beş siyasi parti üzerinden bunlara oy vermiş seçmenlerin

siyasal rıza düzeyleri karşılaştırmalarının yapılması ve ayrıca her bir parti seçmen grupları açısından kendi aralarında detaylı bir analiz yapılarak ilgili seçmen gruplarının siyasi rıza yapıları ile birlikte politik okuryazarlık yeterliliklerinin de karşılaştırılmasının yapılması sureti ile ilgili siyasi partilerin seçmenlerinin kullandıkları oylar açısından siyasal rızaları ve politik okuryazarlıklarının da röntgenlerinin çekileceği göz önüne alındığında daha sonra yapılacak olan seçimlerde siyaset sahnesine çıkacak olan tüm siyasi partilerin seçim kampanya süreçlerinde yapacakları siyasal propaganda ve siyasal iletişim çalışmalarına da yön verebileceği göz önüne alındığında, Türk siyasal tarihinde önemli olan ve belirli bir ideolojiyi temsil manasında Türkiye'deki seçmenlerin nerede ise %95'lik kısmını oluşturan bir yapı incelenerek ortaya konulacak bilimsel veriler ışığında siyasal iletişim literatürüne yeni bir eklemlene yapılacağı da göz önüne alındığında çalışmanın nedenli bir öneme sahip olduğuda anlaşılabacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇMENLERİN SİYASİ PARTİ TERCİHLERİ BAĞLAMINDA POLİTİK OKURYAZARLIK VE SİYASAL RIZA ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE GERÇEKLEŞTİRİLEN ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1.1. Araştırmanın Model ve Yöntemi

Bu araştırma kapsamında ilişkisel tarama yaklaşımı kullanılmak sureti ile derinlemesine bir analiz yapılmıştır. İlişkisel tarama yaklaşımı, genel tarama yaklaşımlarının kollarından bir tanesidir. İki veya daha çok değişken grubunda bir farklılaşmanın olup olmadığının ya da var ise bu farklılaşmanın seviyesinin ortaya konulduğu bir araştırma metodu şeklinde ifade edilir (Karasar, 1991). Araştırma kapsamında seçmenlerin siyasi parti tercihlerinde siyasal rıza ile politik okuryazarlık kavramları üzerinden, katılımcılara ait demografik nitelikler ve diğer farklı değişken grupları arasındaki ilişkisel analizler, ilişkisel tarama yaklaşımından faydalanılarak analiz edilmiştir. Yapılan bu çalışmada, Türk siyasal hayatında ortaya konulan siyasi parti tercihleri ve bu tercihleri etkileyen faktörler üzerine yapılan bir anketin sonuçları değerlendirilmiştir.

Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı ve siyasi parti tercihleri ile demografik özellikler arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca politik uzmanlık, politik bilgi, politik farkındalık, politik ilgi ve politik katılım gibi bağımsız değişkenlerin siyasi parti tercihlerine etkisi regresyon analizi yapılarak değerlendirilmiştir.

3.1.2. Araştırmanın Özgün Yapısı ve Önemi

Modern çağın başlaması ile birlikte öncelikle Avrupa kıtası olmak üzere tüm dünyanın mevcut siyasi yönetimlerinde temsili demokrasi yönteminin yaygın bir şekilde kullanılmasıyla, iktidara gelme noktasında seçmenlerin siyasi parti tercihlerindeki davranış durumlarının anlaşılabilmesi ve bir yön tayini yapılabilmesi siyaset biliminin en önemli unsurlarından biri haline dönüşmüştür. Bu kapsamda dünya ve Türkiye

siyasal sahnesinde seçmenlerin siyasi parti tercihlerinde bulunurken önem arz eden konuların ve ilişkisel bazı durumların açıklanması adına yapılan araştırma kaynakları her geçen gün giderek artma eğilimi göstermektedir. Lakin ortaya konulan araştırmalar analiz edildiğinde, bilinen kısmı ile kültür yapılarının, inanç yapılarının, ekonomik sistemin, medya organlarının, toplumsal yapı bünyesinde bulunan sosyal eklentilerin, siyasal iletişim etkinliklerinin, aday adaylarının sahip oldukları imajların ve bunlara benzer durumlar seçmenlerin siyasi parti tercihleri üzerine etkileri şeklinde genel manada seçmenlerin siyasi parti tercihlerini etkileyen dış faktörlere ağırlık verildiğinin tespiti yapılmışken, siyasi parti tercihi karar aşamasında seçmenlerin kendilerine ait olan siyasal rızası ve politik okuryazarlık konularında seçmenlerin siyasal parti tercihlerini etkileyen ve bireylerin güdülerini de kapsayan iç olgulara yönelik olarak yapılan çalışmaların az olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmalar kapsamında ise siyasal rıza kavramının ya kuramsal bir şekilde ya da dış unsurlar ekseninde ele alınarak bir incelemeye tabi tutulduğu görülürken, seçmenlerin kendi siyasal rızalarının anlaşılabilmesi kapsamında daha önceden ortaya konulmuş saha araştırmalarının oldukça kısıtlı bir düzeyde kaldığı da tespit edilmiştir. Halbuki seçmenlerin siyasi parti tercihleri ve bu kapsamdaki kararlarının anlaşılabilmesi noktasında siyasal rızanın anlaşılmasının ilgili literatüre önemli bir destek sağlayacağı yadsınamaz bir gerçek olacaktır. Bu sebeple siyasal rıza alanında ortaya konulan bu alan araştırması, seçmenlerin siyasi parti tercihlerini yapmalarında kendilerine ait olan siyasal rızalarının anlaşılması kapsamında yürütülen saha araştırmalarının öncülerinden biri olması nedeni ile hem özgün bir yapıya sahip hem de dünya ve Türkiye siyasi literatüründe seçmenlerin tercih ettikleri siyasi parti örgütleri kapsamında siyasal rızalarının ortaya konulabilmesi bakımından önemli olduğunu ifade etmek son derece yerinde bir tanımlama olacaktır.

Araştırma kapsamında ele alınan politik okuryazarlık kavramı üzerinde birçok araştırma ve inceleme yapılmış olan bir kavram olmakla birlikte seçmenlerin siyasi parti tercihlerinde siyasal rıza ile politik okuryazarlık arasındaki ilişkinin tespitinin yapılarak araştırma kapsamında belirlenen siyasi partilere oy veren seçmen gruplarının bu iki kavramın alt faktörlerinin de nazara alınmak sureti ile karşılaştırılmalı bir analizin yapılması siyasi partilerin seçim süreçlerinde ortaya koyacakları siyasal iletişim faaliyetlerinde seçmen gruplarının tanımlanabilmesi adına bu faaliyetler kapsamında

ortaya koyacağı faydayı da yüksek seviyelere çıkartacaktır. Ayrıca politik okuryazarlık ve siyasal rıza arasındaki ilişkisel tutumun analizi daha önce hiçbir araştırma çalışmasında incelenen bir konu olmadığı gibi yapılan bu araştırma ile ortaya çıkan analiz sonuçları bağlamında birbirlerini destekler nitelikte anlamlı sonuçlar elde edilmesi ve siyasi propaganda faaliyetlerine yön verebilmesi açısından da son derece büyük bir öneme sahip olacağının bilinmesi gerekmektedir.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde siyasi partilerin kendilerine oy veren seçmen gruplarının inandığı değerleri tanımlamak sureti ile onları kendilerine oy vermeye yönlendirme kabiliyetlerini de kazanacakları yadsınamaz bir gerçek olacaktır. Bu bağlamda en önemli amaçları kendilerine seçmen kazandırabilmek olan siyasi partiler bu amaçlarını gerçekleştirme noktasında büyük bir aşama kaydedebileceklerdir.

3.1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, seçmenlerin siyasi parti tercihlerinin siyasal rıza ve politik okuryazarlık kavramları arasındaki ilişki kapsamında analiz edilmesidir. Seçmenlerin siyasi parti tercihleri ile siyasal rızası ve politik okuryazarlığı arasında anlam ifade eden bir ilişkinin olup olmadığının, varsa hangi tarafta olduğunun incelenip analiz edilmesi, başka bir deyişle seçmenlerin siyasi parti tercihi yaparken siyasal rıza ve politik okuryazarlık kavramlarının parti bazında hangi farklılaşmaların oluştuğunu ortaya koymak bu araştırmanın temel amacını meydana getirmektedir.

3.1.4. Araştırmanın Problemi ve Araştırma Soruları

Bu araştırmanın ana sorunsalı, seçmenlerin siyasi parti tercihlerine göre siyasal rıza ve politik okuryazarlık ile bunlara bağlı alt faktörlerin anlam ifade eder bir biçimde farklılaşmanın oluşup oluşmadığının analiz edilmesi ve bu analizler neticesinde ilgili literatür çerçevesinde yorumlanarak siyasi partilere siyasal iletişim çalışmalarında yol gösterilmesi olacaktır. Bu sorunsalın detaylı bir biçimde ele alınarak analizlerinin yapılabilmesi adına araştırma konusunun ana amacı bağlamında ortaya konulan bazı değişken gruplarına göre tespiti yapılan ve aşağıda verilen araştırma sorularına yanıtlar aranarak bir analiz çalışması gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Kapsamında Cevabı Aranılan Araştırma Soruları

1. ***Genel anlamda Politik Okuryazarlık ile Siyasal Rıza arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?***
2. ***Politik Okuryazarlık ve Siyasal Rıza arasındaki ilişki siyasi parti tercihlerine göre farklılık gösteriyor mu?***
3. ***Politik Okuryazarlık ile Siyasal Rıza arasındaki ilişki demografik özelliklere göre farklılık gösteriyor mu?***
4. ***Siyasi Parti ayrımında Politik Okuryazarlık ve Siyasal Rıza arasında bir ilişki var mı?***
5. ***Siyasi Parti ayrımında Politik Okuryazarlık Siyasal Rıza kavramını etkiliyor mu?***
6. ***Tercih edilen Siyasi Partiler ile demografik özellikler arasında ilişki var mı?***

3.1.5. Veri Toplama Aracı

Bu araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak “Siyasal Rıza Ölçeği” (Ceylan, İspir ve Özpolat, 2019) ve “Politik Okuryazarlık ölçeği” (Köksal ve Erol, 2021) kullanılmıştır. Birinci öncelik olarak siyasal rıza ölçeğini geliştiren araştırmacı tarafından bu araştırmanın ana konularından birisi olan “Siyasal Rıza” kavramı ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklar taranarak bu tarama neticesinde yabancı kaynaklarda siyasal rıza kavramını aracısız bir şekilde ölçüm yapabilecek bir ölçeğe rastlanılmamış, lakin ele alınan konulara yakın bir şekilde atıf yapan az miktarda birtakım saha araştırmaları (Debell, 2002 ve Grimes, 2006) tespit edilmiştir. Lakin bu saha çalışmalarında ortaya konulan bu veri toplama araçlarının, aracısız bir şekilde siyasal rıza kavramının ölçülmesini amaç edinen, yani bu araştırmada ortaya konulmak istenilen bir yapıda siyasal rızayı tanımlayan bir ölçek olmadığını ve yerli kaynaklarda ise siyasal rıza kavramı ile ilgili aracılı veya aracısız ortaya konulmuş bir ölçek olmadığının tespiti yapılmıştır. Ayrıca ortaya konulan literatür taramaları kapsamında ele alınacak konularla ilgili analiz edilebilecek bir takım araştırma çalışmalarının olduğu tespit edilmiştir (Smith, 1914; Bernays, 1947; Cassinelli, 1959; Willhoite, 1965; Dunn, 1967; Jenkins, 1970; Asad, 1972; Simmons, 1976; Damlapınar, 2003; Pattinson, 2009; Horton, 2012; Çalışkan, 2013; Kutluay, 2015 ve Çetin, 2015). Fakat bu çalışmaların

büyük çoğunluğunun kuramsal boyutta oldukları, uygulamalı olanların ise uygulamada kullandıkları veri toplama araçlarının siyasal rızayla ilgili bir ölçek kullanmadıkları görülmüştür. Tüm bu bulgulara karşın kuramsal boyutlu olan çalışmalardan Amerika’da yayınlanan “The Ethics of Consent” (2010) isimli derleme kitabının, “The Nature of Consent” isimli bölümünde “rıza” kavramının kendini ilgilendiren faktörleri ile hep birlikte kuramsal anlamda geniş bir yelpazede ortaya konulduğunun tespiti yapılmıştır. Bu kapsamda siyasal rıza kavramının alt faktörleri “Yetkinlik, Sorumluluk, Özgür İrade, Bilgilendirme, Gönüllülük, İyi Niyet ve Doğruluk” olarak toplamda yedi ana başlık altında bir araya gelmiştir. Sonraki aşamada bu yedi alt faktör araştırma formatına dönüştürülmek sureti ile bahse konu bu faktörlerin anlaşılabilirliği, kabul edilmesi ve bu faktörlere eklenebilecek başkaca faktörlerin olup olmadığının tespitinin yapılabilmesi adına 40 (kırk) bireyle bir ilk deneme formunun uygulanması sağlanmıştır. Gerçekleştirilen saha uygulaması neticesinde katılımcı bireylerin uygulama formundaki faktörleri anlamlandırdıkları ve hiçbir şekilde ek faktör ifade etmediklerinin tespiti yapılmıştır. Sonraki aşamada mevcut yedi faktör ile ilgili olarak araştırmacı tarafından toplamda 42 sorudan oluşan bir soru havuzu meydana getirilmiştir. Daha sonra bu havuz 5’li likert ölçek formatına dönüştürülmek sureti ile katılımcı bireylerce anlaşılır olmasının kontrol edilebilmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi adına 50 (elli) bireye ikinci defa deneme formu verilmiştir. Aynı zamanda ikinci deneme formları uzman görüşü formlarına dönüştürülmek sureti ile alanında uzman üç profesör, bir doçent ve bir doktor öğretim üyesi olmak üzere toplamda 5 uzmanın fikrine sunulmuş ve kendilerinin görüşleri alınmıştır. Ortaya konulan ikinci deneme formlarının çalışmaları ve ortaya konulan uzmanların görüşleri kapsamında gerekli olan düzenlemeler yapılarak 44 tane sorudan meydana gelen bir havuz oluşturulmuştur.

Sonraki aşamalarda 44 tane sorudan meydana gelen soru havuzu 5’li likert bir anket formuna dönüştürülmek sureti ile siyasal rıza ölçeğinin oluşturulması adına seçmen kimliği niteliklerini taşıyan, birbirlerinden farklı bir dinamiğe sahip demografik özelliklerde 220 katılımcı bireye uygulanarak ortaya konulan veriler değerlendirildiğinde; Cronbach alfa değeri 0.82 olarak tespit edilmiş, AFA (Açımlayıcı Faktör Analiz) analizi neticesine toplamda %58,203 varyans ifade eden yedili bir faktör yapısının ortaya çıktığı ve DFA (Doğrulamalı Faktör Analizi) analizi neticesinde uyum değerlerinin (ki-kare= χ^2 = 390.195, p= .000, df= 202, χ /df= 1.932, RMSEA= .065,

CFI=.89, GFI= .87, AGFI= .83) biçiminde, kabul edilebilecek seviyelerde bulunan 4 alt faktörde toplamda 22 tane sorudan meydana gelen bir “Siyasal Rıza Ölçeği” oluşturulmuştur (Ceylan, İspir ve Özpolat: 2019). Bu biçimde ortaya konulan “Siyasal Rıza Ölçeği” 22 tane sorudan meydana gelmiş olup, bu araştırmada kullanılan ölçek formlarının birinci kısmını meydana getirmektedir. Araştırmamızda politik okuryazarlık ölçeğini geliştiren araştırmacı tarafından ikinci ölçek bölümünde kullanılan politik okuryazarlık ölçeği geliştirme aşamasında çalışma grubunu İstanbul ilinde üniversitede öğrenimlerini devam ettiren toplamda 440 lisans öğrencisi meydana getirmiştir. Ölçek geliştirme aşamasında araştırmacı tarafından açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırma bağlamında öncelikle 239 öğrenciden toplanan verilerle açımlayıcı faktör analizi (AFA) gerçekleştirilmiştir. Sonraki aşamada açımlayıcı faktör analizinden (AFA) toplanan veri istatistikleri ile 201 öğrenciden toplanan veri setleri de doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. AFA neticesinde elde edilen bulgular politik okuryazarlık ölçeğinin 24 maddeden ve 5 alt faktörden meydana geldiği ve toplam varyansının 63,852’lük kısmının ifade edildiğini belirtmektedir. Ortaya çıkan bu faktörler “Politik Uzmanlık, Politik Bilgi, Politik Farkındalık, Politik İlgi ve Politik Katılım” şeklinde ifade edilmiştir. DFA neticesinde geliştirilen bu ölçeğin 24 maddelik bir soru grubundan meydana geldiği ve ortaya çıkan 5 faktörden oluşan sistemin uyum indeks verilerinin yeterli seviyede olduğu belirlenmiştir ($\chi^2/sd=1,53$, RMSEA= .70, SRMR=.07). Geliştirilen ölçeğin toplamda teste tabi tutulan maddelerdeki korelasyon kat sayıları 0.48 ile 0.70 aralığında farklılaşmaktadır. Ölçek Cronbach Alfa iç tutarlılığının katsayı oranının 0.89 olduğu araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir. Bu verilerden hareket ederek, ölçeğin araştırmaya tabi tutulan bireylerin politik okuryazarlık kabiliyetlerinin test edilmesinde geçerlilikleri ve güvenilirlikleri uygun olarak bulunmuş ve saha çalışmalarında bahse konu ölçeğin kullanılabilir olduğunun tespiti yapılmıştır.

3.1.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın hedef evreni siyasal bakımdan seçmenlik kimliğinin tüm niteliklerine haiz olan tüm seçmenlerken özelde 2018 yılında gerçekleştirilen Milletvekili Genel Seçimlerinde aldıkları oy sayıları itibari ile ilk beş sırada yer alan siyasi parti seçmenleri olmuştur. Bu siyasi parti örgütlerinden 2018 Milletvekili Genel

seçimlerinde 1. sırada AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi), %42,28, 2. Sırada CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) %22,80, 3. sırada HDP (Halkların Demokratik Partisi) % 11,53, 4. sırada MHP % 11,10 (Milliyetçi Hareket Partisi), 5. sırada ise İYİ Parti %10,14 sıralanmıştır (<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96A.pdf>).

Örnekleme veya hedef evreni ise Türkiye Cumhuriyeti'nin Ankara ilinde yaşamını sürdüren çalışma kapsamında hazırlanan anket formunda bulunan ve 2018 yılında gerçekleştirilen Milletvekilliği Genel Seçimlerinde ilk 5 (beş) parti arasına giren AKP, CHP, HDP, MHP ve İYİ Partiye oy vermiş olan seçmen kitlesidir. Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından en son 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Milletvekilliği Genel Seçimleri kapsamında verilen, Ankara'daki seçmenlerin sayısı 3.904,585'dir (<http://ysk.gov.tr/tr/istatistik/5644>). Bahse konu evrenin hepsine ulaşılması mümkün görülmemektedir. Bundan dolayı bahse konu evren içinden söz konusu evren yapısını temsil etme kabiliyetine sahip cinsiyet durumları, yaş aralıkları, eğitim seviyeleri ve hane gelirleri durumları gibi sosyal, ekonomik, kültürel ve demografik niteliklere sahip olan seçmen gruplarından kolayda örneklem tekniği ile seçilen 625 kişi bu araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Örnekleme oluşturan havuzun temsili hakkında birbirlerinden farklı bakış açıları ortaya atılmıştır. Bir yandan örneklem evreninin tespit edilebilir bir yüzdesini almak koşulu ile örneklem şeklinde sunma işleminin bilimsel bakımdan bir değer kaydetmediği için örneklemin genişliği konusunda daha önceden tespit edilmiş net bir sayı verebilmenin olası olmadığı ifade edilirken (Karasar, 1991:127), diğer yandan evren yapısını temsil edebileceği teorik olarak kabul edilen, büyüklükleri farklı olan evrenler için değişik sayılardaki örneklem yapısının yeterli bir veri dizini oluşturacağı fikri kabul edilmektedir (Balcı, 2011:105). Lakin evren içerisinden alınan ve evren yapısını temsil ettiği öngörülen evren yapısının tamamı hakkında kesin netice vermesi beklenmese de gerçek veri dizinlerine yaklaşık netice verecekleri bilimsel manada kabul edilmiş ve bu değerler aşağıda Tablo 3.1'de verilmektedir. Diğer yandan içeriğın kişi sayısının çok büyük olduğu evren yapılarında evren yapısının tamamına ulaşmak olası bir durum olarak görülmemektedir. Bu araştırmanın hedef evrenini dünya üzerinde yaşayan bütün seçmen grupları, örneklem evrenini ise 2023 yılı Milletvekilliği Genel Seçimlerinde oy kullanacak Ankara ilindeki seçmenlerin tümü (4.280,941) olduğu

düşünüldüğünde, evren yapısı içerisindeki bütün seçmenlere ulaşabilmenin olası olmadığı görülmektedir. Bundan dolayı bu araştırmada örneklem yapısı Tablo 3.1’de belirtilen şekilde %95 güven aralığı baz alınmak sureti ile en az 625 seçmene ulaşmak hedefi ortaya konulmuştur.

Tablo 3.1. Tahmini Örneklem Büyüklüğü Tablosu

	Sapma Miktarı				
	.01	.02	.03	.04	.05
500					218
1.000				375	278
3.000		1.334	787	500	341
5.000		1.622	880	536	357
10.000	4.899	1.936	964	566	370
50.000	8.057	2.291	1045	593	381
100.000	8.763	2.345	1056	597	383
500.000	9.423	2.390	1065	600	384

Not: Bu Tablo (Büyüköztürk, 2012, 20)’den alınmıştır. Örneklemeye göre evrendeki eleman sayısı biliniyorsa uygulanan formül aşağıdaki gibidir.

$$n = \frac{Nt^2 pq}{d^2 (N-1) + t^2 pq}$$

Formüllerde;

N= Evrendeki birey sayısı

n= Örneklem alınacak birey sayısı

p= İncelenecek olayın görülüş sıklığı (olasılığı) (0,5)

q= İncelenecek olayın görülmeyiş sıklığı (1-p) (0,5)

t= Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosunda bulunan teorik değer (1,96)

d= Örneklem hatası

2022 nüfus verilerine göre Ankara ilinde yaşayan 20 üstü yaş grubundaki kişilerin sayısı 4.649,100’dür. Evren sayısı içinden %95 güven düzeyi ve %5 örneklem hatası ile

alınması gereken örneklem sayısı ekte yer alan formül ile hesaplanmıştır. Bu formülde değerler yerine konduğundan örneklem sayısı 384 olarak hesaplanmıştır. Ancak örneklemin temsil gücünün yüksek olması ve sonuçların gerçeği yansıtırma oranının daha yüksek olması amaçlanarak araştırma kapsamında her bir siyasi parti seçmeninden 125 katılımcı olacak şekilde toplamda 625 kişi örnekleme alınmıştır.

Yapılan incelemeler sonucunda geçersiz olan anketler veriden çıkarılarak kalan anketler ile analizler tamamlanmıştır. Bu çalışmada kullanılan veri toplama aracının sahaya uygulama izni, Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından 06.03.2023 tarih ve 61/4 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

3.1.7. Örneklem Grubu

Bu çalışma için örneklem grubu, Ankara ilinde yaşamını devam ettiren ve seçimlerde oy kullanabilme niteliklerine sahip olan cinsiyet durumları, medeni durumları, yaş aralıkları, eğitim düzeyleri ve gelir düzeylerinden kolayda örneklem tekniği ile tespiti yapılan 625 katılımcı bireyden meydana gelmektedir. Örneklem grubunda bulunan yapısal faktörler, saha uygulamasının ortaya konduğu 2023 yılı Mart ve Nisan aylarında seçilmiş ve tespiti yapılan bahse konu örneklemin mevcut evreni gerçekte olan durumuna temsil kabiliyeti en yüksek biçimde uygulanabilir hale gelebilmesi adına imkanlar dahilinde gerçek evren yapısı içerisinde bulunan farklı türden sosyal-ekonomik-demografik grup yapılarından seçilmesi noktasında çok büyük bir gayret ortaya konulmuştur.

3.1.8. Verilerin Analizi

Yapılan çalışmada verilerin analizi SPSS 24.0 ile yapılmıştır. Çalışma kapsamında öncelikle ölçek puanları hesaplanmış ve ölçek puanlarının normal dağılıma uygunluğu incelenmiştir.

3.1.9. Sayıtlar

Bu araştırma kapsamında ortaya konulan “Siyasal Rıza Ölçeği” ve “Politik Okuryazarlık Ölçeği” kapsamında hazırlanan anket sorularına bireylerin tamamının kendi samimi siyasal görüşleri kapsamında, içtenlikle cevap verdikleri kabul edilmiştir.

3.2. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.2.1. Örneklem Grubunun Sosyo-Demografik Özellikleri ve Betimleyici İstatistikleri

3.2.1.1. Örneklem Grubunun Cinsiyeti

Tablo 3.2. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	319	51,6
Erkek	299	48,4
Toplam	618	100,0

Tablo 3.2 İncelendiğinde araştırmaya katılanların %51,6'sı (319) kadın, %48,4'ü (299)'u erkektir. Yapılan araştırmada cinsiyet dağılımları analiz edildiğinde erkek-kadın oranları birbirlerine yakın düzeyde dağılım göstermiştir.

3.2.1.2. Örneklem Grubunun Medeni Durumu

Tablo 3.3. Örneklem Grubunun Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

MedeniDurum	Frekans	Yüzde
Bekâr	262	42,4
Evli	356	57,6
Toplam	618	100,0

Tablo 3.3 İncelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların %42,4'ü (262)

bekâr iken %57,6'u (356) ise evlidir.

3.2.1.3. Örneklem Grubunun Yaşı

Tablo 3.4. Örneklem Grubunun Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Frekans	Yüzde
18-27	157	25,4
28-37	152	24,6
38-47	134	21,7
48-57	100	16,2
58 yaş ve üzeri	75	12,1
Toplam	618	100,0

Tablo 3.4 İncelendiğinde, araştırmaya katılan katılımcıların %25,4'ü (157) 18-27, %24,6'sı (152) 28-37, %21,7'si (134) 38-47 ve %16,2'si (100) ise 48-57 ve %12,1'i ise 58 yaş ve üzerindeki kişilerden meydana gelmektedir. Yapılan araştırmada yaş gruplarına göre katılımcılar dengeli bir dağılım göstermiştir.

3.2.1.4. Örneklem Grubunun Eğitim Düzeyi

Tablo 3.5. Örneklem Grubunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

EğitimDüzeyi	Frekans	Yüzde
İlköğretim	218	35,3
Lise	175	28,3
Üniversite	145	23,5
YüksekLisans-Doktora	80	12,9
Toplam	618	100,0

Tablo 3.5 İncelendiğinde, araştırmaya katılan katılımcıların %35'i (218) ilköğretim, %28,3'ü (175) lise, %23,5'i (145) üniversite, %12,9'u (80) yüksek lisans-doktora düzeyinde eğitime sahiptirler. Yapılan araştırmada öğrenim düzeylerine göre katılımcılar dengeli bir dağılım göstermiştir.

3.2.1.5. Örneklem Grubunun Gelir Düzeyi

Tablo 3.6. Örneklem Grubunun Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Aylık Gelir	Frekans	Yüzde
5000 TL Altı	64	10,4
5000-10000 TL	294	47,6
10001 TL üzeri	260	42,0
Toplam	618	100,0

Tablo 3.6 incelendiğinde, araştırmaya katılan katılımcıların % 10,4'ü (10,4) 5000 TL altı, %47,6'i (294)'ü 5000-10000 TL, %42'si (260) 10001 TL üzeri gelir düzeyine sahiptirler. Yapılan araştırmada gelir düzeylerine göre katılımcılar dengeli bir dağılım göstermiştir.

3.2.1.6. Betimleyici İstatistikler

Bu çalışmada elde edilen veri istatistiklerinin dağılımlarının kabul edilebilir bir dağılım gösterip göstermediklerini saptaya bilmek maksadı ile çalışmada kullanılan ölçeklerin ve bu ölçeklere ait olan alt faktörlerin çarpıklık, basıklık ve güvenirlikleri aşağıda Tablo 3.8'de verilmiştir.

Tablo 3.7. Örneklem Grubunun Basıklık-Çarpıklık-Güvenirlik Analizleri

	N	Çarpıklık	Basıklık	Güvenirlik
Sorumluluk	618	-0,725	-0,275	0,863
Doğruluk	618	-0,548	-0,419	0,793
Yetkinlik	618	-0,482	-0,323	0,831
Özgür İrade	618	1,026	1,955	0,847
SİYASAL RIZA	618	-0,053	0,259	0,798
Politik Uzmanlık	618	0,232	-0,620	0,875
Politik Bilgi	618	-0,617	-0,243	0,656
Politik Farkındalık	618	-0,499	-0,947	0,788
Politik İlgi	618	0,122	-0,904	0,608
Politik Katılım	618	-0,123	-1,329	0,678
POLİTİK OKURYAZARLIK	618	0,154	-1,068	0,921

Yapılan çalışmada Siyasal Rıza ölçeğinin ve Politik Okuryazarlık ölçeklerinin ve alt boyutlarının normal dağılıma uygunluğunun belirlenmesi için basıklık ve çarpıklık katsayıları hesaplanmıştır. Analiz sonucunda her bir puanın basıklık ve çarpıklık katsayılarının -2 ile +2 arasında olduğu belirlenmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ve +2 aralığında olması ilgili ölçek puanının normal dağıldığını göstermektedir (George ve Mallery, 2003). Bu bilgiye göre Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık ölçeklerinin ve alt boyutlarının normal dağılıma uygun olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık ölçeklerinin ve alt boyutlarının güvenirlik düzeyinin belirlenebilmesi adına Cronbach's Alfa kat sayısının tespiti yapılmıştır. Geçerlik kavramına ilave olarak, ölçme araştırmalarında ortaya konulması gereken bir başka faktör de güvenirlik kavramıdır. Güvenirlik kavramı, araştırma sonucunda elde edilen ön-son test puanlarının hata durumlarından arındırılma seviyesi şeklinde ifade edilmektedir (Baykul, 2010; Crocker ve Algina, 2006). Geçerlik faktörü yıllardır ortaya konulan farklı fikir alış verişleri ile gelişim gösterse de; güvenirlik faktörü geçerlik kadar kökten gelen bir değişim süreci yaşamamış, yalnızca farklı güvenirlik belirleme tespit katsayılarının araştırmalarda kullanım alanları bulması şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu durumun sebebi ise Klasik Test Kuramı (KTK) bağlamında, güvenirlik kavramı için geçerlik kavramına kıyasla daha net ifadelerle somut ve anlaşılabilir tanımlamaların yapılmış olması gösterilebilir. Bilindiği üzere KTK farklı bir takım sayıtlara ve ana bir denklem sistemine sahiptir. KTK'nın ana denklem yapısı; $X=T+E$ (X =gözlenen puan, T =gerçek puan ve E =hata) şeklinde meydana getirilmiş ve bu denklem yapısına göre soyut nitelikler bağlamında gerçekleştirilen her bir ölçme işlemine farklı sebeplerle bir miktar hata oranının karıştığının tespiti yapılmış ve bahse konu bu hata oranı kabul edilerek uygulama çalışmaları sürdürülmüştür. Bu ana düzlemde kurulan denklem yapısından yola çıkmak sureti ile güvenirlik faktörü eş zeminde bulunan ölçme işlemleri arasında korelasyon şeklinde ifade edilmiş, tesadüfi hata faktörleri ile bağdaştırılmış ve kısıtlanmıştır. Bundan dolayı güvenirlik olgusunun geçerlik olgusuna kıyasla daha kısıtlı bir kapsam üzerinde ortaya konulmuştur.

Paralel ölçme düzlemleri arasındaki korelasyon şeklinde ifade edilen güvenirlik olgusuna ilişkin kanıtların toplaması aşamasında, sıklıkla tercih edilen güvenirlik yapılarını tespit etme teknikleri arasında test madde yapılarının paralel bir düzlem sağlama şartlarını yerine getirmesi durumunda hesaplaması yapılan ve ilgili madde

yapıları arasındaki tutarlılık seviyesini ifade eden katsayılar yer almıştır. İç tutarlılık manasında tespit yapan ve güvenilirlik yapısının bir kanıtı şeklinde kullanılması ön görülen katsayıların içinde hem eğitimsel düzeyde hem de psikolojik çalışma alanlarında en çok kullanılan Cronbach alfa katsayısıdır. Cronbach alfa katsayısı, ölçme ve değerlendirme konuları hakkında bilimsel çalışma yapan ya da benzer okumaları gerçekleştiren tüm bireylerin hayatlarında en az bir kere olmak şartı ile karşılaşmış olduğu bir güvenilirlik katsayısıdır. Ölçme ve değerlendirme çalışma alanları ile yakın bir ilişkisi olmayan bireyler dahi, Cronbach alfa katsayısının en azından adını duymak kaydı ile bir fikir yürütme pozisyonunda olduğu ve belirli bir ölçek yapısına ilişkin güvenilirlik katsayısı bahse konu olduğunda pek çok bireyin aklına direk olarak Cronbach alfa katsayısı geldiğinin tespiti yapılabilir. Bu kapsamda Cronbach alfa katsayısı hemen hemen tüm ölçme ve değerlendirmede kullanılacak araç ve gereçlerin güvenilirlik konularının tespitinde kullanılan bir katsayı şeklinde ifade edilmektedir. Aynı şekilde, Sijtsma (2009), test puanlarının yapılarına ilişkin olarak Cronbach alfa katsayısından daha çok kullanılan ve bu istatistik kadar da yanlış bir şekilde anlaşılan başkaca da bir istatistik katsayısının olmadığını belirtmektedir. Cronbach alfa katsayısının, psikolojik alanlarda kullanılan ölçme araçlarında sıklıkla kullanılmasının sebepleri, Cronbach alfa katsayısının önemli niteliklerinin incelenmesi ile ortaya konulabilir. Bahse konu güvenilirlik katsayısını çok daha iyi bir şekilde mana verebilmek adına öncelikle ismini aldığı kaynaklardan başlanması uygun olur. Sijtsma (2009), büyük keşiflerin onu ortaya atan kişinin ismini taşımak yerine, bu keşfe ait olan müspet nitelikleri en uygun biçimde ortaya koyan bireyin ismini taşıdığını, bu durumun Cronbach alfa katsayısı adına da söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Başkaca bir yanlış ifadeyi engellemek adına Cronbach alfa katsayısı da kendine ait bir buluş olmadığını, Guttman'ın ortaya attığını ifade etmiştir. Lakin, bahse konu güvenilirlik katsayısı Cronbach's Alfa katsayısının 0,6'dan büyük bir oranda olması kullanılan ölçek yapısının güvenilir bir yapıda olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık ölçeklerinin ve alt boyutlarının güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu katsayı üzerinde çalışmalar yapan Kuder, Richardson, Guttman ve Hoyt'tan ziyade; daha çok Cronbach'ın ismi ile telaffuz edilmiştir. Cronbach (1951) bahse konu güvenilirlik katsayısını, Kuder Richardson katsayısının genel hali ve bu testin olası tüm iki yarılarından kestirilen iki yarı korelasyonlarının

ortalama seviyesi şeklinde ifade etmektedirler. Bu katsayı ile testin tamamından tesadüfi olarak seçilen tüm yarılaraya yönelik bilgi elde edilebilmektedir. Ayrıca güvenilirlik yapısı incelenen testin yeterli miktarda maddeden meydana gelmesi ve tek boyutlu bir durumu sağlamasında, bahse konu katsayı ile hesaplaması yapılan güvenilirlik değer düzeyi, gerçekte var olan güvenilirlik değer oranına eşit bir seviyede bulunmaktadır (Cronbach, 1951).

Alfa güvenilirlik katsayısı ismini Cronbach'tan alsa da; gerçekte bahse konu katsayı Guttman'ın araştırmaları esnasında ortaya çıkan güvenilirlik katsayılarından bir tanesidir. Guttman (1945), paralel ölçme düzeyinin dışında kalan tüm ölçme yapıları için hesaplaması yapılan tüm güvenilirlik katsayılarının, gerçekte var olan güvenilirlik yapısı altında değer üretebileceğini ifade ederek “güvenirliğin alt sınırı” şeklinde ifade ettiği altı ($\Gamma_1, \Gamma_2, \Gamma_3, \Gamma_4, \Gamma_5, \Gamma_6$) katsayısını önermiştir. Guttman'ın önerdiği güvenilirlik katsayıları içinden Γ_3 katsayısı aynı zamanda Cronbach alfa (α) güvenilirlik katsayısı şeklinde de ifade edilmektedir (Sijtsma, 2009). Guttman bu katsayıyı güvenilirlik yapısının alt sınırı şeklinde belirtirken, Cronbach (1951) paralel madde yapılarının yanında eşdeğer yapıda olan maddeler için de alfa güvenilirlik katsayısının gerçek güvenilirlik yapısını ortaya koyacağını belirtmiştir. Feldt ve Qualls (1996) ise Cronbach alfa katsayısının testin güvenilirlik yapısında yeterli düzeyde bir kestirimi olması adına test bileşenlerinin puanlarının, gerçekte var olan puan düzeyine denk olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu durum da ilgili test yapısının tek bir boyutunun olmasını ifade etmektedir. Bu sebeple, KR-20 ve Cronbach alfa gibi iç tutarlılık manasında tespit yapabilen güvenilirlik katsayılarının, gerçek güvenilirlik oranını verebilmesi adına ilgili testlerin tek bir boyut sayılıtısını karşılaması gerektiği ifade edilmektedir. Cronbach (1951), alfa güvenilirlik katsayısının, özellikle birden fazla unsur barındıran ölçme yapılarının güvenilirlik düzeylerini tespit etmeyi sağladıklarını ifade etmektedir. Burada kullanılan unsur kavramı, bir maddenin yapısı, bir test unsurunun yarısı veya bir alt testi şeklinde ifade edilebilir. Çoklu unsurlar, tek bir gizil değişken yapılarını ölçme düzenine yönelik olduğu gibi; birden çok gizil değişken yapısını da ölçebilir. Bu nitelikler, Cronbach Alfa katsayısının kullanım alanlarını arttırmaktadır. Osburn (2000), Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısının esnek yapısının, psikoloji alanı öncelikli olmak üzere pek çok sahada fazla bir şekilde kullanılmasının sağladığını ifade ederken; Cortina (1993), bu katsayının kullanım sıklığına ilişkin daha somut bilgiler sunmaktadır.

Bahse konu araştırmada, SSCI’da indekslemesi yapılan dergiler 1966 ve 1990 seneleri arasında incelenmiş Cronbach’ın 1951’deki makalesinde tanıttığı bu katsayının, bahse konu yayın organlarında her sene yaklaşık olarak 60 kez atıf aldığı 278 değişik uzmanlık alanlarına ait olan dergilerde kullanıldığının tespiti yapılmıştır. Sijtsma (2009) da bu güvenilirlik katsayının çok fazla kullanılmasına kanıt olarak, Cronbach’ın 1951 senesinde bu katsayıyı ifade etmek üzere yazmış olduğu makalenin internetten indirilmesinin fazlalığını ortaya koyabileceğini, Psychometrika dergisinde yayına girdiği tarihten itibaren, bahse konu makalenin en fazla indirilen makale olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, Web Of Science’ın raporlaması ışığında, Cronbach’ın makalesi her sene ortalama 6500 civarında atıf almaktadır. Bahse konu güvenilirlik katsayının çok fazla kullanılmasının nedenlerini araştıran başka bir araştırmada, bahse konu güvenilirlik katsayının en çok tercihi yapılan güvenilirlik tespit tekniği olduğu ifade edilmiş ve bu durumun olasılık dahilinde olan dört farklı sebebi aşağıda ifade edilmiştir (Yang ve Green, 2009). Bunlar:

- Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının içerisinde ortaya çıkan değerlendirme yapısını yorumlamayabilmek son derece basittir. Güvenirlik katsayısının değeri 1 rakamına yaklaşıkça ölçekte bulunan soru yapılarının birbiri içerisinde olan i tutarlılıklarının yüksek olduğu neticesine varılır.
- Cronbach alfa katsayısı objektif bir nitelik taşır ve başkaca geliştirilen güvenilirlik tespit tekniklerine göre öznel yapıda olan yargısal içeriklerini daha az bünyesinde barındırmaktadır. rnek verilecek olursa, iki yarı tekniğinde, test yapılarının yarılarına ne şekilde ayrılacağı konusunda çalışma yapan bireylerin kararlarına bağlıdır veya test tekrar test tekniğinde iki uygulamanın arasında geçen zaman aralıkları çalışmacının müdahale etmesi ile tespit edilmektedir. Bu kapsamda bahse konu yöntem ve tekniklere, çalışma yapan bireylerin etkisi dhil olmaktadır ve objektif olan niteliği konusunda Cronbach alfa güvenilirlik katsayında olduğu şekli ile yüksek oranda olamamaktadır.
- Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ile ölçek yapısını tekrardan düzene sokmak diğer güvenilirlik tespit tekniklerine göre daha pratik bir seviyede olduğu bilinmektedir. Herhangi bir maddenin ölçek dışına çıkarılmak durumunda kalındığı durumlar adına Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı hesaplanabilir, bu sayede

ölçek maddelerinin güvenilirlik düzeyine olan katkıları da ayrı ayrı incelemeye tabi tutulabilir.

- Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının çok kullanılmasının sebeplerinden bir tanesi de, çalışma yapan bireylerin daha önceki zamanlarda bu güvenilirlik katsayısını kullanmış olan binlerin yanıltmış olma ihtimalinin düşük seviyelerde olması ile ilgili olan inancıdır. Bahse konu güvenilirlik katsayısının kullanımlarının çokluğu sayesinde, tespit edilen değerleri göreceli olarak yorumda bulunmak adına belirli ölçütler geliştirilmiştir.

Socan (2000) güvenilirlik katsayısının sık sık kullanılmasının gereklerine, hesaplama kolaylıklarını (yalnızca madde ve toplam varyansın hesaplanmasını gerektirir) eklemiştir. Cronbach alfa katsayısı ile örneklemin dengeli veya dengesiz olan dağılımlarının bilindiğini, bu sayede ele alınan evren ve örneklem için güven aralık tespitlerinin hesaplanacağını ve Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının şans etki düzeyine daha kapalı bir yapı içerisinde olduğunu belirtmiştir. Özetle ifade etmek gerekirse, Cronbach alfa katsayısı ölçme yazınına Cronbach tarafından tanıtımının yapıldığı gün itibari ile yaklaşık olarak 64 senedir sosyal bilim alanlarında büyük bir ilgi yapısı görmüş ve en çok kullanılan güvenilirlik tespit tekniği haline dönüşmüştür. Bahse konu katsayının diğer güvenilirlik tespit tekniklerine göre daha fazla tercih edilmesinin sebeplerini belirlemek adına diğer güvenilirlik tespit tekniklerini de araştırmak gerekmektedir. Tüm bu bilimsel veriler ışığında araştırmamızda kullanılan iki ölçek olan siyasal rıza ölçeği ve politik okuryazarlık ile bu ölçeklerin alt faktörleri güvenilirlik tespitleri Cronbach alfa katsayısı yöntemi ile irdelenmiş olup, birinci ölçeğimiz olan siyasal rıza ölçeğinin, basıklığı 0,259; çarpıklığı -0,053, siyasal rıza ölçeğinin Cronbach alfası 0,798 oranı ile bahse konu ölçek içerisinde bulunan maddelerin birbirleri içerisinde dağılım düzeylerinin dengeli olduğunu ve güvenilirlik düzeyinin son derece yüksek bir düzeyde olduğunun tespiti yapılmıştır. Ayrıca siyasal rıza ölçeğinin alt faktörleri arasında yapılan çarpıklık, basıklık ve güvenilirlik oranları aşağıda verilmiştir.

- Sorumluluk alt faktörünün çarpıklık katsayısı -0,725, basıklık katsayısı -0,275 şeklindeki oransal neticelerden bu alt faktörün kendi maddeleri içerisinde dağılımlarının dengeli olduğu ve Cronbach alfa katsayısı ise 0,868 oranı ile bu alt faktörün güvenilirlik oranının son derece yüksek olduğu tespiti yapılmıştır.

- Doğruluk alt faktörünün çarpıklık katsayısı -0,548, basıklık katsayısı -0,419 şeklindeki oransal neticelerden bu alt faktörün kendi maddeleri içerisinde dağılımlarının dengeli olduğu ve Corenbach alfa katsayısı ise 0,793 oranı ile bu alt faktörün güvenilirlik oranının son derece yüksek olduğu tespiti yapılmıştır.
- Yetkinlik alt faktörünün çarpıklık katsayısı -0,482, basıklık katsayısı -0,323 şeklindeki oransal neticelerden bu alt faktörün kendi maddeleri içerisinde dağılımlarının dengeli olduğu ve Corenbach alfa katsayısı ise 0,831 oranı ile bu alt faktörün güvenilirlik oranının son derece yüksek olduğu tespiti yapılmıştır.
- Özgür irade alt faktörünün çarpıklık katsayısı 1,026, basıklık katsayısı 1,955 şeklindeki oransal neticelerden bu alt faktörün kendi maddeleri içerisinde dağılımlarının dengeli olduğu ve Corenbach alfa katsayısı ise 0,847 oranı ile bu alt faktörün güvenilirlik oranının son derece yüksek olduğu tespiti yapılmıştır.

Araştırmamızda kullanılan ikinci ölçeğimiz olan Politik okuryazarlığın analizler neticesinde çarpıklık katsayısının 0,154 olduğu basıklık katsayısının -1,068 olduğu tespit edilmiş ve bu bahse konu ölçeğin maddeleri arasında dengeli bir dağılım gösterdiğinin kanıtı niteliğindedir. Politik okuryazarlık ölçeğinin Corenbach alfa katsayısı ise 0,921 ile çok yüksek bir güvenilirlik oranına sahip olduğunun tespiti yapılmıştır. Bu kapsamda analizi yapılan Politik okuryazarlık ölçeğine ait 5 (beş) adet alt faktöründe analizleri yapılarak aşağıda verilmiştir. Bunlar:

- Politik Uzmanlık alt faktörünün çarpıklık katsayısı 0,232, basıklık katsayısı -0,620 şeklindeki oransal neticelerden bu alt faktörün kendi maddeleri içerisinde dağılımlarının dengeli olduğu ve Corenbach alfa katsayısı ise 0,875 oranı ile bu alt faktörün güvenilirlik oranının son derece yüksek olduğu tespiti yapılmıştır.
- Politik Bilgi alt faktörünün çarpıklık katsayısı -0,617, basıklık katsayısı -0,243 şeklindeki oransal neticelerden bu alt faktörün kendi maddeleri içerisinde dağılımlarının dengeli olduğu ve Corenbach alfa katsayısı ise 0,656 oranı ile bu alt faktörün güvenilirlik oranının yüksek olduğu tespiti yapılmıştır.
- Politik Farkındalık alt faktörünün çarpıklık katsayısı -0,499, basıklık katsayısı -0,947 şeklindeki oransal neticelerden bu alt faktörün kendi maddeleri içerisinde dağılımlarının dengeli olduğu ve Corenbach alfa katsayısı ise 0,788 oranı ile bu alt faktörün güvenilirlik oranının son derece yüksek olduğu tespiti yapılmıştır.

- Politik İlgi alt faktörünün çarpıklık katsayısı 0,122, basıklık katsayısı -0,904 şeklindeki oransal neticelerden bu alt faktörün kendi maddeleri içerisinde dağılımlarının dengeli olduğu ve Corenbach alfa katsayısı ise 0,608 oranı ile bu alt faktörün güvenilirlik oranının yüksek olduğu tespiti yapılmıştır.
- Politik Katılım alt faktörünün çarpıklık katsayısı -0,123, basıklık katsayısı -1,329 şeklindeki oransal neticelerden bu alt faktörün kendi maddeleri içerisinde dağılımlarının dengeli olduğu ve Corenbach alfa katsayısı ise 0,678 oranı ile bu alt faktörün güvenilirlik oranının yüksek olduğu tespiti yapılmıştır.

3.2.1.7. Araştırmaya Dahil Olan Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Tercih Ettikleri Siyasi Parti Örgütleri

Tablo 3.8. Araştırmaya Dahil Olan Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Tercih Ettikleri Siyasi Parti Örgütleri

		n	%
Cinsiyetiniz	Kadın	319	51,6
	Erkek	299	48,4
Medeni Durumunuz	Bekar	262	42,4
	Evli	356	57,6
Yaşınız	18-27 yaş	157	25,4
	28-37 yaş	152	24,6
	38-47 yaş	134	21,7
	48-57 yaş	100	16,2
	58 yaş ve üzeri	75	12,1
Eğitim durumu	İlköğretim	218	35,3
	Lise	175	28,3
	Üniversite	145	23,5
	Yüksek lisans-Doktora	80	12,9
Aylık gelir	5000 TL altı	64	10,4
	5000-10000 TL arası	294	47,6
	10000 TL üzeri	260	42,1
Siyasi Parti Tercihiniz	AKP	124	20,1
	CHP	124	20,1
	İYİ PARTİ	122	19,7
	HDP	125	20,2
	MHP	123	19,9

Araştırmaya Katılan Bireylerin Demografik Özellikleri;

- Cinsiyet durumları; %51,6'sı kadın ve %48,4'ü erkek,
- Medeni durumları; %42,4'ü bekar ve %57,6'sı evli,

- Yaş durumları; %25,4'ü 18-27, %24,6'sı 28-37, %21,7'si 38-47, %16,2'si 48-57 ve %12,1'i 58 yaş ve üzerindedir.
- Eğitim durumları; %35,3'ü ilköğretim, %28,3'ü lise, %23,5'ü üniversite ve %12,9'u yüksek lisans-doktora mezunudur.
- Aylık gelir durumları; %10,4'ü 5000 TL altında, %47,6'sı 5000-10000 TL arası ve %42,1'i 10000 TL üzerinde gelire sahiptir.
- Siyasi parti tercih durumları; %20,1'i AKP, %20,1'i CHP, %19,7'si İYİ Parti, %20,2'si HDP ve %19,9'u MHP'yi tercih etmektedir.

Yapılan araştırmada örneklemden siyasi partilere oy veren seçmenlerin sayısal verilerinin aynı tutulmasının nedeni araştırma sorunsalında yer alan ve ana omurgayı oluşturan siyasal rıza ile politik okuryazarlık ölçekleri arasında bulunan ilişki üzerinden, tercih edilen siyasi partiler bazında derinlemesine bir analiz yapılabilmesidir.

2018 yılında gerçekleştirilen Milletvekilliği Genel Seçimleri göz önüne alındığında ilk 5 (beş) sırayı oluşturan siyasi partilerin aldıkları oy oranları arasında bulunan farktan dolayı evrene uygun olarak seçilen örnekleme ele alınan sayının 618 (altı yüz on sekiz) olması yapılan anket sonucunda rastgele ve rastlantısal bir şekilde seçilen seçmen sayılarının homojen olarak dağılmayacağı öngörüsünden hareketle araştırma çerçevesinde ortaya konulan siyasi parti tercihleri seçme usulü ile orantısal olarak aynı oranda alınmak sureti ile araştırmanın amacına ulaşılması hedeflenmiştir.

3.2.1.8. Siyasi Parti Tercihinin Sosyo Demografik Bilgilerine Göre Dağılımı

Tablo 3.9. Siyasi Parti Tercihinin Sosyo Demografik Bilgilerine Göre Dağılımı

		Siyasi Parti Tercihiniz										Ki-kare	p
		AKP		CHP		İYİ PARTİ		HDP		MHP			
		n	%	N	%	n	%	n	%	N	%		
Cinsiyet	Kadın	72	58,1	63	50,8	91	74,6	50	40,0	43	35,0	48,300	0,000
	Erkek	52	41,9	61	49,2	31	25,4	75	60,0	80	65,0		
Medeni Durum	Bekar	37	29,8	66	53,2	56	45,9	47	37,6	56	45,5	16,247	0,003
	Evli	87	70,2	58	46,8	66	54,1	78	62,4	67	54,5		
Yaş	18-27 yaş	26	21,0	52	41,9	30	24,6	30	24,0	19	15,4	44,116	0,000
	28-37 yaş	19	15,3	31	25,0	34	27,9	32	25,6	36	29,3		
	38-47 yaş	30	24,2	22	17,7	26	21,3	24	19,2	32	26,0		
	48-57 yaş	30	24,2	14	11,3	16	13,1	21	16,8	19	15,4		
	58 yaş ve üzeri	19	15,3	5	4,0	16	13,1	18	14,4	17	13,8		
Eğitim durumu	İlköğretim	63	50,8	16	12,9	30	24,6	71	56,8	38	30,9	227,432	0,000
	Lise	36	29,0	8	6,5	35	28,7	26	20,8	70	56,9		
	Üniversite	23	18,5	56	45,2	32	26,2	21	16,8	13	10,6		
	Yüksek lisans-	2	1,6	44	35,5	25	20,5	7	5,6	2	1,6		
	Doktora												
Aylık gelir	5000 TL altı	7	5,6	23	18,5	21	17,2	7	5,6	6	4,9	42,870	0,000
	5000-10000 TL arası	68	54,8	45	36,3	54	44,3	50	40,0	77	62,6		
	10000 TL üzeri	49	39,5	56	45,2	47	38,5	68	54,4	40	32,5		

Yapılan analiz sonuçlarına göre Siyasi Parti Tercihi ile Sosyo Demografik özellikler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Cinsiyet açısından, MHP (%65,0) ve HDP (%60,0) seçmenleri arasında erkeklerin oranı daha yüksek iken, AKP (%58,1), CHP (%50,8) ve İYİ Parti (%74,6) seçmenleri arasında kadınların oranı daha yüksektir. Buradan ortaya konulan tespitin açıklanması sürecinde sonuç olarak, MHP ve HDP seçmenlerini tercih eden yani siyasal katılım noktasında oyunun rengini bu siyasal partiler yönünde kullanan seçmenlerin erkek ağırlıklı olması, AKP, CHP ve İYİ Parti seçmenlerinin ağırlıklı ekseriyetin kadın seçmenler oluşturmaktadır.

Medeni durum açısından, AKP (%70,2), HDP (%62,4) ve MHP (%54,5) seçmenleri arasında evli bireylerin oranı daha yüksek iken, CHP (%53,2) ve İYİ Parti (%45,9) seçmenleri arasında bekar bireylerin oranı daha yüksektir. Bu istatistiki veriler kapsamında da AKP, MHP ve HDP seçmenlerinin çoğunluk ekseriyetinin evli olan bireylerden oluştuğu, CHP ve İYİ Parti seçmenlerinin ise araştırmaya katılan katılımcıların ekseriyetle bekar olan seçmenlerden meydana gelmektedir.

Yaş aralıkları açısından, genç seçmenler (18-27 yaş) daha çok CHP'ye (%41,9) ve İYİ Parti'ye (%24,6) oy verirken, orta yaş grubu (28-37 yaş ve 38-47 yaş) seçmenler İYİ Parti (%27,9 ve %21,3), MHP (%29,3 ve %26,0) ve CHP (%25,0 ve %17,7) seçmenleri arasında daha yaygındır. AKP ve HDP seçmenleri arasında ise, 48-57 yaş (%24,2 ve %16,8) ve 58 yaş ve üzeri gruplarında (%15,3 ve %14,4) daha yüksek oranlar görülmektedir. Bu istatistiki verilerin genç ve orta yaş seviyesinde bulunan seçmenler tarafından en çok tercih edilen siyasi partilerin sırası ile CHP, İYİ Parti ve MHP şeklinde sıralandığı, en yüksek yaş ortalamasının bulunduğu gruptan en fazla oy alabilen siyasi partiler ise sırası ile AKP ve HDP'dir.

Eğitim durumu açısından, ilköğretim mezunu olanlar daha çok AKP (%50,8) ve HDP (%56,8) seçmenleri arasında iken, lise mezunu olanlar MHP seçmenleri arasında (%56,9) daha yüksek orandadır.

Üniversite mezunu olanlar CHP (%45,2) ve İYİ Parti (%26,2) seçmenleri arasında daha yaygın iken, yüksek lisans ve doktora derecesi olanlar ise CHP (%35,5) ve İYİ Parti (%20,5) seçmenleri arasında daha yüksek orandadır. Bu verilerden hareketle öğrenim düzeyleri yüksek olan yurttaşlardan oy alabilen siyasi parti örgütleri sırası ile CHP, İYİ Parti, MHP, AKP ve HDP yer almaktadır.

Aylık gelir açısından, 5000 TL altı gelir grubu daha çok CHP (%18,5) ve İYİ Parti (%17,2) seçmenleri arasında, 5000-10000 TL arası gelir grubu ise AKP (%54,8), HDP (%40,0) ve MHP (%62,6) seçmenleri arasında daha yaygındır. 10000 TL üzeri gelir grubu, CHP (%45,2) ve HDP (%54,4) seçmenleri arasında daha yüksek orandadır.

3.2.2. Araştırmada Kullanılan Ölçek Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri

Tablo 3.10. Araştırmada Kullanılan Ölçek Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri

	n	Ortalama	ss
Sorumluluk	618	4,58	0,42
Doğruluk	618	4,39	0,50
Yetkinlik	618	3,91	0,77
Özgür İrade	618	1,81	0,74
SiYASAL RIZA	618	3,90	0,33
Politik Uzmanlık	618	4,33	0,43
Politik Bilgi	618	4,51	0,41
Politik Farkındalık	618	4,42	0,56
Politik İlgi	618	4,05	0,61
Politik Katılım	618	4,21	0,66
POLİTİK OKURYAZARLIK	618	4,33	0,42

Tablo, katılımcıların farklı politik özelliklere ilişkin değerlendirmelerinin ortalamalarını ve standart sapmalarını sunmaktadır. Ölçekler 5'li Likert düzeyindedir ve maksimum puan 5, minimum puan 1'dir. Tabloya göre araştırmaya katılan katılımcıların en çok puanladığı unsurlar sırasıyla;

- Sorumluluk (4,58)
- Politik Bilgi (4,51)
- Politik Farkındalık (4,42)
- Doğruluk (4,39)
- Politik Okuryazarlık (4,33)
- Politik Uzmanlık (4,33)
- Politik Katılım (4,21)
- Politik İlgi (4,05)
- Yetkinlik (3,91)
- Siyasal Rıza (3,90)
- Özgür İrade (1,81) şeklinde devam etmektedir.

Tabloya göre, katılımcılar genellikle "Sorumluluk" konusunda en yüksek puanı vermişlerdir (ortalama = 4,58; standart sapma = 0,42), bu da katılımcıların sorumluluk düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

"Özgür İrade" konusunda ise en düşük puanı vermişler gibi görünse de özgür irade alt faktörünün temsil ettiği soru grubu kontrol grubu olarak ele alındığından, yani 5'likert ölecekte düşük puanlama değeri verilen maddelerin aslında özgür irade kavramını temsil eden değerler olduğunun bilinmesi gerekir. Bahse konu bu alt faktörün ne kadar düşük bir ortalamaya sahip olsa da katılımcıların özgür iradeleye verdikleri değerin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. (ortalama = 1,81; standart sapma = 0,74). "Doğruluk" ve "Politik Bilgi" konularında da katılımcılar yüksek puanlar vermişlerdir (ortalama = 4,39 ve 4,51; standart sapma = 0,50 ve 0,41), bu da katılımcıların doğruluk ve politik bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

"Yetkinlik" ve "Siyasal Rıza" konularında ise puanlar orta düzeydedir (ortalama = 3,91 ve 3,90; standart sapma = 0,77 ve 0,33), bu da katılımcıların yetkinlik ve siyasi rıza düzeylerinin ortalama olduğunu ifade etmektedir.

"Politik Uzmanlık" ve "Politik Okuryazarlık" konularında katılımcılar yüksek puanlar verirken (ortalama = 4,33 ve 4,33; standart sapma = 0,43 ve 0,42), "Politik Farkındalık" ve "Politik İlgi" konularında orta-yüksek puanlar gözlenmektedir (ortalama = 4,42 ve 4,05; standart sapma = 0,56 ve 0,61).

Son olarak, "Politik Katılım" konusunda katılımcıların verdiği puanlar orta-yüksek düzeydedir (ortalama = 4,21; standart sapma = 0,66).

Genel olarak, bu tablo katılımcıların politik özelliklere ilişkin değerlendirmelerinin dağılımını ve farklı politik özelliklerin seviyelerini göstermektedir. Politika düşüncesinin, toplumsal yapı olarak değişik yönlerde ve taraflarda olan kişilerin fikirlerinin alınması ve toplumu meydana getiren tüm yurttaşların katılması ile kendi aralarında bulunan farklı nitelikleri uzlaşma ortamı sağlamak sureti ile toplumsal barışın meydana getirilmesi fikrinden oluştuğu ileri sürülmektedir.

Aristo politika kavramının, "Antik Yunan site devletinin (polis) pek çok farklı yapı ve inanca sahip yurttaşlardan meydana gelen bir bütün olması nedeni ile bu site devlet yapılarında yaşayan yurttaşların beraberce yaşama arzusu, yani bir arada olma

isteğini oluşturabilmek için bir araç” (Aristo, 1993) şeklinde bütünleşik bir biçimde ele alınmasının gerekliliği savunmuştur.

Politika kavramı genel manada, siyasi partiler ve bu partilerin uygulamaya koydukları politika stratejileri veya ülkelerdeki yönetim yapı stratejilerinden meydana gelen dış politika aksamaları fikirlere gelmektedir. Bunun yanı sıra politika kavramı yalnızca devlet yapısının farklı farklı kurum ve kademelerinde gözlemlenen bir kavramsal nitelik değildir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde politika üç farklı biçimde ifade edilmiştir:

- Politika kavramı, “devlet işleyişini düzene sokma ve yürütülmesini sağlama sanatıdır”.
- Politika kavramı, “teknik”dir.
- Politika kavramı, “bir amaca ulaşmak adına karşısındaki yurttaşların duygu durumlarını kabul etme ve anlama, zayıf bir noktasını bulduğunda bunları kullanma ya da kendi aralarında bulunması muhtemel anlaşmazlıklardan faydalanma vb. tekniklerle mevcut iş ve işlemleri yürütmektir”.

Tüm insanların içerisinde bulundukları her bir toplumsal yapıda gücünü ve etkileme davranış yapılarını kullanmalarına yönelik olan çeşitli davranışlarını görmek ve bu durumlardan bahsedildiğini duymak son derece normal bir durumdur. Bahse konu bu durum örgüte, hangi pencereden bakılırsa bakılsın bir “politik yapı” niteliği vermektedir (Koçel, 1998:388; Gandz ve Murray, 1980) Pek çok yönetim bilimci de uzunca bir zamandır siyasal yapılarda politikayı, politik davranışları, davranışların meydana gelme sebeplerini ve bunun siyasal örgütlere tesirlerini münasip bir anlatımla ifade etmeye gayret göstermişlerdir. Bu kapsamda, öncelikle sanayileşme hareketinin başlamış olduğu süreçlerde klasik yönetim sürecinin kurucularından Weber’in örgütlü yapılarda güç ve politik davranış konularını ele aldığı ifade edilebilir. Lakin, politik davranışlara ilişkin düşünce yapılarının örgütlere yönelik davranış yazınında sürekli bir şekilde yer alması, 1960’ların başında oluşmuştur.

Politik davranış yapıları için farklı bir takım tanımlamalara yer vermek mümkündür. Politik davranış yapıları için ortaya konulan tanımlamaların ortak olan niteliği bu davranış yapılarının bireyin menfaatlerine uygun olması ve onları

yönlendirebilmesi, arzu edilen neticelerin daha hızlı bir şekilde elde edilebilmesi adına bireylere yardımcı olması, lakin kurumlarca uygun görülmemesidir. Pek çok yurttaşın meydana gelen bu beşeri insan kaynağı sayesinde var oluşlarını idame ettiren örgütsel yapıların, bahse konu yurttaşların menfaatlerini gerçekleştirilebilmeleri adına faydalı bir zemin hazırlamaları ve bu yurttaşların kariyer basamaklarından hızlı bir şekilde çıkabilmeleri adına çeşitli olanaklar sunmaları gerektiğini ifade etmektedirler. Bu kapsamda siyasal örgütleri ekonomik ve beşeri yapılanmalar olmalarının yanında ister istemez siyasal olan ya da olmayan yapıları da içerisine alır vaziyette bir nitelik taşımasına da sebep olmaktadır. Özellikle de yurttaşların, daha yüksek bir seviyede yönetsel olarak uzmanlık seviyelerinde saha araştırmaları konularındaki kariyer amaçlarının, yurttaşların sahip olduğu güç çekim sahalarının birikimlerine dayandığı (Zaleznik, A. 1970:48) düşünülürse; bu durum, net bir şekilde ifade edilebilecektir. Çünkü ortaya koymak istedikleri menfaatleri adına, bu güç yapılarını kullanmak sureti ile diğer bireyleri etkileyecek eylemler ortaya koymaktadırlar. Bu eylemler de girilen ortamların politik bir seviye düzeyine ulaşmasında tesirli olmaktadır. Politika kavramı, örgütler çerçevesinde sürekli olarak uygulanması muhtemel davranışların bütünüdür. Bu sonuçlar, politik özelliklerin katılımcılar arasında farklı düzeylerde olduğunu ve bu özelliklerin incelenmesinin, politik davranış ve tutumlar hakkında daha derinlemesine anlayış sağlayabileceğini göstermektedir. Ayrıca araştırma kapsamında elde edilen istatistiki veriler ve ifade edilen bilimsel açıklamalar ışığında ve ortaya çıkan neticeler kapsamında araştırmada kullanılan siyasal rıza ölçeği ve politik okuryazarlık ölçeği ile bunların alt faktörlerine ait ortalamaları ve standart sapma değerleri sırası ile aşağıda verilmiştir.

Siyasal rıza ölçeğinin toplam ortalaması 3,90, standart sapma oranı ise 0,42'dir.

Bu mevcut sonuç 5'li likert uygulama formu üzerinden 1'den 5'e kadar numara verildiği göz önüne alındığında siyasal rıza ortalamasının ortalamanın üzerinde olduğu, siyasal rıza ölçeği alt faktörlerine bakıldığında sorumluluk alt faktörü ortalaması 4,58 ile mevcut alt faktörler arasında en yüksek puanlamaya sahip olan faktör olmuştur. Sorumluluk alt faktörüne ait standart sapma ise 0,42 ile maddeleri arasında dengeli bir dağılım oluşturduğunun tespiti yapılmıştır.

Sorumluluk alt faktörü maddelerine bakıldığında;

- Oy verme kararımı hiç kimseden etkilenmeden, kendi özgür irademle veririm.
- Oy verme kararımı kişisel hesaplarıma göre değil, ülke çıkarlarına göre alırım.
- Ben, her seçimde mutlaka oy kullanmaya gayret ederim.
- Oy verme kararımı sadece kendi irademle veririm.
- Kullandığım oy ile ülke geleceğinin belirlenmesinde bir rol sahibi olacağımı düşünürüm.
- Oy verme kararımın sadece bana ait olmasına dikkat ederim.
- Oy verme kararımda siyasilere verdikleri bilgilerin doğruluğuna önem veririm.
- Oy verme kararımda belirleyici olan ölçütlerim (iyi hizmet, eğitim, tecrübe, inançlar...gibi) vardır.

Bahse konu maddeler incelendiğinde siyasi parti tercihi ayırt etmeden tüm seçmelerin ortalama olarak kendi özgür iradeleri ile hiç kimse ya da olgudan etkilenmeden sandığa gitme durumları, verdikleri oyları ya da siyasi parti tercihlerini ülke çıkarları doğrultusunda yapmaları, tüm seçimlerde sandığa gitme eğilimleri, verecekleri siyasal karar tercihlerini kendi iradeleri kapsamında yapmaları, verdikleri oyun ülkenin geleceğini belirleme noktasında olumlu düşüncelerini, oy kararlarını sadece kendileri tarafından alındığında, siyaset sahnesinde kullanılan bilgilerin doğruluğuna önem verildiğine, oy verilen siyasi partinin karşılığında kendilerine iyi bir hizmet, eğitim gibi inançlara büyük bir yönelim göstererek en büyük ortalama değerini almıştır. Yapılan bu analiz sonucunda tüm ölçek ve alt faktörlerin madde dağılımlarına bakıldığında en az ortalamaya sahip olan alt faktör ise 1,81 ve standart sapma puanı 0,74 olduğu görülmektedir.

Özgür irade alt faktörünün maddelerine bakıldığında;

- Oy verme kararımı sosyal çevremın düşüncelerine göre belirlerim.
- Oy verme kararımı seçimlerden önce yapılan anket sonuçlarına göre belirlerim.
- Aile büyüklerim hangi partiye oy verirse ben de o partiye oy veririm.
- Toplumun genel algısı oy verme kararımı etkiler.

Ortalama puanlarının düşük olması seçmelerin özgür irade kavramına önem vermediği anlamına gelmemektedir. Kontrol grubu olarak nitelendirilen bu madde grupları sorulan sorulara düşük puanların verilmesi karşıt bir zıtlık oluşturmakla birlikte aslında özgür irade kavramının önemini seçmenler nezdinde arttırmaktadır.

3.2.2.1. Seçmen Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Tablo 3.11. Seçmen Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

		N	Ortalama	ss	F	p	Çoklu karşılaştırma
Sorumluluk	AKP	124	4,58	0,34	11,923	0,000	1>4
	CHP	124	4,71	0,34			2>4
	İYİ PARTİ	122	4,65	0,43			3>4
	HDP	125	4,38	0,50			4<5
	MHP	123	4,57	0,38			
Doğruluk	AKP	124	4,43	0,43	17,609	0,000	1>4
	CHP	124	4,56	0,43			2>4
	İYİ PARTİ	122	4,52	0,47			2>5
	HDP	125	4,10	0,60			3>4
	MHP	123	4,36	0,44			4<5
Yetkinlik	AKP	124	3,96	0,76	6,929	0,000	1>4
	CHP	124	4,05	0,79			2>4
	İYİ PARTİ	122	4,06	0,71			3>4
	HDP	125	3,62	0,79			
	MHP	123	3,86	0,74			
Özgür İrade	AKP	124	1,78	0,69	7,250	0,000	2<4
	CHP	124	1,61	0,62			2<5
	İYİ PARTİ	122	1,67	0,81			3<4
	HDP	125	1,98	0,65			3<5
	MHP	123	1,99	0,82			
SİYASAL RIZA	AKP	124	3,92	0,30	12,366	0,000	1>4
	CHP	124	3,99	0,28			2>4
	İYİ PARTİ	122	3,96	0,31			3>4
	HDP	125	3,73	0,35			4<5
	MHP	123	3,92	0,35			
Politik Uzmanlık	AKP	124	4,32	0,42	16,235	0,000	1<2
	CHP	124	4,50	0,40			1>4
	İYİ PARTİ	122	4,42	0,47			2>4
	HDP	125	4,11	0,40			2>5
	MHP	123	4,28	0,38			3>4 4<5

Tablo 3.11. (Devamı)

Politik Bilgi	AKP	124	4,46	0,46			1<2
							1<3
	CHP	124	4,67	0,33			1>4
	İYİ PARTİ	122	4,65	0,35	20,794	0,000	2>4
							2>5
	HDP	125	4,28	0,41			3>4
Politik Farkındalık							3>5
	MHP	123	4,47	0,37			4<5
	AKP	124	4,38	0,55			1<2
							1<3
	CHP	124	4,60	0,48			1>4
	İYİ PARTİ	122	4,60	0,52	14,456	0,000	2>4
Politik İlgi							2>5
	HDP	125	4,16	0,60			3>4
							3>5
	MHP	123	4,38	0,54			4<5
	AKP	124	3,94	0,62			1<2
	CHP	124	4,16	0,63			1<3
Politik Katılım	İYİ PARTİ	122	4,22	0,61	6,238	0,000	2>4
							3>4
	HDP	125	3,91	0,59			3>4
							3>4
	MHP	123	4,01	0,56			3>4
	AKP	124	4,09	0,69			1<2
POLİTİK OKURYAZARLIK							1<3
	CHP	124	4,41	0,64			1>4
	İYİ PARTİ	122	4,36	0,65	7,950	0,000	2>4
							2>5
	HDP	125	4,15	0,57			3>4
							3>5
POLİTİK OKURYAZARLIK	MHP	123	4,06	0,67			4<5
	AKP	124	4,28	0,42			1<2
							1<3
	CHP	124	4,50	0,39			1>4
	İYİ PARTİ	122	4,47	0,41	17,895	0,000	2>4
							2>5
POLİTİK OKURYAZARLIK	HDP	125	4,13	0,38			3>4
							3>5
	MHP	123	4,27	0,38			4<5
							4<5
							4<5
							4<5

Sorumluluk puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde sorumluluk puanı en yüksek olan seçmen grupları CHP (4,71) ve İyi Parti (4,65) olurken en düşük olan seçme grubu ise HDP (4,38) olduğu görülmektedir.

Ortaya çıkan analiz sonuçlarında sorumluluk düzeyine bağlı ortalama puan olarak siyasi parti tercihleri bazında çoktan aza doğru sırası ile CHP, İYİ Parti, AKP, MHP ve HDP olarak sıralanmaktadır. Tarihsel sürecin en eski zamanlarından günümüze değin gelen sorumluluk kavramı, öncelikle bireyler arasındaki iletişimi düzene sokan dini inançlar içerisinde kendine yer bulmaktadır. Dini inanışlar, toplumsal yapı içerisinde bulunan beşeri kaynaklarla birlikte bir takım yönetsel yapılara sorumluluk atfetmektedir. Bu zaman dilimleri içerisinde insanların kendileri tarafından kabul edilen kuralları, bireysel değerleri, inanç sistemlerini, yargılarını ve ahlaksal fikirleriyle sosyal anlamda ortaya koydukları sorumluluk anlayışlarını geliştirmiş oldukları ifade edilmektedir (Bayrak, 2001: 85). Sonraki dönemlerde bireyler arasındaki toplumsal yapı içerisindeki yaşamları ve işlerini yapma biçimlerini ifade etmek adına bir takım kanunlar kabul edilerek yaşamlarına dahil etmişlerdir. Bu kanunlarla ödenmesi gerekli olan en düşük ücret, işverenlerin adına olan borçlar ve sorumluluk durumları ortaya konulmaktadır. Tarihsel süreçte bu kapsamda bilinen ilk kanunlar Hammurabi'nin kanunlarıdır (Bayrak, 2001: 86). Dini inanışların şekillenmesiyle beraber inanç önderleri ve dini kurumsallığa sahip olan örgütlerce sosyal sorumlulukla alakalı farklı bir takım çalışmalar denenmiştir. Yoksul olan yurttaşlara yardıma bulunmak adına çeşitli yardım kuruluşları kurulmaya başlanmıştır (Çakır, 2007).

Sorumluluk kavramı ile alakalı ortaya konulan tanımlamalara bakıldığında, bahse konu bu kavramın genel olarak, “bireyin kendi davranış durumlarının ya da kendi uzmanlık sahalarında bulunan bir takım olayların farkına varması ve ortaya konulan bu davranışların ve durumların neticelerini üstlenmesi” (Kaya ve Doğan, 2014:11; Özen, 2015:9; Doğan, 2015:164) olarak ifade edilmektedir. Sorumluluk kavramı, bir bireyin almış olduğu kararların kendine ait olan bir rıza durumu biçiminde ifade edilip edilemeyeceği noktasında bireylerde aranması gereken başat durumlardan bir tanesidir. Diğer bir ifade ile sorumluluk kabiliyeti ya da unsuruna sahip olmayan bir bireyin almış olduğu kararlar bahse konu bireyin rızasını yansıtmaz (Ceylan ve İspir, 2023:12). Sorumluluk kavramı ile alakalı ilk olarak çalışmalar ortaya koyan ve bu kavramla ilgili tanımlamalar yapan fikir adamı Glover (1970:87), sorumlulukla ilgili bu genel tanımlamalara ek olarak bireyin kendi uzmanlık sahalarına giren eylemler kapsamında ortaya koyduğu davranışların sorumluluğunu hem ahlaksal olarak hem de kanuni unsurları ile üstlenmesinin gerekliliğini ifade etmektedir. Farklı bir düşünür ise

sorumluluk kavramının ahlaksal yapının etkin tarafı olduğunu ifade ederek bu kavramı, bireyin sorumluluklarını yapması, kendine ve yakın çevresinde bulunan kişilere özenli davranması, kötü durumları iyileştirmeye çabalaması, toplumsal-sosyal süreç aşamalarına katılım göstermesi ve çok daha iyi bir yaşam için çaba sarf etmesi olarak ifade edilmektedir (Lickona, 1991: 4).

Doğruluk puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Doğruluk puanı en yüksek olan grupların CHP (4,56) ve İYİ PARTİ (4,52) olurken, en düşük olan grubun HDP (4,10) olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu veriler kapsamında doğruluk alt faktörüne ait olan puanlamada araştırmaya konu olan anket formlarının doldurulması neticesinde yüksek puan bazında sıralama CHP, İYİ Parti, AKP, MHP ve HDP şeklinde olmuştur. Hukuksal uygulama alanlarında ise doğruluk ya da dürüstlük kuralı; belirli bir takım haklara sahip bireylerin bu hakları kullanma aşamalarında ve borç, nafaka, sözleşme ve ilgili hukuksal sözleşmeler ile ilgili gerekli sorumluluklarını yerine getirme aşamasında, yazılı ya da sözlü tüm hukuk normları çerçevesinde davranışlarını ortaya koyarak olması gereken tüm hukuk normlarına uygun bir şekilde davranmaları konusunda ve kendileriyle hukuksal anlamda ilişkide bulunan üçüncü şahıslarda olan güven duygularının ihlal edilmemesinin önlenmesi, önemsenmesini varsayan genel manadaki bir hukuk normu (Zevkliler; Ertaş; Havutçu vd, 2012:58; Akıntürk, Ateş ve Karaman, 2012:92; Oğuzman ve Barlas, 2013:253; Kalabalık ve Erdem, 2014:259) biçiminde ifade edilmektedir.

Doğruluk kavramı, bir birey tarafından alınan kararlar, faaliyetler ya da bahse konu ile ilgili ifadeleri kendi rızası şeklinde tanımlanabilmesi için aranan ön koşullardan bir tanesi olarak kabul edilebilir. Lakin doğru olmayan birtakım verilerle yön göstermek sureti ile bir gruba, topluluğa ya da kişiye dış çevrelerce yapılması uygun görülen bir yönde karar verdirilebilir, çeşitli faaliyetler ve etkinlikler yaptırılabilir. Lakin bu gibi durumlarda bahse konu grup, topluluk ya da bireyler tarafından alınan kararların veya ortaya koydukları eylemlerin ya da söylemlerin kendilerine ait olan öz rızaları kapsamında olduğu söylenemez. Çünkü bahse konu kişi veya gruplara hakikatta var olan yaşamın içerisindeki durum olduğu şeklinde değil de, gerçekte olmayan bir hayal ürünü şeklinde bildirildiği için birey ya da grupların kendilerinin yönlendirildiği noktalarda karar verdiği ya da aldığı çeşitli faaliyetlerde bulunduğu; aksi takdirde,

hakikatta var olan bu durumun ilgili kişi ya da gruplara olduğu gibi bildirilmesi durumunda kişilerin ya da grupların vereceği karar, gerçekleştirecekleri faaliyetler mevcut olan bu durumdan farklı bir nitelik taşıyacağı gibi kendi öz rızalarını da yansıtmaları kaçınılmaz olacaktır. Bu bakımdan doğruluk kavramı, kişi ya da karar alıcı durumda bulunan grupların rızalarının bir göstergesi olarak değerlendirilecektir (Ceylan ve İspir, 2023:21).

Yetkinlik puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Yetkinlik puanı en yüksek olan grupların İYİ PARTİ (4,06) ve CHP (4,05) olurken, en düşük olan grubun HDP (3,62) olduğu görölmektedir. Bu kapsamda yetkinlik alt faktörü altında araştırmada ele alınan 5 (beş) siyasi parti içerisinde en yüksek ortalama sahip partiler sırası ile İYİ Parti, CHP, AKP, MHP ve HDP olmuştur. Bandura (1986), yetkinlik kavramını bireyin bir görev ya da kendi alanı ile ilgili bir takım olgusal süreçleri yerine getirebilmek adına bu süreci iyi bir şekilde yöneterek bir performans gösterme noktasında bulunan etkinlikleri kendine ait yargılar aracılığı ile organize faaliyetlerde bulunma ya da bu faaliyetleri nihayete erdirebilme kudreti olarak ifade edilmektedir.

Yetkinlik kavramı konusunda farklı yaşanmışlıklara sahip olan uzman bireyler ile ortaya konulan geniş bir yelpazeye ait olan araştırmada, belirli bir takım alanlarda uzmanlık yetisine sahip bireylere “Yetkinlik kavramı neyi ifade etmektedir?” sorusu sorulmuş ve aşağıdaki yanıtlar ortaya çıkmıştır:

- Yetkinlik kavramı; üst düzey performans çıktısı ile vasat performans çıktılarını ayırt etmeye yarayan bilgi düzeyi, yetenek ve niteliklerdir.
- Yetkinlik kavramı; gelenekçi manada bilgi düzeyleri, kabiliyet ve becerilerdir.
- Yetkinlik kavramı; bilgi düzeyleri ve yetenek düzeylerinin ifade edilmesine katkı sağlayan tüm yapısal faktörlerdir.
- Yetkinlik kavramı; bir görevin ya da toplumsal rollerin temel yetkilerini ortaya koyan çok önemli olan gözlenebilme kabiliyetine sahip olan davranış nitelikleridir (Shippmann; Ash; Battista vd., 2000:706).

Kendilerini ilgilendiren konularda almış oldukları kararları, kendileri tarafından aracısız ve kendi duygu ve düşüncelerini yansıtır nitelikte veremediklerinden bu bireylerin yetkinlik unsurunu ya da niteliğini tanımadıkları kabullenilmektedir. Bu

nedenle bu bireylerin seçmen nispedilemeyecekleri, yani oy kullanma davranışlarını yerine getiremeyecekleri yasalarla sabit bir şekilde ifade edilmiştir. Burada bahsi geçen yetkinlik kavramının niteliklerini taşımayanların yalnızca oy kullanma davranışlarında değil, aynı zamanda oy kullanma dışında her türlü siyasi faaliyetlerde de boy gösteremeyecekleri açıktır. Özetle ifade etmek gerekirse siyasal anlamda bir kişinin rızasının geçerli olabilmesi, her şeyden önce o kişinin yetkinlik unsurlarını taşıyan biri olmasını gerektirir. Aksi takdirde de siyasal anlamda bir rızadan bahsedilmesi çokda olası değildir (Ceylan ve İspir, 2023:11).

Özgür İrade puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Özgür İrade puanı en yüksek olan grupların MHP (1,99) ve HDP (1,98) olurken, en düşük olan grubun CHP (1,61) olduğu görülmektedir. Bu ilgiler ışığında ortaya çıkan analiz değerlendirildiğinde özgür irade alt faktörü kapsamı içerisinde sorulan soruların özgür iradeyi yansıtmada konusunda ters olarak işlendiğinden düşük puan olarak verilen değerlerin aslında yüksek bir temsil yetkisini ve özgür irade kavramını ifade ettiği göz önüne alındığında sırası ile siyasi partiler bazında özgür iradeye önem verme durumları bazında çoktan aza doğru sıralama CHP, İYİ Parti, AKP, HDP ve MHP olmuştur. Özgür irade, her şeyden önce bir kişinin başka kişi veya kişilere bağlı olmamasını, dışardan etkilenmemiş, engellenmemiş veya zorlanmamış olmasını gerektiren durumlarda var olabilecek bir unsurdur. Bu kapsamda özgür irade kavramı, insanların her türlü dış unsurlardan müstesna kendilerine ait hür iradeleri ile kendi düşünce yapılarına dayalı olarak karar almaları (Akarsu, 1984:141) şeklinde ifade edilmektedir.

Özgür irade kavramından söz edebilmek için irade ve fikirlerin hür olması yeterli bir durum değildir. Bunun yanı sıra bireylerin kendi iradelerinin ve düşüncelerinin hür ve özgür bir biçimde faaliyetlere dönüşebilmesi (Özen, 2013: 10), özetle bireylere kendi iradelerinin uygulama alanı bulabilecek uygun ortamlar yaratabilecek fırsatların sunulması gerekmektedir. Bundan dolayı özgürlük kavramı, en kapsamlı anlamı ile “insanı kişisel bazlı bir varlık biçiminde nazara alındığında irade özgürlük mekanizmaları, toplumsal anlamda bir varlık biçiminde nazara alındığında siyasi özgürlük” şeklinde gündemde yer bulur (Urhan, 2016:111). Özgür irade kavramı, kişilerin ya da grupların vermiş oldukları kararların kendi rızaları çerçevesinde alınıp alınmadığının değerlendirilmesinde önem verilen unsurlardan biridir. Bir kişi ya da grup

bir faaliyeti gerçekleştirmeye ancak hiçbir tehdit, baskı ya da zor bir durum altında kalmadan yalnızca kendine ait olan ve bu aitliğinin kökeninde hiçbir şekilde yönlendirme olmadan onay verdiğinde tam manası ile rıza göstermiş olur. Aksi halde verilen onaylama davranışı rıza kavramını değil, zor kavramını temsil edecektir. Bu nedenle herhangi bir konuda karar verilirken ya da bir faaliyet onaylanırken, bu onaylamanın özgür irade kavramı ile desteklenir bir şekilde verilir verilmediği durumu verilen bu onayın rıza olup olmadığının tespitinde önemli göstergelerden biri olarak ifade edilir. Lakin rıza davranışına konu olan olay ya da olgulara karşı bu olay ve olgular içerisinde bulunan tüm tarafların onaylarının özgür irade ile verilmiş olması beklenmektedir (Ceylan ve İspir, 2023:13). Özgür irade kavramı demokratik yapının en önemli unsurlarından biri iken, demokratik nitelik taşıyan tüm seçimler ise özgür iradenin yansıdığı önemli sahalara örnek olarak gösterilebilir (Hülür ve Kalender, 2003: 165).

Özgür irade kavramı son tahlilde iki unsurun gerçekleştirilmesi noktasında önem arz etmektedir: Alternatif ihtimaller ve bireysel kontroller. Eğer bireyler özgür olduklarını hissedebiliyorlarsa pek çok gelecek ihtimaline ve farklı seçeneklere dayanan pek çok hareket imkanına sahiptir. Ayrıca bu hareket durumlarını kontrol altına alma ve seçimlik ihtimaller olasılıklar ortaya koyma şansı da kişilere ya da gruplara aittir (Huemer, 2009:105). Kökenleri çok eski çağlara dayanan determinizm ile özgür irade münazarası modern bir düşüncenin biçimlenmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Nominalizmden, Kalvenizm'e ve Protestanlığa kadar, Tanrı'nın varlığının kainatta bulunan tüm metaryalleri kapsadığı inancına sahip olan deterministler insanların yapması gereken durumların yalnızca etik bir şekilde davranmak olduğu düşüncesindedirler. İnsan, yalnızca Tanrı'nın hükümlerine tabi olarak görülmektedir. Özgür irade kavramına inananlar ise, Tanrı'nın mantık ve akıl çerçevesinde bir takım olaylara hükmetmesi gerektiği savını ortaya atmışlardır. Tanrı herşeyin gerçekleşme sebebi sayıldığında, bu durum insanların gerçekleştirdikleri kötü durumlardan da sorumlu bir duruma getirileceği inancını da beraberinde getirmiş ve insana ceza verilmesinin olası ve adil olmayacağı fikrini ortaya çıkarmıştır (Özkan, 2013:150). Bu kapsamda ortaya çıkan insanın etkinlik sahasının sınırları ve Tanrı'nın kudretinin sınırlarının nereye kadar uzandığı tartışması kaderleri Tanrı tarafından belirlenmiş

insanın nasıl suçlu olabileceği ve cezalandırılabilmesine dair tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

Siyasal Rıza puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Siyasal Rıza puanı en yüksek olan grupların CHP (3,99) ve İYİ PARTİ (3,96) olurken, en düşük olan grubun HDP (3,73) olduğu görülmektedir. Modern demokratik yönetimin ana omurgasını oluşturan “oy verme” davranışının üstü örtülü bir şekilde yapılması ve seçmenlerin hangi siyasi partiye oy verme tercihinde bulunduklarının net bir biçimde ortaya konulmaması da bu kabul etme davranışını doğrular bir nitelik göstermektedir. Lakin yine de “rıza” kavramı toplumsal yapı içerisinde etkileşim içerisinde var olan birden çok boyutu olan bir kavram niteliği taşıdığı için rıza kavramı konusunda ifade edilen bir şeyin kesinlik bildirilen net bir şekilde ifade edilebilen ve tek bir doğruyu içinde barındıran bir nitelikte olduğunu ifade etmek yukarıda bahsettiğimiz nedenlerden dolayı pek de olası görünmemektedir. Rıza kavramı ile ilgili yapılan diğer tanımlamalar incelendiğinde de bu durumun açık bir şekilde tespitin yapılması mümkündür.

Sözlük anlamı itibarı ile “bir şeyden razı olma, bir şeyi isteme, arzu” (<https://sozluk.gov.tr/>) biçiminde tanımlı yapılan “rıza” kavramı, başka bir ifade ile “herhangi bir şeyi istemek ya da o şeyi memnun bir şekilde, istemek sureti ile kabul etmek/kabullenmek” (Zekiyyüddin, 2000:302) biçiminde ifade edilir. Yapılan bu analiz sonuçlarına göre siyasi rıza konusunda seçmenler tarafından en yüksek ortalamaya sahip siyasi parti örgütleri sırası ile CHP, İYİ Parti, AKP, MHP ve HDP’den oluşmaktadır.

Siyasal Rıza Ölçeği ve bu ölçek bünyesinde bulunan 4 alt faktör olan doğruluk, özgür irade, yetkinlik, sorumluluk kavramları bağlamında araştırma kapsamında gerçekleştirilen anket sonucunda ortaya çıkan sonuçların büyük bir çoğunluğunda ilk olarak CHP, İYİ Parti, AKP, MHP ve HDP siyasi partileri kapsamında sırası ile yüksek bir ortalamaya sahip olduğunun tespiti yapılmıştır

Politik Uzmanlık puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Politik Uzmanlık puanı en yüksek olan grupların CHP (4,50) ve İYİ PARTİ (4,42) olurken, en düşük olan grubun HDP (4,11) olduğu görülmektedir. Politik Uzmanlık kavramı ‘politik uzmanlık’

(political expertise), ise ‘politik farkındalık’ (political awareness) şeklinde isimlendirmektedir. (Akt: Cassel ve Lo, 1997:321). ‘Farkındalık’ ve ‘uzmanlık’ ifadelerinin politik okuryazarlık kavramını meydana getiren ya da çok önemli olan iki hakikat olduğunu ifade etmek mümkün olduğu gibi bu iki unsuru politik okuryazarlık kavramının geliştirilmesinin başat faktörleri olarak analiz etmek de mümkündür. Sonuçta farkındalık kavramı; “Yüksek bir algı düzeyi, üst düzey bir idrak yapısı ve anlama, odaklanılabilir bir dikkat çekimi, ayık bir bilinç yapısı, duyarlılık ve kuvvetli bir sezgi durumu ile ifade edilebilecek soyut bir kavramdır. Bireylerin kendi zihinlerinin dışarısında durabildiği, kendi durumlarının farkında olduğu ve kendi davranışlarını kontrol edicisi olduğu önemli bir kabiliyeti ifade eder. İç görünün, iç dünyaya bakışın, kendi farkındalığının birleşmesinden oluşan bir kavramı ifade eder (Dağ ve Koçer, 2019:2155). Başka bir ifade ile “doing” durumundan “being” durumuna geçiş biletidir. Geliştirilebilen bir beceridir...” (Dağ, 2019:31).

Uzmanlık kavramı ise, birtakım konularda teknik bilgi yapılarını ve kabiliyetleri ortaya koyan bir hâldir. Politik okuryazarlık bakımından analiz edildiğinde politik farkındalık, kişinin politik gerçeklerinin ve unsurlarının yanında kendi politik niteliklerinin, kabiliyetlerinin, ortaya koymuş olduğu faaliyetlerinin ve tecrübelerinin de farkında olmasını gerektiren zihinsel bir olgudan ibarettir. Politik uzmanlık ise, politik süreçte oluşan mekanizmalarla alakalı bilgi, yetenek ve tecrübeye hâkim olunmasını gerektiren zor bir süreçtir (Dağ ve Koçer, 2019:2155).

Politik Bilgi puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Politik Bilgi puanı en yüksek olan grupların CHP (4,67) ve İYİ PARTİ (4,65) olurken, en düşük olan grubun HDP (4,28) olduğu görülmektedir. Bireyler, sahip oldukları politik bilgiler açısından birbirlerinden farklı bir duruma sahiptirler. Bu farklılık durumu, cinsiyet kapsamında da ortaya çıkmaktadır. Politik bilgi kapsamında cinsiyetlerin arasında bir boşluk olduğu belirli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın bireylerin siyasetle ilgilenme oranı erkeklere göre daha az bir düzeydedir (Luskin, 1990; Mondak ve Anderson, 2004). Politik bilgi seviyesi, genel manada çocukların arasında da oranın düşük olmasına karşın yine de cinsiyetler arasında bir boşluk bulunduğu ve erkek çocuklarda hem politik farkındalık açısından hem de politika ile ilgili durumsal problemlerde üst düzeyde bir performans ortaya koymaları açısından kız çocuklarından daha üst düzeyde

bir başarıya sahip oldukları saptanmaktadır (Greenstein, 1965; van Deth, Abendschön ve Vollmar, 2011). Erkek bireylerin politik durumlara ilişkin bilgi düzeyleri kızlardan daha fazlayken politik konular üstünde yorum yapmada kızlar erkeklere göre daha iyi bir performans ortaya koymaktadır (Pereira, Fraile ve Rubal, 2015).

Politik Farkındalık puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Politik Farkındalık puanı en yüksek olan grupların CHP (4,60) ve İYİ PARTİ (4,60) olurken, en düşük olan grubun HDP (4,16) olduğu görülmektedir. Politik okuryazarlık bakımından analiz edildiğinde politik farkındalık, kişinin politik gerçeklerinin ve unsurlarının yanında kendi politik niteliklerinin, kabiliyetlerinin, ortaya koymuş olduğu faaliyetlerinin ve tecrübelerinin de farkında olmasını gerektiren zihinsel bir olgudan ibarettir.

Politik İlgi puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Politik İlgi puanı en yüksek olan grupların İYİ PARTİ (4,22) ve CHP (4,16) olurken, en düşük olan grubun HDP (3,91) olduğu görülmektedir. Politik ilgi, politik okuryazarlık kavramı ile ilgili doğrudan bir anlayışa varabilmek açısından önemli bir unsurdur. “Politikanın vatandaşın merakını ne derece uyardığı” (Van Deth, 1989:278) ile bağlantılı bir kavramdır. Bireylerin politik sisteme karşı olan ve politik dikkatlerine ilgi çeken bir kavramdır. Politik ilgi, genel anlamda politik davranışların ve tutumların ifadesinde ortaya konulan bir değişken olarak belirtilmektedir. Bir takım bilim insanı ise, politik ilgi kavramını politik katılım, politik motivasyon, politik etkileşim gibi daha büyük kapsamlı terimler için bir unsur olarak gösterilebilir (Zeglovits ve Zandonella, 2013:1085). Politik ilgi, özellikle politik katılımın kuvvetli bir ön koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu ise politik nüfusun temel bir ön koşulu ve toplumsal anlamdaki eşitsizliğin kaynağı şeklinde görenler de bulunmaktadır (Koskimaa ve Rapeli, 2015:142). Bu duruma araştırmacılar tarafından nasıl bakılırsa bakılsın kişilerin politik gelişimi içinde önemli bir durumdur.

Politik Katılım puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Politik Katılım puanı en yüksek olan grupların CHP (4,41) ve İYİ PARTİ (4,36) olurken, en düşük olan grubun HDP (4,15) olduğu görülmektedir. Politik katılım kavramına bir davranış kalıbı olarak

bakıldığında bireylerin kendi kendilerine istemsiz ve plansız olarak ortaya koymuş olduğu tercihler ve bu tercihler neticesinde almış oldukları kararlar, iktidara gelecek olan makam sahiplerini ve bu makamlara sahip olanları etkilemek üzere ortaya koydukları faaliyetler bütünüdür (Kalaycıoğlu, 1998:10) şeklinde ifade edilmektedir. Bu tanımlamaya göre, ortaya konulan bir faaliyet yapısının politik katılım şeklinde ifade edilebilmesi için bireylerin kendi kararlarının neticesini yansıtması ve karar alınan makamlara tesir etmesi gerekmektedir. Ancak bu tanımlamada, karar makamlarını etkileme aşamasında kanuni ve kanunsuz ayırımına girmeden her türlü faaliyet durumu katılım teriminin içerisine dahil olmaktadır. Çünkü politik katılım oy verme davranışı, politik tanıtım etkinliklerine katılma, adaylara sponsorluk hizmeti sağlama, siyasi partilere üye olma gibi geleneksel katılım türlerinden bir konuyu boykot etme, grev yapma girişiminde bulunma, gösterilere katılma gibi geleneksel düzlem dışındaki biçimlere kadar dayanan oldukça geniş bir alanda bulunan davranış kalıplarını kapsamaktadır (Kaase, 1990). Geleneksel manadaki katılım türleri, geleneksel türün dışındakilere oranla daha heterojen bir yapıya sahiptir.

Politik Okuryazarlık puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Politik Okuryazarlık puanı en yüksek olan grupların CHP (4,50) ve İYİ PARTİ (4,47) olurken, en düşük olan grubun HDP (4,13) olduğu görülmektedir. Politik okuryazarlık kavramı, başat okuryazarlık kabiliyetlerinin kazanılması üstünden gelişmekte olan lakin toplumsal yapı içerisinde alınan kararların ne şekilde alındığı hakkında bilgi sahibi olma, bahse konu bu bilgiler çerçevesinde konulara karşı sorumlu olma hakkı, farklı düzeyde bulunan siyasal düşüncelere, tartışma münazaralarına ve tartışma ahlakına uygun olma, bireysel siyasal değerlerin ortaya konulması ve bu etkinlikleri sahada gerçekleştirmek için olması gerekli kabiliyet ve özgüvene sahip olunması, politik olaylar hakkında çevresindeki kişilerle etkili iletişim kurabilme gibi pek çok özel yeteneğe de sahip olmayı gerektirecek bir okuryazarlık şeklidir (Political Literacy Within ITT Citizenship Education, 2002).

Politik Okuryazarlık terimi bilimsel sahada kullanılması yeni bir durum değildir. 1960 senesinden beri süregelen birtakım araştırmacılar (Barnes ve Kaase, 1979; Crick ve Porter, 1978) yapmış oldukları çalışmalarda bu terimden sürekli olarak bahsetmektedirler. Politik okuryazarlık kavramı, kamusal alanda oluşturulan tartışma

içeriklerini anlamak adına gerekli olan başat kavramsal yapılar ve unsurlar bilgisidir (Westholm, Lindquist ve Niemi, 1990:70). Başka bir ifade ile politik yapıyı okuma ve anlamlandırabilme yeteneği olduğu şeklinde tanımlanabilir.

Tüm bu veriler ışığında karşılaştırılmalı bir analiz yapılacak olursa; Siyasal Rıza ölçeği ve tüm alt faktörlerinin Politik Okuryazarlık ölçeği ve alt faktörleri ile CHP ve İYİ Parti siyasal örgütlerine oy veren seçmenlerin ortalama verdikleri puanlar diğer tüm siyasi partilere oy veren seçmen gruplarının üzerinde olmuştur. Bu kapsamda CHP seçmenin tüm bu unsurlarda bütün diğer siyasal partileri tercih eden seçmen ve seçmen gruplarına anket formunda yer alan maddelerde alt faktör olarak ortaya çıkan hem siyasal rıza ölçeğine ait alt faktörler hem de politik okuryazarlık ölçeğine ait olan alt faktörler kategorisinde özgür irade alt faktöründe bulunan maddelerin puanlamalarının ters bir şekilde işlenmesinden kaynaklı olması nedeni ile diğer tüm alt faktör gruplarında istisnasız bir şekilde puan ortalamalarında birinci parti olarak çıkmıştır. İyi parti ise yukarıda bahsedilen konular kapsamında CHP'nin ardından 2. Parti olarak çıkmıştır. AKP ise ortalama sırada yer alarak 3. sırada çıkmaktadır. MHP ise tüm bu siyasal partilerin ardından 4. Sırada yer almaktadır. HDP ise tüm değerlendirme unsurlarında araştırma konumuzda ele alınan konularda kendi seçmenlerinin bu maddeleri oylaması sonucunda tüm faktör grupları içerisinde 5. Sırada ve en son sırada yer almaktadır.

3.2.2.2. Cinsiyet Gruplarının Siyasal Rıza Ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Tablo 3.12. Cinsiyet Gruplarının Siyasal Rıza Ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Cinsiyetiniz		n	Ortalama	ss	t	P
Sorumluluk	Kadın	319	4,60	0,42	1,290	0,197
	Erkek	299	4,56	0,41		
Doğruluk	Kadın	319	4,43	0,48	1,972	0,049
	Erkek	299	4,35	0,52		
Yetkinlik	Kadın	319	3,93	0,80	0,729	0,466
	Erkek	299	3,89	0,75		
Özgür İrade	Kadın	319	1,82	0,80	0,613	0,540
	Erkek	299	1,79	0,66		
SİYASAL RIZA	Kadın	319	3,93	0,34	1,970	0,049
	Erkek	299	3,88	0,31		
Politik Uzmanlık	Kadın	319	4,34	0,45	0,961	0,337
	Erkek	299	4,31	0,42		
Politik Bilgi	Kadın	319	4,51	0,43	0,126	0,900
	Erkek	299	4,50	0,39		
Politik Farkındalık	Kadın	319	4,46	0,54	1,549	0,122
	Erkek	299	4,39	0,58		
Politik İlgi	Kadın	319	4,02	0,66	-1,136	0,257
	Erkek	299	4,08	0,56		
Politik Katılım	Kadın	319	4,21	0,67	-0,139	0,890
	Erkek	299	4,22	0,65		
POLİTİK OKURYAZARLIK	Kadın	319	4,34	0,43	0,488	0,625
	Erkek	299	4,32	0,40		

Cinsiyete göre Sorumluluk puanında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 4,60 ve erkeklerin ortalaması 4,56'dır.

Cinsiyete göre Doğruluk puanında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 4,43 ve erkeklerin ortalaması 4,35'tir.

Cinsiyete göre Yetkinlik puanında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 3,93 ve erkeklerin ortalaması 3,89'dur.

Cinsiyete göre Özgür İrade puanında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 1,82 ve erkeklerin ortalaması 1,79'dur. Cinsiyete göre Siyasal Rıza puanında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 3,93 ve erkeklerin ortalaması 3,88'dir.

Cinsiyete göre Politik Uzmanlık puanında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 4,34 ve erkeklerin ortalaması 4,31'dir.

Cinsiyete göre Politik Bilgi puanında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 4,51 ve erkeklerin ortalaması 4,50'dir.

Cinsiyete göre Politik Farkındalık puanında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 4,46 ve erkeklerin ortalaması 4,39'dur.

Cinsiyete göre Politik İlgi puanında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 4,02 ve erkeklerin ortalaması 4,08'dir.

Cinsiyete göre Politik Katılım puanında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, Politik Katılım puanında kadınların ortalaması 4,21 ve erkeklerin ortalaması 4,22'dir.

Cinsiyete göre Politik Okuryazarlık puanında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 4,34 ve erkeklerin ortalaması 4,32'dir.

Erkeklerin ve kadınların siyasi yönelimlerinde bir farklılaşmanın olup olmadığının bu farklılıklar belirli bir süreç içerisinde değişime uğramış olsa bile bu konu ilgi çekici bir nitelik taşımaktadır, lakin bu ortaya çıkan durumun yalnızca bir faktörünü meydana getirmektedir. Bu bağlamda ana problemin cinsiyet faktörünün siyasi tutum ve yönelimler üzerinde etkiye sahip olup olmaması ile sınırlama yapılamaz. Bu şekilde ortaya çıkan bir tesirin ne şekilde ve neden meydana geldiğinde araştırılmalıdır. Kadınların siyasi yönelimlerinde sözü edilen farklılıklar için ortaya konulan ilk ifadeler siyaset alanı, saldırgan ve kabalıkla bağlantılı bir yapı olduğu ifade edilen fiziksel bir yapıya dayanmıştır. Bu ifadeler ışığında, hakikat son derece basittir: Kadınların fiziksel yapısı erkelerinkinden oldukça farklıdır ve bu durumda kadınların siyasi manada erkeklerin sahip olduğu siyasi yapıdan ayrışmasına sebebiyet vermektedir (Howell/Day, 2000; Carnaghan/Bahry, 1990). Sayı olarak dünya üzerindeki insanların yarısından çoğunu meydana getirmiş olsalar da yapısal kimliklerine yüklenen bir takım menfi durumda olan klişe durumlar neticesinde, kadınlar, siyasal, mali düzen ve sosyokültürel güç bakımından erkeklere nazaran güçsüz bir durumda kalmakta ve negatif bir düzlem içerisinde bulunan ayrımcılık durumlarına maruz kalan durumları yaşamaktadırlar (Sakallı ve Uğurlu, 2003). Özetle ifade etmek gerekirse siyasal faaliyetlere kadınlar erkeklerden daha az katılım göstermelerine birçok sebep gösterilebilir. Bahse konu bu sebepleri dört ana başlık altında ifade etmek mümkündür (Wintringham, 2005). Ailesel sorumluluklar, katılımın gerçekleşmesi adına gerekli eğitim durumları ve kabiliyet eksiklikleri, ayrımcılık durumları ve cinsiyetlerin farklı rollerinin ortaya çıkmak sureti ile sosyalleşme yapılarının geliştirmesi. Hakikaten, özel yaşamlarında bulunan çetin sorumlulukları sebebi ile kadınlar, farklı birçok etkinlikler gibi siyaset kurumuna da ayıracak zaman ve enerji bulmalarının zorluklarını yaşamaktadırlar (McGlen ve O'Connor, 1995). Kadınlar, siyasal hayatta etkin olmayı arzu etseler bile gerekli eğitim yapısına, kabiliyete ve kişilik yapılarına sahip olamadıklarını ortaya koymuşlardır. Birbirleri ile bağlantılı olsa da tamamı ile farklı olgular olan ayrımcılık ve sosyalleşme aracılığı ile de siyasal hayattaki cinsiyet ayrımcılığının tanımlanması ortaya konabilir. Gerçek hayatta ele alınan siyaset kavramı, geleneksel manada erkeksi bir kimlik yapısının temsilini sağlar; bundan dolayı siyasal, mali ve sosyokültürel güç erkeklerdedir (Wintringham, 2005). Kadınların siyasal faaliyetleri ile ilgili olan menfi yapıdaki kültür seviyesinde olan davranışsal tutumlarda

ayrımcılık yönelimini kuvvetlendirir (McGlen ve O'Connor, 1995). Lakin cinsiyet rolü sosyalleşme yapısı siyasal cinsiyet ayrımları için en kapsayıcı tanımlamayı ifade eder nitelikte görünmektedir. Kadınlar ve erkeklerin toplumsal yapı içerisinde uygun olarak görülen davranış yapılarının nelerden meydana geldiğine dair toplumsal yapılardan almış oldukları farklı türden dersler, siyasal alanla ilgili tutum ve davranışlardan farklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Siyaset sahnesinin kadınlar için çok da hareket alanı kolay olan bir alan ifade etmediğinin genel-geçer kabulü, cinsiyet ayrımının durağan bir seyir izlemesine önemli bir katkı sunuyor gibi belirtilmektedir. Bu kapsamda yalnızca siyasal sahnede değil, kadınların ve erkeklerin rakip veya paydaş konularda karşılaştığı tüm konularda aralarında oluşan farklı yapıları ve bu farklı yapıların sebeplerini ifade etmeye çalışan “toplum içerisinde ortaya çıkan cinsiyetle ilgili kuramsal ifadeler” özetle bu ifadeleri ifade etmek yerinde olacaktır. Bu cinsiyetçi kuramsal yapılar kadın ve erkeklerin arasında ortaya çıkan farklılıkların temelinde yatan temel sorunların çözülmesi adına faaliyet yürütmektedirler. Son dönemde cinsiyet ayrımcılığını meydana getiren şartların giderek iyi bir duruma gelmesine (doğum hızının kontrol altına alınması, çekirdek ailelerin toplum içerisinde sayıca artış göstermesi, erkek hegemonyasının oluşturduğu sebeplerin ciddi oranda azalış göstermesi) karşın, toplum içerisinde var olan cinsiyet temelli ayrışma hala etkin bir şekilde devam etmektedir. Bilhassa 1970’den sonra kadınların sosyal ve ekonomik durumlarının iyileşmesi ve bununla beraber femin hareketleri kadın seçmenlerin oy kullanma eğilimlerini ve dolayısıyla da siyasi katılım düzeylerini arttırmıştır. Son dönemde kadın seçmenlerin siyasi partilerde etkin bir şekilde yönetime katılmaları ve nadir bir şekilde de olsa siyaset kurumlarında üst düzey görev almaları giderek artan bir durum haline gelmektedir (Carnaghan ve Bahry, 1990; Pratto ve Stallworth, 1997). Kanuni düzenlemeler kadın seçmelerin önündeki kamusal alana girme engellerini bir nebze de olsa azaltmışsa da, geçmiş dönemlerden süre gelen cinsiyet temelli rollerin şekillendirdiği iş bölümleri, var olan fırsat eşitsizlik durumları ve siyaset sahnesinin “erkek egemen” özellikleri kadınların siyasete ilgi duyma düzeyini ve siyasal katılımına engel koyucu bir durum oluşturmayı devam ettirmektedir (www.psikologum.com). Bu durum maalesef ki sosyal, siyasal ve kültürel manadaki durumun erkeklerin lehine devam ettiğinin göstergesi durumundadır. Siyasi partilerin kadınları geri plana iten siyaset kültür yapısı da gerçekte ataerkil bir kültürel sistem yapısının cinsiyetçi bir

mekanizmanın neticesidir. Bu sebeple erkeklerin hegemonyasının hakim olduğu bir siyaset yapısı kadın bireylerin önlerine engeller koymaktadır (www.forumgazetesi.com). Bu kapsamda belki de en akılcı çözüm de kadınları engelleyici nitelikte olan unsurların karşlarına bir takım önlemler almak sureti ile müspet bir ayrımcılık modelinin ortaya konmasıdır. Son dönemlerde kadınların eğitim seviyelerinde bir artışın olması, iş hayatlarında meydana gelen olumlu durumlar ve sosyo-ekonomik anlamda bağımsızlıklarını kazanmakta iseler de, kendilerini ev dışına çıkarmayan geleneksel anlamdaki cinsiyet odaklı rol modellerin şekillendirdiği bu yapıdan kurtulmaları oldukça zor bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Unutulmaması gerekir ki kadınların fiziksel yapı olarak ve duygusal manada erkeklerden ayrı bir yapıya sahip oluşu eşitsizlik durumunu anlamlı kılamayacağı gibi siyaset mekanizmasının da erkeklerden meydana gelen bir saha olduğu aldatmacasını da aklamayacaktır. Kadınların arka plana itilmesi toplumsal yapıda meydana gelecek gelişmeyi de etkileyecektir (www.toplumvesiyaset.com). Halbuki kadın elinin değmediği siyaset mekanizması kalıcı çözümlere ulaşamayacağı ortadadır.

Çağdaş, demokratik ve adil bir toplumsal yapı sosyal ve politik alanlardan kadınları ayrı tutan bir anlayış içeremez. Bu kapsamda siyaset mekanizması ve toplumsal cinsiyet yapıları arasında bulunan ilişki don derece karmaşık bir yapıdadır. Erkek bireylerin toplumsal yapıdaki üstün durumlarını pekiştirmek sureti ile kadın seçmenleri siyaset sahnesinin dışına itme eğilimi kadınların lehine müspet bir yaklaşım ve belirli kotaları içeren modelleri gerekli kılmaktadır (Oyêwùmi, 2005). Kadın veya erkek birey olmanın siyaset yapısını farklı kılma olasılığı da dikkate alınması gerekli bir durumdur. Kadın bireyler “konu mankeni” olarak yaklaşılmadıkları, siyaset sahnesinin ve karar örgütlenmelerinin her bir basamağında yer aldıkları takdirde erkeklerin hegoman olduğu siyaset sahnesi yumuşak, barışa saygı duyan, adil ve şeffaf bir hale gelecektir. Lakin erkek hegemonyasının olduğu bir siyaset anlayışı kadının bakış açısına nazaran siyaseti sertleştirecektir ve liberal kadın modelinin benimsendiği yaklaşımlar maskülen bir yapı haline gelecektir. Yine de siyaset sahnesinde kadınların da erkekler kadar siyasal sisteme katılmasının önünün açılması ve pasif bir durumda olan pozisyonlarının giderilmesinin sağlanmasının gerekliliği yok sayılamaz. Unutmamak gerekir ki geleneksel anlamda erkekler sosyo-ekonomik koşullar açısından daha çok imkanlara sahip olsalar bile, soyun devamı ve romantizm adına kadınlara ihtiyaçları

vardır. Anaç yapılarının erkekleri kollayıcı ve bazı zamanlarda da onurlandırıcı fonksiyonları yadsınamaz. Bundan dolayı erkekler ve kadınlar birbirlerine bağımlı bir hayat sürerler (Sakallı ve Uğurlu, 2003). Kadınların toplumsal yapı içerisinde önlerine çıkan engellerin kaldırılması, ancak erkeklerin de destek olduğu toplumsal strateji planlarının ortaya konulması, benimsenmesi ve tutarlı bir şekilde uygulamaya sokulması ile mümkün olabilir. Lakin bu şekilde kadınlar, ataerkil toplumsal yapıya ait olan sınırlarını aşarak yenilikçi bir zeminde kendilerine yer bulacaklardır. Bu “gerçekçi” ilerleme hayat bulduğunda hem kadınlar hem de erkekler, toplumsal refaha eşit bir şekilde katkı sunma imkanını yakalayacaklardır. Özetle, bu tabloda cinsiyete göre anlamlı farklılıklar sadece kısmi derecede Doğruluk ve Siyasal Rıza puanlarında bulunmaktadır. Diğer puanlarda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemektedir. Bu bilimsel bilgiler ışığında her iki ölçek ve alt faktörlerine verilen madde puanlamaları göz önüne alındığında cinsiyet bazlı olarak politik okuryazarlık ve siyasal rıza arasında herhangi bir ayrışma ve anlamlı farklılık tespiti yapılamamıştır. 20. asırda içerisinde başlayan kadın siyasetçilerin etkinliği günümüz 21. asırda da giderek artmaktadır. Bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar cinsiyet bazlı puanlarda anlamlı bir farklılaşmanın elde edilememiş olması politik ve siyasal süreçlerde, siyasi parti tercihlerinde, özgür iradenin gerçekleşmesi aşamalarında ve oy verme davranışlarında kadınların erkekler gibi erkeklerinde kadınlar gibi düşündüğünün bir tespiti olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ilerleyen bölümlerde her bir partiyi tercih edecek kadın ve erkek bazında da incelemesinin yapılarak herhangi bir ayrışmanın olup olmayacağı gözlenecektir. Bu kapsamda seçmenlerin cinsiyetine göre siyasal rızanın unsurlarına ve politik okuryazarlık unsurlarına verdikleri önem düzeyi ile ilgili çıkan ve yukarıda verilen sonuçlar, sadece kısmi düzeyde siyasal rıza ve doğruluk alt faktörü arasında bir farklılaşmanın olduğu ve diğer tüm faktörlerde herhangi bir anlamlı farklılaşmanın olmadığı tespitinin yapılmak sureti ile cinsiyetle ilgili alt problemi doğrular niteliktedir.

3.2.2.3. Medeni Durum Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Tablo 3.13. Medeni Durum Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Medeni Durumunuz		n	Ortalama	ss	t	P
Sorumluluk	Bekar	262	4,66	0,38	4,135	0,000
	Evli	356	4,52	0,43		
Doğruluk	Bekar	262	4,53	0,44	6,220	0,000
	Evli	356	4,29	0,53		
Yetkinlik	Bekar	262	4,01	0,74	2,659	0,008
	Evli	356	3,84	0,79		
Özgür İrade	Bekar	262	1,83	0,80	0,700	0,484
	Evli	356	1,79	0,69		
SİYASAL RIZA	Bekar	262	3,99	0,30	6,002	0,000
	Evli	356	3,84	0,34		
Politik Uzmanlık	Bekar	262	4,40	0,43	3,677	0,000
	Evli	356	4,27	0,43		
Politik Bilgi	Bekar	262	4,57	0,39	3,218	0,001
	Evli	356	4,46	0,42		
Politik Farkındalık	Bekar	262	4,51	0,54	3,411	0,001
	Evli	356	4,36	0,56		
Politik İlgi	Bekar	262	4,11	0,60	2,013	0,045
	Evli	356	4,01	0,62		
Politik Katılım	Bekar	262	4,29	0,67	2,526	0,012
	Evli	356	4,16	0,65		
POLİTİK OKURYAZARLIK	Bekar	262	4,40	0,41	3,717	0,000
	Evli	356	4,28	0,41		

Medeni duruma göre Sorumluluk puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 4,66 ve evlilerin ortalaması 4,52'dir.

Medeni duruma göre Doğruluk puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 4,53 ve evlilerin ortalaması 4,29'dur.

Medeni duruma göre Yetkinlik puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 4,01 ve evlilerin ortalaması 3,84'dür.

Medeni duruma göre Özgür İrade puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 1,83 ve evlilerin ortalaması 1,79'dur.

Medeni duruma göre Siyasal Rıza puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 3,99 ve evlilerin ortalaması 3,84'dür.

Medeni duruma göre Politik Uzmanlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 4,40 ve evlilerin ortalaması 4,27'dir.

Medeni duruma göre Politik Bilgi puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 4,57 ve evlilerin ortalaması 4,46'dır.

Medeni duruma göre Politik Farkındalık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 4,51 ve evlilerin ortalaması 4,36'dır.

Medeni duruma göre Politik İlgi puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 4,11 ve evlilerin ortalaması 4,01'dir.

Medeni duruma göre Politik Katılım puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 4,29 ve evlilerin ortalaması 4,16'dır.

Medeni duruma göre Politik Okuryazarlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 4,40 ve evlilerin ortalaması 4,28'dir.

Araştırma kapsamında medeni durum bazında analiz yapıldığında, bekarlar evli olanlara oranla iki ölçek ve alt faktör bağlamında ortalama puanları yüksek olarak çıkmaktadır.

Bahse konu faaliyeti birden çok seçim döneminde ortaya koyan bekârlar %7.7 oranında iken, evli olanlarda ise bu oran %3.42'lere kadar düşmektedir. Hiçbir katılım olmayan evlilerde bu oran %75.8 iken, bekarlarda ise bu oran %67.5 seviyesindedir (Tatar, 2003:344). Zonguldakta yaşayan vatandaşlar üzerinde ortaya konulan bir araştırmada, bekârların evli vatandaşlara göre ideolojik yapıya ve bireysel anlamdaki menfaatlere çok daha fazla önem verdikleri, sosyal çevre gruplarından görece daha az ve siyasi partilerce yapılan seçim propagandalarından daha fazla etkilendikleri; bu duruma karşın evlilerin ise evliliklerinden dolayı sosyal çevrelerinden daha fazla etkilendikleri, aday olan bireylerde var olan tecrübeler daha çok önem verdikleri ve bireysel menfaatlere daha az önem verdikleri, biçiminde tespit edilen sonuçlar (Teyyare ve Avcı, 2016:68), bu durumu doğrular niteliktedir. Lakin bazı durumlarda da medeni duruma göre çıkan neticelerin farklı grup yapılarının lehine veya aleyhine değişebildiği ve bazen de medeni durumun anlamlı düzeyde bir farklılık ortaya koyamadığı da görülmektedir.

Araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere bekarların evli olan bireylere göre hem siyasal rıza ile alt faktörleri hemde politik okuryazarlık ile alt faktörlerinin tamamında yüksek bir puana sahip olduğunun tespiti yapılmıştır. Bu kapsamda seçmenlerin medeni durumlarına göre siyasal rızanın unsurlarının ve politik okuryazarlık unsurlarına verdikleri önem düzeyi ile ilgili çıkan ve yukarıda verilen sonuçlar, politik okuryazarlık ve siyasal rıza ile ilgili tüm faktörlerde anlamlı bir farklılaşmanın olduğunun tespitinin yapılmak sureti ile medeni durumla ilgili alt problemi doğrular niteliktedir.

3.2.2.4. Yaş Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Tablo 3.14. Yaş Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Tablo 3.14		n	Ortalama	ss	F	p	Çoklu karşılaştırma
Sorumluluk	18-27 yaş	157	4,65	0,40	4,006	0,003	1>5
	28-37 yaş	152	4,61	0,39			2>5
	38-47 yaş	134	4,57	0,39			
	48-57 yaş	100	4,52	0,45			
	58 yaş ve üzeri	75	4,45	0,46			
Doğruluk	18-27 yaş	157	4,54	0,45	6,951	0,000	1>3
	28-37 yaş	152	4,42	0,52			1>4
	38-47 yaş	134	4,33	0,50			1>5
	48-57 yaş	100	4,34	0,51			2>5
	58 yaş ve üzeri	75	4,22	0,50			
Yetkinlik	18-27 yaş	157	4,07	0,75	6,317	0,000	1>5
	28-37 yaş	152	3,93	0,73			2>5
	38-47 yaş	134	3,88	0,78			3>5
	48-57 yaş	100	3,95	0,71			4>5
	58 yaş ve üzeri	75	3,54	0,87			
Özgür İrade	18-27 yaş	157	1,75	0,76	1,290	0,273	
	28-37 yaş	152	1,91	0,84			
	38-47 yaş	134	1,81	0,68			
	48-57 yaş	100	1,72	0,61			
	58 yaş ve üzeri	75	1,81	0,68			
SİYASAL RIZA	18-27 yaş	157	3,99	0,30	8,896	0,000	1>3
	28-37 yaş	152	3,94	0,35			1>4
	38-47 yaş	134	3,88	0,31			1>5
	48-57 yaş	100	3,86	0,31			2>5
	58 yaş ve üzeri	75	3,74	0,34			3>5
Politik Uzmanlık	18-27 yaş	157	4,41	0,45	3,393	0,009	1>5
	28-37 yaş	152	4,35	0,42			
	38-47 yaş	134	4,29	0,43			
	48-57 yaş	100	4,27	0,43			
	58 yaş ve üzeri	75	4,23	0,42			
Politik Bilgi	18-27 yaş	157	4,56	0,39	2,598	0,035	1>5
	28-37 yaş	152	4,52	0,40			
	38-47 yaş	134	4,47	0,42			
	48-57 yaş	100	4,52	0,40			
	58 yaş ve üzeri	75	4,39	0,44			

Tablo 3.14. (Devamı)

Politik Farkındalık	18-27 yaş	157	4,51	0,56	1>5	
	28-37 yaş	152	4,47	0,54	2>5	
	38-47 yaş	134	4,38	0,59	3,407	0,009
	48-57 yaş	100	4,41	0,56		
	58 yaş ve üzeri	75	4,24	0,52		
Politik İlgi	18-27 yaş	157	4,11	0,64		
	28-37 yaş	152	4,03	0,60		
	38-47 yaş	134	4,09	0,62	1,276	0,278
	48-57 yaş	100	3,97	0,59		
	58 yaş ve üzeri	75	3,99	0,60		
Politik Katılım	18-27 yaş	157	4,31	0,68	1>5	
	28-37 yaş	152	4,22	0,66		
	38-47 yaş	134	4,23	0,63	2,809	0,025
	48-57 yaş	100	4,19	0,68		
	58 yaş ve üzeri	75	4,01	0,60		
POLİTİK OKURYAZARLIK	18-27 yaş	157	4,41	0,43	1>5	
	28-37 yaş	152	4,35	0,41		
	38-47 yaş	134	4,31	0,42	3,433	0,009
	48-57 yaş	100	4,30	0,41		
	58 yaş ve üzeri	75	4,21	0,39		

Yaş gruplarına göre Sorumluluk puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 4,65 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 4,45'tir.

Yaş gruplarına göre Doğruluk puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 4,54 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 4,22'dir.

Yaş gruplarına göre Yetkinlik puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 4,07 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 3,54'tir.

Yaş gruplarına göre Özgür İrade puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Bu analizin sonucu ilgili alt faktörlerin analizinde ortaya konulan maddelerin puanlamasının ters puan getirici düzeyde olmasından kaynaklanmaktadır.

Yaş gruplarına göre Siyasal Rıza puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 3,99 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 3,74'tir.

Yaş gruplarına göre Politik Uzmanlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 4,41 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 4,23'tir.

Yaş gruplarına göre Politik Bilgi puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 4,56 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 4,39'tir.

Yaş gruplarına göre Politik Farkındalık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 4,51 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 4,24'tir.

Yaş gruplarına göre Politik İlgi puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 4,11 ve en düşük ortalama puan ise 48-57 yaş grubu ile 3,97'dir.

Yaş gruplarına göre Politik Katılım puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 4,31 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 4,01'tir.

Yaş gruplarına göre Politik Okuryazarlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 4,41 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 4,21'tir.

Araştırma neticesinde yukarıdaki tabloda her bir ölçek ve bu ölçeklere bağlı alt faktörlere ait ortalama puanları ve t değerlerinin tespitlerinin yapılarak yaş grupları bazında karşılaştırmalı bir analiz üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Hem siyasal rıza ölçeği hem de politik okuryazarlık ölçeği değerleri yaş grubu ortalaması yükseldikçe giderek düştüğü gözlemlenmiştir. Araştırmada yaş grupları gençler (18-27), genç yetişkinler (28-37), yetişkinler (38-47), yaşlılık öncesi grup (48-57), ve yaşlılar (58+)

şeklinde 5 (beş) ayrı kategoriye ayrılmıştır. Ortaya konulan bu veriler ışığında politik anlamda analiz yetenekleri, siyasal eğilimleri, politik okumaları, politik yorumlama kapasiteleri, politika ile ilgilenme düzeyleri, ülke yönetimi ile ilgili sorumluluk bilinç ve düzeyleri, siyasal anlamda doğruluk kavramlarına vermiş oldukları önem seviyeleri, oy verirken özgür bir şekilde egemenlik kavramının tecelli etmesine yönelik bakış açılarının yaş ortalamalarının arttıkça ortaya çıkan veri setlerinde düzenli olarak bir azalma görüldüğünün tespiti yapılmıştır.

Siyasal katılımı belirleyen unsurlardan biri de yaştır. Genellikle tüm toplumlarda 16-20 yaş aralığında bulunan bireylerin, siyasal katılımı diğer yaş gruplarına oranla daha azdır. Bu yaş grubunda bulunan bireyler, siyasal örgütlere karşı ilgi düzeyleri oldukça düşük bir seviyededir (Yücekök, 1987:28). Bu durumun en önemli sebeplerinden bir tanesi, bu yaş aralığında bulunan bireylerin “göçebe” bir hayat yaşamalarıdır. Bahse konu bu gençler, eğitimlerini devam ettirebilmek maksadı ile askerlik, iş arama durumu v.b. pek çok sebeple ortam değiştirirler. Başka bir sebepte bu yaş aralığında bulunan bireylerin önemli sayılabilecek bir bölümünün hala evlenmemiş olması ve bu sebepten dolayı da korumaları gereken bir mülkiyetleri ve menfaatlerinin olmayışıdır. Hangi yaşta olursa olsun bekarlık siyasal katılımı zayıflatan bir unsurdur. Bu yaş aralığında bulunan bireyler genellikle bekar olmasından kaynaklı, bu gençlerin siyasete olan ilgisi de azdır. Siyasal katılımın en yoğun bir şekilde gerçekleştiği yaş grubu ise 25-45 yaş aralığında bulunan bireylerdir. Orta-genç yaş grubu şeklinde sınıflandırabileceğimiz bu grupta yer alan bireyler, genel manada yerleşik olan ve toplumsal yapı içerisinde bir rol model olmuş ve bir mesleğe mensubiyet bağı olan kişilerden oluşmaktadır (Kışlalı, 1995:186). “İlerleyen yaşla beraber, bireylerin siyasal anlamdaki tercihleri ne istediğini bilen ve sabit bir yapıda seyereden bir döneme girmektedir. İlerleyen yaşla birlikte bahse konu bireylerin çevreleri tarafından etkilenmesi giderek azalmaktadır. Bundan dolayı, yaş ilerledikçe siyasal katılma davranışı da artış gösterir” (Çukurçayır, 2000:80). Bu yaş grubundaki bulunan bireylerin dünyaya bakış açıları, hayata, toplumsal ve siyasal yapıya bakışları daha netleşmiş ve berrak bir hal almıştır. Yine bu yaş grubundaki bireyler, gerek bireysel anlamda, gerekse de örgütsel anlamda pek çok menfaatlerinin bulunduğu ve bu menfaatlerinin siyasal katılma davranışının gösterilmesi ile birlikte korunarak müdafa edilebileceğinin bilincindedir. Bu kapsamda seçmenlerin yaş gruplarına göre siyasal rızanın unsurlarının

ve politik okuryazarlık unsurlarına verdikleri önem düzeyi ile ilgili çıkan ve yukarıda verilen sonuçlar, politik okuryazarlık ve siyasal rıza ile ilgili tüm faktörlerde anlamlı bir farklılaşmanın olduğunun tespitinin yapılmak sureti ile yaş grupları ile ilgili alt problemi doğrular niteliktedir.

3.2.2.5. Eğitim Durumu Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Tablo 3.15. Eğitim Durumu Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Tablo 3.15		N	Ortalama	ss	F	p	Çoklu karşılaştırma
Sorumluluk	İlköğretim	218	4,51	0,44	4,926	0,002	1<3
	Lise	175	4,56	0,41			1<4
	Üniversite	145	4,64	0,39			
	Yüksek lisans-Doktora	80	4,68	0,38			
Doğruluk	İlköğretim	218	4,29	0,51	5,180	0,002	1<3
	Lise	175	4,41	0,48			1<4
	Üniversite	145	4,48	0,49			
	Yüksek lisans-Doktora	80	4,47	0,53			
Yetkinlik	İlköğretim	218	3,79	0,80	2,743	0,042	1<4
	Lise	175	3,96	0,74			
	Üniversite	145	3,96	0,76			
	Yüksek lisans-Doktora	80	4,03	0,78			
Özgür İrade	İlköğretim	218	1,80	0,70	1,506	0,212	
	Lise	175	1,90	0,74			
	Üniversite	145	1,73	0,71			
	Yüksek lisans-Doktora	80	1,75	0,85			
SİYASAL RIZA	İlköğretim	218	3,83	0,33	6,084	0,000	1<2
	Lise	175	3,92	0,32			1<3
	Üniversite	145	3,95	0,31			1<4
	Yüksek lisans-Doktora	80	3,97	0,36			
Politik Uzmanlık	İlköğretim	218	4,27	0,43	6,526	0,000	1<3
	Lise	175	4,27	0,43			1<4
	Üniversite	145	4,42	0,42			2<3
	Yüksek lisans-Doktora	80	4,44	0,44			2<4

Tablo 3.14. (Devamı)

Politik Bilgi	İlköğretim	218	4,44	0,43	5,937	0,001	1<3
	Lise	175	4,48	0,41			1<4
	Üniversite	145	4,56	0,40			2<4
	Yüksek lisans-Doktora	80	4,65	0,34			
Politik Farkındalık	İlköğretim	218	4,33	0,58	4,951	0,002	1<3
	Lise	175	4,39	0,56			1<4
	Üniversite	145	4,51	0,53			
	Yüksek lisans-Doktora	80	4,57	0,52			
Politik İlgi	İlköğretim	218	4,01	0,60	2,651	0,048	1<4
	Lise	175	4,01	0,63			
	Üniversite	145	4,06	0,62			
	Yüksek lisans-Doktora	80	4,22	0,59			
Politik Katılım	İlköğretim	218	4,16	0,64	4,402	0,004	1<4
	Lise	175	4,12	0,67			2<4
	Üniversite	145	4,31	0,65			
	Yüksek lisans-Doktora	80	4,38	0,65			
POLİTİK OKURYAZARLIK	İlköğretim	218	4,27	0,42	6,907	0,000	1<3
	Lise	175	4,28	0,41			1<4
	Üniversite	145	4,40	0,40			2<3
	Yüksek lisans-Doktora	80	4,47	0,40			2<4

Eğitim düzeyine göre sorumluluk puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan Yüksek lisans-Doktora grubu ile 4,68 ve en düşük ortalama puan ise ilköğretim grubu ile 4,51'dir.

Eğitim düzeyine göre doğruluk puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan üniversite grubu ile 4,48 ve en düşük ortalama puan ise İlköğretim grubu ile 4,29'dur.

Eğitim düzeyine göre yetkinlik puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan yüksek lisans-doktora grubu ile 4,03 ve en düşük ortalama puan ise ilköğretim grubu ile 3,79'dur.

Eğitim düzeyine göre özgür irade puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Eğitim düzeyine göre Siyasal Rıza puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan yüksek lisans-doktora grubu ile 3,97 ve en düşük ortalama puan ise ilköğretim grubu ile 3,83'dür.

Eğitim düzeyine göre Politik Uzmanlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan yüksek lisans-doktora grubu ile 4,44 ve en düşük ortalama puan ise ilköğretim ve lise grupları ile 4,27'dir.

Eğitim düzeyine göre Politik Bilgi puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan yüksek lisans-doktora grubu ile 4,65 ve en düşük ortalama puan ise ilköğretim grubu ile 4,44'dür.

Eğitim düzeyine göre Politik Farkındalık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan yüksek lisans-doktora grubu ile 4,57 ve en düşük ortalama puan ise ilköğretim grubu ile 4,33'dür.

Eğitim düzeyine göre Politik İlgi puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan yüksek lisans-doktora grubu ile 4,22 ve en düşük ortalama puan ilköğretim ve lise grupları ile 4,01'dir.

Eğitim düzeyine göre Politik Katılım puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan yüksek lisans-doktora grubu ile 4,38 ve en düşük ortalama puan lise grubu ile 4,12'dir.

Eğitim düzeyine göre Politik Okuryazarlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan yüksek lisans-doktora grubu ile 4,47 ve en düşük ortalama puan ilköğretim grubu ile 4,27'dir.

Eğitim süreci, doğumla birlikte başlayan, kişilerin kendini yaşadıkları toplumsal yapı içerisinde sosyal anlamda, psikolojik ve siyasi olarak geliştirdiği, etkileşmeye, değişmeye ve öğrenme yapılarına kanalize olacağı bir süreci içermektedir. Kişiler

eğitim hayatlarının formal ya da informal manada başladığı süreçte ilk, orta ve yüksek öğrenimleri süresince her eğitim döneminde toplumsal yapı içerisinde akıp giden süreç aşamalarına paralel bir şekilde birbirlerinden farklı düşünce ve tecrübe yapıları edinirler. Gelecek yaşantısında yapmak istediği mesleklerden, dünyaya bakış açısına, siyasi fikirlerine kadar pek çok düşünceyi yaşar ve tecrübe ederler, bu tecrübe neticesinde de siyasi manadaki kültürel sosyalleşme süreçlerini de yaşarlar. Her öğretim sürecinde ortaya koyacağı bilgi yapıları ve tecrübe ettikleri durumlar farklı bir yapı içerisinde olacağından, bireylerin eğitim düzeyleri çerçevesinde toplumsal yapının tüm sosyokültürel sahalarında olabileceği gibi siyasi anlamda bu olgulara da katılım seviyeleri farklı bir şekilde vuku bulacaktır (Altan, 2011:328). Eğitim kavramı ve süreç olarak eğitimin bizzat kendisi, kişinin siyasi hayatına da pek çok boyutu olan bir unsur olarak tesir eder ve bireylerin siyasi anlamda toplumsallaşmasını sağlar. Siyasal kurum ve kuruluşlar, devletin içerisinde yer alan kurum ve kuruluşlar, siyaset oluşturma aşaması, ana yapıları ile öncelikle eğitim kurumlarında öğrenilir. Siyasi alanlarda tutumlar ve davranış yapılarını ortaya koymanın temelleri buralarda atılır (Altan, 2011:322-323). Özellikle de eğitim sistematığının bireylere aktarmış olduğu semboller ve ideolojik yapılar, “iyi bir yurttaş olma” görevini edinme gibi duygusal durumlar, ilerleyen süreçte kişilerin ortaya koyacakları tutumlar ve davranış yapıları, siyasal sahneye dair küçük birer ipucu verme eğilimindedir. Bununla birlikte, bireylerin edinecekleri dostlar (yakın çevreden ya da uzak çevrelerden), eğitim kademesinin herhangi bir döneminde almış oldukları sorumluluklar, girmiş oldukları öğrenci kulüpleri de siyasi hayata katkı sunan başka unsurlardır. Özetle, kişilerin siyasi yaşama ilgili bir eğilim içerisinde olması ve siyasi hayatın içerisinde olmayı arzulamaya başlaması eğitim süreçleri ile başlamaktadır.

Katılımcı demokrasi kültür yapısı ile bireylerin siyasi yaşamda daha fazla boy gösterme arzuları, öğrenim düzeylerinin artmasıyla birlikte bu duruma doğru orantılı bir şekilde gelişim gösterir. Toplumsal yapı içerisinde bulunan yurttaşların eğitim düzeylerinin yüksek olmasının demokratik düzeni yaşatabilme şansını arttırdığı yönünde pek çok bilimsel çalışma yer almaktadır. Ortaya konulan bu çalışmalarda yüksek eğitilmiş kişilerin toplum içerisinde bulunan muhalefet kanadına ortak ve uzlaşma zemini doğrultusunda kin gütmekten ve hoşgörülü bir şekilde bakacakları, çok partiden oluşan yönetsel sistemleri savunma eğiliminde olacakları, farklı inanç yapıları ve

sosyokültürel modellere daha ılımlı yaklaşacakları ile ilgili neticeler ortaya konulmuştur. Lipset, bu bilimsel veriler doğrultusunda demokratik bir yapı ve yönetim anlayışı için yüksek bir eğitim düzeyinin adeta “zorunlu bir koşul” olacağını ifade etmektedir (Lipset, 1964:37-39).

Almond ve Verba’ya göre, başkaca değişken yapıları ile karşılaştırıldığında da eğitim süreçleri, siyasal davranış yapılarının tespit edilmesinde en önemli unsurların başında gelmektedir. Eğitim almamış ya da kısıtlı bir seviyede eğitim alabilmiş bireylerin siyasal sahnedeki rolü ile yüksek eğitilmiş bireylerin rolleri oldukça farklı bir sistematığe sahip olacaktır. Almond ve Verba, eğitim süreçlerinin siyasal davranış yapıları üzerindeki tesirini tespit edebilmek adına mukayeseli bir bilimsel çalışma ortaya koymuşlardır. Beş farklı ulus devletinde, eğitim almış ve eğitim almamış bireylerin siyasal davranış yapıları konusunda incelemelerde bulunan Almond ve Verba, eğitim düzeyi arttıkça bireylerin, resmi anlamdaki siyasal yapıların kişiler üzerindeki tesirinden, siyasetten ve seçimler adına yürütülen kampanya faaliyetlerinden eğitim almamış ya da az az eğitim almış bireylere göre daha çok haberdar ve ilgili oldukları, siyasal alanlarda cereyan eden olaylardan daha çok bilgi sahibi oldukları, yine siyasal konularda ilgi düzeylerinin daha geniş kapsamlı ve çeşitliliğe sahip olduğu, siyasal alanlarda meydana gelen konuları daha fazla konuştukları, bahse konu siyasal konuları özgür bir şekilde konuşulabileceği oldukça kapsamlı bir çevreyle etkileşim içerisinde oldukları, kendi inanç yapılarını ve siyasal yapıları/organizasyonlarına tesir edebilme yeterliliğine sahip gördükleri, organizasyonlarda/örgütlerde aktif bir şekilde yer aldıkları, kendi içerisinde yer aldıkları sosyal çevrelerinde kendilerini anlatabilecekleri özgüvene sahip oldukları neticesine varmışlardır (Almond ve Verba, 1989:315-318). Almond ve Verba’nın varmış olduğu bu neticelere göre, bilimsel olarak çalışma gerçekleştirilen beş devlette bulunan siyasal sosyokültürel farklılaşmalarına karşın eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin tüm devletlerdeki siyasal davranış yapıları ve kazanım durumları aynıdır. Siyasal alanlarda ortaya çıkan konulardan bilgi sahibi olma, siyasal düzeyde bulunan haberleri ve siyasal iktidarın almış olduğu karar mekanizmalarını takip etme eğilimi, bu durumlara kendi adına tesir edebilme, sivil toplum kuruluşları/siyasal olarak anlam ifade eden ve siyaset adına hizmet üretebilme amacı ile kurulmuş olan örgütsel yapılarda aktif bir şekilde rol alma gibi davranış yapıları üst düzeyde kategorize edilen katılım durumlarıdır.

Almond ve Verba'nın araştırmasında, eğitim süreçlerinin gerçek ve tarafsız bir ölçüt olarak, yüksek seviyede bir katılımın sağlanabilmesi ve yurttaşları bu yön ekseninde siyasi davranış yapılarına yönlendirmesi, siyasi katılım için ne kadar önem arz eden bir tesiri olduğunu ifade eder. Kalaycıoğlu da bu fikre destek çıkarak eğitim süreçlerinin toplumsal yapının beşeri insan kaynağını temsil eden yurttaşların siyasi katılımını arttırdığı gibi, siyasi etkinlik düzeyini de artırdığını ileri sürer. Kalaycıoğlu'na göre eğitim seviyesi yüksek bireyler; yurttaş olma bilinç seviyesine sahiptirler ve siyasi katılımı bir sorumluluk durumu şeklinde görürler, siyasi kaynak yapılarını aktif bir şekilde idare ederler, yüksek düzeyde bir gelire sahip oldukları için toplumsal yapı içerisinde aktif bir rol oynayabilirler, biliş/duyuş yeteneklerine sahiptirler, uzak ya da yakın fark etmeksizin tüm çevresinde yaşananlardan bi haber değildirler, iyi bir gözlemci yeteneğine sahiptirler, siyasi manada katılma davranışının daha çetin ve çetrefilli yapılarını kullanmakta usta bir yapısal mekanizmaya sahiptirler (Kalaycıoğlu, 1983:26-30). Siyasi katılım davranışı ile eğitim düzeyleri arasındaki bağlantıya kendi devletimiz tarafından ele alındığında, siyasi katılım durumunun neyi ifade ettiği sorusunun cevabı önemli bir hale gelir. Gerçekleştirilen çalışmalarda, daha çok oy kullanma/sandığa gitme biçiminde ifade edilen siyasi katılma davranışında eğitimin süreçlerinin ve düzeyinin tesirinin olmadığı, eğitim düzeyinin düşük olduğu bölgelerde bile siyasi katılma davranışının oldukça yüksek seviyelere seyrettiğinin tespiti yapılmıştır. Lakin panel, siyasi parti mensupluğu, toplantı ve gösteri yürüyüşleri gibi üst seviyede bir katılım durumlarında eğitim seviyesinin yüksek olmasının meydana çıkardığı farklılaşma azımsanamayacak düzeylerde (Baykal, 1970:60-62). Gümüş tarafından 2006 senesinde Antalya ilinde oy kullanan seçmenler üzerinde gerçekleştirilen bir bilimsel çalışmada, eğitim düzeyi arttıkça, siyasi parti mensubiyeti, siyasi partiler tarafından organize edilen etkinliklere katılma gibi üst seviyede kategorize edilen siyasi katılma unsurlarına yönelim durumlarının yükseldiğinin tespiti yapılmıştır (Gümüş, 2006:64-65). Ülkemizde gerçekleştirilen bu bilimsel araştırmadan ortaya çıkan netice, eğitim düzeylerinin düşük olduğu bireylerde daha çok oy verme/sandığa gitme bazlı bir katılma davranışının baskın olduğu ifade edilirken, eğitim düzeyleri yükseldikçe katılma durumlarında oluşan üst düzey kategorisinde bulunan yapısal unsurların yükseldiği yönünde tespitler yapılmıştır. Araştırma konumuzla ilgili yaptığımız analizler ve yukarıda ifade edilen bilimsel yazınlar ışığında kategorik

manada ele alınan her iki ölçeğimiz ve bu ölçeklere ait olan alt faktörlerin kendilerinin ve diğer alt faktörleri ile karşılaştırılmalı bir analiz yapılarak belirli sonuçlar elde edilmiştir. Hem siyasal rıza ölçeği ve tüm alt faktörleri (özgür irade alt faktörünü betimleyen anket formundaki maddelerin ters bir puanlama sistemi çerçevesinde oluşturulduğundan tersi yönde sonuçlar çıkması araştırma kapsamında yapılan analizin doğruluğunu ispatlar nitelikte neticelerin elde edildiğinin bir göstergesini meydana getirmektedir), hem de politik okuryazarlık ölçeği ve tüm alt faktörleri ortalama puanları eğitim düzeyleri ilköğretim seviyesinden yüksek lisans-doktora seviyesine kadar düzenli bir şekilde artış eğilimi göstermiştir. Bu artışın sebebinin eğitim seviyesinde meydana gelen her bir kademedeki artış ortalama puanlara artış olarak yansıdığını göstermektedir. Buradan çıkarılacak sonuç ise araştırmamıza konu edilen tüm seçmenlerin parti ayrımı gözetmeksizin eğitim seviyeleri yükseldikçe siyasal rızaları ve politik okuryazarlıkları da buna oranla doğru orantılı bir şekilde artmaktadır. Elde edilen bu sonuçlar, Gümüş (2006) tarafından Antalya ilinde oy kullanma davranışı gerçekleştiren seçmenlere yönelik olarak eğitim durumu-siyasal katılım ilişkisi çalışmasının sonuçlarına eş değer bir sonuç elde edildiğinin tespiti yapılmıştır. Ayrıca Almond ve Verba (1989) tarihinde 5 farklı ülkede gerçekleştirilen eğitim düzeylerinin siyasal davranış yapılarına etkilerinin incelemesi araştırmasında elde edilen; eğitim düzeylerinin artışı ile birlikte, bireylerin, resmi anlamdaki siyasi yapıların kişiler üzerindeki tesirinden, siyasetten ve seçimler adına yürütülen kampanya faaliyetlerinden eğitim almamış ya da az az eğitim almış bireylere göre daha çok haberdar ve ilgili oldukları, siyasi alanlarda cereyan eden olaylardan daha çok bilgi sahibi oldukları, yine siyasi konularda ilgi düzeylerinin daha geniş kapsamlı ve çeşitliliğe sahip olduğu, siyasal alanlarda meydana gelen konuları daha fazla konuştukları, bahse konu siyasi konuları özgür bir şekilde konuşulabileceği oldukça kapsamlı bir çevreyle etkileşim içerisinde oldukları, kendi inanç yapılarını ve siyasi yapıları/organizasyonlarına tesir edebilme yeterliliğine sahip gördükleri, organizasyonlarda/örgütlerde aktif bir şekilde yer aldıkları, kendi içerisinde yer aldıkları sosyal çevrelerinde kendilerini anlatabilecekleri özgüvene sahip oldukları neticesine varmıştır.

Tüm bu çıkarımlar araştırmanın yapılmış olduğu 5 ayrı ülkede de aynı sonuçları teyit etmiştir. Bu çıktıları bakıldığında araştırmamızda ele alınan siyasal rıza ve politik okuryazarlık ölçeklerinin ve alt faktörlerinin içerisinde yer alan pek çok unsurun

araştırmamız paralelinde öğrenim düzeyi artan grupların siyasal rıza ve politik okuryazarlık ortalamalarının da arttığı gözlemlenmiştir. Bu kapsamda seçmenlerin eğitim durumlarına göre siyasal rızanın unsurlarının ve politik okuryazarlık unsurlarına verdikleri önem düzeyi ile ilgili çıkan ve yukarıda verilen sonuçlar, politik okuryazarlık ve siyasal rıza ile ilgili özgür irade alt faktörü hariç olmak üzere tüm faktörlerde anlamlı bir farklılaşmanın olduğunun tespitinin yapılmak sureti ile öğrenim durumları ile ilgili alt problemi doğrular niteliktedir.

3.2.2.6. Gelir Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Tablo 3.16. Gelir Gruplarının Siyasal Rıza ve Politik Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi

Tablo 3.16		n	Ortalama	ss	F	p	Çoklu karşılaştırma
Sorumluluk	5000 TL altı	64	4,77	0,32	7,755	0,000	1>2
	5000-10000 TL arası	294	4,56	0,42			1>3
	10000 TL üzeri	260	4,56	0,42			
Doğruluk	5000 TL altı	64	4,64	0,39	10,189	0,000	1>2
	5000-10000 TL arası	294	4,40	0,47			1>3
	10000 TL üzeri	260	4,33	0,54			
Yetkinlik	5000 TL altı	64	4,25	0,67	7,387	0,001	1>2
	5000-10000 TL arası	294	3,90	0,76			1>3
	10000 TL üzeri	260	3,84	0,79			
Özgür İrade	5000 TL altı	64	1,64	0,69	2,135	0,119	
	5000-10000 TL arası	294	1,85	0,77			
	10000 TL üzeri	260	1,80	0,70			
SİYASAL RIZA	5000 TL altı	64	4,07	0,24	10,584	0,000	1>2
	5000-10000 TL arası	294	3,90	0,33			1>3
	10000 TL üzeri	260	3,86	0,34			
Politik Uzmanlık	5000 TL altı	64	4,45	0,45	5,874	0,003	1>3
	5000-10000 TL arası	294	4,35	0,42			2>3
	10000 TL üzeri	260	4,26	0,44			
Politik Bilgi	5000 TL altı	64	4,66	0,32	5,184	0,006	1>2
	5000-10000 TL arası	294	4,50	0,42			1>3
	10000 TL üzeri	260	4,48	0,42			
Politik Farkındalık	5000 TL altı	64	4,60	0,51	4,089	0,017	1>2
	5000-10000 TL arası	294	4,42	0,56			1>3
	10000 TL üzeri	260	4,38	0,57			

Tablo 3.14. (Devamı)

Politik İlgi	5000 TL altı	64	4,15	0,65			
	5000-10000 TL arası	294	4,06	0,61	1,257	0,285	
	10000 TL üzeri	260	4,01	0,61			
Politik Katılım	5000 TL altı	64	4,42	0,63			1>2
	5000-10000 TL arası	294	4,18	0,67	3,468	0,032	1>3
	10000 TL üzeri	260	4,20	0,64			
POLİTİK OKURYAZARLIK	5000 TL altı	64	4,48	0,41			1>2
	5000-10000 TL arası	294	4,33	0,42	5,297	0,005	1>3
	10000 TL üzeri	260	4,29	0,41			

Gelir düzeyine göre sorumluluk puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,77 ve en düşük ortalama puan 5000-10000 TL arası ve 10000 TL üzeri grupları ile 4,56'dır.

Gelir düzeyine göre doğruluk puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,64 ve en düşük ortalama puan 10000 TL üzeri grubu ile 4,33'dür.

Gelir düzeyine göre yetkinlik puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,25 ve en düşük ortalama puan 10000 TL üzeri grubu ile 3,84'dür.

Gelir düzeyine göre özgür irade puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Gelir düzeyine göre siyasal rıza puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,07 ve en düşük ortalama puan 10000 TL üzeri grubu ile 3,86'dır.

Gelir düzeyine göre politik uzmanlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan

5000 TL altı grubu ile 4,45 ve en düşük ortalama puan 10000 TL üzeri grubu ile 4,26'dır.

Gelir düzeyine göre politik bilgi puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,66 ve en düşük ortalama puan 10000 TL üzeri grubu ile 4,48'dir.

Gelir düzeyine göre politik farkındalık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,60 ve en düşük ortalama puan 10000 TL üzeri grubu ile 4,38'dir.

Gelir düzeyine göre politik ilgi puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,15 ve en düşük ortalama puan 10000 TL üzeri grubu ile 4,01'dir.

Gelir düzeyine göre politik katılım puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,42 ve en düşük ortalama puan 5000-10000 TL arası grubu ile 4,18'dir.

Gelir düzeyine göre politik okuryazarlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,48 ve en düşük ortalama puan 10000 TL üzeri grubu ile 4,29'dur.

Özetle ifade etmek gerekirse, gelir düzeyine göre anlamlı farklılıklar, sorumluluk, doğruluk, yetkinlik, siyasal rıza, politik uzmanlık, politik bilgi, politik farkındalık, politik katılım ve politik okuryazarlık puanlarında bulunmaktadır. Özgür İrade ve Politik ilgi puanında ise anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Gelir kavramı, kişilerin hayat kalitesini ifade eden mali bir unsurdur. Gelir düzeyi arttıkça kişilerin hayat içerisinde ki hedeflediği standart olan beklenti de artar, yaşamı içerisinde bulunan sosyokültürel ve siyasi etkinliklerde çeşitli taraflarda boyutlanarak farklılaşma eğilimi gösterir. Lipset, demokrat olma seviyesi ile meddi gelirler arasında bir ilişkinin var olduğunu öne sürer. Lipset'e göre, demokrasi kavramının gelişmesinde bazı sıkıntılar

olan ülkelerde kişi başı milli gelir, nitelikli-eğitilmiş bireyler ve araç sayıları, demokrasinin geliştiği ülkelerdeki sayıdan daha azdır (Lipset, 1964:36). Pek çok bilim insanı da gelir düzeyi ile siyasal katılma arasında aracısız bir şekilde organik bir bağın varlığını belirtmiştir. Bu kapsamda, gelir düzeyi yüksek ve toplumsal konumu üst düzeyde olan bireyler, siyaset sahnesinde daha aktiftirler ve bu bireyler gelir düzeyleri düşük bireylere göre üst düzeyde bir siyasal katılım örneği ortaya koyarlar. Lakin bu siyasal katılım düzeyinde ortaya çıkan farklılaşma kendilerini daha çok siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları kapsamında etkin bir şekilde faaliyet programlarının içerisinde yer alma, siyasal propaganda etkinliklerine katılım gibi üst seviye bir katılma unsurları içerisinde hissettirmektedir (Nie vd., 1989:52; Çukurçayır, 2002:74; Tatar, 1997:136; Dursun, 2012:242; Kışlalı, 2006:224; Kalaycıoğlu, 1983:32; Ayrıca bkz. Jörke, 2013:143). Duran'ın siyasal katılma davranışlarına tesir eden unsurlar üzerinde ortaya koyduğu araştırmada, “gelir seviyesi arttıkça siyaset alanına olan ilgi düzeyi yükselirken, gelir seviyesi azaldıkça bu ilgi durumunun yerini mali kaygı durumlarına bırakması” bu tezleri destekler mahiyettedir (Duran, 2005:150). Gelir düzeyi ve statü yükseldikçe, özellikle de üst düzey katılma unsurlarında yükselme olmasının pek çok sebebi vardır. Bahse konu bu bireyler, genel manada iyi eğitilmiş ve statüsü yüksek olan bireyler oldukları için kendilerini iyi ifade edebilecekleri ve geniş olan bir sosyal çevreye sahiptirler. Bahse konu bu çevre içinde toplumsal yapı içerisinde yer alan tüm unsurları ikna edebilecek, yönlendirmesini yapabilecek bir güçleri vardır. Bürokratik çevrelerle sıcak ve samimi bağlantılar kurabilirler, mali anlamda ortaya konulan siyasi partilerce meydana getirilen siyasal kampanyaları destekleme gücüne sahiptirler. Kitle iletişim unsurlarından daha kolay bir şekilde istifade edebilmeleri, siyasi ilgi, siyasi faaliyetler ve siyasi bilgi seviyelerinin yüksek bir durumda seyretmesi de yüksek mali gelire sahip olan bireylerin siyasal katılım durumlarını arttıran diğer bazı unsurlardır. Kendilerini gerçekleştirebilecekleri belirli bir çalışma çevresinde oldukları için, kendi işleri ile ilgili gelişmelerin takibini yapabilmek, kanuni ve idari süreçlerde daha aktif olmaya çalışmak gibi bir takım sebeplerle gelir düzeyi az olan bireylere göre siyasi karar alma mekanizmalarında daha aktif bir durumda olma eğilimi içerisindeyler (Kalaycıoğlu, 1983:32-33). Tatar ise, yüksek gelir düzeyi-yüksek katılım, düşük gelir düzeyi-düşük katılım bağının her şart ve koşulda doğru olmayacağını öne sürer. Bu tezine dayanak olarak da Malatya’da gerçekleştirmiş olduğu çalışma neticesinde, yakın

ya da uzak çevre ve ülke meselelerini konuşma gibi konularda gelir düzeyi ile siyasal katılım arasında bir ilişkinin bulunmamasını gösterir. Tatar, bunun yanı sıra ise aktif katılım davranışı ile gelir düzeyi arasında bir ilişki olduğunu kabul eder ve bunun sebebinin de bu şekilde gerçekleştirilen yüksek katılım için belirli bir gelir düzeyine ihtiyacın olduğunu öne sürer (Tatar, 1997:136-137; 2003:345).

Araştırma kapsamında gelir seviyesi yükseldikçe seçmenlerin politik okuryazarlık ve siyasal rızalarının da buna oranla giderek azaldığının tespiti yapılmıştır. Yukarıda belirtilen araştırmalar siyasal katılımın gelir düzeyi ile birlikte arttığı tespitlerini yanında Tatar (1997) ise gelir düzeyi ile siyasal katılım arasında ki bağı her zaman gerçekleşmeyeceğini örnek olarak da memleket ve toplumsal yapı içerisinde oluşan çevresel meselelerin konuşulma sıklıklarının gelir düzeyinden bağımsız olarak da gerçekleşebileceği tezini savunmuştur. Bu bağlamda seçmenlerin oy verirlerken siyasal rızaları; yetkinlik, doğruluk, sorumluluk ve özgür irade kavramlarının da gelir seviyesi yükseldikçe ortalama puanların düştüğü gözlemlenmiştir. Bu sonuç için ekonomik saiklerle hareket eden seçmenlerin bu zorluklar neticesinde oy verecekleri kişilerin ideolojik hareketlerden istisna olarak sadece bir durum değerlendirmesi yapmak sureti ile seçecekleri adayın yetkinlik durumu, doğruluğu ve vermiş olduğu oyun önem ve anlamını anlamak sureti ile siyasi parti tercihlerinde bulunurlar. Aynı şekilde politik okuryazarlık kavramı seçmenlerin, siyasi faaliyetlerin bir neticesi olan seçim dönemlerinde ve bu dönem öncesinde ortaya konulan siyasal propaganda faaliyetleri ve söylemleri anlayabilmesi açısından büyük bir öneme sahip olan bir kavramdır. Araştırmamız neticesinde yapılan analizler sonucunda politik okuryazarlığın ve alt faktörlerinin gelir seviyesinin yükselmesi ile birlikte bir düşüş yaşadığının tespiti yapılmıştır. Elde edilen bu sonuç birtakım bazı araştırmalara göre tezat bir durum oluşturmuş olsa da artık düşük gelir düzeyine sahip toplumsal kesimlerin yaşamış oldukları birtakım problemler ve sıkıntılar neticesinde geleceklerini temin edecek siyasal iktidarların gelmesini arzu etme isteği politik okumaların ve yorumlamalarının yanı sıra verecekleri oyun değerinin de ne denli önemli bir konu durumuna geldiğinin tespitini yapmak hiç de zor bir durum olmayacaktır. Bu kapsamda seçmenlerin gelir durumlarına göre siyasal rızanın unsurlarının ve politik okuryazarlık unsurlarına verdikleri önem düzeyi ile ilgili çıkan ve yukarıda verilen sonuçlar, politik okuryazarlık ve siyasal rıza ile ilgili özgür irade ve politik ilgi alt faktörü hariç olmak üzere tüm

faktörlerde anlamlı bir farklılaşmanın olduğunun tespitinin yapılmak sureti ile gelir durumları ile ilgili alt problemi doğrular niteliktedir.

3.2.3. Tüm Seçmenlerde Politik Okuryazarlık İle Siyasal Rıza Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo 3.17. Tüm Seçmenlerde Politik Okuryazarlık İle Siyasal Rıza Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Sorumluluk	Doğruluk	Yetkinlik	Özgür İrade	SİYASAL RIZA
Politik Uzmanlık	r	,538**	,497**	,453**	-,327**	,513**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Politik Bilgi	r	,578**	,564**	,467**	-,346**	,558**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Politik Farkındalık	r	,643**	,597**	,392**	-,397**	,548**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Politik İlgi	r	,462**	,421**	,461**	-,281**	,469**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Politik Katılım	r	,538**	,433**	,330**	-,330**	,433**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
POLİTİK OKURYAZARLIK	r	,667**	,609**	,510**	-,406**	,611**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Siyasal Rıza ile Politik Okuryazarlık arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan korelasyon testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Sorumluluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,538$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,578$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,643$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,462$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,538$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,667$; $p<0,05$) ilişkisi bulunmaktadır.

Sorumluluk alt faktörü ile en yüksek oranda korelasyona sahip olan alt faktörler sırası ile politik okuryazarlık ve politik farkındalıktır. En az korelasyon ortalamasına sahip olanlar ise sırası ile politik ilgi, politik uzmanlık ve politik katılımdır.

Doğruluk ile politik değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan korelasyon testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Doğruluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,497$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,564$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,597$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,421$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,433$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,609$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

Doğruluk alt faktörünün, en fazla ilişkisi olan faktör politik okuryazarlık, en az korelasyon ilişkisi tespit edilen alt faktör ise politik ilgidir.

Yetkinlik ile politik değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan korelasyon testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Yetkinlik ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,453$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,467$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,392$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,461$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,330$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,510$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

Yetkinlik kavramı ile en fazla korelasyon ilişkisi bulunan faktör politik okuryazarlık iken, en az korelasyon ilişkisi bulunan faktör ise politik katılımdır.

Özgür İrade ile politik değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan korelasyon testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Özgür İrade ile;

Politik Uzmanlık arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,327$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,346$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,397$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,281$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,330$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır (Daha önceki bölümlerden de ifade edildiği üzere siyasal rıza ölçeği içerisinde bulunan özgür irade alt faktörüne ait olan madde puanlamaları ters bir okuma yöntemi ile ele alındığından dolayı özgür irade ortalaması adı altında verilen soruların ortalamalarının düşük olması seçmenlerin özgür irade kavramı çerçevesinde özgür bir şekilde, başka hiç kimsenin etkisi altında kalmadan, hiçbir organizasyondan etkilenmeden kendi öz iradeleri ile sandığa gitmeleri ya da siyasi parti tercihinde bulunmaları anlamına gelmektedir. Bu kapsamda analiz sonuçlarında negatif korelasyonun sadece bu alt faktör altında bulunmasının nedeni de bu sebeplerle ifade edilebilir olması bakımından önem arz etmektedir).

Siyasal Rıza ile politik değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan korelasyon testi sonuçları tabloda verilmiştir.

Siyasal Rıza ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,513$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,558$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,548$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,469$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,433$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

Politik Okuryazarlık ile Siyasal Rıza arasında ise pozitif yönlü ve kuvvetli bir ilişki ($r=0,611$; $p<0,05$) mevcuttur. Siyasal rızanın en kuvvetli korelasyon katsayısına sahip olan faktör politik okuryazarlık iken, en az olanı ise politik katılımdır.

Bu sonuçlar, politik değerlerle sorumluluk, doğruluk, yetkinlik, özgür irade ve siyasal rıza arasında tamamı ile pozitif yönlü ve orta-kuvvetli ilişkiler olduğunu göstermektedir. Özgür irade kavramının maddelerinin ters bir şekilde sıralanmasından kaynaklı negatif bir korelasyon vermiş olduğu durumu göz önünde iken, gerçekte ise bu durumun pozitif bir nitelik taşıdığını önceki bölümlerde de ifade etmiştik. Bu bulgular, politik değerlerin bireylerin politik anlayış ve eylemlerinde önemli bir rol oynadığını ve politik süreçlere olan katılım ve ilginin bu değerlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Özellikle politik okuryazarlık ve siyasal rıza ile politik değerler arasındaki kuvvetli ilişkiler, bireylerin politik bilgi ve becerilerinin politik süreçlerde daha aktif ve etkili olmalarına katkı sağladığını düşündürmektedir. Ayrıca oy verme kararlarını hiçbir kimse ve kuruluştan etkilenmeden veren, oy verme kararlarını kendi kişisel hesaplarına göre değil de, ülke çıkarlarına göre alan, her seçim döneminde mutlak suretle oy kullanma davranışı göstermeye gayret gösteren, oy verme kararlarını yalnızca kendi iradeleri ile veren, kullandıkları oy ile ülke geleceğinin belirlenmesinde bir rol sahibi olacağı fikrinde olan, oy verme kararlarının yalnızca kendilerine ait olmasına dikkat eden, oy verme kararlarında siyasi aktörlerin verdikleri bilgilerin doğruluğuna önem veren, oy verme kararlarında belirleyici olan ölçütleri (iyi hizmet, eğitim, tecrübe, inançlar...gibi) olan, siyasi partileri destekleseler bile de niyetlerinden şüphe edilen adaylara oy vermeyen, yalan söylediğini anladığı bir adaya oy vermeyen. oy verme kararlarında ön yargılı davranmayan, oy verme kararlarında siyasi partilerin topluma karşı açıklığına/dürüstlüğüne önem veren, oy verme kararlarında ülke sorunlarına gerçekçi çözümler sunan adaylara önem veren, farklı ideolojide de olsa, doğruluğuna inandığım adaya oy veren, oy verme karar sürecimde milletvekili adayları ile ilgili araştırmalar yapan toplumsal yapı içerisinde bulunan standart seçmenin bu doğrultuda; güncel politik olayları takip eden, siyasi partiler arasındaki ideolojik farklılıklarını bilen, politik sorunları medyaya etkilerini analiz edebilen, politik sorunların topluma etkilerini analiz edebilen, politikacıların söylemlerini eleştirel bir bakış açısı ile analiz edebilen, politik bir konuyu diğer konulardan ayırt edebilen, politik bir olayı süreç içerisinde analiz edebilen, medyadaki politik haberlere eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşabilen,

demokrasinin bir yaşam biçimi olması gerektiğini bilen, egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olduğunu bilen, politik kavramlara ilişkin bilgi düzeyine sahibi olan, toplumu oluşturan bütün bireyler yasalar önünde eşit olması gerektiğini savunan, demokratik toplumları diğer toplumlardan ayırt edebilen, bir vatandaş olarak sorumluluklarının neler olduğunu bilen, bir vatandaş olarak haklarının farkında olan, devletin vatandaşlara karşı görev ve sorumluluklarının farkında olan, demokratik toplumlarda düşünce özgürlüğünün olması gerektiğinin farkında olan, bilinçli oy kullanmak için politik okuryazar olmanın gerektiğinin farkında olan, hükümet sistemlerinin nasıl çalıştığını bilmek isteyen, politik konular hakkında konuşmanın kendisini mutlu hissettirdiğini ifade eden, toplumu ilgilendiren sorunların çözümüne katkı sağlamak isteyen, politik kampanya süreçlerine katkıda bulunmak isteyen, seçimlere aktif katılım gösteren, ülke yönetiminde halkın söz sahibi olması gerektiğini savunan seçmenlerle orantısız bir müspet ilişkisinin olduğu, seçmenlerin seçim dönemlerinde oy verdikleri siyasi partilerden, adayın doğru ya da yetkin bir kişi olup olmadığını düşünmesinden siyasal olarak yürütülen propaganda faaliyetlerini anlayan ve bu konular hakkında yorum yapabilen geniş bir çerçevede bir birlerini etkileyen ve dinamik bir süreci ifade etmektedir.

3.2.3.1. Her Bir Parti Seçmeninin Politik Okuryazarlık İle Siyasal Rıza Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo 3.18. Her Bir Parti Seçmeninin Politik Okuryazarlık İle Siyasal Rıza Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Politik Uzmanlık	Politik Bilgi	Politik Farkındalık	Politik İlgi	Politik Katılım	POLİTİK OKURYAZARLIK
AKP	Sorumluluk	r ,642**	,554**	,625**	,631**	,592**	,746**
		p 0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Doğruluk	r ,469**	,476**	,581**	,474**	,376**	,580**
		p 0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Yetkinlik	r ,444**	,525**	,494**	,497**	,378**	,568**
		p 0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Özgür İrade	r -,364**	-,261**	-,369**	-,343**	-,222*	-,386**
		p 0,000	0,003	0,000	0,000	0,013	0,000
	SİYASAL RIZA	r ,512**	,560**	,571**	,543**	,483**	,649**
		p 0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Tablo 3.18. (Devamı)

CHP	Sorumluluk	r	,650**	,593**	,739**	,535**	,715**	,763**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Doğruluk	r	,528**	,523**	,556**	,434**	,557**	,613**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Yetkinlik	r	,437**	,398**	,271**	,589**	,412**	,498**
		p	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000	0,000
	Özgür İrade	r	-,422**	-,423**	-,514**	-,289**	-,540**	-,514**
		p	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
	SİYASAL RIZA	r	,563**	,515**	,491**	,606**	,543**	,643**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
İYİ Parti	Sorumluluk	r	,517**	,512**	,501**	,419**	,520**	,600**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Doğruluk	r	,516**	,591**	,489**	,508**	,462**	,617**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Yetkinlik	r	,529**	,378**	,322**	,443**	,261**	,491**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,004	0,000
	Özgür İrade	r	-,326**	-,345**	-,364**	-,294**	-,330**	-,399**
		p	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000
	SİYASAL RIZA	r	,532**	,489**	,410**	,460**	,399**	,564**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
HDP	Sorumluluk	r	,356**	,616**	,728**	,357**	,399**	,623**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Doğruluk	r	,394**	,555**	,656**	,314**	,381**	,591**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Yetkinlik	r	,433**	,500**	,364**	,427**	,262**	,512**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,003	0,000
	Özgür İrade	r	-,204*	-,527**	-,584**	-,375**	-,420**	-,515**
		p	0,022	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	SİYASAL RIZA	r	,471**	,596**	,625**	,375**	,345**	,625**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
MHP	Sorumluluk	r	,415**	,452**	,485**	,352**	,542**	,548**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Doğruluk	r	,339**	,458**	,473**	,313**	,392**	,478**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	Yetkinlik	r	,243**	,336**	,321**	,244**	,260**	,339**
		p	0,007	0,000	0,000	0,006	0,004	0,000
	Özgür İrade	r	-0,145	-0,067	-0,086	-0,035	-0,106	-0,116
		p	0,110	0,462	0,344	0,699	0,244	0,201
	SİYASAL RIZA	r	,316**	,442**	,447**	,330**	,409**	,468**
		p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

AKP seçmeninde Sorumluluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,642$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,554$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,625$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,631$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,592$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve çok kuvvetli ($r=0,746$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

AKP seçmeninde Doğruluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,469$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,476$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,581$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,474$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,376$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,580$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

AKP seçmeninde Yetkinlik ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,444$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,525$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,494$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,497$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,378$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,568$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

AKP seçmeninde Özgür İrade ile;

Politik Uzmanlık arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,364$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,261$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,369$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,343$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında negatif yönlü ve zayıf ($r=-0,222$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,386$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır (Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere siyasal rıza ölçeği içerisinde bulunan özgür irade alt faktörüne ait olan madde puanlamaları ters bir okuma yöntemi ile ele alındığından dolayı özgür irade ortalaması adı altında verilen soruların ortalamalarının düşük olması seçmenlerin özgür irade kavramı çerçevesinde özgür bir şekilde, başka hiç kimsenin etkisi altında kalmadan, hiçbir organizasyondan etkilenmeden kendi öz iradeleri ile sandığa gitmeleri ya da siyasi parti tercihinde bulunmaları anlamına gelmektedir. Bu kapsamda analiz sonuçlarında negatif korelasyonun sadece bu alt faktör altında bulunmasının nedeni de bu sebeplerle ifade edilebilir olması bakımından önem arz etmektedir).

AKP seçmeninde Siyasal Rıza ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,512$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,560$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,571$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,543$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,483$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve çok kuvvetli ($r=0,649$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

AKP seçmenin siyasal rıza ile politik okuryazarlık kavramları arasındaki ilişkiyi metodun analizinde elde edilen neticeleri derinlemesine analiz edildiğinde;

AKP seçmenin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan sorumluluk alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik uzmanlık, politik ilgi, politik farkındalık, politik katılım ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

AKP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan doğruluk alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik farkındalık alt faktörüdür, bunu sırası ile politik okuryazarlık, politik bilgi, politik ilgi, politik uzmanlık ve politik katılım kavramları takip etmektedir.

AKP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan yetkinlik alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik bilgi, politik ilgi, politik farkındalık, politik uzmanlık ve politik katılım kavramları takip etmektedir.

AKP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan özgür irade alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik farkındalık, politik uzmanlık, politik ilgi, politik bilgi ve politik katılım kavramları takip etmektedir.

AKP seçmeninin siyasal rızasının korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik farkındalık, politik bilgi, politik ilgi, politik uzmanlık ve politik katılım kavramları takip etmektedir.

Bu analizlerin neticesinde AKP'li seçmenlerin totalde siyasal rıza ölçeğinin politik okuryazarlık alt faktörlerinden olan politik katılım sayısının genellikle düşük katsayı oranlarında seyretmesi ve ana ölçek olan politik okuryazarlık ölçeği bazlı olarak da genel manada yüksek korelasyon sahip olduğunun tespiti yapılmıştır.

Bu kapsamda AKP'li seçmenlerin siyasal rıza bazında sandığa gitme davranışlarının dışında politik katılım olarak nitelendirilen kampanya faaliyetleri içerisinde aktif olarak görev alma konusunda diğer değişkenlere oranla daha alt seviyelerde bulunduğu tespiti yapılmıştır. Bu kapsamda merkez sağ olarak kendini Türk siyasal hayatında konumlayarak yaklaşık 22 yıldır ülke yönetimini tek elden yöneten bir siyasi parti olma özelliğini taşıyan AKP'nin seçmenlerinin üst düzey siyasal katılım konusunda diğer alt faktörlere oranla yeterli düzeyde bir korelasyona sahip olmadığı belirlenmiştir.

CHP seçmeninde Sorumluluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,650$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,593$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve çok kuvvetli ($r=0,739$; $p<0,05$),
 Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,535$; $p<0,05$),
 Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve çok kuvvetli ($r=0,715$; $p<0,05$),
 Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve çok kuvvetli ($r=0,763$; $p<0,05$)
 ilişki bulunmaktadır.

CHP seçmeninde Doğruluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,528$; $p<0,05$),
 Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,523$; $p<0,05$),
 Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,556$; $p<0,05$),
 Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,434$; $p<0,05$),
 Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,557$; $p<0,05$),
 Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,613$; $p<0,05$) ilişki
 bulunmaktadır.

CHP seçmeninde Yetkinlik ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,437$; $p<0,05$),
 Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,398$; $p<0,05$),
 Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve zayıf ($r=0,271$; $p<0,05$),
 Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,589$; $p<0,05$),
 Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,412$; $p<0,05$),
 Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,498$; $p<0,05$)
 ilişki bulunmaktadır.

CHP seçmeninde Özgür İrade ile;

Politik Uzmanlık arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,422$; $p<0,05$),
 Politik Bilgi arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,423$; $p<0,05$),
 Politik Farkındalık arasında negatif yönlü ve kuvvetli ($r=-0,514$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında negatif yönlü ve zayıf ($r=-0,289$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır,

Politik Katılım arasında negatif yönlü ve kuvvetli ($r=-0,540$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında negatif yönlü ve kuvvetli ($r=-0,514$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır. (Daha önceki bölümlerden de ifade edildiği üzere siyasal rıza ölçeği içerisinde bulunan özgür irade alt faktörüne ait olan madde puanlamaları ters bir okuma yöntemi ile ele alındığından dolayı özgür irade ortalaması adı altında verilen soruların ortalamalarının düşük olması seçmenlerin özgür irade kavramı çerçevesinde özgür bir şekilde, başka hiç kimsenin etkisi altında kalmadan, hiçbir organizasyondan etkilenmeden kendi öz iradeleri ile sandığa gitmeleri ya da siyasi parti tercihinde bulunmaları anlamına gelmektedir. Bu kapsamda analiz sonuçlarında negatif korelasyonun sadece bu alt faktör altında bulunmasının nedeni de bu sebeplerle ifade edilebilir olması bakımından önem arz etmektedir.)

CHP seçmeninde Siyasal Rıza ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,563$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,515$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,491$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,606$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,543$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,643$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

CHP seçmeninin siyasal rıza ile politik okuryazarlık kavramları arasındaki ilişkiyel metodun analizinde elde edilen neticeleri derinlemesine analiz edildiğinde, CHP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan sorumluluk alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik farkındalık, politik katılım, politik uzmanlık, politik bilgi ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

CHP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan doğruluk alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası

ile politik farkındalık, politik katılım, politik uzmanlık, politik bilgi ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

CHP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan yetkinlik alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik ilgi alt faktörüdür, bunu sırası ile politik okuryazarlık, politik uzmanlık, politik katılım, politik bilgi ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

CHP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan özgür irade alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik katılım alt faktörüdür, bunu sırası ile politik okuryazarlık, politik farkındalık, politik bilgi, politik uzmanlık ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

CHP seçmeninin siyasal rızasının korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik ilgi, politik uzmanlık, politik katılım, politik bilgi ve politik farkındalık kavramları takip etmektedir.

CHP Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu yaklaşık 100 yılı aşkın süredir etkin bir şekilde siyasi faaliyet yürüten bir siyasal partidir. Kuruluşundan 1946 yılına kadar aralıksız tek parti iktidarı olarak hakimiyetini sürdürmüştür. 1946 yılında yapılan genel seçimler sonucunda çok partili sisteme geçilmesi ile birlikte iktidarını Demokrat Parti'ye bırakmıştır. Yıllar içerisinde de iktidarı tekrar yakalamış olsa da genel itibari ile 1946 sonrası halk tarafından muhalefet rolü giydirilmiştir. CHP gerek örgütleri ile gerekse de ulu önder Mustafa Kemal'e uzanan tarihi nedeni ile Türkiye'nin en önemli siyasi partilerinden birisidir. Her siyasal parti örgütü gibi CHP'de iktidar gücünü tekrardan ele alabilmek adına seçmenlerin oylarına talip olmaktadır. Bu durumun nihayete erebilmesi adına kendi parti programları ve strateji belgeleri çerçevesinde ortaya koyacakları hedefler ekseninde bu hedefin gerçekleştirilmesi için gerekli siyasal propaganda faaliyetlerini yürüteceklerdir. Tam da bu noktada araştırma konumuzda ele alınan siyasal rıza ve politik okuryazarlık kavramları seçmenlerin oy verme ve siyasi parti tercihlerini açıklamanın yanında, tercih edecekleri adayları neden tercih ettikleri, yetkinlik ve doğru siyasal söylemlere önem verip vermedikleri, seçmenlerinin politik okuma yapıp yapamadıkları, siyasetle ne düzeyde bir ilişki içerisinde oldukları tespit edilerek araştırma kapsamında ortaya konulan anket ve bu anket çerçevesinde analizler yapılarak önemli çıktılar alınmıştır. Bu kapsamda CHP seçmeninin siyasal rıza ve alt

faktörleri ile politik okuryazarlık ve alt faktörleri ile son derece korelasyonu yüksek bağlantılarının ortaya çıkmış olması göz önüne alındığında, parti propaganda faaliyetlerinin oluşturulmasında ve her grup için ayrı bir planlama şemalarının yapılması koşulu ile hedefledikleri veya almak istedikleri oyların alınmasını kolaylaştırıcı çalışmalar yapabilmelerinin önü açılarak bu duruma önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca CHP seçmeninin siyasal rıza ve alt faktörleri ile ilişki bakımından politik okuryazarlık, politik katılım, politik ilgi, politik bilgi, politik uzmanlık ve politik farkındalık gibi tüm alt faktörler siyasal rıza kavramının farklı alt faktörleri ile önemli derece ilişkisel bir korelasyonun tespit edilmesi CHP seçmeni açısından tüm bu alt faktörler açısından büyük bir önem taşımaktadır, şöyle ki alt faktör grubu içerisinde öne çıkan tek bir alt faktör olmayıp neredeyse tamamı diğer alt faktör grupları ile önemli derecede farklılaşmıştır.

İYİ Parti seçmeninde Sorumluluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,517$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,512$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,501$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,419$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,520$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,600$; $p<0,05$) ilişkisi bulunmaktadır.

İYİ Parti seçmeninde Doğruluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,516$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,591$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,489$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,508$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,462$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,617$; $p<0,05$) ilişkisi bulunmaktadır.

İYİ Parti seçmeninde Yetkinlik ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,529$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,378$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve zayıf ($r=0,322$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,443$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve zayıf ($r=0,261$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,491$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

İYİ Parti seçmeninde Özgür İrade ile;

Politik Uzmanlık arasında negatif yönlü ve zayıf ($r=-0,326$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,345$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,364$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında negatif yönlü ve zayıf ($r=-0,294$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,330$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,399$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır. (Daha önceki bölümlerden de ifade edildiği üzere siyasal rıza ölçeği içerisinde bulunan özgür irade alt faktörüne ait olan madde puanlamaları ters bir okuma yöntemi ile ele alındığından dolayı özgür irade ortalaması adı altında verilen soruların ortalamalarının düşük olması seçmenlerin özgür irade kavramı çerçevesinde özgür bir şekilde, başka hiç kimsenin etkisi altında kalmadan, hiçbir organizasyondan etkilenmeden kendi öz iradeleri ile sandığa gitmeleri ya da siyasi parti tercihinde bulunmaları anlamına gelmektedir. Bu kapsamda analiz sonuçlarında negatif korelasyonun sadece bu alt faktör altında bulunmasının nedeni de bu sebeplerle ifade edilebilir olması bakımından önem arz etmektedir).

İYİ Parti seçmeninde Siyasal Rıza ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,532$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,489$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,410$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,460$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,399$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,564$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

İYİ parti seçmeninin siyasal rıza ile politik okuryazarlık kavramları arasındaki ilişkiyel metodun analizinde elde edilen neticeleri derinlemesine analiz edildiğinde, İYİ parti seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan sorumluluk alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik katılım, politik uzmanlık, politik bilgi, politik farkındalık ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

İYİ parti seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan doğruluk alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik bilgi, politik uzmanlık, politik ilgi, politik farkındalık ve politik katılım kavramları takip etmektedir.

İYİ parti seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan yetkinlik alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik uzmanlık alt faktörüdür, bunu sırası ile politik okuryazarlık, politik ilgi, politik bilgi, politik farkındalık ve politik katılım kavramları takip etmektedir.

İYİ parti seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan özgür irade alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okur yazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik farkındalık, politik bilgi, politik katılım, politik uzmanlık ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.(Daha önceki bölümlerden de ifade edildiği üzere siyasal rıza ölçeği içerisinde bulunan özgür irade alt faktörüne ait olan madde puanlamaları ters bir okuma yöntemi ile ele alındığından dolayı özgür irade ortalaması adı altında verilen soruların ortalamalarının düşük olması seçmenlerin özgür irade kavramı çerçevesinde özgür bir şekilde, başka hiç kimsenin etkisi altında kalmadan, hiçbir organizasyondan etkilenmeden kendi öz iradeleri ile sandığa gitmeleri ya da siyasi parti tercihinde bulunmaları anlamına gelmektedir. Bu kapsamda analiz

sonuçlarında negatif korelasyonun sadece bu alt faktör altında bulunmasının nedeni de bu sebeplerle ifade edilebilir olması bakımından önem arz etmektedir.)

İYİ parti seçmeninin siyasal rızasının korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okur yazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik uzmanlık, politik bilgi, politik ilgi, politik farkındalık ve politik katılım kavramları takip etmektedir.

İYİ parti 2017 yılında genel itibari ile MHP'den ayrılan kişilerce kurulmuş, kendilerini Atatürkçü ve milliyetçi ekseninde politika üreten, genel eğilim manasında sağ kökenin desteklediği ancak Atatürkçü, ulusal ve seküler minvallerden de azımsanamayacak ölçüde destek gören bir siyasi partidir.

Araştırma kapsamında ortaya çıkan bu sonuçların irdelenip analiz edilmesi neticesinde İyi Parti'nin, seçim propaganda dönemlerinde bir önceki seçime göre oylarını yükseltmek gayesi ile hazırlayacakları seçim beyannameleri, yapacakları iletişim çalışmaları, açık ve kapalı yer toplantıları ve son tahlilde hazırlayacakları parti beyannamelerine katkı sunarak bahse konu partinin oy oranlarının artırılması noktasında yol gösterici bir rehber niteliğinde olması kaçınılmaz olacaktır.

İYİ parti seçmeni de CHP seçmeni gibi siyasal rıza ve alt faktörleri ile ilişki bakımından politik okuryazarlık, politik katılım, politik ilgi, politik bilgi, politik uzmanlık ve politik farkındalık gibi tüm alt faktörler siyasal rıza kavramının farklı alt faktörleri ile önemli derece ilişkisel bir korelasyonun tespit edilmesi İYİ parti seçmeni açısından tüm bu alt faktörler açısından büyük bir önem taşımaktadır, şöyle ki alt faktör grubu içerisinde öne çıkan tek bir alt faktör olmayıp neredeyse tamamı diğer alt faktör grupları ile önemli derecede farklılaşmıştır.

HDP seçmeninde Sorumluluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,356$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,616$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve çok kuvvetli ($r=0,728$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,357$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,399$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,623$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

HDP seçmeninde Doğruluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,394$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,555$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve çok kuvvetli ($r=0,656$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,314$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,381$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,591$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

HDP seçmeninde Yetkinlik ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,433$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,500$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,364$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,427$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve zayıf ($r=0,262$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,512$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

HDP seçmeninde Özgür İrade ile;

Politik Uzmanlık arasında negatif yönlü ve zayıf ($r=-0,204$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında negatif yönlü ve kuvvetli ($r=-0,527$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında negatif yönlü ve kuvvetli ($r=-0,584$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,375$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında negatif yönlü ve orta kuvvetli ($r=-0,420$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında negatif yönlü ve kuvvetli ($r=-0,515$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır. (Daha önceki bölümlerden de ifade edildiği üzere siyasal rıza ölçeği

içerisinde bulunan özgür irade alt faktörüne ait olan madde puanlamaları ters bir okuma yöntemi ile ele alındığından dolayı özgür irade ortalaması adı altında verilen soruların ortalamalarının düşük olması seçmenlerin özgür irade kavramı çerçevesinde özgür bir şekilde, başka hiç kimsenin etkisi altında kalmadan, hiçbir organizasyondan etkilenmeden kendi öz iradeleri ile sandığa gitmeleri ya da siyasi parti tercihinde bulunmaları anlamına gelmektedir. Bu kapsamda analiz sonuçlarında negatif korelasyonun sadece bu alt faktör altında bulunmasının nedeni de bu sebeplerle ifade edilebilir olması bakımından önem arz etmektedir.)

HDP seçmeninde Siyasal Rıza ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,471$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,596$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,625$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,375$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,345$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,625$; $p<0,05$) ilişkisi bulunmaktadır.

HDP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan sorumluluk alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik farkındalık alt faktörüdür, bunu sırası ile politik okuryazarlık, politik bilgi, politik katılım, politik uzmanlık ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

HDP parti seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan doğruluk alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik farkındalık alt faktörüdür, bunu sırası ile politik okuryazarlık, politik bilgi, politik uzmanlık, politik katılım ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

HDP parti seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan yetkinlik alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik bilgi, politik uzmanlık, politik ilgi, politik farkındalık ve politik katılım kavramları takip etmektedir.

HDP parti seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan özgür irade alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik farkındalık alt faktörüdür, bunu sırası ile politik bilgi, politik okuryazarlık, politik katılım, politik ilgi ve politik uzmanlık kavramları takip etmektedir.

HDP parti seçmeninin siyasal rızasının korelasyon katsayısının en yüksek olduğu aynı puan ile politik farkındalık alt faktörü ve politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik bilgi, politik uzmanlık, politik katılım, politik ilgi kavramları takip etmektedir.

2012 yılında kurulan HDP etkin köken temelli, kimlik siyaseti ve kürtlük üzerinden politika üretmeye çalışan daha çok sol bir çizgide bulunan, belirli coğrafi bölgelerin yanında 3 büyük şehirde de teşkilatlanmasını tamamlamış, eyalet sistemi ve özerklik yapısını savunması ile tanınmış bir siyasi partidir.

HDP seçmeni parti programları ve beyannamelerinden bağımsız bir şekilde hareket eden, kendilerine verilen hizmetten çok ideolojik sistematığı ön plana alan, yerel düzeyde siyaset yapılmasına razı gelen, kendi isteklerinden çok partisinin isteklerini yerine getiren bir grup olarak öne çıkar. Araştırma kapsamında ortaya çıkan sonuçlar bize HDP seçmeninin siyasal rıza kavramı ilişkisinde en az korelasyon oranına sahip olan politik ilgi, politik katılım ve politik uzmanlık kavramları iken en yüksek korelasyona sahip olanlar ise politik farkındalık olmuştur. Bu durum HDP seçmeninin bir vatandaş olarak sorumluluklarının neler olduğunu konusunda bilgi sahibi olduğunu, bir vatandaş olarak ne gibi haklara sahip olduğunu, devletin vatandaşlara karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğu, demokratik toplumlarda düşünce özgürlüğünün olması gerektiğini, bilinçli oy kullanmak için politik okuryazar olmak gerektiğini bilen bir grup yapısına sahip olduğunu göstermekle birlikte, ilgili parti beyannamesinde yer alan özgürlükçü yapı ve hakların teslimi ile ilgili yer alan maddeler ortaya çıkan bu unsurlar ile kısmi manada örtüşmektedir. Ayrıca HDP seçmeni analiz sonuçlarına göre siyasal rıza ile ilişki analizinde korelasyon katsayısının en düşük çıktığı alt faktör politik katılım alt faktörüdür. Bu sonuç bizlere HDP seçmeninin her ne kadar parti aidiyeti ve sorumluluk düzeyinde bir bağı olduğunu gösterse de üst düzey siyasal katılım seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu durumun çeşitli siyasi sebepleri bulunmakla birlikte legal görünümlü illegal bir yapılanmanın içerisinde görülmesinden

kaynaklı olarak, bu partinin seçmenlerince yüksek düzeyde katılım gerçekleştirememelerinin nedenlerinden birisinin de bu durum olduğu söylenebilir. Bu durumun seçmen ve parti bazında aşılması gereken bir durum olarak gösterilebilir.

MHP seçmeninde Sorumluluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,415$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,452$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,485$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,352$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,542$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve kuvvetli ($r=0,548$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

MHP seçmeninde Doğruluk ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,339$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,458$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,473$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,313$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,392$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,478$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

MHP seçmeninde Yetkinlik ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve zayıf ($r=0,243$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,336$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,321$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve zayıf ($r=0,244$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve zayıf ($r=0,260$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,339$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

MHP seçmeninde Özgür İrade ile;

Politik Uzmanlık arasında negatif yönlü ve zayıf ($r=-0,145$; $p=0,110$),

Politik Bilgi arasında negatif yönlü ve çok zayıf ($r=-0,067$; $p=0,462$),

Politik Farkındalık arasında negatif yönlü ve zayıf ($r=-0,086$; $p=0,344$),

Politik İlgi arasında negatif yönlü ve çok zayıf ($r=-0,035$; $p=0,699$),

Politik Katılım arasında negatif yönlü ve zayıf ($r=-0,106$; $p=0,244$),

Politik Okuryazarlık arasında negatif yönlü ve zayıf ($r=-0,116$; $p=0,201$) ilişki bulunmaktadır.(Daha önceki bölümlerden de ifade edildiği üzere siyasal rıza ölçeği içerisinde bulunan özgür irade alt faktörüne ait olan madde puanlamaları ters bir okuma yöntemi ile ele alındığından dolayı özgür irade ortalaması adı altında verilen soruların ortalamalarının düşük olması seçmenlerin özgür irade kavramı çerçevesinde özgür bir şekilde, başka hiç kimsenin etkisi altında kalmadan, hiçbir organizasyondan etkilenmeden kendi öz iradeleri ile sandığa gitmeleri ya da siyasi parti tercihinde bulunmaları anlamına gelmektedir. Bu kapsamda analiz sonuçlarında negatif korelasyonun sadece bu alt faktör altında bulunmasının nedeni de bu sebeplerle ifade edilebilir olması bakımından önem arz etmektedir.)

MHP seçmeninde Siyasal Rıza ile;

Politik Uzmanlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,316$; $p<0,05$),

Politik Bilgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,442$; $p<0,05$),

Politik Farkındalık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,447$; $p<0,05$),

Politik İlgi arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,330$; $p<0,05$),

Politik Katılım arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,409$; $p<0,05$),

Politik Okuryazarlık arasında pozitif yönlü ve orta kuvvetli ($r=0,468$; $p<0,05$) ilişki bulunmaktadır.

MHP seçmeninin siyasal rıza ile politik okuryazarlık kavramları arasındaki ilişkiyel metodun analizinde elde edilen neticeleri derinlemesine analiz edildiğinde,

MHP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan sorumluluk alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik katılım, politik farkındalık, politik bilgi, politik uzmanlık ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

MHP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan doğruluk alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik farkındalık, politik bilgi, politik katılım, politik uzmanlık ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

MHP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan yetkinlik alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik okuryazarlık faktörüdür, bunu sırası ile politik bilgi, politik farkındalık, politik katılım, politik ilgi ve politik uzmanlık kavramları takip etmektedir.

MHP seçmeninin siyasal rızanın alt faktörlerinden olan özgür irade alt faktörünün korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik uzmanlık alt faktörüdür, bunu sırası ile politik okuryazarlık, politik katılım, politik farkındalık, politik bilgi ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

MHP seçmeninin siyasal rızasının korelasyon katsayısının en yüksek olduğu politik uzmanlık alt faktörüdür, bunu sırası ile politik okuryazarlık, politik katılım, politik farkındalık, politik bilgi ve politik ilgi kavramları takip etmektedir.

MHP 1969 yılında kurulmuş, 27 Mayıs 1960 darbesini Türkiye'ye duyuran bildiriye okuyan isim olan Alparslan Türkeş, Türkçü-Turancı ideolojisini bu partiyle Türk siyasetine tanıttı. MHP Türk siyasal hayatında sağ çizgide bulunan milliyetçi, Türkçü ve Turancı politikaları izleyen, muhafazakar-Atatürkçü eğilimleri olan bir siyasi partidir. Bu siyasi parti oylarının büyük çoğunluğunu kendilerini muhafazakar-milliyetçi olarak adlandıran toplumsal kesimlerden almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yaşayan her bir Türk vatandaşının vatan ve bayrak konusunda ayrıca ülkenin bölünmez bütünlüğü ile tam bağımsızlığı konularında ortak bir düşünce zemini oluşacağı bilindiğine göre parti politikalarında ve kuruluş beyannamelerinde bu konuları başat olarak dillendiren bu partinin potansiyel oy oranları güttükleri politikalar çerçevesinde oldukça geniş bir kitleye hitap edecektir. Tabi ki bu hitap parti politikalarının hazırlanması ve gerekli stratejik planlamaların ortaya konulması

aşamalarında seçmenler tarafından kabul görecektir şekilde insan merkezli siyasal propaganda ve taleplere cevap verilebilir bir yönetim anlayışının geliştirilmesi kaydı ile almış oldukları oy oranlarının arttırılmasının önünü açıcı bir etki yapacaktır. Araştırma sonuçlarından MHP seçmenlerinin siyasal rıza ve alt faktörlerinin politik okuryazarlık faktörü ve buna bağlı ortaya çıkan alt faktörlerinin ilişkilerinin analizi neticesinde, MHP seçmeninin ilişkisel bazda incelendiğinde politik okuryazarlık faktörünün kuvvetli ilişkilere sahip olduğu, politik uzmanlık, politik katılım gibi faktörlerinde bazı alt faktörler bazında kuvvetli bir oranda izlendiği görülmektedir, burada en dikkat çekici nokta ise özgür irade ile politik okuryazarlık ilişkisinin düşük oranlarda seyrettiği sonucu olmuştur. Bu sonuçlar kapsamlı bir şekilde incelendiğinde;

MHP parti programları ve kuruluş beyannameleri üzerinden tespiti yapılan siyaset yönelimleri ve stratejilerinin yanında bu yapıları hangi siyasi argümanlar üzerinden yaptıkları göz önüne alındığında bunlar Türk milliyetçiliği ekseninde politika üretme, ülke içerisinde Türk-İslam ülküsü fikrini benimsetmek, güvenlik merkezli politikaların oluşturulması, hukukun üstünlüğüne önem verilmesi gibi birçok alanda yapmış oldukları politikaları sağ ve milliyetçi bir çizgide ortaya koymaktadır. MHP seçmenleri de kendi parti politikalarının sardığı milliyetçi bir yapı içerisinde olan gruplarından oluşmaktadır.

MHP ülke içerisinde İç Anadolu Bölgesinden ağırlıklı olarak oy alırken buraları sırası ile İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropoller izlemektedir. Dar bir alana sıkışan bu oy potansiyelini ülke genelinde 81 ile dengeli ve yoğun bir şekilde yayılması için araştırma sonuçlarının analizlerinden çıkan verilerin dikkate alınarak, milliyetçi politikaların yanında araştırma sonuçlarında korelasyonu yüksek çıkan politik okuryazarlığı yani politik okuması yüksek düzeyde olan insanların politik alana çekilmesi, politik uzmanlık seviyesinin korelasyonunun diğer alt faktörlerle ilişkili olarak yüksek oranda seyretmesi MHP'ye oy veren seçmen gruplarının ortaya konulan politikalar hakkında belirli bazı ayırt edebilme kabiliyetine sahip, ifade edilen politikalara farklı bakış açısı ile yaklaşan, eleştirel düşünme yeteneğine sahip olmasının yanında da bir takım ideolojik saiklerle de hareket eden, parti bağımlılığı yüksek, yakın çevresinin de etkisi ile (baba-anne-abi-kardeş-yakın akrabalık ilişkileri vb.) parti taraftarlarına dönüşebilecek bir potansiyel taşıdığı ifade edilebilir. Ayrıca araştırma sonuçlarından MHP'li seçmenlerin diğer alt faktörleri ile korelasyonu kuvvetli çıkan bir

diğer alt faktör unsuru da politik katılımdır. Bu alt faktörde bulunan maddelerin içeriği analiz edildiğinde seçmenler sadece partiye oy vermekle kalmayıp aynı zamanda parti adına düzenlenen faaliyetlerde aktif olarak görev alan bir niteliğe de sahip olduklarının tespiti yapılmıştır.

Sonuç olarak, bu tablo ve yapılan yorumlar, farklı siyasi partilerin seçmenleri arasında değerler ve politik tutumlar arasındaki ilişkileri göstermektedir. Her partinin seçmenleri, değerler ve politik tutumlar arasında farklı düzeylerde ilişkiler sergilemektedir. Bu ilişkiler, politik eğilimler ve değerlerin seçmen davranışlarını anlamada önemli bir rol oynadığının tespiti yapılmıştır.

3.2.4. Tüm Seçmenlerde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Tablo 3.19. Tüm Seçmenlerde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Siyasi tercih	Bağımlı değişken	Bağımsız değişken	Model F	Beta	t	p	R ²
AKP			88,788	0,649	9,423	0,000	0,421
CHP			86,163	0,643	9,282	0,000	0,414
İYİ parti	SİYASAL RIZA	POLİTİK OKURYAZARLIK	56,034	0,564	7,486	0,000	0,318
HDP			78,815	0,625	8,878	0,000	0,391
MHP			33,874	0,468	5,820	0,000	0,212

AKP seçmeninde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=88,788$; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre söz konusu seçmen grubunda Politik Okuryazarlık, Siyasal Rızayı pozitif yönde etkilemektedir ($Beta=0,649$; $p<0,05$) ve modelin açıklama oranı %42,1'dir.

CHP seçmeninde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=86,163$; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre söz konusu seçmen grubunda Politik Okuryazarlık, Siyasal Rızayı pozitif yönde etkilemektedir ($Beta=0,643$; $p<0,05$) ve modelin açıklama oranı %41,4'tür.

İYİ Parti seçmeninde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=56,034$; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre söz konusu seçmen grubunda Politik Okuryazarlık, Siyasal Rızayı pozitif yönde etkilemektedir ($Beta=0,564$; $p<0,05$) ve modelin açıklama oranı %31,8'tir.

HDP seçmeninde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=78,815$; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre söz konusu seçmen grubunda Politik Okuryazarlık, Siyasal Rızayı pozitif yönde etkilemektedir ($Beta=0,625$; $p<0,05$) ve modelin açıklama oranı %39,1'tir.

MHP seçmeninde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=33,874$; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre söz konusu seçmen grubunda Politik Okuryazarlık, Siyasal Rızayı pozitif yönde etkilemektedir ($Beta=0,468$; $p<0,05$) ve modelin açıklama oranı %21,2'tir.

Politika kavramı, toplum yapısını düzene koyan kurallar ve kaideleri meydana getirilmesini sağlamak, bu değerlerin korunmasına yardımcı olmak, farklı durumlar ve dış etkenlere karşı topluma uyum sağlamak adına geliştirmek için ortaya konulan planlı faaliyetler bütünüdür. Alınacak olan kararların ne şekilde alınması gerektiğinden elde edilen kaynakların dağıtılmasının nasıl yapılacağına, ne şekilde bir uzlaş ortamı sağlamak gerektiğinden toplumsal yapıya uygun insan modellerinin meydana getirilmesinde ve yeni bir toplumsal yapı oluşturmada nelere ihtiyaç olduğuna kadar kişisel ve toplumsal olarak her işin ve oluşun temel sistemidir. Yaşam standartlarını yükseltilmesini sağlamak, daha iyi bir düşünce sistemi oluşturmak, demokrasinin hakim olduğu bir yönetim yapısı inşa etmek, daha iradeli ve bilinçli vatandaşlar yaratabilmek adına politika şarttır. Aksi halde, yani bireylerin siyaseti bir çözüm noktası olarak görmedikleri ve siyasal yükümlülüklerini yerine getirmemeleri uzun süreçte hem demokrasi ile bütünleşmiş kültürlerle hem de kişisel ve toplumsal refah ile mutluluğa menfi yönde etki eder. Çünkü politika, Runciman'ın (2016:4)'da ifade ettiği gibi, "farkı yaratan şeydir". Toplumsal yapı içindeki bireylerin politika bilimi ile ilişkileri, politika bilimine duydukları istek ve heves, politik bilgiye sahiplik seviyeleri, siyasete dair

ortaya koydukları değer yargıları ve icraatler kümesi, siyasi eylemlere katılım durumları ve oranı politik okuryazarlığın içeriğinin bilinmesindeki başat kriterlerdir. Bu çalışma kapsamında politik okuryazarlık kavramı ve içerisinde bulunan beş alt faktör (politik ilgi, politik bilgi, politik katılım, politik uzmanlık ve politik farkındalık) izah edilmiş ve bu beş alt faktörün bireylerin politik okuryazar olarak değerlendirilmesindeki temel değişkenler olduğu ifade edilmiştir. Ortaya konulan bu savın dayandığı temel fikir, Amerikalı bilim insanı Benjamin Samuel Bloom'un taksonomi sınıflandırılması ile ilişkilendirilmiştir. Duygular, fikir yapıları ve gerçek dünya arasında dengeyi sağlamak ve belirli bir uyum içerisinde çalışmayı sağlamak, eğitilmiş bir birey olmanın bir kriteri kabul edildiği kadar okuryazarlığın da bir kıstası olarak kabul edilebilir olduğu yadsınmaz bir gerçek olacaktır. Gençlik, insan hayatındaki en üretken ve en faydalı dönemi meydana getirir. Bu süreç gençliği yaratıcı bir güç olarak görerek, gençlerde bulunan potansiyel yetenekleri açığa çıkarmak sureti ile bireysel yararın dışında toplumsal anlamda ortaya çıkacak getiri açısından da altı çizilmesi gerekli önemli bir konudur. Bu sebeple bir toplumdaki genç bireylerin toplumsal durumu yeni nesillerin istikballer hakkında fikirler sunmaya yarayan özel bir kodu durumundadır (Lauritzen ve Guidikova, 2002). Genç nesillerin siyasetle daha çok haşır neşir olmaları, siyaset ve siyasi konular hakkında fikir üretmelerini, kararlar almalarını ve siyaset sahnesinde aktif olarak görev almaları Türkiye gibi genç popülasyonun yoğun olduğu bir devlet için son derece önemli bir konudur. İnsanların özellikle genç nesillerin politik ilgilerini ve farkındalık özelliklerini desteklemek, siyasi anlamdaki var oluşluklarını ve özgünlüklerini ortaya koymalarına destek olmak, siyaset içerisinde etken bir konumda bulunmalarına imkan tanımak, günümüz ve gelecek dönemin siyaset kültürünü şekil verme noktasında cesaret vermek gençleri diğer tüm yaş grubunda bulunan toplumsal yapı içerisinde anlam ifade eden tüm çevrelerin alıcısı pozisyonundan çıkarmak sureti ile daha bilinçli ve işlevsel politik okuryazarlar hâline getirecektir.

Politik okuryazarlığı tanıyan ve bu yeteneği kazanan tüm bireyler, etraflarında olup biten tüm siyasi olaylar hakkında kendi fikirleri çerçevesinde yorum yapma ve bu konuları değerlendirmek sureti ile toplumsal ve bireysel bir faydanın oluşmasının önünü açabileceklerdir. Bu faydayı sağlayan tüm bireyler siyasi konularda, özellikle de seçim dönemlerinde kendi öz iradeleri ve rızaları ile sandığa gitme eğilimi göstereceklerdir. Dünya üzerinde bulunan tüm devletlerde üzerine kurulan fikirsel yapılar ve kurumsal

yapılar ne kadar farklı olursa olsun, bu sistematığın ana dayanak noktasını halkın oluşturduğunun bilinmesi gerekmektedir (Tokgöz, 2010:93). Bu nedenle demokrasinin halen keşfedilmediği eski dönemlerde ilkel güçlere dayandığı yönetim gücünün, günümüzde ise toplumsal yapı içerisinde paydaş olarak beraberce yaşayan halk topluluklarına dayandığı, bu durumun tersine bir şekilde işlemesi halinde ise kalıcı bir nitelik taşımayacağı toplumsal yapılarca kabul gören bir yaklaşım olmuştur. Çünkü teknolojinin gelişmesi ile birlikte küresel bir köy haline gelen günümüz dünyasının farklı bir yapıya bürünen şartları ve yeni düzenin yapısal sistematığı artık halk egemenliği anlayışını da beraberinde getirmektedir (Erdem, 1996:393). Bu çerçevede siyaset sahnesinde giderek önemli bir hale gelen “rıza” kavramı, son dönemde sosyal ve siyaset bilimi ile uğraşan bilim insanlarınca üstünde çalışılan önemli konulardan biri olmaktadır. Ancak siyasal rıza kavramı soyut bir nitelik taşımakta ve herkesçe farklı tanımlanan bir kavram olduğundan dolayı bu kavramın tatmin edici bir tarifini yapmak hiç de kolay bir iş değildir. Ancak Plamenatz’ın bu konuyla ilgili alakalı bir analizi siyasal rıza kavramının ifade edilebilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Bu analizin aslını şu şekilde ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bir eylem seçim veya karara katılmayı içerdiğinde aracılı ya da aracısız bir şekilde bireyin rızasının varlığına bağlıdır. Demokratik anlamda gerçekleştirilen seçimlerin maksadı, seçimlerde galibiyet elde etmiş kişilere bir yönetme yetkisi vermektir ve birey neye ya da kime oy verdiğinin nedenlerini kendi içerisinde muhasebesni yaparak ve kendi rızası dahilinde oy kullanma davranışı gerçekleştirirse seçimi kazanıp yönetim kademesinde görev alacak kişilere yetki veren sürece dahil olur (Jenkins, 1970:60) ki bu da siyasal rıza kavramının gerçekleştiğini ortaya koyar. Tarihsel dönemler içerisinde siyasal rıza kavramı irdelendiğinde, siyasal rıza kavramının farklı tarihsel dönemlerde farklı fikir adamlarınca birbirlerinden farklı biçimlerde ele alındığı ve farklı toplumsal yapılarda farklı bir biçimde uygulandığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bu sonuçlar, farklı siyasi partilerin seçmenlerinde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisini göstermektedir. Her partinin seçmenleri arasında bu etki farklı düzeylerde görülmektedir ve politik okuryazarlık, siyasal rıza ile ilişkili olarak partilere göre farklılık arz etmektedir. Politik okuryazarlığın siyasal rıza üzerindeki seçmen grupları bazında en fazla açıklama oranı ve etkiye sahip olan siyasal parti AKP olup bunu sırası ile CHP, İYİ parti, HDP ve MHP

izlemektedir. Araştırma kapsamında ele alınan AKP, İYİ Parti, CHP, MHP ve HDP siyasi partilerine oy veren seçmenler düzeyinde araştırmamızdan elde edilen verilerin yorumlanması neticesine politik okuryazarlık kavramının siyasal rıza üzerinde tüm parti seçmenleri nezdinde pozitif yönde etkilediği ve regresyon modelinin istatistiki anlamda anlamlı bulunduğunun tespiti yapılmıştır. Bu kapsamda seçmenlerin politik okuryazarlıklarının siyasal rızanın unsurlarının üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin bulunması ilgili alt problemi doğrular niteliktedir.

3.2.5. Farklı Seçmen Gruplarında Politik Okuryazarlığın Tüm Alt Faktörlerinin Siyasal Rıza Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Tablo 3.20. Farklı Seçmen Gruplarında Politik Okuryazarlığın Tüm Alt Faktörlerinin Siyasal Rıza Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Siyasi tercih	Bağımlı değişken	Bağımsız değişken	Model F	Beta	t	p	R2
AKP	SIYASAL RIZA	Politik Uzmanlık	18,129	0,170	1,856	0,066	0,434
		Politik Bilgi		0,223	2,099	0,038	
		Politik Farkındalık		0,197	1,739	0,085	
		Politik İlgi		0,212	2,027	0,045	
		Politik Katılım		-0,012	-0,109	0,913	
CHP	SIYASAL RIZA	Politik Uzmanlık	18,875	0,262	2,629	0,010	0,421
		Politik Bilgi		0,115	1,057	0,293	
		Politik Farkındalık		-0,031	-0,250	0,803	
		Politik İlgi		0,345	3,418	0,001	
		Politik Katılım		0,080	0,633	0,528	
İYİ Parti	SIYASAL RIZA	Politik Uzmanlık	11,627	0,318	2,757	0,007	0,334
		Politik Bilgi		0,161	1,245	0,216	
		Politik Farkındalık		-0,058	-0,483	0,630	
		Politik İlgi		0,119	1,050	0,296	
		Politik Katılım		0,138	1,336	0,184	
HDP	SIYASAL RIZA	Politik Uzmanlık	26,551	0,302	4,214	0,000	0,527
		Politik Bilgi		0,281	2,868	0,005	
		Politik Farkındalık		0,517	4,959	0,000	
		Politik İlgi		-0,014	-0,149	0,882	
		Politik Katılım		-0,291	-2,817	0,006	
MHP	SIYASAL RIZA	Politik Uzmanlık	7,555	0,037	0,316	0,752	0,244
		Politik Bilgi		0,219	1,907	0,059	
		Politik Farkındalık		0,210	1,559	0,122	
		Politik İlgi		0,050	0,441	0,660	
		Politik Katılım		0,061	0,446	0,657	

AKP seçmeninde Siyasal Rıza üzerindeki etkileri analiz edilen bağımsız değişkenlerden Politik Uzmanlık, Politik Farkındalık ve Politik Katılım istatistiksel

olarak anlamlı etkiye sahip değildir (sırasıyla $p=0,066$, $p=0,085$ ve $p=0,913$). Ancak, Politik Bilgi ve Politik İlgi'nin Siyasal Rıza üzerinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif etkileri bulunmaktadır (sırasıyla $\text{Beta}=0,223$, $p=0,038$ ve $\text{Beta}=0,212$, $p=0,045$). Modelin açıklama oranı %43,4'tür.

CHP seçmeninde Siyasal Rıza üzerindeki etkileri analiz edilen bağımsız değişkenlerden Politik Bilgi, Politik Farkındalık ve Politik Katılım istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahip değildir (sırasıyla $p=0,293$, $p=0,803$ ve $p=0,528$). Bununla birlikte, Politik Uzmanlık ve Politik İlgi'nin Siyasal Rıza üzerinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif etkileri bulunmaktadır (sırasıyla $\text{Beta}=0,262$, $p=0,010$ ve $\text{Beta}=0,345$, $p=0,001$). Modelin açıklama oranı %42,1'tür.

İYİ Parti seçmeninde Siyasal Rıza üzerindeki etkileri analiz edilen bağımsız değişkenlerden Politik Bilgi, Politik Farkındalık, Politik İlgi ve Politik Katılım istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahip değildir (sırasıyla $p=0,216$, $p=0,630$, $p=0,296$ ve $p=0,184$). Ancak, Politik Uzmanlık'ın Siyasal Rıza üzerinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif etkisi bulunmaktadır ($\text{Beta}=0,318$, $p=0,007$). Modelin açıklama oranı %33,4'tür.

HDP seçmeninde Siyasal Rıza üzerindeki etkileri analiz edilen bağımsız değişkenlerden sadece Politik İlgi istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahip değildir ($p=0,882$). Diğer bağımsız değişkenlerin tümü, Siyasal Rıza üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkilere sahiptir. Politik Uzmanlık ve Politik Bilgi pozitif etkiye sahiptir (sırasıyla $\text{Beta}=0,302$, $p<0,001$ ve $\text{Beta}=0,281$, $p=0,005$), Politik Farkındalık pozitif etkiye sahiptir ($\text{Beta}=0,517$, $p<0,001$) ve Politik Katılım negatif etkiye sahiptir ($\text{Beta}=-0,291$, $p<0,05$). Modelin açıklama oranı %52,7'dir.

MHP seçmeninde Siyasal Rıza üzerindeki etkileri analiz edilen bağımsız değişkenlerden hiçbiri istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahip değildir (Politik Uzmanlık $p=0,752$, Politik Bilgi $p=0,059$, Politik Farkındalık $p=0,122$, Politik İlgi $p=0,660$ ve Politik Katılım $p=0,657$). Modelin açıklama oranı %24,4'tür.

Sonuç olarak, bu regresyon analizi tablosu, farklı siyasi tercihlere sahip seçmenlerin Siyasal Rıza üzerindeki etkileri analiz eden bağımsız değişkenlerin anlamlı etkilerini göstermektedir. Tüm partiler için açıklanan varyans oranları ve bağımsız değişkenlerin etkisi farklılık göstermektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, demografik özelliklerin ve politik değişkenlerin siyasi parti tercihleri üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu ve aylık gelir düzeyi gibi demografik özelliklerin siyasi parti tercihlerinde farklılıklar yarattığı görülmektedir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre politik uzmanlık, politik bilgi ve politik ilgi, siyasi parti tercihleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Politik uzmanlık, İYİ Parti ve HDP seçmenleri üzerinde önemli bir etkiye sahipken politik bilgi AKP ve HDP seçmenlerinde, politik ilgi ise CHP ve HDP seçmenlerinde önemli etkilere sahiptir. Politik farkındalık, sadece HDP seçmenleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahipken, politik katılımın siyasi parti tercihleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır.

Sonuç olarak, demografik özellikler ve politik değişkenlerin Türkiye'deki siyasi parti tercihleri üzerinde belirleyici etkilere sahip olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Modern yönetim sistemleri içerisinde bulunan siyasal yönetim modellerinde insanların özgürlüklerinin ve düşünce yapılarının hiçbir tahakküm altında kalmadan sadece özgür ve hür iradeleri ile ortaya konulmak istendiği bir yönetim anlayışının gerekliliği uzun zamandır ifade edilen bir durumdur. Bu durumun gerçekleştirilebilmesi adına demokratik yönetim sistemlerinin varlığı dünya genelinde kabul gören bir yönetim yapısı haline gelmektedir. Bu kapsamda demokratik yönetim sistemleri ile yönetilen ülkeler ve bu ülkeler içerisinde hayatlarını devam ettiren bireyler demokratik yönetim sistemleri içerisinde var olan temsili demokrasi modeli ile kendilerine özgürlük ve hür irade durumlarını sağlayabilecekleri, kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri ve huzurlu bir şekilde hayat imkanı bulabilecekleri yönetim mekanizmalarını seçerek arzu ettikleri bu durumların gerçekleşmelerini bekleyeceklerdir. Bu seçim ise temsili demokrasilerde kanun ve hukuka uygun bir şekilde icra edilen seçimler yolu ile gerçekleştirilmektedir. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde iktidarı elde ederek ülke yönetiminde söz sahibi olmanın tek yolu demokratik seçimlerdir. Demokratik seçimlere ülke genelinde girebilmek için öncelikli olarak ülke içerisinde ilgili kanunlara uygun olarak kurulmuş ve ilgili mevzuat çerçevesinde ülkenin belirli yerlerinde teşkilatlanmalarını tamamlayan ve yeteri kadar büyük kongresini gerçekleştirmiş bir siyasi partinin varlığı gerekir. Araştırma kapsamında ele alınan Politik Okuryazarlık ve Siyasal Rıza kavramlarının siyasi parti tercihleri bağlamında karşılıklı olarak çeşitli analiz yöntemleri ile ilişkilerinin ve birbirlerine olan etkileri ortaya konulmuş olup bahse konu bu durumun belirli noktalarını bir takım kökenlere dayandırabilmek adına demokratik yönetimin unsurları içerisinde önem arz eden; demokrasinin tanımı, çeşitleri, kökenleri ve tarihi, siyasi parti örgütleri, seçmen davranışları, siyasal katılım unsurları, oy verme modelleri, rıza, siyasal rıza, okuryazarlık ve politik okuryazarlık gibi unsurlar üzerinden bir kavramsal çerçeve çizilerek araştırmanın analiz bölümünde daha iyi bir şekilde anlaşılmasının sağlanması hedeflenmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde bazı demografik değişkenler çerçevesinde siyasal rıza unsurunun politik okuryazarlık unsuru ile ilişkisi üzerinden siyasi parti tercihleri bağlamında derinlemesine bir analiz yapılmıştır. Bu analiz kapsamında; AKP, MHP ve HDP seçmenlerini tercih eden yani siyasal katılım noktasında oyunu bu siyasal partiler yönünde kullanan seçmenlerin erkek ağırlıklı olduğu, CHP ve İYİ Parti seçmenlerinin

ise ağırlıklı ekseriyetini kadın seçmenlerin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Araştırma bağlamında ortaya çıkan analiz sonuçlarına göre siyasi parti tercihi ile sosyo demografik özellikler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). AKP, MHP ve HDP seçmenlerinin çoğunluğunun evli olan bireylerden oluştuğu, CHP ve İYİ Parti seçmenlerinin ise ekseriyetle bekar olan seçmenlerden oluştuğu tespiti yapılmıştır.

Genç ve orta yaş grubunda bulunan seçmenler tarafından en çok tercih edilen siyasi partilerin sırası ile CHP, İYİ Parti ve MHP şeklinde iken, yüksek yaş ortalamasının bulunduğu gruptan en fazla oy alabilen siyasi partiler ise sırası ile AKP ve HDP'dir. Eğitim durumu açısından, öğrenim düzeyleri yüksek olan yurttaşlardan oy alabilen siyasi parti örgütleri sırası ile CHP, İYİ Parti, AKP, MHP ve HDP'dir. Aylık gelir açısından sonuçlar yorumlandığında bir önceki bölümde yüksek eğitimlilerden alınan oy oranlarında ön sıralarda bulunan CHP ve İYİ Parti gelir düzeyi ayrımında en düşük gelire sahip olan insanların oylarını almanın yanında en yüksek gelir düzeyinde olan insanların oylarının çoğunluğunu da almaktadır. Siyasal Rıza puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Siyasal Rıza puanı en yüksek olan grupların CHP (3,99) ve İYİ PARTİ (3,96) olurken, en düşük olan grubun HDP (3,73) olduğu görülmektedir. Yapılan bu analiz sonuçlarına göre siyasal rıza konusunda seçmenler tarafından en yüksek ortalamaya sahip siyasi parti örgütleri sırası ile CHP, İYİ Parti, AKP, MHP ve HDP'den oluşmaktadır. Siyasal rıza ölçeği ve bu ölçek bünyesinde bulunan 4 alt faktör olan doğruluk, özgür irade, yetkinlik, sorumluluk kavramları bağlamında araştırma kapsamında gerçekleştirilen anket sonucunda ortaya çıkan sonuçların büyük bir çoğunluğunda CHP, İYİ Parti, AKP, MHP ve HDP'nin sırası ile yüksek bir ortalamaya sahip olduğunun tespiti yapılmıştır. Politik Okuryazarlık puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Politik Okuryazarlık puanı en yüksek olan grupların CHP (4,50) ve İYİ PARTİ (4,47) olurken, en düşük olan grubun HDP (4,13) olduğu görülmektedir.

Tüm bu veriler ışığında karşılaştırılmalı bir analiz yapılacak olursa; Siyasal Rıza ölçeği ve tüm alt faktörlerinin Politik Okuryazarlık ölçeği ve alt faktörleri ile CHP ve İYİ Parti siyasal örgütlerine oy veren seçmenlerin ortalama verdikleri puanlar diğer tüm siyasi partilere oy veren seçmen gruplarının üzerinde olmuştur. Cinsiyete göre Siyasal Rıza puanında kısmi oranda anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama değerler

incelendiğinde, kadınların ortalaması 3,93 ve erkeklerin ortalaması 3,88'dir. Cinsiyete göre Politik Okuryazarlık puanında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ortalama değerler incelendiğinde, kadınların ortalaması 4,34 ve erkeklerin ortalaması 4,32'dir. Medeni duruma göre Siyasal Rıza puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 3,99 ve evlilerin ortalaması 3,84'dür. Medeni duruma göre Politik Okuryazarlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bekarların ortalaması 4,40 ve evlilerin ortalaması 4,28'dir. Yaş gruplarına göre Siyasal Rıza puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 3,99 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 3,74'tir. Yaş gruplarına göre Politik Okuryazarlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 18-27 yaş grubu ile 4,41 ve en düşük ortalama puan ise 58 yaş ve üzeri grubu ile 4,21'tir. Hem siyasal rıza ölçeği hem de politik okuryazarlık ölçeği değerleri yaş grubu ortalaması yükseldikçe giderek düştüğü gözlemlenmiştir. Eğitim düzeyine göre Siyasal Rıza puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan Yüksek lisans-Doktora grubu ile 3,97 ve en düşük ortalama puan ise İlköğretim grubu ile 3,83'dur. Eğitim düzeyine göre Politik Okuryazarlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan Yüksek lisans-Doktora grubu ile 4,47 ve en düşük ortalama puan İlköğretim grubu ile 4,27'dir. Gelir düzeyine göre Siyasal Rıza puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,07 ve en düşük ortalama puan 10000 TL üzeri grubu ile 3,86'dır. Gelir düzeyine göre Politik Okuryazarlık puanında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, en yüksek ortalama puan 5000 TL altı grubu ile 4,48 ve en düşük ortalama puan 10000 TL üzeri grubu ile 4,29'dur. Siyasal Rıza ile Politik Okuryazarlık ölçekleri ve tüm alt faktörleri arasında tüm siyasi partileri tercih eden seçmenlerin genellikle pozitif yönlü ve orta-kuvvetli bir ilişkinin varlığı sonucuna ulaşılmıştır. Yalnızca siyasal rıza ölçeğinin alt faktörü olan özgür irade unsurunda negatif bir korelasyon tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni ise; özgür irade alt

faktörüne ait olan madde puanlamaları ters bir okuma yöntemi ile ele alındığından özgür irade ortalaması adı altında verilen soruların ortalamalarının düşük olması seçmenlerin özgür irade kavramı çerçevesinde özgür bir şekilde, başka hiç kimsenin etkisi altında kalmadan, hiçbir organizasyondan etkilenmeden kendi öz iradeleri ile sandığa gitmeleri ya da siyasi parti tercihinde bulunmaları anlamına gelmektedir. Bu kapsamda analiz sonuçlarında negatif korelasyonun sadece bu alt faktör altında bulunmasının nedeni de bu sebeplerle ifade edilebilir olması bakımından önem arz etmektedir. AKP seçmeninde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=88,788$; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre söz konusu seçmen grubunda Politik Okuryazarlık, Siyasal Rızayı pozitif yönde etkilemektedir ($Beta=0,649$; $p<0,05$) ve modelin açıklama oranı %42,1'dir.

CHP seçmeninde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=86,163$; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre söz konusu seçmen grubunda Politik Okuryazarlık, Siyasal Rızayı pozitif yönde etkilemektedir ($Beta=0,643$; $p<0,05$) ve modelin açıklama oranı %41,4'tür.

İYİ Parti seçmeninde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=56,034$; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre söz konusu seçmen grubunda Politik Okuryazarlık, Siyasal Rızayı pozitif yönde etkilemektedir ($Beta=0,564$; $p<0,05$) ve modelin açıklama oranı %31,8'tir.

HDP seçmeninde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=78,815$; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre söz konusu seçmen grubunda Politik Okuryazarlık, Siyasal Rızayı pozitif yönde etkilemektedir ($Beta=0,625$; $p<0,05$) ve modelin açıklama oranı %39,1'tir.

MHP seçmeninde Politik Okuryazarlığın Siyasal Rıza üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=33,874$; $p<0,05$). Analiz sonucuna göre söz konusu seçmen grubunda Politik

Okuryazarlık, Siyasal Rızayı pozitif yönde etkilemektedir (Beta=0,468; $p<0,05$) ve modelin açıklama oranı %21,2'tir.

Politik okuryazarlığın siyasal rıza üzerindeki seçmen grupları bazında en fazla açıklama oranı ve etkiye sahip olan siyasal parti AKP olup bunu sırası ile CHP, İYİ parti, HDP ve MHP takip etmektedir. Sonuç olarak siyasal rıza ve politik okuryazarlık arasındaki ilişkinin analiz edilmesi ile ortaya konulan bu çalışmanın ilgili literatür için önem arz eden bir çalışma olduğu, siyasi parti örgütlerinin ve il yönetimlerinin seçim propaganda dönemlerinde kendilerine ya da rakip partiye oy veren seçmenlerin siyasal rızalarının ve politik tutumlarının ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Bu sayede ilgili parti organları tarafından yapılan siyasal iletişim faaliyetlerine yön vermesi adına ve bu konuda yeni bir araştırma yapma ihtiyacının duyulması bakımından yol gösterici bir çalışma olacağı düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Araştırma kapsamında elde edilen analizler neticesinde cinsiyet açısından, AKP, MHP ve HDP seçmenleri arasında erkeklerin oranı daha yüksek iken, CHP ve İYİ Parti seçmenleri arasında kadınların oranı daha yüksektir. Bu kapsamda AKP, MHP ve HDP seçmenlerini tercih eden yani siyasal katılım noktasında oyunun rengini bu siyasal partiler yönünde kullanan seçmenlerin erkek ağırlıklı olması, CHP ve İYİ Parti seçmenlerinin ağırlıklı ekseriyetin kadın seçmenler oluşturmaktadır. Araştırmaya konu olan siyasi partiler seçim dönemlerinde yapılan siyasal propaganda faaliyetleri ve siyasal iletişim faaliyetleri kapsamında ortaya konulan siyasal politikalar çerçevesinin belirlenmesi aşamalarında kendilerine oy veren cinsiyet profillerini etkileyerek oylarını alabilme adına bu kapsamda çeşitli propaganda faaliyetlerine ağırlık vermeleri, yani kadınlardan fazla oy alan siyasi partilerin bu oyları koruma adına kadın politikalarına parti programlarında yer vermelerinin yanında erkeklerin oylarına talip olma ve alma adına da politika geliştirmeleri aldıkları oy oranlarının artışı sağlaması açısından önerilir. Ayrıca seçmenlerin siyasi parti tercihlerinde cinsiyet faktörünün siyasal rıza ve politik okuryazarlık bağlamında herhangi bir anlamlı farklılaşması olmamıştır.

Medeni durum açısından AKP, HDP ve MHP seçmenleri arasında evli bireylerin oranı daha yüksek iken; CHP ve İYİ Parti seçmenleri arasında bekar bireylerin oranı daha yüksektir. Bu istatistiki veriler kapsamında da AKP, MHP ve HDP seçmenlerinin çoğunluk ekseriyetinin evli olan bireylerden oluştuğu; CHP ve İYİ Parti seçmenlerinin ise ekseriyetle bekar olan seçmenlerden meydana gelmektedir. Bu istatistiki veriler ışığında bahse konu siyasi partilerin oy aldıkları kesimlerin haklarını koruyucu politikalara parti programlarında yer vermelerinin yanında oy alma oranı düşük kesimlerinde çıkarları doğrultusunda parti programlarını revize etmeleri ve hedef seçmenler üzerinde siyasal politikalar oluşturmaları aldıkları oy oranlarının artırılması açısından önerilir. Ayrıca araştırma kapsamında bekar olan seçmenlerin siyasal rıza ve politik okuryazarlığın tüm alt faktörlerine evlilerden daha fazla önem verdikleri şeklinde elde edilen bulgulardan hareketle, siyasi partilerin evli olan seçmenleri ikna çalışmalarında siyasal rıza ve politik okuryazarlığın tüm alt faktörüne daha fazla vurgu yapmaları ve bekar olan seçmenlere karşı araştırma kapsamında kullanılan her iki

ölçeğinde alt faktörlerine önem veren ve liyakat sahibi oldukları imajını vermeleri önerilir.

Yaş aralıkları açısından, genç seçmenler (18-27 yaş) daha çok CHP'ye ve İYİ Parti'ye oy verirken, orta yaş grubu (28-37 yaş ve 38-47 yaş) seçmenler İYİ Parti, MHP ve CHP seçmenleri arasında daha yaygındır. AKP ve HDP seçmenleri arasında ise, (48-57) yaş ve (58 yaş) ve üzeri gruplarında daha yüksek oranlar görülmektedir. Bu istatistiki verilerin genç ve orta yaş seviyesinde bulunan seçmenler tarafından en çok tercih edilen siyasi partilerin sırası ile CHP, İYİ Parti ve MHP şeklinde sıralandığı, en yüksek yaş ortalamasının bulunduğu gruptan en fazla oy alabilen siyasi partiler ise sırası ile AKP ve HDP'dir. Bu istatistiki veriler analiz edildiğinde genç seçmenlerden oy alan siyasi partilerin ve aldıkları oyun çoğunluğunu yaş grubu yüksek olan yurttaşlardan alan siyasi partilerin siyasi propaganda dönemleri içerisinde ve parti politikalarının belirlenmesi aşamasında ortaya koyacakları faaliyetlerin arttırılması, yani gençlerden oy alamayanların gençlere yönelik politikalar üzerinde çalışmasının yanında üst yaş gruplarında da politikalar geliştirmesi, yaşlı kesimlerden oy alamayan siyasi parti örgütlerinin ise üst yaş grubu ile ilgili politikalar hazırlamasının yanında oy aldıkları kesimlerin çıkarlarını koruyacak programlar geliştirmesi aldıkları oy oranlarının arttırılması açısından önerilir. Ayrıca araştırmada yaş ortalaması yükseldikçe siyasal rıza ve politik okuryazarlığa ait tüm alt faktörlerin düştüğü şeklinde elde edilen bulgulardan hareketle, siyasi partilerin propaganda çalışmalarında hitap ettiği kitlenin yaşını dikkate almaları önerilir. Dolayısıyla siyasetçiler genç yaş gruplarına seslenirken araştırma kapsamında ele alınan her iki ölçeğin alt faktörlerine daha fazla vurgu yapmaları ve yaş grubu yüksek olan seçmenlere hitap ederken de onları etkileyecek daha farklı unsurları ön plana çıkarmaları önerilir.

Eğitim durumu açısından, ilköğretim mezunu olanlar daha çok AKP ve HDP seçmenleri arasında iken, lise mezunu olanlar MHP seçmenleri arasında daha yüksek orandadır. Üniversite mezunu ile yüksek lisans ve doktora derecesine sahip olan seçmenler CHP ve İYİ Parti seçmenleri arasında daha yaygındır. Bu verilerden hareketle öğrenim düzeyleri yüksek olan yurttaşlardan oy alabilen siyasi parti örgütleri sırası ile CHP, İYİ Parti, MHP, AKP ve HDP yer almaktadır. Bu veriler analiz edilerek yorumlandığında öğrenim düzeyleri bağlamında ilgili gruplardan yeterli düzeyde oy alamayan siyasi partilerin, bu eğitim düzeylerinin oylarını neden alamadıklarının

kontrolünün yapılması neticesinde parti programlarına ekleyecekleri ilgili politikaların yenilemek sureti ile ve seçim dönemlerinde ortaya koyacakları siyasal propaganda çalışmalarında bu durumun tespiti ve çözümüne yönelik hedefler belirlemesi oy oranlarının arttırılması açısından önerilir.

Aylık gelir açısından, 5000 TL altı gelir grubu daha çok CHP ve İYİ Parti seçmenleri arasında, 5000-10000 TL arası gelir grubu ise AKP, HDP ve MHP seçmenleri arasında daha yaygındır. 10000 TL üzeri gelir grubu, CHP, HDP ve İP seçmenleri arasında daha yüksek orandadır. Burada ortaya çıkan sonuçlar yorumlandığında bir önceki bölümde yüksek eğitimlilerden alınan oy oranlarında önde olan CHP ve İYİ Parti gelir düzeyi ayrımında en düşük gelire sahip olan insanların oylarını almanın yanında en yüksek gelir düzeyinde olan insanların oylarını da almaktadır. Bu verilerden hareketle bahse konu bu iki siyasi parti toplumsal gelirin dağılımında hem alt düzeyden hem de üst düzey olan kesimlerden oy alabilmektedir. Bu kapsamda araştırma sonuçlarından çıkan verilerin değerlendirilmesi neticesinde geliştirilecek parti politikaları sonucunda belirli gelir gruplarına yönelik olarak oluşturulacak kampanya faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi oy oranlarının arttırılması açısından önerilir. Ayrıca araştırmada gelir düzeyi düşük olan seçmenlerin siyasi parti tercihleri bağlamında siyasal rıza ve politik okuryazarlık alt faktörlerinin unsurlarına yüksek düzeylerde önem verdikleri şeklinde elde edilen bulgudan hareketle, siyasi partilerin gelir düzeyi düşük seçmenlere yönelik ikna çalışmalarında meydana getirecekleri içeriklerde ve gerçekleştirecekleri propaganda faaliyetlerinde bu unsurlara daha fazla yer vermeleri ve bunları vurgulamaları önerilir.

Yapılan analiz sonuçlarına göre siyasal rıza konusunda seçmenler tarafından en yüksek ortalamaya sahip siyasi parti örgütleri sırası ile CHP, İYİ Parti, AKP, MHP ve HDP'den oluşmaktadır. Siyasal Rıza Ölçeği ve bu ölçek bünyesinde bulunan 4 alt faktör olan doğruluk, özgür irade, yetkinlik, sorumluluk kavramları bağlamında araştırma kapsamında gerçekleştirilen anket sonucunda ortaya çıkan sonuçlarda CHP, İYİ Parti, AKP, MHP ve HDP siyasi partileri kapsamında sırası ile yüksek bir ortalamaya sahip olduğunun tespiti yapılmıştır. Bu analizin ilgili siyasi partilerce okunması ile kendilerine oy veren seçmen gruplarının siyasi parti tercihi yaparken hangi nedenlerle oy verdiklerinin bilinmesinin sağlanması, kendilerine oy veren seçmen kitlesinin siyasal rızası ile politik anlamda yorum yapabilme kabiliyetinin bilinmesi, parti programları

hazırlanırken bu durumların da göz önüne alınması, seçim dönemlerinde yapacakları iletişim faaliyetleri açısından önem taşımasının yanı sıra almış oldukları oy oranlarının bir sonraki seçim döneminde arttırılması hedefine yaklaşımlarında bir durum tespiti olarak önerilir. Bu kapsamda ilgili siyasal rıza ölçeği ve bu ölçeğe bağlı alt faktörler kapsamında CHP seçmeninin siyasal rızalarının üst bir düzeyde ortalama sahip olduğunun HDP seçmenlerinin ise siyasal rıza kapsamında en az ortalama sahip olan parti konumunda olduğu göz önüne alındığında araştırmanın yapıldığı il olan Ankara ili bazında bu partilerin 2018 Milletvekili ve Genel Seçimlerinde almış oldukları oy oranları da dikkate alındığında bu istatistiki bilgiler ışığında kendilerine oy veren seçmenlerin siyasal rızalarının derinlemesine veri istatistikleri ile ortaya konulan bu seçmen gruplarının durumları ilgili siyasi partilerce analiz edilerek değerlendirilmesi neticesinde aldıkları oy oranları ve kendilerine uygun olan bir politika ortaya koyabilme açısından son derece önem arz eden bir çalışma olacağı da bilinmelidir.

Politik Okuryazarlık puanı, oy verilen partiye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, Politik Okuryazarlık puanı en yüksek olan grupların CHP ve İYİ PARTİ olurken, en düşük olan grubun HDP olduğu görülmektedir. Tüm bu veriler ışığında karşılaştırılmalı bir analiz yapılacak olursa; Siyasal Rıza ölçeği ve tüm alt faktörlerinin Politik Okuryazarlık ölçeği ve alt faktörleri ile CHP ve İYİ Parti siyasal örgütlerine oy veren seçmenlerin ortalama verdikleri puanlar diğer tüm siyasi parti örgütlerinin üzerinde olmuştur. Bu kapsamda CHP seçmenin tüm bu unsurlarda diğer siyasal partileri tercih eden seçmen gruplarına anket formunda yer alan maddelerde alt faktör olarak ortaya çıkan hem siyasal rıza ölçeğine ait alt faktörler hem de politik okuryazarlık ölçeğine ait olan alt faktörler kategorisinde özgür irade alt faktöründe bulunan maddelerin puanlamalarının ters bir şekilde işlenmesinden kaynaklı olması nedeni ile diğer tüm alt faktör gruplarında istisnasız bir şekilde puan ortalamalarında birinci parti olarak çıkmıştır. İyi parti ise yukarıda ifade edilen analizler kapsamında CHP'nin ardından 2. parti olarak çıkmıştır. AKP ise ortalama sırada yer alarak 3. sırada çıkmaktadır. MHP ise tüm bu siyasal partilerin ardından 4. sırada yer almaktadır. HDP ise tüm değerlendirme unsurlarında araştırma konumuzda ele alınan konularda kendi seçmenlerinin bu maddeleri oylaması sonucunda tüm faktör grupları içerisinde 5. ve en son sırada yer almaktadır.

Araştırmamızda ele alınan faktörlere bakıldığında sorumluluk, doğruluk, yetkinlik, özgür irade, politik uzmanlık, politik bilgi, politik farkındalık, politik ilgi ve politik katılım gibi politika biliminin açıklanması, oy verme modelleri, oy verme davranışları ve siyasi parti tercihleri gibi durumların ön tespitlerinin yapılması siyasi partilerin kendilerine oy veren ya da vermeyen seçmen gruplarını tanıması adına büyük bir önem ifade etmektedir. Bu tespitlerin araştırmamız sayesinde ortaya konulması siyasi partilerin kendi seçmenlerinin tanınmasının yanında rakip veya müttefik partilere oy veren veya o partileri tercih eden seçmen gruplarının oy verme davranışlarını açıklamak adına da önemli bir durumu ifade etmektedir.

Siyasi partiler seçim propaganda dönemlerinde oluşturacakları seçim stratejileri, teknikleri ve izlenecek yolları ancak ve ancak kendi seçmen kitlelerini ve rakip siyasal partilere oy veren seçmen kitlelerinin yapısal özelliklerini bilmeleri kaydı ile yapma imkanını yakalayacaklardır. Kendilerine veya kendilerine rakip siyasal hareketlere oy veren seçmenlerin hangi nedenlerle ve düşüncelerle siyasi parti tercihi yaptıklarını bilmeyen siyasal partilerin seçim dönemlerinde yapacakları siyasal propaganda faaliyetlerinin başarılı bir şekilde yürütülmesi imkan dahilinde olmayacaktır. Tam da bu nokta daha önce siyasi parti tercihleri bazında seçmenlerin politik okuryazarlık ve siyasal rızalarının yanında demografik özelliklerinin de katılarak siyasi partilere seçmen profili eğilimlerinin kalıplarını oluşturmak sureti ile bahse konu bu siyasi partilerin siyasal iletişim faaliyetlerinde kullanacakları dilleri ve dikkat edilmesi gereken hususların önlerine konulması açısından dönem dönem bu şekilde araştırma yaptırarak tüm seçmenlerin siyasi parti tercihlerinin nedenlerinin kapsamlı bir şekilde araştırılması seçim dönemlerinde aldıkları oy oranları bir önceki seçimlere göre arttırılması noktasında önerilir.

Cinsiyete göre anlamlı farklılıklar sadece kısmi derecede Doğruluk ve Siyasal Rıza puanlarında bulunmaktadır. Diğer puanlarda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu bilimsel bilgiler ışığında her iki ölçek ve alt faktörlerine verilen madde puanlamaları göz önüne alındığında cinsiyet bazlı olarak politik okuryazarlık ve siyasal rıza arasında herhangi bir ayrışma ve anlamlı farklılık tespiti yapılamamıştır. 20. asırda içerisinde başlayan kadın siyasetçilerin etkinliği günümüz 21. asırda da giderek artmaktadır. Bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar cinsiyet kategorisinde ele alınan puanlarda anlamlı bir farklılaşmanın elde edilememiş olması

politik ve siyasal süreçlerde, siyasi parti tercihlerinde, özgür iradenin gerçekleşmesi aşamalarında ve oy verme davranışlarında kadınların erkekler gibi erkeklerinde kadınlar gibi düşündüğünün bir tespiti olarak karşımıza çıkmaktadır.

Medeni duruma göre anlamlı farklılıklar Sorumluluk, Doğruluk, Yetkinlik, Siyasal Rıza, Politik Uzmanlık, Politik Bilgi, Politik Farkındalık, Politik İlgi, Politik Katılım ve Politik Okuryazarlık puanlarında bulunmaktadır. Sadece Özgür İrade puanında medeni duruma göre anlamlı bir farklılık gözlenmemektedir. Bu da özgür irade kavramının evrensel boyutta olan bir takım nitelikleri kapsamında açıklanabilir bir nitelik taşıması ile ifade edilebilir. Yukarıda ifade edilen bilimsel veriler ışığında özgür irade kavramı insanların insan olmasından kaynaklanan nedenlerle paralel bir durum olarak aynı düzlem içerisinde bulunduğu için bu sonucun çıkması beklenen bir sonucun ilamından ibaret olmaktadır.

Siyasi partiler seçim propaganda süreçlerini yönetirken evli-bekar bireylere özel olarak hazırlayacakları ve bu hazırlık sonucunda oluşturulan raporlamaların parti programlarına konulması neticesinde araştırmamızla ilgili elde edilen ve analizleri yapılan verilerin siyasal iletişim ve tanıtım faaliyetlerinde kullanılması bahse konu siyasi partilerin en büyük nihai amacı olan oy toplama faaliyetlerine müspet yönde katkı yapması açısından önerilir.

Araştırmamızda ele alınan siyasal rıza ve politik okuryazarlık ölçeklerinin ve alt faktörlerinin içerisinde yer alan pek çok unsurun araştırmamız paralelinde öğrenim düzeyi artan grupların siyasal rıza ve politik okuryazarlık ortalamalarının da arttığı gözlemlenmiştir. Bu durum siyasi partiler tarafından seçim propaganda dönemlerinde seçmen profilleri üzerinde ortaya koyacakları çalışmalara ışık tutarak eğitilmiş, eğitim düzeyi düşük ya da eğitimsiz kişiler üzerinden ayrı bir kategorik sistemler oluşturmak kaydı ile vermek istedikleri mesajların sınıflandırmasını çok daha net bir şekilde hazırlama imkanının yakalaması açısından önerilir. Bu kapsamda hedefledikleri stratejik boyutu olan önemli program ve politikaları seçmen gruplarına çok daha kolay ifade edebileceklerdir. Seçmen gruplarının siyasi parti tercihleri noktasında röntgenlerini çeken siyasi partiler bu kişilerin sandığa giderek kendi lehlerine oy alabilecekleri bir grubun meydana getirilmesi açısından da önemli bir durum yaratacaktır. Araştırmamız neticesinde yapılan analizlerde politik okuryazarlığın ve alt faktörlerinin gelir

seviyesinin yükselmesi ile birlikte bir düşüş yaşadığının tespiti yapılmıştır. Elde edilen bu sonuç bazı araştırmalara göre tezat bir durum oluşturmuş olsa da artık düşük gelir düzeyine sahip toplumsal kesimlerin yaşamış oldukları bir takım problemler ve sıkıntılar neticesinde geleceklerini temin edecek siyasal iktidarların gelmesini arzu etme isteği politik okumaların ve yorumlamalarının yanı sıra verecekleri oyun değerinin de ne denli önemli bir konu durumuna geldiğinin tespitini yapmak hiç de zor bir durum olmayacaktır. Bu kapsamda siyasal propaganda faaliyetleri gerçekleştirecek olan siyasi parti örgütleri bu durumun tahlil ve analizlerini yapmak koşulu ile dar gelirli ve üst gelir grubuna dahil olan toplumsal kesimlerinin oylarını almak için düzgün ve sürdürülebilir stratejik planlama faaliyetlerini gerçekleştirmesi oy oranlarının arttırılması noktasında önerilir.

Her partinin seçmenleri, değerler ve politik tutumlar arasında farklı düzeylerde ilişkiler sergilemektedir. Bu ilişkiler, politik eğilimler ve değerlerin seçmen davranışlarını anlamada önemli bir rol oynayabilir. Seçmen davranışlarının anlaşılması ve analiz edilebilmesi siyasi partilerin seçim kampanya dönemlerinde geliştirecekleri tüm alanlardaki politikaları seçmen gruplarına kolay ve anlaşılabilir bir şekilde ifade edilebilmesi adına çok büyük bir rol oynayacaktır. Tüm bu durumların gerçekleştirilmesi neticesinde siyasi partilerin almış oldukları oy oranlarına katkı sunması açısından önerilir.

Politik okuryazarlığın siyasal rıza üzerindeki seçmen grupları bazında en fazla açıklama oranı ve etkiye sahip olan siyasal parti AKP olup bunu sırası ile CHP, İYİ Parti, HDP ve MHP takip etmektedir. Siyasal partilerin bu durumları seçim propaganda dönemlerinde ciddiyetle takip etmesi gerekli bir olgudur. Bu durumu ifade etmek gerekirse etki ve açıklama oranları görece düşük olan siyasi partiler ile görece yüksek olan siyasi partiler durum tespitlerini ortaya koymak suretile oluşturacakları politikaların belirlenmesi aşamasında gerekli analiz ve verilere sahip olmaları nedeni ile sağlıklı bir şekilde politik süreçleri yönetme kabiliyetlerini arttıracak bir takım çalışmalar yapılması ilgili siyasal partilerin seçim kazanmalarını kolaylaştırması bakımından önerilir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre, politik uzmanlık, politik bilgi ve politik ilgi, siyasi parti tercihleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Politik uzmanlık, İYİ Parti ve HDP seçmenleri üzerinde önemli bir etkiye sahipken, politik bilgi AKP ve HDP

seçmenlerinde, politik ilgi ise CHP ve HDP seçmenlerinde önemli etkilere sahiptir. Politik farkındalık, sadece HDP seçmenleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahipken, politik katılımın herhangi bir siyasi parti üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır.

Sonuç olarak, demografik özellikler ve politik değişkenlerin Türkiye'deki siyasi parti tercihleri üzerinde belirleyici etkilere sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgular, Türkiye'de siyaset yapan siyasi partilere oy veren seçmenlerin siyasal rızaları ile politik okuryazarlık profillerinin demografik nitelikler bağlamında analiz edilerek değerlendirilmesi siyasi partilerin siyasal iletişim ve tanıtım faaliyetleri adına çok büyük bir öneme sahiptir. Araştırma konumuzda ele aldığımız analiz, değerlendirme ve yorumları seçim dönemlerinde propaganda faaliyetlerine girişecek olan siyasi partiler için örnek bir çalışma niteliğinde olacaktır. Ayrıca araştırma sonrasında siyasi parti politikalarına yön veren başkaca unsurların ilişkisel tarama yöntemi ile çalışılmasının önünü açarak alanda yapılacak olan yeni çalışmalara da rehber niteliğinde bir katkı sağlayacağı da düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abban, B. (2016). *Gönüllü Kuruluşlarda Gençlerin Gönüllülük Düzeyleri ve Beklentiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Abramson, P. R., J. H. Aldrich, P. Paolino, ve D. W. Rohde. (1992). *Sophisticated Voting in the 1988 Presidential Primaries*. American Political Science Review, 86(1), 55-69.
- Adadağ, Ö. (2012). *Ulus Egitmek: İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Eğitici Sinema*.
- Adalıoğlu, H. H. (2019). <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyasetname#1> sayfasından erişilmiştir.
- Ağaoğulları, M. A. (1994). *Kent Devletinden İmparatorluğa*. Ankara: İmge.
- Ağaoğulları, M. A. (2009). *Kent Devletinden İmparatorluğa*. 6.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Akal, C. B. (1991). *Yasa ve Kılıç*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Akarca, A. T. (2015). *Modeling political performance of Islamist and Islamist-rooted parties in Turkey*. Middle East Development Journal, 1–21.
- Akarca, A. T., & Tansel, A. (2003). *Economic performance and political outcomes: An analysis of the 1995 Turkish Parliamentary Election Results*. Economic Research Forum for the Arab Countries, Iran & Turkey.
- Akarca, A. T., & Tansel, A. (2006). *Economic Performance and Political Outcomes: An Analysis of the Turkish Parliamentary and Local Election Results Between 1950 and 2004*. Public Choice, 129(1-2), 77–105. <http://doi.org/10.1007/s11127-005-9013-9>
- Akarca, A. T., & Tansel, A. (2007). *Social and economic determinants of Turkish voter choice in the 1995 parliamentary election*. Electoral Studies, 26(3), 633–647.
- Akarsu, B. (1984). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. (3. Baskı). Ankara: Savaş Yayınları.
- Akçalı, N. (1991). *Siyaset Bilimine Giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları.

- Akçalı, N. (1989). *Çağdaş Siyasi Rejimler*. İzmir: Bilgehan Basımevi.
- Akgün, B. (2002). *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Akgün, B. (2004). *Türkiye’de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 1(4), 75-92.
- Akgün, B. (2007). *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler ve Siyasal Sistem*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Akgün, B. (2008). *Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve E-Demokrasi*. Zülfıkar Damlapınar (der.), *Medya ve Siyaset içinde* (ss 165-186) Ankara: Nobel Yayınları.
- Akın, N. (2012). *Yerel Seçimlerde Aday İmajının Seçmen Tercihlerine Etkisi: İzmir İli İçin Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akın, S. (2019). *Geyikli Park*. İstanbul: İş Bankası, Kültür
- Akıncı, S. (2014). *Siyasal Katılım Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 33- 45.
- Akıntürk, T. ve D. Ateş-Karaman. (2012). *Medeni Hukuk*, (17. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Akşin, S. (1971). *İttihat ve Terakki Üzerine*. Ankara: SBF Dergisi Yayınları.
- Aktan, C. C. (1999). *Liberalizm ve Sınırlı Devlet*, Yeni Türkiye Dergisi- Demokrasi, S. 25, Y. 5, Ocak-Şubat, 142.
- Aktan, C. C. (2010). *Yeni Trendler, Global Gerçek Demokrasi*, (Erişim) <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/global-gercek/demokrasi.htm>, 30 Mart, s.4.
- Aktas, M. (2014). *The Arab Uprisings and Democracy*. <http://istanbulnetwork.org/the-arab-uprisings-and-democracy/>
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem
- Aldemir, A. (2003). *Bilgiye Erişimde Yeni Yaklaşım: Bilgi Okuryazarlığı*. Bilgiye

Erişimde Değişen Yollar ve II. Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Algül, F. (2004). *Günümüzde Siyasal iletişim ve Medyanın Buluşma Noktası: Politainment*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Algül, K. (2011). *Tiyatronun toplum bilinçlendirme ve estetik sanat anlayışı geliştirmede işlevi ve önemi*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 974-983.

Aliefendioğlu, Y. (1996). Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi, Ankara: Yetkin

Aliefendioğlu, Y., (2010). “Siyasal Partiler ve Sivil Toplum Örgütleri.” Erişim adresi: www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa-yargisi/anyarg16/aliefendioglu.pdf Erişim tarihi: 02.06.2010

Aljazeera.(2019).<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyede-bagiscilik-ve-hayirseverlik-10-yilda-neler-degisti> sayfasından erişilmiştir.tara

Alkan, M. O. (2003). *Resmi ideolojinin doğusu ve evrimi üzerine bir deneme, Cumhuriyet’e devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Mesrutiyetin Birikimi*. İstanbul: İletişim.

Almond, G. A., Verba, S. (1989). *The Civic Culture*. California: Sage Publications

Almond, Gabriel ve Verba (1963). “*The Civic Culture, Princeton*,” New Jersey: Princeton University Press.

Altan, C. (2011). *Eğitim- Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği*, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12 (1), 313-329.

Althusser, L. (2006). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev: Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları.

Alvarez, R. M., & Nagler, J. (1997). *Analysis of crossover and strategic voting*. California Institute of Technology Social Science Working Paper.

Andersen, R., & Heath, A. (2000). *Social cleavages, attitudes and voting patterns: A comparison of Canada and Great Britain*.

Anderson, R. (2008). *The Political Literacy Approach to Teaching Politics in Sose*

Courses.

- Ansolabehere, S., J. Rodden ve J. M. Snyder. (2008). *The Strength of Issues: Using Multiple Measures to Gauge Preference Stability, İdeological Constraint, and issue Voting*. American Political Science Review.
- Antunes, R. (2010). *Theoretical models of voting behaviour*. Exedra.
- Apter, D.A. (1965). *The Politics of Modernization*. Chicago: University of Chicago Press.
- Apter, D. (1968). *Some Conceptual Approaches to the Study of Modernization*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Arblaster, A. (1999). *Demokrasi*. Nilüfer Yılmaz (çev.), Ankara: Doruk Yayınları.
- Aristo (1990). *Politika*. (Çev. Mete Tunçay), İstanbul: Remzi Kitabevi,.
- Aristoteles (1975). *Politika*. (Çev. M.Tuncay), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aristoteles (1993). *Politika*. (Çev. Tuncay, M.), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aristoteles. (1995). *Retorik*. (Çev. Mehmet H. Doğan) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aristoteles. (2013). *Politika*. (Çev. Murat Temelli) İstanbul: Ark Yayınları.
- Arslan, A. (2007). *1963'ten Günümüze Yerel Seçim Sonuçları Temelinde Türkiye'nin Siyasi Yapısı*. İnsan Bilimleri, 4 (1), (1-32).
- Asad, T. (1972). *Market model, Class Structure and Consent: a Reconsideration of Swat Political Organisation*. Man, 7(1), 74-94.
- Atabek, Nejdett (2000). *Siyasi Partilerde Örgütsel İletişim Bazı Siyasi Partilerin Eskişehir İl Delegeleri Üzerine Bir Araştırma*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Ateş, K. Esmeray (2008). *Kütüphane ve Bilgi-Belge Merkezlerinde Stratejik İletişim Yönetimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ateş, T. (2007). *Demokrasi, Siyasi Partiler ve Seçim*. İstanbul: Beta Basım.
- Atıcı, M. (2001). *Yüksek ve Düşük Yetkinlik Düzeyine Sahip Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Stratejileri*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 7(4),

483-499.

Yayla, A. (2000). *Liberal Bakışlar*. Ankara: Liberte Yayınları.

Augustinus, A. (1969). *Yeryüzü Yönetiminin Niteliği*, Çev. M. Tunçay, *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi*. Der. M.Tunçay, C.1, Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

Avcı, Y. (2019). *Eğitimde Model Oluşturmada Destanların Önemi*.
https://www.academia.edu/20370399/E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0MDE_M_OD_EL_OLU%C5%9ETURMADA_DESTANLARIN_%C3%96NEM%C4%B0 sayfasından erişilmiştir.

Avcıoğlu, D. (1968). *Türkiye'nin Düzeni*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aydın, A. (2008). *1982 Anayasası Sonrası Siyasi Partiler ve Seçim Sistemi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, E. (2007). *Edebiyatın Siyasetle Kesişen Noktasında Yazar ve Şairlerin Tutumları*. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 4, (13), 141-146.

Aydoğan Ünal, B. (2016). *Stratejik oy Verme Davranışı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aziz, A. (2007). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Balaban, A. Y. ve İnce. İ. Ç. (2015). *Gençlerin Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Gönüllülük Faaliyetleri ve Gönüllülük Algısı: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) Örneği*. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(2), 149-169.

Balcı, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Ball, Alan R. (1988), *Modern Politics and Government*, 4.Ed., Clatham New Jersey: Clatham House Publishers.

Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Barber, B. (1995). *Güçlü Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*, (Çev.:

- Mehmet Beşikçi), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Barış, G. (2009). *Partizan Seçmenler, Kararsız Seçmenler ve Gezen Oylar*. A. Özkan (der.), *Siyasetin İletişimi içinde* (ss. 69-84). İstanbul: Tasam Yayınları.
- Barker, E. (1962). *The Social Contract*, Oxford: Oxford U.P.
- Barnes, S. ve Kaase, M. (1979). *Political action: Mass participation in five Western democracies*. Beverly Hills: Sage.
- Başarır, M. (2015). *Siyasal İletişim Sürecinde Lider Üslubunun Seçmen Davranışındaki Rolü Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baumeister, R. F. (2008). *Free Will in Scientific Psychology*. Perspectives On Psychological Science, 3(1), 14-19.
- Bayır, O. ve E. Ş. Aslan. (2019). *Siyasal Lidere Duyulan Güven Bağlamında Seçmen Davranışı Üzerine Bir Araştırma*. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 7(2), 868-901.
- Baykul, Y. (2010). *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Bayrak, S. (2001). *İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk*, İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım A.Ş.
- Beetham, D. (2006). *Demokrasi ve İnsan Hakları*, Çev. Bilal Canatan, Ankara: Liberte Yayınları.
- Beetham, D., Boyle, K. (2013). *Demokrasinin Temelleri*. Çev. Vahit Bıçak, Ankara: Liberte Yayınları.
- Beetham, D. (2006). *Demokrasi ve İnsan Hakları*, Çev. Bilal Canatan, Ankara: Liberte Yayınları.
- Bendix, R. (1962). *Max Weber: An Intellectual Portrait*, Garden City, New York: Doubleday and Inc.
- Benhabib, S. (1999). *Demokrasi ve Farklılık, Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması*, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD).

- Benhabib, S. (1999). *Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru: Demokrasi ve Farklılık- Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması*, Zeynep Gürata ve Cem Gürsel (Çev.), İstanbul: Wald Yayınları.
- Benjamin, Manfred G. (1995). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, Çev. M.Emin Köktaş, Ankara, Vadi Yayınları, 2001
- Bennett, W. Lance (2000). *Politik İllüzyon ve Medya*, Çeviren: Seyfi Say, İstanbul: Nehir Yayınları.
- Benoit, W. L. (2006). *Retrospective Versus Prospective Statements and Outcome of Presidential Elections*. Journal of Communication, 56(2), 331-345.
- Berberoğlu, N. G. (1997). *Siyasi Parti Yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Yayınları.
- Berelson, B. R., P. F. Lazarsfeld ve W. N. McPhee. (1954). *Voting: A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*. London: University of Chicago Press.
- Beren, F. (2013). *Seçmen Tercihine Etki Eden Faktörler ve Seçim Güvenliği: Şanlıurfa ili Örneği*. Akademik İncelemeler Dergisi.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality*. Newyork: Anchor.
- Bergier, J.F. (1977). *The Industrial Bourgeoisie and the Rise of the Working Class 1700-1914*, Çev. R. Greaves, The Fontana Economic History of Europe-The Industrial Revolution. Der. C.M. Cipolla, C. 3, 4. B., London: Fontana/Collins.
- Bernays, E. L. (1947). *The Engineering of Consent*. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 250(1), 113-120.
- Berns, W. (1996). <http://www.aei.org/publication/patriotism/> sayfasından erişilmiştir.
- Berns, W. (1997). *On Patriotism*. American Legion Magazine, 19-32.
- Bernstein, E. (2019). *Sosyalizmin Ön Koşulları ile Sosyal Demokrasinin Görevleri*. Levent Bakaç (Çev.), İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Beznosova, D. A. (2016). *Political Literacy and the Methods of its Formation in the Social Science Lesson*. Education and Socio-Economic Problems of the Development of Modern Society, 7-11.

- Billiet, J., Swyngedouw, M., Carton, A. (1993). *Protest, Ongenoegen en Onverschilligheid*, En Nadien. Res Publica 35 (2), 221- 235.
- Bierstedt, R. (1970). *An Analysis of Social Power, Power in Societies*, Der. M.E Olsen, The Mc Millan Company.
- Biezen, I., Poguntke, T., (2014). *The Decline of Membership Based Politics. Party Politics*, https://www.researchgate.net/publication/270599076_The_Decline_of_Membership-based_Politics Erişim tarihi: şubat.2014
- Blais, A., Erisen, C., & Rheault, L. (2014). *Strategic Voting and Coordination Problems in Proportional Systems An Experimental Study*. Political Research Quarterly, 67(2), 386–397.
- Blais, A., Nadeau, R., Gidengil, E., & Nevitte, N. (2001). *Measuring Strategic Voting in Multiparty Plurality Elections*. Electoral Studies.
- Blumler, J.G., (2003), *Foreword: Broadening and Deepening Comparative Research*, Edited by: Mazzoleni, G., Stewart, J., Horsfield, B., *The Media and Neo-Populism: A Contemporary Comparative Analysis*. Westport, CT: Praeger.
- Blydenburgh, J. C. (1988). *Sophisticated Voting in the 1980 Presidential Election*. Political Behavior.
- Boiney, J. ve D. Paletz. (1991). *In Search of the Model Model: Political Science Versus Political Advertising Perspectives on Voter Decision Making*. F. Biocca ve N. Jersey (der.), *Television and Political Advertising Psychological Processes* içinde (ss. 3-25). Lawrence Erlbaum Associates.
- Borchardt, K. (1976). *The Industrial Revolution in Germany 1700-1914, The Fontana Economic History of Europe-The Industrial Revolution*. Der. C.M. Cipolla, C. 4, S. 1, 4. B., London: Fontana/Collins.
- Bostancı, M. N. (1995). *Toplum, Kùltür ve Siyaset*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Bowler, S. ve Lanoue, D. J.. (1992). *Strategic and Protest Voting for Third Parties: The Case of the Canadian NDP*. Western Political Quarterly.
- Boyatzis R. E. (1982). *The Competent Manager: A Model for Effective Performance*, New York: John Wiley&Son.

- Boyd, T. (2003). *Understanding: Political Ideas and Movements*, Manchester: Manchester University Press.
- Boyraz, C. (2009). *Siyasi Partilerin Gençlik Teşkilatlarında Siyaset ve Demokratik Katılım*. Boyraz, C. (der.), *Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES), 114-145.
- Brady, H. E. ve P. M. Sniderman. (1985). *Attitude Attribution: A Group Basis for Political Reasoning*. American Political Science Review.
- Braybrooke, D. L. ve Charles E. (1963). *A Strategy of Decision-Policy Evaluation as a Social Process*. New York: The Free Press.
- Bridges, D. (2001). *Higher Education in a Time of International Crisis*. Broadview Dergisi, 35 (3), 371-386.
- Bruner, J. S. (1980). *Jerome S. Bruner*.
- Bucnahan, J. (1962). *An Individualistic Theory of Political Process, Varieties of Political Theory*, Der. D. Easton Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Budge, I. ve D. Farlie. (1997). *Voting and Party Competition: A Theoretical Critique and Synthesis Applied to Surveys From Ten Democracies*. New York: John Wiley.
- Bulut, H. İ. (2021). *Rıza*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Erişim 06 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/riza-kelam>
- Bulut, N. (2003) *Kapitalizm-Demokrasi İlişkisi (Demokrasinin Ekonomik Temelleri Üzerine Bir İnceleme)*, Ankara Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.VII, S.1-2, Haziran, s.70.
- Bumin, K. (1982). *Sivil Toplum ve Devlet*. İstanbul: YAZKO Yayını
- Burdina, D. A. (2017). *Political Competence of a Modern Student*. Молодой ученый, 422- 424.
- Butler, D. ve Stokes, D. (1969). *Political Change in Britain: Forces Shaping Electoral Choice*. London: St. Martin's Press.
- Butler-Bowden, T. (2018). *50 Politika Klasığı*. İstanbul: Pegasus

- Büyüköztürk, Ş. (2012). Örneklem Yöntemleri. Web Sayfası:
<http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf> (Erişim Tarihi: Ekim 2019).
- Cafrande. (2019). <https://www.cafrande.org/hitlerin-propaganda-bakani-goebbels-bana-viddansiz-bir-medya-verin-size-bilincsiz-bir-toplum-yaratayim/sayfasından> erişilmiştir.
- Caillaud, B., J. Tirole (1999). *Party Governance and Ideological Bias*, European Economic Review, Sayı: 43, 779-789.
- Cain, B. E. (1978). *Strategic Voting in Britain*. American Journal of Political Science. 22(3), 639-655.
- Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., & Stokes, D. E. (1960). *The American Voter*. University of Chicago Press.
- Camus, A. (1965), *Denemeler ve Bir Alman Dosta Mektuplar*, Çev. S. Eyüboğlu- V.
- Carey, J. W., (2003). *Communication as Culture*, Boston, Unwin Hyman, 1990'dan aktaran, Aytekin Yılmaz, *Çağdaş Siyasal Akımlar*, 2.Baskı, Ankara: Vadi Yayınları, s.200.
- Carnaghan, E., Bahry, D. (1990), *Political Attitudes and the Gender Gap in the USSR*, Comparative Politics, 22(4), 379-399.
- Carthy, Thomas Mc, (1984). *The Critical Theory of Jürgen Habermas*. Oxford: Polity Press.
- Cassel, A. A. ve Lo, C. C. (1997). *Theories of Political Literacy*. Political Behavior.
- Cassel, C. A. (1997). *Theories of political literacy*. <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1024895721905> sayfasından erişilmiştir.
- Cassinelli, C. W. (1959). *The "Consent" of the Governed*. The Western Political Quarterly, 12 (2), 391-409.
- Cassinelli, C. W. (1959). *The Consent of the Governed*. The Western Political Quarterly, 12 (2), 391-409.
- Ceylan, F. ve İspir, N. (2023). *Siyasal Rıza Bağlamında Oy Verme Davranışları*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Ceylan, F., N. İspir ve A. R. Özpolat. (2019). Siyasal Rıza Ölçeği, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 605-629.
- Chandran, K. (2003). *The Liberal Archipelago: A Theory of Diversity and Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Childe, G. (1974). *Tarihte Neler Oldu*. Çev. A. Şenel ve M. Tunçay, Ankara: Odak Yayınları.
- Childrenandarmedconflict.(2019,).<https://childrenandarmedconflict.un.org/keydocuments/turkish/universaldeclaration1.html> sayfasından erişilmiştir.
- Chua, B. H., & Kuo, E. Y. (1991). *The Making of a New Nation : Cultural Construction and National Identity in Singapore*. Working papers (National University of Singapore. Department of Sociology, 43.Pres.
- CIP Ferrarotti, F. (1987), *Legitimation, Representation and Power*, Current Sociology, V:5-2, Sum. RIANI, Roberto. (1987), "The Sociology of Legitimation", Current Sociology, V:5-2, Sum.
- Cimcöz, A., (1996). *İdeoloji, Erk ve Mimarlık*, İdeoloji, İzmir: Erk ve Mimarlık, 40- 42.
- Cipolla, C. M. (1978). *The Fontana Economic History of Europe-The Middle Ages*. Der. C.M. Cipolla, C. 1, 5. B., London: Fontana/Collins.
- Clough, S. B. (1965). *Uygarlık Tarihi*. Çev. N. Önel, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Cnaan, R. A., F. Handy ve M. Wadsworth. (1996). *Defining Who is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations*. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 25(3), 364-383.
- Cohen, R. (1988). "Introduction", *State Formation and Political Legitimacy*, Edited by: Ronald COHEN-Judith D. TOLAND, Transaction Books, New Brunswick (USA)-Oxford (UK).
- Coleman, S., (2005). *Direct Representation*. https://www.ippr.org/files/ecomms/files/Stephen_Coleman_Pamphlet.pdf
- Collier, D., Levitsky, S. (1997). *Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research*, World Politics, 49(3), The Johns Hopkins University Press, April, 430-451.

- Collins, H. (1992). *Political Literacy: Educating for Democracy*. Canberra: Papers on Parliament of Australia.
- Conn, P. H. (1971). *Conflict and Decision Making: An Introduction to Political Science*. New York: Harper and Row Publishers.
- Converse, P. E. (1989). *Kamuoyu ve Oy Verme Davranışına Ailenin Etkisi*. N. H. Nie, S. Verba ve P. E. Converse (der.), *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı* içinde (ss. 93-212). (Çev. İlter Turan ve Tunçer Karamustafaoğlu), Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayını.
- Cortina, J. M. (1993). *What is Coefficient Alpha? An Examination of Theory and Applications*. Journal of Applied Psychology, 78, 98-104.
- Coser, L. A. ve Rosenberg B. (1970). *Power and Authority, Sociological Theory: A Book of Readings*, Der. L.A. Coser ve Rosenberg, 3, B., London: The Mc Millan Company.
- Council of Europe, (2005). Erişim adresi: <https://www.coe.int/en/web/portal>
- Crick, B. (1998). *Education for Citizenship and the Teaching of Democracy in Schools*. Londra: Advisory Group on Citizenship.
- Crick, B. ve Porter, A. (Eds.) (1978). *Political Education and Political Literacy*. London: Longman.
- Crocker, L. & Algina, J. (2006). *Introduction to Classical and Modern Test Theory*. Fort Worth, FL: Harcourt-Brace-Jovanovich-CollegePublishers.
- Croissant, A., Wolfgang, M. (2004), *Political Party Formation in Presidential and Parliamentary System*, Erişim Tarihi: 14. 05. 2010, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/philippinen/50072.pdf>
- Cronbach, L. J. & Meehl, P. E. (1955). *Construct Validity in Psychological Tests*. Psychological Bulletin, 52, 281-302.
- Crouch, C. (2016). *Post Demokrasi*. Çev.: A.Emre Zeybekoğlu, Ankara: Dost.
- Cuskelly, G. R. Hoye ve C. Auld. (2006a). *Working with Volunteers in Sport*. New York: Routledge.
- Cuskelly, G. T. Taylor, R. Hoye, and S. Darcy. (2006b). *“Volunteer Management*

- Practices and Volunteer Retention: A Human Resource Management Approach*". Sport Management Review, 9(2), 141–163.
- Çaha, Ö. (1999) *Liberal ve Sosyalist Ülkelerde Sivil Toplum*, Liberal Düşünce Dergisi, 4(16), 125.
- Çakır, B. (2007). *Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Tarihsel Gelişimi*, <http://www.eurocons.com.tr/sosyalsaaa.php>, Erişim: Nisan 2023.
- Çalışkan, O. (2013). *Toplumsal Rıza Üretimi Bağlamında 2010 Anayasa Referandumu ve Yazılı Basının Bu Süreçteki Rolü Bir İçerik Analizi Uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışkan, O. ve E. Poyraz. (2018). *Seçmen Tercihlerinin Yönlendirilmesinde Değer Odaklı Argümantasyon Kullanımı*. Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi, 30(Medya ve Demokrasi Özel Sayısı).
- Çam, E. (1995). *Siyaset Bilimine Giriş*. Genişletilmiş Dördüncü Basım, İstanbul: Der Yayınları.
- Çarkoğlu, A. (2012). *Economic Evaluations vs. İdeology: Diagnosing the Sources of Electoral Change in Turkey, 2002–2011*. Electoral Studies, 31(3), 513–521.
- Çavuşoğlu, H. ve M. Pekkaya. (2016). *Yerel Seçimlerde Genç Seçmenlerin Siyasal Davranışlarına İlişkin Bir İnceleme: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği*". Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi.
- Çetin, B. (2015). *Toplumsal Rıza Üretiminde Yazılı Basın Tarafından Psikolojik Savaşın Kullanım Biçimi: Arap Baharı'nda Libya Sorunu*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, H. (2002). *Egemenlik ve Hukuk İlişkisi Üzerine*. CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(2), 1-16.
- Çetinkaya, M. (2009). *Yöneticilerin Yönetmelik Yetkinlik Algılamalarına İlişkin Bir Araştırma*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 11(2), 219-239.
- Çınar, M. (2019). *Türk Halk Edebiyatında Siyaset*. (Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çınarlı, İ. (2009). *Stratejik İletişim Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım.
- Çinko, L. (2006). *Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 61(01), 103-116.
- Çitçi, O. (1989). *Yerel Yönetimlerde Temsil*, Amme İdaresi Dergisi, Ankara: TODAİE Yayın No:226.
- Çobanoğlu, Ş. (2007). *Suskunluk Sarmalı ve Siyasal İletişim*. İstanbul: Fide Yayınları.
- Çukurçayır, M. A. (2002). *Küreselleşme Sürecinde Yurttaş Yönetim Siyaseti*. İkinci Baskı, Konya: Çizgi Kitabevi
- Çukurçayır, M.A. (2000). *Siyasal Katılma ve Demokrasi*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Dağ, N. (2019). *Aylak Kelimeler*. Ankara: Yayınevi Yayınları.
- Dağ, N. ve Koçer, M. (2019). *Türkiye’de Politik Okuryazarlık*, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi
- Dahl, A. (1969). *Modern Political Analysis*. New Jersey: Prentice Hall.Inc.
- Dahl, R. A. (2001). *Demokrasi Üstüne*. Çev. Betül Kadioğlu, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Dahl, R. A. (1963). *Modern Poitical Analysis Englewood Cliffs*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Dahl, R. A. (1994). *A Democratic Dilemma: System Effective ness Versus Citizen Participation*, Political Science Quarterly, 109(1), 25-26.
- Dahl, R. A. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*, Çev. Levent Köker, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği ve Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Dahl, R. (1972). *Alan; Polyarchy Participation and Opposition*, New Haven and London: Yale University Press.
- Dahl, R. A. (1961). *Who Governs?*, New Haven Connecticut: Yale University Press.
- Dahl, R. A. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*, Çev: Levent Köker, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği ve Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Dahrendorf, R. (1970). *Societal Structure, Group Interest and Conflict Groups, Power in the Societies*. Der. M.E Olsen, New York: The Mc Millan Company.

- Dalton, R. J. (1996). *Political Cleavages, Issues and Electoral Change*. L. Leduc, R. G. Niemi ve P. Norris (der.). *Comparing Democracies: Elections and Voting In Global Perspective* içinde (ss. 319-342). New York: Sage Publications.
- Damlapınar, Z. (2003). *İktidar ve Kitle İletişim Araçları Üzerinden Rıza Üretimi: Teorik ve Ampirik Açından Kamusal Senaryo Süreci*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Damlapınar, Z. ve Ş. Balcı (2014). *Siyasal İletişim Sürecinde Seçimler, Adaylar, İmajlar*. Konya: Literatürk Yayınları.
- Damlapınar, Z. ve Ş. Balcı. (2005). *Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması*. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 4(1), 58-79.
- Damlapınar, Z. (2005). *İktidarın Kitle İletişim Araçları Üzerinden Rıza Üretimi: Teorik ve Ampirik Açından Kamusal Senaryo Süreci. Medya ve Siyaset İlişkileri Üzerine*, Zülfikar Damlapınar (Edt.), Ankara: Turhan Kitapevi, s. 115- 133.
- Daver, B.(1993). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- DeBell, M. A. (2002). *The Consent of the Governed: Public Evaluations of Political Legitimacy in the United States*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Washington: Georgetown University Institute of Science and Technology Master Science Philosophy.
- Delli C. M. X., ve S. Keeter. (2002). *The Internet and an Informed Citizenry*. D. M. Anderson ve M. Cornfield (Ed.), *The Civic Web* içinde (ss. 129-153). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- Demirci, F. (2015). *İki Siyasal Eğitim Modeli: Sokrates ve Platon'un Eğitim ve İnsan Anlayışları*, <http://www.ayk.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Dennis, H. (1981). *Hegel ve Düşüncesi, A. Tokatlı'nın Çağdaş Diyalektiğin Kaynağı* Hegel, adlı eserinden, İstanbul: YAZKO Yayını
- Denton, R. E. ve G. C. Woodward (1985). *Political Communication in America*. New York: Praeger Publishers.
- Denver, D. (1994). *Elections and Voting Behaviour in Britain*. (2. Baskı). New York:

Harvester Wheatsheaf.

Denver, D. ve Gordon, H. (1990). *The Political Knowledge, Attitudes, and Perceptions of School Students*. British Journal of Political Science, 20, 263-288.

Dersimiz. (2019). <https://www.dersimiz.com/bilgibankasi/tiyatronun-onemi-insana-ve-toplum-hayatina-katkilari-hakkinda-bilgi-660> sayfasından erişilmiştir.

Devlet Personel Başkanlığı (2019). <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistikler/sendikal-istatistikler> sayfasından erişilmiştir.

Diamond, L. (1999). *Developing Democracy Toward Consolidation*, Baltimore ve Londra: The Johns Hopkins University Press.

Dingle, A., W. Sokolowski, S. K. Saxon-Harold, J. D. Smith ve R. Leigh. (2001). *Measuring Volunteering: A practical Toolkit*. A joint project of Independent Sector and United Nations Volunteers, 1-36.

Dirk, L. O. (2014). *Social Background, Civic Education and Political Participation of Young*

Doğan, A. ve G. Göker. (2011). *Yerel Seçimlerde Seçmenlerin Siyasal Bilgi Düzeyi: Elazığ Seçmeni Örneği*. Humanities Sciences, 6(1), 42-59.

Doğan, M. (2008). *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Pınar Yayınları

Doğan, T. ve Barış, E. (2016). “*Senin Favori Çalgın Hangisi? Çalgı Tercihini Etkileyen Demografik* Günay, E. (2006). *Müzik Sosyolojisi-Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış. İstanbul: Bağlam ve Sosyo-Kültürel Faktörler Üzerine Bir Araştırma*”. Journal of Human Sciences. 13/3

Doğan, U. (2015). *Öğrenci Bireysel Sorumluluk Ölçeği-10'un Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1), 163-170.

Doğanay, A. (2012). *A Curriculum Framework for Active Democratic Citizenship Education*. Sense Publishers, 19-40.

Doğanay, A. Çuhadar, A. & Sarı, M. (2007). *Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımcılık Düzeylerine Çeşitli Etmenlerin Etkisinin Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Bağlamında İncelenmesi*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 213-246.

- Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row Publishers.
- Dror, Y. (1964). *Muddling Through-Science or Inertia. The Power of Power, Varieties of Political Theory*. Der. D. Easton Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Dunn, J. (1967). *Consent in the Political Theory of John Locke*. The Historical Journal, 10(2), 153-182.
- Duran, H. (2005). *Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Tavşanlı – Kütahya Örneği*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.13, 131-152.
- Durgun, S. (2015). *Siyasi Partiler ve Parti Sistemleri*, Yüksel Taşkın (Ed.), *Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durgun, Ş. (2005). *Türkiye’de Devletçi Gelenek ve Müzik*. Ankara: Ümit
- Dursun, D. (2012). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Dursun, D. (2016). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta
- Dutta, B. Jackson, M. O. ve Le Breton, M. (2001). *Strategic Candidacy and Voting Procedures*. Econometrica.
- Dutta, B. M. O. Jackson ve M. Le Breton. (2001). *Strategic Candidacy and Voting Procedures*. Econometrica.
- Duvarger, M. (1975). *Siyaset Sosyolojisi*. Çev. Şirin Tekeli, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Duverger, M. (1974). *Siyasi Partiler*. (E. Özbudun, Çev.), Ankara: Bilgi
- Duverger, M. (1993). *Siyasi Partiler*. 4. Baskı. Çev.: Ergun Özbudun, Ankara, Bilgi
- Düzgün, Ü. K. (2007). *Başkurt Destanlarının Tipolojisi*. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eacea. (2017). *Citizenship Education at School in Europe*. Brussels: Audiovisual and Culture Executive Agency.
- Easton, D. (1966). *Categories for the System Analysis of Politics, Varieties of Political Theory*, Der. D. Easton Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

- Eflatun, (1980). *Devlet*. Çev. S. Eyüpoğlu ve M.A. Cimcoz, 4. B, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Eflatun, (2001). *Devlet*. Çev. Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Elaltuntaş, Ö. F. (2018). *Türk Halk Edebiyatında Siyaset*. (Doktora Tezi). Elâzığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elaltuntaş, Ö. F. (2018). *Türk Halk Edebiyatında Siyaset*. (Doktora Tezi). Elâzığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elma, F. (2002). *Liberal Düşünce Geleneğinin Oluşumu ve John Locke*, Journal Of Qafqaz University, S. 9, Spring, 175.
- Emen, S. Ç. (2018). www.tarihistan.org/makale/yazdir/6219/ sayfasından erişilmiştir.
- Encyclopedia. (2019). <https://encyclopedia.usmmm.org/content/tr/article/book-burning> sayfasından erişilmiştir.
- Engels, F. (1967). *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Çev. Kenan Somer, Ankara: Sol Yayınları.
- Ercins, G. (2007). *Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Faktörlere Bağlı Olarak Değişen Seçmen Davranışı*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8(2), 25-40.
- Erdem, A. R. (1996). *Batı Düşüncelerinin Yönetim Bilimine Bilim Öncesi Katkıları*. Eğitim Yönetimi, 2(3), 383-394.
- Erdem, E. (2013). *Türkiye’de Gönüllülük: Gönüllülüğün Rolünün Katkılarının Keşfedilmesi İçinde*, Ankara.
- Erdinç, İ. E. (2012). *Üniversite Öğrencilerinin Oy Verme Davranışlarında Etkili Olan Faktörlere Yönelik Bir Araştırma*. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi.
- Erdoğan, E. (2009). *Olasılıksızlığın Kuramını Anlamak: Türk Gençliği ve Siyasal Partilere Katılım*. İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES)
- Erdoğan, M. (1998). *Liberal Toplum, Liberal Siyaset*, 2.Baskı, Ankara: Siyasal

Kitabevi.

- Erdoğan, M. (2001). *Anayasal Demokrasi*, 4. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları,
- Ergin, M. (2009). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi
- Erikson, R. S. ve D. W. Romero. (1990). *Candidate Equilibrium and the Behavioral Model of the Vote*. American Political Science Review, 84(4), 1103-1126.
- Erisen, C. ve Blais, A. (2014). *Strategic Voting and Personality Traits*. APSA 2014 Annual Meeting Paper.
- Ertugay, F. (2015). *Eski ve Yeni Arasında Devlet, Eğitim ve Gençlik*, Akademik İncelemeler Dergisi, 10, 291-311.
- Etzioni, A. (1968). *The Active Society*. New York: The Free Press.
- Eulau, H. (1968). *Political Behavior*, *International Encyclopedia of the Social Science*, Der. D. L. Sills. New York: The McMillan Company and The Free Press.
- European Commission. (2005). *Citizenship Education at School in Europe*. Brussels: European
- Eurydice. (2017). *Avrupa'daki Okullarda Vatandaşlık Eğitimi*. Brüksel: European Commission Eğitim, Görsel İşitsel ve Kültür Yürütme Ajansı.
- Evkuran, M. (2009). *Değerler Eğitimi ve Eğitimde İdeoloji Sorunu*, Ankara: Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi'nde sunulmuş bildiri, EBS.
- Eyerman, R. (2002). *Cultural Trauma*. Port Chester: Cambridge University.
- Eyüce, Ö. (1996). *İdeoloji, Erk ve Mimarlık İlişkileri ve İzmir'de Mimarlık İdeolojisi*. İzmir: İdeoloji, Erk ve Mimarlık..
- Feldt, L. S. & Qualls, A. L. (1996). *Bias in Coefficient Alpha Arising From Heterogeneity of Test Content*. Applied Measurement in Education, 9(3), 277-286.
- Fico, F. ve Freedman, E. (2008). *Biasing Influences On Balance In Election News Coverage: An Assesment Of Newspaper Coverage Of The 2006 U.S. Senate Elections*. Journalism & Mass Communication Quarterly, 499-514.

- Fikret, E. (2002). *Liberal Düşünce Geleneğinin Oluşumu ve John Locke*, Journal Of Qafqaz University, S. 9, Spring s.175.
- Fiorina, M. P. (1997). *Voting Behavior*. D. C. Mueller (Ed.), *Perspectives on Public Choice* içinde (ss. 391-414). Cambridge: Cambridge University Press.
- Fişek, K. (1975). *Yönetim*. Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayını.
- Fişek, K. (1977). *Yönetime Katılma*. Ankara: TODAİE Yayını.
- Fişne, M. K. (2017). *Kişilik Özelliklerinin Sporda Gönüllülük Motivasyonu Üzerine Etkisi. Uluslararası Spor Organizasyonlarında Görev Alan Gönüllülere Yönelik Bir Araştırma*. (Doktora Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü..
- Forehand, M. J. Gastil ve M. A. Smith. (2004). *Endorsements as Voting Cues: Heuristic and Systematic Processing in Initiative Elections*. Journal of Applied Social Psychology.
- Frank, B. (1988). *Democracy in the Contemporary State*. Oxford: Clarendon Press.
- Freedomhouse. (2019). <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018> sayfasından erişilmiştir.
- Freud, S. (2001). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*. (A. Babaoğlu, Çev.) Metis: İstanbul.
- Friedrich, C. J. (1963). *Man and His Government- An Empirical Theory of Politics*, New York: Mc Graw-Hill Book Company, Inc.
- Fukuyama, F. (2016). *Siyasi Düzenin Kökenleri*. İstanbul: Profil
- Fyfe, I. (2007). *Hidden in the Curriculum: Political Literacy and Education for Citizenship in*. Melbourne Journal of Politics, 6-22.
- Gandz, J. Murray, V.V. (1980). *The Experience of Workplace Politics*, Academy of Management Journal, 23(2), 237-251.
- Gençalp, H. (2011). *Egemen İdeolojinin Yerleştirilmesinin Bir Aracı Olarak Sinema: Çocuk Yıldız Filmlerinde Egemen İdeolojinin İşleyişi*. (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Genel, M. G. (2014). *Etkili Bir Propaganda Aracı Olarak Medyanın Bireylerin Seçim*

Tercihine Etkisi: Yalova İli Örneği. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (1), 45-60.

George, D. and M. Mallery (2003). *Using SPSS for Windows step by step: a simple guide and reference.*

Gerth, H. H. Ve Mills, C.W. (1970). *Power and Authority, Sociological Theory: A Book of Readings*, Der. L.A. Coser ve Rosenberg, 3, B., London: The Mc Millan Company.

Geys, B. (2006). *Rational Theories of Voter Turnout: A Review.* Political Studies Review, 4(1), 16-35.

Gills, B., Rocamora, J., Wilson, R., (1995). *Düşük Yoğunluklu Demokrasi: Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler*, Çev. Ahmet Fethi, 2.Baskı, İstanbul: Alan Yayıncılık.

Giritli, İ., Sarmaşık, J. (2001). *Anayasa Hukuku.* Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş Yeni Bası, 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayımları.

Glover, J. (1970). *On Responsibility.* New York: Humanities Press.

Goldhammer, H. ve Shils, E. A. (1970). *Power and Status, Sociological Theory: A Book of Readings.* Der. L.A., Coser ve B. Rosenberg, New York: The Mc Millan Company.

Gore, W. J. (1969). *Stages in Decision Making, Policies, Decisions and Organizations.* Der. F.J. Leyden, G.A. Shipman ve M. Kroll, New York: Appleton-Century-Crofts.

Gökalp, Z. (1976). *Türk Töresi.* Ankara: Kültür Bakanlığı

Gökberk, M. (1980). *Felsefe Tarihi.* 4. B., İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gökçe, O. (2006). *İletişim Bilimi İnsan İlişkilerinin Anatomisi.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gökçe, O. B. Akgün. ve S. Karaçor. (2002). *3 Kasım Seçimlerinin Anatomisi: Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim.* Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2(4), 1-44.

Göl, B. (2009). *Fiziksel Çevrede Egemen İdeoloji ve Direnç.* İstanbul: İstanbul Teknik

Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı.

Gölbaşı, H. (2010). *Medyanın Seçmen Davranışı Üzerine Etkileri: Sivas İli Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı.

Görmez, K. (2005). *Küreselleşme ve Yerelleşme*. Ankara: Odak Yayınevi.

Gözler, K. (2006). *Anayasa Hukukuna Giriş*, Yedinci Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Gözütok, D. (2003). *Hukuk Öğretimi ve Hukukçunun Eğitimi*. (s. 52). Ankara: Türkiye Barolar Birliği.

Green, R. ve Rosenblatt, A. (2018). *Supreme Court Survey*. Washington: C-SPAN / PSB.

Greenstein, F. I. (1965). *Children and Politics*. New Haven: Yale University Press

Grimes, M. (2006). *Organizing Consent: The role of Procedural Fairness in Political Trust and Compliance*. European Journal of Political Research, 45(2), 285- 315.

Grunig E. James (2005). *Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*, İstanbul: Rota Yayınları, Serra Görpe (Edt.), s. 1–43

Gschwend, T. (2004). *Comparative Politics of Strategic Voting: A Hierarchy of Electoral Systems*. Sonderforschungsbereich 504. Retrieved from <http://www.sowi.uni-mannheim.de/gschwend/pdf/papers/gschwend-midwest06.pdf>

Gschwend, T. (2004). *Strategic Voting in Mixed Electoral Systems*. Statistisches Bundesamt.

Gunther, R. Diamond, L. (2003). *Species of Political Parties*, Doi.org/10.1177/13540688030092003

Guttman, L. (1945). *A Basis for Analyzing Test-Retest Reliability*. Psychometrika, 10, 255- 282.

Güchan, H. (1993). *Sinema Toplum İlişkileri*. Kurgu Dergisi, 51-71.

- Güllüpunar, H. (2010). *Seçmen Tercihi Bakımından Aday İmajı: Konya 2009 Yerel Seçimleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Güllüpunar, H. (2010). *Siyasal İletişim ve Aday İmajı*. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- Güllüpunar, H. E. Diker ve E. S. Aslan (2013). *Oy Verme Yaklaşımları Bağlamında Aday Merkezli Seçmen Tercihi Üzerine Deneyisel Bir Araştırma*. Akademik Bakış, 35, 1-21.
- Gülmen, Y. (1979). *Türk Seçmen Davranışı: 1960-1970*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Gümüş, B. (2006). *Eğitim Düzeyinin Seçmen Davranışındaki Rolü ve Antalya Örnek Olayı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürgen, H. (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi*. İstanbul: DER Yayınları.
- Gürleyen, S. (2012). *Siyasi Temsil Teorisi*. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Habermas, J. (1970). *Technical Progress and Social Life-World*, Trans. Jeremy Shapiro, Toward a Rational Society, s.15.
- Harrison, J. S. Freeman, E. (2004). *Special Topic: Democracyin and Around Organizations*, Academy of Management Executive, 18(51).
- Harrop, M. ve W. L. Miller. (1987). *Election and Voters a Comparative Introdoction*. London: The Mcmillan Press.
- Hayek, F. (1978). *The Constitution of Liberty*, Chicago: The University of Chicago Press, 103–112.
- Hegel, G. Willhelm F. (1982). *Estetik(Seçilmiş Metinler)*, Çev. N. Bozkurt, İstanbul: Say Kitap Pazarlama.
- Held, D. (1996). *Models of Democracy*, Oxford: Polity Press ve Stanford: Stanford University Press.
- Held, D. Pollitt, C. (1986). *New Forms of Democracy*. London: Sage Publications.

- Held, D. (1996). *Models of Democracy*. Stanford: Stanford University Press,
- Henderson, J. (1993). *Comic Hero versus Political Elite*. Boston: Sommerstein.
- Heredotus (1973). *Heredot Tarihi*, Çev: Müntekim Ökmen, Hazırlayan: Azra Erhat, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Herstein, J. A. (1981). *Keeping the voter's Limits in Mind: A Cognitive Process Analysis of Decision Making in Voting*, Journal of Personality and Social Psychology.
- Hewlett, N. (2000). "Democracy: Liberal and Direct", *Understanding Contemporary Society: Theories of the Present*, Editors: Gary Browning, Abigail Haldi, Frank Webster, London, Sage Publications, s.166-167.
- Hewlett, N. (2000). "Democracy: Liberal and Direct", *Understanding Contemporary Society: Theories of the Present*, Ed. Gary Browning, Abigail Halcli, Frank Webster, London, Sage Publications, s.165.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*. (Çev. B. B. Özipek ve B. Kalkan). Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2018). *Siyaset*. 19. Baskı. Çev.: Fahri Bakırcı, Ankara, Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2007). *Political Ideologies An Introduction*, London: Macmillan Press, 1992, s. 275. Bkz. Türkçesi Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Çev. Heyet, Ankara, Adres Yayınları,
- Heywood, A. (2011). *Siyaset Teorisine Giriş*, Hızır Murat Köse (Çev.), İstanbul: Küre Yayınları.
- Heywood, A. (2006). *Siyaset*, Çev. Heyet, Ankara: Liberte Yayınları.
- Hirst, P. (1988). *Representative Democracy and Its Limits*, Political Quarterly, 59(2), 190-205.
- Hirst, P. (1990). *Representative Democracy and Its Limits*. Cambridge: Polit Press.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan*. (Çev. Semih Lim) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hobbes, T. (1993). *Leviathan*, Semih Lim (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hoffman, J. (2007). *A Glassory of Political Theory*, Edinburgh: Edinburgh University

Press.

Hoffmann T. (1999). *The Meanings of Competency*, Journal of European Industrial Training, 23(6), 275- 285.

Holden, B. (2007). *Liberal Demokrasiyi Anlamak*, Çev. Hüseyin Bal, Ankara: Liberte Yayınları.

Holmberg, S. (2003). *Are Political Parties Necessary?*, Electoral Studies, Sayı: 22, 287–299.

Holmes, K. ve K. Smith. (2009). *Managing Volunteers in Tourism: Attractions, Destinations and Events*. Oxford: Elsevier Ltd.

Horton, J. (2012). *Political Legitimacy, Justice and Consent*. Critical Review of International Social and Political Philosophy, 15(2), 129-148.

House, F. (2020). *Expanding Freedom and Democracy*, Erişim adresi: www.freedomhouse.org

Hsieh, J. F. S. D. Lacy ve E. M. S. Niou. (1998). *Retrospective and Prospective Voting in a One-Party-Dominant Democracy: Taiwan's 1996 Presidential Election*. Public Choice, 97(3), 383-399.

<http://www.dorduncukuvvetmedya.com/referandumun-siyasal-iletisim-karnesi.html> ,

<http://www.felsefetasi.org/iyi-niyet/>.

<http://www.filozof.net/Turkce/felsefeakimlari/616-dogruluk-nedir-felsefede-dogruluk-dinde-dogrulukislamagoredogrulukfelsefeyegoredogruluk-dogruluk-tartismalari-epistemolojik-dogruluk.html>.

https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/12134429_No1_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunumu.pdf sayfasından erişilmiştir.

Huemer, M. (2009). *Free Will And Determinism in The World of Minority Report. Science Fiction and Philosophy: From Time Travel to Superintelligence*, 104-115.

Hunter, P. ve Rack, J. (2016). *Advancing Young Citizens Political Literacy*. Teaching and Learning, 23-28.

- Huntington, S. P. (1991). *A New Era in Democracy Democracy's Third Wave*, Journal of Democracy, 2(2), 12–34
- Huntington, S. P. (1995). *Demokrasinin Üçüncü Dalgası*, Çev. Ergun Özbudun, *Demokrasinin Küresel Yükselişi*, Der. Larry Diamond, MarcF. Plattner, Ankara, Yetkin Yayınları, s.31-33.7
- Hülür, H. ve Kalender, A.. (2002). *Dini Algılama ve Siyasal Davranış: Türkiye'nin Hızla Değişen Bir Kentinde Ampirik Bir Çalışma*. İletişim Kuram ve Araştırma, 13, 1-25.
- Hülür, H. ve A. Kalender. (2002). *Dini Algılama ve Siyasal Davranış: Türkiye'nin Hızla Değişen Bir Kentinde Ampirik Bir Çalışma*. İletişim Kuram ve Araştırma, 13, 1-25.
- Ila. (2019). literacyworldwide.org: <https://www.literacyworldwide.org> sayfasından erişilmiştir.
- Imbert, P. (1981). *Osmanlı İmparatorluğunda Yenileştirme Hareketleri*. Çev. A. Cemgil, İstanbul: Havass Yayınları.
- İnal, A. (2010). *Haber Medyası ve Seçim Kampanyaları*, Televizyon Haberciliğinde Etik, Bülent Çaplı, Hakan Tuncel (Edt.), Ankara: Fersa Matbaacılık, s.252-254.
- İnan, S. (2016, Nisan). *Çocuk ve Siyaset*. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- İnce, G. (2009). *Örnek Çözümlemelerle Türkiye ve İtalya'da Politik Sinema*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Jack S. Levy, (1988). *Domesticand War*, Journal of Interdiciplinary History, 18(4), s.88'den aktaran John Rawls, *Halkların Yasası*, Çev. Gül Evrin, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Jacoby, G. William (2009). *Public Opinion During a Presidential Campaign: Distinguishing the Effects of Environmental Evolution and Attitude Change*, Electoral Studies, Sayı: 28, 422–436.
- Jenkins, J. J. (1970). "Political Consent". *The Philosophical Quarterly* (1950-), 20(78), 60-66.

- Joseph A. S. (1968). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*, Çev. Rasin Tınaz, Tuncay Akaoğlu, C.1-2, İstanbul, Varlık Yayınları, s.159.
- Jörke, D. (2013). “Sivil Toplum Siyasal Patiler ve Katılımcılık”, içinde; *Demokrasi ve Siyasal Katılım*, (Uluslararası Konferans 23-24 Haziran 2012), Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, Ed. Nihal Boztekin, Haz. İlker Gökhan Şen, İstanbul.
- Juan J. L. (1984). *Totaliter ve Otoriter Rejimler*. Çev. Ergun Özbudun, Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları.
- Judge, D. (1999). *Representation: Theory and Practice in Britain*. London: Published by Routledge.
- Kaase, M. (1990). “Mass Participation”, In M. K. Jennings, et. al. (Eds.), *Continuities In Political Action*, In A Longitudinal Study Of Political Orientations In Three Western Democracies (p. 23-66), Berlin and New York: Walter de Gruyter
- Kabasakal, M. (2008). *Sivil Toplum ve Demokrasi*. (Denetçi Yeterlilik Tezi). Ankara: İç İşleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı.
- Kafesoğlu, İ. (1988). *Türkler, İslâm Ansiklopedisi İslâm Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya Biyografya Lugati*. 142-280. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Kahneman, D. P. Slovic ve A. Tversky. (1982). *Judgment Under Uncertainty: Heuristics and Biases*. New York: Cambridge University Press.
- Kalabalık, H. ve M. Erdem. (2014). *Temel Hukuk Bilgisi*, (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kalander, A. (2005). *Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları No:10.
- Kalaycıoğlu, E. (1995). *Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış: Türkiye Örneği*. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay (der.), *Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Değişim*. (ss. 535-558). İstanbul: Der Yayınları.

- Kalaycıoğlu, E. (1998). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemlerin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi
- Kalaycıoğlu, E. (2008). *Attitudinal Orientation to Party Organizations in Turkey in the 2000s*. Turkish Studies.
- Kalaycıoğlu, E. ve Çarkoğlu, A. (2015). *Türkiye'de ve Dünya'da Vatandaşlık*. İstanbul: İPM/IPC.
- Kalaycıoğlu, E. (2013). <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2013/08/Siyasal-Katılmanın-Anatomisi.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Kalender, A. (2005). *Siyasal İletişim: Seçmenler ve İkna Stratejileri*. (2. Baskı). Konya: Çizgi Kitapevi.
- Kamanlıoğlu, B. E., Göztaş, A. (2010). *Politik Gündem Odağında Halkla İlişkiler ve Gündem Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kang, M. S. (2002). *Democratizing Direct Democracy: Restoring Voter Competence Through Heuristic Cues and "Disclosure Plus"*. Ucla Law Review.
- Kapani, M. (2015). *Politika Bilimine Giriş*, (39. Basım). Ankara: Bigbang Yayınları.
- Kara Harp Okulu(2019,). http://www.kho.edu.tr/hakkında/harbiyeli_ataturk/nutuk/1/1.html sayfasından erişilmiştir.
- Karaca, F. (Haziran 1999). *Dilimizde Dini İnanç İfade Eden Bazı Kavramlar*. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 0/14.
- Karaçor, S. ve P. Gözüm. (2012). *Türkiye'de Seçmen Tercihlerinin Oluşmasında Seçim Kampanyaları ve Siyasal Pazarlamanın Rolü Üzerine Bir Araştırma*. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi.
- Karadağ, A. (2006). *Sürdürülebilir Demokrasi*, C.Ü. İktisadi Bilimler Dergisi, 7(1), 75.
- Karanfil Devrimi,(t.y.) http://tr.wikipedia.org/wiki/Karanfil_Devrimi(13.10.2007)
- Karasar, N. (1991). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Sanem Matbaacılık.
- Karasar, N. (1991). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Sanem Matbaacılık.
- Karl, D. Bracher (1993). *Demokrasinin Ahlakı Üzerine Düşünceler*", Çev. Hüseyin

Bağcı, Siyasal ve Sosyal Teori Seçme Yazılar, Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Karp, J. A. Vowles, J. Banducci, S. A. & Donovan, T. (2002). *Strategic voting, party activity, and candidate effects: testing explanations for split voting in New Zealand's new mixed system*. Electoral Studies.
- Kasdin, S. R. (2009). *Policy, Valence and Identity: Voter Decisionmaking in Primaries and Non-Partisan Elections*. California: University of California.
- Kavaş, A. (2017). *Belediye Hizmetleri ve Seçmen Davranışı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Ankara Yenimahalle ve Altındağ İlçe Belediyeleri Örneği*. Mülkiye Dergisi.
- Kaya, M. U. Doğan. (2014). *Öğrenci Sorumluluk: Ölçek Geliştirme, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması*. Journal of European Education, 4(1), 11-18.
- Kaynar, M. K. (2015). *Anayasa, Yasama, Yürütme ve Yargı*, Taşkın, Y. (Ed.), *Siyaset, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Keating, A. V. (2009). *Citizenship Education Curricula: The Changes and The Changes and Challenges Presented by Global and European Integration*. Journal of Curriculum Studies, 145-158.
- Kellner, D. (2001). *New Technologies/New Literacies: Reconstructing Education for the new Millennium*. International Journal of Technology and Design Education(11), 67- 81.
- Kelly, P. E. Dacombe, R. & Farndon, J. (2017). *Siyaset Kitabı*. İstanbul: Alfa
- Kentel, F. (1999). *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında*. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı.
- Key, V. O. (1966). *The Responsible Electorate: Rationality in Presidential Voting, 1936-1960*. New York: Vintage.
- Kışlalı, A. T. (2006). *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*. Ankara: İmge Kitabevi
- Kışlalı, A. T. (2010). *Siyasal Sistemler*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Kışlalı, A. T. (2018). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Kırmızı Kedi

- Kışlalı, A. T. (1997). *Siyaset Bilimi*, Ankara: İmge Kitabevi
- Kışlalı, A. T. (2016). *Siyaset Bilimi*. 17. Baskı. Ankara, İmge
- Kışlalı, A. T. (1995). *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*. Ankara: İmge Yayınları.
- Kışlalı, A. T. (2003). *Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İstanbul: İmge Yayınevi.
- Kızıl, Ç. “Demokrasi Kuramları ve Devrimci Demokrasi”, *Yeniden Devrim*, S. 6, (Erişim) http://www.yenidendeirim.org/resimler/ekler/dc4876f3f08201c_ek.pdf, s. 108.
- Kleinig, J. (2010). “The Nature of Consent”. F. G. Miller ve A. Wertheimer (Ed.), *The Ethics of Consent: Theory and Practice* içinde (ss. 3-24). New Yorke: Oxford University Press.
- Koçel, T. (2005). *İşletme Yöneticiliği*, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım.
- Konur, T. (2001). *Devlet-Tiyatro İlişkisi*. Ankara: Dost
- Koray, E. (1991). *Türkiye'nin Çağdaşlaşma Sürecinde Tanzimat*. İstanbul: İstanbul M.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi .
- Koskimaa, V. ve Rapeli, L. (2015). *Political socialization and political interest: the role of school reassessed*. Journal of Political Science Education, 11 (2), 141-156.
- Köker, L. (2008). *İki Farklı Siyaset*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Köker, L. (2008). *Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Köksal, H. ve M. Erol. (2021). “Politik Okuryazarlık Ölçeği”, *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 446-464.
- König, P. (2017). *Von Demokraten und Populisten – Eine Analyse der Verbreitung unterschiedlicher Erwartungen an die Demokratie in Deutschland*. Zeitschrift für Politikwissenschaft(27), 1-28.
- Köseoğlu, Ç. (2012). *Politika ve Eylem Olarak Mimarlık*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı.
- Kuçuradi, I. (1998). 21. *Yüzyılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunları*, Hacettepe

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75.Yılı Özel Sayısı, Ankara, s.23.

Kurtaran, Y. (2014). *Neden Bugün Gençleri Tartışıyoruz? Yeni Zamanlarda Genç Yurttaşların Katılımı Konferansı Bildiriler Kitabı*, Bilgi Üniversitesi, İstanbul Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2019,). <https://www.vgm.gov.tr/Documents/pdf> sayfasından erişilmiştir.

Kutlu, A. (2015). *Gündelik Hayat Pratiğinin Biçimlenmesinde İletişim Araçlarının Rolü: Siyasal Bilgilenme Aracı Olarak İnternet ve Gençler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon-Sinema Anabilim Dalı.

Kutluay, F. (2015). *John Locke'da Rıza ve Siyasal Otorite*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı.

Küçük, A. (2005). *Siyasi Partilerin Yasaklanması Meselesi ve Türkiye'de Siyasal Partilere İlişkin Yasaklamalar Rejimi, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye'de Siyasal Hayat*, Cilt I, Adnan Küçük, Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ (Edt.), İstanbul: Aktüel Yayınları, 431-492.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2019). <https://www.ktb.gov.tr/TR-96477/basin.html> sayfasından erişilmiştir.

Küme, N. (2017). *Gençlik Çalışmalarına Katılım Gençlerin Siyasal Katılımlarını Etkiler Mi? .* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Lammer, C. j. (1975). *Self Management and Participation: Two Concepts of Democratization in Organizations*, Organization and Administrative Science.

Laski, H. J., Strachey, J. (1998). *Demokrasi Nedir? Sosyalizm Nedir?* Der: Necati Hersek, İstanbul, Evren Yayınları, 1962, s. 9- 12'den aktaran Savaş Büyük Karagöz, Şahin Kesici, *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayını.

Laslett, P. (1956). *The Face to Face Society*. Oxford: Philosophy, Politics and Society.

Lau, R. R. ve Redlawsk, D. P. (2001). *Advantages and Disadvantages of Cognitive Heuristics in Political Decision Making*. American Journal of Political Science.

- Lauritzen, P. ve Guidikova, I. (2002). *European youth development and policy: The role of NGO's and public authority in the making of the European citizen*. In R. Lerner, F. Jacobs, and D. Wertlieb (Eds.), *Handbook of Applied Developmental Science*, Vol: 3, (p. 363-383), London: SAGE.
- Le Golf, J. (1978). *The Town as an Agent of Civilization 1200-1500, The Fontana Economic History of Europe-The Middle Ages*. Der. C.M. Cipolla, C. 1, 5. B., London: Fontana/Collins.
- Lewis, J. (1975). *Max Weber and Value-Free Sociology- A Marxist Critique*, London: Lawrance and Wisthart.
- Lipset, S. M. (1986). *Siyasal İnsan*. Çev. Mete Tunçay, Ankara: Teori Yayınları.
- Lipset, S. M. (1990). *The Centrality of Political Culture*, *Journal of Democracy*, 1(4), s.80-83.
- Lickona, T. (1991). *Educating for Character: How Our Schools Can Respect and Responsibility*. New York: Bantam Books.
- Liddiard, P. (2018). *Are Political Parties in Trouble?* Erişimadresi: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/happ_liddiard_are_political_parties_in_trouble_december_2018.pdf
- Lijphart, A. (1995). *Çağdaş Demokrasiler*, Çev. Ergun Özbudun, Ersin Onul duran, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Lilley, S. (1977). *Technological Progress and the Industrial Revolution 1700-1914, The Fontana Economic History of Europe-The Industrial Revolution*. Der. C.M. Cipolla, C. 3, 4. B., London: Fontana/Collins.
- Lindblom, C. E. (1959). *The Science of Muddling- Through, Public Administration Rewiew*. C. 19, Spring.
- Lipset, S. M. (1964). *Siyasi İnsan*, M. Tunçay (Çev.), Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Lipset, S. M. (1986). *Siyasal İnsan*. (Çev. Mete Tunçay) Ankara: Teori Yayınları.
- Lipset, S. M. ve S. Rokkan. (1967). *Party Systems and Voter Alignments*. New York: The Free Press.

- Lipset, S. M. (1962). *Political Man-The Social Bases of Politics*. Garden City, New York: Anchor Books, CO. Inc.
- Locke, J. (1825). *An Essay Concerning Human Understanding*, London: Thomas Davison.
- Locke, J. (2004). *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, Çev. Vehbi Hacıkadıroğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Locke, J. (2002). *Sivil Toplumda Devlet- Uygar Yönetim Üzerine İki İnceleme*, Serdar Taşçı ve Hale Akman (Çev.), İstanbul: Metropol Yayınları.
- Locker, O. K. (1995). *Business and Administrative Communication*, Chicago: Irwin Publishers.
- Lockstone, B. L. K. Holmes, K. Smith ve T. Baum. (2010). *Volunteers and Volunteering in Leisure: Social Science Perspectives*. Leisure Studies, 29(4), 435-455.
- Lockyer, A. & Crick, B. a. (2003). *Education for democratic citizenship*,. Farhanm: Ashgate Publishing.
- Low N, S. Butt, A. E. Paine ve J. Davis. Smith. (2007). *Helping Out: a National Survey of Volunteering and Ccharitable Giving*. London: Cabinent Office.
- Lupia, A. M. D. Mccubbins ve S. L. Popkin. (2000). *Elements of Reason: Cognition, Choice, and the Bounds of Rationality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Luskin, R. C. (1990). *Explaining Political Sophistication*. Political Behaviour.
- Macpherson, C. B. (1984). *Demokrasinin Gerçek Dünyası*, Çev. Levent Köker, Siyaset Teorisi: 2, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Mahçupyan, E. (1998). *İdeolojiler ve Modernite*, 2. Baskı, İstanbul: Yol Yayınları.
- Mainwaring, S. (1999). *Rethinking Party Systems in the Third Wave Democratization: The Case of Brazil*, Standford: Stanford University Press.
- Mamhouston. (2019).<https://www.mamhouston.org/literacyadvance> sayfasından erişilmiştir.
- Manfred G. S. (2011). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, M.Emin Köktaş(Çev.), Ankara:

Vadi Yayınları.

- Manin, B. (1997). *The Principles of Representative Government*, Cambridge: Cambridge University Press.
- March, J. G. ve Simon. (1975). *Örgütler*. Çev. Ö. Bozkurt ve O. Onaran, Ankara: TODAİE.
- March, J. G. (1966). *The Power of Power, Varieties of Political Theory*. Der. D. Easton Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Mardin, Ş. (1962). *Türkiye’de İktisadi Düşüncenin Gelişimi. 1838-1918*. Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayını.
- Markus, J. (1995). *Die Einwilligungsfähigkeit im amerikanischen Recht- Mit einem einleitenden Überblick über den deutschen Diskussionstand*, Frankfurt am Main.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları,
- Marx, K. (1969). *1844 El Yazmaları*. Çev. M. Belge, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Marx, K. (1970). *Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı*. Çev. S. Belli, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (1975). *Sosyoloji ve Felsefe*. Çev. A. Margos, İstanbul: May Yayınları.
- Maslow, A. H. (1996). *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler*. (Çev. Hk Sönmez). İstanbul: Kuraldışı Yay. (Orijinali 1968).
- Mayo, Henry B., (1964). *Demokratik Teoriye Giriş*, Çev. Emre Kongar, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını.
- Mayo, H. B. (1964). *Demokratik Teoriye Giriş*, Çev. E. Kongar, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- McCarthy, S. & Raphael, T. (1992). *Alternative Research Perspectives*, Newark: International Reading Association.
- McClosky, H. (1968). *Consensus and Ideology in American Politics, Readings in Modern Political Analysis*. Der. R.A. Dahl ve D.E. Neubaum, New Jersey: Prentice-Hall Inc.

- Miceli, V. (1946). *Modern Parlamentolar*, Atıf Akgüç (Çev.), Ankara: Ulus Basımevi.
- Milburn, M. A. (1998). *Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset*. (Çev. Ali Dönmez ve Veli Duyan), Ankara: İmge Kitabevi.
- Miller, E. (1978). *Government Economic Policies and Public Finance 1000-1500, The Fontana Economic History of Europe-The Middle Ages*. Der. C.M. Cipolla, C. 1, 5. B., London: Fontana/Collins.
- Minogue, K. (2002). *Siyaset ve Despotizm*, Çev. Ünal Gündoğan, Ankara: Liberte Yayınları.
- Mirsky, Y. (1994). *Democratic Politics, Democratic Culture: Democratization And Civil Society*, Current, Vol. 359, January s.29.
- Mitchell, W. C. (1967). *Sociological Analysis and Politics- The Theories of Talcott Parsons. The Power of Power, Varities of Political Theory*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Molls, R. S.J. (1978). *Population in Europe 1500-1700, The Fontana Economic History of Europe-The Sixteenth and seventeenth Centries*. Der. C.M. Cipolla, C. 2, 2. B., London: Fontana/Collins.
- Mondak, J. J. ve Anderson, M. R. (2004). *The Knowledge Gap: A Re-examination of Gender-Based Differences in Political Knowledge*. The Journal of Politics.
- Montaigne, (1964). *Denemeler*, Çev. S. Eyüboğlu, İstanbul: Cem Yayınları.
- Montoya, S. (2019). http://gaml.uis.unesco.org/wpcontent/uploads/sites/2/2021/12/4.6.1_07_4.6-defining-literacy.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Morin, E. (2000). *Demokratik Belirsizlikten Siyasal Ahlak Felsefesine, Bir Uygarlık Siyaseti*, Ed.Edgar Morin, Sami Nair, Çev. Sinan Köm, İstanbul: Om Yayınları, 197-198.
- Mouffe, C. (2000). *Demokratik Paradoks*. Çev. A. Cevdet Aşkın, Ankara: Epos Yayınları.
- Mouffe, C. (2000). *The Democratic Paradox*, London: Verso.
- Mouffe, C. (1993). *The Return of the Political*, London: Verso.

- Mulder, M. (1971). *Power Equalization Through Participation*, Administrative Science Quarterly, 16(1), March.
- Musick, M. A. ve J. Wilson. (2008). *Volunteers: A Social Proile*. Bloomington: Indiana University Press.
- N'PR İletişim Danışmanlığı (2007), “*Konu-Gündem Yönetimi*”, Erişim Tarihi: 28.09. 2010. <http://www.npr.com.tr/tr/page.asp?id=2#10>,
- Nannestad, P. ve M. Paldam (1994). *The VP-function: A Survey of the Literature on Vote and Popularity Functions After 25 Years*. Public Choice, 79(3-4), 213- 245.
- Nbc News. (2019). <https://www.nbcnews.com/news/latino/most-us-would-fail-u-s-citizenship-test-survey-finds-n918961> sayfasından erişilmiştir.
- Nces. (2019). https://nces.ed.gov/naal/fr_definition.asp sayfasından erişilmiştir.
- Nemo, P. (2013). *A History of Political Ideas*. Pittsburgh: PA: Duquesne University.
- Nesbit, R. ve L. R. (1980). *Human Inference: Strategies and Shortcomings in Social Judgement*. Prentice Hall.
- Newton, C. (2019, 1 13). <https://teyit.org/arastirma-sahte-haber-paylasiminin-yasla-bir-iligisi-olabilir-mi/> sayfasından erişilmiştir.
- Newton, K. Role, (1974). *Orientations and Their Sources Among Elected Representatives in English Local Politics*. The Journal of Politics, 36 (3), 615.
- Newton, K. Deth, J.W. (2014). *Karşılaştırmalı Siyasetin Temelleri*. Çev: Esin Saraçoğlu, Ankara: Phoenix
- Newton, K. Deth, J.W., (2014). *Karşılaştırmalı Siyasetin Temelleri*. Çev Esin Saraçoğlu, Ankara: Phoenix
- Nie, N. H. S. Verba ve J. R. Petrocik. (1989). *The Changing American Voter*. Cambridge: Harvard University Press.
- Nie, N. H. S. Verba ve P. Converse (1989). *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*. (Çev. İlder Turan ve Tunçer Karamustafaoğlu) Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları.
- Nie, N. H. Verba, S. Converse, P. E. (1989). *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme*

- Davranışı*, İ. Turan- T. Karamustafaoğlu (Çev.), Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları.
- Norris, P. (1998). *Elections and Voting Behaviour: New Challenges, New Perspectives*. Dartmouth: Ashgate.
- Norris, P. (2004). *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Odacı, N. (2016). *Oğuznamecilik Geleneği ve Milli Destan Şairimiz Basri Gocul*. *Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 223-238.
- Odyakmaz, Zehra (1996). *Siyasi Partilerin Kapatılması ile İlgili Hükümlerdeki Uyumsuzluklar ve Uygulamadaki Güçlükler*, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt: 13, 231-245.
- OECD. (2000). *Measuring Student Knowledge and Skills: The PISA 2000 Assessment of Reading, Mathematical and Scientific Literacy*. Paris: OECD Publications Service.
- Offe, C. (1992). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, A. Kardam ve D. Şahiner (Çev.), İstanbul, s.65- 73.
- Oğuzman, M. K. ve N. Barlas. (2013). *Medeni Hukuk*, (19. Baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- political Literacy Within ITT Citizenship Education, (2002, November 19). Workshop on political literacy, University of Birmingham. available at: <http://www.citized.info/pdf/conferences/pilot/NovWorkshop.-pdf> accessed on 18 May 2016.
- Olsen, M. E. (1970). *Power as Societal Process, Power in Societies*. Der. M.E Olsen, London: The Mc Millan Company.
- Onaran, O. (1975). *Örgütlerde Karar Verme*. 2. Baskı, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayını.
- Osburn, H. G. (2000). "Coefficient Alpha and Related Internal Consistency Reliability Coefficients". *Psychological Methods*, 5, 343–355.
- Osipov, G. (1970). *Toplumbilim-Teori ve Yönteme Sorunları*. Çev. Ü. Oskay, Ankara: Sol Yayınları.
- Osler, A. (2000). *The Crick Report: Difference, Equality and Racial Justice*. Curriculum

Journal, 25-37.

Oyêwùmí, O. (2005). *Gender and Politics: A not-so-Simple Correlation*. Jenda: A Journal of Culture and African Women Studies.

Öğün, S. S. & Sarıbay, A. Y. (2013). *Politikbilim*. Bursa: Sentez

Önal, Ö. (2012). "Ses, Dil ve Müzik". *Dil Dergisi*. 155. 7-23.

Önder, T. (2007). *Siyaset*. Ankara: Lotus.

Önen, E. (2002). *Geçmişten Günümüze Özgürlük*, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(1-2), 116.

Örs, B. (1997). *Siyasal Temsil ve Demokrasi*, İktisat Dergisi, S:274, 24-34.

Özalp, A. *Liberal Demokrasinin Derinleştirilmesi Gereği ve Müzakereci Demokrasi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Uluslararası Davraz Kongresi Bildiri Metni, Eylül 2009, (Erişim) <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/demokrasi/demokrasi17.pdf,25> Şubat 2010, s. 2.

Özbudun, E. (2003). *Türk Anayasa Hukuku*, 7. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.

Özbudun, E. (1979). *Siyasal Partiler*. 3. Baskı Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:440

Özcan, U. (2017). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Edebiyat-Siyaset İlişkisi*.

Özen, Y. (2013). *Değerler Felsefesi Açısından İrade ve Bileşenleri (Özgür Bir İrademiz Var mı?)*. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9), 1-14.

Özen, Yener. (2015). *Sorumluluk Eğitimi*. Ankara: Vize Yayıncılık.

Özer, İ. ve M. Meder. (2008). *Siyasal Katılma ve Seçmen Davranışı*. İstanbul: Ege Yayınları.

Özkan, A. (2004). *Siyasal İletişim*. İstanbul: Nesil Yayınları.

Özkan, A. (2010). *Referandumun Siyasal İletişim Karnesi*, Erişim Tarihi:21. 10. 2010,

Özkan, D. (2013). *Modern Algı Teorisinin Teolojik Kökenleri: Özgür İrade ve Determinizm Problemi*. Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences, 15(2), 137-158.

- Özler, H. (2014). *Siyaset Psikolojisi*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Özözen Kahraman, S. (2007). *Seçimlerin Mekânsal Analizi*. Ankara: Gazi Kitapevi Yayınları.
- Öztan, G. G. (2012). *Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi
- Öztekin, A. (2014). *Siyaset Bilimine Giriş* (9. Basım). Ankara: Siyasal Yayınları.
- Öztekin, Ali (2003). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Özüerman, Tülay (2000). *Türkiye'de Siyasal Partilerin Yeniden Yapılanması*, Mülkiye Dergisi, 24(222), 153-164.
- Palmer, R. R. (1953). *Notes on the Use of the Word "Democracy 1789–1799*, Political Science Quarterly, Vol. 68, s. 205.
- Panton- GILL, Geoffrey –Peter. (1988). *Introduction to Politics*, 2.Ed., Oxford: Basil Blackwell.
- Papaport, A. (1960). *Introduction, Decisions Values and Groups*. Der. Dorothy Willner, C. 1, London: The Pargamon
- Parsons, T. (1966). *On the Concept of Political Power, Class, Status and Power*. Der. R. Bendix ve S.M. Lipset, New York: The Free Press
- Pattinson, S. D. (2009). "Consent and Informational Responsibility". *Journal of Medical Ethics*, 35(3), 176-179.
- Pattinson, S. D. (2009). *Consent and Informational Responsibility*. Journal of Medical Ethics, 35(3), 176-179.
- Patzelt, W. (2010). *Demokratiedidaktik: Impulse für die Politische Bildung*. D. L. Himmelmann içinde, *Soziomoralische Grundlagen und politisches Wissen in einer Demokratie*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Pearson, D. & Stephens, D. (1994). *Learning About Literacy: A 30- Year Journey*. Nemark, Delaware: International Reading Association.
- People. *Journal Of Social Science Education*, 68-72.
- Pereira, M. F. Fraile, M. ve Rubal, M. (2015). *Young and gapped? Political knowledge of girls and boys in Europe*. Political Research Quarterly, 68 (1), 63-76.

- Phillips, A. (1995). *Feminism and Politics*. Oxford University Press.
- Piaget, J. (1964/1968). *Six Psychological Studies*. New York: Random House (A. Tenzer, Trans.; Original Work Published İn 1964).
- Pitkin, H. F. (2014). *Temsil Kavramı*, Seda Erkoç(Çev.), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Polat, A. (2007). *Siyaset*. Buğra Kalkan (Edt.), Çeviren: Zeynep Kopuzlu, Ankara: Adres Yayınları.
- Polat, F. (2009). *Dinin Türk Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisi: Denizli İli Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Polat, F. (2010). *Din Siyaset Seçmen*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Popkin, M. (1987). *Active Parenting: Teaching, Cooperation and Responsibility*. San Fransisco: Harper & Row Publishers.
- Popkin, S. L. (1991). *The Reasoning Voter: Communication and Persuasion in Presidential Campaigns*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Pratto, F., Stallworth, L., M. (1997), *The Gender Gap: Differences in Political Attitudes and Social Dominance Orientation*, British Journal of Social Psychology, 36, 49-68.
- Punke, H. (1951). *Loyalty and patriotism as social necessity*. Social Studies, 61-69.
- Putman, E. D. (1998). *Teaching About Patriotism: An Assessment of Teacher Attitudes and Classroom Practices*. Knoxville: The University of Tennessee: .
- Redford, Emmette S. (1969). *Democracy in Administrative State*. New York:Oxford University Press.
- Reichert, F. (2010). *Political Competences and Political Participation: On the Role of "Objective" Political Knowledge, Political Reasoning and Subjective Political Competence in Early Adulthood*. Journal of Social ScienceEducation. 9(4), 63-81.
- Reis, B. (2017). *Tasavvuf Klasiklerinde Rıza Kavramı*. Journal of International Social Research 10 891-913

- Roehl, R. (1978). *Patterns and Structure of Demand 1000-1500, The Fontana Economic History of Europe-The Middle AGES*. Der. C.M. Cipolla, C. 1, 5. B, London: COLLİNS/Fontana.
- Rogers, C. (1959). *A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationships as Developed in the Client-Centered Framework*. In (Ed.) S. Koch, *Psychology: A Study Of A Science*. Vol. 3: Formulations Of The Person And The Social Context. New York: Mcgraw Hill.
- Roland, P. (1979). *Democratic Political Theory*, Princeton, Princeton University.
- Rosema, M. (2004). *The Sincere Vote: A Psychological Study of Voting*. Leiden: University of Leiden.
- Roskin, C. Medeiros, J. (2013). *Siyaset Bilimi*. Çev.: Atilla Yayla, Ankara, Adres
- Rousseau, J.J. (2012). *Toplum Sözleşmesi*. (9. Basım). (Çev. Vedat Günyol) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rousseau, J. J. (1968). *The Social Contract*, Book 3, Trans. Maurice Cranston, England, Penguin Books, (Türkçesi Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, Çev. Vedat Günyol, 7. Baskı, İstanbul, Adam Yayınları, 1999)
- Rowe, C. (2001). *Platon: İdeal Devlet Biçiminin Arayışı*. İstanbul: Alfa.
- RSF. (2019). <https://rsf.org/en/ranking/2018> sayfasından erişilmiştir.
- Ruller, V. B. (2000), *Communication Management in the Netherland*, Public Relations Review, Sayı: 26, 403–423
- Runciman, D. (2016). *Politika*. İstanbul: Domingo Yayınları.
- Runciman, D. (2007). “The Paradox Of Political Representation”, *The Journal of Political Philosophy*, 15(1), 93.
- Russel, B. (1972). *Batı Felsefesi Tarihi-Antik Çağ*. Çev. M. Sencer, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sabine, G. H. Thomas L. Thorson. (1989). *A History of Political Theory*, 4. Edition, New York: Harcourt Brace College Publishers.
- Sabine, G. (1969). *Siyasal Düşünceler Tarihi, Eski Çağ-Orta Çağ*. Çev. H. Rızatepe, C.

- 1, Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını.
- Sacon, G. (2000). *Assessment of reliability when test items are not essentially Equivalent*". Developments in Survey Methodology. 23-35.
- Sakal, M. (1998). "*Siyasal Karar Alma Sürecinde Yeralan Aktörler ve Roller*", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(1), 211-229.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2003), *Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklerle İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı*, Türk Psikoloji Yazıları, 6/11-12, 1-20.
- San, C. (1971). *Max Weber'de Hukukun ve Meşru Otoritenin Sosyolojik Analizi*. Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayını.
- Sarı, E. (2016). *Kitap Sanatı ve Okuma Üzerine*. Antalya: Nokta.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik*. Bursa: Asa Yayınları.
- Sarıbay, A. Yaşar (2001). *Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler*, İstanbul: Alfa Basım.
- Sarıca, M. (1973). *100 Soruda Düşünce Tarihi*. 2. B., İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Sartori, G. (1977). *Demokrasi Kuramı*, Deniz Baykal (çev.), Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev. Tuncer Karamustafaoglu, Mehmet Turhan, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği*, Çev. Ergun Özbudun, Ankara: Yetkin Yayınlan.
- Sartori, G. (1993). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev: T. Karamustafaoğlu-M. Turhan, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Savcı, B. (1972). *Atatürkçü Demokrasinin Bilim Politikası*, Ankara: SBF Dergisi Yayını.
- Sayarı, S. ve Dikici, B. (2013). *Karşılaştırılmalı Siyaset: Temel Konular ve Yaklaşımlar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Scarborough, E. (1984). *Political Ideology and Voting*. New York: Clarendon Press.
- Scheurmann, E. (1993). *Göğü Delen Adam*. İstanbul: Ayrıntı

- Schilling, Kurt. (1971). *Toplumsal Düşünceler Tarihi*. Çev. N. Önel, İstanbul: Varlık Yayınları
- Schmitt, C. (2006). *Parlamentar Demokrasinin Krizi*, çev. A. Emre Zeybekoğlu, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Schmitter, P. (2018). *Post-Liberal Democracy: A Sketch Of The Possible Future?* Floransa: Istituto Universitario Europeo
- School, H. K. (2020). *Democracy and Governance*. Erişim adresi: <https://www.hks.harvard.edu/>
- Schumpeter, J. A. (2014). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*. (Çev. Hasan İlhan) Ankara: Alter Yayınları.
- Scognomillo, G. (2003). *Türk Sinema Tarihi*. İstanbul: Kabalcı
- Seza, C. (1972). *Estetik: Sanat ve Güzelliğin Simgesi*. İstanbul: Remzi
- Simmel, G. (1970). *Forms of Domination, Sociological Theory: A Book of Readings*. Der. L.A. Coser ve B. Rosenberg, 3. B., New York: The Mc Millan Company.
- Simmons, A. J. (1976). *Tacit Consent and Political Obligation*. Philosophy and Public Affairs, 5 (3), 274-291.
- Simon, H. E. (1966). *Political Research: The Decision-Making Framework, Varieties of Political Theory*. Der. D. Easton Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2019). <https://www.siviltoplum.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Sijtsma, K. (2009). "On the use, the misuse, and the very limited usefulness on Cronbach's alpha". *Psychometrika*.74(1),107-120.
- Skinner, B. F. (1953). *Some contributions of an experimental analysis of behavior to psychology as a whole*. American Psychologist, 8(2), 69.
- Smith, M. (1914). *The Consent of Governed*. Proceedings of the Academy of Political Science in the City of New York, 5 (1), 82-88.
- Snarely, L. & Cooper, N. (1997). *The Information Literacy Debate*. The Journal of

Academic Librarianship, (23), 9-13.

Sniderman, P. M. R. A. Brody ve P. E. Tetlock. (1991). *Reasoning and Choice: Explorations in Political Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Solender, A. (2019). <http://vassarpoliticalreview.com/2019/09/06/the-vprs-2020-mission-political-literacy-to-combat-the-civic-education-crisis/> sayfasından erişilmiştir.

Sosyal, M. (1967). *Politik Gelişmenin Mahalli İdareler Üzerine Rolü, Mahalli İdareler ve Halkın Katılımı*. 1967 RCD Semineri, Ankara: TODAİE Yayını.

Sosyal, M. (1968). *Halkın Yönetime Etkisi*. Ankara: TODAİE Yayını.

Sosyal, M. (1969). *Anayasaya Giriş*. Gen. 2. B., Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayını.

Sosyal, M. (1974). *100 Soruda Anayasa*. 2. B., Ankara: Gerçek Yayınevi.

Sosyoloji Konferansları (s. 459-477). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Spencer Lyle M. ve Spencer Signe M. (1993). *Competence at Work*. New York: John Wiley & Sons Inc.

Spippmann, J. S. R. Ash, M. Battista, L. Carr, L. D. Eyde, B. Hesketh, J. Kehoe, K. Pearlman, E. P. Prien and J. I. Sanches. (2000). *The Practice of Competency Modeling*. *Personel Psychology*, 53, 703-740.

Stanley, B. (2006). "Democracy", *Encyclopedia of Philosophy*, Editor: Donald M. Borchert, 2. Edition, New York, Vol. 2, Thomson Gale Corporation, , s.699.

Stepan, A. (2009). "Introduction : Undertheorized Political Problems in the Founding Democratization Literature," *Democracies in Danger*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Straeten, K. V., J. F. Laslier., N. Sauger ve A. Blais. (2010). *Strategic, Sincere, and Heuristic Voting Under four Election Rules: An Experimental Study*. Social Choice and Welfare.

Şaylan, G. (2008). *Temsili Liberal Demokrasinin Önlenebilir Krizi*. Ankara, İmge

Şaylan, G. (1998). *Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişmesi*, Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi.

- Şenel, A. (1968). *Eski Yunan 'da Siyasal Düşünüş*. Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayını.
- Şenel, A. (tarih). *İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünce*, 5. Baskı, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tanilli, S. (1996). *Devlet ve Demokrasi*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Tanilli, S. (1981). *Uygarlık Tarihi-Çağdaş Dünyaya Giriş*. 5. B., İstanbul: Say Yayınları.
- Tarhan, Ö. (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Politik Okuryazarlığa İlişkin Görüşleri*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,(9), 649-669.
- TASAM. (2019). https://tasam.org/trTR/Icerik/832/antik_yunan_kent_devletinde_demokrasi_dene_ve_yerel_yonetimler_sayfasindan_erisilmistir.
- Taşçı, E. (2019). <http://www.bilisimdergisi.org.tr/yazarlar/ersin-tasci/bilisim-ve-demokrasi.html> sayfasından erişilmiştir.
- Taşçıoğlu, R. (2009). *Siyasetin Teknikleşmesi Bağlamında Türkiye'de Siyasal Reklamcılık*. Abdullah Özkan (der.) *Siyasetin İletişimi* içinde (ss 271-292) İstanbul: Tasam Yayınları.
- Tatar, F. (2003). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 331-350.
- Tatar, T. (1997). *Siyaset Sosyolojisi*. İstanbul: Turan Yayıncılık
- TBMM. (2019). <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Tecimen, M. (2019). <http://sehzadedergisi.blogspot.com/2017/01/edebiyat-siyaset-iliskisi-nedir.html> sayfasından erişilmiştir.
- Temizel, M. (2012). *Türkiye'de Seçmen Davranışlarında Sosyo-Psikolojik, Kültürel ve Dinsel Faktörlerin Rolü: Kuramsal ve Ampirik Bir Çalışma*. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Terkan, Banu (2007). *Basın ve Siyaset İlişkisinin Gündem Belirleme Modeli Çerçevesinde Bir Analizi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:17, 561-584

- Tesk. (2019). <http://www.tesk.org.tr/tr/calisma/sicil/4.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Teyyare, E. ve A. Mehmet (2016). *Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışları: 2014 Yerel Seçimleri ve Zonguldak İli Örneği*. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 4(1), 51-76.
- Teziç, E. (1976). *Siyasi Partiler*. İstanbul: Gerçek.
- Teziç, E. (1980). *Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları*, İstanbul: İ. Ü. Hukuk Fakültesi Yay. Fakülteler Matbaası.
- Teziç, E. (2004). *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Basım.
- Teziç, E. (1996). *Anayasa Hukuku, Genel Esaslar*, Gözden Geçirilmiş ve Geliştirilmiş 3. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Tikici, M. (2005). *Bilgi Çağı ve Teknolojik Gelişmeler Işığında Değişimci Liderlik*, Genelkurmay Başkanlığı Üçüncü Uluslar arası Sempozyum Bildirileri, s. 187-208, Erişim Tarihi: 25.10. 2010 <http://www.tsk.tr/SAREM/Sempozyumlar/sempozyum2005.pdf>.
- TOBB (2019). <https://tobb.org.tr/OdaveBorsalarDB/Sayfalar/oda--borsa-sorgulama.php> sayfasından erişilmiştir.
- Tokatlı, A. (1981). *Çağdaş Diyalektiğin Kaynağı Hegel*. İstanbul: YAZKO Yayını
- Tokgöz, O. (2010). *Seçimler Siyasal Reklamlar ve Siyasal İletişim*. Ankara: İmge Yayınları.
- Tolan, B. (1996). *Toplum Bilimlerine Giriş*, Ankara: Adım ve Murat Yayınları.
- Topbaş, H. (2009). *David Easton'un Siyasal Sistem Teorisi Bağlamında Türkiye'de Siyasal İletişim ve Siyasal Katılma (Erzurum Seçmeni Üzerine Bir Araştırma)*. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.
- Toroslu, *Nasıl bir Ceza Kanunu*, 1987. Ankara: Adım Yayınları
- Torun, İ. (2008). *Cemaatten Kitleye, Kitleden Örgütlü Topluma: Türkiye'de Cumhuriyet ve Demokrasi, Cumhuriyetçilik*, Ed.Nafiz Tok, Ankara: Orion Kitabevi.
- Tosun, G. E. (2001). *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet - Sivil Toplum İlişkisi*,

İstanbul: Alfa Yayınları,

Tosun, T. E. Tosun, G. & Aydoğan Ünal, B. (2014). “Yerel Seçimlerde Stratejik Oy Verme ve İzmir Örneği”. *İktisat ve Toplum Dergisi*.

Touraine, A (2004). *Demokrasi Nedir?* Çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,

Touraine, A. (1992). *Modernliğin Eleştirisi*, Çev: Hülya Tufan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tozlu, E. (2015). *Siyasal Halkla İlişkiler Uygulamalarının Seçmen Oy Verme Davranışı Üzerinde Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.

Tozlu, N. (2003). *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*, Konya: Mikro Yayınları

Tsk. (2019). <http://www.miye.tsk.tr/tr> sayfasından erişilmiştir.

Tunalıgil, Ş. T. (2005). *Siyasal Parti Seçim Kampanyası Sürecinde Reklamların Rolü ve Türkiye’den Bir Uygulama: Cumhuriyet Halk Partisi’nin 3 Kasım 2002 Erken Genel Seçimlerindeki Siyasal Reklam Kampanyası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tunç, H. (2008). *Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı*, GÜHF Dergisi, Prof.Dr. Attila Özer’e Armağan, 1-2(12), 38.

Turan, İ. (1976). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: Der Yayınları.

Turan, İ. (2019). *Osmanlı İmparatorluğunun Son Döneminde Öğrenci Siyasal Faaliyetleri*. dergipark.org.tr: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/8580> sayfasından erişilmiştir.

Tutar, H. Tuzcuoğlu, F. Altınöz, M. (2010). *Kurumsal Demokrasinin Algılanması Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Uluslararası Davraz Kongresi, Eylül 2009, Bildiri Metni: (Erişim) <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/demokrasi/demokrasi7.pdf>, 05 Mart s.13

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 1451.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 10. Bazı, Ankara 2005.

- Türker, D. (2003). *Antik ve Modern Demokrasi*. Ayraç Yayınları
- Tütün, S. (2011). *Kur'ân'da Rızâ Kavramının Kullanıldığı Yerler*. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 34, 149-174.
- Uluç, D. (2002). www.hurriyet.com.tr: http://www.hurriyet.com.tr/cahiller-ve-ahmaklar-ulkesi-62790 sayfasından erişilmiştir.
- Uludağ, S. (2021). *Rıza*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Erişim 06 Ekim 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/riza--tasavvuf>
- Urbinati, N. ve M. E. Warren. (2008). *The Concept of Representation in Contemporary Democratic Theory*. Annual Review of Political Science.
- Urhan, V. (2016). *Siyaset Felsefesinde Adalet, Eşitlik, Özgürlük*. Kaygı, Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi, (26), 103-119.
- Uslu Z. Karahan, (1996). *Siyasal İletişim ve 24 Aralık 1995 Seçimleri*. Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 11, 790–802.
- Uysal, B. (1981). *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışında Ailenin Etkisi*. Ankara: Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
- Uysal, B. (1981). *Siyasi Otorite, Laiklik ve Kalkınma*, Amme İdaresi Dergisi. 14(4), Ankara: TODAİE Yayını.
- Uztuğ, F. (2004). *Siyasal İletişim Yönetimi*, İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Üçok, C. ve Mumcu (1976). *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Yayını.
- Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve Demokrasi*, Ankara, Dost Kitapevi.
- Üstüner, F. (1999). *Türkiye'de Çok Partili Döneme Geçerken Demokrasi Tartışmaları*, 75. Yılda Düşünceler Tartışmalar, Ed. Mete Tunçay, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Üstüner, Y. Keyman, F. (1995). *Globalleşme, Katılma, Demokrasi ve Örgüt Sorunu*, Ekonomik Yaklaşım, 6(17-18), 33.
- Van Deth, J. W. (1989). *Interest in Politics*, (275-312). In S. H.Barnes, J. W. van Deth and M. K. Jennings (Eds.), *Continuities in political action: A longitudinal study*

of political orientations in Three Western Democracies, New York: Walter de Gruyter.

Van Deth, J. W. Abendschön, S. and Vollmar, M. (2011). *Children and politics: An empirical reassessment of early political socialization*. *Political Psychology*, 32 (1), 147-173.

Vergin, N. (2003). *Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Von Aster, E. (1994). *Bilgi Teorisi ve Mantık*. Çev. Macit Gökberk. Ankara: Sosyal Yayınları.

Watson, J. B. (1914). *A circular maze with camera lucida attachment*. *Journal Of Animal Behavior*, 4(1), 56.

Weale, A. (1999). *Democracy*, London: Macmillan Press.

Weber, M. (1968). *Economy and Society*. Der. Guenther Roth ve Claus Wittich, C. 1, New York: Bedmister Press.

Weber, Max. (1993). *Sosyoloji Yazıları*, Çev: Taha Parla, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

Westholm, A. Lindquist, A. ve Niemi, R. G. (1990). *Education and the making of the informed citizen: Political literacy and the outside world* In O. Ichilov (Ed.), *Political Socialization, Citizenship Education, and Democracy*. (p. 177-204). New York: Teachers College Press.

Weyl, Monique-Roland (1975). *Gerçekte ve Eylemede Hukukun Payı*. Çev. Ş. Yalçın, İstanbul: Konuk Yayınları.

White, J. David M. Dozier (2005). *Halkla İlişkiler ve Yönetim Kararları, Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*, İstanbul: Rota Yayınları, Serra Görpe (Edt.), 105-122.

Willhoite JR, F. H. (1965). *The Consent of the Governed" in Two Traditions of Political Thought*. *The Southwestern Social Science Quarterly*, 46 (1), 59-66.

Williams, R. (2005). *Anahtar Sözcükler*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Wright, J. D. (1976). *The Dissent of the Governed-Alienation and Democracy in*

America. New York: Acedemic Inc.

www. toplumvesiyaset.com.

www.forumgazetesi. com

www.psikologum.com.

Yalanız, Y. (2018). *Sinemaya Konu Olan Eğitim Sistemlerinin Örgütsel ve Yönetmel Sorunları*. TRT Akademi, 138-163.

Yang, Y. & Green, S.B. (2011). *Coefficient alpha: a reliability coefficient for the 21st century?*. Journal of Psychoeducational Assessment. 29(4) 377-392.

Yanık, M. (2002). *Parti İçi Demokrasi*, İstanbul: Beta Basım.

Yayla, A. (2000). *Liberal Bakışlar*, Ankara, Liberte Yayınları.

Yayla, A. (2004). *Siyaset Teorisine Giriş*, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Yazıcı, F. (2009). *Yurtseverlik Eğitimi: Sosyal Bilgiler Ve Tarih Öğretmenlerinin Tutum Ve Algılarına Yönelik Bir Çalışma*, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yentürk, N. (2014). *Şebeke Projesi Deneyimi ve Gençlerin Katılımına Yönelik Politika Önerileri. Yeni Zamanlarda Genç Yurttaşların Katılımı Konferansı (9-14)*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi, STK Eğitim ve Araştırma Birimi.

Yetiskin, E. (2010). *Güncel Politik Sinemayı Yeniden Düşünmek*. Akademik İncelemeler Dergisi, 95-116.

Yıldırım, M. (2014). *Parti Aday Tercihlerinin Seçmen Davranışına Etkisi 2009 Yerel Seçimleri Uşak İli Örneği*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (17), 15-38.

Yıldırım, S. (1993). *Yerel Yönetim ve Demokrasi: Kavramlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: T.C Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği ve Dünya Birleşmiş Kentler Federasyonu (IULA-EMME) Yayını, s.19

Yıldız, N. (2002). *Türkiye’de Siyasetin Yeni Biçimi Liderler İmajlar Medya*, Ankara: Phoenix Yayın evi.

- Yılmaz, A. (2005). *Demokratik Gelişme ve Türkiye’ de Demokrasi*, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat, 1.Cilt, Ed.Adnan Küçük, Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ, İstanbul: Aktüel Yayınevi.
- Yılmaz, Z. (2004). *Aristoteles'in Eğitim Anlayışı*. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi(10), 6.
- Yücekök, A.N. (1987). *Siyasetin Toplumsal Tabanı*, Ankara: A.Ü SBF Yayınları.
- Zaleznik, A. (1970). *Power and Politics in Organizational Life*, Harvard Business Review, May- June, s.48.
- Zaller, J. R. (1992). *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge: Cambridge University .
- Zeglovits, E. ve Zandonella, M. (2013). *Political interest of adolescents before and after lowering the voting age: The case of Austria*. Journal of Youth Studies, 16 (8), 1084-1104.
- Zekiyyüddin, Ş. (2000). *İslam Hukuk İlminin Esasları*. (Çev. İbrahim Kâfi Dönmez), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Zeleny, M. (1982). *Multiple Criteria Decision Making*. New York: McGraw Hill.
- Zevkliler, A. Ş. Ertaş, A. Havutçu ve D. Gürpınar, (2012). *Yeni Medeni Kanun’a Göre Medeni Hukuk* (7. Baskı). Ankara: Turhan Kitapevi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Muhammet Yasin ELİTOK
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Anadolu Üniversitesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce-Azerice
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	İçişleri Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	20.07.2023